ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה לזה פסח ושימוש אישי בלבד

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב״ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֲמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ג מ״ח, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ כו׳

מוה״ר שלמה שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתביו מז׳ ח״י וי״ט מ״ח וכן הקודמים להם י״א וכ״ט תשרי. ות״ח על הבשו״ט אשר כבר התחילו הלימודים, הן בנוגע להתלמידים והן בנוגע להתלמידות. ובטח יסודרו כל הענינים הקשורים בהתחלת הזמן והתחלת הלימודים - בנוגע לסידור התל׳ והסידורים על אתר. והשי״ת יצליחו ואת עוזריו שיחיו, ויראו פרי טוב בעמלם בהקדם ובמוחש.

ב) כששולח לאן העתקות הנשלח ע״י להדזוינט וכיו״ב אינו צריך להעתיק ללשון הקדש, כי יכול לשלוח העתקם בלשון שהם, כיון שקורא אני צרפתית...

ת״ח על הבשורה מהטבת בריאותו, ובודאי יהי׳ הכל שלום, וגדול זכותו למלאות את רצון אבינו שבשמים, וידוע מרז״ל שכשעושה רצון עצמו כרצון השי״ת - השי״ת עושה רצון אחרים כרצונו, - היינו שגם הנהגתו עם האדם - כרצונו של האדם (ויעוין לקו״ת שה״ש כה, ד).

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ומתוך בריאות הנכונה דוקא - הוא וכב״ב שיחיו,

מ. שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה ויהיו חיי שרה
שבת פרשת חיי שרה, מבה״ח כסלו, ה׳תשי״ב .....ה

ד) שיחת שבת פרשת חיי שרה,
מבה״ח כסלו, ה׳תשי״ב ..... כ

ה) משיחות ש״פ חיי שרה, כ״ה מרחשון,
מבה״ח כסלו, ה׳תשנ״ב .....כו

ו) לקוטי-שיחות פרשת חיי שרה כרך טו, ג .....לז

ז) לקוטי-שיחות פרשת חיי שרה כרך טו, ד ... מג

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג
הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....נ

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת חיי שרה.... נא

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פ׳ חיי שרה.....נב

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת חיי שרה .....עו

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת חיי שרה .....עז

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת חיי שרה .....צ

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....צג

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת חיי שרה ..צו

טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פ׳ חיי שרה.... קסב

יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת חיי שרה . קפג

יח) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק כז, דברי הימים פרק יג-יד ..... קפח

יט) משניות – מסכת ביכורים/שבת
ביאור קהתי .....קצ

כ) עין יעקב מסכת יומא ..... ר

כא) מסכת נדרים עם ביאורים
מדף יט עד דף כה .....רב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רלא

כג) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רלא

כד) תורה אור ויצא יצחק לשוח בשדה
אדמו״ר הזקן .....רלד

כה) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רלו

כו) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלז

כז) תורת שמואל תרל״ג
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלח

כח) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רלט

כט) ספר המאמרים – תרפ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמ

ל) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ .....רמא

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ .....רמג

לב) חומש לקריאה בציבור .....רמה

לג) קריאת התורה למנחת שבת-קודש.....רנג

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת חיי שרה ..... רנד

לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש .....רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מתורת רבותינו נשיאינו בע״מ

בס"ד. שבת פרשת חיי שרה, מברכים החודש כסלו, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה[1]. וְהִקְשָׁה בַּזֹּהַר[2], מַאי שְׁנָא הָכָא דִּכְתִיב מִיתָתָהּ בְּאוֹרַיְיתָא מִכָּל נְשֵׁי דְעָלְמָא דְּלָא כְּתִיב הָכִי מִיתַתְהוֹן בְּאוֹרַיְיתָא, אָמַר רַבִּי חִיָּיא וְלָאו, וְהָכְתִיב[3] וַתָּמֹת רָחֵל וְכוּ', אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּכוּלְּהוּ לָא כְּתִיב כְּמָה דִּכְתִיב בְּשָׂרָה, דְּאִתְּמַר וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, דְּהָא בְּכוּלְּהוּ לֹא אִתְּמְנוּן יוֹמִין וּשְׁנִין כְּמוֹ לְשָׂרָה, בְּכוּלְּהוּ לָא כְּתִיב פַּרְשָׁתָא חָדָא בִּלְחוֹדָהָא כְּמוֹ לְשָׂרָה. וּמַמְשִׁיךְ בַּזֹּהַר[4], דַּאֲתַת חַוָּה לְעָלְמָא אִתְּדַבְּקַת בְּהַאי חִוְיָא וְאַטִּיל בָּהּ זוֹהֲמָא וְגָרְמָא מוֹתָא לְעָלְמָא וּלְבַעְלָהּ, אֲתָא נֹחַ לְעָלְמָא מַה כְּתִיב בֵּיהּ[5] וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל גּוֹ', אֲתַת שָׂרָה וְנָחֲתַת וְסָלְקַת וְלָא אִתְּדַבְּקַת בֵּיהּ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר[6] וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ, וּבְגִין דְּאַבְרָהָם וְשָׂרָה לֹא אִתְּדַבְּקוּ בֵּיהּ, בְּגִין כָּךְ זָכְתָה שָׂרָה לְחַיִּים עִילָּאִין לָהּ וּלְבַעְלָהּ כּוֹ', וְעַל דָּא וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה, דְּזָכְתָה בְּהוּ בְּכוּלְּהוּ, וְלָא כְּתִיב בְּכוּלְּהוּ נְשֵׁי וַיִּהְיוּ חַיֵּי חַוָּה וְכֵן בְּכֹלָּא, הִיא אִתְּדַבְּקַת בַּחַיִּין וְעַל דָּא דִּילָהּ הֲווּ חַיִּין. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּמֵאַחַר שֶׁשְּׁאֵלַת הַזֹּהַר הִיא מַאי שְׁנָא שָׂרָה מִכָּל נְשֵׁי דְעָלְמָא (מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּאֲנָשִׁים מָצִינוּ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם לְשׁוֹן וַיִּהְיוּ חַיֵּי גּוֹ', וּמספר שנות חייהם כן מפורש בתורה כְּמוֹ בְּאַבְרָהָם יִשְׁמָעֵאל יִצְחָק וְיַעֲקֹב), אִם כֵּן לָמָּה הוּבָא בְּהֶמְשֵׁךְ הַדְּבָרִים של הזוהר, כנזכר לעיל, הָא זה דַּאֲתָא נֹחַ לְעָלְמָא שבא נח לעולם וְכוּ' וחייו של נח לא היו כולם בשלימות. וּמַשְׁמָעוּת הָעִנְיָן, שֶׁכָּל זֶה כל האמור בזוהר על חייהם של אחרים, מלבד שרה, הוּא עִנְיָן אֶחָד, דְּזֶה שֶׁקִּלְקְלָה חַוָּה בחטא עץ הדעת וְזֶה שֶׁקִּלְקֵל נֹחַ בשתיית היין הַכֹּל נִתְתַּקֵּן עַל יְדֵי שָׂרָה. וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה ומדוע נזכר כאן גם נח, אף על פי שהשאלה היתה במה שונה שרה מכל הנשים, והשאלה לא מתייחסת לאנשים.? גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּסִיּוּם הַכָּתוּב אחרי פירוש מספר שנות חייה של שרה שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, דְּלִכְאוֹרָה הוּא

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתורה, בפסוק הפותח את פרשת השבוע:
2 **וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה** מספר שנות חייה של שרה אימנו, אשת אברהם אבינו
3 **מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה**[1].
4 ובהמשך נאמר 'ותמת שרה'. **וְהִקְשָׁה בַּזֹּהַר**[2], **מַאי שְׁנָא הָכָא דִּכְתִיב מִיתָתָהּ בְּאוֹרַיְיתָא**
5
6 **מִכָּל נְשֵׁי דְעָלְמָא דְּלָא כְּתִיב**
7 **הָכִי מִיתַתְהוֹן בְּאוֹרַיְיתָא,** במה
8 שונה כאן שרה שכתובה מיתתה
9 בתורה מכל נשות העולם שלא כתובה
10 כך מיתתן בתורה, **אָמַר רַבִּי חִיָּיא**
11 **וְלָאו,** וכי מיתת שאר הנשים לא
12 כתובה בתורה **וְהָכְתִיב**[3] והרי כתוב
13 **וַתָּמֹת רָחֵל וְכוּ', אָמַר רַבִּי**
14 **יוֹסֵי בְּכוּלְּהוּ לָא כְּתִיב כְּמָה**
15 **דִּכְתִיב בְּשָׂרָה,** בכולן לא כתוב
16 כמו שכתוב בשרה **דְּאִתְּמַר** שנאמר
17 **וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה**
18 **וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים**
19 **שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, דְּהָא בְּכוּלְּהוּ**
20 **לֹא אִתְּמְנוּן יוֹמִין וּשְׁנִין כְּמוֹ**
21 **לְשָׂרָה,** שהרי בכולן לא ניתנו ימים
22 ושנים כמו שניתנו כאן לשרה
23 **בְּכוּלְּהוּ לָא כְּתִיב פַּרְשָׁתָא**
24 **חָדָא בִּלְחוֹדָהָא** בכולן לא כתובה
25 פרשה אחת לה לבדה **כְּמוֹ לְשָׂרָה**
26 ולכן יש מקום לשאלת הזוהר במה
27 שונה שרה שדוקא בה יש פרשה
28 מיוחדת על פטירתה עם פירוט מספר
29 שנות חייה.
30 **וּמַמְשִׁיךְ בַּזֹּהַר**[4], **דַּאֲתַת חַוָּה**
31 **לְעָלְמָא אִתְּדַבְּקַת בְּהַאי חִוְיָא**
32 **וְאַטִּיל בָּהּ זוֹהֲמָא וְגָרְמָא**
33 **מוֹתָא לְעָלְמָא וּלְבַעְלָהּ,** שבאה
34 חוה לעולם נדבקה באותו נחש והטיל
35 בה זוהמה וגרמה מוות לעולם ולבעלה
36 **אֲתָא נֹחַ לְעָלְמָא מַה כְּתִיב**
37 **בֵּיהּ**[5] בא נח לעולם, מה כתוב בו
38 **וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל**
39 **גּוֹ', אֲתַת שָׂרָה וְנָחֲתַת וְסָלְקַת**
40 **וְלָא אִתְּדַבְּקַת בֵּיהּ, כְּמָה דְּאַתְּ**
41 **אָמַר**[6] באה שרה וירדה ועלתה ולא
42 נדבקה בו, כמו שאתה אומר **וַיַּעַל**
43 **אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ**

ביאור בדרך אפשר

44 **וְכָל אֲשֶׁר לוֹ, וּבְגִין דְּאַבְרָהָם וְשָׂרָה לֹא אִתְּדַבְּקוּ בֵּיהּ, בְּגִין**
45 **כָּךְ זָכְתָה שָׂרָה לְחַיִּים עִילָּאִין לָהּ וּלְבַעְלָהּ כּוֹ',** וכיון שאברהם
46 ושרה לא נדבקו בו, לכן זכתה שרה לחיים עליונים לה ולבעלה **וְעַל דָּא**
47 **וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה, דְּזָכְתָה בְּהוּ בְּכוּלְּהוּ, וְלָא כְּתִיב בְּכוּלְּהוּ**
48 **נְשֵׁי וַיִּהְיוּ חַיֵּי חַוָּה וְכֵן**
49 **בְּכֹלָּא, הִיא אִתְּדַבְּקַת בַּחַיִּין**
50 **וְעַל דָּא דִּילָהּ הֲווּ חַיִּין.** ועל זה
51 ויהיו חיי שרה, שזכתה בהם בכולם,
52 ולא כתוב בכל הנשים ויהיו חיי חוה
53 וכן בכולם, היא דבקה בחיים ולכן
54 שלה היו חיים.
55 **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּמֵאַחַר**
56 **שֶׁשְּׁאֵלַת הַזֹּהַר הִיא מַאי שְׁנָא**
57 **שָׂרָה מִכָּל נְשֵׁי דְעָלְמָא** במה
58 שונה שרה מכל נשות העולם **(מַה**
59 **שֶּׁאֵין כֵּן בַּאֲנָשִׁים מָצִינוּ**
60 **שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם לְשׁוֹן וַיִּהְיוּ חַיֵּי**
61 **גּוֹ',** ומספר שנות חייהם כן מפורש
62 בתורה **כְּמוֹ בְּאַבְרָהָם יִשְׁמָעֵאל**
63 **יִצְחָק וְיַעֲקֹב), אִם כֵּן לָמָּה**
64 **הוּבָא בְּהֶמְשֵׁךְ הַדְּבָרִים** של
65 הזוהר, כנזכר לעיל, **הָא** זה **דַּאֲתָא**
66 **נֹחַ לְעָלְמָא** שבא נח לעולם **וְכוּ'**
67 וחייו של נח לא היו כולם בשלימות.
68 **וּמַשְׁמָעוּת הָעִנְיָן, שֶׁכָּל זֶה** כל
69 האמור בזוהר על חייהם של אחרים,
70 מלבד שרה, **הוּא עִנְיָן אֶחָד, דְּזֶה**
71 **שֶׁקִּלְקְלָה חַוָּה** בחטא עץ הדעת
72 **וְזֶה שֶׁקִּלְקֵל נֹחַ** בשתיית היין
73 **הַכֹּל נִתְתַּקֵּן עַל יְדֵי שָׂרָה.**
74 **וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה** ומדוע
75 נזכר כאן גם נח, אף על פי שהשאלה
76 היתה במה שונה שרה מכל הנשים,
77 והשאלה לא מתייחסת לאנשים.?
78 **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**
79 **בְּסִיּוּם הַכָּתוּב** אחרי פירוש מספר
80 שנות חייה של שרה **שְׁנֵי חַיֵּי**

---

1) ריש פרשתנו (כג, א). 2) ח"א קכא, ב ואילך. 3) וישלח לה, יט. 4) קכב, ב. 5) נח ט, כא. 6) לך יג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּפָל לָשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר לִפְנֵי זֶה וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה וְגוֹ׳. וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן, עַל פִּי הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[7] בְּעִנְיַן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּשָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל שְׁלֵימוּת הַבֵּירוּר בְּכָל הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי שָׂרָה דַּוְקָא. וּבְהֶקְדֵּם הַיְדוּעַ שֶׁעִיקַּר הַבֵּירוּר נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הָאִמָּהוֹת דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּשָׂרָה (שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה מֵאַרְבַּע הָאִמָּהוֹת) כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ[8], וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁהָאָבוֹת הִטְעִימָן הַקָּבָ״ה בָּעוֹלָם הַזֶּה מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא[9], וַהֲרֵי לֶעָתִיד לָבוֹא כְּתִיב[10] נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר. וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּשָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁקָּאֵי עַל כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת. דְּהִנֵּה, מֵאָה שָׁנָה קָאֵי עַל בְּחִינַת הַכֶּתֶר, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתְּחָלַת הַגִּילּוּי שֶׁל מְציאוּת אוֹר מִחוּץ לְהַעֲצָמוּת, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן הַמִּסְפָּרִים שֶׁמֵּאוֹת קָאֵי עַל הַכֶּתֶר. וְאַף שֶׁלְּפָעְמִים מְצִינוּ[11] שֶׁגַּם מִסְפַּר אֶלֶף וּרְבָבָה כּוּ׳ קָאֵי עַל הַכֶּתֶר, הֲרֵי זֶהוּ בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ, אֲבָל בְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁנַּעֲשָׂה שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר לַנֶּאֱצָלִים, בְּחִינַת אֲרִיךְ, הוּא בְּמִסְפַּר מֵאָה, שֶׁהֲרֵי מִסְפַּר מֵאָה הוּא עֶשֶׂר כָּלוּל מֵעֶשֶׂר, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, וְהוּא עִנְיַן בְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁהוּא (לֹא רַק בִּבְחִינַת נְקוּדָה וּסְפִירָה, אֶלָּא גַּם כְּפִי שֶׁהוּא) בִּבְחִינַת פַּרְצוּף, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁכְּלָלוּתָם הוּא מִסְפַּר מֵאָה. וּמִכָּל מָקוֹם נֶאֱמַר (מֵאָה) שָׁנָה,

ביאור בדרך אפשר

שָׂרָה, דְּלִכְאוֹרָה הוּא כְּפָל לָשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר לִפְנֵי זֶה וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה וְגוֹ׳ ולמה בסיום הכתוב נאמר שוב ״שני חיי שרה״.? וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן, עַל פִּי הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[7] מאמרי בְּעִנְיַן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּשָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל שְׁלֵימוּת הַבֵּירוּר והתיקון של העולם על ידי הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה בְּכָל הַמַּדְרֵיגוֹת המרומזות במספרים מאה, עשרים, ושבע, כפי שיתבאר להלן, שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי שָׂרָה דַּוְקָא. וּבְהֶקְדֵּם הַיְדוּעַ בתורת הסוד שֶׁעִיקַּר הַבֵּירוּר והתיקון של העולם נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הָאִמָּהוֹת דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּשָׂרָה (שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה מֵאַרְבַּע הָאִמָּהוֹת שרה, רבקה, רחל ולאה) שהקדוש ברוך הוא אמר לאברהם אבינו, בעלה כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ[8], ומשמעות הדברים היא ששרה נמצאת בדרגה יותר נעלית מאברהם ולכן אברהם צריך לשמוע בקול שרה, וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁהָאָבוֹת הִטְעִימָן הַקָּבָ״ה בָּעוֹלָם הַזֶּה מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא[9] (כדברי הגמרא: ״תנו רבנן, שלשה הטעימן הקדוש ברוך הוא בעולם הזה מעין העולם הבא, אלו הן אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב ביה בכל, יצחק דכתיב ביה מכל, יעקב דכתיב ביה כל״. ופירש רש״י: ״בכל מכל כל - באברהם כתיב וה׳ ברך את אברהם בכל, ביצחק כתיב ואוכל מכל, ביעקב כתיב וכי יש לי כל, כלומר לא חסרו שום טובה״), וַהֲרֵי לֶעָתִיד לָבוֹא כְּתִיב[10] בירמיה נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר ומשמע שהנקבה תהיה במעלה יותר גדולה מהגבר, וכיון שאצל האבות היתה טעימה מהעולם הבא, שרה היתה נעלית מאברהם ועיקר הבירור היה על ידי שרה. וְזֶהוּ הטעם הפנימי על מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּשָׂרָה פירוט שנות חייה במספר של מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁקָּאֵי שמכוון עַל כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת למעלה באלוקות, כפי שממשיך ומבאר. דְּהִנֵּה, מֵאָה שָׁנָה קָאֵי מכוון עַל בְּחִינַת הַכֶּתֶר, הדרגה האלוקית הנקראת ״כתר עליון״ שֶׁהוּא עִנְיַן הַתְּחָלַת הַגִּילּוּי ההארה וההתפשטות שֶׁל מְציאוּת אוֹר אלוקי מִחוּץ לְהַעֲצָמוּת עצמות ומהות האלוקות עצמה, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן הַמִּסְפָּרִים שֶׁמֵּאוֹת קָאֵי מכוון עַל הַכֶּתֶר. וְאַף שֶׁלְּפָעְמִים מְצִינוּ[11] בתורת הסוד שֶׁגַּם מִסְפַּר אֶלֶף וּרְבָבָה כּוּ׳ קָאֵי מכוון עַל הַכֶּתֶר, ואם כן, למה נאמר כאן שהמספר מאה מכוון לבחינת הכתר, על כך בא המענה, הֲרֵי זֶהוּ השייכות של ״כתר״ למספרים אלף ורבבה היא לענין הנעלה יותר שבבחינת הכתר, היינו בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁהוּא הכתר לְעַצְמוֹ, בתורה הארה וגילוי מעצמות האלוקות אֲבָל בְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שיורד למטה יותר עד שֶׁנַּעֲשָׂה שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר לַנֶּאֱצָלִים, לנבראים הנעלים הנקראים נאצלים בְּחִינַת אֲרִיךְ, כמבואר בקבלה וחסידות שבבחינת הכתר יש, באופן כללי שתי בחינות, הנעלית יותר (פנימיות הכתר) הנקראת ״עתיק יומין״ והנמוכה יותר (חיצוניות הכתר) הנקראת ״אריך אנפין״, והכתר בבחינתו הנמוכה יותר הוּא בְּמִסְפַּר מֵאָה, שֶׁהֲרֵי מִסְפַּר מֵאָה הוּא עֶשֶׂר כָּלוּל מֵעֶשֶׂר, כמו בעשר הספירות שכל אחת מהן כלולה מכל העשר (למשל, חכמה שבחכמה, בינה שבחכמה וכן הלאה) שֶׁזֶּהוּ כאשר כל אחד מהעשר כלול מכל העשר, וביחד מאה תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת, וְהוּא בחינת הכתר כפי שהיא בבחינת מאה, היינו עשר כלול מעשר, עִנְיַן בְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁהוּא (לֹא רַק כפי שהכתר הוא בְּבְחִינַת נְקוּדָה כללית ללא ״ציור״ מסוים וּסְפִירָה מוגדרת, אֶלָּא גַּם כְּפִי שֶׁהוּא) בִּבְחִינַת פַּרְצוּף שלם, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת של כל אחת מעשר הספירות שֶׁכְּלָלוּתָם מספר הסך־הכל של כולם יחד הוּא מִסְפַּר מֵאָה. וּמִכָּל מָקוֹם למרות שהמספר מאה כולל את כל פרטי המדרגות השונות נֶאֱמַר בפסוק זה (מֵאָה) שָׁנָה, לְשׁוֹן יָחִיד,

---

7) ראה ביאוה״ז לאדמו״ר האמצעי פרשתנו קלא [כח], ב ואילך. תו״ח שם קכו, ב ואילך. 8) וירא כא, יב (ובפרש״י). וראה לקו״ת שה״ש טו, ג. 9) ב״ב טז, סע״ב. 10) ירמי׳ לא, כא. 11) ראה ביאוה״ז ותו״ח שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְשׁוֹן יָחִיד, כִּי, הַכָּתֻר הוּא הַמְמוּצָע בֵּין הַמַּאֲצִיל וְהַנֶּאֱצָלִים[12], וְכָל מְמוּצָע צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ מִשְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת מְבִחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעֶלְיוֹן וּמִבְּחִינָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּתַּחְתּוֹן, וְלָכֵן גַּם בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל, אַף שֶׁהִיא בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ שֶׁנִּקְרָא שָׁנָה, שֶׁמּוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לְגֶדֶר הַזְּמַן, הֲרֵי הִיא בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל, וְלָכֵן נֶאֱמַר שָׁנָה בִּלְשׁוֹן יָחִיד. וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר עֶשְׂרִים שָׁנָה, קָאֵי עַל חָכְמָה וּבִינָה, שֶׁאֵין בָּהֶם הַשְׁלֵימוּת דְּעֶשֶׂר פְּעָמִים עֶשֶׂר, אֶלָּא רַק הִתְכַּלְלוּת מֵעֶשֶׂר, וְלָכֵן הֵם בְּמִסְפַּר עֶשְׂרִים בִּלְבַד. וְהוּא עִנְיַן הַמּוֹחִין, שֶׁהֵם בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה, הַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כְּבָר שַׁיָּכוּת לִמְצִיאוּת הַיֵּשׁ כוּ'. וּמִכָּל מָקוֹם גַּם בָּהֶם נֶאֱמַר (עֶשְׂרִים) שָׁנָה, לְשׁוֹן יָחִיד, כִּי, הַמּוֹחִין הֵם רֵאשִׁית הִתְהַוּוּת מְצִיאוּת הַיֵּשׁ, וַהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ הִיא בְּכֹחַ הָעַצְמוּת דְּוָקָא, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ מֵאַיִן[13], וְלָכֵן נֶאֱמַר שָׁנָה לְשׁוֹן יָחִיד (שֶׁהֲרֵי הָעַצְמוּת הוּא לְמַעְלָה מִכָּל הִתְחַלְּקוּת, וּלְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת אֶחָד וְיָחִיד כוּ'). וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְשֶׁבַע שָׁנִים, קָאֵי עַל בְּחִינַת הַמִּדּוֹת, שֶׁעַל יָדָם הִיא הַנְהָגַת הָעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[14] זְכוֹר רַחֲמֶיךָ גוֹ' וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה. וְכֵיוָן שֶׁהַנְהָגַת הָעוֹלָמוֹת הִיא עַל יְדֵי רִיבּוּי הַקַּוִּין, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[15] שֶׁאִם הָיָה הָעוֹלָם נִבְרָא מִבְּחִינַת עֶלְיוֹן (מאה שנה) הִיא לְמַעְלָה מֵהַסְפִּירוּת חָכְמָה וּבִינָה (עֶשְׂרִים שָׁנָה). וּמִכָּל מָקוֹם גַּם בָּהֶם חָכְמָה וּבִינָה נֶאֱמַר (עֶשְׂרִים) שָׁנָה, לְשׁוֹן יָחִיד, וְלֹא 'שָׁנִים' לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי, הַמּוֹחִין הֵם רַק רֵאשִׁית הַתְחָלָה רִאשׁוֹנִית בְּלִבּוּד שֶׁל הִתְהַוּוּת מְצִיאוּת הַיֵּשׁ, וַהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ מְצִיאוּת של נבראים הִיא בְּכֹחַ הָעַצְמוּת של האלקות דַּוְקָא, ולא בכוח הבחינות השונות שלמטה מעצמות ומהות האלוקות עצמה שֶׁהוּא עצמותו לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ מציאות מֵאַיִן[13], וכמבואר באגרת הקודש שבספר התניא: "... מהותו ועצמותו של המאציל ברוך הוא שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול [תוצאה] מאיזה עילה [סיבה] שקדמה לו חס ושלום ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה", וְלָכֵן נֶאֱמַר גם בחכמה ובינה שָׁנָה לְשׁוֹן יָחִיד (שֶׁהֲרֵי הָעַצְמוּת הוּא לְמַעְלָה מִכָּל הִתְחַלְּקוּת לפרטים, וּלְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת אֶחָד וְיָחִיד כוּ', כי 'אחד' ואפילו 'יחיד' הם מושגים שיש להם שייכות למה שחוץ ממנו עצמו, אבל בחכמה ובינה שלמטה מהעצמות יש מקום לענין ה'יחיד'). וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר בהמשך הכתוב אחרי 'מאה שנה ועשרים שנה' וְשֶׁבַע שָׁנִים, קָאֵי מכוון עַל בְּחִינַת הַמִּדּוֹת של הספירות העליונות שהם במספר שבע (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) שֶׁעַל יָדָם על ידי המידות הִיא הַנְהָגַת הָעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[14] בתהילים זְכוֹר רַחֲמֶיךָ גוֹ' וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה וכמו בכוחות הנפש שבחינת המוחין, השכל, היא ענין שבאדם לעצמו ואילו בחינת המידות, כמו החסד והנתינה, יש לה שייכות להנהגתו עם הזולת, וכך גם למעלה, כביכול, הרחמים והחסדים, וכן שאר המידות, שייכים להנהגת העולמות. וְכֵיוָן שֶׁהַנְהָגַת הָעוֹלָמוֹת הִיא עַל יְדֵי רִיבּוּי הַקַּוִּין, הבאים לידי ביטוי במידות השונות זו מזו ושייכות ל'קוין' שונים וְכִדְאִיתָא כפי שמובא בַּמִּדְרָשׁ[15] שֶׁאִם הָיָה הָעוֹלָם נִבְרָא מִבְּחִינַת הַחֶסֶד לְבַד אֲזַי הָיוּ חֶטְאִין

ביאור בדרך אפשר

ולא מאה שנים, לשון רבים, כִּי, הַכָּתֻר הוּא הַמְמוּצָע מדרגת הביניים המחברת ומקשרת בֵּין הַמַּאֲצִיל הבורא וְהַנֶּאֱצָלִים[12] הנבראים, וְכָל מְמוּצָע המחבר בין שתי בחינות צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ מִשְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת שֶׁהוּא מְמוּצָע בֵּינֵיהֶן, והדרך שבה ה'ממוצע' מחבר בין העליון והתחתון היא שיש בו, ב'ממוצע' מִבְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעֶלְיוֹן היינו שזו אמנם הבחינה התחתונה שבעליון, אבל עדיין חלק מהעליון, וכיון שהיא בחינה תחתונה (שבעליון) יש לו שייכות לתחתון, וּמִבְּחִינָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּתַּחְתּוֹן, היינו שזו אמנם בחינה של התחתון, אבל כיון שהיא העליונה שבתחתון יש לה יכולת להתחבר עם העליון וְלָכֵן גַּם בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל (שה'כתר' מחבר אותה עם בחינה עליונה שבנאצלים), אַף שֶׁהִיא בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ שֶׁנִּקְרָא שָׁנָה, שֶׁמּוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לְגֶדֶר הַזְּמַן וכל מושג הזמן הוא בריאה ששייכת לנאצלים ולנבראים, ואילו המאציל עצמו הוא למעלה מגדר הזמן, אלא שלבחינה תחתונה שבמאציל יש שייכות לנאצלים (על ידי ה'ממוצע' של הכתר), אבל עם היותה בחינה התחתונה ועם היותר שייכת לגדרי הזמן, מכל מקום, הֲרֵי הִיא בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל, וְלָכֵן נֶאֱמַר שָׁנָה בִּלְשׁוֹן יָחִיד כי המאציל הוא למעלה מכל הפרטים הרבים שבסך־הכל יוצרים את המספר מאה.

וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר בהמשך הכתוב אחרי 'מאה שנה', עֶשְׂרִים שָׁנָה, קָאֵי מכוון עַל הספירות העליונות חָכְמָה וּבִינָה, שֶׁאֵין בָּהֶם הַשְׁלֵימוּת דְּעֶשֶׂר פְּעָמִים עֶשֶׂר, ולכן אינם במספר מאה אֶלָּא רַק הִתְכַּלְלוּת של כל אחת מהן מֵעֶשֶׂר, וְלָכֵן הֵם חכמה ובינה בְּמִסְפַּר עֶשְׂרִים בִּלְבַד. וְהוּא עִנְיַן הַמּוֹחִין, שֶׁהֵם בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה, כמו בכוחות הנפש שהחכמה והבינה הם בחינות בכוח השכל שענינו הבנה והשגה, הַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לספירות חכמה ובינה כְּבָר שַׁיָּכוּת לִמְצִיאוּת הַיֵּשׁ של הנאצלים והנבראים כוּ' וב'סדר השתלשלות' של ירידת האור האלוקי מלמעלה למטה, בחינת 'כתר

12) לקו"ת ברכה צט, א. 13) תניא אגה"ק ס"כ. 14) תהלים כה, ו. וראה סה"מ תש"ח ע' 273. ובכ"מ. 15) ב"ר פי"ב, טו. וראה סה"מ תרנ"ט ע' ב [ג]. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

סַגִּיאִין, חטאים רבים, **וְאִם הָיָה** העולם נברא **מִבְּחִינַת גְּבוּרָה** מידת הדין (שהיא ב'קו' הפוך ממידת החסד) **בִּלְבַד לֹא הָיָה הָעוֹלָם יָכוֹל לְהִתְקַיֵּים, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת רִיבּוּי הַקָּוִין,** והנהגת העולם היא דוקא בשילוב של כל ה'קוין' יחד **חֶסֶד** מקו הימין **וּגְבוּרָה** מקו השמאל **וְגַם הַתִּפְאֶרֶת** מקו האמצעי **שֶׁהִיא הַמְמוּצָּע הַמְחַבֵּר** בין החסד והגבורה, **לָכֵן נֶאֱמַר** כאן **שֶׁבַע שָׁנִים, לְשׁוֹן רַבִּים** ולא 'שנה' לשון יחיד, כי פעולת המידות בהנהגת העולם היא על ידי שילוב וחיבור של קוים רבים ושונים.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּשָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, כֵּיוָן שֶׁעִיקַּר הַבִּירוּר והתיקון של העולם **הָיָה עַל יְדֵי שָׂרָה, שֶׁפָּעֲלָה הַהַמְשָׁכָה** והתגלות האלוקות **בְּכָל הַמַּדְרֵיגוֹת** מדריגת הכתר (מאה שנה), מדריגת המוחין (עשרים שנה) ומדריגת המידות (שבע שנים). **וְעַל פִּי זֶה** שבחלקו הראשון של הפסוק כבר נרמזו כל המדריגות **יוּקְשֶׁה עוֹד יוֹתֵר, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים,** ובזה נכללו כל הענינים ששרה פעלה ובירורה **מַה מּוֹסִיף הַכָּתוּב בְּהַסִּיּוּם שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה.?**

ב) וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִילָה[16] **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[17] **עִבְדוּ אֶת הַוָי׳ בְּשִׂמְחָה,** בתהילים **עִבְדוּ אֶת הַוָי׳ בְּשִׂמְחָה,** ופירוש הדברים הוא **שֶׁעֲבוֹדַת ה׳ צְרִיכָה לִהְיוֹת מִתּוֹךְ שִׂמְחָה דַּוְקָא, וְעַד** כדי **שֶׁעִנְיַן הַשִּׂמְחָה הוּא מֵעִיקְּרֵי הָעֲבוֹדָה.** וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[18] **תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת הַוָי׳ אֱלֹקֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב גּוֹ׳ וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ, כְּלוֹמַר, שֶׁאַף שֶׁהָיָה עִנְיַן הָעֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה בִּשְׁלֵימוּת, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה הָיְתָה בְּלִי שִׂמְחָה, לָכֵן מַגִּיעַ עַל זֶה הָעוֹנֶשׁ וְלִכְאוֹרָה יוּקְשֶׁה בְּיוֹתֵר, דְּכֵיוָן שֶׁהָיְתָה עֲבוֹדַת ה׳ בִּשְׁלֵימוּת וְרַק הָיָה חָסֵר עִנְיַן הַשִּׂמְחָה, הֲרֵי הַחִסָּרוֹן דְּעִנְיַן הַשִּׂמְחָה הָיָה צָרִיךְ לִגְרוֹם רַק לְמִיעוּט הַשָּׂכָר, אֲבָל לֹא לְעוֹנֶשׁ. וּמִזֶּה שֶׁהַשִּׂמְחָה הִיא מֵעִיקְּרֵי הָעֲבוֹדָה וְלָכֵן כְּשֶׁחָסֵר עִנְיַן הַשִּׂמְחָה, הֲרֵי זֶה כְּאִילּוּ לֹא עָבַד עֲבוֹדָתוֹ כְּלָל, וְלָכֵן מַגִּיעַ עַל זֶה עוֹנֶשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

מֵעִיקְּרֵי הָעֲבוֹדָה ולא רק תוספת מסוימת. **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי של **מַה שֶּׁכָּתוּב**[18] בתורה **תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת הַוָי׳ אֱלֹקֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב גּוֹ׳ וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ,** ולפי פשוטו הכתוב אומר כי מאחר שלא עבדת את ה׳ כאשר היית יכול להיות בשמחה בקלות, ובלשון הכתוב 'מרוב כל', תיענש בכך ש'עבדת את אויביך', אבל לפי הפירוש הפנימי המשמעות היא אחרת, **כְּלוֹמַר, שֶׁאַף שֶׁהָיָה עִנְיַן הָעֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה בִּשְׁלֵימוּת** ואפילו היתה עבודה בשלימות, מצד המעשה בפועל, **מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה הָיְתָה בְּלִי שִׂמְחָה, לָכֵן מַגִּיעַ עַל זֶה הָעוֹנֶשׁ דְּעִנְיַן הַשִּׂמְחָה הָיָה רַק לִגְרוֹם לְמִיעוּט הַשָּׂכָר,** היינו שאם עבודת ה׳ נעשית מתוך שמחה, מגיע על כך שכר יותר גדול ואם העבודה נעשתה ללא שמחה, הרי זו סיבה למעט את השכר **אֲבָל** חסרון השמחה לא צריך להיות גורם וסיבה **לְעוֹנֶשׁ. וּמִזֶּה** שמכל מקום נאמר שגם אם העבודה נעשה, ואפילו נעשתה בשלימות, אבל ללא שמחה יהיה העונש של 'ועבדת את אויביך' **מוּכָח, שֶׁהַשִּׂמְחָה הִיא מֵעִיקְּרֵי הָעֲבוֹדָה** ולא רק פרט טפל וענין צדדי, **וְלָכֵן כְּשֶׁחָסֵר עִנְיַן הַשִּׂמְחָה, הֲרֵי זֶה כְּאִילּוּ לֹא עָבַד עֲבוֹדָתוֹ כְּלָל, וְלָכֵן מַגִּיעַ עַל זֶה עוֹנֶשׁ.**

---

16) בכל הבא לקמן — ראה ד"ה ויהיו חיי שרה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' פז ואילך). וראה ד"ה תחת אשר לא עבדת גו' במאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' עה ואילך; ד"ה הנ"ל במאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ב ע' תרפב ואילך. המשך חג השבועות תרצ"ז (סה"מ תרצ"ז ס"ע 283 ואילך. ה'שי"ת ע' 225 ואילך). ד"ה עבדו את ה' בשמחה תרצ"ט (סה"מ תרצ"ט ע' 96 ואילך). ד"ה ויהיו חיי שרה תש"כ (סה"מ תש"כ ע' לג ואילך). ד"ה הנ"ל תשמ"א (תו"מ סה"מ חשון ע' רעז ואילך). תשמ"ה (שם ע' רפז ואילך). 17) תהלים ק, ב. 18) תבוא כח, מז־ח. וראה שער רוח הקודש להאריז"ל (י, ב — בהוצאת ירושלים, תער"ב; לג, ב — בהוצאת אה"ק, תשכ"ג). ספר חרדים (תנאי המצות, התנאי הרביעי) הובא בשל"ה רלט, סע"ב. של"ה מט, א. תניא פכ"ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמָּצִינוּ בְּכִתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל[19], **שֶׁכָּל הַמַּדְרֵיגוֹת** הרוחניות הגבוהות **שֶׁזָּכָה לָהֶם הָאֲרִיזַ"ל הָיוּ עַל יְדֵי שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה דַּוְקָא** וכפי שמובא גם בתורה אור לאדמו"ר הזקן: "שהיה האריז"ל שמח מאד בעשיית המצות ולכן זכה לרוח הקודש".

וממשיך ומבאר את ענינה של השמחה בעבודת ה' ומדוע היא ענין עיקרי כל כך.

וּבִיאוּר הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, **תַּכְלִית הַכַּוָּנָה** והמטרה שבשבילה נברא העולם **הִיא** כדברי המדרש **שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים**[20], שהעולם הזה הגשמי, העולם התחתון והנחות ביותר, יהיה מקום ראוי לגילוי אלוקות **דְּעִנְיַן הַדִּירָה הוּא הַמְשָׁכַת** והתגלות **עַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא,** עצמות ומהותו של הקדוש ברוך הוא בעצמו **וְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת הִיא עַל יְדֵי** עבודת ה' מתוך **שִׂמְחָה דַּוְקָא, וְלֹא עַל יְדֵי הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה** של השכל, **כִּי, עַל יְדֵי הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה תּוֹפְסִים רַק בִּבְחִינַת הָאֲלָקוּת כְּפִי שֶׁהוּא נִתְפָּס בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה,** כי באמצעות הבנה שכלית יכול האדם 'לתפוס' ולהתחבר רק בדרגות אלו באלוקות שבהן יכולה להיות הבנה והשגה של שכל אנושי, וכיון שהשכל האנושי מוגבל, מובן שלא מדובר על עצמות האין סוף שאינו מושג ואינו 'נתפס' כלל בשכל המוגבל, **וְדַוְקָא עַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה** שהיא תנועה נפשית שבה האדם יוצא מהגדרים וההגבלות של המציאות שלו **מַגִּיעִים** ומתחברים **אֶל הָעַצְמוּת** של האלוקות, וכיון שהכוונה והתכלית היא המשכת העצמות, כי רק כך נשלמת הכוונה של 'דירה בתחתונים', לכן השמחה היא ענין עיקרי כל כך בעבודת ה'.

וְדוּגְמָא לַדָּבָר בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא עִיקַּר הָעֲבוֹדָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[21] בגמרא **אֵיזוֹהִי עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** בעבודת התפילה **שְׁנֵי עִנְיָנִים,** ענין אחד **הַהִתְבּוֹנְנוּת וַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה** שכלית **בָּאֱלָקוּת,** וענין שני **וְהַתַּעֲנוּג וְהַשִּׂמְחָה בָּאֱלָקוּת** שהם בכוחות הנפש העמוקים והפנימיים יותר מהשכל וההשגה, **הִנֵּה הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה** בשכל **הֵם רַק כְּלִי לְהַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג,** כי ההתבוננות השכלית יכולה לעורר את השמחה והתענוג, ולכן ההתבוננות היא רק אמצעי שמוביל אל השמחה והתענוג **שֶׁזֶּהוּ** השמחה והתענוג דוקא **עִיקַּר הָעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה. וְעוֹד זֹאת, שֶׁאַף שֶׁהַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה וְהַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג בָּאִים כְּאֶחָד,** ולא מדובר בשתי עבודות נפרדות, כך שעבודת התפילה יכולה להיות או בהתבוננות או בשמחה ותענוג, אלא שניהם באים כאחד **דְּכַאֲשֶׁר** האדם העוסק בעבודת התפילה **מֵבִין וּמַשִּׂיג אֶת הַדָּבָר** הענין באלוקות שבו הוא מתבונן, **הֲרֵי זֶה גּוֹרֵם לְתַעֲנוּג וְשִׂמְחָה,** ואם כן, מה משמעות החלוקה בין שני הדברים והאמור לעיל שעיקר עבודת התפילה איננה ההבנה וההשגה אלא דוקא השמחה והתענוג, אלא ההסבר הוא שאף שלמעשה שניהם באים כאחד, **מִכָּל מָקוֹם, חֲלוּקִים הֵם בְּעִנְיָנֵיהֶם וּמִצַּד שָׁרְשָׁם, דְּעִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה אֵינוֹ תּוֹפֵס בְּהָעַצְמוּת** של האלוקות שהיא אין סוף ולמעלה מעלה מהבנה והשגה של השכל האנושי, **כִּי הַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמַטָּה אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ כְּלָל** אין לו כל יחס והשוואה **לַשֵּׂכֶל** האלוקי **שֶׁלְּמַעְלָה. וּכְמוֹ כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבַּנִּבְרָאִים שֶׁאֵינָם בְּעֵרֶךְ אֶל הָעַצְמוּת** של האלוקות, **וְכַמְבוֹאָר**[22] בתורת החסידות **בְּעִנְיַן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר**[23], **שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד שֶׁלּוֹ** של אברהם **הִיא בִּבְחִינַת עָפָר וָאֵפֶר לְגַבֵּי מִדַּת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה.** וכדברי אדמו"ר הזקן באגרת הקודש שבספר התניא: "כמו שהאפר אין לו דימיון וערך אל מהות העץ הגדול באורך ורוחב ועובי קודם שנשרף, לא בכמותו ולא באיכותו אף שהוא [הוא] מהותו ועצמותו וממנו נתהוה, כך על דרך משל אמר אברהם אבינו עליו השלום על מדתו מדת החסד והאהבה המאירה בו

ביאור בדרך אפשר

1 עוֹנֶשׁ. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמָּצִינוּ בְּכִתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל[19],
2 שֶׁכָּל הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁזָּכָה לָהֶם הָאֲרִיזַ"ל הָיוּ עַל
3 יְדֵי שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה דַּוְקָא.
4 **וּבִיאוּר** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא
5 שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ
6 דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[20], דְּעִנְיַן הַדִּירָה הוּא הַמְשָׁכַת
7 עַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וְהַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת
8 הִיא עַל יְדֵי שִׂמְחָה דַּוְקָא, וְלֹא עַל יְדֵי הֲבָנָה
9 וְהַשָּׂגָה, כִּי, עַל יְדֵי הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה תּוֹפְסִים רַק
10 בִּבְחִינַת הָאֲלָקוּת כְּפִי שֶׁהוּא נִתְפָּס בַּהֲבָנָה
11 וְהַשָּׂגָה, וְדַוְקָא עַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה מַגִּיעִים אֶל
12 הָעַצְמוּת. וְדוּגְמָא לַדָּבָר בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא
13 עִיקַּר הָעֲבוֹדָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[21] אֵיזוֹהִי עֲבוֹדָה
14 שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי עִנְיָנִים,
15 הַהִתְבּוֹנְנוּת וַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה בָּאֱלָקוּת, וְהַתַּעֲנוּג
16 וְהַשִּׂמְחָה בָּאֱלָקוּת, הִנֵּה הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה הֵם רַק
17 כְּלִי לְהַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג, שֶׁזֶּהוּ עִיקַּר הָעֲבוֹדָה
18 דִּתְפִלָּה. וְעוֹד זֹאת, שֶׁאַף שֶׁהַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה
19 וְהַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג בָּאִים כְּאֶחָד, דְּכַאֲשֶׁר מֵבִין
20 וּמַשִּׂיג אֶת הַדָּבָר, הֲרֵי זֶה גּוֹרֵם לְתַעֲנוּג וְשִׂמְחָה,
21 מִכָּל מָקוֹם, חֲלוּקִים הֵם בְּעִנְיָנֵיהֶם וּמִצַּד שָׁרְשָׁם,
22 דְּעִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה אֵינוֹ תּוֹפֵס בְּהָעַצְמוּת, כִּי
23 הַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמַטָּה אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ כְּלָל לַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמַעְלָה.
24 וּכְמוֹ כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבַּנִּבְרָאִים שֶׁאֵינָם בְּעֵרֶךְ אֶל
25 הָעַצְמוּת, וְכַמְבוֹאָר[22] בְּעִנְיַן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר
26 בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר[23], שֶׁמִּדַּת
27 הַחֶסֶד שֶׁלּוֹ הִיא בִּבְחִינַת עָפָר וָאֵפֶר לְגַבֵּי מִדַּת

---

19) הובא בספר חרדים ושל"ה שם. תו"א תולדות כ, ב. ובכ"מ. 20) תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ. 21) תענית ב, סע"א. 22) תניא אגה"ק סט"ו. 23) וירא יח, כז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ומלובשת בגופו דאף שהיא [היא] מדת האהבה וחסד העליון שבאצילות המאיר בנשמתו שהיתה מרכבה עליונה, אף על פי כן ברדתה למטה להתלבש בגופו על ידי השתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה על ידי צמצומים רבים, אין דמיון וערך מהות אור האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון שבאצילות אלא כערך ודמיון מהות העפר שנעשה אפר אל מהותו ואיכותו כשהיה עץ נחמד למראה וטוב למאכל על דרך משל, ויותר מזה להבדיל באלפים הבדלות רק שדיברה תורה כלשון בני אדם במשל ומליצה״.

וְכָל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר ואם על מידת החסד של אברהם אבינו נאמר שאין לה כל יחס והשוואה למידת החסד העליונה האלוקית, קל וחומר **בָּאָדָם** יהודי שאינו בדרגת אברהם אבינו **הַמִּתְפַּלֵּל, שֶׁהַשֵּׂכֶל שֶׁלּוֹ אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ כְּלָל לִבְחִינַת הַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמַעְלָה** ולכן בודאי שעל ידי התבוננות שכלית בעניני אלוקות אי אפשר ״לתפוס״ את עצמות האלוקות שכלל לא שייכת בה הבנה והשגה. **וְהַיְינוּ, שֶׁהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמַטָּה, מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמַעְלָה, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁעַל יְדֵי רִיבּוּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵיגוֹת נַעֲשָׂה שִׁינּוּי הַמַּהוּת,** כלומר, אמנם השכל שלמטה, השכל האנושי, בא ומשתלשל מהשכל שלמעלה, השכל האלוקי, שהרי כל דבר בעולם בא ומשתלשל משורשו ומקורו האלוקי שהוא הבורא אותו ומקיים ומחיה אותו, אבל אופן ההשתלשלות הוא כזה שהדבר יורד ומשתלשל בריבוי ירידות ובריבוי מדרגות, ועל ידי כך נעשה שינוי במהותו, ובסופו של דבר השכל שלמטה הוא שונה לחלוטין, מהות אחרת לגמרי, מהשכל שלמעלה והריחוק ביניהם הוא באין ערוך, ללא כל יחס והשוואה, **וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, שֶׁהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִדַּת הַחֶסֶד דְּאַבְרָהָם אָבִינוּ מִמִּדַּת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה הִיא** גם בריבוי השתלשלות מדרגה לדרגה **בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁינּוּי הַמַּהוּת** עד שמידת החסד של אברהם אבינו רחוקה ממידת החסד העליונה באין ערוך. **וּמִזֶּה** המבואר לעיל שהשכל שלמטה רחוק ונחות מהשכל שלמעלה באין ערוך **מוּבָן שֶׁעַל יְדֵי הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה אֵין תּוֹפְסִים אֶת הָעַצְמוּת** שהיא למעלה מעלה מהבנה והשגה של השכל האנושי. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַל יְדֵי הַתַּעֲנוּג וְהַשִּׂמְחָה שֶׁבַּתְּפִלָּה, שֶׁבָּזֶה מִתְגַּלֶּה** ומאיר **הַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה.**

וְעַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר[24] בתורת הסוד **בְּעִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַכְּתָרִים** שבכל עולם ועולם **זֶה מִזֶּה,** כפי שממשיך ומפרט, **דְּאַף שֶׁיֵּשׁ חִילּוּקֵי מַדְרֵיגוֹת בֵּין הַכֶּתֶר דְּעוֹלָם זֶה לַכֶּתֶר דְּעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ,** כמו למשל שהכתר של עולם האצילות נעלה מהכתר של עולם הבריאה שלמטה מעולם האצילות **מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי הֵם** כל הכתרים שבכל העולמות **מִשְׁתַּלְשְׁלִים זֶה מִזֶּה, שֶׁהַכֹּל הוּא עִנְיָן אֶחָד** ואף שהכתר של עולם הבריאה הוא חלק מעולם הבריאה שכולו למטה מעולם האצילות, בכל זאת לכל הכתרים שבכל העולמות יש ״סדר השתלשלות״ מיוחד להם, ולכן לאמיתו של דבר הכתר של עולם הבריאה נעלה מהספירות של עולם האצילות כי הוא קשור בכתר של עולם האצילות ונמשך ממנו ישירות. **וְהַיְינוּ, שֶׁהָאוֹר שֶׁבִּבְחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** האור המתלבש בעולמות בהתלבשות פנימית בדוגמת התלבשות הנשמה באברי הגוף ומאיר בכל עולם ובכל נברא לפי ענינו **נִמְשָׁךְ וּמִשְׁתַּלְשֵׁל בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁינּוּי הַמַּהוּת** ועל דרך האמור לעיל שמידת החסד שבדרגות נמוכות אינה דומה למידת החסד שבדרגות עליונות, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאוֹר הַסּוֹבֵב** המאיר בדרך ״מקיף״ וסובב מלמעלה, שהוא אור בלי גבול, **הֲרֵי אַף שֶׁגַּם בִּבְחִינַת עִיגּוּלִים** שכך נקרא האור הסובב הבלי גבול, כי הוא דומה לעיגול שאין לו התחלה ואין לו סוף **וּבְחִינַת מַקִּיף יֵשׁ חִילּוּקֵי דְּרָגוֹת,** כמו כתר דאצילות ויש כתר דבריאה **מִכָּל מָקוֹם, מִשְׁתַּלְשְׁלִים הַכְּתָרִים זֶה מִזֶּה, וְהַכֹּל** כל ה״כתרים״ וכל ה״מקיפים״ **הוּא עִנְיָן אֶחָד.**

[וכפי שמבואר בליקוטי תורה לאדמו״ר הזקן:

״אור פנימי היינו מה שנכנס ומתיישב בהכלי בבחינת יושר והדרגה מעלה ומטה חב״ד חג״ת נה״י. ובחינת אור מקיף הוא מה שלא היה יכול ליכנס בהכלי כלל מפני גודל אורו ונשאר למעלה מן הכלי בבחינת מקיף, וגם הוא בבחינת עיגול שהרי מקיף הראש והרגל כאחד... והנה ידוע בעץ חיים ענין הקו וחוט שנמשך מן אור אין סוף ברוך הוא שהוא כדי להיות נמשך ומאיר בבחינת אור פנימי וראשית הגילוי בחכמה כו׳ ונקרא ממלא כל עלמין שמאיר בכל עולם לפי ערכו כו׳. אמנם בחי׳ סובב כל עלמין הוא אור אין סוף המקיף לכל העולמות בשוה... וגם מקיף את הקו... והנה שרש המקיפים נמשך מבחינת עיגולים. ואף שהן נמשכים מבחינת הקו וחוט שממנו נמשכים גם המקיפים שבכל העולמות, אעפ״כ שרש המקיפים נמשך

ביאור בדרך אפשר

הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה. וְכָל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר בָּאָדָם הַמִּתְפַּלֵּל, שֶׁהַשֵּׂכֶל שֶׁלּוֹ אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ כְּלָל לִבְחִינַת הַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמַעְלָה. וְהַיְינוּ, שֶׁהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמַטָּה מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁלְּמַעְלָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁעַל יְדֵי רִיבּוּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵיגוֹת נַעֲשָׂה שִׁינּוּי הַמַּהוּת, וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, שֶׁהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִדַּת הַחֶסֶד דְּאַבְרָהָם אָבִינוּ מִמִּדַּת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁינּוּי הַמַּהוּת. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁעַל יְדֵי הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה אֵין תּוֹפְסִים אֶת הָעַצְמוּת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַל יְדֵי הַתַּעֲנוּג וְהַשִּׂמְחָה שֶׁבַּתְּפִלָּה, שֶׁבָּזֶה מִתְגַּלֶּה הַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר[24] **בְּעִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַכְּתָרִים זֶה מִזֶּה, דְּאַף שֶׁיֵּשׁ חִילּוּקֵי מַדְרֵיגוֹת בֵּין הַכֶּתֶר דְּעוֹלָם זֶה לַכֶּתֶר דְּעוֹלָם שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי הֵם מִשְׁתַּלְשְׁלִים זֶה מִזֶּה, שֶׁהַכֹּל הוּא עִנְיָן אֶחָד. וְהַיְינוּ, שֶׁהָאוֹר שֶׁבִּבְחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין נִמְשָׁךְ וּמִשְׁתַּלְשֵׁל בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁינּוּי הַמַּהוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאוֹר הַסּוֹבֵב, הֲרֵי אַף שֶׁגַּם בִּבְחִינַת עִיגּוּלִים וּבְחִינַת מַקִּיף יֵשׁ חִילּוּקֵי דְּרָגוֹת, מִכָּל מָקוֹם, מִשְׁתַּלְשְׁלִים הַכְּתָרִים זֶה מִזֶּה, וְהַכֹּל הוּא עִנְיָן אֶחָד. וְזֶהוּ שֶׁעַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג**

24) ראה לקו״ת ר״פ קרח. המשך תער״ב ח״א ע׳ קמח [קצח] ואילך. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מבחינת העיגול הגדול המקיף את הקו וחוט... אבל האור פנימי נמשך מבחינת הישר...").

וְזֶהוּ שֶׁעַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג בָּאֱלִקוּת מִתְגַּלָּה בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה, כי התענוג שבכוחות הנפש שבאדם שייך לכוחות ה'מקיפים' ולכן קשור בבחינת התענוג העליון, וכאמור שהכתרים משתלשלים זה מזה **וְעַל יְדֵי זֶה מַגִּיעַ** האדם ו'נוגע' **בְּבְחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף.**

ג) וְהִנֵּה הַכְּלִי והאמצעי להגיע **לְעִנְיַן הַשִּׂמְחָה** שהוא ענין עיקרי בעבודת ה', כמבואר לעיל, **הוּא הַבִּיטּוּל** כפי שממשיך ומבאר. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב**[25] בישעיה **וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּהֲוָיָ' שִׂמְחָה,** והפירוש הפנימי של הפסוק הוא **שֶׁעַל יְדֵי עֲנָוָה מַגִּיעִים לִידֵי שִׂמְחָה. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ"ר** הרבי הריי"צ **בְּדִיבּוּר הַמַּתְחִיל** במאמר חסידות שלו הפותח בפסוק **זֶה**[26]**, דִּלְכְאוֹרָה יִפָּלֵא הַדָּבָר,** כיצד יתכן שביטול וענוה יהיו הגורם לשמחה **שֶׁהֲרֵי עֲנָוָה וְשִׂמְחָה הֵן שְׁתֵּי תְנוּעוֹת** נפשיות **הָפְכִּיּוֹת, דַּעֲנָוָה הִיא תְּנוּעָה שֶׁל כִּיּוּץ** הנפש, **וְשִׂמְחָה הִיא תְּנוּעָה שֶׁל הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִתְרַחֲבוּת** הנפש, **וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁעַל יְדֵי הָעֲנָוָה** והביטול **יַגִּיעַ הָאָדָם לְשִׂמְחָה.? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דַּעֲנָוָה אֵינָהּ הַשְׁפָּלוּת** נמיכות הרוח **הַבָּאָה מִצַּד פְּחִיתוּת** ונחיתות **הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא טוֹב בְּנַפְשׁוֹ** ולכן הוא חש נחיתות ושפלות, **אֶלָּא עִנְיַן הָעֲנָוָה הוּא מִצַּד הֶעְדֵּר הֶרְגֵּשׁ עַצְמוֹ,** משום שאינו חש ישות עצמית **דַּהֲגַם שֶׁיּוֹדֵעַ מַעֲלוֹת עַצְמוֹ** וכן מוצא בעצמו תכונות טובות ומעשים טובים, בכל זאת **אֵינוֹ מְחַשֵּׁב** לא מחשיב **אֶת עַצְמוֹ לְמְצִיאוּת** אלא הוא בביטול ובענווה. **וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁכָּל מַעֲלוֹתָיו** שאכן ידועות לו **אֵינָם בְּכֹחַ עַצְמוֹ, וְאֵין זֶה אֶלָּא מַה שֶּׁנִּיתַּן לוֹ מִלְּמַעְלָה. וּכְמוֹ עִנְיַן הָאֱמוּנָה וְהָאַהֲבָה כוּ', חֲרֵי הָאֱמוּנָה הִיא יְרוּשָׁה לָנוּ מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ, וְכֵן הָאַהֲבָה הַמְסוּתֶּרֶת** בלב כל אחד ואחד מישראל, גם אם היא בהעלם ובהסתר והאדם לא מרגיש רגשי אהבת ה' בגלוי **(שֶׁנִּכְלָל בָּהּ גַּם יִרְאָה) הִיא בִּירוּשָׁה מֵאַבְרָהָם**[27]**, כדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא: "... צריך לידע נאמנה כי אף מי שדעתו קצרה בידיעת ה' ואין לו לב להבין בגדולת אין סוף ברוך הוא להוליד ממנה דחילו ורחימו [יראה ואהבה] אפילו במוחו ותבונתו לבד, אף על פי כן קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות התורה ותלמוד תורה כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש מעומקא דלבא באמת לאמיתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו... והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך נפש רוח נשמה לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה... לכל אחד ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפילו לקל שבקלים ופושעי ישראל...", **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה** כשם הוא לגבי מעלות האמונה ואהבת ה', כן הוא **בְּנוֹגֵעַ לְכָל שְׁאָר הַמַּעֲלוֹת** שהאדם זוכה להן, כולן לא מביאות אותו לידי גאוה כי הוא יודע ומכיר בכך שכל המעלות הללו אינן משלו אלא ניתנו לו מלמעלה. **וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּמֹשֶׁה** רבינו **דִּכְתִיב בֵּיהּ**[28] שכתוב בו, בתורה, **וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, שֶׁאַף שֶׁיָּדַע** בודאי **גּוֹדֶל מַעֲלוֹתָיו** הגדולות והעצומות **כוּ', מִכָּל מָקוֹם הָיָה** משה רבינו **עָנָיו,** והידיעה וההכרה במעלותיו לא גרמה לו שום גאוה וישות **כֵּיוָן שֶׁחָשַׁב שֶׁמַּעֲלוֹת אֵלּוּ אֵינָם** נמצאות אצלו **מִצַּד יְגִיעָתוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנִּיתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, וְאִילּוּ הָיוּ נִיתָּנִים** מעלות גדולות אלו **לְזוּלָתוֹ הָיָה גַּם כֵּן בְּמַדְרֵיגָה זוֹ,**

---

25) ישעי' כט, יט. וראה ד"ה ויספו במאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' נא ואילך. ד"ה הנ"ל במאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך ע' כז ואילך. וראה סה"מ שבהערה 16. 26) דשנת תרצ"ז (סה"מ תרצ"ז ע' 299 ואילך. ה'שי"ת ע' 237 ואילך). 27) ראה תניא פי"ח. 28) בהעלותך יב, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּמַדְרֵיגָה זוֹ, וְאוּלַי הָיָה עוֹד בְּמַדְרֵיגָה נַעֲלַית יוֹתֵר. וַעֲנָוָה זוֹ יוֹתֵר. הִנֵּה הַבִּיטוּל שֶׁהוּא כְּלִי לְעִנְיַן הַשִּׂמְחָה. דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַשִּׂמְחָה הוּא כַּאֲשֶׁר מְקַבֵּל מַתָּנָה דַּוְקָא, הוֹן עָתֵק שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ[29]. וְלָכֵן, הִנֵּה מִי שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת עַצְמוֹ, אֵין הַשִּׂמְחָה שֶׁלּוֹ בִּשְׁלֵימוּת, כִּי, כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ חֲרֵי הוּא חוֹשֵׁב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ (עֶר הָאָט דָּאס פַאַרְדִּינְט), וּבִכְפָרָט כַּאֲשֶׁר חָסֵר לוֹ דָּבָר, שֶׁאָז הוּא בְּעַצְבוּת, כֵּיוָן שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ כוּ׳. וְדַוְקָא מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדַּת הָעֲנָוָה, הַיְינוּ, דְּאַף שֶׁיּוֹדֵעַ מַעֲלַת עַצְמוֹ, מִכָּל מָקוֹם הוּא בְּבִיטּוּל, בְּיָדְעוֹ שֶׁמַּעֲלוֹתָיו נִיתְּנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה, וְאִם הָיוּ נוֹתְנִים מַעֲלוֹת אֵלּוּ לְזוּלָתוֹ הָיָה עוֹד יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנּוּ, אֲזַי הַשִּׂמְחָה אֶצְלוֹ הִיא בִּשְׁלֵימוּת, שֶׁשָּׂמֵחַ עַל כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, בְּיָדְעוֹ שֶׁאֵין זֶה מַגִּיעַ לוֹ, וְגַם אִם חָסֵר לוֹ אֵיזֶה דָּבָר, אֵין זֶה גּוֹרֵם לְעַצְבוּת, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ חוֹשֵׁב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וְאַדְרַבָּה, גַּם מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ חֲרֵי הוּא חוֹשֵׁב שֶׁלֹּא מַגִּיעַ לוֹ, וּמְקַבֵּל זֹאת בְּמַתָּנָה מִלְּמַעְלָה.

וּבִכְפָרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה הַבִּיטּוּל שֶׁהוּא כְּלִי לְשִׂמְחָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם הַשִּׂמְחָה עַצְמָהּ הִיא שִׂמְחָה אֶלְקִית בְּלִי הֶרְגֵּשׁ עַצְמוֹ. דְּהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הַשִּׂמְחָה הִיא בְּמוּרְגָּשׁ, הִנֵּה מִי שֶׁמַּרְגִּישׁ שֶׁשָּׂמֵחַ וּמִתְעַנֵּג בָּזֶה, הִנֵּה מִצַּד תְּנוּעַת הַהִתְפַּשְׁטוּת שֶׁבְּעִנְיַן הַשִּׂמְחָה, וְכַיָּדוּעַ שֶׁשִּׂמְחָה פּוֹרֶצֶת גָּדֵר[30], אֲזַי יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁעַל יְדֵי רִיבּוּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת יִהְיֶה מִזֶּה עִנְיָן שֶׁל יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים. וְכֵיוָן שֶׁאֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִזֶּה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, הֲרֵי זוֹ הוֹכָחָה שֶׁגַּם בְּמַדְרֵיגַת הַקְּדוּשָׁה אֵין זֶה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר[31] בְּעִנְיַן וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה[32],

ביאור בדרך אפשר

וְאוּלַי הָיָה עוֹד בְּמַדְרֵיגָה נַעֲלַית יוֹתֵר ממשה רבינו. וַעֲנָוָה זוֹ שהיא ענוה אמיתית **הִיא כְּלִי** ואמצעי שדרכו ניתן להגיע **לְעִנְיַן הַשִּׂמְחָה**, כפי שממשיך ומבאר.

דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַשִּׂמְחָה הוּא כַּאֲשֶׁר מְקַבֵּל מַתָּנָה דַּוְקָא, הוֹן עָתֵק שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ[29] מבלי שהוא מצידו התאמץ והתיגע על כך. **וְלָכֵן, הִנֵּה מִי שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת עַצְמוֹ** וסבור שמה שיש לו זהו בזכות היכולות שלו והמאמצים שלו, **אֵין הַשִּׂמְחָה שֶׁלּוֹ בִּשְׁלֵימוּת, כִּי, כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ חֲרֵי הוּא חוֹשֵׁב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ (עֶר הָאָט דָּאס פַאַרְדִּינְט)** הוא הרוויח את זה, על ידי היכולות שלו והמאמצים שלו), **וּבִכְפָרָט כַּאֲשֶׁר חָסֵר לוֹ דָּבָר** שלפי דעתו ראוי שלא יחסר לו, **שֶׁאָז הוּא בְּעַצְבוּת** מחסרון הדבר ההוא, **כֵּיוָן שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ כוּ׳** ואם אין לו את המגיע לו, הרי זו סיבה לעצבות. **וְדַוְקָא מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדַּת הָעֲנָוָה, הַיְינוּ, דְּאַף שֶׁיּוֹדֵעַ מַעֲלַת עַצְמוֹ, מִכָּל מָקוֹם הוּא בְּבִיטּוּל** ובשפלות הרוח, **בְּיָדְעוֹ שֶׁמַּעֲלוֹתָיו נִיתְּנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה, וְאִם הָיוּ נוֹתְנִים מַעֲלוֹת אֵלּוּ** עצמן **לְזוּלָתוֹ** למישהו אחר **הָיָה עוֹד יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנּוּ, אֲזַי הַשִּׂמְחָה אֶצְלוֹ הִיא בִּשְׁלֵימוּת, שֶׁשָּׂמֵחַ עַל כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, בְּיָדְעוֹ שֶׁאֵין זֶה מַגִּיעַ לוֹ** וכל מה שיש לו הוא במתנה מלמעלה, **וְגַם אִם חָסֵר לוֹ אֵיזֶה דָּבָר, אֵין זֶה** החיסרון של הדבר המסוים **גּוֹרֵם לְעַצְבוּת, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ חוֹשֵׁב שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וְאַדְרַבָּה, גַּם מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ חֲרֵי הוּא חוֹשֵׁב שֶׁלֹּא מַגִּיעַ לוֹ, וּמְקַבֵּל זֹאת בְּמַתָּנָה מִלְּמַעְלָה** ומזה מובן כיצד הביטול והענוה הם הכלי והאמצעי שדרכו באים לידי שמחה, ולהיפך הגאוה והתחושה של ׳מגיע לי׳ מביאה לידי עצב, כמבואר לעיל.

ביאור בדרך אפשר

וּבִכְפָרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה הַבִּיטּוּל שֶׁהוּא כְּלִי לְשִׂמְחָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם הַשִּׂמְחָה עַצְמָהּ הִיא שִׂמְחָה אֶלְקִית ביטול כל כך עמוק וכל כך פנימי ששמח על האלוקות שמאירה בו במעלות שניתנו לו מלמעלה **בְּלִי הֶרְגֵּשׁ עַצְמוֹ** ללא כל תחושה של ישות עצמית. **דְּהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הַשִּׂמְחָה הִיא בְּמוּרְגָּשׁ,** ובאה לידי ברגש גלוי של שמחה, **שֶׁמַּרְגִּישׁ שֶׁשָּׂמֵחַ וּמִתְעַנֵּג בָּזֶה,** בהשגת האלוקות **הִנֵּה מִצַּד תְּנוּעַת הַהִתְפַּשְׁטוּת שֶׁבְּעִנְיַן הַשִּׂמְחָה,** כתוצאה מכך שהשמחה היא תנועה של התפשטות והתרחבות של הנפש, הפוך מכיווץ, **וְכַיָּדוּעַ שֶׁשִּׂמְחָה פּוֹרֶצֶת גָּדֵר[30],** ובעת שמחה אדם יוצא מגדרי מציאותו הרגילים (למשל, אם הוא קמצן בטבעו, ובדרך כלל נמצא בתנועה של כיווץ, בעת שמחה שהוא בהתפשטות והתרחבות יהיה פזרן), **אֲזַי** המציאות האישית שלו מתרחבת ומתפשטת **יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁעַל יְדֵי רִיבּוּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** כלומר, לא כתוצאה ישירה מהשמחה וההתרחבות אבל על ידי ׳ריבוי השתלשלות׳ של התנועה הנפשית הזו מענין לענין ומדרגה לדרגה **יִהְיֶה** היינו עלול להיות **מִזֶּה עִנְיָן שֶׁל יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים** השפעה ונתינה לכוחות וענינים שמחוץ לגבול הקדושה (ועל דרך מי שנמצא בתנועה נפשית של נתינה והשפעה שעלול להיות שישפיע גם למי שלא ראוי לקבל השפעה). **וְכֵיוָן שֶׁאֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִזֶּה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, הֲרֵי זוֹ** עצם העובדה שמהתנועה הזו עלולה להיות ׳יניקת החיצונים׳ שהיא דבר בלתי רצוי **הוֹכָחָה שֶׁגַּם בְּמַדְרֵיגַת הַקְּדוּשָׁה אֵין זֶה** השמחה מסוג זה, היינו השמחה במורגש שבה יש ביטוי מסוים למציאות ולישות העצמית של האדם, היא שמחה שאיננה **בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר[31]** בתורת החסידות על הכתוב בתורה **בְּעִנְיַן וּפִילַגְשׁוֹ** של נחור אחי אברהם אבינו

---

29) ראה תניא פל״ג. 30) נתבאר בסה״מ תרנ״ז ס״ע רכג ואילך. ובכ״מ. 31) ראה לקו״ת תזריע כג, ד. בהר מג, א. 32) וירא כב, כד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וּשְׁמָהּ רְאוּמָה[32], **רְאוּמָה אוֹתִיּוֹת רְאוּ מָה,** שזו דרגה כזו בעבודת ה' **שֶׁעֵם הֱיוֹתוֹ** של האדם **בִּבְחִינַת בִּיטּוּל, מָה,** לשון שמורה על ביטול כמו שכתוב שמשה ואהרן אמרו על עצמם "ונחנו מה", ופירש רש"י: "מה אנחנו חשובין", **הֲרֵי הַבִּיטּוּל עַצְמוֹ הוּא בְּמוּרְגָּשׁ** והאדם חש את ההתבטלות שלו **(מִ'קֶּען אָנְווַיְיזִן דֶּעם בִּיטּוּל)**, אפשר להצביע ולהראות את הביטול), **שֶׁזֶּהוּ רְאוּ מָה, רְאוּ שֶׁאֲנִי בָּטֵל. וְהוּא עִנְיַן קְלִיפַּת נוֹגַהּ דַּאֲצִילוּת,** כמבואר בקבלה וחסידות יש כוחות של ה'סטרא אחרא', הצד האחר שאינו צד הקדושה, הנקראים 'קליפות' כיון שמכסים ומסתירים על אור הקדושה כמו קליפה שמכסה על הפרי, ויש קליפות טמאות שאין בהן טוב כלל ויש קליפה שמעורב בה טוב ורע ולכן נקראת קליפת 'נוגה' לשון אור, וענין זה של 'ראו מה', היינו ביטול ('מה') אבל באופן שהביטול נראה ונרגש, הוא ענינה קליפת נוגה כפי שהיא בעולם האצילות **(וְהַיְינוּ, שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁשָּׁם** אין מציאות של ישות והיפך הקדושה כלל, כלשון הכתוב בתהלים **לֹא יְגוּרְךָ רָע**[33], **הִנֵּה עִנְיַן הַקְּלִיפַּת נוֹגַהּ הוּא שֶׁהַבִּיטּוּל** לאלקות **הוּא בְּמוּרְגָּשׁ. אַךְ עַל יְדֵי רִיבּוּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** וירידת בחינה זו ריבוי ירידות מדרגה לדרגה **נִמְשָׁךְ מִזֶּה בְּחִינַת קְלִיפַּת נוֹגַהּ דַּעֲשִׂיָּה,** כפי שקליפת נוגה היא בעולם הרביעי, התחתון ביותר, מבין ארבעה העולמות הכללים של אצילות־בריאה־יצירה־עשיה **שֶׁהִיא** קליפת נוגה כפי שהיא בעולם העשיה **הַמְמוּצָּע לְרַע גָּמוּר** כי יש בה גם רע. **וְכֵן הוּא בְּעִנְיַן הַשִּׂמְחָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַשִּׂמְחָה הִיא בְּמוּרְגָּשׁ** ועם הרגשה של ישות ומציאות, **אַזַּי אֶפְשָׁר** יתכן **שֶׁיֵּצֵא** וישתלשל **מִזֶּה** בריבוי ירידות מדרגה לדרגה **עִנְיָן שֶׁל רַע גָּמוּר, וּכְפִי שֶׁרוֹאִים בְּאִישׁ רַע בְּעֶצֶם, שֶׁבְּעֵת הַשִּׂמְחָה** כאשר נפשו נמצאת בתנועה של התרחבות והתפשטות **נִפְרָץ גִּדְרוֹ וּמִתְגַּלֵּית יֵשׁוּתוֹ וְרִשְׁעוֹ לְעֵין כֹּל, וְרַק מִי שֶׁהוּא בָּטֵל** וענינו באמת, **הִנֵּה בְּעֵת הַשִּׂמְחָה** אזי כתוצאה מההתפשטות וההתרחבות שלו, אין ביטוי של יישות ומציאות, שהרי כל מהותו היא ביטול ולכן **מִתְגַּלֶּה יוֹתֵר הַבִּיטּוּל שֶׁלּוֹ, שֶׁמְּוַוּתֵּר עַל כְּבוֹדוֹ וּמִתְחַבֵּר עִם כָּל אָדָם כוּ'. וְזֶהוּ שֶׁהַבִּיטּוּל שֶׁהוּא כְּלִי לַשִּׂמְחָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁגַּם הַשִּׂמְחָה עַצְמָהּ אֵינָהּ בְּמוּרְגָּשׁ כְּלָל,** והשמחה לא תגרום לשום ביטוי של ישות ומציאות **שֶׁאָז** כאשר יש ביטול לגמרי **אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה מִזֶּה** מההתרחבות וההתפשטות בעת השמחה **יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים** אלא השמחה היא באופן הראוי.

ד) וְהִנֵּה כָּל זֶה המבואר לעיל באריכות שענין השמחה הוא ענין עיקרי בעבודת ה', אבל השמחה לא צריכה להיות מורגשת אלא מתוך ביטול וענוה **הוּא סֵדֶר הָעֲבוֹדָה כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד הַבְּרִיאָה** כפי שנבראה מלכתחילה, בשלימות רוחנית ללא חסרונות, **בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹלָם עַל מְילּוּאוֹ** באופן מלא ושלם **נִבְרָא**[34], כדברי המדרש, וזה המצב הרצוי בעולם מושלם **שֶׁהָעֲבוֹדָה** שהיהודי עובד את ה' **צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה אֱלֹקִית בְּלִי הֶרְגֵּשׁ עַצְמוֹ, וְזֶהוּ עִנְיָן הַשַּׁיָּךְ לְכָל אֶחָד,** ולא רק ליחידי סגולה, בעלי מדריגה גבוהה, **כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל הִידּוּר** בהוספה על העיקר שחייבים בו מן הדין **וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא מֵעִיקְּרֵי הָעֲבוֹדָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְאַחֲרֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת,** שעל ידו נעשה פגם וחיסרון בשלימות העולם, **שֶׁאָז אֶפְשָׁר** יתכן **שֶׁתִּהְיֶה הַשִּׂמְחָה בְּמוּרְגָּשׁ** ונתבאר לעיל עד כמה הדבר בלתי רצוי (שיכולה להיות מזה יניקה לחיצונים והתגלות והתפשטות של הרע וכו').

וממשיך ומבאר את השייכות של חטא עץ הדעת, עם החסרון של שמחה במורגש, עם הרגש עצמו.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[35] בתורת החסידות **שֶׁחֵטְא עֵץ הַדַּעַת הָיָה** התבטא בעיקר **בְּעִנְיַן הַהַרְגָּשָׁה, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[36] בתורה

---

33) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, ג. 34) ב"ר פי"ד, ז. וראה שם פי"ב, ו. פי"ג, ג (וביפ"ת שם). 35) ראה מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' נה ואילך. סה"מ עזר"ת ע' פט ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל, שֶׁזֶּהוּ הכרה וידיעה ורצון בתאוות, **וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבִּהְיוֹת אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּגַן עֵדֶן הָיָה שַׁיָּךְ רַק לְהַשְׂכָּלוֹת רוּחָנִיִּים כוּ׳** ולא היו לו תאוות לענינים גשמיים, **הִנֵּה הַחֵטְא הָיָה שֶׁרָצָה לְהַשְׂכִּיל**[37], כלומר, ההשכלה עצמה היתה דבר רצוי, כי מדובר על השכלה בענינים רוחניים אבל הרצון להשכיל היה חטא, כי הרצון היה ביטוי לישות ומציאות **וְהַיְינוּ, שֶׁהַהַשְׂכָּלָה הָיְתָה בְּמוּרְגָּשׁ,** ולא מתוך ביטול מוחלט וענווה ושפלות, **וְעַל יְדֵי הַהַרְגָּשָׁה נַעֲשָׂה מָקוֹם** ואפשרות **לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים כוּ׳** על דרך המבואר לעיל אודות החסרון של שמחה שהיא במורגש, עם ישות עצמית.

וּבָזֶה יוּבַן סִיבַּת הָאֶפְשָׁרוּת לְחֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שהיא דבר תמוה מעיקרו **דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה,** כמבואר בתורת הסוד, במעמד ומצב נעלה ביותר **רֹאשׁוֹ בִּבְרִיאָה** בעולם הבריאה העליון **וְגוּפוֹ בִּיצִירָה** בעולם היצירה העליון **וְרַגְלָיו בַּעֲשִׂיָּה** (ולא בעשיה של עולם הזה הגשמי שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא אלא בעולם העשיה **דִּקְדוּשָׁה)**[38], **אִם כֵּן, אֵיךְ הָיָה שַׁיָּךְ אֶצְלוֹ עִנְיָן שֶׁל חֵטְא** ועבירה על רצון ה׳.? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁסִּיבַּת הַחֵטְא הָיְתָה מִצַּד עִנְיָן הַהַרְגָּשָׁה כוּ׳,** כיון שהיתה הרגשה מסוימת של ישות ומציאות ורצונות אישיים **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁלְּאַחֲרֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת** שהיה ביטוי מעשי לענין ההרגשה, ועשה פגם בעולם שכבר איננו כפי שהיה מלכתחילה כאשר ׳על מילואו נברא׳, **הִנֵּה גַּם הַשִּׂמְחָה בַּעֲבוֹדַת ה׳ הִיא בְּאוֹפֶן אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְשׁוּם הֶרְגֵּשׁ** של יישות עצמית **כְּלָל** שהרי הביטול שלו

ביאור בדרך אפשר

שֶׁיְּכוֹלָה עלולה **לִהְיוֹת בְּמוּרְגָּשׁ** ולא בביטול וענוה כפי שראוי להיות. **וְכֵיוָן שֶׁכַּאֲשֶׁר הַשִּׂמְחָה הִיא בְּמוּרְגָּשׁ יָכוֹל** עלול **לִהְיוֹת מִזֶּה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים,** כמבואר לעיל באריכות, **לָכֵן, אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בְּשִׂמְחָה אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,** כמו שהיה בתחילת הבריאה שהדבר היה שייך לכל אחד ואחד, כמבואר לעיל, **כִּי** עכשיו כשהעולם כבר ירד ממדריגתו הראשונה ונפגם על ידי חטא עץ הדעת **לָאו כָּל מוֹחָא סָבִיל דָּא** לא כל מוח [של כל אחד] יכול לסבול ולשאת זאת **שֶׁתִּהְיֶה שִׂמְחָה אֱלֹקִית בְּלִי הֶרְגֵּשׁ עַצְמוֹ** כלל, **כִּי אִם בַּצַּדִּיקִים דַּוְקָא** שאצלם הביטול והענוה והשפלות הם כדבעי, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֵצֶל שְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** שלא הגיעו למדריגה זו **צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַשִּׂמְחָה רַק בְּפְנִימִיּוּת** מבלי לקבל ביטוי חיצוני מורגש (בגלל החסרונות של התרחבות וההתפשטות, כמבואר לעיל), **אֲבָל בְּחִיצוֹנִיּוּת** ובגלוי **צָרִיךְ לִהְיוֹת** ניכר ונראה **עִנְיָן הַיִּרְאָה וְקַבָּלַת עוֹל דַּוְקָא,** שהוא ענין של ביטול והכנעת הישות והמציאות העצמית, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[39] בתהילים **וְגִילוּ בִּרְעָדָה,** דהיינו שגם השמחה, ׳וגילו׳, היא מתוך רעדה הנובעת מיראה וביטול. **וְאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה יִפָּלֵא אֵיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת** איך יתכן שיהיה **חִיבּוּר שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ, שִׂמְחָה וּרְעָדָה,** שהם דברים הפכיים ותנועות נפשיות סותרות זו לזו, **בְּבַת אַחַת, הֲרֵי יָדוּעַ הַבֵּיאוּר בָּזֶה**[40], בתורת החסידות, **שֶׁזֶּהוּ כִּמְשַׁל הָעֶבֶד הָעוֹבֵד אֶת רַבּוֹ** אדונו **בְּקַבָּלַת עוֹל בְּתַכְלִית, שֶׁבָּטֵל** העבד **לְגַמְרֵי לְרַבּוֹ** בביטול מוחלט **עַד** כדי כך **שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל, הֲרֵי אַף שֶׁמִּצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְשׁוּם הֶרְגֵּשׁ כְּלָל, וְלֹא שַׁיָּךְ**

1 שֶׁנֶּאֱמַר[36] **וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי**
2 **תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל, שֶׁזֶּהוּ**
3 **עִנְיַן הַהַרְגָּשָׁה, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבִּהְיוֹת אָדָם**
4 **הָרִאשׁוֹן בְּגַן עֵדֶן הָיָה שַׁיָּךְ רַק לְהַשְׂכָּלוֹת**
5 **רוּחָנִיִּים כוּ׳, הִנֵּה הַחֵטְא הָיָה שֶׁרָצָה לְהַשְׂכִּיל**[37],
6 **וְהַיְינוּ, שֶׁהַהַשְׂכָּלָה הָיְתָה בְּמוּרְגָּשׁ, וְעַל יְדֵי**
7 **הַהַרְגָּשָׁה נַעֲשָׂה מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים כוּ׳.**
8 **וּבָזֶה יוּבַן סִיבַּת הָאֶפְשָׁרוּת לְחֵטְא עֵץ הַדַּעַת,**
9 **דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה רֹאשׁוֹ**
10 **בִּבְרִיאָה וְגוּפוֹ בִּיצִירָה וְרַגְלָיו בַּעֲשִׂיָּה**
11 **(דִּקְדוּשָׁה)**[38], **אִם כֵּן, אֵיךְ הָיָה שַׁיָּךְ אֶצְלוֹ עִנְיָן**
12 **שֶׁל חֵטְא. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁסִּיבַּת הַחֵטְא הָיְתָה**
13 **מִצַּד עִנְיַן הַהַרְגָּשָׁה כוּ׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וּמִזֶּה**
14 **מוּבָן, שֶׁלְּאַחֲרֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת הִנֵּה גַּם הַשִּׂמְחָה**
15 **בַּעֲבוֹדַת ה׳ הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיְּכוֹלָה לִהְיוֹת בְּמוּרְגָּשׁ.**
16 **וְכֵיוָן שֶׁכַּאֲשֶׁר הַשִּׂמְחָה הִיא בְּמוּרְגָּשׁ יָכוֹל לִהְיוֹת**
17 **מִזֶּה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים, לָכֵן, אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה**
18 **הָעֲבוֹדָה בְּשִׂמְחָה אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,**
19 **כִּי לָאו כָּל מוֹחָא סָבִיל דָּא שֶׁתִּהְיֶה שִׂמְחָה**
20 **אֱלֹקִית בְּלִי הֶרְגֵּשׁ עַצְמוֹ, כִּי אִם בַּצַּדִּיקִים דַּוְקָא,**
21 **מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֵצֶל שְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִהְיוֹת**
22 **עִנְיַן הַשִּׂמְחָה רַק בְּפְנִימִיּוּת, אֲבָל בְּחִיצוֹנִיּוּת**
23 **צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַיִּרְאָה וְקַבָּלַת עוֹל דַּוְקָא, וּכְמוֹ**
24 **שֶׁכָּתוּב**[39] **וְגִילוּ בִּרְעָדָה. וְאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה יִפָּלֵא**
25 **אֵיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת חִיבּוּר שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ,**
26 **שִׂמְחָה וּרְעָדָה, בְּבַת אַחַת, הֲרֵי יָדוּעַ הַבֵּיאוּר**
27 **בָּזֶה**[40], **שֶׁזֶּהוּ כִּמְשַׁל הָעֶבֶד הָעוֹבֵד אֶת רַבּוֹ**
28 **בְּקַבָּלַת עוֹל בְּתַכְלִית, שֶׁבָּטֵל לְגַמְרֵי לְרַבּוֹ עַד**
29 **שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל, הֲרֵי אַף שֶׁמִּצַּד**
30 **עַצְמוֹ אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְשׁוּם הֶרְגֵּשׁ כְּלָל, וְלֹא שַׁיָּךְ**

---

36) בראשית ג, ו. 37) בחיי בראשית שם. 38) ראה מקומות שצויינו בהערה 35. וראה עץ חיים שער לט (שער מ״ן ומ״ד) דרוש א בסופו. 39) תהלים ב, יא. וראה לקו״ת נצבים מז, א. 40) ראה גם המשך תרס״ו ע׳ שיח [תכב] ואילך. ע׳ שכה [תל] ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לאדונו הוא ביטול מוחלט, **וְלֹא שַׁיָּיךְ** לא יתכן **שֶׁיִּהְיֶה לוֹ אֵיזֶה תַּעֲנוּג** אפילו תענוג והנאה וסיפוק כלשהו **בַּעֲבוֹדָתוֹ,** כי עבודתו נעשית מתוך ביטול מוחלט של מציאותו וכאילו הוא עצמו לא קיים, **מִכָּל מָקוֹם, מִצַּד שְׁלִימוּת הַקַּבָּלַת עוֹל** דוקא משום שהעבד מסור לאדונו במסירות מוחלטת ומתוך ביטול מוחלט **נַעֲשָׂה גַּם תַּעֲנוּג בַּעֲבוֹדָתוֹ, אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה הַתַּעֲנוּג שֶׁלּוֹ,** כיון שהמציאות שלו עצמו בטלה לחלוטין ואין לה כל ביטוי כלל **כִּי אִם,** התענוג שנעשה בעבודתו של העבד הוא **הַתַּעֲנוּג שֶׁל הָאָדוֹן, דְּכֵיוָן שֶׁהָאָדוֹן מִתְעַנֵּג וְשָׂמֵחַ בַּעֲבוֹדַת הָעֶבֶד** שגורמת לאדון נחת רוח, **לָכֵן גַּם הָעֶבֶד מִתְעַנֵּג וְשָׂמֵחַ מֵהַתַּעֲנוּג שֶׁל הָאָדוֹן** ויש לעבד עונג, לא מעצמו ומעשיו שאינם נחשבים בעיניו כלל, אלא מכך שהאדון, שאליו הוא בטל בתכלית, מתענג, ומרוב הביטול שלו לאדון, הרי התענוג של האדון גורם לו עונג, ונמצא שלמעשה יש בעבודת העבד שילוב של שני דברים שלכאורה הם הופכיים וסותרים, ביטול וקבלת עול מצד אחד ותענוג מצד שני. **וּמִזֶּה** מהמשל האמור לגבי עבודת העבד **מוּבָן גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁאֶפְשָׁר לִהְיוֹת שְׁתֵּי הַתְּנוּעוֹת** ההופכיות לכאורה **דְּשִׂמְחָה וּרְעָדָה, וְהַיְינוּ, שֶׁמִּצַּד שְׁלִימוּת הַקַּבָּלַת עוֹל (רְעָדָה)** כיון שהקבלת עול והביטול הם בתכלית השלימות ומתוך ביטול מוחלט **נַעֲשָׂה גַּם עִנְיַן הַשִּׂמְחָה, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה דַּעֲשַׂיַּת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים,** כמבואר לעיל (בסעיף ב) שענין דירה בתחתונים הוא המשכת העצמות של האלוקות בעולם ואי אפשר 'לתפוס' את העצמות על ידי הבנה והשגה בשכל, שהיא מוגבלת, אלא דוקא על ידי שמחה, **אֶלָּא** שאופן השילוב והחיבור בין השמחה והקבלת עול (ה'גילו' וה'רעדה') הוא **שֶׁהַשִּׂמְחָה הִיא בִּפְנִימִיּוּת,** ולא בגלוי ובמורגש, כדי שלא תהיה התרחבות והתפשטות שעלולה להביא לדברים בלתי רצויים, כמבואר לעיל, **וּבְהִתְגַּלּוּת הוּא עִנְיַן הַיִּרְאָה וְקַבָּלַת עוֹל** בתכלית הביטול.

ה) וְעַל פִּי זֶה המבואר לעיל אודות התוכן של חטא עץ הדעת, שהוא ענין ההרגשה של הישות העצמית, **יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר** והובא לעיל בתחילת המאמר **דַּאֲתַת חַוָּה לְעָלְמָא אִתְדַּבְּקַת בְּהַאי חִוְיָא וְאַטִּיל בָּהּ זוֹהֲמָא וְגָרְמָא מוֹתָא לְעָלְמָא וּלְבַעְלָהּ, אֶתָא נֹחַ לְעָלְמָא כו' אֲתַת שָׂרָה לְעָלְמָא כו',** שבאה חוה לעולם, נדבקה בנחש זה והטיל בה זוהמא וגרם מוות לעולם ולבעלה, בא נח לעולם כו' [והיה הדבר הלא רצוי של שתיית היין והשכרות], באה שרה לעולם כו' ולא נדבקו בה דברים לא רצויים, ולעיל נשאלה השאלה על הקשר של הדברים, בפרט שבזוהר נזכר שמדובר על הנשים שבעולם ולמה נזכר כאן גם נח, והביאור הוא **שֶׁכָּל זֶה הוּא** בעצם **עִנְיָן אֶחָד, שֶׁהַקִּלְקוּל דְּחַוָּה וְהַקִּלְקוּל דְּנֹחַ נִתְתַּקֵּן עַל יְדֵי שָׂרָה,** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַקִּלְקוּל דְּחַוָּה שאותו היה צריך לתקן ותוקן על ידי שרה **(שֶׁבָּא עָלֶיהָ** על חוה **נָחָשׁ וְהֵטִיל בָּהּ זוֹהֲמָא[41],** כדברי הגמרא, **וְעַל יְדֵי זֶה קִלְקְלָה** חוה **לְעַצְמָהּ לְבַעְלָהּ וּלְכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים לְאַחֲרֵי זֶה) קָשׁוּר עִם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהַרְגָּשָׁה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁלְּאַחֲרֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת כְּתִיב[42] וַיְשַׁלְּחֵהוּ הֲוָיָ' אֱלֹקִים מִגַּן עֵדֶן לַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם, כְּדֵי לְבָרֵר אֶת הַנִּיצוֹצוֹת בַּמָּקוֹם שֶׁהֵם, בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁהַבֵּירוּר נַעֲשָׂה בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, כְּפִי שֶׁהָיָה** ולתקן ולהעלות **אֶת הַנִּיצוֹצוֹת** של הקדושה שנפלו למטה **בַּמָּקוֹם שֶׁהֵם,** מחוץ לגן עדן, **בְּדֶרֶךְ** של בירור והעלאה **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁהַבֵּירוּר נַעֲשָׂה בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא,** מבלי צורך להגיע

---

41) שבת קמו, א. 42) בראשית ג, כג. וראה גם ד"ה צו את בני ישראל דש"פ פינחס תשי"א (ספר המאמרים תשי"א ע' קכב). סד"ה ויקח ה"א דש"פ בראשית שנה זו (ספר המאמרים תשי"ב ע' קס).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

למקום שבו נמצאים הניצוצות, **בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, כְּפִי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה** המלך, כאשר היה מצב רוחני נעלה בשלימות **שֶׁקַּיְּמָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלְמוּתָא**[43] שהירח עומד בשלימות, היינו באמצע החודש, וזהו משל לשלימות שהיתה בימי שלמה, שלכן לא היו צריכים לרדת ולהתעסק עם הניצוצות במקומם והבירור היה בדרך ממילא, אבל בדרך כלל סדר העבודה הוא שבירור הניצוצות נעשה מלמטה למעלה. **וְהַיְינוּ,** והסיבה לזה שמאחרי חטא עץ הדעת אדם הראשון נשלח מגן עדן והבירור הוא מלמטה למעלה, היא **דְּכֵיוָן שֶׁבְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת נַעֲשָׂה עִנְיַן הַהַרְגָּשָׁה,** כמבואר לעיל, **הִנֵּה לְאַחֲרֵי זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם הָעֲבוֹדָה** של בירור ותיקון העולם **בְּמוּרְגָּשׁ דַּוְקָא,** במגע ישיר וקרוב ונרגש עם המתברר **לְבָרֵר אֶת הַנִּיצוֹצוֹת בִּמְקוֹמָם הֵם.**

וממשיך ומבאר את שייכות עבודת בירור הניצוצות ותיקון ענין חטא עץ הדעת, שלבסוף נתקן על ידי שרה (כפי שיתבאר להלן) לדברי הזוהר על נח. **וְעִנְיַן זֶה** של חטא עץ הדעת שגרם את ענין ההרגשה **רָצָה נֹחַ לְתַקֵּן עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיַן וַיִּטַּע כֶּרֶם וְגוֹ'**[44], כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה, יַיִן** שיש בו טעם ותענוג **הוּא בְּחִינַת בִּינָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַשָּׂגָה** שגורם תענוג. **וְיָדוּעַ**[45] בתורת החסידות **שֶׁבַּהַשָּׂגָה יֵשׁ שְׁנֵי אֲפָנִים, הַשָּׂגַת הַחִיּוּב** שמבין את הדבר בהבנה טובה של ענינו ומהותו **וְהַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה** שמבין רק ממה הדבר מושלל, כפי שממשיך ומבאר. **הַשָּׂגַת הַחִיּוּב הִיא שֶׁמַּשִּׂיג** ומבין **אֶת** התוכן ואת המהות של **הַדָּבָר עַצְמוֹ, וּבְאוֹפֶן שֶׁהַשֵּׂכֶל תּוֹפֵס וּמַקִּיף אֶת הַמּוּשְׂכָּל** הרעיון השכלי, מכל צידיו ועל כל פרטיו **וְהַמּוּשְׂכָּל** הרעיון השכלי **נִתְפָּס בַּשֵּׂכֶל**[46], **וְהַיְינוּ, שֶׁהַשֵּׂכֶל אֵינוֹ יוֹצֵא מִמַּעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ אֶלָּא בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ חֲרֵי הוּא תּוֹפֵס אֶת הַמּוּשְׂכָּל** ועם כל הגדרים שלו **וּמַקִּיף אֶת הַמּוּשְׂכָּל. אֲבָל הַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ** ואינו מבין ואינו תופס **אֶת** מהות **הַדָּבָר כְּלָל, וְיוֹדֵעַ רַק שֶׁזֶּהוּ דָּבָר מוּפְלָא,** מרומם מההבנה וההשגה שלו **וּבָזֶה גּוּפָא** עצמו, בעצם זה שהדבר מרומם **אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַהוּת הַפְּלָאַת הַדָּבָר, וְכָל יְדִיעָתוֹ אֵינָהּ אֶלָּא שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁזֶּהוּ דָּבָר מוּפְלָא. וְזֶהוּ** הידיעה הזו הנקראת השגת השלילה היא **בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת בִּינָה, שֶׁמִּשְׁתַּוָּה לִבְחִינַת הַחָכְמָה** הנקודה הראשונית של הרעיון השכלי, לפני הסתעפות הנקודה לפרטים, בשלב שבו עדיין אין הבנה והשגה בדבר אלא רק הארה של נקודה בלבד, ובזה פנימיות בינה דומה ומשתווה אל החכמה **בְּעִנְיַן בִּיטּוּל הַהַשָּׂגָה, שֶׁיּוֹצֵא** האדם **מֵהַשָּׂגָתוֹ** ובמקום להתחבר עם הדברים על ידי הבנה, בהשגת החיוב, הקשר שלו לענין הוא בהשגת השלילה. **וְזֶהוּ שֶׁנֹּחַ רָצָה לְתַקֵּן אֶת חֵטְא עֵץ הַדַּעַת (עִנְיַן הַהַרְגָּשָׁה** שהחיסרון שבו הוא הישות, היפך הביטול) **עַל יְדֵי עִנְיַן יַיִן, בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת בִּינָה, הַיְינוּ עַל יְדֵי הַבִּיטּוּל שֶׁבְּהַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה** שהרי בהעדר הבנה והשגה, ויש רק הכרה בכך שהדבר מופלא, יש ביטול. **אָמְנָם,** בסופו של דבר, מחשבתו של נח לא יצאה אל הפועל, כי **מַה כְּתִיב בֵּיהּ,** מה כתוב בו **וַיִּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר גּוֹ', שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן הֶעְדֵּר הַהַרְגָּשָׁה,** למרות שגם בשכרות יש איבוד של ישות ומציאות האדם **מִכָּל מָקוֹם, אֵין זֶה מְצַד** איבוד הישות מצד **הַבִּיטּוּל, אֶלָּא מִצַּד הַבִּלְבּוּל דְּשִׁכְרוּת, שֶׁמִּסְתַּלֵּק דַּעְתּוֹ וְהַרְגָּשָׁתוֹ כוּ'** וסילוק הרגשה מסוג זה, שאינו מצד הביטול, לא מביא את התועלת הרצויה, **וְלָכֵן לֹא נַעֲשָׂה עַל יָדוֹ תִּיקּוּן חֵטְא עֵץ הַדַּעַת.**

ביאור בדרך אפשר

1 בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁקַּיְּמָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלְמוּתָא[43].
2 וְהַיְינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁבְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת נַעֲשָׂה עִנְיַן
3 הַהַרְגָּשָׁה, הִנֵּה לְאַחֲרֵי זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם
4 הָעֲבוֹדָה בְּמוּרְגָּשׁ דַּוְקָא, לְבָרֵר אֶת הַנִּיצוֹצוֹת
5 בִּמְקוֹמָם הֵם. וְעִנְיַן זֶה רָצָה נֹחַ לְתַקֵּן עַל יְדֵי
6 עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיַן וַיִּטַּע כֶּרֶם וְגוֹ'[44]. דְּהִנֵּה, יַיִן הוּא
7 בְּחִינַת בִּינָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַשָּׂגָה. וְיָדוּעַ[45]
8 שֶׁבַּהַשָּׂגָה יֵשׁ שְׁנֵי אֲפָנִים, הַשָּׂגַת הַחִיּוּב וְהַשָּׂגַת
9 הַשְּׁלִילָה. הַשָּׂגַת הַחִיּוּב הִיא שֶׁמַּשִּׂיג אֶת הַדָּבָר
10 עַצְמוֹ, וּבְאוֹפֶן שֶׁהַשֵּׂכֶל תּוֹפֵס וּמַקִּיף אֶת
11 הַמּוּשְׂכָּל וְהַמּוּשְׂכָּל נִתְפָּס בַּשֵּׂכֶל[46], וְהַיְינוּ,
12 שֶׁהַשֵּׂכֶל אֵינוֹ יוֹצֵא מִמַּעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ אֶלָּא בִּהְיוֹתוֹ
13 בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ חֲרֵי הוּא תּוֹפֵס אֶת הַמּוּשְׂכָּל.
14 אֲבָל הַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת
15 הַדָּבָר כְּלָל, וְיוֹדֵעַ רַק שֶׁזֶּהוּ דָּבָר מוּפְלָא, וּבָזֶה
16 גּוּפָא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַהוּת הַפְּלָאַת הַדָּבָר, וְכָל
17 יְדִיעָתוֹ אֵינָהּ אֶלָּא שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁזֶּהוּ דָּבָר מוּפְלָא.
18 וְזֶהוּ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת בִּינָה, שֶׁמִּשְׁתַּוָּה לִבְחִינַת
19 הַחָכְמָה בְּעִנְיַן בִּיטּוּל הַהַשָּׂגָה, שֶׁיּוֹצֵא מֵהַשָּׂגָתוֹ.
20 וְזֶהוּ שֶׁנֹּחַ רָצָה לְתַקֵּן אֶת חֵטְא עֵץ הַדַּעַת (עִנְיַן
21 הַהַרְגָּשָׁה) עַל יְדֵי עִנְיַן יַיִן, בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת בִּינָה,
22 הַיְינוּ עַל יְדֵי הַבִּיטּוּל שֶׁבְּהַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה. אָמְנָם,
23 מַה כְּתִיב בֵּיהּ, וַיִּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר גּוֹ', שֶׁעִם
24 הֱיוֹת שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן הֶעְדֵּר הַהַרְגָּשָׁה, מִכָּל מָקוֹם,
25 אֵין זֶה מִצַּד הַבִּיטּוּל, אֶלָּא מִצַּד הַבִּלְבּוּל
26 דְּשִׁכְרוּת, שֶׁמִּסְתַּלֵּק דַּעְתּוֹ וְהַרְגָּשָׁתוֹ כוּ', וְלָכֵן
27 לֹא נַעֲשָׂה עַל יָדוֹ תִּיקּוּן חֵטְא עֵץ הַדַּעַת.

---

43) שמו"ר פט"ו, כו. ועוד. וראה לקו"ת במדבר ג, ד ואילך. וראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' תשסט [ח"ג ע' א'מ ואילך]. ד"ה פדה בשלום שנה זו (ספר המאמרים תשי"ב ע' קעד ואילך). 44) נח ט, כ. 45) לקו"ת פקודי ג, ד. ו, ג. ובכ"מ. 46) ראה תניא פ"ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם בשונה מחוה שהנחש הטיל בה זוהמה ועשתה את חטא עץ הדעת שפעל את ענין ההרגשה והעדר הביטול ובשונה מנח שניסה לתקן זאת על ידי היין ולא הצליח, **אֲתַת שָׂרָה לְעָלְמָא וְנָחֲתַת וְסָלְקַת וְכוּ'**, באה שרה לעולם וירדה ועלתה, ולא נדבק בה דבר בלתי רצוי כל שנותיה, **הַיְינוּ, שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי שָׂרָה שֶׁהָיְתָה בִּזְמַן דִּשְׁנֵי אֲלָפִים תּוֹרָה**[47], כדברי הגמרא, "תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח", ושרה היתה בתקופה של 'שני אלפים תורה' שבמהלכה היה מתן תורה, והיא תקופה נעלית יותר מהתקופה של 'שני אלפים תוהו' (שני האלפים הראשונים שבהם נגזר על העולם להיות ללא תורה, כפירוש רש"י בגמרא), ובתקופה זו **נַעֲשָׂה תִּיקּוּן חֵטְא עֵץ הַדַּעַת.**

וממשיך ומבאר את תוכן הענין והטעם שתיקון חטא עץ הדעת ובירור העולם נעשה דווקא על ידי שרה.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, שָׂרָה הוּא לְשׁוֹן שְׂרָרָה, שלטון וממשלה, **בְּחִינַת הַמַּלְכוּת. וְזֶהוּ שֶׁשָּׂרָה נָחֲתַת,** ירדה למטה, לעולם הזה, **דְּלְהִיוֹתָהּ בְּחִינַת מַלְכוּת,** שהיא הספירה האחרונה והנמוכה במדריגה מעשר הספירות, **יְכוֹלָה לֵירֵד גַּם** אפילו **בַּמַּדְרֵיגוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת,** התחתונות ביותר, **אֲבָל שָׂרָה** לא רק ירדה אלא **נָחֲתַת וְסָלְקַת,** ירדה ועלתה, כלומר **שֶׁגַּם בִּירִידָתָהּ לַמַּדְרֵיגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת** לפעול ולהשפיע ולתקן גם במקומות הנחותים **הֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת וְעוֹלָה לְמַעְלָה עִם כָּל הַבֵּירוּרִים שֶׁמְּבָרֶרֶת כוּ'** ובעלייתה היא מעלה איתה את כל הניצוצות שבירורה והעלתה. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ גוֹ'**, ועיקר החידוש **הוּא שֶׁשָּׂרָה עָלְתָה מִשָּׁם, כִּי, בְּנוֹגֵעַ לְאַבְרָהָם, לִהְיוֹתוֹ בְּחִינַת אֵבֶר מִן הָחַי**[48], כדברי הזוהר (שם נאמר שהקדוש ברוך הוא לקח את 'מי' והשליך ב'אלה' ונהיה 'א-ל-הים' ולקח את 'מה' והשליך ב'אבר' ונהיה 'אברהם', וכיון שנשלם שמו של אברהם, נשלם השם הקדוש), וכיון שאברהם היה בבחינת 'אבר', היה אצלו **בְּחִינַת הַבִּיטּוּל דְּחָכְמָה,** שהיא נקודה בלבד, בלי הסתעפות לפרטים ובלי התפשטות של מציאות, ולכן **אֵין רְבוּתָא** אין חידוש בכך **שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ** אצל אברהם **עִנְיַן הָעֲלִיָּה, אֶלָּא הָרְבוּתָא הִיא בְּנוֹגֵעַ לְשָׂרָה, שֶׁעִם הֱיוֹתָהּ בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, שֵׁם בַּ"ן,** אחת הצורות של שם הוי' היא במילוי ההי"ן, יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה, בגימטריא ב"ן (בגימטריא "בהמה") וזו הדרגה הנמוכה מבין האופנים השונים של שם הוי', כפי שהוא קשור בספירת המלכות שהיא הספירה האחרונה והנמוכה ביותר, **מִכָּל מָקוֹם,** למרות שאין בדרגתה את הביטול של אברהם, **נָחֲתַת וְסָלְקַת** ירדה ואחרי הירידה עלתה, עם כל הניצוצות והבירורים שבירורה והעלתה, כמבואר לעיל.

וְטַעַם הַדָּבָר, כיצד יש בכוחה של שרה לפעול את תיקון חטא עץ הדעת, ענין ההרגשה, ולברר בירורים, למרות שלכאורה אין בה את מעלת הביטול כדבעי, **כִּי, עִם הֱיוֹת שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת הִיא בְּבְחִינַת יִרְאָה תַּתָּאָה,** יראת ה' בדרגה תחתונה, **שֶׁהִיא בְּבְחִינַת בִּיטּוּל הַיֵּשׁ בִּלְבָד,** שאינו ביטול מוחלט, **וְלֹא כְּמוֹ יִרְאָה עִילָּאָה,** יראת ה' בדרגה עליונה **בְּחִינַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא בְּבְחִינַת בִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת,** ביטול שבו לא זו בלבד שתחושת הישות מתבטלת אלא ביטול מוחלט של המציאות, כאילו אינו קיים, **מִכָּל מָקוֹם,** למרות שזהו אכן 'ביטול היש' בלבד **הֲרֵי זֶה בִּיטּוּל הַיֵּשׁ דְּקַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם שֶׁהוּא בְּבְחִינַת הַנָּחַת עַצְמוּתוֹ,** מאחר שהגורם ל'ביטול היש' המדובר הוא קבלת עול מלכות שמים, היינו ביטול לאלוקות, הרי זה ביטול של 'הנחת עצמותו', שמניח ומבטל את כל עצמותו ואין לו רצונות וכוונות אישיות **וְלֹא כְּמוֹ בִּיטּוּל הַיֵּשׁ שֶׁעַל יְדֵי הַשְּׂגָה** שכלית, בתור מסקנה מהתבוננות **(כְּפִי שֶׁנִּחַ רָצָה לִפְעוֹל עַל יְדֵי הַשְּׂגַת הַשְּׁלִילָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** בסעיף ה'), **שֶׁהוּא בְּבְחִינַת יֵשׁ** אלא זהו ביטול הרבה יותר עמוק ויותר פנימי. **וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁשָּׂרָה הָיְתָה עִם אַבְרָהָם, נִמְשָׁךְ בִּירִאָה תַּתָּאָה שֶׁבָּהּ, הֶאָרַת יִרְאָה עִילָּאָה דְּאַבְרָהָם,** ולכן ה'יראה תתאה' של שרה היתה באופן נעלה יותר מ'יראה תתאה' סתם, **וְלָכֵן אֵין רְבוּתָא** אין חידוש בכך **שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ** אצל אברהם **עִנְיַן הָעֲלִיָּה, אֶלָּא הָרְבוּתָא הִיא בְּנוֹגֵעַ לְשָׂרָה, שֶׁעִם הֱיוֹתָהּ בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, שֵׁם בַּ"ן, מִכָּל מָקוֹם, נָחֲתַת וְסָלְקַת.**

וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי, עִם הֱיוֹת שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת הִיא בְּבְחִינַת יִרְאָה תַּתָּאָה, שֶׁהִיא בְּבְחִינַת בִּיטּוּל הַיֵּשׁ בִּלְבָד, וְלֹא כְּמוֹ יִרְאָה עִילָּאָה, בְּחִינַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא בְּבְחִינַת בִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת, מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זֶה בִּיטּוּל הַיֵּשׁ דְּקַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם שֶׁהוּא בְּבְחִינַת הַנָּחַת עַצְמוּתוֹ, וְלֹא כְּמוֹ בִּיטּוּל הַיֵּשׁ שֶׁעַל יְדֵי הַשְּׂגָה (כְּפִי שֶׁנִּחַ רָצָה לִפְעוֹל עַל יְדֵי הַשְּׂגַת הַשְּׁלִילָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), שֶׁהוּא בְּבְחִינַת יֵשׁ. וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁשָּׂרָה הָיְתָה עִם אַבְרָהָם, נִמְשָׁךְ בִּירִאָה תַּתָּאָה שֶׁבָּהּ הֶאָרַת יִרְאָה עִילָּאָה דְּאַבְרָהָם, וְלָכֵן הָיְתָה יְכוֹלָה לְתַקֵּן

---

47) ראה ע"ז ט, א. 48) ראה זח"א ד, רע"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כיון שבתוך ה'יראה תתאה' של שרה היתה הארה מ'יראה עילאה', בסופו של דבר הביטול שלה היה נעלה ביותר, ולכן **הָיְתָה יְכוֹלָה לְתַקֵּן אֶת חֵטְא עֵץ הַדַּעַת** שגרם את ענין ההרגשה, היפך הביטול, **עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת הַבִּיטּוּל גַּם בָּעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת מוּרְגָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּאַחֲרֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** וכפי שנתבאר כי מאחר שבחטא עץ הדעת נגרם ענין ההרגשה, הרי לאחר מכן העבודה של בירור ותיקון העולם צריכה להיות 'במורגש דוקא' (ומאותו הטעם בירור הניצוצות צריך להיות במקומם, כמבואר לעיל).

ו) וּבָזֶה המבואר לעיל אודות הענין המיוחד של עבודת שרה, לתקן את חטא עץ הדעת שפעל את ההרגשה, היפך הביטול, על עבודת ה' בתוך המורגש עצמו **יוּבַן מַה שֶּׁמְּסַיֵּים הַכָּתוּב** אחרי שכבר פירט את שנות חייה של שרה **וְכוֹפֵל שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן הוּא, שֶׁתְּחִילָּה בחלקו הקודם של הפסוק **חֲשִׁיב כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת בְּעִנְיַן הַסְּפִירוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מֵאָה שָׁנָה, בְּחִינַת עַתִּיק וַאֲרִיךְ** (כֶּתֶר), **וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, בְּחִינַת חָכְמָה וּבִינָה, וְשֶׁבַע שָׁנִים, בְּחִינַת זְעִיר אַנְפִּין וְנוּקְבָא. אַךְ כֵּיוָן שֶׁהַכַּוָּונָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת מוּרְגָּשׁ, וְגַם שָׁם יוּמְשַׁךְ עִנְיַן הַבִּיטּוּל, הִנֵּה עַל זֶה מְסַיֵּם שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, שֶׁהַחִידּוּשׁ דְּשָׂרָה הוּא שֶׁעַל יָדָהּ הָיָה תִּיקּוּן חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, וְהַיְינוּ, עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת עִנְיַן הַבִּיטּוּל גַּם בִּבְחִינַת מוּרְגָּשׁ, וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה (הָחֵל מֵעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁהוּא עִנְיַן הַתְּחָלַת הַמְּצִיאוּת) יוּמְשַׁךְ הַבִּיטּוּל דְּקַבָּלַת עוֹל. וּבָעֲבוֹדָה הוּא עִנְיַן גִּילּוּי בְּרִעְדָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה דַּוְקָא, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת הַשִּׂמְחָה הִיא בְּמוּרְגָּשׁ, לָכֵן צְרִיכָה הַשִּׂמְחָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל רְעָדָה, דְּהַיְינוּ מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל, וְכִמְשַׁל הָעֶבֶד שֶׁעִיקַּר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּקַבָּלַת עוֹל** (שֶׁהֲרֵי מִצַּד עַצְמוֹ בְּהֶפְקֵירָא נִיחָא לֵיהּ[49]), **וּמִכָּל מָקוֹם הוּא גַּם בְּשִׂמְחָה, כֵּיוָן שֶׁהָאָדוֹן מִתְעַנֵּג בַּעֲבוֹדָתוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

ז) וְהִנֵּה עַל יְדֵי זֶה שֶׁהַתּוֹרָה מְבָאֶרֶת בִּפְרָטִיּוּת אֶת כָּל הַמַּדְרֵיגוֹת דְּחַיֵּי שָׂרָה, מֵאָה

ביאור בדרך אפשר

ה' **בִּבְחִינַת מוּרְגָּשׁ, וְגַם שָׁם** גם למטה, במדריגות שבהם הביטול אינו בתכלית אלא ישנה הרגשה מסוימת של ישות, אפילו שם **יוּמְשַׁךְ עִנְיַן הַבִּיטּוּל, הִנֵּה עַל זֶה מְסַיֵּם** הכתוב וכופל שוב **שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, שֶׁהַחִידּוּשׁ דְּשָׂרָה הוּא שֶׁעַל יָדָהּ הָיָה תִּיקּוּן חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, וְהַיְינוּ, עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת עִנְיַן הַבִּיטּוּל גַּם** אפילו **בִּבְחִינַת מוּרְגָּשׁ** שנהיה על ידי חטא עץ הדעת, **וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם** אפילו **בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה (הָחֵל מֵעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁהוּא עִנְיַן הַתְּחָלַת הַמְּצִיאוּת** של נבראים בעלי ישות עצמית, כי למעלה מזה, בעולם האצילות, הכל הוא אלוקות) **יוּמְשַׁךְ הַבִּיטּוּל** לאלוקות **דְּקַבָּלַת עוֹל** ביטול שבא מקבלת עול מלכות שמים. **וּבָעֲבוֹדָה** וכפי שהדבר בא לידי ביטוי בפועל בעבודת ה', ענינו של השילוב הזה, המשכת הביטול בתוך המורגש, **הוּא עִנְיַן גִּילּוּי** היינו מורגש **בִּרְעָדָה** היינו ביטול, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה דַּוְקָא** באופן של 'גילו', **אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת הַשִּׂמְחָה הִיא בְּמוּרְגָּשׁ,** ובזה יש חסרון כי כשהביטול אינו ביטול מוחלט יכולה להיות יניקה לחיצונים, **לָכֵן צְרִיכָה הַשִּׂמְחָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל רְעָדָה** וביטול, **דְּהַיְינוּ מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל, וְכִמְשַׁל הָעֶבֶד שֶׁעִיקַּר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּקַבָּלַת עוֹל** של אדונו וביטול לאדונו **(שֶׁהֲרֵי מִצַּד עַצְמוֹ בְּהֶפְקֵירָא נִיחָא לֵיהּ[49]** בהפקר נוח לו, היינו ללא כל עול, והוא מוותר על הרצון שלו ומתבטל לאדון), **וּמִכָּל מָקוֹם** למרות שהעבד מקבל על עצמו את עול האדון מתוך קבלת עול (והוא עצמו לא רוצה בזה) **הוּא גַּם בְּשִׂמְחָה, כֵּיוָן שֶׁהָאָדוֹן מִתְעַנֵּג בַּעֲבוֹדָתוֹ,** ובגלל הביטול, התענוג של האדון הופך להיות תענוג של העבד עצמו **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

ז) וְהִנֵּה עַל יְדֵי זֶה שֶׁהַתּוֹרָה מְבָאֶרֶת בִּפְרָטִיּוּת אֶת כָּל הַמַּדְרֵיגוֹת דְּחַיֵּי שָׂרָה, מֵאָה שָׁנָה וְגוֹ' שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, שֶׁהוּא

---

49) גיטין יג, א. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

עִנְיַן הַמְשָׁכַת הַבִּיטּוּל לאלוקות **גַּם** אפילו **בְּמוּרְגָּשׁ** שהוא היפך הביטול, כמבואר לעיל באריכות, **נִיתַּן הַכֹּחַ עַל עֲבוֹדָה זוֹ** שהיא העבודה המיוחדת של שרה **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְגַם** אפילו **בִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁהוּא** תוכן הגלות הוא **עַל דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּגֵרוּשִׁין שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן מִגַּן עֵדֶן עַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת**[50], ולמרות הירידה בגלות, יש לכל אחד, על ידי ביאור ופירוט הדברים בתורה, את הכוח לעבודה זו ולפעול ביטול גם במורגש **דְּאַף שֶׁיָּדַע אִינְשׁ בְּנַפְשֵׁיהּ כוּ'**, ולמרות שיודע האדם בעצמו את מעמדו ומצבו והוא מכיר בערכו שאינו שייך לדרגות גבוהות בעבודת ה', **מִכָּל מָקוֹם, עַל יְדֵי הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּאַבְרָהָם** כוּ', **כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[51] בישעיה **הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם וְאֶל מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם, הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלֵלְכֶם** (ומפרש רש"י: "אל צור חוצבתם - ממנו. ואל מקבת בור - שנוקבין וחוצבין בה את הבורות, אשר נוקרתם בה. נוקרתם - לשון נקרת הצור, יקרוה עורבי נחל. ומי הוא הצור, הוא אברהם אביכם, ומי היא המקבת, היא שרה אשר חוללתכם, אשר ילדתכם, לשון כי חלה גם ילדה. תחוללכם - אשר תלד אתכם"), **הִנֵּה** על ידי ההתקשרות באברהם **גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת** שהוא זמן של העלם והסתר מבחינה רוחנית **אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַבִּיטּוּל דְּקַבָּלַת עוֹל, וְעַל יְדֵי זֶה תּוּכַל לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה בְּשִׂמְחָה, שֶׁהִיא** השמחה **מֵעִיקְּרֵי הָעֲבוֹדָה, כֵּיוָן שֶׁעַל יָדָהּ** על ידי השמחה **הִיא הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** והרי המשכת העצמות הכרחית להשלמת הכוונה העליונה של "דירה בתחתונים", **וּבְאוֹפֶן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה מִזֶּה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים,** מה שעלול להיות כאשר השמחה היא מורגשת **כֵּיוָן שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל, גִּילוּ בִּרְעָדָה** והרעדה והביטול מבטלים את ההרגשה והישות ומונעים את היניקה לחיצונים. **וְעַל יְדֵי זֶה** על ידי השמחה **נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּדִירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, דְּהַיְינוּ הַמְשָׁכַת עַצְמוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא** ונשלמת כוונת הבריאה.

---

1 שָׁנָה וְגוֹ' שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת
2 הַבִּיטּוּל גַּם בְּמוּרְגָּשׁ, נִיתַּן הַכֹּחַ עַל עֲבוֹדָה זוֹ
3 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְגַם בִּזְמַן הַגָּלוּת,
4 שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּגֵרוּשִׁין שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן
5 מִגַּן עֵדֶן עַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת[50], דְּאַף שֶׁיָּדַע
6 אִינְשׁ בְּנַפְשֵׁיהּ כוּ', מִכָּל מָקוֹם, עַל יְדֵי
7 הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּאַבְרָהָם כוּ', כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[51] הַבִּיטוּ
8 אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם וְאֶל מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם, הַבִּיטוּ
9 אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלֵלְכֶם, הִנֵּה גַּם
10 בִּזְמַן הַגָּלוּת אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַבִּיטּוּל
11 דְּקַבָּלַת עוֹל, וְעַל יְדֵי זֶה תּוּכַל לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה
12 בְּשִׂמְחָה, שֶׁהִיא מֵעִיקְּרֵי הָעֲבוֹדָה, כֵּיוָן שֶׁעַל יָדָהּ
13 הִיא הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וּבְאוֹפֶן שֶׁלֹּא
14 תִּהְיֶה מִזֶּה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם עִנְיַן
15 הַקַּבָּלַת עוֹל, גִּילוּ בִּרְעָדָה. וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה
16 הָעִנְיָן דְּדִירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, דְּהַיְינוּ הַמְשָׁכַת עַצְמוּת
17 אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא.

---

50) ראה פתיחתא דאיכ"ר ד. 51) ישעי' נא, א־ב.

המשך ביאור למס' נדרים ליום שני עמ' ב

1 ג. **וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת** – שהיה לו טעות בשעת הנדר, ונמצא שאסר עליו
2 דבר בשוגג. כגון שאמר קונם פירות עלי אם אכלתי, ובשעה שנדר
3 טעה וחשב שלא אכל, ואחר כך נזכר שאכל. וכן אם היה שוגג
4 בשעת קיום התנאי, כגון שאמר קונם כבר זה עלי אם אוכל היום,
5 ושכח את נדרו ואכל, גם זה בכלל נדרי שגגות המותרים, כי
6 בשעה שאכל שוגג הוא ואינו זוכר לנדרו.
7 ד. **וְנִדְרֵי אוֹנָסִין** – שאירע לו אונס ולא היה יכול לקיים את נדרו.
8 כגון אדם שביקש מחבירו שיזמינו לסעוד עמו וכדי לחזק את
9 ההזמנה ביקש המוזמן מהמזמין שידור נדר, שאם לא יאכל אצלו,
10 יאסור המזמין את נכסיו על המוזמן. והמוזמן נאנס שחלה או
11 עיכבו נהר, ולא יכל לבא לסעודה.
12 מפרשת המשנה את האופן הראשון:
13 **נִדְרֵי זֵרוּזִין כֵּיצַד, הָיָה מוֹכֵר חֵפֶץ** לחברו, **וְאָמַר** המוכר ללוקח **קוֹנָם**
14 – יאסרו כקרבן דמי המקח שאקבל ממך **שֶׁאֵינִי** – אם אני **פּוֹחֵת לְךָ**
15 **מִן הַפֶּלַע** שהוא ארבעה דינרים. כלומר, שאין המוכר מסכים
16 למכור את מקחו בפחות מסלע, וכדי לחזק את דבריו ולזרז את
17 הלוקח לשנות את דעתו ולהוסיף על דמי המקח, אסר על עצמו
18 בקונם את דמי המקח אם ימכור בפחות מסלע. וכמו כן אם **הַלָּה**
19 – הלוקח **אוֹמֵר** למוכר **קוֹנָם** – יאסר בקרבן המקח שאני קונה ממך
20 **שֶׁאֵינִי** – אם אני **מוֹסִיף לְךָ עַל הַשֶּׁקֶל** שהוא שני דינרים. כלומר,
21 שאין הלוקח מסכים לשלם יותר משני דינרים על מקחו, וכדי לזרז
22 את המוכר שיסכים לכך אסר על עצמו בקונם את המקח אם
23 ישלם יותר משקל. ובאה המשנה ללמדנו שבין נדרו של המוכר
24 ובין נדרו של הקונה אינם חלים, ואף אם המכר יתקיים לבסוף
25 ביותר משקל או בפחות מסלע, אין אחד מהם נאסר במה שנדר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. מאמר ד"ה ויהיו חיי שרה וגו'.

[קודם התחלת המאמר הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א קושיית הזהר בהתחלת פרשתנו (שהובאה גם בהתחלת המאמר), "מאי שנא הכא שרה דכתיב מיתתה באורייתא מכל נשי דעלמא (הן אלה שלפני' והן אלה שלאחרי') דלא כתיב הכי כו'", שהרי, גם אצל הנשים שמיתתן נזכרה בתורה, "בכלהו לא אתמנון יומין ושנין כמו לשרה", ומה גם שרוב הנשים לא נזכרה מיתתן בתורה, החל מחוה, שלא נאמר "ויהיו חיי חוה".

ויש להוסיף בקושיית הזהר – שמצינו בגמרא[1] ש"שרה בפני חוה כקוף בפני אדם", היינו, שמעלתה של חוה גדולה באין־ערוך לגבי מעלתה של שרה, ואעפ"כ, לא נאמר בחוה "ויהיו חיי חוה", אלא בשרה דוקא].

* * *

ב. האמור לעיל בהמאמר בענין "ויהיו חיי שרה גו' שני חיי שרה" – שייך גם לתוכן הזמן שבו קורין פרשת חיי שרה (בכמה שנים, כבשנה זו), שבת מברכים חודש כסלו.

ובהקדמה – שיום הש"ק זה כולל את כל ימי השבוע הבא[2], שביניהם גם ראש חודש כסלו, וכיון שראש חודש כולל את כל ימי החודש[3], נמצא, שיום הש"ק זה – שבת מברכים חודש כסלו – כולל את כל ימי חודש כסלו.

וכיון שביום הש"ק זה, הכולל את כל ימי חודש כסלו, קורין פרשת חיי שרה, יש בודאי קשר ושייכות ביניהם, כדלקמן.

ג. ביאור ענינו של חודש כסלו:

חודש כסלו הוא חודש של גאולה [ע"ש הגאולה דחנוכה, והגאולה דתורת החסידות בי"ט כסלו, כדלקמן] – כמו חודש ניסן שנקרא בחז"ל[4] "חודש של גאולה".

ויתירה מזה – שיש מעלה בהגאולה דכסלו לגבי הגאולה דניסן:

הגאולה דניסן, יציאת מצרים, היא יציאה מהגלות, ולאח"ז יכול להיות וישנו עוה"פ מעמד ומצב של גלות, ועד כדי כך, שיכולים לשכוח על הגאולה, ויש צורך לעשות זכר להגאולה, "זכר ליציאת מצרים",

והחידוש דכסלו – שבו היתה הגאולה דחנוכה, שהיא גאולה שנעשית בזמן הגלות גופא [כלשון הגמרא[5] בנוגע להגאולה דפורים (ועד"ז בנוגע לחנוכה ששייך לפורים) "אכתי עבדי אחשורוש אנן", היינו, שגם במעמד ומצב של גלות, "עבדי אחשורוש אנן", היתה גאולה], ולכן, אינה בטלה לעולם, אלא קיימת לעד ולעולמי עולמים,

– כדאיתא במדרש[6] "את מוצא .. (ש)כל הנשיאים הקריבו .. ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והי' אומר אוי לי[7] שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי, אמר לו הקב"ה למשה לך אמור לאהרן

1) ב"ב נח, א.
2) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.
3) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ.
4) שמו"ר פט"ו, יא.
5) מגילה יד, א.
6) במדב"ר פט"ו, ו. תנחומא בהעלותך ה.
7) ובפרש"י ר"פ בהעלותך: "חלשה אז דעתו".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אל תתיירא, לגדולה מזו אתה מתוקן, לכך נאמר[8] דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות, הקרבנות, כל זמן שבהמ"ק קיים הם נוהגים, אבל הנרות, לעולם אל מול פני המנורה יאירו .. אינן בטלין לעולם" — דלכאורה אינו מובן: הרי "כשאין ביהמ"ק קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו, אף הנרות בטלות"? אלא, "לא רמזו אלא לנרות של חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו"[9] —

שבזה מודגשת שייכותה של הגאולה דכסלו (גאולה בזמן הגלות גופא) להגאולה האמיתית והשלימה, גאולה נצחית שאין אחרי' גלות[10].

ד. ויש להוסיף, שהשייכות דכסלו לגאולה הנצחית שאין אחרי' גלות מתבטאת גם בכך שבחודש כסלו היתה התחלת בנין בית שני (נוסף על חנוכת חשמונאי):

כתיב[11] "בעשרים וארבעה לתשיעי (חודש התשיעי, חודש כסלו) .. מן היום הזה ומעלה מטרם שום אבן אל אבן בהיכל ה' (מטרם חזרתם לשוב ולהוסיף על יסוד שיסדתם בימי כורש ובטל עתה) .. מיום עשרים וארבעה לתשיעי למן היום אשר יוסד היכל ה'" (שהתחילו עתה בשני' להוסיף על יסוד הראשון שבנו בימי כורש[12]), היינו, שבחודש כסלו (בכ"ד בו) היתה הוספה מחדש ביסוד בית שני.

והנה, בית שני יש לו שייכות גם לבית השלישי (בנין העתיד להבנות) — כדמוכח מזה שעל שניהם נאמר[13] "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון": בגמרא[14] נתפרש פסוק זה על בית שני — "מנלן דהוה (בית שני) גבוה טפי, דכתיב גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון .. חד אמר בבנין וחד אמר בשנים" (אבל לב' הדעות קאי על בית שני), ובזהר[15] נתפרש פסוק זה על בית השלישי — "מקדשא (דאתבני) על ידא דקב"ה יהא קיימא לדרי דרין, ועלי' אתמר גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, דקדמאה אתבני על ידא דבר נש, והאי על ידא דקב"ה".

ויש לומר ההסברה בזה — שמעלת בית שני היא בכך שנבנה בזמן הגלות גופא (דלא כבית ראשון שנבנה קודם הגלות), שבזה מתבטא תוקף הקיום דביהמ"ק שהוא קיים לעד ולעולמי עולמים (גם בזמן הגלות), ומה גם שלולי החטאים שגרמו חורבנו הי' ראוי להיות בית נצחי כפשוטו (במקום בית השלישי).

ה. וענין זה (מעלת הגאולה דחודש כסלו, גאולה בזמן הגלות גופא, שקיימת לעד, ולכן שייכת היא להגאולה הנצחית שאין אחרי' גלות) מודגש גם בהגאולה דתורת החסידות בי"ט כסלו:

ובהקדם הידוע[16] שהמאסר והגאולה די"ט כסלו הם ענינים רוחניים — שסיבת המאסר היא הקטרוג על תורת החסידות שנתעורר למעלה, וכאשר נתבטל הקטרוג למעלה ותורת החסידות ניצחה וזכתה בדין, אזי נעשית גם הגאולה למטה.

וכידוע הסיפור[17] שבעת שישב רבינו הזקן במאסר בפטרבורג באו לבקרו רבותיו מעלמא דקשוט, המגיד והבעש"ט, ושאל אותם לסיבת ישיבתו במאסר, והשיבו לו שנתחזק עליו הקטרוג על שאומר דברי חסידות הרבה ובגילוי, ושאל אותם: וכאשר אצא מכאן, האם אפסיק מלומר דברי חסידות? והשיבו לו: אל תפסיק, ואדרבה, תאמר יותר. וההסברה בזה — לפי שהיציאה מן המאסר היא כתוצאה מזה שתורת החסידות ניצחה וזכתה בדין.

וע"פ האמור לעיל יש לבאר שייכותה של הגאולה דתורת החסידות לחודש כסלו דוקא — כי, הגאולה דתורת החסידות באופן ש"יפוצו מעינותיך חוצה" מקרבת ופועלת ביאת משיח[18], ולכן זמנה בחודש

8) ר"פ בהעלותך.
9) רמב"ן עה"פ (וראה גם כלי יקר שם).
10) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.
11) חגי ב, יו"ד־יח (ובפרש"י).
12) "החלו לשום אבן על אבן ליסד הבית" (ראב"ע שם, יח).
13) חגי שם, ט.
14) ב"ב ג, סע"א.
15) ח"א כח, א.
16) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 113.
17) בית רבי ח"א פט"ז (בהערה). הובא בהקדמה לקונטרס שי"ל לקראת י"ט כסלו שנה זו (נדפסה בסה"מ קונטרסים ח"ג בתחלתו. תורת מנחם — התוועדויות ח"ד ע' 144). וראה גם לקו"ש ח"ל ע' 170 ואילך. וש"נ.
18) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כסלו, חודש של גאולה בזמן הגלות גופא, שבזה מודגשת תוקף הגאולה שקיימת לעד ולעולמי עולמים, כפי שנעשה בפועל בגאולה האמיתית והשלימה בביאת משיח.

ו. עפ"ז יש לבאר השייכות ד(שבת מברכים) חודש כסלו לפרשת חיי שרה:

נתבאר לעיל (בהמאמר) בענין "שני חיי שרה", שע"י שרה נמשך ענין הביטול גם בעולמות בי"ע, במציאות ובמורגש, וזוהי הנתינת־כח לעבודה בזמן הגלות שגם אז יוכלו להמשיך "חיים עלאין", לעשות לו ית' דירה בתחתונים ע"י המשכת העצמות.

וענין זה קורין בשבת מברכים חודש כסלו שבו נמשכת המשכה כללית על כל חודש כסלו — שזוהי הנתינת־כח לפעול ענין של גאולה בזמן הגלות גופא, גאולה שקיומה לעד ולעולמי עולמים, הקשורה ופועלת את הגאולה האמיתית והשלימה, שאז תושלם הכוונה העליונה להיות לו ית' דירה בתחתונים.

ז. וההוראה מזה בנוגע לעבודה בפועל — שהחל משבת מברכים חודש כסלו, צריכים להוסיף בהפצת המעיינות דתורת החסידות חוצה.

ובלשונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר — בשבת פרשת חיי שרה שנת תש"א[19] — "אַ חסיד דאַרף מאַכן נאָך אַ חסיד" (חסיד צריך לעשות עוד חסיד),

והוסיף לבאר, שהמצוה הראשונה בתורה היא "פרו ורבו"[20], וכיון שגם הסדר בתורה הוא בדיוק (שלכן דורשים סמוכין)[21], מובן, שההוראה (תורה מלשון הוראה[22]) מזה ש"פרו ורבו" היא המצוה הראשונה שבתורה, היא, שבראש ובראשונה דורשים ("די ערשטע זאַך וואָס מ'מאָנט") שיהודי יעשה עוד יהודי ("איין איד זאָל מאַכן נאָך אַ איד"), וכמו כן צריך חסיד לעשות עוד חסיד,

וסיים, שזה שבכחו של חסיד לעשות עוד חסיד, הוא, מפני שחסיד הוא "אַ שטיק (חלק מעצמותו של ה)רבי"!

ח. ויש להוסיף, שהעבודה ד"פרו ורבו", שכל חסיד יעשה עוד חסיד, היא לא רק ביחס להזולת כפשוטו, אלא גם ביחס לעצמו,

— אצל צדיקים [שמועטים הם, כמארז"ל[23] "ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים כו'"], שייכת העבודה ד"פרו ורבו" (לעשות עוד חסיד) רק ביחס להזולת; אבל אצל בינונים [שסדר העבודה שלהם שייך לכל אדם, שהרי "מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימשוך"[24], וכידוע הפתגם[25] "הלואי בינוני"], ה"ז שייך גם ביחס לעצמו —

בנוגע לנפשו הבהמית, שזהו ה"אינו חסיד" ("דער עולם'שער") שבו [ויתירה מזה — כדאיתא בלקו"ת[26] ש"גוים הם הגוף ונפש הבהמית", "הגויים .. שבקרבך", היינו, שנפש הבהמית נקראת "גוי"], ולכן, צריך כל אחד לקחת את עצמו ("זיך נעמען") ולקחת על עצמו ("נעמען אויף זיך") את העבודה של "פרו ורבו" בנוגע לנפשו הבהמית — לעשותו חסיד.

ובסגנון דלעיל (בהמאמר) — להמשיך ביטול גם במורגש, שענין זה מתבטא בהפעולה על נפשו הבהמית, ה"עולם'שער" שבו, לעשותו לחסיד, שעי"ז נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים.

ט. וע"פ האמור לעיל (בהמאמר) שהעבודה צריכה להיות בשמחה דוקא, מובן, שגם העבודה ד"פרו ורבו" ביחס לנפשו הבהמית, לעשותו חסיד, צריכה להיות מתוך שמחה.

וכדי לפעול שמחה ב(עבודה ביחס ל)נפש הבהמית, בהכרח להשתמש בדבר השייך לנפש הבהמית — "אין שמחה אלא בבשר .. אין שמחה אלא ביין"[27].

---

19) סה"ש תש"א ס"ע 45 ואילך.
20) בראשית א, כח. וראה גם לקו"ת שה"ש לח, רע"ג.
21) ראה ברכות יו"ד, א. וש"נ.
22) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. זח"ג נג, ב. ועוד.
23) יומא לח, סע"ב. הובא בתניא פ"א.
24) תניא רפי"ד.
25) בית רבי ח"ב פ"ח (יד, א) הערה א. וראה תורת מנחם סה"מ אדר ע' י.
26) דרושי שמע"צ צ, ד. תבוא מב, ב.
27) פסחים קט, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובזה גופא – "בזמן שביהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר (שהיו אוכלין בשר שלמים לשמחה) .. ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים אין שמחה אלא ביין"[28].

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) "זאָגט לחיים און זאָגט אַ פריילעכן ניגון".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לחתן שעלה לתורה – "אויפרופעניש" – לומר לחיים, באמרו, שהחתונה הראשונה שאודותה מסופר בתורה היא בפרשת השבוע[29]].

* * *

י. סדר אמירת דא"ח אצל רבותינו נשיאינו הי' באופן שדייקו גם בנוגע להתחלת המאמר (הפסוק שבו פותח המאמר), ובדרך כלל ישנם פסוקים קבועים להתחלות המאמרים.

– בהיותי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר בריגא בשנת תרצ"ג, התחיל פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר מאמר חסידות על הפסוק[30] צור תעודה גו'[31]. כמה מהחסידים דיברו על כך ("מ'האָט איבערגערעדט וועגן דעם") שאין זו התחלה רגילה, ושאלתי על זה אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר בעצמו, בהיותי סבור שיענה לי שענין זה (הפסוק שבו פותח המאמר) אינו בדוקא (לאו דוקא), אך לפועל, פתח כ"ק מו"ח אדמו"ר לקוטי־תורה (לג"פ), והראה מאמר מסויים שבו מדובר רבות על הפסוק "צור תעודה גו'"[32], והוסיף, שמשמע שבעת האמירה היתה פתיחת המאמר בפסוק זה.

בנוגע להמאמרים דשבת פרשת חיי שרה – ישנם שלשה התחלות: "ויהיו חיי שרה גו'", "ואברהם זקן גו'", ו"יפה שיחתן של עבדי (בתי) אבות כו'", שהם ההתחלות הרגילות ("די סקאַרבאָוונע התחלות") להמאמרים דפרשת שבוע זה.

וע"פ האמור אודות הדיוק בהתחלת המאמר, יש לבאר בנוגע להמאמר דלעיל, שהתחלת המאמר – "ויהיו חיי שרה" – שייכת לתוכן המאמר.

יא. והענין בזה:

נתבאר בהמאמר הענין ד"שני חיי שרה", שע"י שרה נעשה המשכת הביטול והקבלת עול גם במורגש, שלכן, גם כאשר השמחה שבעבודה (שהרי העבודה צריכה להיות בשמחה) היא עכשיו (לאחרי החטא) במורגש, מ"מ, ממשיכים ופועלים בה ענין הביטול והקבלת עול, ועי"ז נמשכים "חיים עלאין".

וענין זה מרומז ב"ויהיו חיי שרה" (התחלת המאמר) – כי, "מנין ויהיו (ל"ז) הי' עיקר שנותי', משנולד יצחק, דבת צ' היתה כשנולד, וכל ימי' קכ"ז" (כמ"ש בעל הטורים[33]), ואצל יצחק (שמשנולד היו עיקר שנותי' של שרה) מודגש ביותר ענין הביטול והקבלת עול, כדלקמן.

יב. ענינו המיוחד של יצחק – שהוא הראשון הנימול לשמונה ימים, דלא כאברהם שנימול בהיותו בן צ"ט שנה, ודלא כישמעאל שנימול בהיותו בן י"ג שנה.

והמעלה שבזה[34] – שהכריתת ברית עם הקב"ה (תוכן ענין המילה, "בריתי בבשרכם לברית עולם"[35]) נעשית (לא רק כשהאדם הוא בעל הבנה והשגה, ומצד הבנתו והשגתו כורת ברית עם הקב"ה, אלא) בהיותו בן שמונה ימים, שאינו שייך לענין של הבנה והשגה כלל, כך, שהכריתת ברית אינה מצד הבנה והשגה, אלא מצד קבלת עול בלבד.

ויש להוסיף, שענין הקבלת עול שבברית מילה הוא לא רק ביחס להתינוק הנימול, שבהיותו בן שמונה ימים אינו שייך לענין של הבנה והשגה כלל, והכריתת ברית אינה אלא מצד קבלת עול בלבד, אלא כן

28) פסחים שם. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט ס"ז.
29) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 34.
30) ישעי' ח, טז.
31) נדפס בסה"מ תרצ"ג ע' תקיב ואילך.
32) לקו"ת לג"פ בראשית מא, א ואילך. נדפס לאח"ז באוה"ת בראשית (כרך ג) תקעא, סע"א ואילך.
33) ריש פרשתנו. וראה גם זהר פרשתנו קכג, א. הובא בלקוטי לוי"צ על פסוקי תנ"ך פרשתנו ע' יג.
34) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 56. וש"נ.
35) לך לך יז, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוא גם ביחס למוהל[36] — שהגישה שלו לפעולת המילה צריכה להיות (לא מצד הבנה והשגה, אלא) מצד קבלת עול דוקא.

[כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר[37] שבברית מילה אצל א' מנכדי הצמח־צדק היו צריכים לבחור בין שני מוהלים, אחד שידע כל כוונות המילה ע"פ כתבי האריז"ל, ואחד שלא ידע בעניני כוונות אבל הי' אומן במלאכתו, וכששאלו את הצ"צ במי מהם לבחור? השיב: העיקר היא העשי', עשי' לעילא.

— מהעובדה כשלעצמה אמנם אין להביא ראי' שפעולת המילה צריכה להיות מצד קבלת עול (מעשה בפועל) ולא מצד הבנה והשגה (כוונה), דיש לומר שכיון שבמקרה זה אירע ("אַזוי האָט גראַדע געטראָפן") שהמוהל השני הי' אומן גדול יותר, לכן הורה הצ"צ לבחור בו; אבל, כיון שהצ"צ פירש והדגיש את מעלת העשי' דוקא, עשי' לעילא, וכ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר וגילה את הדברים, ה"ז בודאי הוראה בעבודה — שהגישה של המוהל לפעולת המילה צריכה להיות (לא מצד הבנה והשגה, אלא) מצד קבלת עול דוקא].

ונוסף על התינוק הנימול והמוהל — ישנו גם הסנדק, שחשיב "כמקטיר קטורת"[38].

וע"פ הידוע בענין הקטורת, שיש בה י"א סממנים, שעל ידם נעשה הבירור די"א כתרין דמסאבותא, י"א אלופי עשו[39] — נמצא, שע"י המילה ממשיכים ענין הקבלת עול (שבפעולת המילה, הן אצל התינוק הנימול והן אצל המוהל) גם במורגש (י"א אלופי עשו שמתבררים ע"י הקטורת, ענינו של הסנדק)[40].

ובנוגע לענינו:

כיון שיצחק הוא הראשון הנימול לשמונה ימים, נמצא, שיצחק הוא זה שהנחיל ענין הקבלת עול, ובאופן שגם במורגש יומשך הקבלת עול, לכל בנ"י,

— אברהם הנחיל אמונה לכל בנ"י, ופתח הצינור דמסירת נפש[41], שבאה מצד אמונה (כמבואר בתניא[42]), ויצחק הנחיל קבלת עול לכל בנ"י —

וזהו הדיוק "ויהיו חיי שרה גו' שני חיי שרה" — שעיקר הענין ד"שני חיי שרה", המשכת הקבלת עול במורגש, הוא ב"עיקר שנותי'", ל"ז שנה משנולד יצחק, כמרומז בהמנין ד"ויהיו (חיי שרה)".

יג. ויש להוסיף, שענין הקבלת עול מרומז גם בפסוק[43] (מהפסוקים שבהם מתחילים המאמרים דפרשת חיי שרה, כנ"ל ס"י) "ואברהם זקן גו'":

סיום וחותם הפסוק "ואברהם זקן גו'" הוא "וה' ברך את אברהם בכל", ודרשו חז"ל[44] "מאי בכל .. שהיתה לו בת .. בת היתה לו לאברהם ובכל שמה". וידוע[45] שענינה של "בת" בעבודת האדם הו"ע הקבלת עול.

זאת ועוד:

מלבד מעלתה של "בת" (קבלת עול) כשלעצמה, ישנו עילוי נוסף — "בת תחילה סימן יפה לבנים"[46] — שע"י הקדמת הקבלת עול ("בת תחילה") נעשית גם העבודה דאהבה ויראה שע"פ טעם ודעת ("בנים") באופן נעלה יותר.

---

36) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 37 ואילך.
37) ראה תורת מנחם — רשימת היומן ע' שסט. וש"נ.
38) רמ"א יו"ד סרס"ה סי"א (ממהרי"ל).
39) ספר הלקוטים להאריז"ל וישלח לו, טו. ועוד. וראה הנסמן בתורת מנחם סה"מ חשון ס"ע שמ ואילך.
40) חסר המשך הענין (המו"ל).
41) סה"מ תרע"ח ע' רפג. תרפ"ח ע' קב. וראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74 ואילך. וש"נ.
42) פי"ח־יט.
43) פרשתנו כד, א.
44) ב"ב טז, ב.
45) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 30. ע' 77. ע' 149. ע' 153. וש"נ.
46) ב"ב קמא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לא' מאנ"ש שנולדה לו בת – לומר לחיים.

ואח"כ אמר:]

לאחרי כל אריכות הדברים בענין הקבלת עול, צריכה להיות העבודה בשמחה דוקא (כמדובר לעיל בהמאמר). – בהשמחה צריכים להמשיך אמנם קבלת עול, אבל השמחה מוכרחת היא.

וזהו גם תוכן הענין דאמירת לחיים על יין המשמח, ובפרט שבזמן הזה אין שמחה אלא ביין (ולא כבזמן ביהמ"ק שאין שמחה אלא בבשר).

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) "זאָגט אַ פריילעכן ניגון" (ואמר שהבחורים יַראו כחם בהניגון).

[ניגנו "והריקותי לכם ברכה עד בלי די", וכ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלא קומתו ורקד על מקומו. ואח"כ אמר:]

יד. כ"ק אדמו"ר הצמח־צדק אמר פעם[47]: א־ב, ג־ד. אהבה – ברכה, גאות (גבהות) – דלות. כלומר, כשיש גאוה, אזי יש דלות, וכשיש אהבה, אזי יש ברכה.

ובמילא, כשרוצים שתהי' "ברכה עד בלי די", יש להשתדל שגם האהבה (שבה תלוי' הברכה) תהי' עד בלי די, היינו, אהבה בלי גבול, ואז – א־ב – תהי' גם הברכה עד בלי די.

זאת ועוד:

כשתהי' אהבה עד בלי די, אזי תבוא הגאולה השלימה (אמיתית ושלימות הברכה עד בלי די), כי, סיבת החורבן והגלות היא בגלל שנאת חנם[48], ולכן, כשתתבטל השנאת חנם, ולא עוד אלא שבמקומה תהי' אהבת חנם, לאהוב את חבירו גם כאשר אינו חייב לו ולא קיבל ממנו מאומה,

– כמאמר הבעש"ט[49] שאהבת ישראל, לאהוב כל יהודי כמו שאוהבים בן יחיד, צריכה להיות גם ליהודי שאינו מכירו, מעולם לא ראהו, ומעולם לא קיבל ממנו שום טובה (שזהו הפירוש דאהבת חנם) –

אזי תתבטל בדרך ממילא הגלות (המסובב דשנאת חנם), ותבוא הגאולה האמיתית והשלימה במהרה בימינו.

וזהו גם הטעם לכך שרבותינו נשיאינו בכלל וכל אחד מהם בפרט השתדלו והתמסרו רבות ("זיי האָבן זיך אָפּגעגעבן זייער אַ סאַך") להחדיר הענין דאהבת ישראל[50], לאהוב כל יהודי, אפילו יהודי שרק "בשם ישראל יכונה"[51] – כי, ענינם של רבותינו נשיאינו בגילוי והפצת תורת החסידות ("יפוצו מעינותיך חוצה") הוא כלי לביאת משיח, ולכן התעסקו כל כך גם באהבת ישראל, משום שעי"ז תבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו, בקרוב ממש.

---

47) שיחת אחש"פ תרצ"ה סי"ד (סה"מ תשי"א ע' 245).

48) ראה יומא ט, ב.

49) ראה כתר שם טוב בהוספות סקל"ג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" טו כסלו. וראה גם שם ג אדר א).

50) ראה שיחת אחש"פ הנ"ל בהתחלת הענין (ע' 244), שבאותם שנים השקיע הצ"צ כחות גדולים להשריש אצל חסידים – אהבה.

51) לשון הכתוב – ישעי' מד, ה. וראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ע' 176. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. משיחות ש"פ חיי־שרה, כ"ה מרחשון, מבה"ח כסלו, ה'תשנ"ב
– פתיחת כינוס השלוחים העולמי –

תרגום מאידית

א. בעמדנו בהתחלתו ובפתיחתו של כינוס השלוחים העולמי – השלוחים שיחיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, בכל מרחבי תבל, בארבע כנפות הארץ – צריך להזכיר, בראש ובראשונה, את היסוד, ולבטא את התפקיד של השלוחים בדורנו זה בכלל, ובפרט החידוש שנתוסף במיוחד בזמן האחרון בעבודת השליחות – לקבל את פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה.

כמדובר כמה פעמים, נוסף על הנקודה המשותפת בכללות עבודת השליחות של בני־ישראל בכלל, כשלוחיו של הקב"ה, שהיא "אני נבראתי לשמש את קוני"[1], ובפרט השלוחים של נשיא דורנו – אשר נקודת השליחות הזאת משותפת ושווה בכל הזמנים – מתוסף מזמן לזמן חידוש בשליחות, שליחות מיוחדת, שהיא חודרת את כל ענייני השליחות והיא נעשית ה"שער"[2] שעל־ידו "עולים" כל ענייני השליחות,

על־אחת־כמה־וכמה בנידון־דידן, שזהו חידוש כללי ועיקרי, שאינו רק פרט (או כלל) בשליחות, אלא הוא עיקר וענין כללי ביותר, ועד שהוא הענין הכי כללי בתורה – הכנה לביאת המשיח – שמקיף את כל הנקודות והפרטים של עבודת השליחות.

וכפי שכבר דובר פעמים רבות (ובפרט בחודשים והשבועות האחרונים), שעל־פי הודעת חז"ל[3] שכבר "כלו כל הקיצין", וההודעה של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכבר עשו תשובה גם־כן, עד שכבר סיימו את כל עניני העבודה (אפילו "לצחצח את הכפתורים"[4]), ועומדים מוכנים לקבלת פני משיח צדקנו – הרי העבודה והשליחות עכשיו היא: להיות מוכנים בפועל לקבלת פני משיח צדקנו בפועל ממש!

מזה מובן, שהמטרה של כינוס השלוחים העולמי הנוכחי מתבטאת בנקודה זו – להתדבר ביחד ולקבל החלטות טובות על מנת לקיימן בפועל, כיצד לבצע את השליחות המיוחדת של הזמן שלנו: קבלת פני משיח צדקנו.

ב. השייכות של עבודת השליחות (של השלוחים שנתאספו לכינוס השלוחים העולמי) עם משיח צדקנו – תובן בהסברת שייכותו של משיח עצמו עם ענין וגדר השליחות בכלל:

על הפסוק[5] "שלח נא ביד תשלח" (שאמר משה להקב"ה כשהקב"ה שלחו להוציא את בני־ישראל ממצרים) אומרים חז"ל[6]: "אמר (משה) לפניו, ריבונו־של־עולם, שלח נא ביד תשלח – ביד משיח שהוא עתיד לגלות". ועל־פי זה יש לומר, שבמשיח יש גדר של שליח על־פי תורה. משיח הוא השליח ("שלח .. תשלח") של הקב"ה לגאול את ישראל[7].

הטעם בפשטות למה ביקש זאת משה, הוא, כפירוש רש"י על הפסוק: "ביד אחר שתרצה לשלוח, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד, יש לך שלוחים הרבה": הואיל ובלאו הכי לא ישלח הקב"ה את משה "להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד", אלא ישלח שליח אחר (משיח), שישלח את משיח להיות גואלם של ישראל גם ממצרים!

אבל צריך להבין: ודאי הבין משה רבנו – ובפרט שהוא הי' שלימות החכמה דקדושה[8] (ו"משה קיבל תורה מסיני"[9]) – שהקב"ה עצמו ידע שהוא עתיד לשלוח את משיח (ולא את משה)

1) משנה ובריתא סוף קידושין.
2) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 22. וש"נ (וראה סה"מ תש"ח ע' 240).
3) סנהדרין צז, ב.
4) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

5) שמות ד, יג.
6) מדרש לקח טוב עה"פ. וראה פדר"א פ"מ: ביד אותו איש שאתה עתיד לשלוח כו' שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא גו' (מבשר הגאולה). וראה לקו"ש חי"א ע' 8 הערות 3־2.
7) דאף שבקשת משה לא נתקבלה בפועל (אבל ראה לקמן בפנים), אין זה שולל דברי משה שמשיח הוא שליח לגאול ישראל לעתיד.
8) ראה לקו"ש ח"ו ע' 244 ואילך. וש"נ.
9) אבות פ"א מ"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לגאול את ישראל לעתיד, ובכל זאת בחר במשה כשליח לגאול את ישראל ממצרים; מדוע אם־כן ביקש משה "שלח נא ביד תשלח"?!

ולאידך גיסא, מאחר שמשה (חכמה דקדושה) ביקש והציע זאת, מובן שכך זה על־פי חכמה דקדושה בתכלית השלימות שלה; אם־כן למה לא נתקבלה בקשתו?

ויש לומר, שהיא הנותנת: היות שזו בקשה והצעה של משה רבנו (והובאה בתורת אמת, בתורה הנצחית[10]), היא אכן נתקיימה בפועל — שאותו שליח שהקב"ה שלח לגאול את ישראל ממצרים (משה), אותו עצמו הוא שולח לגאול את ישראל לעתיד — כפי שנאמר במדרש[11], שמשה "הוא גואל ראשון (בגאולת מצרים) הוא גואל אחרון (בגאולה העתידה)".

וזו היתה כוונת משה בבקשתו "שלח נא ביד תשלח" (אף־על־פי שידע שהקב"ה יודע שהוא עתיד לשלוח אחר־כך את משיח) — לקשר את ה"גואל ראשון" עם ה"גואל אחרון", שגם הגאולה הראשונה (ממצרים) תהי' קשורה עם "ביד תשלח" (משיח), וגם הגאולה האחרונה תהי' קשורה עם משה ("גואל ראשון").

כלומר, אף־על־פי שמשה ומשיח הם שני אנשים שונים[12] (ומשה הוא משבט לוי ומשיח משבט יהודה (בית דוד)), והם מהווים שני ענינים נפרדים, הם מתקשרים ומתאחדים זה עם זה, כדלקמן (סעיף ט).

ג. הענין יובן בהקדמת הביאור בכללות גדר השליחות בתורה, החל מהשליחות הראשונה שמסופרת בתורה (ובאריכות הפרטים)[13] בפרשתנו[14] — השליחות ששלח אברהם את אליעזר למצוא ולעשות שידוך עבור יצחק בנו, והאופן שאליעזר ביצע אחר־כך בפועל את שליחותו, בשידוך יצחק ורבקה.

10) ראה תניא רפי"ז. ובכ"מ.

11) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. זח"א רנג, א. ש' הפסוקים פ' ויחי. תו"א משפטים עה, ב.

12) ראה גם אוה"ח ויחי מט, יא.

13) ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה תשמ"ט (סה"ש ח"א ע' 58 ואילך). תש"נ (סה"ש ח"א ע' 130 ואילך).

14) כד, ב ואילך.

ויש מקום לחקור בגדר ובדין (השליחות של) אליעזר בקיום דברי אברהם אליו[15] "ולקחת אשה לבני ליצחק"[16]; שיש לפרש את זה בכמה אופנים, ומהם[17]: (א) "אליעזר שליח הי'" לקידושין[18] (כמו

15) שם, ד.

16) וראה פנים יפות וס' המקנה שבהערה 18, שאברהם שלח את אליעזר בתור שליחו של יצחק שהי' גדול (וראה קידושין מה, ב). ואף לדעת הפוסקים (רמ"א אה"ע סל"ה ס"ו בשם הגהות מרדכי) דאין שליח קידושין עושה שליח, הרי זה: (א) רק לדיעה אחת ותקנה בעלמא. וצ"ע אם כן הוא (אצל האבות) לפני מ"ת. (ב) אליעזר הי' עבדו של אברהם שהוא כגופו (ולא כמו שליח), ומצד זה הי' יכול לקדש את רבקה, ראה מפרשים שבהערה 18.

17) הבא לקמן הוא ע"פ פירוש התוס' שבהערה 19, ופירוש המדרשים ומפרשי התורה — שאליעזר קידש את רבקה ליצחק, והיא נעשית ארוסה* (מדרש אגדה עה"פ (פרשתנו שם, כב) ויקח האיש נזם זהב. לקח טוב עה"פ (שם, נג) ויוצא העבד. תוס' (הדר זקנים) עה"פ (שם, יו"ד) ויקח העבד עשרה גמלים), או גם נשואה (ראה פדר"א פט"ז וברד"ל אות לה. ספורנו עה"פ (שם, סא) ויקח העבד את רבקה). ועוד).

[ולפי פירוש זה — יש לומר, דזה שאליעזר שם "שני צמידים על ידי" (שם, כב), הוא בהתאם להמנהג** לקדש בטבעת***. וראה מדרש אגדה שם, ש"נזם זהב — הוא הי' קידושין, ושני צמידים על ידי' שהם מאתים וחמשים, המאתים כנגד כתובת בתולות והחמשים תוספת"].

אבל בכמה מדרשים ומפרשים משמע שלא קידשה אלא הביאה ליצחק ורק אח"כ נתקדשה לו (ראה פדר"א שם לדעת ר"י. וראה לקו"ש חט"ו ע' 165 הערה 22; ע' 168 הערה 33).

18) ואף שאליעזר הי' עבד, ואין עבד נעשה שליח לקידושין לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (רמב"ם הל' אישות פ"ג הי"ז. טושו"ע אהע"ז סל"ה ס"ו) — י"ל בפשטות, שלפני מ"ת הי' אפשר למנות גם עבד לשליח (כיון שלא הי' אז "תורת קידושין", ראה רמב"ם ריש הל' אישות). ובמנחה בלולה ופי' מהרי"א עה"ת פרשתנו שם ועוד, שאברהם שיחרר אליעזר ולכן נעשה שליח לקידושין. עוד ביאור בזה — פנים יפות פרשתנו שם, ב; המקנה לקידושין מא, ב (הובא בפרדס יוסף כאן) [ושם, שדין הנ"ל שאין עבד נעשה שליח לקידושין הוא רק בנוגע לאדם אחר אבל עבדו של המקדש שאני ויכול לקדש ע"י עבדו לא מתורת שליחות אלא דהוי כגופו, ד"יד עבד כיד רבו" (ב"מ צו, סע"א. וש"נ)]. וראה עד"ז ברד"ל לפדר"א פט"ז אות לב בהג"ה (ו). ועוד.

*) ראה בתוס' הנ"ל שבמסכת כלה (רפ"א) דמייתי קרא דויברכו את רבקה (פרשתנו שם, ס) איכא למימר דהתם ברכת אירוסין (אבל ראה הערה 24).

**) רמ"א אה"ע ר"ס כז (ושם: "ויש להם טעם בתיקוני זהר", ראה תקו"ז ריש תיקון ה' (יט, א). תי' י' (כה, ריש ע"ב). תי' כא (נה, ב)). חינוך מצוה תקנב (וראה בס' אוצר חילוף מנהגים בין בני בבל לבני א"י (הובא גם ביש"ש ב"ק בסופה) דמנהג א"י לקדש בטבעת משא"כ בבבל). — הביאור בזה ע"פ הלכה, ראה צפע"נ לרמב"ם הל' אישות רפ"ג. ס' המקנה סי' נ ס"א (הובא בשער הכולל פל"ה אות ג). — וראה בארוכה שיחת ש"פ בלק תשד"מ.

***) וע"ד מה שמצינו ביהודה ותמר — שנתן לה חותמו (וישב לח, יח) "וקדשה בטבעת" (דעת זקנים מבעה"ת עה"פ. וכ"ה בתוספות — הדר זקנים. מושב זקנים עה"ת. וראה לקו"ש חט"ו ע' 337 ואילך).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנאמר בתוספות[19]), ש"שלוחו[20] של אדם כמותו"[21]. [וגם בגדר השליח עצמו יש כמה דרגות, כידוע[22]: מעשה השליח הוא כמעשה המשלח; יתירה מזה, גם כוח העשי' של השליח הוא כמותו דהמשלח; ועוד יותר — כל כולו של השליח הוא כמותו דהמשלח; עד "כמותו (דהמשלח) ממש"[23]. (ב) אליעזר הי' בגדר שדכן, למצוא אשה ליצחק (לא כשליח לקידושין[24]), או אפילו שדכן לקדשה — שאף־על־פי שגם שדכן בכוחו לקדש[25], אין זה אותו כוח כמו שליח, שהוא "כמותו" דהמשלח, מה שאין כן בנוגע לשדכן אין אומרים[26] "שדכן של אדם כמותו", ואדרבה — שדכן הוא בפירוש לא "כמותו", אלא כאדם אחר שעושה טובה לשני (כפי שרואים במנהג העולם).

יש סברא לומר, שאליעזר לא הי' כשליח של אברהם שהוא כמותו, אלא כמציאות נפרדת (כשדכן) — כפי שמשמע (בענין השידוך של יצחק גופא) מזה שאליעזר "הי'[27] מחזר למצוא עילה שיאמר לו לאברהם לפנות אליו להשיאו בתו, אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק[28] בברוך"[29] [ובפרט שבסיפור הדברים מודגש ובאריכות איך אליעזר עצמו הי' צריך להשתדל כדי למצוא את השידוך המתאים ליצחק: אליעזר הי' צריך להתפלל בעצמו לה', ולברר בעצמו ולעשות סימן על זה (ועוד באופן ניסי), שכן אברהם אמר לו רק[30] "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני גו' אל ארצי ואל מולדתי תלך", ולא פירט את מי עליו לקדש] — ממילא יש מקום שיתערבו בזה חשבונות אישיים כו'.

אבל לאידך גיסא, אליעזר הי' "זקן ביתו המושל בכל אשר לו"[31], "שמושל בתורת רבו"[32], ו"דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים"[33], ו"עבד אברהם"[34], אשר "עבד מלך מלך"[35] וכו'. וגם בקיום ציוויו של אברהם "ולקחת אשה לבני ליצחק" קיים אליעזר הכול בדיוק כדברי אברהם. ויתירה מזה — אברהם השביעו על כך ("שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך גו'"[14]). שמשום כך — ועוד טעמים — מסתבר לומר, שהוא הי' שליח (של אדם כמותו) לקדש את רבקה (כדאיתא בתוספות).

ויש לומר, שדבר זה (שאליעזר הי' שליח) מובן גם ממה שכתוב[36] "ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך וכל טוב אדוניו בידו", כפי שהמפרשים מבארים[37], שאליעזר החזיק ברשותו ("בידו") "כל טוב אדוניו", והי' יכול לעשות בזה כרצונו (ולא נזקק לנתינת רשות על כך), כפי שנאמר קודם לכן "המושל בכל אשר לו".

[ואפילו לפי הפירוש (המובא ברש"י[38]) ש"שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו

---

19) ד"ה שנאמר — כתובות ז, ב.

20) משנה ברכות לד, ב. קידושין מא, ב. וש"נ.

21) ואף שענין השליחות שייך דוקא בישראל, "מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית" (קידושין שם. וש"נ) — י"ל שקודם מ"ת הי' שייך שליחות גם באוה"ע ע"י אוה"ע (ובנדו"ד — שליחות אברהם ע"י אליעזר), ובפרט שאליעזר הי' "זקן ביתו המושל בכל אשר לו", "דולה ומשקה מתורת רבו" (כדלקמן בפנים). ועוד ועיקר — שאליעזר הי' עבדו של אברהם, שהוא כגופו (וראה הערה 18).

22) ראה לקח טוב (להר"י ענגיל) כלל א. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סרס"ג סכ"ה בקו"א. וראה לקו"ש ח"ח ע' 323 ואילך. חי"ב ע' 148 ואילך. ח"כ ע' 303. שיחת ש"פ ח"ש תש"נ ס"ה (סה"ש ח"א ע' 133 ואילך). סי"ב (התוועדויות תנש"א ח"א ע' 330 ואילך).

23) כ"ה הלשון בתשובות הריב"ש סרכ"ח. לקו"ת ויקרא א, ג.

24) כדמשמע גם לפי מה שמסיים בתוס' כתובות שם ש"נראה דאסמכתא בעלמא היא כו' ולא איירי פשטי' דקרא בברכת אירוסין" (וכן מפורש במס' כלה רבתי פ"א).

25) ראה שו"ע אה"ע שם ס"ד.

26) וראה שו"ע שם "אפילו לא מינוהו שליח בהדיא אלא שגילה דעתו שהוא חפץ באשה פלונית וא"ל לשדכה לו והלך השדכן וקדשה לו בלא מינוי שליחות הרי זו מקודשת".

27) רש"י פרשתנו כד, לט, מב"ר שם פנ"ט, ט. יל"ש הושע רמז יב.

28) דענין הנישואין הוא ש"דבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד), שדוגמתו בענין השליחות — "שלוחו של אדם כמותו (ממש)".

29) ולהעיר גם מטענת אברהם (לך לך טו, ב־ג): "מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר גו', הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אותי" (לא למעליותא).

30) פרשתנו שם, ג־ד.

31) שם, ב.

32) יומא כח, ב.

33) שם. הובא בפרש"י לך לך טו, ב.

34) וכפי שפתח (כפתיחת דבר סגור) אליעזר את דבריו בבואו לבית רבקה — "עבד אברהם אנכי" (פרשתנו שם, לד).

35) תנחומא צו יג (הובא בפרש"י בהעלותך יב, ח). ספרי (הובא בפרש"י) דברים א, ז. ב"ר פט"ז, ג. — ובשבועות מז, ב: עבד מלך כמלך.

36) פרשתנו שם, יו"ד.

37) רמב"ן. ספורנו. חזקוני. ועוד.

38) עה"פ, מב"ר שם פנ"ט, יא ("זו דיאתיקי"). וראה תו"ש עה"פ (אות עב). וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לשלוח לו בתם" — הרי אברהם מסר את שטר המכירה לרשותו של אליעזר, באופן שיש לו הכוח לקרעו וכיוצא־בזה. יוצא מזה, ש"כל אשר לו" (של אברהם) הי' ברשות אליעזר].

דלכאורה, איך הי' יכול אברהם למסור "כל אשר לו" לאדם[39] שעליו יכול להיות ספק אם ישתמש בזה כדבעי[40]? מזה מוכח, שאליעזר הי' מסור לגמרי לאברהם (בהיותו עבדו), ולכן גם כאשר שלחו לעשות את השידוך עבור יצחק — הוא הי' (לא כשדכן, שהוא מציאות לעצמו, אלא) בבחינת שליח, שכל מציאותו היא מציאות המשלח. ולכן הי' אברהם יכול להשאיר ברשותו "כל אשר לו" בלי שום ספק בדבר[41].

ד. הביאור בזה יובן בהקדמת שאלה נוספת — "קלאָץ קושיא" — על זה ש"שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו בתם":

אפילו בנוגע למצות הצדקה (וכיו"ב) הדין[42] הוא, ש"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב, שהרי הוא אומר[43] מכל אשר לו ולא כל אשר לו כו'". איך ייתכן אפוא שאברהם מסר "כל אשר לו" ליצחק[44] (אפילו אם הי' מוסר לו זאת כבר אז בירושה[45], גם אז לא הי' הדבר מובן[46], על־אחת־כמה־וכמה שזה הי' "כדי שיקפצו לשלוח לו בתם"; ובפרט שגם אם לא הי' מוסר את "כל אשר לו", אלא רק רוב, הי' די בכך, בהיותו עשיר גדול ביותר, כדי "שיקפצו לשלוח לו בתם"). ובפרט שאברהם הי' אז בן ק"מ שנה, וחי אחר־כך עוד כמה וכמה (ל"ה) שנים, וממילא הי' זקוק לנכסים עבור עצמו ועבור בני ביתו כו' (ובפרט לאחר "ויוסף אברהם ויקח אשה גו' ותלד לו גו'"[47]).

בפנימיות הענינים אפשר הי' לבאר זאת על־פי מה שנאמר[48] "יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק", ואמרו חז"ל[49], קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, שכן גם בפנימיותם ובעבודתם הם היו (בכללות) דבר אחד והמשך אחד — "האבות הן הן המרכבה"[50]; אבל עדיין צריך ביאור בפשטות הענינים על־פי נגלה.

ה. ויש לומר הביאור בזה:

נישואי יצחק ורבקה — הנישואין (וההכנה לנישואין) הראשונים הכתובים בתורה — אינם רק נישואים פרטיים בין שני יחידים (יצחק ורבקה), אלא ענין הכי כללי: אלה היו הנישואין הראשונים של זוג יהודי (אחרי קיום מצוות מילה)[51], ויתירה מזו — על־ידי הנישואין הללו נעשה ("תולדות") ההמשך של כלל ישראל. כלומר, נוסף על הנישואין הפרטיים בין יצחק לרבקה, מבטאים נישואיהם את הנישואין של כלל ישראל[52], הנישואין הללו הביאו את התולדות ואיפשרו את המשך קיום עם־ישראל עד סוף כל הדורות.

ויש לומר, שלכן מסר אברהם על ענין זה "כל אשר לו" ליצחק בנו, מפני שזו לא רק חתונה פרטית בין יצחק לרבקה, אלא נישואין של כלל

---

39) ראה רא"ם כאן: לא יתכן לומר שנתן ממונו לרשותו של אליעזר (ומבאר שזהו הכרחו של רש"י לפרש שטר מתנה כתב ליצחק כו').

40) ובפרט לפי הביאור (לעיל הערה 18), שאברהם שיחרר את אליעזר לשלחו לקחת אשה ליצחק, אשר עי"ז בכחו לעשות עם כל נכסי אברהם כפי שיעלה ברצונו (משא"כ לפני זה כשנאמר "המושל בכל אשר לו" הי' עבדו, שהוא כגופו ומה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פח, ב. קידושין כג, א)).

41) באגדת בראשית פמ"ה [מו] (ועד"ז הוא בתנחומא (באבער) ויצא ג): מהו המושל .. שהשליטו על כל מה שיש לו, ואמר לו אפילו אתה מאבד מה שיש לי — וקח אשה לבני משם, מיד ויקח העבד עשרה וגו'. אבל גם זה הוא (לא איבוד סתם לטובתו וכיו"ב, כ"א) רק בשליחותו של אברהם — בכדי לקחת אשה ליצחק.

42) רמב"ם סוף הל' ערכין וחרמים. וראה הל' דעות פ"ה הי"ב. הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה. ובכ"מ.

43) בחוקותי כז, כח.

44) ראה משכיל לדוד כאן, שההכרח לפרש"י שנתן לו שטר מתנה — הוא, דאאפ"ל שאברהם "מסר כל אשר לו ביד העבד ונשאר ביתו ריקן".

45) כדאיתא בפדר"א פט"ז (וראה רד"ל שם). משא"כ לשון רש"י הוא "שטר מתנה".

46) משא"כ מה שנאמר בסוף ימי חיי אברהם "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק" (פרשתנו כה, ה), שהוריש לבנו יצחק "כל אשר לו" (וראה השקו"ט בזה ברמב"ן ובמפרשי רש"י כאן ההוספה ב"ויתן אברהם גו'" לגבי מש"נ כאן "ויתן לו את כל אשר לו" בשטר מתנה. וע"פ המבואר לקמן בפנים, יש להוסיף ביאור בההפרש בין ב' הפסוקים, שבפסוק ראשון נתן לו "כל אשר לו" בשטר מתנה בגלל הנישואין של יצחק ורבקה, ובפסוק שני נתן לו "כל אשר לו" בתורת ירושה. ואכ"מ).

47) פרשתנו כה, א ואילך.

48) ר"פ תולדות.

49) ב"מ פז, א. תנחומא תולדות ו. הובא בפרש"י ר"פ תולדות.

50) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

51) ראה ב"ר פ"ס, ה.

52) ראה עד"ז בלקו"ש ח"ל ע' 87 ס"ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישראל, וממילא זה גם נוגע בכל ענינו של אברהם עצמו — בהיותו הראש של כלל ישראל (היהודי הראשון). משום כך הוא הכניס בזה את כל כוחו — "כל אשר לו".

אילו הי' מדובר באברהם בתור אב פרטי של יצחק, לא מתאים אז שיתן (במתנה) "כל אשר לו" עבור חתונת בנו: רק חלק (ואפילו רוב) הוא נותן לו, וחלק הוא משאיר לאברהם כו'; אבל מאחר שהנישואין הללו הם ענין הכי כללי, שמקיף את כל כלל ישראל — שזהו כל מהותו וענינו של אברהם (כראש של כלל ישראל, היהודי הראשון) — אין מקום שיישאר חלק (אפילו פרט הכי קטן) של אברהם, באופן שהוא מובדל מזה ח"ו. לכן "נתן לו כל אשר לו" — הוא נתן (ומסר) בזה את עצמו לגמרי[53], עם "כל אשר לו".

ועוד: הנישואין באים בכוחו של אברהם (אברהם הוליד את יצחק ומל את יצחק, ואחר־כך — נעשה השידוך בפועל על־ידי השליחות של אליעזר על־ידי אברהם). לכן הי' צריך למסור בזה את "כל אשר לו".

ועל־פי זה יומתק לומר, שאליעזר לא הי' בבחינת שדכן (מציאות לעצמו), אלא בגדר שליח — כמותו דהמשלח (אברהם): כשם שנתינת "כל אשר לו" צריכה להיות מוחלטת, בלי שום פרט מחוץ לזה, כך מובן גם בנוגע לאליעזר (ובפרט שגם הוא הי' חלק מ"כל אשר לו"), שכל מציאותו (גם כפי שהוא הולך לעשות את השידוך על־פי דעתו) תהי' כמותו דהמשלח, באופן שאין בזה מקום לשום מציאות אחרת (בדוגמת שדכן, שהוא מציאות לעצמו ואינו מציאותו דהמשלח).

ו. הביאור בזה בפנימיות הענינים:

בלקוטי־תורה בסופו (פרשת ברכה[54]) מבאר כ"ק אדמו"ר הזקן, שנישואי יצחק ורבקה הם ענין הכי כללי בתורה ובכל סדר ההשתלשלות, המשקף את כללות עבודת האדם — יחוד מ"ה (יצחק) וב"ן (רבקה); שזהו היחוד של הנשמה (מ"ה) והגוף (ב"ן) של כל יהודי. עד — שלימות היחוד והנישואין בין ישראל (כשהם נשמות בגופים) לקב"ה, ישראל וקוב"ה כולא חד[55], כפי שזה יהי' בגאולה האמיתית והשלימה (לאחר ההתחלה בזה, באירוסין, בשעת מתן־תורה[56]).

שבזה מתבטא כללות עבודת האדם בקיום התורה והמצוות בעולם הזה הגשמי — היחוד של מ"ה וב"ן: החידוש של מתן־תורה מתבטא בזה, שאז נתבטלה הגזירה שהפרידה בין "עליונים" ל"תחתונים"[57] (רוחניות וגשמיות, מ"ה וב"ן), ואז ניתן הכוח לחבר ולאחד גשמיות ורוחניות, שהגוף הגשמי[58] והדבר הגשמי ייעשה קדוש, עד לחפצא של קדושה[59]. ושלימות יחוד זה (של מ"ה וב"ן), בתכלית השלימות והגילוי, יהי' בגאולה האמיתית והשלימה [ואדרבה: אז יהי' "נקבה תסובב גבר"[60], כדלקמן סעיף ט].

על־פי זה מבאר בלקו"ת, מדוע התורה מאריכה אודות שליחות אליעזר (עד ש"פרשה של אליעזר כפולה בתורה"[61]), שכן "זה הי' ענין שליחות דאליעזר, לברר ולהמשיך יחוד זה" של יצחק ורבקה (מ"ה וב"ן); זה הביא "להמשיך בחינת היחוד ממש, שהוא בחינת נישואין ופנימיות"[62].

---

53) וע"ד שהוא בצדקה, שההגבלה ש"לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו", הוא לא ב"מי שצריך לתקן נפשו עדיין, (ד)פשיטא שלא גרעה רפואת הנפש מרפואת הגוף, שאין כסף נחשב (ע"פ ל' הכתוב דה"ב ט, כ. ועד"ז במ"א י, כא), וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כתיב" (איוב ב, ד) (תניא אגה"ק סוס"י. וראה גם אגה"ת פ"ג (צג, א), שזהו"ע הנוגע לנפשו שלמעלה מ(צדקה שהיא דין ב)ממונו (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 217 ואילך). ועד"ז י"ל בנוגע לנישואי יצחק ורבקה, שבהיותו ענין כללי הנוגע לכלל ישראל ו(במילא) נוגע בנפשו של אברהם, נתן על זה "כל אשר לו"*.

54) בסוף ה"ביאור ע"פ (ברכה לג, ד) תורה צוה" — צו, סע"ג ואילך. וראה גם סה"מ תקס"ג ע' לו ואילך. תו"ח פרשתנו קלה, א ואילך. אוה"ת פרשתנו קכז, ב ואילך. סה"מ תר"ס ע' ל ואילך.

*) ובנוגע לפרנסתו של אברהם בפועל (לאחרי שנתן ליצחק כל אשר לו) — מובן שניתון מנכסי יצחק, או השתדל להשיג עוד נכסים (וראה נחלת יעקב כאן, שזוהי ההוספה בפסוק השני "ויתן אברהם גו'" (כנ"ל הערה 46) — מצד "הנכסים שקנה לאחר מכאן").

55) ראה זח"ג עג, א.

56) כמאחז"ל (שמו"ר ספט"ו) "העולם הזה אירוסין היו .. אבל לימות המשיח יהיו נישואין".

57) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

58) ראה תניא פמ"ט (סט, סע"ב ואילך) "ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי כו'", והרי "ובנו בחרת" הי' במ"ת (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' ס ס"ד).

59) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. וש"נ.

60) ירמי' לא, כא.

61) פרש"י פרשתנו כד, מב, מב"ר פ"ס, ח.

62) ל' הלקו"ת שם צו, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובפשטות: רבקה היתה מצוי' בפדן ארם (בחוץ־לארץ) אצל בתואל הארמי ולבן הארמי (כשושנה בין החוחים[63]), בחינת ב"ן. ושליחותו של אליעזר התבטאה בכך, שעליו להוציאה משם ולהביאה להיות אשה ליצחק (עולה תמימה[64]), בחינת מ"ה, באופן ש"והיו לבשר אחד"[65] (מ"ה וב"ן), שיבנו בית בישראל בעולם־הזה הגשמי, כאשר התכלית היא – להוליד "תולדות" כפשוטם (וגם "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"[66]), שמהם באים כל ישראל עד סוף כל הדורות.

ועל־פי־זה מובן, שהשליחות של אליעזר (השליחות הראשונה הכתובה בתורה) נתנה את הכוח לפעול את העבודה של יחוד מ"ה וב"ן בעבודת השם, החל במתן־תורה, ומשם זה נמשך בכל הזמנים ובכל המקומות, עד השלימות בזה בגאולה האמיתית והשלימה.

ויש לומר, שהשליחות הכללית של אליעזר מרומזת גם־כן במה שאמר[67] "עבד אברהם אנכי": ידוע[68], שמאברהם החלה ההכנה למתן־תורה. וזהו הרמז ב"עבד אברהם אנכי" – שבהיותו "עבד אברהם" יש לאליעזר הכוח לפעול את היחוד של מ"ה וב"ן (נישואי יצחק ורבקה) גם ועיקר כהכנה ל"תעבדון את האלקים על ההר הזה"[69] והגילוי של "אנכי (ה' אלקיך)"[70] במתן־תורה.

ז. אבל עדיין צריך הסברה[71]: על־פי האמור (שהאריכות בתורה בענין נישואי יצחק ורבקה היא משום שנישואיהם מבטאים את הענין הכללי של יחוד מ"ה וב"ן) היתה צריכה להיות עיקר האריכות בעצם השידוך של יצחק ורבקה (שאליעזר פעל), ולא בשליחותו ובפעולתו של אליעזר, כהכנה ליחוד (מ"ה וב"ן); מדוע מאריכה התורה בשליחות עצמה – איך שאברהם השביעו וציווהו את כל הפרטים לאן יילך, וכיצד אליעזר קיים את שליחותו בפועל?

מזה גופא מובן, ששליחותו של אליעזר נוגעת לעצם הענין של יחוד מ"ה וב"ן שהוא פעל. ויש לומר אחד הביאורים בזה – ועל־פי זה יובן הטעם (הפנימי) מדוע אליעזר הי' דוקא שליח (ולא שדכן) – שכן כדי לפעול את העבודה וההמשכה של יחוד מ"ה וב"ן, צריך להיות כך גם אצל האדם שפועל זאת, שיהי' מציאות בפני עצמו (ב"ן), ומציאות זו תתבטל ותתאחד עם המשלח (מ"ה). שזהו ענינו של שליח דוקא[72]:

שליח מורכב משני ענינים הפוכים: (א) עליו להיות מציאות נפרדת מהמשלח, בר־דעת בפני עצמו[73]; (ב) עליו להיות בטל למשלח, להכיר שהוא שליח שלו, ולא לשנות מרצון ודעת המשלח. אם הוא משנה מדעת המשלח, הוא חדל להיות שליח[74]. עד שהוא יודע שהוא הולך למלא את השליחות בכוח זה שהמשלח מינהו לשליח, ושלוחו של אדם כמותו, עד כמותו ממש.

וזהו התוכן של יחוד מ"ה וב"ן: הנשמה (מ"ה) של יהודי מאוחדת בגלוי עם הקב"ה – "נשמה שנתת בי טהורה היא"[75], עד שהיא "חלק אלוקה ממעל"[76]. השליחות של יהודי – על־ידי שהקב"ה שלח למטה את נשמתו בגוף הגשמי, בעולם גשמי (ב"ן), "אתה בראת אתה יצרת אתה נפחת"[75] – היא, שהוא יפעל את היחוד של מ"ה וב"ן, של נשמתו עם גופו הגשמי, שגם כפי שהנשמה נמצאת בגוף, שמצד עצמו ובגלוי זו מציאות ו"יש" בפני עצמו (הענין הראשון של שליח), יאיר בו אור הנשמה, והגוף יתבטל לנשמה ("עושים נפשם עיקר וגופם טפל"[77]), עד שהגוף והנשמה יתאחדו, על־ידי העבודה בקיום התורה והמצוות, שהם דוקא בדברים גשמיים, להמשיך ולגלות את אור הקדושה בגשמיות העולם, כך שבכל ענין שיהודי עושה, תהי' ניכרת ההתאחדות של נשמתו וגופו (מ"ה וב"ן) עם הקב"ה, "שלוחו של אדם

63) שה"ש ב, ב. ב"ר פס"ג, ד.
64) שם פס"ד, ג. פרש"י תולדות כה, כו. כו, ב.
65) בראשית ב, כד.
66) פרש"י ר"פ נח. וראה ב"ר פ"ל, ו.
67) פרשתנו כד, לד.
68) ראה שיחת ש"פ לך לך ס"ב ואילך (לעיל ע' 254 ואילך). וש"נ.
69) שמות ג, יב.
70) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.
71) ראה גם שיחת ש"פ ח"ש תש"נ ס"ב ואילך.
72) ראה גם שיחת ש"פ ח"ש תשמ"ט ס"ה. תש"נ שם.
73) גיטין כג, א.
74) רמב"ם הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"ב ואילך. שו"ע חו"מ סי' קפב ס"ב ואילך.
75) נוסח ברכות השחר. וראה לקו"ת האזינו עא, א ואילך. דרושים ליוהכ"פ סט, א. ובכ"מ.
76) איוב לא, ב. תניא רפ"ב.
77) ראה תניא פל"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(העליון[78]) כמותו", עד "כמותו ממש" (הענין השני בשליח).

ולכן הי' אליעזר בגדר שליח דוקא כדי לפעול את נישואי יצחק ורבקה, שכן אצל שליח יש השלימות של יחוד מ"ה וב"ן, שהמציאות שלו נעשית כמותו דהמשלח (משא"כ שדכן).

ועל־פי זה מובן גם־כן, מדוע נתן אברהם "כל אשר לו" למילוי שליחות זו (נישואי יצחק ורבקה) — שכן היחוד של מ"ה וב"ן — ששלימותו תהי' בגאולה האמיתית והשלימה — חובק את כל הענינים של כל סדר ההשתלשלות וכל התורה ומצוותי' וכו', כך שאין שום דבר חוץ ממנו. לכן נתן אברהם לפני כן "כל אשר לו", ובפרט שגם הכוח לפעול את יחוד מ"ה וב"ן (כפי שנתגלה במתן־תורה) בא מאברהם.

ח. על־פי זה יש לומר ביאור על דבר פלא: הביאור בחסידות (בספרי היסוד של תורה שבעל־פה של החסידות — תורה־אור ולקוטי־תורה) בפרשת אליעזר ונישואי יצחק ורבקה, אינו מופיע במקומו בתורה־אור בפרשת חיי־שרה, אלא דוקא בלקוטי־תורה ובסופו, בפרשת ברכה (סוף הדרושים על חמישה חומשי תורה. ואחר־כך באים הדרושים על שיר־השירים — כענין בפני עצמו מחמישה חומשי תורה)!

ויש לומר שבזה גם מרומז, שהשליחות של אליעזר לפעול את נישואי יצחק ורבקה — יחוד מ"ה וב"ן, ושלימותו בגאולה — היא השלימות והתכלית של כל עניני העבודה. לפיכך נתבאר ענין זה בסוף וסיום ושלימות של (תורה־אור ו)לקוטי־תורה, ואחר־כך באים לדרושים של שיר־השירים, שתוכנו הוא — שלימות הנישואין והיחוד של ישראל (כנשמות בגופים) עם הקב"ה, השלימות של יחוד מ"ה וב"ן, כפי שזה יהי' בגאולה האמיתית והשלימה.

ולהוסיף, שבתחילת ספר לקוטי־תורה, בפרשת ויקרא[79] [שמשם מתחילים הדרושים בלקוטי־תורה על סדר הפרשיות של ספר שלם, ספר ויקרא. משא"כ לפני זה, יש דרושים רק על שתי פרשיות בספר שמות: פרשת בשלח ופרשת פקודי] — נתבאר ענין השליחות למעלה, שכל אחד מישראל הוא שלוחו של אדם העליון כמותו, שהקב"ה שלחו להיות נשמה למטה, בגוף, כדי שתפעל את שליחותה בעולם.

ויש לומר, שבזה שדבר זה נתבאר בהתחלת הלקו"ת, נרמז, שזו ההתחלה של עבודת האדם — הידיעה, שהוא שלוחו של אדם העליון; ובסיום לקו"ת נתבאר אודות השלימות של העבודה — יחוד מ"ה וב"ן, כהכנה לנישואין לעתיד־לבוא.

ט. על־פי זה יובן ענינו של משיח בתור שליח "(שלח נא ביד) תשלח":

משיח הוא השליח, שעל־ידו נפעלת שלימות ענין השליחות — יחוד מ"ה וב"ן [שהחל בשליחות אליעזר בנישואי יצחק ורבקה] — השליחות של הקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהי' שלימות היחוד של הנשמה והגוף, ישראל וקוב"ה כולא חד. וגם בעולם — שלימות הגילוי של אלקות בעולם־הזה הגשמי, באופן שהעולם כולו נעשה דירה לו יתברך בתחתונים[80].

על־פי זה מובן מדוע יש במשיח עצמו (גם) הגדר של שליח, שמתבטא בחיבור ויחוד בין שני ענינים (יחוד מ"ה וב"ן): מציאות לעצמו, כביכול, של נשמה בגוף, בשר ודם, [כפסק־דין הרמב"ם[81], שמשיח הוא "מלך מבית דוד, הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו כו'", ו"ילחום מלחמת ה'", דבר המוכיח שהוא נמצא בעולם שבו קיימים מנגדים, שמשום כך הוא צריך לנהל מלחמה וינצח[82]; ויחד עם זאת — שלוחו של אדם (העליון) כמותו ממש,

שכן כדי לפעול את יחוד הנשמה והגוף בישראל (על־ידי "יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה"), ויחוד הרוחניות והגשמיות בעולם, צריכים להיות בו עצמו שני הענינים והתאחדותם יחדיו.

י. על־פי זה יובן התוכן של בקשת משה "שלח נא ביד תשלח" — בבקשה והצעה זו רצה משה לפעול — ופעל בפועל — את החיבור וההתאחדות

78) ראה לקו"ת ויקרא א, ג.
79) שם.

80) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו.
81) הל' מלכים פי"א ה"ד.
82) כהמשך ל' הרמב"ם שם (בדפוס רומי ואמשטרדם, וכן בכת"י תימן): אם עשה והצליח ונצח כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של "גואל ראשון" (משה) ו"גואל אחרון" (משיח):

משה מצד עצמו, ענינו (בעיקר) חכמה (תורה), כמו שכתוב[83] "זכרו תורת משה עבדי", ומשה קיבל תורה מסיני[9]. משיח מצד עצמו, ענינו (בעיקר) מלכות — "יעמוד מלך מבית דוד"[81]. ויש לומר, שזהו על־דרך החילוק בין מעלת המשפיע (חכמה, ראש הספירות) ומעלת המקבל (מלכות), על־דרך החילוק בין אור השמש (משפיע) ואור הלבנה (מקבל, מלכות, הקשור עם דוד מלכא משיחא[84]):

"משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'", הוא קיבל את כל התורה, שהיא מקור כל ההשפעות, וממנה נמשך הכוח על כל הענינים, כולל — הכוח לגאולה (גם הגאולה האחרונה);

ענינו של משיח הוא "גואל אחרון" — שהוא בא בסוף העבודה (מלכות, סוף הספירות) בסוף זמן הגלות, אבל יש בזה מעלת המקבל, שעל־ידי ביטולו הוא כולל בתוכו בפנימיות את כל ההשפעות מלמעלה, ואדרבה — אור המקבל מגיע ונובע מדרגה נעלית יותר מאור המשפיע, כפי שיתגלה בגאולה האמיתית והשלימה, ש"נקבה תסובב גבר", מעלת הגוף של יהודי (לגבי נשמתו), שדוקא בו נמצא כוח העצמות[85], ועד שלעתיד־לבוא הנשמה ניזונית מן הגוף[86]. ולכן דוקא משיח יביא את הגאולה — הגאולה והשלימות של כל הענינים, גם של משה רבנו.

ויש לומר, שעל־ידי שמשה הצליח לפעול ש"שלח נא ביד תשלח", על־ידי זה ש"גואל ראשון הוא גואל אחרון" (כנ"ל סעיף ב), נפעל היחוד של שני הענינים והמעלות — אשר משיח מכיל בקירבו שני ענינים ומעלות: נוסף לזה שהוא מלך, הוא (גם) רב[87] (חכמה), וילמד תורה את כל העם כולו[88], כולל למשה רבנו והאבות כו'[89] [ועל־דרך־זה במשה — יש לו גם מעלת המלך[90], "ויהי בישורון מלך"[91]].

ויש לומר, שזה מרומז גם בכך ש"משיח" הוא בגימטריא "שליח" בתוספת עשר[92] — שכן שלימות גילוי המשיח הוא על־ידי שהוא מבצע את עבודתו כשליח עם כל עשר כוחות נפשו, מחכמה ועד מלכות.

יא. על־פי הידוע, שכל יהודי יש בו מבחינת משה[93] ומבחינת משיח[94] — מזה מובן שבכל יהודי יש מעין שני הענינים הנ"ל:

כל יהודי הוא שליח של הקב"ה "לשמש את קונו". כללות שליחותו מתבטאת ב"להאיר על הארץ"[95] — להאיר את העולם כולו באור הקדושה ובאור האלקי. ובזה יש בכללות שני אופנים, על־דרך "שני המאורות הגדולים", "מאור הגדול" ו"מאור הקטן"[96] [כידוע ש"גם את העולם נתן בלבם"[97], בכל יהודי משתקפים כל עניני העולם] — עבודתו כמשפיע (שמש), ועבודתו כמקבל (לבנה), שעל־ידי זה נעשה "להאיר על הארץ" באור חוזר (על־דרך מתלמידי יותר מכולם[98], וכיו"ב). ויש בזה מה שאין בזה.

ובפרטיות, אלה שני הענינים שצריכים להיות בשליח: (א) ביטול למשלח (על־דרך לבנה), ו(ב) מציאות בפני עצמו, בר־דעת, שחושב ומבין בעצמו, באמצעות שכלו האישי, כיצד עליו למלא את שליחותו — "להאיר על הארץ".

83) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.

84) כמודגש בזה שאומרים בנוסח קידוש לבנה "דוד מלך ישראל חי וקיים", ש"נמשל ללבנה" (ר"ה כה, א ובפרש"י), "ועתיד להתחדש כמותה, וכנסת ישראל תחזור להתדבק בבעלה שהוא הקב"ה דוגמת הלבנה המתחדשת עם החמה, כמ"ש (תהלים פד, יא) שמש ומגן ה' כו'" (רמ"א או"ח סתכ"ו ס"ב).

85) ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב). סה"ש תורת שלום ע' 120 ואילך.

86) המשך וככה תרל"ז פצ"א־ב. וראה גם סה"ש תו"ש ס"ע 127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. ובכ"מ.

87) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך (דרמ"צ קח, א ואילך). ובכ"מ.

88) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.

89) ראה לקו"ת שם. ובכ"מ.

90) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הי"א. ועוד (נסמן בלקו"ש חי"ט ע' 170 הערה 54).

91) ברכה לג, ה. וכפי' חז"ל (מדרש תהלים בתחלתו. שמו"ר פמ"ח, ד. ועוד) שהובא ברמב"ן עה"פ.

92) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ט ע' 358 ואילך.

93) תניא רפמ"ב.

94) מאור עינים ס"פ פינחס.

95) בראשית א, טו.

96) שם, טז.

97) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב.

98) תענית ז, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומזה שמשה ומשיח עומדים בהתאחדות ("גואל ראשון הוא גואל אחרון"), נמשך מעין זה גם בעבודת כל יהודי, שבתור שליח יתאחדו בו שני הענינים.

[ויש לומר, שזה מרומז גל במלה "שמש", שיש לה שני פירושים: שמש – המאירה, "להאיר על הארץ", ו"שמש", מלשון שימוש – הביטול של השליח, מצד זה ש"אני נבראתי לשמש את קוני", עד ש"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני"[99]].

ועל־פי המדובר לעיל, שהכוח על ענין השליחות בכלל נובע מהשליחות הראשונה שבתורה – השליחות ששלח אברהם את אליעזר לעשות את השידוך של יצחק ורבקה – מובן גם־כן, שכשם שבשליחות הראשונה נתן אברהם (המשלח) "כל אשר לו", הואיל וזה נוגע למילוי השליחות בשלימותה, שכל הפרטים והענינים יהיו חדורים בנקודה הכללית של יחוד מ"ה וב"ן (נישואי יצחק ורבקה), כך בכל שליחות ושליחות של יהודי "לשמש את קוני", הוא מקבל כביכול "כל אשר לו" מהמשלח (הקב"ה), עד הכוח של עצמותו ומהותו יתברך (הכולל את "כל אשר לו") כדי לפעול את היחוד של נשמה וגוף של יהודי בעולם־הזה הגשמי. ובאופן, שכל הפרטים ופרטי־פרטים בעבודתם של ישראל, נהיים חדורים בפועל בנקודה האחת והיחידה והתכלית: הגילוי של משיח צדקנו (שלימות ענין השליחות, יחוד מ"ה וב"ן).

יב. בכל זה נתוסף בדורנו זה במיוחד – אשר בו נוסף חידוש בענין השליחות, שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו מינה כל אחד ואחד מהדור להיות השליח שלו בהפצת התורה והיהדות ובהפצת המעינות חוצה, עד להבאת הגאולה האמיתית והשלימה.

וכפי שרואים בפועל, שעכשיו נעשה קל יותר להסביר ליהודי – אפילו כזה שלפני זה לא היתה לו בגלוי שייכות לכך – שבנוסף לעבודתו האישית, מוטלת עליו אחריות להיות "שליח", להשפיע (ממעלותיו וידיעותיו וכו') על אחרים, החל בבני ביתו, חבריו וידידיו, וכל מי שהוא יכול להגיע אליהם.

ותוספת מיוחדת בזה – בנוגע לאלה אשר זכו, שמתוך עם־ישראל גופא הם נבחרו להיות שלוחים של נשיא דורנו, וכל עבודתם בכל המעת־לעת כולו מוקדשת למילוי שליחותם בהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, ובהבאת הגאולה.

ועל־אחת־כמה־וכמה כאשר השלוחים מכל קצווי תבל נאספים ביחד, ב"כינוס השלוחים העולמי", אשר כינוס "לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם"[100], מביא הדבר הנאה אמיתית – הנאה דקדושה – להם ולעולם, עולם גם מלשון העלם והסתר[101]. ובפרט שזהו "כינוס השלוחים העולמי", שלוחים הנמצאים בכל קצווי העולם כולו, ועבודתם מתבטאת בביטול ההעלם וההסתר של העולם ובהפיכתו לאור, עד שהוא נעשה דירה לו יתברך, באופן של יחוד מ"ה וב"ן, כהכנה לגאולה, כנ"ל.

יג. בזה גופא – שזה שייך לכינוס השלוחים בכל שנה ושנה – נתוסף החידוש בשנה זו במיוחד, בקשר לעבודת השליחות של "שלח נא ביד תשלח", השליחות של משיח צדקנו:

כמדובר לעיל (סעיף א), הודיע כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכבר סיימו כל העניני העבודה, ועומדים מוכנים, "עמדו הכן כולכם", לקבלת פני משיח צדקנו.

כפי שרואים זאת (כמדובר כמה פעמים) גם בכך, שבמאורעות העולם נתקיימו כמה סימנים על הגאולה, החל מהסימן (בילקוט שמעוני[102]) ש"הגיע זמן גאולתכם", כפי שנראה בזה ש"מלכיות מתגרות זו בזו"[103], בפרט במדינות הערביים [כולל מה שראו בימים אלו, שבמה שכונה "ועידת השלום", הם הודיעו שהם מוכנים לוותר על כל הענינים למען "שלום" כביכול, ובפועל נתגלה ש"לא דובים ולא יער"! ואכ"מ].

וכבר נתקיים הסימן של השנה שעברה – ה'תשנ"א ראשי־תיבות הי' תהא שנת נפלאות אראנו, ובהוספה בשנה זו – והולך ונמשך – הי' תהא שנת נפלאות בה, (ו)בתוכה – שזה

99) כ"ה גירסת הש"ס כת"י (אוסף כתבי־היד של תלמוד הבבלי, ירושלים תשכ"ד) במשנה וברייתא סוף קידושין. וכן הובא במלאכת שלמה למשנה שם. וראה גם יל"ש ירמי' רמז רעו.

100) משנה סנהדרין עא, סע"ב.

101) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

102) ישעי' רמז תצט.

103) מדרש לקח טוב לך לך יד, א. וראה גם ב"ר פמ"ב, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(הנפלאות) נעשה המהות והתוכן והנשמה של השנה.

ורואים בפועל איך שנפעל ה"וילחום מלחמת ה'" וינצח בכמה וכמה ענינים – ודוקא מתוך מלחמה של שלום. ונצחון הוא גם מלשון נצחיות, קשור עם הגילוי של "נצח": נ' – גילוי שער הנו"ן, צ' – שנת הצדיק (כפי שבנ"י קראו לשנה זו) וח' – הגילוי של משיח צדקנו, הקשור במספר שמונה (שמונה נסיכי אדם[104]).

מזה מובן, שמאחר שהשלוחים עומדים כבר מזמן לאחר מילוי התחלת עבודת השליחות בהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, ומזמן לאחר אמצע עבודת השליחות, עד שכבר סיימו את השליחות (כהודעת נשיא דורנו הנ"ל), ואף־על־פי־כן עדיין לא באה בפועל ממש הגאולה האמיתית והשלימה – צריך לומר, שעדיין נשאר משהו לעשות כדי להביא את הגאולה בפועל ממש.

והוא: על־פי הידוע ש"בכל דור ודור נולד א' מזרע יהודה שהוא ראוי להיות משיח לישראל"[105], "א' הראוי מצדקתו להיות גואל וכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו כו'"[106], ועל־פי הודעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, השליח היחיד שבדורנו, והמשיח היחיד שבדורנו, שכבר סיימו את כל העבודה – הרי מובן, שמתחיל להתקיים ה"שלח נא ביד תשלח", השליחות של כ"ק מו"ח אדמו"ר. ומזה מובן, שהדבר היחיד שנשאר עכשיו בעבודת השליחות, הוא – לקבל את פני משיח צדקנו בפועל ממש, כדי שיוכל לקיים את שליחותו בפועל ולהוציא את כל ישראל מהגלות!

דבר זה עומד בהדגשה בשבת פרשת חיי־שרה (שבו מתקיים כינוס השלוחים), שבה קראו אודות השליחות ששלח אברהם את אליעזר לנישואי יצחק ורבקה, שזה נותן כוח על כל עניני השליחות, ובמיוחד – שלימות ענין השליחות של משיח צדקנו.

ונוסף לזה זהו שבת מברכים חודש כסלו [ובשנה זו – שני ימים ראש־חודש], חודש הגאולה, וחודש מתן־תורה דפנימיות התורה[107], החודש השלישי בימי הגשמים [כנגד החודש השלישי בימי הקיץ (חודש סיון) – החודש של מתן־תורה הנגלית[107]]. ולהוסיף, שגשמים קשורים גם הם לשליחותו של משיח – מלמטה למעלה (על־דרך לבנה), "ואד יעלה מן הארץ"[108], שדוקא "מן הארץ" (ב"ן), נשמה בגוף, נעשה מהחומריות גשמיות, ומהגשמיות נעשה "אד" (יסוד האוויר, היסוד הדק ביותר), שהוא "יעלה" מלמטה למעלה, עוד יותר למעלה מ"ורוח אלקים מרחפת על פני המים", "זה רוחו של מלך המשיח"[109] – מאחר שנפעל התחי' בתור נשמתו דכ"ק מו"ח אדמו"ר בפועל ממש, כנשמה בגוף (ולא רק כפי שהוא "רוח אלקים מרחפת על פני המים").

יד. מזה באה ההוראה בפועל שיש להוציא בעומדנו עתה בהתחלה ובפתיחה של "כינוס השלוחים העולמי":

לכל לראש – צריך לצאת בהכרזה ובהודעה לכל השלוחים, שעבודת השליחות עכשיו ושל כל יהודי מתבטאת בזה – שיקבלו את פני משיח צדקנו.

כלומר: כל הפרטים בעבודת השליחות של הפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, צריכים להיות חדורים בנקודה זו – כיצד זה מוליך לקבלת משיח צדקנו.

וכמודגש בנושא הכינוס – "כל ימי חייך להביא לימות המשיח"[110]: כל עניני העבודה (בכל ימי חייך, ובכל יום עצמו – בכל פרטי ושעות היום) צריכים להיות חדורים ב"להביא לימות המשיח". לא רק "לרבות" (כפי שכתוב בכמה מקומות), שהוא (השליח) עומד ומחכה שמשיח יבוא ואז הוא יטול חלק בזה וייהנה מזה וכו', אלא "להביא" – הוא עושה כל התלוי בו כדי "להביא לימות המשיח" לשון רבים, לא רק ההתחלה של יום אחד, אלא של ימות (לשון רבים) – ימות המשיח (לא רק כאשר המשיח הוא "בחזקת משיח"[81], אלא כל ימות המשיח – גם השלימות של "משיח ודאי"[81] וכו').

104) סוכה נב, ב.
105) פי' הברטנורא למגילת רות.
106) ראה שו"ת חת"ס חו"מ (ח"ו) בסופו (סצ"ח). וראה שד"ח פאת השדה מע' האל"ף כלל ע'. ועוד.
107) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רכג ואילך.
108) בראשית ב, ו.
109) בראשית א, ב. ובב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.
110) ברכות פ"א מ"ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והכוונה בפשטות היא — שמכינוס השלוחים צריכות לבוא ולהביא החלטות טובות כיצד כל שליח צריך להתכונן בעצמו ולהכין את כל היהודים במקומו ובעירו וכו' לקבלת פני משיח צדקנו, על־ידי שהוא מסביר את ענינו של משיח, כמבואר בתורה שבכתב ושבעל־פה, באופן המתקבל אצל כל אחד ואחד לפי שכלו והבנתו, כולל במיוחד — על־ידי לימוד עניני משיח וגאולה, ובפרט באופן של חכמה בינה ודעת.

והיות שזוהי העבודה בזמן הזה, הרי מובן שזה שייך לכל יהודי, בלי יוצא מן הכלל כלל.

טו. ויהי רצון, שעל־ידי שכל שליח ימלא את תפקידו בשלימות, בכל עשר כוחות הנפש, ובפרט שכל השלוחים יתאחדו בזה — יביאו תיכף ומיד ממש את (הגילוי ושלימות של) השליח העיקרי והאמיתי, יחד עם גילוי עשר הכוחות שלו — "שלח נא ביד תשלח", השליח שבדורנו — כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו — וכפי שהי' בדור שלפניו, שכ"ק מו"ח אדמו"ר נתאחד עם אביו, אשר הוא הי' בנו יחידו, כך שיש את השלימות של כל "שבעת קני המנורה", כל השבע דורות.

ועוד ועיקר: מאחר שכבר סיימו את עבודת השליחות — בא כל שליח אל המשלח האמיתי, הקב"ה, ומודיע: עשיתי את שליחותי, ועכשיו הגיע הזמן שאתה, כביכול, תעשה את שליחותך [שגם הקב"ה הוא שליח ("מגיד דבריו ליעקב גו'"[111], וביחד עם עשר הספירות — הרי עצמותו ומהותו בעצמו, כביכול, הוא משיח צדקנו]: "שלח נא ביד תשלח"[112] — שלח לנו את משיח צדקנו בפועל ממש!

ואפילו אם עדיין יכול להיות ספק, שמא הקב"ה רוצה להחזיק את ישראל עוד רגע אחד בגלות, למען גודל הנחת־רוח שהעבודה בזמן הגלות מסבה לו — זועק כל יהודי: "כל מה שיאמר לך בעל־הבית עשה חוץ מצא"[113]; כל מה שבעל־הבית, זה הקב"ה, אומר צריך לעשות, "חוץ מצא", חוץ מלהישאר עוד רגע חס־ושלום במצב של "צא", מחוץ לשולחן אביהם. מבקשים ותובעים כביכול מהקב"ה: "שלח נא ביד תשלח" — שנת ובתחלתה "יד תשלח" — והבא כבר את הגאולה האמיתית והשלימה!

ויחד עם השלימות בעבודת השליחות (בסיום לקוטי־תורה פרשת ברכה) יש מיד את שלימות הנישואין — שיר־השירים — של ישראל וקוב"ה [ובפרט על־ידי שמקבלים גם את ההחלטה הטובה ללמוד את כל ספר תורה־אור ולקוטי־תורה כל חלקיהם עד סיומם. שעל־ידי לימוד התורה בענינים אלו, ממהרים עוד יותר את ההמשכה בפועל],

עד לאופן שנקבה תסובב גבר, הקב"ה עצמו מודה כביכול לישראל, לכל יהודי ולכל היהודים, על עבודתם (אפילו שהיא לא היתה בתכלית השלימות), והוא מוליך את כל ישראל לארץ־הקודש, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית־המקדש השלישי, ועוד והוא העיקר — תיכף ומיד ממש.

---

111) תהלים קמז, יט. וראה שמו"ר פ"ל, ט.

112) להעיר מהשייכות לשנה זו — ד"שלח נא ביד תשלח" הוא ר"ת תשנ"ב.

113) פסחים פו, ב.

על-ידי הקמת מוסדות חדשים, וביסוס וחיזוק והרחבת המוסדות הקיימים, בתי תורה, בתי תפילה (עבודה) ובתי גמילות-חסדים – ימהרו ויזרזו ויביאו תיכף את הגאולה האמיתית והשלימה על-יד משיח צדקנו.

משיחת שבת-פרשת חיי שרה, ה'תנש"א

סיבת המחשבות זרות או רעות הוא הריקנות שבראש.

היום יום טז חשון

תשואות חן על הבשורה טובה מסידור העניין דאחינו בני-ישראל מספרד, ויהי רצון שתהיה זו התחלה טובה לקירוב הלבבות באופן דהלוך הוסיף הלוך ואור עד לקיום הייעוד, ועשיתי אותם לגוי אחד וגו' ועבדי דוד מלך עליהם, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

ממכתב כ"ד מר-חשוון, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי־שיחות פרשת חיי שרה כרך טו שיחה ג

א.
דברי רש״י על ״האהלה שרה אמו״, ודברי מפרשיו

מן הפסוק ״ויביאה יצחק האהלה שרה אמו...״[1] מצטט רש״י את המילים ״האהלה שרה אמו״, ומפרש: ״ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו, כלומר: ונעשית דוגמת שרה אמו[2], שכל זמן ששרה קיימת — היה נר דלוק[3] מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיסה[4] וענן קשור על האהל, ומשמתה — פסקו, וכשבאת רבקה — חזרו״.

מפרשים[5] מסבירים שרש״י מבסס את פירושו על המלה ״האהלה״ הכתובה בתורה לפני ״שרה אמו״[6], שהרי אם היתה כוונת הפסוק במילים אלו, כפי הנראה במבט ראשון, ל״אהל״ השייך ל״שרה אמו״, היה צריך להיות כתוב: ״האהלה שרה אמו״[7] או ״לאהל שרה אמו״, אך לא ״האהלה״ (בה״א הידיעה), שמזה משתמע, שכבר ידוע למי שייך האהל[8]. ולכן מפרש רש״י ש״ויביאה יצחק האהלה״ — הוא ענין בפני עצמו, ו״שרה אמו״ הוא ענין נוסף — ״והרי היא שרה אמו״.

לפי הסבר זה אינו מובן:

א) מדוע מצטט רש״י (המדייק בכל מלה בלשונו) גם את המלה ״אמו״, והרי דבריו מתבססים על הצירוף ״האהלה שרה״ — ללא קשר למלה ״אמו״?

ב) מדוע מפרש רש״י שהכוונה ב״האהלה שרה אמו״ היא לניסים, ואיננו מסתפק בפירוש פשוט: שמעשי רבקה היו כ״שרה אמו״[9]?

ג) גם אם נניח כי היה לרש״י הכרח כל שהוא לפרש שהכוונה כאן היא לכך שהיה נס, עדיין קשה מה מכריחו לפרש שעל־פי פשוטו של מקרא הכוונה היא דוקא לנס זה, וליותר מנס אחד, לכל שלשת הפרטים שהוא מונה? (וראה בתרגום יונתן בן עוזיאל[10] שמביא רק את הפרט של ״נר דלוק״, למרות שדרכו רחוקה יותר מדרך הפשט מאשר רש״י).

ב.
ההנחה שרש״י מביא את דבריו כמדרש, וסתירתה

ייתכן היה לומר שרש״י אינו מביא פרטים אלו מפני הכרח הקיים בפשוטו של מקרא, אלא הוא מביא זאת כדרש ממדרש רבה, בקשר לפשט הפסוק. ולכן מציין רש״י את המקור בסוף דבריו[11], ״בראשית רבה״[12]. (מכתבי היד של פירוש רש״י[13] ניכר שציון מקור זה הוא לשון רש״י, ולא הוספה של מעתיקים, כבמראי־מקומות רבים אחרים בפירושו).

על־פי הנחה זו, שדברי רש״י מובאים כדרש מן הדרשה שב׳בראשית רבה׳, קשה:

(א) מדוע משמיט רש״י את הפרט הרביעי המוזכר במדרש: ״דלתות פתוחות לרווחה״, שגם בכך היתה רבקה ״דוגמת שרה אמו״[14]; (ב) מדוע מביא רש״י ג׳ הפרטים באופן שונה והפוך מהסדר שהם מובאים במדרש (״ענן קשור על פתח האהל.. ברכה.. ונר דלוק וכו׳״)[15].

נוסף לכך בלתי מובן:

הלא רש״י אינו מציין בדרך־כלל מקור לפירושיו

---

1) פרשתנו כד, סז.

2) ברש״י כת״י ובדפוס ראשון ושני דרש״י — בסדר הפוך: ״ויבאה* האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו, כלומר והרי היא (כ)שרה אמו״.

3) בדפוסים שבהערה 2 מוסיף (לאחרי ״נר דלוק״) ״באהל״. וראה לקמן הערה 8, 9. ובדפוס ראשון: נר דלוק. וראה לקמן סוף הערה 34.

4) בדפוס שני: בפת ובעיסה.

5) רא״ם, גו״א, ש״ח, משכיל לדוד, דקדוקי רש״י. ועוד.

6) ראה גם זח״א קלג, א.

7) כי כל תיבה שצריכה למ״ד בתחילתה הטיל לה ה״א בסופה (רש״י לך יד, י).

8) ראה גם אבי עזר לראב״ע כאן. וברמב״ן חסר הנסמך כו׳.

9) וכמו״ש בת״א ״וחזא והא תקנין עובדהא כו׳״. ולהעיר שגם בת״א מפרשים (נתינה לגר) שדיוקו הוא מה״א הידיעה וחסרון הנסמך.

10) עה״פ (אלא שמפרש הענין ד״נר דלוק״ באו״א — ראה לקמן הערה 31). וכ״ה בזהר שם (ושם נ, א). ובפס״ז עה״פ — רק בנוגע להענן. וראה של״ה פרשתנו (רפד, א בהגהה) הטעם שבזהר נזכר רק נר דלוק. וברמב״ן כאן רק ״הייתה ברכה מצוי׳ בעיסה״.

11) אע״פ שברוב המכריע דפירושיו אינו מציין המקור. וכמו בפסוק שלאחריו דקטורה זו הגר שהוא ג״כ בב״ר כאן.

12) פ״ס, טז.

13) וכ״ה בדפוס ראשון ושני דרש״י.

14) במדרש שם מוסיף עוד ומסיים ״קוצה חלתה בטהרה וקוצה עיסתה בטהרה״. אבל ענין בפ״ע הוא — ראה יפ״ת ופי׳ מהרז״ו (וכ״ה בגו״א ולבוש האורה לפירש״י): וחושב כאן ד׳ דברים (ולא כב״ידי משה״ שם).

15) בכמה כ״י (הובא בב״ר הוצאת תיאדור כו׳) אי׳ ״נר דלוק״ לפני ״ברכה מוטלת בעיסה״.

*) בדפוס שני: הביאת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המיוסדים על דברי חז"ל, כי גם אלה מבוססים ולקוחים מפשט הכתוב[16], ובמקרה שבו אין הפירוש מותאם לחלוטין לפשוטו של מקרא, והוא מובא ע"י רש"י משום שהפירוש הפשוט איננו "חלק" וכדומה[17], רומז רש"י לכך בהקדימו לפירושו מילים כגון: "רבותינו דרשו" ולשונות דומים[18].

אי־לזאת קשה: אם שלושת הפרטים מובאים בגלל הכרח בפשוטו של מקרא, אין רש"י צריך להוסיף "בבראשית רבה". ואם אין הדבר כך, והם מובאים כמדרש חז"ל הקשור לפשט, היה על רש"י להקדים ולציין: רבותינו דרשו שכל זמן...

ג.
הקושי בפסוק הוא על כל המילים שמצטט רש"י

אך ההסבר הוא כדלהלן:

רש"י רוצה לענות בפירושו על קושי הקיים בכל שלוש המילים "האהלה שרה אמו", שאם לא כן, לא היה מצטטן. הרי התורה מתכוונת לספר, שכאשר הגיעה רבקה עם אליעזר, ואליעזר סיפר ליצחק, מיד עם הפגשם בחוץ, את הקורות אותו, הכניס יצחק את רבקה לאהל ולקחה לאשה – ואם כן, היתה התורה צריכה לכתוב רק "ויביאה יצחק (אליו[19]) ויקח את רבקה ותהי לו לאשה". מה מוסיפות לעניין, המילים "האהלה שרה אמו"[20]?

לפי הדברים הנ"ל ברור, שהמילים "האהלה שרה אמו" מוסיפות להבנת המאורע "ויקח את רבקה ותהי לו לאשה" – התורה מציינת באמצעותן סיבה שהביאה להחלטת יצחק לשאת את רבקה לאשה, ועד אז עדיין לא היה הדבר מוחלט בדעתו.

כלומר, למרות שאליעזר סיפר ליצחק על האופן הניסי שבו התרחשו המאורעות בשליחותו, בדיוק לפי הסימנים שהציב לעצמו – "גלה לו ניסים שנעשו לו, שקפצה לו הארץ, ושנזדמנה לו רבקה בתפילתו"[21], שכל אלה היוו אצל אליעזר הוכחות לכך ש"אותה הוכחת לעבדך ליצחק"[22] – שרבקה מתאימה במעלותיה להיות אשת יצחק, למרות כל זאת עדיין לא היה יצחק בטוח לגמרי שהיא מתאימה למשפחתו, לצדקות שרה אמו וכו'. (למרות שלמטרה זאת שלח אברהם את אליעזר "אל ארצי ואל מולדתי"[23]) עד שהיה "ויביאה... האהלה שרה אמו"[24].

וכיוון שעל־ידי ש"ויביאה יצחק האהלה..." הוברר אצל יצחק ההחלטה, הכרחי לומר שהוא ראה ניסים ונפלאות גדולים מן הקודמים, שאלה הוכיחו לו את התאמתה המוחלטת למשפחת אברהם, ובמיוחד לשרה[25]. ואכן, ניסים אלו מרומזים, כדברי רש"י, במילים "האהלה שרה אמו". יצחק ראה נס מיוחד בקשר ל"האהלה", נס מיוחד בקשר ל"שרה" ונס מיוחד בקשר ל"אמו".

ד.
הנסים מרומזים במילים "האהלה" "שרה" "אמו"

במלה "האהלה" נרמז נס המציין את האהל הזה ומבדילו משאר האהלים, עד שהוא נקרא "האהלה" –

16) וכדברי רש"י עצמו בכ"מ – בראשית ג, ח. ועד"ז שם, כד. ועוד.

17) וכדפירש"י שם (ג, ח) "ולאגדה המיישבת דברי המקרא כו'". וראה בהנסמן לעיל ע' 30 הערה 2.

18) ולפעמים מציין המקור – לשלול מרז"ל אחר ומפני שנוגע לפירושו. היינו כאשר הדרשה נמצאת בכ"מ בדרז"ל בשינויים ורש"י מציין למקום א' לומר שכוונתו להדרשה כמו"ש במקום ההוא דוקא – וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 171 בביאור פירש"י וישלח (לו, ג), לקו"ש חי"ג ע' 101 ואילך. ובכ"מ.

19) ע"ד ויצא כט, כג. או שג"ז מיותר, כיון שמסיים "ותהי לו".

20) להעיר מקושיית האלשיך כאן: ולא הול"ל אלא ויקח את רבקה.

21) פרש"י כד, סו.

22) פרשתנו כד, יד. וראה בפרש"י.

23) פרשתנו כד, ד. וראה פרש"י שם, יד. שם, כא (ד"ה משתאה: (דאף "שראה דברו קרוב להצליח – כי נתקיימו סימניו כו', מ"מ) "אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו").

24) וכן משמע קצת מב"ר שם, שלאחר שמבאר הענינים שהיו אצל שרה וחזרו כשבאת רבקה, מסיים: וכיון שראה אותה שהיא עושה כמעשה אמו*.. מיד ויביאה יצחק האהלה. ובפשטות, הכוונה שם היא גם להמשך הכתוב "ויקח את רבקה ותהי לו לאשה". וכ"ה דעת ר"י (עכ"פ – ראה לקמן הערה 35, שי"ל שאין בזה מחלוקת) בפדר"א (פט"ז) שלאחר שהביאה האהלה החליט ליקח אותה לאשה (אלא ששם הוא מטעם אחר). וראה אלשיך ומלבי"ם כאן.

25) ועפ"ז מובן (נוסף על המבואר לקמן בפנים ס"ד) מה שלא הביא רש"י הא ד"דלתות פתוחות לרווחה" שבמדרש, כי אי"ז חידוש שנתוודע אודותו רק כשהביאה האהלה, שהרי ידע ע"ד גמ"ח שלה לפנ"ז מהנהגתה עם אליעזר (כד, יח ואילך. וראה פרש"י כד, יד).

ואפי' את"ל (בדוחק**) שהי' בזה חידוש על ההנהגה עם אליעזר בזה שהי' (דלתות פתוחות) לרווחה, הרי לא הי' בזה נס שזה דוקא ישפיע ויחליט שיצחק יקח את רבקה ולא הנסים כו' שסיפר לו אליעזר.

*) ומזה משמע, שד' דברים אלו גרמו שישא את רבקה ולא (רק) מה שקוצה חלתה בטהרה כו' (ראה לעיל הערה 14). והל' "עושה כמעשה אמו", י"ל ע"ד פירוש הגו"א ברש"י בפסוק שלפנ"ז (כד, סו).

**) דהרי זה שהי' דלתות פתוחות לרוחה אינו חידוש (עיקרי) שרבקה גמ"ח, שהרי גם לפני זה היתה גמ"ח במה שיש לה ולאחר נישואי' שאז הי' לה בית – היו "דלתות פתוחות לרוחה" (ראה לבוש האורה כאן).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בה"א הידיעה: האהל המפורסם, וזהו הנס של "ענן קשור על האהל".

בדומה לכך כבר למדנו על הפסוק[26] "וירא את המקום מרחוק" – שהבדלתו בקדושה משאר המקומות, עד שהוא נקרא המקום – בה"א הידיעה, היתה ע"י העובדה ש"ענן קשר על ההר".

מובן, אם כן, שגם ההדגשה "האהלה" – מורה על הנס הזה של "ענן קשור על האהל", שבאמצעותו הובדל האהל מאהלים אחרים.

"שרה": הנס שיש לו קשר מיוחד לשרה, מובן מדברים קודמים בתורה (בפ' וירא).

כאשר באו המלאכים אל אברהם כ"אורחים", הוא התעסק בעצמו בהכנת והגשת המאכלים. בענין זה מספרת התורה על יוצא־דופן אחד בלבד: "וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי... סולת לושי ועשי עוגות"[27]. על אף השתדלותו הרבה של אברהם בקיום מצוות הכנסת אורחים, עד כדי כך שבעצמו "רץ" והביא בן בקר[28] (למרות כאבו הגדול ביום ההוא), הוא הניח לשרה את לישת והכנת העיסה[29] – כי זהו דבר השייך דוקא לה.

כאשר מציין הפסוק שלנו שנעשה נס בענין הקשור במיוחד לשרה, הרי מובן שזהו נס הקשור לעיסה: "ברכה מצויה בעיסה".

"אמו": גם "בן חמש למקרא" מרגיש ושם לבו לכך שהדלקת הנרות בערב שבת הוא ענין השייך במיוחד לנשים, ל"אמו".

והנה, כאשר לומד הוא על נס הקשור ל"אמו", הוא מבין שמדובר בהדלקת נר שבת. (למרות שהדלקת הנרות שייכת גם לבנות שלפני נישואין, ולא רק ל"אמו", כמוסבר להלן, אין זה תמיד ובכל מקום, כהדלקת נרות של "אמו", שהרי יתכן כי ל"בן חמש" אין אחות, או שאחותו קטנה מאד).

לפי כל ההסבר הנ"ל מובן מדוע אין רש"י מביא את הענין הרביעי שבו היתה רבקה דומה לשרה, כמצויין במדרש ("דלתות פתוחות לרווחה"), שהרי בפשט הפסוק מוזכרים רק שלושה דברים אלו.

עדיין קיימת השאלה: מנין לנו שהנרות דלקו זמן כה רב – מערב שבת לערב שבת? גם אם היו דולקים יממה שלימה[30], וכיוצא בזה[31], היה זה נס גדול!

התשובה לשאלה זו נמצאת בהוספת רש"י: "בראשית רבה". אכן, בדרך הפשט ישנו ספק בקשר למשך הזמן שהנרות דלקו, אך ב'בראשית רבה' כתוב שהנרות דלקו מערב שבת לערב שבת[32].

ה.
הקושי בסדר שבו מביא רש"י את הפרטים

על פי הסברים אלו, אינו מובן הסדר שבו מביא רש"י את הפרטים "נר דלוק מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל" – שהוא הפוך לא רק מן הסדר במדרש, אלא גם מן הסדר שבו נרמזים הדברים בפסוק. ("האהלה" – ענן קשור, "שרה" – ברכה מצויה בעיסה, "אמו" – נר דלוק).

[אי אפשר לומר שהסדר של רש"י הוא לפי הסדר שבו אירעו הפרטים אצל רבקה, שהרי גם אם נניח שרבקה הגיעה בערב שבת ממש, ומיד הדליקה נרות, גם אז ברור שהנס של "נר דלוק מערב שבת לערב שבת" היה יכול להיראות רק אחרי ראיית הנס של "ענן קשור"].

היה על רש"י להביא את הדברים על־פי סדרם בפסוק ובמדרש: תחילה "ענן קשור על האהל" – הנס הראשון שאירע לרבקה כשנכנסה אל האהל. אח"כ "ברכה מצויה בעיסה" – נס שנתגלה מיד עם התעסקותה ב"עיסה", ולבסוף "נר דלוק מערב שבת לערב שבת", שנתגלה רק בערב השבת השני[33].

הביאור בזה:

הענין של "האהלה שרה אמו" גרם ל"ויקח את רבקה... לאשה", כי באמצעותו התגלה שרבקה דומה לשרה אמו. אם כן מובן שבעיקר קשורה לכאן התדמותה לשרה בצדקותה.

---

26) וירא כד, ד ובפרש"י.

27) יח, ו.

28) שם ז. וראה רמב"ן שם. ולהעיר, שבנוגע ל"בן הבקר" שנא' "ויתן אל הנער" פירש"י (זה ישמעאל) לחנכו במצות, משא"כ בכ' "האהלה אל שרה ויאמר מהרי גו'" – לא פירש רש"י כלום.

29) אף שלוט אפה מצות בעצמו (וירא יט, ג).

30) ראה במדרש אגדה עה"פ: "וכשהיתה מדלקת נרות בע"ש היו הנרות דולקות עד מוצאי שבת". בכ"י א' גם בב"ר (בהוצאה הנ"ל) – עד מוצ"ש. וראה עד"ז ב"ר פי"א, ב: פעם אחת כו'.

31) ראה (לדוגמא) ת"י "ומן יד נהרת בוצינא דטפת בזמן דמיתת שרה".

32) בב"ר פ"ס, טז (וכ"ה בילקו"ש) עה"פ: מלילי שבת ועד לילי שבת. אבל הכוונה היא מע"ש לע"ש. וכן מפורש בפי' מהרז"ו שם.

הטעם לשינוי הל' ברש"י – ראה הערה 34.

33) ועפ"ז יומתק הסדר שבמדרש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן מביא רש"י את הפרטים בסדר זה:

תחילה הוא מציין את הנס של "נר דלוק מערב שבת לערב שבת", נס שארע במצוה שקיימה רבקה, שכך נתגלתה מעלתה וצדקותה של רבקה בקיום המצוה[34].

אח"כ מובא הנס של "ברכה מצויה בעיסה", שקשור לפעולותיה של רבקה, אך לא למצוה ממש.

ולבסוף מצויין הנס שמחוץ לפעולותיה בכלל – "ענן קשור על האהל" – לא מצוה, ולא פעולה שנעשתה ע"י רבקה.

ו.
הוראה להדלקת נרות שבת ע"י ילדות

מן הענינים המופלאים בפירוש רש"י:

רבקה הדליקה נרות ש"ק גם לפני חתונתה[35] שהרי "ויקח את רבקה..." היה רק לאחר שראה יצחק אצל רבקה "נר דלוק מערב שבת לערב שבת".

יתירה מזאת, לפי דעת רש"י[36], היתה רבקה בעת חתונתה בת שלוש שנים, גיל שעדיין אין בו חיוב במצוות, ובכל זאת היא קיימה את מצוות הדלקת נרות שבת[37]. וזה היה הסימן העיקרי לבירור התדמותה של רבקה ל"שרה אמו", ולהחלטה של "ויקח".

והנה, אברהם אבינו קיים את כל התורה כולה, וגם את מצוות דרבנן (כדברי רש"י[38]). הדין הוא[39] שאם אין האשה מדליקה נר בערב שבת, מכל סיבה שהיא, מוטלת חובה זו על האיש. יש להניח, אם כן, שמאז פטירת שרה הדליק אברהם (ויצחק) נר[40] בכל ערב שבת[41], כך שגם לולא הדלקתה של רבקה, היה נר שבת דלוק בבית. בכל זאת לא הסתפקה רבקה בנר של אברהם אבינו (שהיה חייב במצוות באופן שהיה מקובל אז) אלא הדליקה בעצמה, למרות גילה הצעיר.

קיימת כאן, אפוא, הוראה ברורה (בהתאם למדובר פעמים רבות[42]) שלא רק בנות מצוה לפני נישואיהם

---

34) עפ"ז יש להסביר שינויי ל' רש"י מל' המדרש (ראה הערה 32 – אף שבדוחק י"ל שכך הייתה גירסתו במדרש): בפרש"י עיקר הענין בזה שהי' נר דלוק שפעל על יצחק – הוא הנס בקיום המצוה שלה כבפנים, ולכן מדגיש "מע"ש כו'" זמן שמדלקת הנרות. משא"כ במדרש עיקר ההדגשה בענין זה הוא הנס שבזה, והנס הותחל מ"לילי שבת (ועד כו')"*, היינו אחרי הזמן שאפשר שיהי' דולק ע"פ הטבע. וי"ל שזהו גם ההפרש בל' פרש"י "נר דלוק" ובמדרש "נר דולק". אבל להעיר שבילקוט הובא (דברי המדרש): נר דלוק. (ובכמה כ"י (בהוצאה הנ"ל) גם בב"ר – נר דלוק). ולאידך, בדפוס ראשון דפרש"י: נר דולק. ואכ"מ.

ובכמה כ"י (בהוצאה הנ"ל) "לילי שבת". (וכ"ה בילקוט שלפנינו).

35) בתוד"ה שנאמר (כתובות ז, ב) כ' דאיכא למימר דהכ' "ויברכו את רבקה גו'" מדבר בברכת אירוסין, אבל הרי מסיים: ונראה דאסמכתא בעלמא היא כו' ולא איירי פשטי' דקרא בברכת אירוסין. וכן מפורש במס' כלה רבתי פ"א.

וע"פ הכלל "לא לאפושי במחלוקת" (נסמן בדרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך י' בסופו) כללי הש"ס סרנ"ז) מסתבר דגם הת"ק בפדר"א (שבהערה 24): "וכחזן שהוא עומד ומברך את הכלה בחופתה כך עמדו וברכו את רבקה", ס"ל דאסמכתא בעלמא הוא (וראה רד"ל שם). ובפרט דדעת ר"י שם מפורש דהנשואין הי' רק כשבאת ליצחק. ואין לומר דר"י פליג בזה את"ק, דא"כ הול"ל דעתו אחרי "וכחזן כו'".

וגם את"ל שהיתה ארוסה (מדרש אגדה עה"פ ויקח האיש נזם זהב (פסוק כב). פס"ז עה"כ ויוצא העבד (פסוק נג). תוס' (בהדר זקנים) (עה"פ ויקח העבד עשרה גמלים (פסוק יוד)), אבל ברוב מדרשי רז"ל ומפרשי התורה לא משמע כן) הרי לא חל על ארוסה חיוב הדלקת הנר (של נשואה) יותר מזו שאינה ארוסה, דהן לטעם דהנשים מוזהרות בו יותר "מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית" (שו"ע אדה"ז או"ח סרס"ג ס"ה מרמב"ם הל' שבת פ"ה ה"ג. וטושו"ע שם) הרי זה שייך רק בנשואה ולא בארוסה, וגם להטעם "שהיא כבתה נרו כו'".. שתתקן מה שקלקלה" (שו"ע אדה"ז שם. טור שם בשם מדרש – תנחומא ר"פ נח) הרי זה רק בנשואה שיש לה בעל, כחוה שכבתה נרו של עולם (בעלה).

36) תולדות כה, כ (וראה גם פרש"י לפנ"ז – וירא כב, כ) וכ"ה בסדר עולם פ"א (ראה תוד"ה וכן (יבמות סא, ב): ואי אפשר להגי' בס"ע). סוף מס' סופרים. פס"ז פרשתנו כד, מד. מדרש שכל טוב פסוק יד. ועוד. וראה הערה הבאה והערה 43.

37) כל הנ"ל מוכח גם במדרש וילקוט, דגם שם הובא הא דנר הי' דלוק, ואשר זה גרם שיצחק ישא את רבקה, כבהערה 24 (ולהעיר מההמשך במדרש שם: למדתך תורה.. יהי' משיאן תחלה ואח"כ.. בתחלה ויבאה יצחק האהלה כו') וכמפורש בלבוש כאן ההג' דברים שבמדרש, נר דלוק (וברכה מצוי' וענן קשור) הי' קודם נשואי'. וגם אי' בב"ר לפנ"ז (פ"ס, י"ב) "מכאן שאין משיאין את היתומה כו'" ש(דין) היתומה כאן קאי על קטנה דוקא. ובילקוט מפורש "שאין משיאין את הקטנה".

38) תולדות כו, ה.

39) שו"ע אדה"ז או"ח סי' רס"ג ס"ה, ס"ט וי"א.

40) ואין לומר שאברהם (ויצחק) הדליק באהל אחר לא בהאהל שהדליקה רבקה**, דלפ"ז אינו מתאים הל' "וכשמתה פסקו" שבפרש"י, הרי לא הודלק הנר מלכתחילה. וראה לקמן הערה 51.

41) וצ"ע אם לאחר שרבקה התחילה להדליק פסק אברהם (ויצחק) להדליק, כי הדלקתה של רבקה (גם לאחר נישואי' – ראה לקמן הערה 43) ה"ז רק ענין דחינוך, ואינו פוטר את אברהם (ויצחק). וראה (־ להלכה – ובמצות דרבנן כנדו"ד) שו"ע או"ח סי' תרפ"ט ס"ב ובמ"א (ומחה"ש) שם סק"ד. מ"א (ומחה"ש) סי' תרעז סק"ח. או שבקיום המצות דאבות (לפני מ"ת) אין נפק"מ בזה. ואכ"מ.

42) ראה בארוכה שיחות חודש תשרי תשל"ה. לקו"ש חי"א ע' 281 ואילך. לקו"ש חי"ז ע' 7־146. ועוד.

---

*) והסיום "ועד לילי שבת" – ה"ז עד ולא עד בכלל, ולהעיר מהמשך המשניות (אבות פ"ה מ"ב): עשרה דורות מאדם עד נח (דשניהם בכלל) כו' מנח ועד אברהם (דרק אחד מהם בכלל – וראה מפרשים במשנה – מח"ו). תויו"ט. ועוד). וראה לעיל ע' 76 ואילך.

**) ברד"ק פי' "כן הי' מנהג בימים ההם להיות אהל לאיש בפ"ע ולאשה בפני עצמה" ומביא הכ' (ויצא ל, טז) אלי תבוא, ומ"ש שם (לא, לג) ויבא באהל יעקב ובאהל לאה, ומשמע מדבריו שאברהם ויצחק לא היו בהאהל של שרה כל הזמן עד שבאה רבקה (וכ"מ בזהר שם קלג, ב. וברמב"ן עה"פ).

אבל לפי פרש"י (שם ל, טו) פי' "אלי תבוא" הוא לפי "שלי (של רחל) היתה שכיבת לילה כו'", וב"אהל יעקב" פרש"י "הוא אהל רחל כו'" (ולא כמו שפי' הרד"ק דלעיל וכן בראב"ע וברמב"ן שם). וראה גם פרש"י וישלח לה, כב.

ולפ"ז לכאו' מוכח דעת רש"י שלא הי' להאיש אהל מיוחד כ"א שהי' אהל א' לשניהם. ומה שפרש"י (לך יב, ח) "אהל אשתו כו'" י"ל שזהו כפרש"י (פרשתנו כד, כח) "הנשים.. בית לישב בו למלאכתן כו'".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חייבות בהדלקת נרות, אלא גם ילדות קטנות, מגיל שלוש ומעלה (שאינן חייבות במצוות)[43], אם הן כבר מבינות קצת את משמעותה של הדלקת נר שבת, יש לחנכם[44] במצוות הדלקת נש"ק, גם כאשר האם מדליקה בבית נר כ"מצווה ועושה".

אמנם, רבקה היתה נבונה הרבה יותר מילדה אחרת בגיל זה[45], כפי שרואים מקורות אליעזר, שלמד מכל דיוק במעשיה [ולשם כך היתה נחוצה נבונותה להסכמתה לשידוך, עד כדי כך שרש"י מציין[46] שממנה לומדים ש"אין משיאין את האשה (גם גדולה[47]) אלא מדעתה"], אך למרות כל זאת לא היתה בת יותר משלוש שנים, וחלו עליה (על־פי דין תורה[48]) חיובים של קטנה[49].

ז.

הכח הטמון בהדלקת נרות של ילדה קטנה

ענין נפלא נוסף רואים בזה:

כאמור, ודאי הוא שאברהם אבינו הדליק נר בכל ערב שבת. והנה, למרות שהתורה מעידה עליו שהוא היה "בא בימים וה' ברך את אברהם בכל"[50], ובודאי הכוונה כאן היא גם לרוחניות, בכל זאת לא היה בהדלקתו הפלא של "נר דלוק מערב שבת לערב שבת"[51], שהיה בהדלקת הנרות של שרה ואח"כ אצל רבקה, מיד כשהתחילה להדליק, בגיל שלוש.

רואים אנו את הכוח העצום הטמון במצוות הדלקת נרות של ילדות יהודיות, גם קטנות מאד, בנות שלוש, הקרויות כולן "בת שרה רבקה רחל ולאה", שהדלקת הנר על ידן מאירה את הבית למשך כל השבוע.

ההבדל הוא בכך, שהנרות שהדליקו שרה ורבקה האירו בגלוי את גשמיות הבית, שהרי הנר הגשמי דלק (בנס) מערב שבת לערב שבת.

אך בפנימיותו קיים ענין זה אצל כל בת יהודיה שמדליקה נרות, למרות שאין הדבר נראה בעיני בשר. כי "מעשה אבות" הוא "סימן" ונתינת כח ל"בנים"[52], ולפיכך קיים אצל כל אחת המכונה "בת שרה ורבקה..." הכח להשפיע על כל השבוע ע"י המצוה של נרות השבת.

ח.

הדלקת נרות ע"י ילדות קטנות - הבל שאין בו חטא

כאשר דנים חז"ל בחשיבות הבל לימוד התורה, שעליו העולם קיים[53], הם מציינים מיד שזהו הבל של תינוקות של בית רבן, הבל שאין בו חטא.

מזה מובנת המעלה שבהדלקת נר או כל פעולה הנעשית ביד שאין בה חטא.

אך יש לעיין: המעלה הנ"ל קיימת בכל המצוות שמקיימים קטנים וקטנות מפני חינוך, – ומדוע אין ענין זה מבואר בספרים?!

---

43) וגם לפמ"ש בחזקוני בהכתוב עשרה גמלים (כד, י) "להרכיב עליהן עשרה אנשים לברך ברכת אירוסין ונשואין"* – הרי: א) אין זה שייך כלל לבירור דעתו בענין חיוב ההדלקה אם הוא רק אחר הנשואין. ואדרבה, זה גופא שלא הביא ראי' דרבקה היתה כבר לאחר הנשואין כשבאתה האהלה מזה שהדליקה נרות – מוכיח דס"ל שמדליקות גם קודם הנשואין. ב) ועוד ועיקר: מכיון שרבקה היתה בת ג' שנים (וכמפורש גם בחזקוני פסוק סד**) – אין נפק"מ אם היתה קודם הנשואין או לאחרי', כי אין הנשואין פועלים ומשנים בנוגע לחיוב במצות. ופשוט.

44) והרי האב מצווה מד"ס לחנך גם בתו (שו"ע אדה"ז או"ח ששמ"ג ס"ב. וראה מ"א ומחה"ש שם סוסק"א. וראה תוספתא עירובין (פ"ב ה"ח): "לא נמנעו.. מלשלח עירובין.. וביד בנותיהן הקטנים כדי לחנכן במצוות").

45) ראה פס"ז שבהערה 36.

46) כד, נז.

47) ובפרט דהרי משנה מל' המדרש וכו' (שהובא לעיל סוף הערה 37).

48) אבל ראה פרש"י תולדות כה, כז.

49) כי מסתבר לומר שזה שהי' לה דין "גדולה", ה"ז רק לגבי ענינים טבעיים ולגבי דיני ב"נ, דלהיות שהאבות הי' להם דין ב"נ (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 145 ואילך. וש"נ), ושיעור דבן י"ג למצוות הוא (לכמה דיעות) מהשיעורין דהלמ"מ, הרי בב"נ לא שייך שיעור זה, ושיעורו הוא כשנעשה גדול בשכל (ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש חלק יוד ע' 70 ואילך. לקמן ע' 314). משא"כ הדברים שעשו (לא מצד דיני ב"נ, כ"א) מפני שקיימו את התורה, היינו חיובים של "בנ"י" – הרי השיעור דגדלות שבזה הוא כמו"ש בישראל ואין לומר שיהי' כמו שהוא בב"נ, דהרי"ז תרתי דסתרי. וק"ל.

50) פרשתנו כד, א.

51) ואין לומר שגם הנרות שהדליק אברהם היו דולקים מע"ש לע"ש אלא שהדליק באהל אחר משא"כ באהל שרה שלאחר שמתה לא היו נרות דולקים, דלפי"ז אין מתאים (ובפרט להגירסא שבדפוס ראשון ושני (הובא לעיל הערה 3) נר דלוק באהל) הל' "ומשמתה פסקו", דמשמעו שפסקו הנסים. שלא היו דולקים מע"ש לע"ש כו', והרי לפי הנ"ל לא הדליקו נרות שם כלל.

52) ראה רמב"ן לך יב, ו. וראה ב"ר פ"מ, ו. ועוד.

ובפרט ע"פ מרז"ל שקיום המצוות לאחר מ"ת הוא במדרי' נעלית יותר מקיום המצות של האבות, ודוקא לאחר מ"ת המצוות פועלות בגשמיות העולם (ראה שהש"ר פ"א, ג (א). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 80 וע' 89. וש"נ).

53) שבת קיט, ב.

---

*) אבל להעיר דלקמן (כה, א) הביא דברי המדרש (הובא לעיל הערה 37) "למדה תורה דרך ארץ.. שלא ישא אשה עד שישאו הם ולכך כתיב ויקח את רבקה ותהי לו לאשה כו'", דמשמע שלא הי' הנשואין קודם שבאתה ליצחק.

**) אבל בפ' תולדות (כה, כ) כתב דרבקה היתה בת י"ד שנים כשנשאת, וכדעת הספרי הובא גם בתוד"ה וכן (יבמות סא, ב), ובדעת זקנים תולדות כה, כ. וראה ברד"ל בפדר"א פט"ז ופל"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט.

הארת הבית בכל השבוע - דוקא ע"י נשים ובנות

מה הוא באמת הטעם לכך שרק בהדלקת נרות של אשה ובת מתבטא הענין של נר דלוק כל השבוע, ולא בהדלקה של אברהם אבינו וכיוצא בו?

— לפי דברי חז"ל[54] מתבטא תפקידו של הגבר בבית בכך שהוא "מביא חיטין" — הוא מכניסן לביתו, ועבודת האשה היא לעבד את החיטים למאכל אדם.

התפקיד שקבע הקב"ה לגבר, בדרך הטבע, הוא "איש דרכו לכבוש"[55] — להכניס דברים מן החוץ אל הבית. לעומת זאת, האשה היא "כל כבודה בת מלך פנימה"[56] — תפקידה הוא בתוך הבית, פנימה — לעבד את הדברים המובאים מן החוץ באופן שיהיו ראויים לאדם, עד להיותם ראויים, כביכול, לאדם העליון (הקב"ה).

כאשר אברהם הדליק נרות, לא גרם הדבר לנס שהנרות יאירו את הבית בגשמיות, יותר מדרך הטבע — שהרי לא זהו תפקידו.

דוקא בנות שרה ורבקה, ובעקבותן כל נשי ובנות ישראל, ששליחותן ותפקידן בעולם הוא להתעסק בצרכי הבית[57], גם בגשמיות, יש להן השליחות והכח להשפיע ולהאיר את כל הבית, במשך כל הזמן, ע"י נרותיהן. במשך כל ימות השבוע ניכר, שזהו בית שבו הדליקה בת שרה ורבקה נר שבת.

י.

סדר ג' הפרטים - בפנימיות

לפי הנ"ל, יובן הסדר בשלושת הפרטים בפירוש רש"י — בפנימיות הענינים:

מפרשים[58] אומרים ששלושת הפרטים שמביא רש"י בפירושו הם כנגד שלוש המצוות שניתנו במיוחד לנשי ובנות ישראל: חלה, נידה (טהרת המשפחה) והדלקת הנר.

שמירת מצוות הדלקת הנר מביאה ל"נר דלוק מערב שבת לערב שבת", זהירות במצוות חלה גורמת ל"ברכה מצויה בעיסה" והקפדה במצוות נידה מזכה ב"ענן קשור על האהל" — טהרה מביאה את "ענן" השכינה[59].

רש"י מנה את שלושת הפרטים הנ"ל לפי סדר כרונולוגי של זמן קיום המצוות האלה: בהדלקת הנר מתחילה הילדה מיד עם הגיעה לגיל חינוך ("נר דלוק מערב שבת לערב שבת"), מאוחר יותר, כאשר היא גדלה מעט ומתחילה לסייע בעבודות הבית, היא עוסקת גם בעיסה ("ברכה מצויה בעיסה"), ולבסוף — עם נישואיה היא מקיימת מצוות נידה — טהרת המשפחה ("ענן קשור על האהל").

* * *

מכל האמור לעיל מובן גודל הזכות בהשתדלות שכל ילדה יהודיה שהגיעה לחינוך תדליק נרות בכל ערב שבת קודש וערב יום־טוב.

וע"י הדלקת נר שבת נזכה, כנאמר בילקוט שמעוני[60], ל"נרות ציון" שיראה לנו הקדוש־ברוך־הוא בקרוב ממש בגאולה האמיתית והשלימה.

(משיחות כ"ף מר־חשון וש"פ חיי שרה, תשל"ה)

54) יבמות סג, א.
55) שם סה, ב. הובא בפרש"י בראשית א, כח.
56) תהלים מה, יד.
57) נסמן לעיל הערה 35.
58) חזקוני (ריב"א), גו"א, רע"ב, באר מים חיים. ועוד.
59) עד"ז הוא בגו"א. ובחזקוני (וריב"א): ענן דוגמת נדה שהענין שלהם חוזר ושוב פוסק וחוזר. וברע"ב: שאוהל לשון תשמיש. ובבאר מים חיים "שכל דמי' ואיברי' כבדים ועכורים כענן זה". ובשל"ה (שם) "ענן קשור.. כמ"ש ופקדת את נוך וידעת כי שלום אהלך".
60) ר"פ בהעלותך.

המשך ביאור למס' נדרים ליום ראשון עמ' א

מכניס עצמו לספק, ולכן בנדר נזירות בתנאי ונגנב או נאבד הכרי אינו נזיר מספק, **וְרַמִּינְהִי** – אקשה לך על כך מדבריו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר סְתָם תְּרוּמָה** – המתפיס בתרומה סתם ולא פירש באיזו תרומה אם בתרומת הלשכה שהיא דבר הנדור וחל הנדר, או בתרומת גורן שהיא דבר האסור ואינו נדר, הדין הוא שאם היה הנודר נמצא **בִּיהוּדָה, אָסוּרָה** –חל הנדר, כי תולים שנתכוין להתפיס בתרומת הלשכה, **וּבַגָּלִיל** –אבל אם היה הנודר בגליל, תולים שנתכוין להתפיס בתרומה סתם, **וּמוּתֶּרֶת** – הנדר אינו חל, לפי **שֶׁאֵין אַנְשֵׁי הַגָּלִיל מַכִּירִין אֶת תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה**, שכיון שהיו רחוקים מירושלים לא היו רגילים בתרומת הלשכה ואינם קוראים לה תרומה סתם, אלא תרומת הלשכה, ולכן המתפיס בתרומה סתם בגליל, תולים שנתכוין להתפיס בתרומת גורן שאינה דבר הנדור. ומדייקת הגמרא, **טַעֲמָא** – הטעם שסתם מתפיס בתרומה בגליל מותר משום **דְּאֵין מַכִּירִין** את תרומת הלשכה, ולכן ברור לנו שנתכוונו לתרומת גורן, ולא לתרומת הלשכה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי־שיחות פרשת חיי־שרה כרך טו שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

א.

פירוש רש״י על ״קטורה״, והשאלות על כך

על הפסוק[1] ״ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה״, מפרש רש״י: ״קטורה, זו הגר[2] ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטורת[3] ושקשרה פתחה[4] שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם״.

וצריך להבין:

א) מהו ההכרח מפשוטו של מקרא לכך ש״קטורה זו הגר״? ואדרבה: מפשט הפסוק ״ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה...״ נראה שהכוונה היא ללקיחת אשה חדשה[5], בנוסף לקודמת[6], כפי שאכן שואלים במדרש[7] ״והכתיב ויוסף״?

ב) את הטעם השני אומר רש״י בוא״ו החיבור — ״ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטורת ושקשרה פתחה...״ — ולא ״דבר אחר״ וכדומה, ומזה מובן, שלפי רש״י אין אלו שני פירושים שונים לכך ש״נקראת קטורה״, כפי שהם מובאים במדרש[8], אלא הם שני טעמים באותו פירוש. כלומר, השם ״קטורה״ רומז לשתי משמעיות אלו ביחד[9]: לשון קטורת — ״שנאים מעשיה כקטורת״, ולשון קשירה — ו״שקשרה פתחה...״.

ואינו מובן: מנין מסיק רש״י, לפי פשוטו של מקרא, שקראו לה ״קטורה״ בגלל שני הטעמים, ולא כמובא במדרש, שאלה הם שני פירושים שונים[10]?

ג) הקושיה המצויינת בדברי המפרשים[11]: על הפסוק[12] ״ותלך ותתע״ אומר רש״י ״חזרה לגלולי בית אביה״. ואם כך, כיצד אומר כאן רש״י ״שנאים מעשיה כקטורת״[13]?

ב.

קטורה - הגר חזרה בתשובה

ההסבר לכך הוא: ההכרח לדברי רש״י ״קטורה זו הגר״ אינו קושי בפסוק מסויים זה, אלא קושי המתעורר על הסיפור של אברהם והגר באופן כללי:

רש״י פירש לפני כן[14] ש״אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים״. ואם יכול היה אברהם להשפיע על האנשים שבחוץ, בודאי היתה לו השפעה על בני ביתו, ואכן גם ישמעאל, אשר יצא לתרבות רעה[15], חזר בתשובה עוד בחיי אברהם[16].

---

1) פרשתנו כה, א.

2) ב״ר פס״א, ד. תנחומא פרשתנו ח. תנחומא באבער ט. זהר פרשתנו קלג, ב. תיב״ע ות״י כאן.

3) תנחומא שם. פדר״א פ״ל. ובב״ר שם: שמקוטרת* מצות ומעשים טובים. וראה זהר שם.

4) ראה ב״ר ותנחומא שם.

5) כ״רבותינו״ בתנחומא ותנחומא באבער שם. יל״ש איוב רמז תתקד. וכ״פ בראב״ע, רד״ק ואברבנאל. וברשב״ם וחזקוני: (ו)לפי הפשט אין זו הגר.

6) לכאורה אפ״ל שסומך על פירושו לפנ״ז (כד, סב) ״שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה״, וא״כ מסתבר ש״ויקח אשה גו׳״ היא (לא אשה אחרת, כ״א) אותה שנזכרה לפנ״ז (ראה תנחומא ותנחומא באבער הנ״ל) —

אבל דוחק הוא, כי מדלא הביא רש״י שם ״אותה שכתוב בה כו׳״ (כבתנחומא ותנחומא באבער הנ״ל. או כבב״ר פ״ס, יד) משמע, דהראי׳ לכל פרש״י זה — שאינו כלל בפשש״מ — דיצחק הלך להביא הגר היא מ״ויוסף אברהם״.

7) ב״ר שם [והתירוץ שם (״א״ל על פי הדבור נשאה״) — ה״ז אינו ע״ד הפשט].

ברע״ב כאן כתב שההכרח ד״קטורה זו הגר״ הוא ״מדכתיב ויוסף, משמע שהיתה לו כבר פעם אחרת״ (ועד״ז מפרש בזהר שם. רבינו בחיי לקמן פסוק ו) — אבל לכאורה ע״ד הפשט — הפירוש שלקח אשה אחרת מתאים יותר בלשון הכתוב ״ויוסף אברהם ויקח אשה גו׳״, וכמו: ותוסף ללדת (בראשית ד, ב) ובכ״מ. ועוד: לפירושו הו״ל לרש״י להעתיק בדבור־המתחיל גם תיבת ״ויוסף״.

8) תנחומא וב״ר שם.

9) ראה גם רע״ב כאן: ש״מ תרתי לשון קשירה ולשון קטורת.

10) ובמשכיל לדוד כאן: נראה דצ״ל ד״א שקשרה כו׳. ובתוס׳ הדר זקנים: פ״ה.. עוד ר״ל שקשרה כו׳.

11) רבותינו בעה״ת (הדר זקנים), חזקוני, ריב״א, פענח רזא, טור הארוך, גו״א, כלי יקר ועוד. ולהעיר מב״ר שם: א״ר ברכי׳ אע״ג דאת אמר ותלך ותתע במדבר גו׳.

12) וירא כא, יד.

13) במשכיל לדוד כאן כתב, שב׳ הפירושים ב״קטורה״ תלוי בפי׳ ״ותלך ותתע״ [דלהפירוש שנאים מעשי׳ כקטורת אא״פ לפרש שחזרה לגלולי בית אבי׳, והוא ״פרש קרא דותלך ותתע כפשוטו טעות הדרך במדבר״, ע״ש] — אבל אא״פ לפרש כן ברש״י שהרי על הכתוב ״ותלך ותתע״ מביא רק הפירוש ש״חזרה לגלולי בית אבי׳״.

14) לך יב, ה. וראה פרש״י וירא כא, לג. ועוד.

15) פרש״י וירא כא, יא. שם, יד. וראה פרש״י שם, ט־י.

16) פרש״י לעיל — לך טו, טו. וראה פרש״י וירא כב, א: וי״א אחר דבריו של ישמעאל שהי׳ מתפאר כו׳; שם כב, ג (הובא לקמן בפנים) — ומשמע מזה, שבעת מעשה העקדה כבר עשה תשובה. ובפרש״י פרשתנו (לקמן פסוק ט): מכאן שעשה ישמעאל תשובה כו׳.

---

*) בכמה כת״י (ועוד): שקיטרה. נסמנו בב״ר הוצאת תיאודור.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתעוררת השאלה: כיצד ייתכן שהגר "חזרה לגלולי בית אביה" ואברהם לא גרם לכך שתחזור בתשובה?

אין לומר שזה עקב המרחק הגיאוגרפי שהיה בין הגר לאברהם, כפי שנאמר לפני כן[17], שאברהם שלח אותה מביתו עם ישמעאל, כי במעשה העקידה[18] התבטל המצב של "גרש[19] האמה הזאת ואת בנה"[20], כפי שמפרש רש"י את הפסוק[21] "את שני נעריו" – "ישמעאל ואליעזר", ובפשטות נמצאה הגר ביחד עם ישמעאל[22].

ועל כך אומר רש"י "קטורה זו הגר ונקראת קטורה..." – אכן באמצעות הכינוי "קטורה" רומזת התורה לכך, שעתה כבר "נאים מעשיה כקטורת", כי חזרה בתשובה[23] על אשר "חזרה לגלולי בית אביה".

בכך יובן יותר גם הדיוק בלשונו של רש"י "קטורה זו הגר", ולא "היא הגר"[24], בדומה ללשון הפסוק[25] "היא חברון" וכדומה:

"היא הגר" זוהי לשון "נסתר", וניתן היה לחשוב, שאין מדובר כאן בפסוקים כלל על הגר, היא כ"נסתר". ואילו כאשר אומרים "זו הגר" הכוונה היא ללשון "נוכח": ל"בן החמש" מציקה כל הזמן הטענה: מה קורה להגר? מדוע לא כתוב שהיא חזרה בתשובה? ולכן מדייק רש"י בלשונו ואומר "זו הגר": אכן, מדובר כאן אודות אותה הגר, שעליה שאלת ושוחחת עד עתה[26].

ג.

יש צורך גם בטעם השני

אך רש"י אינו יכול להסתפק בטעם זה בלבד[27]. כי אמנם עתה "נאים מעשיה כקטורת", אך כיון שהיתה תקופה שבה "חזרה לגלולי בית אביה" לא היה אברהם אבינו, שהיה צנוע ביותר[28], לוקח אותה אחר כך ל"אשה" – אילו "נזדווגה לאדם" אחר בינתיים[29].

(ובמיוחד כאשר הפסוק "ויוסף אברהם..." מופיע מיד לאחר הפסוק[30] ויביאה יצחק האהלה שרה אמו..." – שהן שרה והן רבקה היו צנועות ביותר[31]).

לפיכך ממשיך רש"י ואומר "ושקשרה פתחה..." –

---

17) וירא כא, יד.

18) ומכ"ש לאחרי (מעשה העקדה ו)פטירת שרה שהיא אמרה לאברהם "גרש גו'". ובפרט לאחרי נשואי יצחק ש"ויתן לו את כל אשר לו, שטר מתנה הראה להם" (פרשתנו כד, לו ובפרש"י) – והרי הטעם שאמרה שרה "גרש גו'" הוא "כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק" (וירא שם, י).

19) וירא שם.

20) והייתה בקירוב מקום לאברהם כבפרש"י לעיל כד, סב: קרוב לאותו באר כו' אברהם* כו' שם הי' הבאר [וגם ישמעאל לא הי' בבית אברהם ממש – עיין פרש"י סוף פרשתנו: עד שלא מת אברהם ישכון – וזה הי' מחוילה גו' אשורה].

21) וירא כב, ג.

22) להעיר מוירא כא, כא: ותקח לו אמו אשה גו'.

23) כבמפרשים דלעיל הערה 11. ובכלי יקר: וכדי לפרסם זה קרא אברהם שמה קטורה כו'.

24) ע"ד לשון רש"י לקמן פסוק ו' (וכ"ה לשון התנחומא ותנחומא באבער דלעיל הערה 2) היא הגר היא קטורה.

25) פרשתנו כג, ב. וכ"ה לשון הכתוב בכל מקום כגון דא. וכ"ה לשון רש"י – ראה לדוגמא, פרש"י: בראשית ב, יא. נח י, יב. לך יב, ו. יד, ז. ועוד.

26) וראה לעיל הערה 6.

27) ברע"ב כאן (וראה גם מהרש"ל (יריעות שלמה) והובא בשפ"ח, דבק טוב ומשכיל לדוד – אלא שמפרשים שהם ב' פירושים ברש"י) דאם הוא מלשון קטורת הו"ל לנקוד בחולם כו' ואם לשון קשירה הי"ל לכתוב קשורה כו' (וכיו"ב) – אבל ע"ד הפשט אינו מוכרח שאותיות השם תהיינה בדומה ממש להאותיות שבטעם השם – ראה לדוגמא: פרש"י בראשית ב, יא־יד. ועוד. וראה לקו"ש ח"י ע' 93 הערה 14.

28) ראה פרש"י לך יב, יא.

29) לפמ"ש בפדר"א שבהערה 3 ד"חזר אברהם ולקח את גרושתו [ובתיב"ע עה"פ (וירא כא, יד) "וישלחה": ופטרא בגיטא** (וראה תיב"ע (ופי' יונתן ו"קטרת הסמים") ות"י כאן). וכ"ה ביל"ש שם. ובזהר שבהערה 2: אזדווג בהדה זמנא חדא ולבתר תריך לה כו' ולבתר ויוסף כמלקדמין כו'] – אם נזדווגה (נשאת) לאחר גם איסור*** יש בדבר (מחזיר גרושתו שנשאת לאחר). אבל ע"ד הפשט לא הי' להגר דין ("אשה" – ובמילא) גרושה, כי היתה שפחה (אמה) כדלקמן הערה 34.

ואאפ"ל שכוונת רש"י שלא הי' בזה איסור ד"הכזונה יעשה גו'" (וישלח לד, לא) – שהרי עדיין לא למדו הבן חמש למקרא. ועוד, דלפרש"י האיסור הוא רק אם הפקירה עצמה, כמשנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 191. וראה שם ע' 185 הערה 7.

כן אאפ"ל שכוונת רש"י לשלול האיסור ד"ויקחו.. מכל אשר בחרו" (בראשית ו, ב) או "השחית" דדור המבול (נח שם, יב) – שהרי פרש"י שם שזהו "בעולת בעל" ו"אינן מינן".

30) כד, סז.

31) ראה (בנוגע לשרה) פרש"י לך שבהערה 27. פרש"י וירא יח, ט. וראה (בנוגע לרבקה) פרשתנו כד, טז וברש"י. שם סה.

---

*) ואף שי"ב שנה לפני העקידה חזר אברהם לחברון (פרש"י וירא כא, לד. כב, יט) – הרי אין הכרח שהי' שם כל ימי חייו לאחרי העקידה, ועוד: גם חברון הוא בארץ הנגב (ראה שלח יג, כב. וראה מדרש הגדול ומדרש שכל טוב פרשתנו כאן).

**) ובפרש שב"נ אי"צ גט, כי אם "שיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה כו'" (רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"ח).

***) וראה שקו"ט בבית האוצר (להר"י ענגל) כלל א' אות ה' – איך נשא אברהם, שהי' כהן, גרושה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השם "קטורה" רומז[32] לכך ש"לא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם", ולכן ראוי שאברהם יקח אותה לאשה.

ד.

השאלות הטעונות ביאור בפנימיות הענין

לפי האמור לעיל, שבשם "קטורה" רומזת התורה לכך שהגר חזרה בתשובה בהשפעת אברהם, ניתן להסביר, בפנימיות הענינים, פרטים מסויימים בפסוק, שאינם ברורים כל כך (ולפחות על־פי פנימיות הענינים):

א) אם "קטורה זו הגר", מדוע נאמר הביטוי "ויוסף אברהם...", כפי ששואלים במדרש, כדלעיל בסעיף א'?

לפי דרך הפשט אין זו שאלה, כי אמנם "קטורה זו הגר", אך כיון שאצל אברהם היתה לקיחה חדשה, מתאים להשתמש בביטוי "ויוסף..."[33]. ויותר מכך: כיון שלפני כן היתה הגר שפחה[34], ועתה לקחה אברהם ל"אשה", ולפחות כ"פלגש"[35], באופן של "נשים בכתובה, פלגשים (רק) בלא כתובה"[36], ולפיכך זהו ענין של "ויוסף" לגבי לקיחת אשה[37].

אך השימוש בביטוי "ויוסף" יהיה ברור יותר לפי ההסבר בפנימיות הענינים, כדלהלן.

ב) מדוע רמוז הענין של "נאים מעשיה" של הגר דוקא בהשוואה ל"קטורת"[38]?

ג) מדוע רומזת התורה לחזרתה של הגר בתשובה דוקא בפסוק המדבר אודות לקיחתה על ידי אברהם?

ה.

עבודת אברהם לאחר פטירת שרה - זיכוך הרע

ההסבר לכך הוא:

בתורת החסידות[39] מבואר ההבדל שבין עבודת אברהם לפני שנימול לבין עבודתו לאחר מכן: לפני שנימול, הוא נקרא "אברם", שמשמעותו "אב רם" – הוא רם ונעלה מן העולם (רם על כל גויים[40]), עבודתו היא בדרגות הקדושה עצמן[41]. ואילו לאחר המילה הפך שמו ל"אברהם" – "אב המון גוים"[42] – הוא עסק גם עם ה"גויים" והעלה אותם לקדושה.

עבודה זו נעשתה באמצעות שרה, אשר הפרידה את ה"פסולת" של ה"גויים" והעלתה את הטוב ואת ניצוצות הקדושה שבהם (ולכן היא אמרה "גרש האמה הזאת ואת בנה"[43]).

וההתעלות שאליה הגיע אברהם לאחר פטירת שרה התבטא ב"ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה", שהוא החזיר בתשובה את ישמעאל ואת הגר. כלומר, הוא בירר וזיכך גם את ה"פסולת" אשר שרה הפרידה – "גרש...".

ההסבר לכך הוא: זיכוך ה"גויים" שעשתה שרה הוא רק בקליפת נוגה המעורבת מטוב ומרע, וזאת על ידי הפרדת הפסולת והרע, והעלאת הטוב המעורב בהם. וכיון שב"פסולת" אין טוב גלוי[44], יש לדחותה – "גרש...".

ואילו הבירור והזיכוך של ישמעאל ושל הגר אינו על ידי העלאת הטוב המעורב בהם, כי אין בהם טוב גלוי[43], אלא בדרך של הוספה – זדונות נעשות לו כזכויות[45].

ו.

ההסבר בפנימיות לשלוש השאלות הנ"ל

וזהו ההסבר לשלוש השאלות דלעיל (בסעיף ד'):

(א) התורה משתמשת בביטוי "ויוסף אברהם...", כי הפיכת ה"פסולת" – שלוש הקליפות הטמאות – לטוב

---

32) כי מכיון ש"ויוסף אברהם ויקח אשה גו'" בא בהמשך לסיפור ד"ויבאה גו' שרה אמו גו' רבקה גו'" – במעלת שרה ורבקה (וראה פרש"י כד, סז) – מסתבר, שגם בנוגע להאשה שלקח אברהם, מרומז בקרא הצניעות שלה.

33) וראה זהר, רע"ב ורבינו בחיי דלעיל הערה 7.

34) גם לאחרי ש"ותתן אותה לאברם גו' לו לאשה" (לך טז, ג). כדמוכח מזה שנק' שפחה גם אח"כ (שם, ה ואילך). וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 232 הערה 28.

35) פרש"י לקמן פסוק ו'.

36) פרש"י שם. ונת' בארוכה בלקו"ש שם ס"ע 231 ואילך ובהערות שם, ע"ש.

37) עד"ז פי' בחת"ס עה"ת כאן.

38) השייכות בין "נאים מעשי'" לקטורת בפשטות הוא מפני שקטורת היא בשמים (פרש"י לעיל וירא כב, ב). וראה רד"ל לפדר"א שם אות סז.

39) תו"א ר"פ לך. תו"ח ואוה"ת (כרך ו') שם. אוה"ת ח"ש ד"ה רבי בנאה וביאורו (קיט, ב ואילך. תמב, ב ואילך). וראה ס' הערכים־חב"ד ע' אברהם ס"ע עה ואילך.

40) תו"א יב, ב.

41) כי אלה ד"אברהם מגייר כו'" – לא הי' להם קיום (ראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 89 הערה 14. וש"נ). ובתו"א שם (רע"א): אחרי שנק' אברהם.. הי' יכול להעלות נצוצות.. וכמ"ש ואת הנפש אשר עשו וכו'.

42) לך יז, ד־ה.

43) ד"ה רבי בנאה הנ"ל (קכ, ב ואילך. קכג, סע"א ואילך. תמד, ב ואילך. תמז, ב ואילך). וראה לעיל ע' 159.

44) דאף שגם בגקה"ט יש ניצוץ קדושה המקיים אותן (המשך תער"ב ח"ב פרק שעד. ועוד) – הרי הניצוץ "נתרחק ונחשך כ"כ עד שהוא כמו רע" [המשך תער"ב שם. סה"מ עת"ר ר"ע קג. ובד"ה ויגדלו הנערים תרס"ה: ע"ד חתיכה נעשה נבילה, וראה בפרטיות ב"ליקוט פירושים" לתניא פ"א ע' מח־מט].

45) יומא פו, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היא ענין של הוספה[46], כפי שמפרש ה"צמח־צדק"[47] את הפסוק[48] "יוסף ה' לי בן אחר", שהענין של "יוסף" – הוספה – היא הפיכת ה"אחר" ל"בן".

וה"הוספה" היא בשני הצדדים: (א) בעולם – זוהי תוספת וחידוש בבריאה, כי לפי הבריאה אין זדונות יכולים ליהפך לזכויות. (ב) באברהם "ויוסף אברהם..." – כי ה"אתהפכא" של שלוש קליפות הטמאות יכולה להיעשות רק בכח "עצמותו יתברך", שמצד עצמותו ית' (כלשון המדרש[49]) "איני יודע באיזה מהם חפץ אם במעשה אלו (מעשיהן של רשעים[50])...", וכיון שהזדונות אינם נחשבים שם, אפשר להפכם לזכויות על ידי הכח הנובע משם.

"ויוסף אברהם..." – על ידי שנוסף לאברהם כח נעלה יותר, הנובע מעצמותו יתברך[51], הוא יכול היה לברר ולזכך את הגר וישמעאל.

(ב) "שנאים מעשיה כקטורת" – מהותם של י"א סממני הקטורת דוקא[52] היא, כידוע[53], הפיכת י"א כתרין דמסאבותא לקדושה[54].

(ג) התכלית של "יקח אשה" היא "פרו[55] ורבו..."[56], והולדה היא ענין של תוספת והתחדשות. לכן נרמזת חזרתה של הגר בתשובה, שזוהי תוספת, דוקא בפסוק "ויוסף אברהם ויקח אשה..." – שתכליתו היא, כהמשך הפרשה, "ותלד לו...".

ז.

הסיפור על רבי טרפון ובני אחותו, והשאלות עליו

בקשר לסיפור זה מופיע בגמרא[57] סיפור תמוה ביותר לכאורה:

"בני אחתיה דרבי טרפון הוו יתבי קמיה (=היו יושבים לפני) דרבי טרפון (ולא הוו אמרי מידי – רש"י), פתח ואמר (כדי שידברו – רש"י): ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני (מילתא בעלמא הוא דקאמר כדי לפתוח פיהם – רש"י), אמרי ליה: קטורה כתיב, קרי עליהם בני קטורה".

וצריך להבין:

(א) מדוע מספרת זאת הגמרא, ובמיוחד כאשר הכלל הוא[58] שאפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב", על־אחת־כמה־וכמה בגנותם של "בני אחתי' דרבי טרפון". הכרחי לומר, אפוא, שיש כאן "תורה" – הוראה[59]. ומהי?

(ב) יש מספר אמצעים כדי לגרום לזולת לדבר, ולא באמצעות אמירת פסוק שלא כלשונו!

(ג) כיצד משתמשים לצורך כך בפסוק מן התורה[60]?!

(ד) מדוע אמר רבי טרפון "ושמה יוחני"[61] –

---

46) גם הבירור דק"נ (המון גוים) הוא ענין של הוספה – שלכן הענין ד"אב המון גוים" קשור עם הוספת ה' לשם אברם* (ראה במקומות שנסמנו לעיל הערה 39) – אבל מ"מ, אמיתית ענין ההוספה הוא בבירור גקה"ט "שאין בהן טוב כלל" (תניא ספ"א), והבירור שלהן הוא רק בכח העצמות, כדלקמן בפנים.

47) אוה"ת עה"פ.

48) ויצא ל, כד.

49) ב"ר ספ"ב. וראה לקו"ת צו ז, ד. ובארוכה – לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 23 ואילך.

50) ראה תורת הבעש"ט (צפע"נ ובן פורת יוסף וכו' – הועתק בס' הבעש"ט פ' בראשית סמ"א ואילך). על מדרש הנ"ל, שהוא מצד מעלת יתרון האור שניכר מצד החושך דוקא, עיי"ש.

ועפ"ז מובן הקס"ד שיהי' חפץ במעשיהם של רשעים – דלכאורה: בשלמא זה ד"מה איכפת לי' להקב"ה כו'" – מובן, כי לפניו כחשיכה כאורה. אבל למה יהי' חפץ במעשיהם של רשעים? – אלא שהוא מצד העילוי וההוספה דעבודת התשובה על מעשיהם של צדיקים, שע"י גם הזדונות נעשות כזכיות** (ראה עד"ז אוה"ת עקב ע' תקה).

ולהעיר ג"כ מקס"ד של אברהם ד"בנך את יחידך אשר אהבת" הוא ישמעאל (פרש"י וירא כב, ב) – שי"ל שזהו מצד העילוי דתשובה שבישמעאל (ראה ליל הערה 16). ואכ"מ.

51) עפ"ז יש לבאר ע"פ פנימיות הענינים מ"ש במדרש (ב"ר דלעיל הערה 7) על הקושיא "והכתיב ויוסף" – "על פי הדבור נשאה".

52) וראה כלי יקר עה"פ (באו"א קצת).

53) תו"א ס"פ תולדות. ובכ"מ. ס' הליקוטים ע' קטורת.

54) וראה לקו"ת נשא (כב, ד) ב"ענין מור שהי' בקטרת", שהוא מה שנהפך מרע (דם חי' ידוע, טמאה) לטוב – עיי"ש ובתו"א מג"א צט, א.

55) בראשית א, כח.

56) נסמן בלקו"ש חי"ט ע' 191 הערה 37. וראה (בנדו"ד) לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 119 הערה 41.

57) זבחים סב, ריש ע"ב.

58) ב"ב קכג, א.

59) שאז צריך לדבר בלשון ברור – כמשנ"ת בלקו"ש ח"ה ע' 281. ח"י ע' 26 ואילך.

60) ראה סנה' קא, רע"א: הקורא פסוק כו' כמין זמר כו' בלא זמנו כו'.

61) במשכיל לדוד כאן כתב "שהראשים של גלולי מצרים היו שמם

---

*) וראה ד"ה רבי בנאה (דלעיל הערה 43) דזה ששרה מפרדת הסיגים כו' הוא להיותה גדולה מאברהם בנבואה כו', עיי"ש. ולהעיר ממרז"ל (ב"ר פנ"ג, ח) דשרה הוסיפה על המאורות, ובאוה"ת (בראשית לט, סע"ב ואילך) – שזהו מצד הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא, יער"ש.

**) ומ"מ חפץ במעשיהם של צדיקים דוקא – כי תכלית הכוונה להיות דירה בתחתונים הוא ע"י עבודת הצדיקים דוקא (שלכן במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים דוקא) – לקו"ת שה"ש ד"ה מי יתנך. אוה"ת שם. אוה"ת עקב שם. אוה"ת לנ"ך ע' קכז. המשך תרס"ו ע' תקלג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לכאורה, מתאים יותר היה לשנות ולומר "ושמה הגר", שאמנם, זה שונה מלשון הפסוק, אך זהו תוכן נכון, לפי רוב הדעות, ואפילו לדעת החולקים[62] הרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים", ולכן הורשו בית הלל להקדים את דברי בית שמאי לדבריהם[63]. וגם שינוי זה בלשון הפסוק היה די כדי לעוררם לדבר?

ח.

לימוד התורה - תוספת והתחדשות

כדי להבין זאת יש להקדים את דברי חז"ל[64] "כל המלמד (את) בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", כי באמצעות לימוד התורה נעשים "מציאות חדשה".

אמנם, מפשטות הלשון "כל המלמד את בן חבירו..." הכוונה היא גם כאשר "בן חבירו" כבר יודע תורה, אך מובן שהכוונה היא בעיקר אצל מי שעד עתה לא היה קשור ללימוד התורה, שאז ה"מלמד" גורם להתחדשות אצל "בן חבירו", ואילו כאשר הלה כבר למד תורה לפני כן, הרי ה"מלמד" רק מוסיף לידיעתו ומציאותו הקודמת.

בכך מובן השינוי בלשונו של רש"י בפירושו על "ואלה תולדות אהרן ומשה"[65] –... ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה, מלמד שכל המלמד... מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. ביום דיבר ה' את משה, נעשו אלו התולדות שלו...". לגבי "בני אהרן" הוא אומר "נעשו אלו התולדות שלו", ולא רק "כאילו", ואילו "כל המלמד..." הרי רק "מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו".

ההסבר לכך הוא: "ביום דיבר..."[66] התחילו "בני אהרן" את לימוד התורה ("מה שלמד מפי הגבורה"[67]) ממשה באופן של התחדשות, ולפיכך הם[68] היו "תולדות" משה, ללא "כאילו". אך לעומת זאת "כל המלמד...", כולל את כל הדרכים, והשווה בין כולם הוא רק "כאילו ילדו".

ט.

רבי טרפון ובני אחותו - כאילו ילדו

זהו גם ההסבר לסיפור הנ"ל: רבי טרפון ראה שבני אחותו אינם שייכים כלל לדברי התורה והבנתה. וכיון שהיו קשורים אליו[69], רצה ליצור בהם שייכות להבנת התורה – (כאילו) ילדו.

הוא הביא לכך ענין דומה בתורה, שהוא הוראה – "ויוסף אברהם ויקח אשה...", שתכליתו היא הנאמר בהמשך "ותלד לו...",

וכך נקט רבי טרפון בפעולה – "פתח ואמר", כדי לגרום לבני אחותו "שידברו" בעניני תורה – פעולה של "כאילו ילדו".

י.

יוחני - ענין של הולדה נסית בלימוד התורה

לפי זה יובנו דבריו "ושמה יוחני": במסכת סוטה[70] אומרת הגמרא, ש"אלמנה שובבית" היא מ"מבלי עולם", "כגון יוחני בת רטיבי". ומפרש רש"י: אלמנה מכשפה היתה, וכשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות, ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפילתי,

---

יוחני וממרא כנראה מדברי רז"ל*.. "ושמה יוחני" כלומר שזוהי הגר שחזרה לגלולי בית אבי' כו'" (ועפ"ז מפרש כל הסיפור, עיי"ש) – אבל יוחני הנ"ל הי' איש, והמדובר כאן – באשה. וגם: יוחני וממרא היו "ראשי מכשפים של מצרים" (פרש"י מנחות פה, רע"א), ולא "של גלולי מצרים" [ובס' ברכת שמואל דלקמן הערה 70 מקשר זה עם הא ד"שם טומאה מסר להם" (פרש"י פרשתנו לקמן פסוק ו')].

62) ראה לעיל הערה 5.

63) עירובין יג, ב.

64) סנהדרין יט, ב. הובא בפרש"י עה"ת במדבר ג, א.

65) במדבר שם.

66) ומתורץ עפ"ז דיוק לשון הכתוב "ביום דבר ה' גו'" ולא "מיום גו'" (ראה רא"ם שם. ועוד) – כי לאחר שלמדן תורה ביום דבר ה' גו' כבר נעשו תולדות משה, ומה שלמדן אח"כ הוא רק הוספה במציאותם. וראה לקו"ש חכ"ג שבהערה הבאה.

67) לשון רש"י שם. וראה בארוכה בלקו"ש חכ"ג ע' 8 ואילך דזה שבכחו של ה"מלמד" לפעול "כאילו ילדו" – מציאות חדשה – הוא מצד ה"פי הגבורה" שבהתורה שלומד עמו.

68) וזה שרק בני אהרן נעשו תולדות שלו ולא כל ישראל – נת' בארוכה בלקו"ש חכ"ג שם. וראה מפרשי רש"י שם.

69) ראה ב"ב קי, א.

70) כב, א. – בס' ברכת שמואל (לבעמחה"ס תפארת שמואל על הרא"ש) עה"ת כאן מקשר ג"כ "יוחני" שבסוטה שם עם הסיפור דר"ט – אבל באופן אחר.

בפתח עינים (להחיד"א) זבחים שם: ומה שפירש הרב ז"ל (ברכת שמואל) שם דר"ט דאמר יוחני כיוין ליוחני בת רטיבי. עמו הסליחה דמהש"ס כו' משמע דיוחני בת רטיבי היתה בימי האמוראים – אבל לדעת הברכת שמואל י"ל שאינו מוכרח כלל, כי י"ל שהיתה בימי תנאים (או לפנ"ז) והנהגתה היתה מפורסמת (גם) בדורות שלאח"ז. – ולהעיר מערוך השלם מע' יוחני.

*) מנחות פה, רע"א. – בש"ס לפנינו: יוחנא. אבל בע"י (ורבינו גרשום) שם ושמו"ר (פ"ט, ז): יוחני. וכ"ה ביל"ש בשלח רמז רלה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והולכת וסותרת כשפיה והולד יוצא וכו'. כלומר, רצונה היה שיחשבו שהלידה היתה בנס, כתוצאה מתפילותיה.

ויש לומר, שלכן קראו לה "יוחני": השם "יוחני" מורה על נס, כפי שמובן מדברי הגמרא במסכת ברכות[71]: "הרואה הונא בחלום נס נעשה לו... יוחנן נסי נסים נעשו לו". כן קשור השם "יוחני" לענין של לידת ילדים, בנוסף על המסופר במסכת סוטה שם, כנאמר[72] "הילדים אשר חנן אלקים את עבדך".

ולכן אמר רבי טרפון "ושמה יוחני"[73] – כי הוא היה צריך ליצור כאן ענין של "ילדו"[74] באמצעות ובלימוד התורה, שאינו לפי הטבע.

זהו ההסבר גם להמשך הסיפור, שלאחר שבני אחותו אמרו לו "קטורה כתיב, כינה אותם רבי טרפון "בני קטורה": אם "קטורה כתיב" – לשון קשירה (עוצרת רחמה), ההיפך מ"יוחני" שגורמת להולדה – לא תיווצר בהם ה"הולדה" בלימוד התורה, פתיחת המוח בהבנת התורה, אלא הם יישארו "בני קטורה" (קשירה) – בעלי מוח אטום שאינם מסוגלים להבין את התורה.

יא.

כדי לגרום להתחדשות יש צורך ב"ויוסף"

לפי ההסבר הנ"ל על "ויוסף אברהם..." לפי "יינה של תורה" שבפירוש רש"י – שכיון שאברהם צריך היה לגרום לתוספת והתחדשות (הולדה) על ידי הפיכת שלוש קליפות הטמאות לקדושה, צריך היה להיות "ויוסף אברהם...", תוספת והתעלות בדרגת אברהם[75] – ניתן גם להסביר, לפי פנימיות הענינים, את העובדה שרבי טרפון ציטט גם את תחילת הפסוק "ויוסף אברהם",

שהרי, לכאורה[76], די היה אילו אמר "ויקח אשה ושמה יוחני", והם היו יודעים לאיזה פסוק הכוונה, כי זהו הפסוק היחיד שבו נאמר "ויקח אשה ושמה...":

אלא, כדי שיוכל לפעול "מלמד את בן חבירו תורה", שלגבי בני אחותו היה זה ענין של הולדה והתחדשות[77], הוא היה חייב להתקדם בדרגתו שלו, ובכח זה יכול היה לגרום להתחדשות אצל בני אחותו.

ועל כך הוא הביא הוכחה מענין דומה בתורה: "ויוסף אברהם ויקח אשה..." – התוספת בדרגת אברהם גרמה לכך שיוכל להיות "ויקח אשה...", כשהתכלית היא "ותלד לו", ענין של הולדה והתחדשות.

יב.

הולדת "בני קטורה" - מעל לסדר ההשתלשלות

ועוד יש לפרש (בענין של "קרי עליהם בני קטורה"): הרמב"ם[78] פוסק ש"בני קטורה שהם זרעו של אברהם... חייבין במילה". כלומר, על ידי "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" – שזהו ענין של התחדשות שלא לפי סדר ההשתלשלות – הוא גרם לכך שיהיו "בני קטורה" אשר חייבים במילה, אשר מילה הם[79] ראשי־התיבות של "מי יעלה לנו השמימה"[80] (שסופי התיבות הם – הוי'), מעל לדרגת

---

71) נז, רע"א. ובפרש"י שם: נו"ן כנגד נו"ן. ועפמ"ש בחדא"ג מהרש"א שם ["דהשם גופי' מורה על החנות והטובה והנונין מראין שיהי' בנס"] י"ל, שכן הוא ב"יוחני"*, ובפרט שי"ל דיוחני הוא קיצור וכמו השם יוחנן.

72) וישלח לג, ה. וראה מקץ מג, כט וברש"י שם.

73) אבל זה שנק' "בת רטיבי" אינו שייך לכאן. כי הטעם שנק' "בת רטיבי" י"ל: יציאת הולד היתה ע"י ש"סותרת כשפי", וכשפים נמוחים ע"י מים (סנהדרין סז, ב ובפרש"י שם ד"ה פשר), ולכן נק' "בת רטיבי".

74) וי"ל שזהו פירוש הפנימי בלשון רש"י "יוחני, מילתא בעלמא הוא דקאמר כו'" – היינו, שע"י "יוחני" המשיך "מילתא – בעלמא", השפעה חדשה בעולם (שזהו מצבם דבני אחתי' מצ"ע).

75) כמו הולדה כפשוטה, דדוקא "בבוא ההארה יתירה (מוחין דגדלות) אז יכול להשפיע גם למטה ולהוליד מהות חדש ממש" (לקו"ת ואתחנן י, ג. ובכ"מ).

76) ע"פ נגלה אינה קושיא כי בכו"כ מקומות בש"ס מצינו (יתירה מזו) דסמיך אסיפי' דקרא שלא הביאה כלל!

77) כידוע מאמר העולם (דרמ"צ ג, א. סה"מ תרנ"ט ע' ג. המשך תרס"ו ע' קעג. ובכ"מ) "אַ קאָפּ קען מען ניט אַרוף שטעלין כו'". (="ראש" לא ניתן לחבר) וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 115 ואילך) שלכן "כל המלמד כו' (רק) כאילו ילדו". ושם, שכמו שהקב"ה אמר "אנא נפשי כתבית יהבית" – שנתן (אריינגעגעבן) עצמותו בתורה, כמו"כ הוא בצדיקים, שע"י תורתם לוקחים העצמיות שלהם שלמעלה גם מהפנימיות שניתן בהשפעה עצמית דהולדה, עיי"ש. וי"ל שעד"ז הוא בנדו"ד.

78) הל' מלכים פ"י ה"ח. השיטות בזה – ראה אנציק' תלמודית ע' בני קטורה.

79) ראה בכ"ז תו"א ס"פ לך. תו"ח ואוה"ת שם.

80) נצבים ל, יב.

---

*) דמדהוסיף "(החנות) והטובה", משמע דנו"ן אחד מספיק "שיהי' בנס" גם ביוחני, אף שאינו בניקוד דחן (חית צרוי') ובפירוש דחן. ובפרט שי"ל דיוחני הוא קיצור וכמו השם יוחנן, כבפנים ההערה. – ולהעיר: א) מהשמות נעמי נענמן. ועוד. ב) דיוחני הוא גם שם זכר (מו"ק כד, א (ראה דק"ס שם). ע"ז טז, ב. הנסמן לעיל הערה 60).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התורה ושם הוי'. כלומר, מעל לסדר ההשתלשלות, ומגיעים לכך על־ידי "ומלתם את ערלת לבבכם"[81] – ענין התשובה.

וזוהי המשמעות של "קרי עליהם בני קטורה": רבי טרפון קרא עליהם ו"המשיך"[82] אל תוכם ענין של "הולדה" בלימוד התורה, שלא על־פי סדר ההשתלשלות – בדומה לפעולה של אברהם לגבי "בני קטורה".

(משיחות ש"פ חיי־שרה תשל"ז)

81) עקב י, טז.

82) ראה תניא ספל"ז.

המשך ביאור למס' נדרים ליום שבת קודש עמ' א

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו את כל המצוות, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִשְׁבַּע יָתְהוֹן דִּמְקַיְּימִיתוּן תּוֹרָה** – יכל להשביעם שיקיימו תורה, ואי אפשר לפרש את המילה תורה אלא על קיום כל התורה שציוה הקדוש ברוך הוא. מתרצת הגמרא, אם היה משה משביעם שיקיימו תורה, **מַשְׁמַע תּוֹרָה אַחַת** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים רק תורה אחת, תורה שבכתב.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו תורה [בלשון יחיד], עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִשְׁבַּע יָתְהוֹן דִּמְקַיְּימִיתוּן תּוֹרוֹת** – יכל להשביעם שיקיימו תורות [בלשון רבים], והשבועה תהיה גם על תורה שבכתב וגם על תורה שבעל פה. מתרצת הגמרא, אם היה משה משביעם שיקיימו תורות, **מַשְׁמַע תּוֹרַת מִנְחָה תּוֹרַת חַטָּאת תּוֹרַת אָשָׁם** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים תורת מנחה חטאת ואשם, שנאמר בהם לשון 'תורה', במנחה – (ויקרא ו ז) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה', בחטאת – (ויקרא ו יח) 'זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת', ובאשם – (ויקרא ז א) 'וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם'.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו תורות, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִשְׁבַּע יָתְהוֹן דִּמְקַיְּימִיתוּן [תּוֹרוֹת] וּמִצְוֹת** – יכל להשביעם שיקיימו תורות ומצוות. מתרצת הגמרא, שכאמור למעלה, שבועת [**תּוֹרוֹת**], **מַשְׁמַע תּוֹרַת הַמִּנְחָה** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים תורת המנחה, ושבועת **מִצְוֹת**, **מַשְׁמַע מִצְוַת הַמֶּלֶךְ** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים מצות המלך.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו תורות ומצוות, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִשְׁבַּע יָתְהוֹן דִּמְקַיְּימִיתוּן תּוֹרָה כּוּלָּהּ** – יכל להשביעם שיקיימו את התורה כולה. מתרצת הגמרא, אם היה משה משביעם שיקיימו **תּוֹרָה כּוּלָּהּ**, **מַשְׁמַע עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם שהם נשבעים רק שלא לעבוד עבודה זרה, אבל לא על שאר המצוות. **דְּתַנְיָא** – וכמו ששנינו בברייתא, **חֲמוּרָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ כְּאִילּוּ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה כּוּלָּהּ**, שנאמר בקרבן עבודה זרה (במדבר טו כב) 'וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת', ומבואר בפסוק שהעובד עבודה זרה כעובר על כל המצוות, ולומדים מזה שהכופר בעבודה זרה כמקיים כל המצוות, ואם כן יכלו בני ישראל בשבועתם על 'התורה כולה' לכוון רק על עבודה זרה.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו את התורה כולה, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִשְׁבַּע יָתְהוֹן דִּמְקַיְּימִיתוּן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְתוֹרָה כּוּלָּהּ** – יכל להשביעם שלא יעבדו עבודת כוכבים ובנוסף לזה יקיימו את התורה כולה, **אִי נַמִּי** – או שיכל להשביעם שיקיימו **שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת**. ואם היה משביעם באחד מאופנים אלו בהכרח שכוונתם להישבע על קיום כל המצות, ומדוע היה צריך משה רבנו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום.

אֶלָּא – הגמרא חוזרת בה ומבארת את טעמו של משה רבינו באופן שונה, **מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִילְּתָא דְּלֹא טָרִיחָא נָקֵט** – משה רבינו השביעם על דעתו ועל דעת המקום, ועל ידי כך נכלל בשבועתם קיום כל המצוות בלא שיטרח לבאר את דבריו.

שנינו במשנה, שהנודר ואומר 'יאסר כבר זה עלי **אִם לֹא רָאִיתִי נָחָשׁ כְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד**', הרי זה בכלל נדרי הבאי, כיון שלא קיים נחש שהוא כקורת בית הבד:

מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי לא קיים נחש גדול כמו קורת בית הבד, **וְהָא הַהוּא חִוְיָא דַּהֲוָה בְּשָׁנֵי שָׁבוֹר מַלְכָּא רָמוּ לֵיהּ תְּלֵיסַר אוּרְוָותָא דְּתִיבְנָא וּבְלַע יָתְהוֹן** – הלא היה נחש בימי שבור מלכא מלך פרס שהטילו לפניו שלש עשרה אורוות סוסים מלאות תבן, והנחש בלע אותם, וכיון שמצינו שבלע כמות כזו ודאי שהיה גדול יותר מקורת בית הבד.

מתרצת הגמרא, **אָמַר שְׁמוּאֵל**, המשנה אינה מדברת שאמר שראה נחש הגדול כקורת בית הבד, שהרי זה דבר שיכול להיות ואין זה נדרי הבאי, אלא מדובר **בְּטָרוּף** – שאמר שראה נחש העשוי בקעים בקעים, כמו קורת בית הבד שיש בה חריצים ובקעים.

מקשה הגמרא, אם כן מדוע כשאומר אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד נדר הבאי הוא, הרי ראה נחש הדומה לשאר נחשים, כי **כּוּלְּהוּ נַחֲשֵׁי מִיטְרַף טְרָפֵי** – כל הנחשים עשויים בקעים בקעים. מתרצת הגמרא, כל הנחשים יש להם בקעים רק בצוארם ולא בגבם, והוא אומר **אֲנָבוֹ טָרוּף קָאַמְרִינָן** – שראה נחש שיש לו בקעים בגבו.

מקשה הגמרא, אם כן שכוונתו לנחש טרוף, מדוע שנינו במשנה שנדרי הבאי הם באומר אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד, **וְלִתְנֵי טָרוּף** – יאמר התנא שמדובר באומר אם לא ראיתי נחש טרוף. מתרצת הגמרא, **מִילְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָא מַשְׁמַע לָן** –המשנה מלמדת אותנו חידוש נוסף אגב החידוש העיקרי, שהחידוש העיקרי במשנה הוא שהנודר שראה נחש טרוף נדרי הבאי הוא, ומה ששנינו במשנה שלשון הנודר היא שראה נחש כקורת בית הבד, הוא כדי ללמדנו, **דְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד גַּבּוֹ טָרוּף** – שקורת בית הבד יש בה חריצים ובקעים.

שואלת הגמרא, **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** שקורת בית הבד יש בה בקעים. משיבה הגמרא, שהנפקא מינה היא **לְמִקָּח וּמִמְכָּר**, ולומר **לְדִ שהַמּוֹכֵר קוֹרַת בֵּית הַבַּד לַחֲבֵירוֹ** אף על פי שלא פירש לו שרוצה קורה עם חריצים, **אִי גַּבּוֹ טָרוּף אֵין** – אם יש בקעים וחריצים בקורה חל המקח, **וְאִי לֹא** – אם אין בקעים בקורה, **לֹא** חל המקח, כיון שאדם הקונה מחבירו קורת בית הבד כוונתו לרכוש קורה שיש בה חריצים כמו כל הקורות של בית הבד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חודש כסלו (א)

מעלת חודש כסלו - השלישי מתשרי (עבודת התשובה), על חודש סיון - שלישי מניסן (עבודת הצדיקים).

חדש כסלו הוא חודש השלישי[1] לתחלת השנה תשרי, שלישי מעלתו גדל מאד, כי רומז על מדת[2] התפארת, קו האמצעי[3], שעולה עד פנימיות א"ס[4]. השלישי, הוא התכללות[5] חו"ג כידוע, והיינו יחוד זו"נ. כי קו האמצעי הוא כולו טוב[6] שאין ממנו יניקה כו', לא[7] כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ולא כיצחק שיצא כו'. ויעקב קו[8] האמצעי מטתו שלימה. כי בתפארת - השלישי - הוא התחברות ז"א ונוקבא וכו',

ויש לחדש כסלו, חדש השלישי לתחלת השנה מתשרי, מעלה לגבי חדש השלישי דסיון כשמתחילין מניסן,

כי:

ההתחלה מניסן הוא בדרך אור[9] ישר. וסיון שהוא חדש הג' שאז הי' החתונה[10] דמ"ת לא הי' קיום, כי הלוחות ראשונות לא נתקיימו,

משא"כ תשרי שהוא אור חוזר, תשובה[11] שלמעלה מעבודת הצדיקים, והלוחות שניות הם כפליים לתושי' כמ"ש[12] במד"ר תשא ע"ש, ולדבר זה יש קיום לעולם,

כי לוחות שניות שנתקיימו הוא מפני שנתנו בחשאי, בהתכסות בלבושים, שבתיקון יש לבושים דיקר כמ"ש[13] בריש ספרא דצניעותא, משא"כ לוחות ראשונות, שהם ע"ד תהו שבתורה כמ"ש במ"א.

וזהו כסלו, כס[14] לו, הרומז על זו"נ[15], ודו"ק.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רה

חודש כסלו (ב)

מעלת חודש כסלו - מסירת נפש על קיום התורה, בחנוכה על נגלה דתורה וביי"ט כסלו על פנימיות דתורה

חודש כסלו הוא חודש[16] השלישי, וחדש השלישי[17] רומז על תיקון, ועוד יותר במעלה על סיון, כי הוא שלישי לתשרי, הגבוה מניסן.

שמ"ת הי' בחודש השלישי דסיון, ומס"נ על קיום התורה והמצות הי' בכסלו. כי היונים רצו להשכיחם[18] תורתך ולהעבירם מחקי רצונך, והנס דחנוכה שהי' ע"י הכהנים משבט לוי הבן[19] השלישי, שגברו עליהם, והוא על נגלה דתורה. והנס על נסתר דתורה הי' בי"ט בכסלו.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד ריז

---

1) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א חלק א עמוד 353 ואילך. ה'תש"נ חלק א עמוד 382 ואילך. ה'תשמ"ז חלק א עמוד 528. ה'תשד"מ חלק א עמוד 420 ואילך. ה'תשמ"א ח"ד ש"פ תבוא סעיף יט. ועוד.

2) ראה לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, א ואילך. תורה אור פרשת נח יא, א. ועוד

3) ראה דרך מצותיך קפד, ב. תהלים יהל אור תקנב-ג. אור התורה ויקרא עמוד תקלג. דברים עמוד קעב. תורת מנחם - תפארת לוי יצחק שמות סימן צא.

4) ראה ספר המאמרים תש"ט עמוד 115. ספר המאמרים תש"י עמוד 212. לקוטי שיחות חלק ב עמוד 303. ועוד.

5) ראה לקוטי תורה פ' תזריע כג, ג. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי [הוצאת ה'תשע"ה] ל, ב.

6) ראה ביאור בלקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רג, במעלת יום השלישי דהוכפל בו כי טוב (ב"ר פד, ו). מובא בילקוט לוי יצחק חלק א' סימן קלה.

7) ראה פסחים נו, א. ויקרא רבה פל"ו, ה. ספרי דברים ו, ד. האזינו לב, ט. ברכה לג, ב. ראה לקוטי שיחות חלק כ' עמוד 101.

8) ראה בראשית רבה ריש פע"ו "הבחור שבאבות זה יעקב, שנא' (תהלים קלה, ד) כי יעקב בחר לו י-ה". זהר חלק א' דף קיט, ב. שער הפסוקים תולדות כז, כה.

9) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א חלק ג' עמוד 107. ה'תשמ"ו חלק א' עמוד 138. ה'תשמ"ג חלק א' עמוד 130. ועוד.

10) ראה תענית כו, ב.

11) ראה רשימות כ"ק אדמו"ר זי"ע חוברת א' ד"ה כסלו.

12) (פרשה מו, א) ויאמר ה' אל משה פסל לך. הה"ד (איוב יא) ויגד לך תעלומות חכמה - [משה] התחיל מצטער על שבור הלוחות ואמר לו הקב"ה אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות. הה"ד (איוב יא) ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושי', ולא עוד אלא שאתה מבושר שמחלתי לך על חטייה שלך שנאמר (שם) ודע כי ישה לך אלוה מעונך. (בביאור המדרש - ראה תורת מנחם התוועדויות חלק מד (ה'תשכ"ה חלק ד) סוף עמוד 203 ואילך).

13) ראה לקמן סי' קכט. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' קכו. קעב.

14) פירוש: מבאר ומרמז בתיבת "כסלו" דהוא נוט' "כס" - "לו", כס מלשון כיסוי ולבוש שהוא בחי' תיקון ולבושים כנ"ל, והוא בחי' "מלכות", ואותיות "לו" הוא רמז לבחי' ז"א - הששה מדות, וראה לקוטי לוי יצחק' אגרות קודש ע' רכב (מובא לקמן) שני ביאורים.

א) אותיות "לו" קוראים כזה "ל-וָאו", היינו לאות ו' - האות ו' כנגד הששה מדות בחי' ז"א, ש"כס" הוא כיסוי ולבוש לאות "ו" - ביחד "כסלו".

ב) אותיות "לו" הוא בגימטריא הששה מדות כשהם בהתכללות, שהוא ששה מדות פעמים ששה מדות (6 × 6 =) 36 "לו", ש"כס" הוא כיסוי ולבוש להששה מדות בהתכללות "לו".

וזה ש"כסלו" מרמז ליחוד ז"א ונוקבא וד"ל.

15) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב חלק א' ע' 312.

16) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א חלק א' עמוד 353 ואילך. ה'תש"נ חלק א' עמוד 382 ואילך. ה'תשמ"ז חלק א' עמוד 528. ה'תשד"מ חלק א' עמוד 420 ואילך. ה'תשמ"א ש"פ תבוא סעיף יט. ועוד.

17) ראה לקוטי שיחות חלק ח עמוד 233 ואילך. תורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ חלק ג' ע' 205 ואילך. ועוד.

18) נוסח "ועל הנסים" לחנוכה.

19) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' לא.

מהדורה מתוקנת ומוגהת ע"פ כתבי יד

כג, א – ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה

א. תוכן: רמז בפסוק ויהיו חיי שרה לכל ימי הצרות שיעברו על ישראל, ומתי יתמו "בקרית ארבע" רמז לשעבוד ד' גליות, ועוד רמזים בזה

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה, אלו הן כל ימי הצרה שעברו על ישראל, ושי"ן וצד"י מתחלפין כמן יצחק ישחק. וכל הגלויות, גלות מצרים וגלות בבל וגלותינו זה וכן כל ימי בית שני, מכלל הצרות היו, כי מתחלתו ועד סופו לא היו בשלוה. ועל כן לא עלו המיוחסין מבבל וגלות ירושלים אשר בספרד, כי ידעו כולם ידיעה ברורה כי הימים ההם מימי הגלות הן, ואמרו מוטב נשב במקומינו ולא נגלה גלות על גלות. וימי הגליות כולם עם בית שני עולים כל מנין השנים אלפים ומאה וששים שנה, כמנין חשבון מא"ה שנ"ה ועשרי"ם שנ"ה ושב"ע שני"ם, והעשרים שנה היתרים הם נכנסים בעשרים שבטל התמיד קודם החורבן[1] כי פעמים רבות בטל קודם החורבן. נמצא שכל אלו שני חיי הצרה.

ותמת שרה, שאז יכלו ויתמו כל הצרות. ומתי יתמו בקרית ארבע, אחר שיעברו קורות שעבוד ארבע מלכיות ומלחמת גוג ומגוג דכתיב בה (זכרי' יד, ב) ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה. **היא חברון בארץ כנען**, שיתחברו שם כל הגוים ובעת ההיא יהרג משיח בן יוסף ויבואו כל ישראל לבכותו ולספדו דכתיב (זכרי' יב, יב) וספדה הארץ משפחות משפחות לבד וגו' הה"ד ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה.

אחר כל זה מה נאמר באברהם, **ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק**, אחר כל המאורעות וקוראות הזמן ותולדותיו ישמח ה' במעשיו, וישמח ישראל בעושיו, וישמחו השמים ותגל הארץ, וישמח הר ציון ותגלנה בנות יהודה, ופדויי ה' ישובון ובאו לציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה, ואז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה, אמן כן יהי רצון.

תורת המנחה

כה, יח –וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל

ב. תוכן: רמז בפסוק דכשיבוא בן דוד ויבנה בהמ"ק השלישי יהי' נפילה לבני ישמעאל

עה"פ **על פני כל אחיו נפל** יש לדקדק מש"כ "כל", למה לא כתיב על פני אחיו נפל, וי"ל דמרומז כאן מה שיהי' באחרית הימים, דהנה בב"ב (טז) איתא דברכת בכל מכל כל כנגד אברהם יצחק ויעקב ע"ש, נמצא דברכת יעקב מרומז בתיבת "כל", ובפסחים (פח) דאברהם קראו הר יצחק קראו שדה ויעקב בית, ע"ש ובמהרש"א שם דזה כנגד ג' בתי מקדשות, דבית ראשון ובית שני נחרבו, משא"כ **בית** שלישי הוא נצחי המרומז ב"בית" שהוא נצחי בניגוד להר ושדה ע"ש.

ויש לומר דזהו דיוק הכתוב דה'בעל הטורים' דורש סמיכת סוף פ' חיי שרה על פני כל אחיו נפל עם פ' תולדות ואלה תולדות יצחק, לומר כשיפול ישמעאל משם בן דוד יצמח ע"ש, וזהו מה שאמר הכתוב דנפילת ישמעאל יהי' ע"י "כל" (כנגד יעקב) – בהמ"ק השלישי, דאז יהי' בית נצחי לעד ולעולמי עולמים ויהי' נפילה לבני ישמעאל, ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים אכי"ר.

פרי דוד

1) ביאור החשבון: 400 שנה גלות מצרים, 70 גלות בבל, 420 בית שני, 1290 (ע"פ דניאל יב, יא) מעת הוסר התמיד עד סוף הגלות, סה"כ 2180. חשבון המלים בפסוק עולים 2160, והעשרים העודפים הם השנים של ביטול התמיד שהיו לפני החורבן.

המשך ביאור למס' נדרים ליום רביעי עמ' א

1 **וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרְךָ**, ומהי ה'רעה' שיעביר על ידי שיסיר מליבו
2 את הכעס, **וְאֵין רָעָה אֶלָּא גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי טז ד) 'כֹּל פָּעַל ה'
3 לַמַּעֲנֵהוּ – כל מה שברא ה' הוא כדי שישתבח בזה, **וְגַם רָשָׁע לְיוֹם**
4 **רָעָה'** – וגם את הרשע ברא ה' למען שבחו, שכשיענש הרשע ביום
5 רעה בגיהנם משתבח שם ה', הרי שרעה הכוונה לגיהנם.
6 **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַתַּחְתּוֹנִיּוֹת** – חולי שיש לאדם בנקביו **שׁוֹלְטוֹת בּוֹ**
7 – בכועס, **שֶׁנֶּאֱמַר** בפסוק שמדבר על הגלות (דברים כח סה) 'וְנָתַן ה'
8 **לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ, וּאֵיזֶהוּ דָבָר שֶׁמַּכֶּלֶה אֶת**
9 **הָעֵינַיִם וּמַדְאִיב אֶת הַנֶּפֶשׁ, הֲוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ הַתַּחְתּוֹנִיּוֹת**, שהם גורמות
10 לכליון עינים משום שזו מחלה שנמשכת לאורך זמן והחולה
11 מצפה להתרפאות ממנה, ויש לו דאבון נפש שאינו מתרפא, וכל
12 זה נהיה על ידי 'לב רגז', שהוא הכעס.
13 הגמרא מביאה מעשה הקשור לפסוק שהובא לעיל:
14 **עוּלָּא, בְּמֵימִיקֵיהּ לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל** – כשעלה מבבל לארץ ישראל,
15 **אִיתְלַוּוּ לֵיהּ תְּרֵין בְּנֵי חוֹזָאי בַּהֲדֵיהּ** – נתלוו לו בדרכו שני יהודים
16 תושבי מחוזא, **קָם חַד שַׁחְטֵיהּ לְחַבְרֵיהּ** – קם אחד מהם ושחט את
17 חברו מתוך כעס. **אָמַר לֵיהּ** – שאל הרוצח **לְעוּלָּא, יָאוּת עָבְדִי –**
18 האם עשיתי טוב, **אָמַר לֵיהּ** עולא, **אִין** –כן, עשית טוב, **וְהוֹסִיף**
19 עולא ואמר לו **וּפְרַע לֵיהּ בֵּית הַשְּׁחִיטָה** – גלה את מקום החתך
20 בצוארו, שימות מהר. לאחר מכן **כִּי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן –**
21 כשבא עולא לפני ר' יוחנן, סיפר לו את מה שאירע בדרכו, **וְאָמַר**
22 **לֵיהּ** – שאל עולא את ר' יוחנן, **דִּלְמָא חַס וְשָׁלוֹם אַחְזִיקִי יְדֵי עוֹבְרֵי**
23 **עֲבֵירָה** – אולי חס ושלום נכשלתי במה שחיזקתי את ידי הרוצח,
24 **אָמַר לֵיהּ ר'** יוחנן לעולא, אינך צריך לחשוש לכך, משום **שַׁפְשָׁךְ**
25 **הִצְלִיחַ**, שלולא זאת היה עלול להרוג אותך. וחשב ר' יוחנן
26 שהמעשה היה כבר בארץ ישראל, ולכן **קָא תָמַהּ** – התפלא **רַבִּי**
27 **יוֹחָנָן** על המעשה ששמע מעולא, ושאל, **מִכְּדֵי כְּתִיב** – מאחר
28 שכתוב 'וְנָתַן ה' לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז', וזה **בְּכָבֵל כְּתִיב,** שדוקא 'שם'
29 בבבל, יהיה לך 'לב רגז' שיהיה אדם כועס כל כך, אבל ההוא בן
30 מחוזא שהיה בארץ ישראל, איך נתגבר כל כך כעסו עד שהרג את
31 חבירו. **אָמַר לֵיהּ** עולא, **הַהוּא שַׁעְתָּא** – באותה שעה שהיתה
32 הרציחה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

◆ יום ראשון י"ט מרחשון ◆

כג (א) **וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:**

א וַהֲווֹ חַיֵּי שָׂרָה מְאָה וְעֶשְׂרִין וּשְׁבַע שְׁנִין שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:

רש"י ◄ **וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים•** לְכָךְ, נִכְתַּב "שָׁנָה" בְּכָל כְּלָל וּכְלָל, לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל אֶחָד נִדְרָשׁ לְעַצְמוֹ, בַּת מֵאָה כְּבַת עֶשְׂרִים לְחֵטְא, מַה בַּת עֶשְׂרִים לֹא חָטְאָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בַּת עֲנָשִׁין, אַף בַּת מֵאָה בְּלֹא חֵטְא, וּבַת עֶשְׂרִים כְּבַת שֶׁבַע לִיפֵי. **שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה•** כֻּלָּן שָׁוִין לְטוֹבָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח כרך א, עמ' 85)

מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים (כג, א)

מְבוֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁיֵּשׁ כָּאן רֶמֶז לְכָל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ: "מֵאָה שָׁנָה" – רָצוֹן וְתַעֲנוּג (כּוֹחוֹת מַקִּיפִים); "עֶשְׂרִים שָׁנָה" – מוֹחִין (חָכְמָה וּבִינָה, עִיקַּר הַמּוֹחִין); "שֶׁבַע שָׁנִים" – שֶׁבַע הַמִּידוֹת.

הֲרֵי שֶׁמִּסְפָּר זֶה מוֹרֶה עַל שְׁלֵימוּת הָעֲבוֹדָה בְּכָל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְאַף שֶׁשְּׁלֵימוּת זוֹ הָיְתָה קַיֶּמֶת גַּם בְּאַבְרָהָם כַּמּוּבָן, הִיא בָּאָה לִידֵי בִּיטוּי בְּשָׂרָה וְאַף בְּמִסְפַּר יְמֵי חַיֶּיהָ.

בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אַבְרָהָם מִצַּד עַצְמוֹ הָיָה מֵעֵל הָעוֹלָם, "שֵׁכֶל הַנֶּעְלָם מִכָּל רַעְיוֹן". וְאִילוּ שָׂרָה – בְּחִינַת נוּקְבָא, מַלְכוּת, שׁוֹרֶשׁ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם, שֶׁהֵם גִּדְרֵי הָעוֹלָם – הִמְשִׁיכָה וּפְעָלָה אֶת עִנְיָנֶיהָ בְּתוֹךְ גִּדְרֵי הָעוֹלָם. וּמִכֵּיוָן שֶׁעִיקַּר הָעֲבוֹדָה הִיא בָּעוֹלָם דַּוְקָא, לַעֲשׂוֹת מִמָּנּוּ דִּירָה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, לָכֵן נִרְמָזֶת שְׁלֵימוּת הָעֲבוֹדָה בְּ"חַיֵּי שָׂרָה" דַּוְקָא, רֶמֶז לְכָךְ שֶׁגַּם הָעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ שיחת פורים תש"ל – מתוך 'לקראת שבת')

צַד הַשָּׁוֶה בְּשָׂרָה וְאֶסְתֵּר

בִּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה"". וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ "מָה רָאֲתָה אֶסְתֵּר שֶׁתִּתְמַלּוֹךְ עַל 'שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה'? אֶלָּא: תְּבוֹא אֶסְתֵּר, שֶׁהָיְתָה בַּת בִּתָּהּ שֶׁל שָׂרָה, שֶׁחָיְתָה קכ"ז - וְתִתְמַלּוֹךְ עַל קכ"ז מְדִינוֹת" (ב"ר פנ"ח, ג).

וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּתוֹכָן רֶמֶז זֶה:

הַיְתָרוֹן הַמְיוּחָד ("אוֹיפְטוּ") בְּקכ"ז שְׁנוֹת חַיֶּיהָ שֶׁל שָׂרָה הוּא, כְּדִבְרֵי רַשִׁ"י, שֶׁ"כּוּלָּן שָׁוִין לְטוֹבָה" - דְּאַף שֶׁמִּצַּד הַטֶּבַע יֶשְׁנָם תְּמוּרוֹת וְשִׁינוּיִים בְּחַיֵּי הָאָדָם, עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת, הֲרֵי אֵצֶל שָׂרָה כָּל שְׁנוֹת חַיֶּיהָ הָיוּ "שָׁוִין לְטוֹבָה", לְלֹא הֶבְדֵּל בֵּין זְמַן לִזְמַן.

וְהִשְׁתַּוּוּת זוֹ, לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, הִיא שֶׁהָיְתָה גַּם בְּקכ"ז מְדִינוֹת שֶׁעֲלֵיהֶן מָלְכָה אֶסְתֵּר:

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ אָז בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא בְּאוֹפֶן דְּ"מְפוּזָּר וּמְפוֹרָד בֵּין הָעַמִּים" - מְפוּזָּרִים בְּ"שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה". וְלָכֵן גְּזֵירַת הָמָן "לְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן", נִשְׁלְחָה אֶל כָּל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ, "מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ" (מגילת אסתר ג, יב־יג).

וְזֶהוּ גּוֹדֶל הַפֶּלֶא וְהַחִידּוּשׁ, שֶׁאַף שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְפוּזָּרִים בִּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים וּמְשׁוּנִים, הֲרֵי שֶׁהָיוּ "כּוּלָּן שָׁוִין לְטוֹבָה" בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ - וּכְדִבְרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (תורה אור בהוספות קכ, ד) "שֶׁכָּל הַיָּמִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּסַכָּנָה מִפְּנֵי גְּזֵירַת הָמָן, שֶׁנִּמְשַׁךְ הַזְּמַן כִּמְעַט מָשָׁךְ שָׁנָה, הָיוּ כּוּלָּם בִּבְחִינַת מְסִירוּת־נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה, כִּי בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה הָיוּ מוּכָנִים לִמְסוֹר נַפְשָׁם לַהֲרִיגָה וְלֹא לַעֲבוֹר דָּת חַס־וְשָׁלוֹם, וְלֹא עָלָה עַל שׁוּם אֶחָד מֵהֶם מַחֲשֶׁבֶת חוּץ חַס־וְשָׁלוֹם"!

וְזֶהוּ שֶׁמַּשְׁוָה הַמִּדְרָשׁ בֵּין קכ"ז שְׁנוֹתֶיהָ שֶׁל שָׂרָה לְקכ"ז הַמְּדִינוֹת דְּאֶסְתֵּר, כִּי בִּשְׁנֵיהֶם הִיא אוֹתָהּ הַמַּעֲלָה - "כּוּלָּן שָׁוִין לְטוֹבָה".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך ב עמ' 264 – מתוך 'לקראת שבת')

בַּת כ' כְּבַת ז' – בָּעֲבוֹדָה

עַל הַפָּסוּק "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים" (כג, א) פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י "בַּת ק' כְּבַת כ' . . וּבַת כ' כְּבַת ז'".

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָרֶמֶז בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

שֶׁבַע שָׁנִים - הוּא הַזְּמַן שֶׁבּוֹ הַתְחָלַת הַחִינּוּךְ (ראה הל' ת"ת לאדה"ז בתחילתו. טושו"ע או"ח סשמ"ג); עֶשְׂרִים שָׁנָה - הוּא הַזְּמַן

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) חַיֵּי. לְשׁוֹן רַבִּים וְלֹא יִתְפָּרְדוּ. וּמִנְהַג הַלָּשׁוֹן לְהַקְדִּים הַמִּסְפָּר הָרַב עַל הַמְּעַט. וְהֵפֶךְ הַדָּבָר כְּמוֹ שְׁנֵי יַעֲקֹב: תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁבּוֹ נַעֲשָׂה הָאָדָם "גָּדוֹל" בִּשְׁלֵימוּת, אָז נִכְנָסִים בּוֹ "מוֹחִין דְּגַדְלוּת" (ראה ב"ב קנו, א. לקו"ת במדבר ב, רע"א), וּמַתְחִיל לָצֵאת בָּעוֹלָם וְלִרְדּוֹף אַחֲרֵי פַּרְנָסָתוֹ (אבות ספ"ה); מֵאָה שָׁנָה - הוּא הַזְּמַן דִּגְמַר וּשְׁלֵימוּת הָעֲבוֹדָה (ראה אבות שם).

וְהִנֵּה, הַמַּצָּב הָרָצוּי הוּא שֶׁיִּהְיֶה **"בַּת ק' כְּבַת כ'"** - שֶׁגַּם בִּגְמַר הָעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם (גִּיל מֵאָה) יִהְיֶה "בְּלֹא חֵטְא" כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִילַת הָעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם (גִּיל עֶשְׂרִים);

אָמְנָם כְּדֵי לְהַגִּיעַ לְזֶה, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָה **"בַּת כ' כְּבַת ז'"** - שֶׁגַּם כְּשֶׁנַּעֲשָׂה גָּדוֹל וְיֵשׁ לוֹ הַ"מוֹחִין דְּגַדְלוּת" (גִּיל עֶשְׂרִים), אֵינוֹ מַמְצִיא דֵּעוֹת וְהִשְׁקָפוֹת מִשֶּׁלּוֹ ("אֵיגֶּענֶע דְּרָכִים"), אֶלָּא מִתְנַהֵג כְּמוֹ יֶלֶד שֶׁזֶּה־עַתָּה הִגִּיעַ לְחִינּוּךְ (גִּיל שֶׁבַע), שֶׁעוֹשֶׂה מַה שֶׁמְּצַוִּים עָלָיו בְּפַשְׁטוּת וּבִתְמִימוּת.

(ב) וַתָּמֹת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃

ב וּמִיתַת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמִסְפְּדָה לְשָׂרָה וּלְמִבְכֵּיהּ׃

רש"י ◄ **בְּקִרְיַת אַרְבַּע•** עַל שֵׁם אַרְבָּעָה עֲנָקִים שֶׁהָיוּ שָׁם: אֲחִימָן, שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וַאֲבִיהֶן. דָּבָר אַחֵר: עַל שֵׁם ד' זוּגוֹת שֶׁנִּקְבְּרוּ שָׁם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: (ב"ר) אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. **וַיָּבֹא אַבְרָהָם•** מִבְּאֵר שֶׁבַע. **לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ•** וְנִסְמְכָה מִיתַת שָׂרָה לַעֲקֵדַת יִצְחָק, לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי בְּשׂוֹרַת הָעֲקֵדָה, שֶׁנִּזְדַּמֵּן בְּנָהּ לִשְׁחִיטָה, וְכִמְעַט שֶׁלֹּא נִשְׁחַט, פָּרְחָה נִשְׁמָתָהּ מִמֶּנָּה וּמֵתָה.

(ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר׃

ג וְקָם אַבְרָהָם מֵעַל אַפֵּי מִיתֵהּ וּמַלֵּל עִם בְּנֵי חִתָּאָה לְמֵימָר׃

(ד) גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃

ד דַּיָּר וְתוֹתַב אֲנָא עִמְּכוֹן הָבוּ לִי אַחְסָנַת קְבוּרָא עִמְּכוֹן וְאֶקְבַּר מִיתִי מִן קֳדָמַי׃

רש"י ◄ **גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם•** גֵּר מֵאֶרֶץ אַחֶרֶת, וְנִתְיַשַּׁבְתִּי עִמָּכֶם. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: אִם תִּרְצוּ, הֲרֵינִי גֵּר. וְאִם לָאו, אֶהְיֶה תּוֹשָׁב וְאֶטְּלֶנָּה מִן הַדִּין, שֶׁאָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת". **אֲחֻזַּת־קֶבֶר•** אֲחֻזַּת קַרְקַע לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

(ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃

ה וְאָתִיבוּ בְּנֵי חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵהּ׃

(ו) שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ׃

ו קַבֵּל מִנָּנָא רִבּוֹנָנָא רַב קָדָם יְיָ אַתְּ בֵּינָנָא בִּשְׁפַר קִבְרָנָא קְבַר יָת מִיתָךְ אֱנַשׁ מִנָּנָא יָת קִבְרֵהּ לָא יִמְנַע מִנָּךְ מִלְּמִקְבַּר מִיתָךְ׃

רש"י ◄ **לֹא־יִכְלֶה•** לֹא יִמְנַע, כְּמוֹ: (תהלים מ) "לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ", וּכְמוֹ: (לעיל ח) "וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם".

(ז) וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת׃

ז וְקָם אַבְרָהָם וּסְגִיד לְעַמָּא דְאַרְעָא לִבְנֵי חִתָּאָה׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) אַרְבַּע. שֵׁם אָדָם גָּדוֹל בָּעֲנָקִים. וְלִהְיוֹתוֹ אַבְרָהָם הוּא עַל דֶּרֶךְ דְּרָשׁ כִּי לֹא הָיָה מֵהָעֲנָקִים. וְכַאֲשֶׁר מֵתָה שָׂרָה הָיָה אַבְרָהָם בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל כֵּן אָמַר וַיָּבֹא אַבְרָהָם: **וְלִבְכֹּתָהּ.** לִבְכּוֹת עָלֶיהָ. וְכֵן וּבְכִתָּה אֶת אָבִיהָ: תורה ג

ג) פְּנֵי מֵתוֹ. רֶמֶז לַגּוּף. וְעוֹד תִּמְצָא פֵּרוּשׁ לֵאמֹר: תורה ד

ד) גֵּר. לְבַדּוֹ הוּא הַלָּן: **וְתוֹשָׁב.** הוּא הַגֵּר הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ. אָמַר הִנֵּה אֲנִי תּוֹשָׁב עִמָּכֶם, וְהַמְּוֻת גָּזוּר עָלֵינוּ, וְאֵין לִי מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה לִי. אֲחֻזָּה כְּמוֹ נַחֲלָה. אוֹ מָקוֹם שֶׁאוֹחֵז אוֹתוֹ בְּכֶסֶף לִהְיוֹת קָבֶר לְמֵתִי: תורה ה

ו) אֲדֹנִי. וְלֹא אֲדוֹנֵינוּ. לְשׁוֹן הַמְדַבֵּר. וְאֵין מִדֶּרֶךְ מוּסָר לְשׁוּם אֲחֵרִים שֶׁתְּפִים עִמּוֹ: **נְשִׂיא אֱלֹהִים.** דֶּרֶךְ גְּדֻלָּה בַּעֲבוּר כִּי אַתָּה נָבִיא: **יִכְלֶה.** יִמְנַע. כִּי יִמְצָא בְּהֵ"א גַּם בְּאָלֶ"ף בָּאַחֲרוֹנָה: תורה ז

ז) וְדִקְדּוּק וַיִּשְׁתַּחוּ. בְּסֵפֶר הַיְּסוֹד. וְהָאוֹמְרִים כִּי הִשְׁתַּחֲוָיָתוֹ הָיְתָה לַשֵּׁם,

(ח) **וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שִׁמְעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר:**

ח וּמַלֵּל עִמְּהוֹן לְמֵימַר אִם אִית רַעֲוָא בְּנַפְשְׁכוֹן לְמִקְבַּר יָת מִיתִי מִן קֳדָמַי קַבִּילוּ מִנִּי וּבְעוּ לִי מִן עֶפְרוֹן בַּר צוֹחַר:

רש"י ◄ **נַפְשְׁכֶם** • רְצוֹנְכֶם. **וּפִגְעוּ־לִי** • לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, כְּמוֹ: (רות א) "אַל־תִּפְגְּעִי־בִי".

(ט) **וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לּוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר:**

ט וְיִתֶּן לִי יָת מְעָרַת כָּפֶלְתָּא דִּי לֵהּ דִּי בִּסְטַר חַקְלֵהּ בְּכַסְפָּא שְׁלִים יִתְּנִינַהּ לִי בֵּינֵיכוֹן לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא:

רש"י ◄ **הַמַּכְפֵּלָה** • בַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו. דָּבָר אַחֵר: שֶׁכְּפוּלָה בְּזוּגוֹת (עירובין נג). **בְּכֶסֶף מָלֵא** • אֲשַׁלֵּם כָּל שָׁוְיָהּ. וְכֵן דָּוִד אָמַר לַאֲרַוְנָה: (דברי הימים א כא) "בְּכֶסֶף מָלֵא".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק י, עַמּ' 62 וְאֵילָךְ – מִתּוֹךְ 'לִקְרַאת שַׁבָּת')

לָמָּה לֹא בְּחִינָּם?

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ לִבְנֵי חֵת "וְיִתֶּן לִי אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה גו' בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי" (כג, ט), וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י "אֲשַׁלֵּם כָּל שָׁוְיָהּ".

וְהִנֵּה, לְפָנֵי־זֶה כָּתַב רַשִׁ"י שֶׁאָמַר אַבְרָהָם "אִם תִּרְצוּ . . אֶטְּלֶנָּה מִן הַדִּין, שֶׁאָמַר לִי הַקָּבָּ"ה לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (רש"י כג, ד ד"ה גר ותושב). וְהַיְינוּ, שֶׁבָּאֱמֶת הָיָה יָכוֹל לָקַחַת אֶת הַמְּעָרָה בְּחִינָּם, אֶלָּא שֶׁרָצָה אַבְרָהָם לְשַׁלֵּם "כָּל שָׁוְיָהּ" דַּוְקָא.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מַה דְּאִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב קכח, א) שֶׁרַק אֵצֶל הַקְלִיפּוֹת הַסֵּדֶר הוּא "אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִינָּם", אַךְ בַּקְּדוּשָׁה צָרִיךְ "לְאִשְׁתַּדְּלָא בֵּיהּ כִּדְקָא יָאוּת כְּפוּם חֵילֵיהּ", וּ"בַּאֲגַר שְׁלִים". וְרַק עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה וִיגִיעָה וְהִשְׁתַּדְּלוּת אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ "רוּחָא דְּקוּדְשָׁא". וְלָכֵן שִׁילֵּם אַבְרָהָם "אֲגַר שְׁלִים" - "כֶּסֶף מָלֵא", כִּי עֲבוֹדָה בְּלִי יְגִיעָה - "חִינָּם" - אֵינוֹ מַמְשִׁיךְ אֶת רוּחַ הַקְּדוּשָׁה.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁאָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כִּשְׁרוֹנוֹת טוֹבִים בְּטִבְעָם, אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר בִּלְבָבוֹ, הֲרֵי הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לִי בְּמַתָּנָה, וְקַל לִי לְקַיֵּים אֶת הַמִּצְוֹת, וְאִם־כֵּן כָּל עִנְיַן הַיְגִיעָה וְהָעֲבוֹדָה הוּא מִמֶּנִּי וְהָלְאָה! אֶלָּא, כְּמוֹ שֶׁאַבְרָהָם לֹא רָצָה לִקְנוֹת בְּחִינָּם אֶת הַחֵלֶק הַמַּגִּיעַ לוֹ, וְשֶׁהָיָה יָכוֹל לִיטֹּל בְּנָקֵל, אֶלָּא נָתַן עֲבוּרוֹ אֶת כָּל שָׁוְיָהּ, כֵּן גַּם אָדָם כָּזֶה, כְּדֵי שֶׁיַּמְשִׁיךְ בַּעֲבוֹדָתוֹ אֶת רוּחַ הַקְּדוּשָׁה, הֲרֵי עֲבוֹדָתוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל־יְדֵי הִשְׁתַּדְּלוּת וִיגִיעָה, וְלֹא "חִינָּם".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת חֵלֶק י, עַמּוּד 60 וְאֵילָךְ – מִתּוֹךְ 'לִקְרַאת שַׁבָּת')

קְנִיַּת הַמְּעָרָה בְּכֶסֶף מָלֵא

וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה . . בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי אֲשַׁלֵּם כָּל שָׁוְיָהּ, וְכֵן דָּוִד אָמַר לְאַרַוְנָה בְּכֶסֶף מָלֵא (כג, ט. ובפירוש רש"י)

לִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ מַה שֶּׁמּוֹסִיף רַשִׁ"י "וְכֵן דָּוִד אָמַר לְאַרַוְנָה בְּכֶסֶף מָלֵא", הֲרֵי הַלָּשׁוֹן "בְּכֶסֶף מָלֵא" נֶאֱמַר גַּם כָּאן, וּמַה מּוֹסִיף לָנוּ בַּהֲבָנַת הַכְּתוּבִים שֶׁגַּם דָּוִד אָמַר לְאַרַוְנָה "בְּכֶסֶף מָלֵא"?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה בֵּאֵר לָנוּ רַשִׁ"י מַה שֶּׁהִדְגִּישׁ אַבְרָהָם שֶׁמּוּכָן לְשַׁלֵּם כָּל שָׁוְיָהּ:

דִּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ אֵצֶל דָּוִד, שֶׁאַף שֶׁכְּשֶׁכָּבַשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם מֵאֲרַוְנָה, זָכָה בָּהּ כְּבָר מִדִּין כִּבּוּשׁ, מִכָּל־מָקוֹם לֹא רָצָה לִבְנוֹת בָּהּ מִזְבֵּחַ עַד שֶׁשִּׁלֵּם עֲבוּרָהּ כֶּסֶף מָלֵא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברי הימים א כא, כד) "כִּי לֹא אֶשָּׂא אֲשֶׁר לְךָ לַה' וְהַעֲלוֹת עוֹלָה חִנָּם", שֶׁרָצָה דָּוִד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לְאַרַוְנָה שׁוּם שַׁיָּכוּת לִמְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, וְלָכֵן שִׁלֵּם לוֹ בְּכֶסֶף מָלֵא, שֶׁבָּזֶה סִלֵּק אֶת זְכוּתוֹ שֶׁל אֲרַוְנָה מֵהַמָּקוֹם מִכֹּל וָכֹל.

עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הָיְתָה כַּוָּנַת אַבְרָהָם בִּקְנִיַּת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה "בְּכֶסֶף מָלֵא", דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ לִטְּלָהּ מִן הַדִּין, שֶׁהֲרֵי אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה "לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (וכדפירש רש"י לעיל כג, ד), מִכָּל־מָקוֹם שִׁלֵּם לְעָפְרוֹן כֶּסֶף מָלֵא כְּדֵי לְסַלֵּק אֶת זְכוּתוֹ מִן הַמְּעָרָה לְגַמְרֵי.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לא אָמְרוּ כְּלוּם. כִּי הַכָּתוּב אָמַר שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה לִבְנֵי חֵת. וְהִשְׁתַּחֲוָיָה שֶׁיִּשְׁחַ רֹאשׁוֹ. וְזֶה מִשְׁפַּט הַנּוֹתֵן שֶׁבַח לְאַחֵר. וְגַם מֹשֶׁה הִשְׁתַּחֲוָה לְחוֹתְנוֹ: תורה ח

ט) מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. מְעָרָה בְּתוֹךְ מְעָרָה: **בְּכֶסֶף מָלֵא.** וְהַהֶפֶךְ חָסֵר: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(י) וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר:

י וְעֶפְרוֹן יָתֵב בְּגוֹ בְּנֵי חִתָּאָה וְאָתֵיב עֶפְרוֹן חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה לְכָל עָלֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ לְמֵימַר:

רש"י◄ **וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב•** כְּתִיב חָסֵר, אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּחוּ שׁוֹטֵר עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ, עָלָה לִגְדֻלָּה. **לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ•** שֶׁכֻּלָּן בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן וּבָאוּ לִגְמֹל חֶסֶד לְשָׂרָה.

(יא) לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָּךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ:

יא לָא רִבּוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי חַקְלָא יְהָבִית לָךְ וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ לָךְ יְהָבִיתַהּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמִּי יְהָבִיתַהּ לָךְ קְבַר מִיתָךְ:

רש"י◄ **לֹא־אֲדֹנִי•** לֹא תִקְּנָהּ אוֹתָהּ בְּדָמִים. **נָתַתִּי לָּךְ•** חֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁנְּתַתִּיהָ לְךָ.

(יב) וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ:

יב וּסְגִיד אַבְרָהָם קֳדָם עַמָּא דְּאַרְעָא:

(יג) וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה:

יג וּמַלִּיל עִם עֶפְרוֹן קֳדָם עַמָּא דְּאַרְעָא לְמֵימַר בְּרַם אִם אַתְּ עָבֵד לִי טִיבוּ קַבֵּל מִנִּי אֶתֵּן כַּסְפָּא דְּמֵי חַקְלָא סַב מִנִּי וְאֶקְבַּר יָת מִיתִי תַּמָּן:

רש"י◄ **אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי•** אַתָּה אוֹמֵר לִי לִשְׁמֹעַ לְךָ וְלִיקַח בְּחִנָּם, אֲנִי אִי אֶפְשִׁי בְּכָךְ "אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי", הַלְוַאי וְתִשְׁמָעֵנִי. **נָתַתִּי•** דוני"ש בְּלַעַ"ז, מוּכָן הוּא אֶצְלִי, וְהַלְוַאי נָתַתִּי לְךָ כְּבָר.

(יד) וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:

יד וְאָתֵיב עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵהּ:

(טו) אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר:

טו רִבּוֹנִי קַבֵּל מִנִּי אַרְעָא שַׁוְיָא אַרְבַּע מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף בֵּינָא וּבֵינָךְ מַה הִיא וְיָת מִיתָךְ קְבַר:

רש"י◄ **בֵּינִי וּבֵינְךָ•** בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כָּמוֹנוּ מַה הִיא חֲשׁוּבָה, לְכָלוּם, אֶלָּא הַנַּח אֶת הַמֶּכֶר, (ב"ר) וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר.

(טז) וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסּוֹחֵר:

טז וְקַבֵּל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וּתְקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יָת כַּסְפָּא דְּמַלִּיל קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה אַרְבַּע מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף מִתְקַבֵּל סְחוֹרָא (נ"י דְּמִתְקַבֵּל סְחוֹרְתָא) בְּכָל מְדִינָתָא:

רש"י◄ **וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן•** (בכורות נ) חָסֵר וָי"ו, לְפִי שֶׁאָמַר הַרְבֵּה וַאֲפִלּוּ מְעַט לֹא עָשָׂה, (ב"מ פז) שֶׁנָּטַל מִמֶּנּוּ שְׁקָלִים גְּדוֹלִים, קַנְטְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "עוֹבֵר לַסּוֹחֵר", שֶׁמִּתְקַבְּלִים בְּשֶׁקֶל בְּכָל מָקוֹם, וְיֵשׁ מָקוֹם שֶׁשִּׁקְלֵיהֶם גְּדוֹלִים, שֶׁהֵן קַנְטְרִין, צנטיאר"ש בְּלַעַ"ז.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) לֹא כֵן **אֲדֹנִי** אַךְ שֶׁתִּשְׁמָעֵנִי: תורה יב

יב) לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ. וְזֹאת הַהִשְׁתַּחֲוָיָה הָיְתָה לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ לְעֶפְרוֹן, לְתֵת שֶׁבַח לוֹ: תורה יג

יג) אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי. אִם אַתָּה תַּעֲשֶׂה כֵּן לוּ תִּשְׁמָעֵנִי. אוֹ טַעְמוֹ אִם אַתָּה תַּעֲשֶׂה כֵּן, לוּ נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה: תורה יד

טז) עוֹבֵר לַסּוֹחֵר. שֶׁלֹּא יִקַּח כִּי אִם כֶּסֶף נִבְחָר: תורה יז

◆ יום שני כ׳ מרחשון ◆

(יז) וַיָּקָם ׀ שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב:

יז וְקָם חֲקַל עֶפְרוֹן דִּי בְּכַפֵּלְתָּא דִּי קֳדָם מַמְרֵא חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ וְכָל אִילָנֵי דִּי בְחַקְלָא דִּי בְכָל תְּחוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר:

רש״י ◄ וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן • תְּקוּמָה הָיְתָה לוֹ, שֶׁיָּצָא מִיַּד הֶדְיוֹט לְיַד מֶלֶךְ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: ״וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה וְגוֹ׳״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לה, עמ׳ 87)

וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן (כג, יז)

תְּקוּמָה הָיְתָה לוֹ, שֶׁיָּצָא מִיַּד הֶדְיוֹט לְיַד מֶלֶךְ (רש״י)

לַשָּׂדֶה הָיְתָה תְּקוּמָה עַל־יְדֵי שֶׁנִּכְנַס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, עוֹד קוֹדֶם קְבוּרַת שָׂרָה. וְאַף בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית כָּךְ: כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי בָּא לְאֵיזֶה מָקוֹם, שֶׁפְּשׁוּט שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם בִּשְׁלִיחוּת אֱלוֹקִית כְּדֵי ״לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל״ – עָלָיו לָדַעַת שֶׁעֶצֶם הִמָּצְאוֹ בְּמָקוֹם זֶה, עוֹד לִפְנֵי שֶׁקִּיֵּים בּוֹ אֵיזוֹ מִצְוָה, פּוֹעֵל עַל הַמָּקוֹם עֲלִיָּה וּתְקוּמָה – יְצִיאָה מִיַּד הֶדְיוֹט, עַל־יְדֵי עֶצֶם הָעִנְיָן שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל.

(יח) לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ:

יח לְאַבְרָהָם לִזְבִינוּהִי לְעֵינֵי בְּנֵי חִתָּאָה בְּכֹל עָלֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ:

רש״י ◄ בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ • בְּקֶרֶב כֻּלָּם וּבְמַעֲמַד כֻּלָּם הִקְנָהוּ לוֹ.

(יט) וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

יט וּבָתַר כֵּן קְבַר אַבְרָהָם יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ בִּמְעָרַת חֲקַל כָּפֶלְתָּא עַל אַפֵּי מַמְרֵא הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן:

(כ) וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת:

כ וְקָם חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ לְאַבְרָהָם לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה:

כד (א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל:

א וְאַבְרָהָם סִיב עָל בְּיוֹמִין וַיְיָ בְּרִיךְ יָת אַבְרָהָם בְּכֹלָּא:

רש״י ◄ בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל • ״בַּכֹּל״ עוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא ״בֵּן״, וּמֵאַחַר שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, הָיָה צָרִיךְ לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ׳ 773)

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים (כד, א)

יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא בְּזִקְנָה וְאֵינוֹ בְּיָמִים, בְּיָמִים וְאֵינוֹ בְּזִקְנָה, אֲבָל כָּאן – זִקְנָה כְּנֶגֶד יָמִים וְיָמִים כְּנֶגֶד זִקְנָה (מִדְרַשׁ רַבָּה) ״זָקֵן״ – ״אֵין זָקֵן אֶלָּא זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה״ (קידושין לב), הַיְנוּ

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) וַיָּקָם. נִתְקַיֵּם וְעָמַד הַשָּׂדֶה לְמִקְנָה. וְהִנֵּה זֶה הַפָּסוּק דָּבֵק עִם הַפָּסוּק שֶׁהוּא לְמַעְלָה. וְכֵן גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי. וְהָעֲשָׂרָה שֶׁהִזְכִּיר הַגָּאוֹן אֵינָם דְּבוּקִים: תורה יח

יח) וְטַעַם לְעֵינֵי בְּנֵי חֵת. אֶת אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם: וְטַעַם לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ. כָּל עוֹבֵר וָשָׁב: תורה יט

יט) וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה. וּמֵאָז נִתְקַיֵּם הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת הַקֶּבֶר לוֹ וּלְזַרְעוֹ. וְנִזְכְּרָה זֹאת הַפָּרָשָׁה לְהוֹדִיעַ מַעֲלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל כָּל הָאֲרָצוֹת לַחַיִּים וְלַמֵּתִים. וְעוֹד לְקַיֵּם דְּבַר ה׳ לְאַבְרָהָם לִהְיוֹת לוֹ נַחֲלָה: תורה כ

א) בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. בְּאֹרֶךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָדָם שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה.
"בָּא בַּיָּמִים" – הִגִּיעַ עִם כָּל יָמָיו, אָדָם שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם פּוֹעֵל וְעוֹסֵק בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות.
עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה רוֹכֵשׁ הָאָדָם שְׁלֵמוּת לְנַפְשׁוֹ; הוּא קוֹנֶה אֶת חָכְמַת הַתּוֹרָה וּמִתְעַלֶּה עַל־יָדָהּ. וְאִילוּ עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, הַמְּלוּבָּשׁוֹת בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, הוּא מֵאִיר וּמְזַכֵּךְ אֶת גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם.
וּלְפִי־זֶה: "זְקֵנָה" מְסַמֶּלֶת אֶת הַשְּׁלֵימוּת הָעַצְמִית; וְאִילוּ "בָּא בַּיָּמִים" – אֶת תִּיקּוּן הַזּוּלַת (הָעוֹלָם).
זֶהוּ שֶׁאוֹמֵר הַמִּדְרָשׁ: "יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא בְּזִקְנָה וְאֵינוֹ בְּיָמִים" – הוּא עוֹסֵק אַךְ וְרַק בִּקְנִיַּת שְׁלֵמוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְאֵינוֹ מִשְׁתַּדֵּל לְהָאִיר אֶת סְבִיבָתוֹ; "בְּיָמִים וְאֵינוֹ בְּזִקְנָה" – הוּא עוֹסֵק בְּהָאָרַת הָעוֹלָם בִּלְבַד, וְאִילוּ עַל עַצְמוֹ הוּא שׁוֹכֵחַ.
"אֲבָל כָּאן, זִקְנָה כְּנֶגֶד יָמִים וְיָמִים כְּנֶגֶד זִקְנָה" – אַבְרָהָם עָסַק בִּשְׁנֵי הַקַּוִּים, וּבְכָל אֶחָד מֵהֶם בִּשְׁלֵמוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ׳ 346)

בַּכֹּל, עוֹלָה בְּגִימַטְרִיָּא בֵּן (רש״י כד, א)
לְרַשִּׁ״י הֶקְשָׁה: מַדּוּעַ הִקְדִּים הַכָּתוּב "וַה׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל" לִפְנֵי שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל אֱלִיעֶזֶר, וַהֲרֵי בְּחִיּוּב הָאָב לִבְנוֹ לְהַשִּׁיאוֹ אִשָּׁה אֵין הֶבְדֵּל אִם הָאָב הוּא עָשִׁיר וּמְבֹרָךְ בַּכֹּל אוֹ לֹא. לָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁ"בַּכֹּל" בְּגִימַטְרִיָּא "בֵּן", וְלָכֵן הָצְרַךְ לְהַשִּׁיאוֹ אִשָּׁה.

(ב) **וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי:**

ב **וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵּהּ סָבָא דְּבֵיתֵהּ דְּשַׁלִּיט בְּכָל דִּי לֵהּ שַׁוִּי כְּעַן יָדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי:**

רש״י◄ **זְקַן בֵּיתוֹ** • לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק, נָקוּד "זְקַן"• **תַּחַת יְרֵכִי** • (שבועות לח) **לְפִי שֶׁהַנִּשְׁבָּע צָרִיךְ שֶׁיִּטֹּל בְּיָדוֹ חֵפֶץ שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן: סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ תְּפִלִּין, וְהַמִּילָה הָיְתָה מִצְוָה רִאשׁוֹנָה לוֹ, וּבָאָה לוֹ עַל־יְדֵי צַעַר וְהָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו וּנְטָלָה.** (וְרוֹצֶה לוֹמַר: מַה שֶּׁלֹּא אָמַר 'תַּחַת יָרֵכְךָ', וְהָיָה לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ הָעֶבֶד בְּמִילָתוֹ, לְפִי שֶׁשֶּׁל אַבְרָהָם הָיְתָה רִאשׁוֹנָה לוֹ קֹדֶם מִילַת הָעֶבֶד, וְקַל לְהָבִין)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

נְקִיטַת חֵפֶץ בִּשְׁבוּעָה

שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי: לְפִי שֶׁהַנִּשְׁבָּע צָרִיךְ שֶׁיִּטֹּל בְּיָדוֹ חֵפֶץ שֶׁל מִצְוָה (כד, ב. ובפירוש רש״י)
וְהִנֵּה, אַבְרָהָם אָבִינוּ קִיֵּם כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה (יומא כח, ב), וְאִם־כֵּן צָרִיךְ עִיּוּן, מִפְּנֵי מַה לֹא הִשְׁבִּיעוֹ בְּמִצְוָה אַחֶרֶת?
וְיוּבָן זֶה, בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁהִקְשָׁה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (תורה אור פרשת לך־לך 'דיבור המתחיל' בעצם היום), דְּלִכְאוֹרָה מִכֵּיוָן שֶׁקִּיֵּם אַבְרָהָם אָבִינוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, מִפְּנֵי מַה הִמְתִּין בְּמִצְוַת מִילָה עַד שֶׁצִּוָּהוּ ה׳?
אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ חִלּוּק בֵּין הַמִּצְוֹת שֶׁל הָאָבוֹת לְהַמִּצְוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, דְּקֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה לֹא הָיְתָה אֶפְשָׁרוּת לְהַחְדִּיר קְדֻשָּׁה בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, כִּי הָיְתָה גְּזֵרָה שֶׁ"בְּנֵי רוֹמִי לֹא יֵרְדוּ לְסוּרְיָא, וּבְנֵי סוּרְיָא לֹא יַעֲלוּ לְרוֹמִי" הַיְינוּ שֶׁאֵין קֶשֶׁר בֵּין הַגַּשְׁמִיּוּת לְהָרוּחָנִיּוּת, וְלָכֵן בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת דְּהָאָבוֹת לֹא הָיָה כֹּחַ לְהַחְדִּיר הַקְדֻשָּׁה בַּחֵפֶץ הַגַּשְׁמִי (וְהַקְדֻשָּׁה שֶׁהָיְתָה בַּחֵפֶץ הָיְתָה רַק בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה); מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְאַחַר מַתַּן־תּוֹרָה נִתְבַּטְּלָה גְּזֵרָה הַנַּ"ל, וְעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוָה אֶפְשָׁר לְהַחְדִּיר קְדֻשָּׁה בַּחֵפֶץ הַגַּשְׁמִי שֶׁבּוֹ נַעֲשִׂית הַמִּצְוָה, וְלָכֵן הַקְדֻשָּׁה נִשְׁאֶרֶת בּוֹ בְּתָמִידוּת.
בְּשׁוֹנָה מִכָּךְ הִיא מִצְוַת מִילָה שֶׁנִּצְטַוּוּ עָלֶיהָ הָאָבוֹת קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, וְלָכֵן הָיָה בְּכֹחָם לְהַחְדִּיר הַקְדֻשָּׁה בַּבָּשָׂר הַגַּשְׁמִי, וְנָהְפַּךְ לִהְיוֹת חֵפֶץ שֶׁל קְדֻשָּׁה. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהִמְתִּין אַבְרָהָם בְּקִיּוּם מִצְוָה זוֹ עַד שֶׁיִּצְטַוֶּה, בִּכְדֵי שֶׁקְּדֻשַּׁת הַמִּצְוָה תַּחְדֹּר בַּגַּשְׁמִיּוּת וּבְאֹפֶן תְּמִידִי, וּמִשּׁוּם־הָכִי הִשְׁבִּיעוֹ אַבְרָהָם עַל־יְדֵי שִׂימַת יָדוֹ תַּחַת יֶרְכּוֹ דַּוְקָא - הַדָּבָר הַיָּחִיד שֶׁהָיָה חֶפְצָא דִּקְדֻשָּׁה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יָמִים וָעֹשֶׁר וְכָבוֹד וּבָנִים מִכָּל חֶמְדַּת הָאָדָם. וּדְרַשׁ שֶׁבִּתּוֹ הָיְתָה שְׁמָהּ בַּכֹּל, צָרִיךְ לְהוֹסִיף בֵּי״ת מִשָּׁרֶת: תורה ב
ב) שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי. יֵשׁ אוֹמֵר רָמֵז לַמִּילָה. וְאִלּוּ הָיָה כֵּן הָיָה נִשְׁבָּע בִּבְרִית הַמִּילָה וְלֹא בַּשֵּׁם. וְהַקָּרוֹב אֵלַי שֶׁהָיָה מִשְׁפָּט בַּיָּמִים הָהֵם לָשׂוּם אָדָם יָדוֹ תַּחַת יָרֵךְ מִי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַטַּעַם אִם אַתָּה בִּרְשׁוּתִי שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יֶרְכִּי. וְהָאָדוֹן יוֹשֵׁב וְהַיֶּרֶךְ עַל הַיָּד, כְּטַעַם הִנֵּה יָדִי תַּחַת רְשׁוּתְךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ. וְזֶה הַמִּשְׁפָּט עֲדַיִן בְּאֶרֶץ הוֹדוּ: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:

ג וַאֲקַיֵּם עָלָךְ בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָּא וֵאלָהָא דְאַרְעָא דְּלָא תִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנַת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵב בֵּינֵיהוֹן:

(ד) כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק:

ד אֱלָהֵין לְאַרְעִי וּלְיַלְדוּתִי תֵּיזִיל וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי לְיִצְחָק:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ספר השיחות תשמ״ח חלק א, עמוד 84 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לְהוֹסִיף בָּנִים לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם

כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק: (כד, ד)

הַשְּׁלִיחוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמָּצִינוּ בַּתּוֹרָה הִיא שְׁלִיחַת אַבְרָהָם אֶת אֱלִיעֶזֶר עַבְדּוֹ לְחָרָן, לָקַחַת אִשָּׁה לִבְנוֹ.

וְיֵשׁ לִלְמֹד מִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

הַשְּׁלִיחוּת הָרִאשׁוֹנָה בַּמַּעֲלָה הַמֻּטֶּלֶת עַל הָאָדָם הִיא לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַתָּלוּי בּוֹ, לִפְעֹל הָעִנְיָן דְ״פְּרוּ וּרְבוּ״, לְקָרֵב עוֹד יְהוּדִים לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁיִּתְוַסְּפוּ עוֹד ״בָּנִים״ לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ״ל (סנהדרין יט, ב) ״כָּל הַמְּלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ יְלָדוֹ״.

וּכְמוֹ שֶׁאַבְרָהָם שָׁלַח אֶת אֱלִיעֶזֶר עַבְדּוֹ עַד לְחָרָן, ״חָרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם בָּעוֹלָם״ (פִּרוּשׁ רש״י סוף פרשת נח), כְּמוֹ־כֵן עַל הָאָדָם לְלֶכֶת גַּם לִמְקוֹמוֹת שֶׁהֵם ״רֵיקִים״ מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת כְּדֵי לִמְצוֹא שָׁם עוֹד יְהוּדִי וּלְקָרְבוֹ לַעֲבוֹדַת השי״ת, עַד שֶׁגַּם אוֹתוֹ יְהוּדִי יִפְעַל גַּם הוּא לְקָרֵב עוֹד יְהוּדִים לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

(ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ מִשָּׁם:

ה וַאֲמַר לֵהּ עַבְדָּא מָאִים לָא תֵּיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַתְרַי לְאַרְעָא הָדָא הַאֲתָבָא אָתִיב יָת בְּרָךְ לְאַרְעָא דִּי נְפַקְתָּא מִתַּמָּן:

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה:

ו וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תָּתִיב יָת בְּרִי לְתַמָּן:

(ז) יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מֹולַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם:

ז יְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָּא דִּי דַבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא וּמֵאַרַע יַלְדוּתִי וְדִי מַלֵּל לִי וְדִי קַיֵּם לִי לְמֵימַר לִבְרָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכֵהּ קֳדָמָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִתַּמָּן:

רש״י ◄ה׳◄ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי • וְלֹא אָמַר: ׳וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ׳, וּלְמַעְלָה אָמַר ״וְאַשְׁבִּיעֲךָ וְגוֹ׳״. אָמַר לוֹ: עַכְשָׁו הוּא ״אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ״, שֶׁהִרְגַּלְתִּיו בְּפִי הַבְּרִיּוֹת, אֲבָל כְּשֶׁלְּקָחַנִי

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) וְטַעַם אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ. בַּמָּקוֹם הַזֶּה כִּי בַּת פְּלוֹנִי לְפִלוֹנִי בָּאָרֶץ מִן הַשָּׁמַיִם. וְהוּא סוֹד: **הַכְּנַעֲנִי.** כְּלָל לְעַשְׂתִּי עָשָׂר גּוֹיִם: תורה ד

ד) כִּי אֶל אַרְצִי. זֹאת חָרָן שָׁדָר שָׁם: **מוֹלַדְתִּי.** אוּר כַּשְׂדִּים: תורה ה

ה) אוּלַי. יִמְצָא עַל טְעָמִים רַבִּים, וְכֵן אוּלַי יַעֲשֶׂה זָרִים: נִפְתָּח הֵ״א **הֲהָשֵׁב.** בְּפַתַּ״ח קָטָן בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ הֵ״א הַבִּנְיָן קָמוּץ, וְאִלּוּ נִפְתָּח בְּפַתַּ״ח גָּדוֹל הָיָה כָּבֵד עַל הַלָּשׁוֹן: תורה ו

ו) כָּל הִשָּׁמֶר מִלְּעֵיל מִלְּשׁוֹן שְׁמִירָה. וַאֲשֶׁר מִלְּרַע לְשׁוֹן שְׁמָרִים. כְּמוֹ הִשָּׁמֵר וְהִשָּׁקֵט. כְּטַעַם שֹׁקֵט הוּא עַל שְׁמָרָיו: תורה ז

ז) הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ. תְּפִלָּה. וְאִלּוּ הָיְתָה נְבוּאָה, לָמָּה אָמַר וְאִם לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה: תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִבֵּית אָבִי, הָיָה "אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם" וְלֹא אֱלֹהֵי הָאָרֶץ, שֶׁלֹּא הָיוּ בָּאֵי עוֹלָם מַכִּירִים בּוֹ, וּשְׁמוֹ לֹא הָיָה רָגִיל בָּאָרֶץ. **מִבֵּית אָבִי•** מֵחָרָן. **וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי•** מֵאוּר כַּשְׂדִּים. **וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי•** לְצָרְכִּי, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי", וְכֵן כָּל 'לִי', וְ'לוֹ' וְ'לָהֶם' הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר, מְפֹרָשִׁים בִּלְשׁוֹן 'עַל', וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם (רצונו, שֶׁדֶּרֶךְ הַתַּרְגּוּם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לָמֶ"ד בִּמְקוֹם בַּעֲבוּר, וְקַל לְהָבִין) 'עֲלַי', 'עֲלוֹהִי', 'עֲלֵיהוֹן'. שֶׁאֵין נוֹפֵל אֵצֶל דִּבּוּר לְשׁוֹן 'לִי' וְ'לוֹ' וְ'לָהֶם', אֶלָּא: 'אֵלַי', 'אֵלָיו', 'אֲלֵיהֶם', וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם: 'עִמִּי', 'עִמֵּיהּ', 'עִמְּהוֹן', אֲבָל אֵצֶל אֲמִירָה נוֹפֵל לְשׁוֹן 'לִי', וְ'לוֹ' וְ'לָהֶם'. **וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי• בֵּין הַבְּתָרִים.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 565)

עַכְשָׁו הוּא אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם וַאלֹקֵי הָאָרֶץ . . כְּשֶׁלְּקַחֲנִי מִבֵּית אָבִי הָיָה אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם (רש"י כד, ז)

עַד אַבְרָהָם הָיָה הַקָּבָּ"ה אֱלֹקֵי **הַשָּׁמַיִם**, הַיְינוּ שֶׁאֱלֹקוּת הָיָה נֶחְשָׁב לְדָבָר שְׁמֵימִי, שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ לָעוֹלָם וּלְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. בָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ, הָאָב הָרִאשׁוֹן וְהַיְּהוּדִי הָרִאשׁוֹן, וְעִם עֲבוֹדָה שֶׁל מְסִירוּת־נֶפֶשׁ הוֹרִיד וְהִכְנִיס אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם וּבְכָל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, בְּכָל פְּרָטֵי חַיֵּי הַיּוֹם־יוֹם, כָּךְ שֶׁכְּלֻם הִכִּירוּ שֶׁה' הוּא גַּם אֱלֹקֵי **הָאָרֶץ**. וְאָכֵן, הַכַּוָּנָה הַפְּנִימִית שֶׁל חַיֵּי הַיּוֹם־יוֹם הִיא, לְפָרְסֵם אֱלֹקוּת בְּאֹפֶן כָּזֶה, שֶׁכָּל הַסְּבִיבָה תִּרְאֶה שֶׁה' הוּא "אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם וַאלֹקֵי הָאָרֶץ".

(ח) **וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה:**

ח וְאִם לָא תִּיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרָךְ וּתְהֵי זַכָּאָה מִמּוֹמָתִי דָּא לְחוֹד יָת בְּרִי לָא תָּתֵב לְתַמָּן:

רש"י◄ **וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי וְגוֹ'•** וְקַח לוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר, אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא (קידושין סא)• **רַק אֶת־בְּנִי וְגוֹ'•** רַק', מְעוּט הוּא: בְּנִי אֵינוֹ חוֹזֵר, אֲבָל יַעֲקֹב בֶּן בְּנִי, סוֹפוֹ לַחֲזֹר.

(ט) **וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה:**

ט וְשַׁוִּי עַבְדָּא יָת יְדֵהּ תְּחוֹת יַרְכָא דְּאַבְרָהָם רִבּוֹנֵהּ וְקַיֵּם לֵהּ עַל פִּתְגָּמָא הָדֵין:

• יום שלישי כ"א מרחשון •

(י) **וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר:**

י וּדְבַר עַבְדָּא עַשְׂרָא גַּמְלִין מִגַּמְלֵי רִבּוֹנֵהּ וַאֲזַל וְכָל שְׁפַר רִבּוֹנֵהּ בִּידֵהּ וְקָם וַאֲזַל לַאֲרַם דִּי עַל פְּרַת לְקַרְתָּא דְנָחוֹר:

רש"י◄ **מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו•** (ב"ר) נִכְרִין הָיוּ מִשְּׁאָר גְּמַלִּים, שֶׁהָיוּ יוֹצְאִין זְמוּמִין מִפְּנֵי הַגָּזֵל, שֶׁלֹּא יִרְעוּ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים. **וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ•** (ב"ר) שְׁטַר מַתָּנָה כָּתַב לְיִצְחָק עַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּקְפְּצוּ לִשְׁלֹחַ לוֹ בִּתָּם. **אֲרַם־נַהֲרַיִם•** בֵּין שְׁתֵּי נְהָרוֹת יוֹשֶׁבֶת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ משיחת כ"ף מרחשון ה'תשמ"ב

עַל פִּי הָאֲמוּר לְעֵיל, יוּבָן מַדּוּעַ הוּצְרַךְ אֱלִיעֶזֶר לְרֶדֶת לְחוּץ־לָאָרֶץ כְּדֵי לְהָבִיא מִשָּׁם אֶת רִבְקָה, שֶׁהִיא הָיְתָה "כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים", וּמִשָּׁם דַּוְקָא הוּבְאָה לְיִצְחָק, שֶׁהוּא הָיָה "עוֹלָה תְּמִימָה" (וְלֹא הוּרְשָׁה לָצֵאת לְחוּץ־לָאָרֶץ), וְאַחֲרֵי־כֵן הָיָה הַחִיבּוּר וְהַיִּחוּד בֵּינֵיהֶם.

וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה:

הַשִּׁידּוּךְ בֵּין יִצְחָק וְרִבְקָה נִפְעַל לְאַחֲרֵי שֶׁיִּצְחָק הָיָה כְּבָר בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר. דְּהִנֵּה, הַשִּׁידּוּךְ בֵּין אַבְרָהָם וְשָׂרָה הָיָה קוֹדֶם שֶׁאַבְרָהָם הִגִּיעַ לְדַרְגָּתוֹ הַנַּעֲלֵית, כִּי אַבְרָהָם הִגִּיעַ לְדַרְגָּתוֹ הַנַּעֲלֵית בִּהְיוֹתוֹ בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, אוֹ בֶּן מ"ח שָׁנָה, כַּמְבוֹאָר בְּמִדְרָשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, וְזֶה הָיָה כְּבָר לְאַחֲרֵי הַשִּׁידּוּךְ שֶׁלּוֹ עִם שָׂרָה. וְכַמּוּבָן מִפִּשְׁטוּת הַכְּתוּבִים שֶׁמַּעֲלָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, "וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵ־ל עוֹלָם", הָיְתָה לְאַחֲרֵי שֶׁאַבְרָהָם וְשָׂרָה הָיוּ נְשׂוּאִים מֶשֶׁךְ זְמַן רַב. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשִּׁידּוּךְ בֵּין יִצְחָק וְרִבְקָה נִפְעַל לְאַחֲרֵי שֶׁיִּצְחָק הָיָה כְּבָר בְּדַרְגָּתוֹ הַנַּעֲלֵית.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) **לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה.** שֶׁיַּעֲמֹד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְטַעַם לֹא תָשֵׁב בַּעֲבוּר אַבְרָהָם שֶׁהוּא הָעִקָּר: תורה ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּהִנָּה, הַשִּׁידּוּךְ בֵּין יִצְחָק לְרִבְקָה הָיָה לְאַחֲרֵי עֲקֵדַת יִצְחָק. דְּנוֹסָף עַל הָעִילּוּי שֶׁהָיָה אֵצֶל יִצְחָק עַל יְדֵי מִצְוַת הַמִּילָה, "בְּרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם" [דְּלֹא כְּאַבְרָהָם, שֶׁבְּעֵת הַשִּׁידּוּךְ עִם שָׂרָה לֹא הָיְתָה אֶצְלוֹ מַעֲלַת הַמִּילָה], הָיָה אֶצְלוֹ גַּם גּוֹדֶל הָעִילּוּי דְּעִנְיַן הָעֲקֵידָה.

דְּהִנָּה, גַּם קוֹדֶם הָעֲקֵידָה הָיָה יִצְחָק בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, כַּמְבוֹאָר בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר "הֵבִין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִישָׁחֵט, וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּיו, בְּלֵב שָׁוֶה", "בְּרָצוֹן וְשִׂמְחָה כו'" - שֶׁכָּל זֶה הָיָה קוֹדֶם הָעֲקֵידָה, וּמִזֶּה מוּבָן גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ שֶׁל יִצְחָק לְאַחֲרֵי הָעֲקֵידָה.

וְכַמּוּבָן בְּפַשְׁטוּת - אֲפִילּוּ לִפְשׁוּטֵי עַם - גּוֹדֶל הָעִילּוּי שֶׁנִּפְעַל אֵצֶל יִצְחָק לְאַחֲרֵי הָעֲקֵידָה, שֶׁהֲרֵי עַל כָּל צַעַד וָשַׁעַל מַזְכִּירִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת הַזְּכוּת דַּעֲקֵידַת יִצְחָק, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בִּתְפִילַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה "וַעֲקֵידַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ הַיּוֹם בְּרַחֲמִים תִּזְכּוֹר", וְלֹא רַק בִּתְפִילַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, אֶלָּא בְּכָל יוֹם וָיוֹם אוֹמְרִים בִּתְחִילַת הַתְּפִילָה פָּרָשַׁת הָעֲקֵידָה, וּבִימֵי הַחוֹל (בְּיָמִים שֶׁאוֹמְרִים תַּחֲנוּן) מוֹסִיפִים לִפְנֵי־זֶה וּלְאַחֲרֵי זֶה בַּקָּשַׁת תַּחֲנוּנִים כו' שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יִזְכּוֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת הַזְּכוּת דַּעֲקֵידַת יִצְחָק כו'.

וּלְאַחֲרֵי שֶׁיִּצְחָק הִגִּיעַ לְדַרְגָּה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר - שָׁלַח אַבְרָהָם אֶת אֱלִיעֶזֶר לְחוּץ־לָאָרֶץ, שֶׁזּוֹהִי יְרִידָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי גַּם בַּזְּמַן הַהוּא הָיְתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קְדוּשָׁה יְתֵירָה, שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר לְיִצְחָק "אַל תֵּרֵד מִצְרַיְמָה", "שֶׁאַתָּה עוֹלָה תְּמִימָה, וְאֵין חוּצָה־לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ".

וְדַוְקָא מִחוּץ־לָאָרֶץ הָיָה צָרִיךְ אֱלִיעֶזֶר לָקַחַת אִשָּׁה לְיִצְחָק. הַיְינוּ, שֶׁהָיוּ צְרִיכִים לָקַחַת אֶת רִבְקָה מִמָּקוֹם תַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר, מִמָּקוֹם שֶׁהָיְתָה בּוֹ "כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים", וּמִשָּׁם דַּוְקָא הֱבִיאוּהָ לְיִצְחָק.

זֹאת אוֹמֶרֶת: אַף־עַל־פִּי שֶׁיִּצְחָק הָיָה בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁנֶּאֱסַר עָלָיו לָצֵאת לְחוּץ־לָאָרֶץ, אַף־עַל־פִּי־כֵן הָלַךְ אֱלִיעֶזֶר - בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, "אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם" - לָקַחַת אִשָּׁה לְיִצְחָק מִחוּץ־לָאָרֶץ דַּוְקָא.

וְכָל זֶה - לִמְרוֹת שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הוּא מִדַּת הַחֶסֶד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי", אֲפִילּוּ כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת עַרְבִיִּים, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת "דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר", "דּוֹלֶה וּמַשְׁקֶה מִתּוֹרַת רַבּוֹ לַאֲחֵרִים", וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת שְׁלִיחוּת הַקְּשׁוּרָה עִם הַשִּׁידּוּךְ דְּיִצְחָק וְרִבְקָה, שֶׁזֶּה הָיָה הַיְסוֹד לְבִנְיָן עַם יִשְׂרָאֵל כּוּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע" - אַף־עַל־פִּי־כֵן שָׁלַח אַבְרָהָם אֶת אֱלִיעֶזֶר לָקַחַת אִשָּׁה לְיִצְחָק מִחוּץ־לָאָרֶץ דַּוְקָא.

וְעִנְיָן זֶה מוּבָן עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַשִּׁידּוּךְ וְהַנִּישׂוּאִין דְּיִצְחָק וְרִבְקָה הוּא הָעִנְיָן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן. הַיְינוּ, יִחוּד וְחִיבּוּר עֶלְיוֹן (מַ"ה) וְתַחְתּוֹן (בַּ"ן) - לָכֵן נִלְקְחָה רִבְקָה מִחוּץ־לָאָרֶץ דַּוְקָא.

(יא) **וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת:**

יא וַאֲשֵׁרֵי גַּמְלַיָּא מִבָּרָא לְקַרְתָּא לְבֵאֲרָא דְּמַיָּא לְעִדַּן רַמְשָׁא לְעִדַּן דְּנַפְקַן מַלְיָתָא:

רש"י ◄ **וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים** • הִרְבִּיצָם.

(יב) **וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֶה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם:**

יב וַאֲמַר יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם זַמִּין כְּעַן קֳדָמַי יוֹמָא דֵּין וְעֲבַד טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי אַבְרָהָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ משיחת כ"ף מרחשון ה'תשמ"ב

עוֹד טֶרֶם שֶׁמְסַיֵּם אֶת תְּפִילָּתוֹ, מִתְמַלֵּאת כְּבָר הַתְּפִילָה וְהַבַּקָּשָׁה דְּ"הַקְרֶה נָא לְפָנַי הַיּוֹם", וּכְפֵירוּשׁ הַתַּרְגּוּם "הַקְרֶה - זְמִין". הַיְינוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לוֹ אֶת כָּל הָעִנְיָנִים בִּמְזוּמָן כו', וְנוֹתֵן לוֹ זֹאת "הַיּוֹם", וּבְיוֹם זֶה גּוּפָא אֵינוֹ צָרִיךְ לְחִכּוּת כְּלָל, כִּי הוּא נַעֲנָה "**טֶרֶם** כִּלָּה לְדַבֵּר".

... וִיהִי־רָצוֹן שֶׁאֵצֶל כָּל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל יְקִיּוּם הָעִנְיָן דְּ"וַיְהִי הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר גו'" - הַיְינוּ, שֶׁעוֹד קוֹדֶם שֶׁיַּסְפִּיק לְסַיֵּם אֶת הַדִּיבּוּר וְהַלִּימּוּד בְּשִׁיעוּר חוּמָשׁ הַיּוֹמִי, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה שִׁעוּרֵי "חִתָּ"ת", וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּ"אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" [שֶׁפְּתוֹצָאָה מִזֶּה הֲרֵי הוּא מִתְנַהֵג בְּאוֹפֶן דְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, וּמִתְעַסֵּק בַּהֲפָצַת הַיַּהֲדוּת וַהֲפָצַת הַמַּעְיְנוֹת חוּצָה] - הִנֵּה עוֹד קוֹדֶם לָכֵן יְקִיּוּם הָעִנְיָן דְּ"הַקְרֶה נָא לְפָנַי הַיּוֹם", בְּאוֹפֶן דְּ"זְמִין", וּבְאוֹפֶן דְּ"לְפָנַי" - "פָּנִים בְּפָנִים", וְתֵיכֶף וּמִיַּד - "הַיּוֹם".

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים. הִבְרִיכָם עַל בִּרְכֵּיהֶם: תורה יב

יב) הַקְרֶה נָא לְפָנַי. כְּטַעַם הָכֵן חֶפְצִי לְפָנַי. וְכֵן כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבְפַשְׁטוּת - בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, "נאו", וּבְיַחַד עִמּוֹ הוֹלְכִים כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, "אֶרֶץ אֲשֶׁר גּוֹ' עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה", "בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֻנֵינוּ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ", "שְׁלִימוּת הָעָם", בְּיַחַד עִם "שְׁלִימוּת הַתּוֹרָה", הֵן לִימוּד הַתּוֹרָה, נִגְלֶה דְּתוֹרָה וְנִסְתָּר דְּתוֹרָה, וְהֵן קִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְהוֹלְכִים לְאֶרֶץ־הַקּוֹדֶשׁ וּמוֹצְאִים אוֹתָהּ בִּשְׁלִימוּתָהּ, "שְׁלִימוּת הָאָרֶץ", וּבְאוֹפֶן שֶׁזּוֹהִי הֲכָנָה קְרוֹבָה לְקִיּוּם הַיִּעוּד "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלֶךָ". וְכָל זֶה נַעֲשָׂה בְּשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב, וּבְאוֹפֶן דְּ"טָרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר" - בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ, בַּעֲגָלָא דִּידַן.

(יג) הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם:

יג הָא אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא דְּמַיָּא וּבְנַת אֱנָשֵׁי קַרְתָּא נַפְקַן לְמִמְלֵי מַיָּא:

(יד) וְהָיָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי:

יד וּתְהֵי עוּלֶמְתָּא דְּאֵימַר לַהּ אַרְכִּינִי כְעַן קוּלְתִיךְ וְאֶשְׁתִּי וְתֵימַר אֵשְׁתְּ וְאַף גַּמְלָיִךְ אַשְׁקֵי יָתַהּ זַמְנְתָּא לְעַבְדָּךְ לְיִצְחָק וּבַהּ אִידַע אֲרֵי עֲבַדְתָּ טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי:

רש"י ◄אֹתָהּ הֹכַחְתָּ• רְאוּיָה הִיא לוֹ, שֶׁתְּהֵא גּוֹמֶלֶת חֲסָדִים, וּכְדַאי הִיא לִיכָּנֵס בְּבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וּלְשׁוֹן 'הוֹכַחְתָּ', בֵּרַרְתָּ, אפרוביש"ט בְּלַעַ"ז. וּבָהּ אֵדַע• לְשׁוֹן תְּחִנָּה, 'הוֹדַע לִי בָּהּ'. כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד• אִם תִּהְיֶה מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְהוֹגֶנֶת לוֹ, אֵדַע "כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד" (ב"ר)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 60)

וְהָיָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ (כד, יד)

עַל הַפָּסוּק (שמות ב, ח) "וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה" אָמְרוּ רַז"ל (סוטה יב, ב) "מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה בְּזְרִיזוּת כְּעַלְמָה". וְכָתַב הַמַּהַרְשָׁ"א: "לְפִי שֶׁכְּבָר בְּעִנְיָן זֶה קְרָאָהּ הַכָּתוּב אֲחוֹתוֹ. וְכָאן, גַּבֵּי הֲלִיכָה אַחַר אִמָּהּ, קְרָאָהּ עַלְמָה". וְצָרִיךְ עִיּוּן, שֶׁהֲרֵי כֵּן דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְשַׁנּוֹת מִפְּנֵי יֹפִי הַמְּלִיצָה. וְכַנִּרְאֶה בְּתֵבַת "הָעַלְמָה" גּוּפָא, שֶׁמִּתְּחִלָּה כְּתִיב "וְהָיָה **הַנַּעֲרָה**", וְאַחַר כָּךְ נֶאֱמַר, בְּעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ, "וְהָיָה **הָעַלְמָה**" (פסוק מג).

(טו) וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ:

טו וַהֲוָה הוּא עַד לָא שֵׁיצִי לְמַלָּלָא וְהָא רִבְקָה נְפָקַת דְּאִתְיְלִידַת לִבְתוּאֵל בַּר מִלְכָּה אִתַּת נָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ משיחת כ"ף מרחשון, ה'תשמ"ב

אֵיךְ יִיתָּכֵן שֶׁאֶצֶל אֱלִיעֶזֶר נִפְעַל הָעִנְיָן דְּחִבּוּר עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אֶצֶל מֹשֶׁה וּשְׁלֹמֹה שֶׁהָיוּ לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה?!

עַל הַפָּסוּק "וַיְהִי הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר גו'" - מֵבִיא "בַּעַל יוֹם־הַהוּלֻּדָת" בְּמַאֲמָרוֹ אֶת מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ: "תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי: ג' הֵם שֶׁנַּעֲנוּ בְּמַעֲנֶה פִּיהֶם, אֱלִיעֶזֶר מֹשֶׁה וּשְׁלֹמֹה. אֱלִיעֶזֶר, דִּכְתִיב וַיְהִי הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יוֹצֵאת. מֹשֶׁה, דִּכְתִיב וַיְהִי כְּכַלּוֹתוֹ לְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה. שְׁלֹמֹה, דִּכְתִיב וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל ה' וְאֵשׁ יָרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם". וּב'עֶזֶר הַקֹּדֶשׁ' מְדַיֵּק דְּעִם הֱיוֹת שֶׁכּוּלָּם נַעֲנוּ בְּמַעֲנֶה פִּיהֶם, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ יִתְרוֹן בָּאֱלִיעֶזֶר לְגַבֵּי מֹשֶׁה וּשְׁלֹמֹה, שֶׁהֵם נַעֲנוּ כְּכַלּוֹתָם לְדַבֵּר, הַיְינוּ כְּשֶׁגָּמְרוּ תְּפִלָּתָם, וֶאֱלִיעֶזֶר נַעֲנָה טֶרֶם שֶׁכִּלָּה לְדַבֵּר כו'".

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) אוֹתָהּ הוֹכַחְתָּ. נִסְמַךְ הָעֶבֶד עַל תְּפִלַּת הַנְּבִיא שֶׁהַשֵּׁם עָנָהוּ וְהוֹכִיחַ בַּחֲלוֹם עַל יַד הַמַּלְאָךְ, שֶׁהוּא שִׁלִּיחַ הַשֵּׁם לְעָזְרוֹ. וְהָעֶבֶד חָשַׁב בְּלִבּוֹ כִּי אֵין עִם נָדִיב כְּמוֹ מִשְׁפַּחַת אֲדוֹנָיו. וְרַבִּים יִתְמְהוּ בְּאָמְרָם שֶׁלֹּא שָׁאַל כַּהוֹגֶן. וְלֹא יָדַעְתִּי לָמָּה, כִּי אִלּוּ הָיְתָה נַעֲרָה אַחֶרֶת שֶׁתִּשְׁקֶהוּ וְתִשְׁקֶה לִגְמַלָּיו וּמְצָאָהּ שֶׁהִיא מִמִּשְׁפָּחָה אַחֶרֶת הָיָה עוֹזֵב אוֹתָהּ וְלֹא הִפְסִיד בְּלוּם. כִּי וַיֹּאמֶר בַּת מִי אַתְּ, פֵּרוּשׁוּ וּכְבָר אָמַר לָהּ קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן לָהּ כְּלוּם. וְכֵן אָמַר וָאֶשְׁאַל אוֹתָהּ וָאָשִׂים הַנֶּזֶם. וּכְלָל הַדָּבָר שֶׁהִתְפַּלֵּל לַשֵּׁם שֶׁיּוֹכִיחַ אַחַת מִמִּשְׁפַּחַת אֲדוֹנָיו. וְהַהוֹכָחָה שֶׁתַּעֲשֶׂה דֶּרֶךְ מוּסָר כְּמוֹ בַּת נָדִיב. וְהַשֵּׁם שָׁמַע תְּפִלָּתוֹ. וְדֶרֶךְ יְהוֹנָתָן אַחֶרֶת: תורה טו

וּמִקְשָׁה בַּמַּאֲמָר: "לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁתְּפִלַּת אֱלִיעֶזֶר פְּעָלָה יוֹתֵר מִתְּפִילַת מֹשֶׁה וּשְׁלֹמֹה, שֶׁהוּא נַעֲנָה קוֹדֶם שֶׁגָּמַר תְּפִילָתוֹ כו'"?

וּבֵיאוּר קוּשְׁיָא זוֹ: כְּלָלוּת עִנְיַן הַתְּפִילָה הוּא - חִיבּוּר עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן. הַיְינוּ, שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן בְּיוֹתֵר עַד הַמָּקוֹם הַתַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר. וּבְפַשְׁטוּת, הֲרֵי קַל יוֹתֵר לִפְעוֹל אֶת הַחִיבּוּר דְּעֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן לְאַחֲרֵי בִּיטּוּל הַגְּזֵירָה דְּעֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לְמַעְלָה. וְאִם כֵּן, מֵאַחַר שֶׁבִּיטּוּל הַגְּזֵירָה הָיָה בְּמַתַּן־תּוֹרָה, וֶאֱלִיעֶזֶר הָיָה קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה - אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁאֵצֶל אֱלִיעֶזֶר נִפְעַל הָעִנְיָן דְּחִיבּוּר עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אֵצֶל מֹשֶׁה וּשְׁלֹמֹה שֶׁהָיוּ לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה?!

וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה:

בְּהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת יֶשְׁנָם בּ' אוֹפַנִּים, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "הַשּׁוֹלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ": "הַשּׁוֹלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ" הַיְינוּ הַהַמְשָׁכָה הַהוֹלֶכֶת לְאַט לְאַט, וְהַיְינוּ מַה שֶׁנִּמְשַׁךְ בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵיגָה לְמַדְרֵיגָה, שֶׁמִּתְעַכֶּבֶת בְּכָל מַדְרֵיגָה וּבְכָל עוֹלָם כו'. וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר "עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ", הַיְינוּ שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּמְהִירוּת וְאֵינוֹ מִתְעַכֵּב בָּעוֹלָמוֹת, לְפִי שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּלְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה, כּוֹלֵל הַגְּבָלָה דִּזְמַן וּמָקוֹם. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הָעִנְיָן נִפְעָל לְמַעְלָה, הֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ לְמַטָּה תֵּיכָף וּמִיַּד, בְּלִי שׁוּם עִיכּוּב.

וְזֶהוּ הָעִנְיָן מַה שֶׁנַּעֲנוּ בְּמַעֲנֶה פִּיהֶם, הַיְינוּ לְפִי שֶׁהִגִּיעוּ בִּתְפִילָתָם בִּבְחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְלָכֵן נַעֲנוּ מִיַּד בְּלִי שׁוּם עִיכּוּב כו'. כִּי מֹשֶׁה וְכֵן שְׁלֹמֹה שַׁיָּכִים לַקַּו הָאֶמְצָעִי, שֶׁעוֹלֶה עַד הַכֶּתֶר. הַיְינוּ, בִּבְחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, יֶשְׁנוֹ יִתְרוֹן בִּתְפִילַת אֱלִיעֶזֶר שֶׁנַּעֲנָה טֶרֶם שֶׁכְּלָה לְדַבֵּר - שֶׁזֶּהוּ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל יִצְחָק, בְּחִינַת הַגְּבוּרָה, כַּיָּדוּעַ שֶׁעִיקַּר מְהִירוּת הַהַמְשָׁכָה הוּא מִצַּד הַגְּבוּרָה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יָשִׁישׁ כְּגִיבּוֹר לָרוּץ אוֹרַח. הַיְינוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה "לָרוּץ אוֹרַח", בִּבְחִינַת מְהִירוּת וּמְרוּצָה, זֶהוּ עַל־יְדֵי שֶׁ"יָשִׁישׁ כְּגִיבּוֹר" (בְּחִינַת גְּבוּרָה) דַּוְקָא.

וְכַמְּבוֹאָר בַּזֹּהַר, שֶׁמָּה שֶׁנֶּאֱמַר "יָשִׁישׁ כְּגִיבּוֹר" קָאֵי עַל בְּחִינַת גְּבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד, "דְּאַמְתִּיק דִּינָא בְּחֶסֶד", שֶׁאָז הַגְּבוּרָה הִיא בִּבְחִינַת תִּגְבּוֹרֶת הַחַיּוּת (עַל־דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר בְּנוֹגֵעַ לְ"גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים"), דְּשָׁרְשׁוֹ מִבְּחִינַת תִּגְבּוֹרֶת הָעַצְמוּת, וּמִשָּׁם דַּוְקָא נִמְשָׁךְ בְּחִינַת מְהִירוּת הַהַשְׁפָּעָה.

עַד כָּאן תּוֹכֶן הַבֵּיאוּר דְּמַאֲמָר הַנַ"ל.

(טז) וְהַנַּעֲרָה טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל:

רש"י ◄ בְּתוּלָה • מִמְּקוֹם בְּתוּלִים (ב"ר). וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ • שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, לְפִי שֶׁבְּנוֹת הַנָּכְרִים הָיוּ מְשַׁמְּרוֹת מְקוֹם בְּתוּלֵיהֶן וּמַפְקִירוֹת עַצְמָן מִמָּקוֹם אַחֵר, הֵעִיד עַל זוֹ שֶׁנְּקִיָּה מִכֹּל.

(יז) וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ:

רש"י ◄ וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ • לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁעָלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתָהּ (בראשית רבה). הַגְמִיאִינִי נָא • לְשׁוֹן גְּמִיעָה, הומיי"ר בְּלַע"ז.

(יח) וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ:

רש"י ◄ וַתֹּרֶד כַּדָּהּ • מֵעַל שִׁכְמָהּ.

(יט) וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת:

טז וְעוּלֶּמְתָּא שַׁפִּירַת חֵיזוּ (נ"י שַׁפִּירָא לְמֶחֱזֵי) לַחֲדָא בְּתֻלְתָּא וּגְבַר לָא יַדְעַהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא וּמְלַת קוּלְתַהּ וּסְלֵקַת:

יז וּרְהַט עַבְדָּא לְקָדְמוּתַהּ וַאֲמַר אַשְׁקִינִי (נ"י אַטְעֵמְנִי) כְּעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִּיךְ:

יח וַאֲמֶרֶת אֶשְׁתְּ רִבּוֹנִי וְאוֹחִיאַת וַאֲחֵיתַת קוּלְתַהּ עַל יְדַהּ וְאַשְׁקְתֵהּ:

יט וְשֵׁיצִיאַת לְאַשְׁקָיוּתֵהּ וַאֲמֶרֶת אַף לְגַמְלָיךְ אַמְלֵי עַד דִּי סַפְקוּן לְמִשְׁתֵּי:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ. רָחוֹק שֶׁיְּדַבֵּר הַכָּתוּב עַל חוּץ הַדֶּרֶךְ. רַק פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְכַּן שֶׁתִּהְיֶה הַנַּעֲרָה בְּתוּלָה וְיִשְׁכַּב עִמָּהּ אִישׁ גַּם תַּהַר, וְאֵין רָאוּי לְגַלּוֹת דְּבַר עֶרְוָה: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **עַד אִם־כִּלּוּ•** הֲרֵי 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר'. **אִם־כִּלּוּ•** תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: 'דִּי סַפְּקוּן' שֶׁזּוֹ הִיא גְּמַר שְׁתִיָּתָן, כְּשֶׁשָּׁתוּ דֵּי סִפּוּקָן.

(כ) וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו:

כ וְאוֹחִיאַת וּנְפָצַת קוּלְתַהּ לְבֵית שַׁקְיָא וּרְהָטַת עוֹד לְבֵירָא לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל גַּמְלוֹהִי:

רש"י◄ **וַתְּעַר•** לְשׁוֹן נְפִיצָה, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה 'הַמְּעָרָה מִכְּלִי אֶל כְּלִי', וּבַמִּקְרָא יֵשׁ לוֹ דּוּמָה: (תהלים קמא) "אַל תְּעַר נַפְשִׁי", (ישעיה נג) "אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ". **הַשֹּׁקֶת•** אֶבֶן חֲלוּלָה שֶׁשּׁוֹתִים בָּהּ הַגְּמַלִּים.

(כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא:

כא וְגַבְרָא שָׁהֵי בַּהּ מִסְתַּכֵּל שָׁתִיק לְמֵידַע הַאַצְלַח יְיָ אָרְחֵהּ אִם לָא:

רש"י◄ **מִשְׁתָּאֵה•** לְשׁוֹן שְׁאִיָּה, כְּמוֹ: "שָׁאוּ עָרִים", (ישעיה ו) "תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה". **מִשְׁתָּאֵה•** מִשְׁתּוֹמֵם וּמִתְבַּהֵל עַל שֶׁרָאָה דְּבָרוֹ קָרוֹב לְהַצְלִיחַ, אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם מִמִּשְׁפַּחַת אַבְרָהָם הִיא, אִם לָאו. וְאַל תִּתְמַהּ בַּתָּי"ו שֶׁל "מִשְׁתָּאֵה", שֶׁאֵין לְךָ תֵּבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ שִׁי"ן וּמְדַבֶּרֶת בִּלְשׁוֹן מִתְפַּעֵל, שֶׁאֵין תָּי"ו מַפְרִידָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שֶׁל עִקַּר הַיְסוֹד, כְּגוֹן: "מִשְׁתָּאֵה" מִגִּזְרַת "שָׁאֹה", "מִשְׁתּוֹלֵל" (ישעיה נט) מִגִּזְרַת "שׁוֹלֵל", (שם טז) "וַיִּשְׁתּוֹמֵם" מִגִּזְרַת שְׁמָמָה, "וַיִּשְׁתַּמֵּר חֵקוֹת עָמְרִי" (מיכה ו) מִגִּזְרַת וַיִּשְׁמֹר. אַף כָּאן, מִשְׁתָּאֵה, מִגִּזְרַת תִּשָּׁאֶה.

(כב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם:

כב וַהֲוָה כַּד סַפִּיקוּ גַּמְלַיָּא לְמִשְׁתִּי וּנְסִיב גַּבְרָא קְדָשָׁא דְּדַהֲבָא תִּקְלָא מַתְקְלֵהּ וּתְרֵין שִׁירִין עַל יְדָהָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין דְּדַהֲבָא מַתְקַלְהוֹן:

רש"י◄ **בֶּקַע•** רֶמֶז לְשִׁקְלֵי יִשְׂרָאֵל, "בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת". **וּשְׁנֵי צְמִידִים•** רֶמֶז לִשְׁנֵי לוּחוֹת מְצֻמָּדוֹת. **עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם•** רֶמֶז לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁבָּהֶן.

(כג) וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין:

כג וַאֲמַר בַּת מָן אַתְּ חַוִּי כְעַן לִי הַאִית בֵּית אָבוּךְ אָתַר כְּשֵׁר לָנָא לְמִבָּת:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ•** לְאַחַר שֶׁנָּתַן לָהּ - שְׁאָלָהּ, לְפִי שֶׁהָיָה בָּטוּחַ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהִצְלִיחַ הַקָּבָּ"ה דַּרְכּוֹ. **לָלִין•** לִינָה אַחַת, 'לִין' שֵׁם דָּבָר, וְהִיא אָמְרָה "לָלוּן", כַּמָּה לִינוֹת.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה. כְּמוֹ מִשְׁתּוֹמֵם. מִגִּזְרַת שָׁאוּ עָרִים. תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה: וְטַעַם **לָהּ.** כְּמוֹ בִּשְׁבִילָהּ. וְכֵן אֶשְׁתּוֹמֵם כְּשָׁעָה חֲדָא, וְהַתָּי"ו מִבִּנְיַן הִתְפַּעֵל, כְּמוֹ נִתְרָאֶה פָּנִים. וְלֹא יִתָּכֵן הֱיוֹתוֹ מִן שָׁתָה: תורה כב

כב) נֶזֶם. יֵשׁ נֶזֶם שֶׁהוּא בָּאַף, גַּם בָּאֹזֶן. וְשֶׁעַל הָאַף יָרַד מֵעַל פְּתִיל קָשׁוּר בְּמַצַּח: **בֶּקַע.** חֲצִי שֶׁקֶל, מִגִּזְרַת נִבְקַע: **וּצְמִידִים.** מִגִּזְרַת צָמִיד פָּתִיל. כִּי עַל הַיָּד הָאַחַת הַצָּמִיד הָאֶחָד הוּא שְׁנַיִם. וְצוּרָתוֹ יְדוּעָה: תורה כג

כג) לָלִין. מִן בִּנְיַן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף. כִּי לָלוּן מִן הַקַּל: תורה כד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כד) וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר׃

כד וַאֲמֶרֶת לֵהּ בַּת בְּתוּאֵל אֲנָא בַּר מִלְכָּא דִּילִידַת לְנָחוֹר׃

רש"י◄ בַּת־בְּתוּאֵל • הֶשִׁיבַתּוּ עַל רִאשׁוֹן - רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן - אַחֲרוֹן.

(כה) וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוּן׃

כה וַאֲמֶרֶת לֵהּ אַף תִּבְנָא אַף כְּסָתָא סַגִּי עִמָּנָא אַף אָתַר כָּשֵׁר לִמְבָת׃

רש"י◄ מִסְפּוֹא • כָּל מַאֲכַל הַגְּמַלִּים קָרוּי מִסְפּוֹא, כְּגוֹן תֶּבֶן וּשְׂעוֹרִים.

(כו) וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה׃

כו וּכְרַע גַּבְרָא וּסְגִיד קֳדָם יְיָ׃

◆ יום רביעי כ"ב מרחשון ◆

(כז) וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי׃

כז וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דִּי לָא מְנַע טִיבוּתֵהּ וְקוּשְׁטֵהּ מִן רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תַּקְנָא דַּבְּרַנִי יְיָ בֵּית אֲחוֹהִי דְּרִבּוֹנִי׃

רש"י◄ בַּדֶּרֶךְ • דֶּרֶךְ הַמְּזֻמָּן, דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ. וְכֵן כָּל בֵּי"ת וְלָמֶ"ד וְהֵ"א הַמְּשַׁמְּשִׁים בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה וּנְקוּדִים בְּפַתָּ"ח, מְדַבְּרִים בַּדָּבָר הַפָּשׁוּט שֶׁנִּזְכַּר כְּבָר בְּמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהוּא מְבֹרָר וְנִכָּר בְּאֵיזֶה הוּא מְדַבֵּר.

(כח) וַתָּרָץ הַנַּעֲרָה וַתַּגֵּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

כח וּרְהָטַת עוּלֶמְתָּא וְחַוִּיאַת לְבֵית אִמַּהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃

רש"י◄ לְבֵית אִמָּהּ • דֶּרֶךְ הַנָּשִׁים הָיָה לִהְיוֹת לָהֶן בַּיִת לֵישֵׁב בּוֹ לְמִלַּאכְתָּן, וְאֵין הַבַּת מַגֶּדֶת אֶלָּא לְאִמָּהּ.

(כט) וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן׃

כט וּלְרִבְקָה אָחָא וּשְׁמֵהּ לָבָן וּרְהַט לָבָן לְוַת גַּבְרָא לְבָרָא לְוַת עֵינָא׃

רש"י◄ וַיָּרָץ • לָמָּה רָץ, וְעַל מָה רָץ?.

(ל) וַיְהִי ׀ כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּהוּ עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן׃

ל וַהֲוָה כַּד חָזָא יָת קָדָשָׁא וְיָת שִׁירַיָּא עַל יְדֵי אֲחָתֵהּ וְכַד שְׁמַע יָת פִּתְגָּמֵי רִבְקָה אֲחָתֵהּ לְמֵימַר כְּדֵין מַלֵּל עִמִּי גַּבְרָא וַאֲתָא לְוַת גַּבְרָא וְהָא קָאֵם עִלַּוֵי גַּמְלַיָּא עַל עֵינָא׃

רש"י◄ וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם • אָמַר: 'עָשִׁיר הוּא זֶה', וְנָתַן עֵינָיו בַּמָּמוֹן. עַל־הַגְּמַלִּים • לְשָׁמְרָן, כְּמוֹ: (לעיל יח) "וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם", לְשַׁמְּשָׁם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים:

לא וַאֲמַר עוּל בְּרִיכָא דַיְיָ לְמָא אַתְּ קָאֵם בְּבָרָא וַאֲנָא פַּנֵּיתִי בֵּיתָא וַאֲתַר כָּשֵׁר לְגַמְלַיָּא:

רש"י◄ פִּנִּיתִי הַבַּיִת • מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים (ב"ר).

(לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֶּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:

לב וְעַל גַּבְרָא לְבֵיתָא וּשְׁרָא גַּמְלַיָּא וִיהַב תִּבְנָא וְכִסְתָּא לְגַמְלַיָּא וּמַיָּא לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גֻּבְרַיָּא דְּעִמֵּהּ:

רש"י◄ וַיְפַתַּח • הִתִּיר זְמָם שֶׁלָּהֶם, שֶׁהָיָה סוֹתֵם אֶת פִּיהֶם שֶׁלֹּא יִרְעוּ בַּדֶּרֶךְ בִּשְׁדוֹת אֲחֵרִים (ב"ר).

(לג) וַיּוּשַׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר:

לג וְשַׁוִּיאוּ קֳדָמוֹהִי לְמֵיכָל וַאֲמַר לָא אֵיכוּל עַד דַּאֲמַלֵּל פִּתְגָּמַי וַאֲמַר מַלֵּל:

רש"י◄ עַד אִם־דִּבַּרְתִּי • הֲרֵי 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר' וּבִלְשׁוֹן 'כִּי', כְּמוֹ: "עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה", וְזֶהוּ (לקמן מט) שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבָּעָה לְשׁוֹנוֹת, וְהָאֶחָד 'אִי' וְהוּא 'אִם'.

(לד) וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי:

לד וַאֲמַר עַבְדָּא דְּאַבְרָהָם אָנָא:

(לה) וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים:

לה וַיְיָ בָּרִיךְ יָת רִבּוֹנִי לַחֲדָא וּרְבָא וִיהַב לֵהּ עָאן וְתוֹרִין וּכְסַף וּדְהַב וְעַבְדִין וְאַמְהָן וְגַמְלִין וַחֲמָרִין:

(לו) וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:

לו וִילִידַת שָׂרָה אִתַּת רִבּוֹנִי בַּר לְרִבּוֹנִי בָּתַר דְּסִיבָת וִיהַב לֵהּ יָת כָּל דִּילֵהּ:

רש"י◄ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ • שְׁטַר הַמַּתָּנָה הֶרְאָה לָהֶם.

(לז) וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ:

לז וְקַיֵּם עָלַי רִבּוֹנִי לְמֵימַר לָא תִּסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנַת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵב בְּאַרְעֵהּ:

רש"י◄ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי • אִם לֹא תֵּלֵךְ תְּחִלָּה אֶל בֵּית אָבִי, וְלֹא תֹאבֶה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ.

(לח) אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי:

לח אֶלָּהֵן לְבֵית אַבָּא תֵּזִיל וּלְזַרְעִיתִי וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי:

(לט) וָאֹמַר אֶל־אֲדֹנִי אֻלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי:

לט וַאֲמָרִית לְרִבּוֹנִי מָאִים לָא תֵּיתֵי אִתְּתָא בַּתְרָי:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לב) וּמִסְפּוֹא. שֵׁם מַאֲכַל בְּהֵמוֹת. וְהוּא שֵׁם כְּלָל. וְתַחְתָּיו שְׁעוֹרָה: תורה לג

לג) וַיּוּשַׂם. מִבִּנְיָן שֶׁלֹּא נִזְכַּר פּוֹעֲלוֹ, כְּמוֹ וַיּוּשַׁב אֶת מֹשֶׁה: תורה לד

לד) וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי טַעַם עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי. נִדְבַּק עִם דְּבַר הַמַּאֲכָל. וְהַטַּעַם כִּי יֵשׁ מַאֲכָלִים אֲסוּרִים לָנוּ. וְהַנָּכוֹן שֶׁדְּבָרָיו כְּמִשְׁמָעָם: תורה לה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אֲלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה •** ׳אֲלַי׳ כְּתִיב, בַּת הָיְתָה לוֹ לֶאֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה מְחַזֵּר לִמְצֹא עִלָּה שֶׁיֹּאמַר לוֹ אַבְרָהָם לִפְנוֹת אֵלָיו וּלְהַשִּׁיאוֹ בִּתּוֹ. אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: ׳בְּנִי בָּרוּךְ, וְאַתָּה אָרוּר, וְאֵין אָרוּר מִדַּבֵּק בְּבָרוּךְ׳.

(מ) **וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתְּךָ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי:**

מ **וַאֲמַר לִי יְיָ דִּי פְלָחִית קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְאָכֵהּ עִמָּךְ וַיַצְלַח אָרְחָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִזַּרְעִיתִי וּמִבֵּית אַבָּא:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 99)

יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתָּךְ (כד, מ)

וְאִלּוּ בְּדִבְרֵי אַבְרָהָם לֶאֱלִיעֶזֶר נֶאֱמַר (פסוק ז) "יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ **לְפָנֶיךָ**". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אַבְרָהָם אָמַר לֶאֱלִיעֶזֶר שֶׁהַמַּלְאָךְ יָכִין וְיַבְטִיחַ **מִלְּכַתְּחִלָּה** שֶׁהַשִּׁדּוּךְ יִתְבַּצֵּעַ כָּרָאוּי, לְלֹא קְשָׁיִים – **לְפָנֶיךָ**. אֲבָל כְּשֶׁדִּבֵּר אֱלִיעֶזֶר עִם בְּתוּאֵל וְנִסָּה לְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו שֶׁיִּסְכִּים לַשִּׁדּוּךְ, לֹא הָיָה יָכוֹל לוֹמַר כָּךְ, כַּמּוּבָן, וְהָכְרַח לְשַׁנּוֹת וְלוֹמַר "**אִתָּךְ**", הַיְינוּ שֶׁהַמַּלְאָךְ יֵלֵךְ עִם אֱלִיעֶזֶר וַיַעֲזֹר לוֹ לְבַצֵּעַ אֶת שְׁלִיחוּתוֹ, וְתוּ לֹא.

(מא) **אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי:**

מא **בְּכֵן תְּהֵי זַכַּי (נ"י זַכָּא) מִמּוּמָתִי אֲרֵי תְהַךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם לָא יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי זַכַּי מִמּוּמָתִי:**

(מב) **וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ:**

מב **וְאָתִית (נ"י וַאֲתֵיתִי) יוֹמָא דֵין לְעֵינָא וַאֲמָרִית יְיָ אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם אִם אִית כְּעַן רַעֲוָא קֳדָמָךְ לְאַצְלָחָא אָרְחִי דִּי אֲנָא אָזֵיל עֲלַהּ:**

רש"י◄ **וָאָבֹא הַיּוֹם •** הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי, מִכָּאן שֶׁקִּפְּצָה לוֹ הָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי אָחָא: יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים, שֶׁהֲרֵי פָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה, וְהַרְבֵּה גּוּפֵי תּוֹרָה לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא בִּרְמִיזָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ משיחת כ"ף מרחשון ה'תשמ"ב

הָעִנְיָן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן שֶׁנִּפְעַל עַל־יְדֵי הַשִּׁידּוּךְ דְּיִצְחָק וְרִבְקָה

מְבוֹאָר בְּדִרּוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ, שֶׁהַטַּעַם דְּכֶפֶל הַפָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר הוּא - לִפְי שֶׁפָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר עוֹסֶקֶת בִּפְרָטֵי הַשִּׁידּוּךְ שֶׁבֵּין יִצְחָק לְרִבְקָה, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּחִיבּוּר וְיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן (כִּי יִצְחָק הוּא בְּחִינַת מַ"ה, וְרִבְקָה הִיא בְּחִינַת בַּ"ן), וּמֵאַחַר שֶׁהָעִנְיָן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן הוּא עִנְיָן כְּלָלִי בְּיוֹתֵר, לָכֵן הוּכְפְּלָה פָּרָשָׁה זוֹ.

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּחִיבּוּר מַ"ה וּבַ"ן - הִנֵּה הַחִיבּוּר דְּמַ"ה וּבַ"ן שֶׁבְּכָל מִצְוָה הוּא עִנְיָן פְּרָטִי בִּלְבַד, אֲבָל בַּפָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר מְדוּבָּר אוֹדוֹת **כְּלָלוּת** הָעִנְיָן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן שֶׁנִּפְעָל עַל־יְדֵי הַשִּׁידּוּךְ דְּיִצְחָק וְרִבְקָה. הַיְינוּ, שֶׁזֶּהוּ הַהַתְחָלָה וְהַכְּלָל דִּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַדּוּעַ הָיְתָה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמִּשְׁכָּת בְּחִינַת תִּגְבּוֹרֶת הַחַיּוּת כו' ("עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ") בִּתְפִילָתוֹ שֶׁל אֱלִיעֶזֶר - מֵאַחַר שֶׁתְּפִילַת אֱלִיעֶזֶר הָיְתָה קְשׁוּרָה עִם הַשִּׁידּוּךְ דְּיִצְחָק וְרִבְקָה, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן, וּמִצַּד גּוֹדֶל הָעִנְיָן שֶׁבָּזֶה, צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹפָן דְּ"עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ". וְלָכֵן דַּוְקָא בִּתְפִילַת אֱלִיעֶזֶר הָיָה הָעִנְיָן דְּ"טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר גו'" (וְלֹא בִּתְפִילַת מֹשֶׁה וּשְׁלֹמֹה).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך א, עמוד 34. 'תורת מנחם – התוועדויות' חלק ז, עמוד 179 – מתוך 'לקראת שבת')

הַצֹּרֶךְ בִּקְפִיצַת הַדֶּרֶךְ

וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי, מִכָּאן שֶׁקִּפְּצָה לוֹ הָאָרֶץ (כד, מב. ובפירוש רש"י)

וְיֵשׁ לְבָאֵר מִפְּנֵי מַה הֻצְרַךְ אֱלִיעֶזֶר לִקְפִיצַת הַדֶּרֶךְ, עַל־פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

אוֹדוֹת רִבְקָה בִּהְיוֹתָהּ בְּבֵית בְּתוּאֵל, אִיתָא בְּמִדְרָשׁ: "לְמָה הִיא דּוֹמָה לְשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים", הַיְינוּ כְּשֵׁם שֶׁהַשּׁוֹשַׁנָּה

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מא) אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי. וְלֹא אָמַר מִשְׁבוּעָתִי. וְהַטַּעַם כִּי אֶפְחַד מֵאָדֹנִי וּמֵאָלָתוֹ: תורה מב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גְּדֵלָה בֵּין הַקּוֹצִים, וְאֵינָם מַנִּיחִים לִקְטֹף אוֹתָהּ, כִּי עַל־יְדֵי הַשְּׁקָיָתָהּ מְקַבְּלִים גַּם הֵם מַיִם. כְּמוֹ־כֵן רִבְקָה גְּדֵלָה בֵּין רְשָׁעִים, וּכְדֵי לְהוֹצִיאָהּ מִשָּׁם הָיָה צָרִךְ בְּסִבָּה מְיֻחֶדֶת, וְכַאֲשֶׁר נִהְיְתָה בַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁאָז הָיְתָה רְאוּיָה לְהִנָּשֵׂא, נוֹצְרָה הָאֶפְשָׁרוּת לְהוֹצִיאָהּ מִבֵּין רְשָׁעִים אֵלּוּ וּלְקָשְׁרָהּ עִם קְדֹשָׁה עַל־יְדֵי שִׁדּוּכָהּ לְיִצְחָק. וְלָכֵן, שָׁלַח מִיַּד אַבְרָהָם אֶת אֱלִיעֶזֶר לְהוֹצִיאָהּ מִשָּׁם, וּמִשּׁוּם הָכִי קְפָצָה לוֹ הַדֶּרֶךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר אֲפִילוּ רֶגַע אֶחָד בְּבֵית בְּתוּאֵל. וְלָכֵן בְּבוֹאוֹ לְבֵית בְּתוּאֵל סִפֵּר לָהֶם "הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי", לְהוֹרוֹת לָהֶם שֶׁהַזְּמַן יָקָר, וְאִי־אֶפְשָׁר לְהַשְׁאִיר אוֹתָהּ שָׁם אֲפִילוּ רֶגַע אֶחָד, (וּכְמוֹ שֶׁבֶּאֱמֶת אָמְרוּ "תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר") וְהַהוֹכָחָה לְכָךְ הִיא שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נַס - קִפִּיצַת הַדֶּרֶךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַכֵּב.

מַעֲשֵׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת הֵם כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים, וְעָלֵינוּ לָדַעַת, שֶׁהַקָּבָּ"ה בְּוַדַּאי יְמַהֵר אֶת הַגְּאוּלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ לְהִשָּׁאֵר בַּגָּלוּת אֲפִילוּ רֶגַע אֶחָד מִיָּתֵר. צְרִיכִים רַק לְהַשְׁלִים אֶת הַ"פַּכִּים קְטַנִּים" וּמִיַּד אַחֲרֵי־זֶה תָּבֹא הַגְּאוּלָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת כְּרַךְ כה, עַמּוּד 99 וְאֵילָךְ – מִתּוֹךְ 'לִקְרַאת שַׁבָּת')

מַעֲלַת שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת

עַל פָּרָשַׁת שְׁלִיחוּת אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (בראשית רבה פרשה ס, ח. הובא בפירוש רש"י פרשתנו כד, מב) "יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים, שֶׁהֲרֵי פָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה, וְהַרְבֵּה גּוּפֵי תּוֹרָה לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא בְּרַמִּיזָה".

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ מַאֲמַר חַז"ל זֶה עַל־פִּי דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (ברכות לג, ב) "הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם", אַךְ כָּל זֶה כְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּ"תּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים" – הַ"יִּרְאַת שָׁמַיִם' וְהַתּוֹרָה־וּמִצְוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֻשָּׁךְ הַדּוֹרוֹת. אֲבָל כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל "שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת" הֲרֵי הָבְטַח אֱלִיעֶזֶר כְּבָר לִפְנֵי־זֶה שֶׁ"יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתְּךָ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ", שֶׁתִּהְיֶה לוֹ הַצְלָחָה בִּשְׁלִיחוּתוֹ.

וְהַטַּעַם לְזֶה הוּא כִּי מְדַבֵּר בְּמַצָּב רוּחָנִי שֶׁל "שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת":

שִׂיחָתָן – אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (ברכות כו, ב) "אֵין שִׂיחָה אֶלָּא תְּפִלָּה", שֶׁאִם יֵשׁ לָאָדָם הֲכָרָה בְּרוּרָה שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לוֹ לִסְמֹךְ עַל כֹּחוֹתָיו, וְצָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל וּלְבַקֵּשׁ אֶת הַכֹּל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, אָז מֻבְטַחַת לוֹ הַהַצְלָחָה.

עַבְדֵי אָבוֹת – הַכְּלָל הוּא "כָּל מַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד קָנָה רַבּוֹ" (פסחים פח, ב). שֶׁאִם מַרְגִּישׁ הָאָדָם שֶׁאַף שֶׁפָּעַל גְּדוֹלוֹת וּנְצוּרוֹת – אֵין לוֹ חֲשִׁיבוּת בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וּכְאַיִן נֶחְשָׁב לְגַבֵּי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, אָזַי מֻבְטָח לוֹ מִלְּמַעְלָה שֶׁבְּכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַצְלִיחַ.

(מג) הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃

מג הָא אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא דְּמַיָּא וִיהֵי עוּלְמְתָּא דְּתִפּוֹק לְמִמְלֵי וְאֵימַר לַהּ אַשְׁקִינִי כְּעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ׃

(מד) וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי׃

מד וְתֵימַר לִי אַף אַתְּ אֵשְׁתִּ וְאַף לְגַמְלָיךְ אַמְלִי הִיא אִתְּתָא דְּזַמִּין יְיָ לְבַר רִבּוֹנִי׃

רש"י ◄ **גַּם־אַתָּה** • "גַּם", לְרַבּוֹת אֲנָשִׁים שֶׁעִמּוֹ. **הֹכִיחַ** • בֵּרַר וְהוֹדִיעַ, וְכֵן כָּל הוֹכָחָה שֶׁבַּמִּקְרָא, בֵּרוּר דָּבָר.

(מה) אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא׃

מה אֲנָא עַד לָא שֵׁיצִיתִי לְמַלָּלָא בְּלִבִּי וְהָא רִבְקָה נְפָקַת וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא וּמְלַת וַאֲמָרִית לַהּ אַשְׁקִינִי כְּעָן׃

רש"י ◄ **טֶרֶם אֲכַלֶּה** • טֶרֶם שֶׁאֲנִי מְכַלֶּה. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הֹוֶה, פְּעָמִים שֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָבָר, כְּמוֹ: "טֶרֶם כִּלִּיתִי". וּפְעָמִים שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָתִיד, כְּמוֹ: (איוב א) "כִּי אָמַר אִיּוֹב", חֲרֵי לְשׁוֹן עָבָר. "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב", חֲרֵי לְשׁוֹן עָתִיד, וּפֵרוּשׁ שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן הֹוֶה, כִּי אוֹמֵר הָיָה אִיּוֹב: 'אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וְגוֹ'', וְהָיָה עוֹשֶׂה כָּךְ'.

(מו) וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה׃

מו וְאוֹחִיאַת וַאֲחִיתַת קוּלְתַהּ מִנַּהּ וַאֲמָרַת אֵשְׁתִּ וְאַף גַּמְלָךְ אַשְׁקִי וּשְׁתֵיתִי וְאַף גַּמְלַיָּא אַשְׁקִיאַת׃

(מז) וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ:

מז וּשְׁאֵילִית יָתַהּ וַאֲמָרִית בַּת מָן אַתְּ וַאֲמֶרֶת בַּת בְּתוּאֵל בַּר נָחוֹר דִּילִידַת לֵהּ מִלְכָּה וְשַׁוֵּיתִי קָדָשָׁא עַל אַפַּהּ וְשֵׁירַיָּא עַל יְדָהָא:

רש"י◄ וָאֶשְׁאַל • וָאָשִׂם. שִׁנָּה הַסֵּדֶר, שֶׁהֲרֵי הוּא תְּחִלָּה נָתַן וְאַחַר־כָּךְ שָׁאַל, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתְפְּשׂוּהוּ בִּדְבָרָיו וְיֹאמְרוּ: 'הֵיאָךְ נָתַתָּ לָהּ וַעֲדַיִן אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי הִיא'?.

(מח) וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ:

מח וּכְרָעִית וּסְגָדִית קֳדָם יְיָ וּבָרֵכִית יָת יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דְּדַבְּרַנִי בְּאוֹרַח קְשׁוֹט לְמִיסַב יָת בַּת אֲחוּהִי דְרִבּוֹנִי לִבְרֵהּ:

(מט) וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל:

מט וּכְעַן אִם אִיתֵיכוֹן עָבְדִין טִיבוּ וּקְשׁוֹט עִם רִבּוֹנִי חַוּוּ לִי וְאִם לָא חַוּוּ לִי וְאִתְפְּנֵי עַל יַמִּינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא:

רש"י◄ עַל־יָמִין • מִבְּנוֹת יִשְׁמָעֵאל. עַל־שְׂמֹאל • מִבְּנוֹת לוֹט, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל אַבְרָהָם (ב"ר).

(נ) וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב:

נ וְאָתִיב לָבָן וּבְתוּאֵל וַאֲמַרוּ מִן קֳדָם יְיָ נְפַק פִּתְגָּמָא לֵית אֲנַחְנָא יָכְלִין לְמַלָּלָא עִמָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב:

רש"י◄ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל • רָשָׁע הָיָה, וְקָפַץ לְהָשִׁיב לִפְנֵי אָבִיו. לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ • לְמָאן בַּדָּבָר הַזֶּה, לֹא עַל־יְדֵי תְּשׁוּבַת דָּבָר רַע וְלֹא עַל־יְדֵי תְּשׁוּבַת דָּבָר הָגוּן, לְפִי שֶׁנִּכַּר שֶׁמֵּה' יָצָא הַדָּבָר, לְפִי דְּבָרֶיךָ, שֶׁזִּמְּנָהּ לְךָ (ב"ר).

(נא) הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

נא הָא רִבְקָה קֳדָמָךְ דְּבַר וְאֵיזֵיל וּתְהֵי אִתְּתָא לְבַר רִבּוֹנָךְ כְּמָא די מַלֵּל יְיָ:

(נב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה:

נב וַהֲוָה כַּד שְׁמַע עַבְדָּא דְּאַבְרָהָם יָת פִּתְגָּמֵיהוֹן וּסְגֵד עַל אַרְעָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה • מִכָּאן שֶׁמּוֹדִים עַל בְּשׂוֹרָה טוֹבָה (ב"ר).

◆ יום חמישי כ"ג מרחשון ◆

(נג) וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ:

נג וְאַפֵּק עַבְדָּא מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין וְיַהֵב לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יְהַב לַאֲחוּהָא וּלְאִמַּהּ:

רש"י◄ וּמִגְדָּנֹת • לְשׁוֹן מְגָדִים, שֶׁהֵבִיא עִמּוֹ מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מט) חֶסֶד. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב: **וֶאֱמֶת.** לְקַיֵּם דְּבַר הַחֶסֶד. וְהַמִּלָּה מִגְּזֵרַת אֱמוּנָה, וְהַתָּי"ו לְשׁוֹן נְקֵבָה: תורה נ **נא) דִּבֶּר ה'.** גָּזַר, וְכֵן בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ. אוֹ הוֹכִיחַ בַּחֲלוֹם: תורה נב **נג) וּמִגְדָּנוֹת.** מִגִּזְרַת מְגָדִים. אוֹ פֵּרוּשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(נד) וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי׃

נד וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ הוּא וְגוּבְרַיָּא דִּי עִמֵּהּ וּבָתוּ וְקָמוּ בְּצַפְרָא וַאֲמַר שַׁלְּחוּנִי לְוַת רִבּוֹנִי׃

רש"י ◄ **וַיָּלִינוּ** • כָּל 'לִינָה' שֶׁבַּמִּקְרָא, לִינַת לַיְלָה אֶחָד.

(נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ׃

נה וַאֲמַר אֲחוּהָא וְאִמַּהּ תְּתִיב עוּלֶּמְתָּא עִמָּנָא עִדָּן בְּעִדָּן אוֹ עַסְרָא יַרְחִין בָּתַר כֵּן תֵּיזִיל׃

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ** • וּבְתוּאֵל הֵיכָן הָיָה? הוּא הָיָה רוֹצֶה לְעַכֵּב, וּבָא מַלְאָךְ וֶהֱמִיתוֹ. **יָמִים** • שָׁנָה, כְּמוֹ: (ויקרא כה) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ", שֶׁכָּךְ נוֹתְנִין לִבְתוּלָה, זְמַן י"ב חֹדֶשׁ לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ בְּתַכְשִׁיטִים (כתובות נז). **אוֹ עָשׂוֹר** • עֲשָׂרָה חֳדָשִׁים, וְאִם תֹּאמַר "יָמִים" מַמָּשׁ, אֵין דֶּרֶךְ הַמְּבַקְּשִׁים לְבַקֵּשׁ דָּבָר מוּעָט, וְאִם לֹא תִּרְצֶה – 'תֵּן לָנוּ מְרֻבֶּה מִזֶּה'.

(נו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי׃

נו וַאֲמַר לְהוֹן לָא תְּאַחֲרוּן יָתִי וַיְיָ אַצְלַח אָרְחִי שַׁלְּחוּנִי וְאֵיהַךְ לְוַת רִבּוֹנִי׃

(נז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָה וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ׃

נז וַאֲמַרוּ נִקְרֵי לְעוּלֶּמְתָּא וְנִשְׁמָע מַה דְּהִיא אָמְרָה׃

רש"י ◄ **וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ** • מִכָּאן שֶׁאֵין מַשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ (ב"ר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 70)

שֶׁאֵין מַשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֶלָּא מִדַّעְתָּהּ (רש"י כד, נז) נָקֵט "הָאִשָּׁה", אַף שֶׁרִבְקָה הָיְתָה אָז בַּת שָׁלֹשׁ (רש"י תולדות כה, כ). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת (שם, כז) כָּתַב רַשִּׁ"י "כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם מַה טִּיבָם, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה, זֶה פֵּרַשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְזֶה פֵּרַשׁ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים". מַשְׁמַע, שֶׁבְּדָרוּ הַפְּשָׁט אֵין קַטְנוּת וְגַדְלוּת תָּלוּי בְּגִיל (י"ג שָׁנָה), אֶלָּא בְּטִבְעוֹ וְטִיבוֹ שֶׁל כָּל יָחִיד, וּבְאֹם מְדַקְדְּקִים בּוֹ וּמַכִּירִים בְּמַעֲשָׂיו לִפְנֵי גִּיל זֶה – הוּא נֶחְשָׁב כְּבָר לְגָדוֹל (בְּדַעָה). וְהִנֵּה, אֱלִיעֶזֶר הֵרֵי הִכִּיר אֶת רִבְקָה עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂיהָ, וְאִם־כֵּן הָיְתָה כְּבָר "אִשָּׁה".

(נח) וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ׃

נח וּקְרוֹ לְרִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ הֲתֵיזְלִי עִם גַּבְרָא הָדֵין וַאֲמֶרֶת אֵיזִיל׃

רש"י ◄ **וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ** • מֵעַצְמִי, וְאַף אִם אֵינְכֶם רוֹצִים.

(נט) וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃

נט וְשַׁלְּחוּ יָת רִבְקָה אֲחַתְהוֹן וְיָת מֵנִקְתַּהּ וְיָת עַבְדָּא דְּאַבְרָהָם וְיָת גַּבְרוֹהִי׃

(ס) וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הָיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו׃

ס וּבָרִיכוּ יָת רִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ אֲחָתָנָא אַתְּ הֲוֵי לְאַלְפִין וּלְרִבְוָן וְיִרְתּוּן בְּנָיְכִי יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מלבושים נכבדים. וְיִהְיֶה הַנּוּ"ן שֹׁרֶשׁ, כְּמוֹ מִטְפָּחוֹת: תורה נד

נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ. הֵם שֶׁקִּבְּלוּ הַמַּתָּנוֹת וְהָאַב מַחֲרִישׁ. וְיִתָּכֵן שֶׁלָּבָן הָיָה גָּדוֹל מֵאָבִיו בְּחָכְמָה וְכָבוֹד, כִּי כֵן מְצָאנוּ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל: תורה נו

נט) מֵנִקְתָּהּ. בַּיָּמִים הַקַּדְמוֹנִים: תורה ס

רש"י◄ **אַתְּ חַיֵּי לְאַלְפֵי רִבָּבָה • אַתְּ וְזַרְעֵךְ תִּקַּבְּלוּ אוֹתָהּ** בְּרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה: "הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ וגו'", יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ הַזֶּרַע מְמֻּךְ וְלֹא מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת.

(סא) **וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ:**

סא וְקָמַת רִבְקָה וְעוּלְמְתָהָא וּרְכִיבָא עַל גַּמְלַיָּא וְאָזְלָא בָּתַר גַּבְרָא וּדְבַר עַבְדָּא יָת רִבְקָה וַאֲזָל:

(סב) **וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב:**

סב וְיִצְחָק אָתָא מִמֵּתוֹהִי (נ"י עַל בְּמֵתוֹהִי) מִבֵּירָא דְּמַלְאַךְ קַיָּמָא אִתְחֲזֵי עֲלַהּ וְהוּא יָתֵב בַּאֲרַע דָּרוֹמָא:

רש"י◄ **מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי • שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא הָגָר** לְאַבְרָהָם אָבִיו שֶׁיִּשָּׁאֶנָּה (בראשית רבה). **יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב • קָרוֹב לְאוֹתוֹ בְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר:** (לעיל כ) "וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר", וְשָׁם הָיָה הַבְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד".

(סג) **וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים:**

סג וּנְפַק יִצְחָק לְצַלָּאָה בְּחַקְלָא לְמִפְנֵי רַמְשָׁא וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא גַּמְלַיָּא אָתָן:

רש"י◄ **לָשׂוּחַ •** (ב"ר) לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ: (תהלים קב) "יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ".

(סד) **וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָّמָל:**

סד וּזְקַפַת רִבְקָה יָת עֵינָהָא וַחֲזַת יָת יִצְחָק וְאִתְרְכִינַת מֵעַל גַּמְלָא:

רש"י◄ **וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק • רָאֲתָה אוֹתוֹ הָדוּר, וְתָרְוָהָא** (סִפְרִים אֲחֵרִים: וְתָמְהָה) **מִפָּנָיו** (ב"ר). **וַתִּפֹּל • הִשְׁמִיטָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְאִתְרְכִינַת', הִטְּתָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ וְלֹא הִגִּיעָה עַד הַקַּרְקַע, כְּמוֹ: "הַטִּי־נָא כַדֵּךְ", אַרְכִּינִי.** (שמואל ב כב) "רַיֵּט שָׁמַיִם", 'וְאַרְכִּין', לְשׁוֹן מוּטָה לָאָרֶץ, וְדוֹמֶה לוֹ: (תהלים לז) "כִּי יִפֹּל לֹא יוּטָל", כְּלוֹמַר אִם יִטֶּה לָאָרֶץ, לֹא יַגִּיעַ עַד הַקַּרְקַע.

(סה) **וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס:**

סה וַאֲמָרַת לְעַבְדָּא מָן גַּבְרָא דֵּיכִי דְּמְהַלֵּךְ בְּחַקְלָא לְקַדָּמוּתָנָא וַאֲמַר עַבְדָּא הוּא רִבּוֹנִי וּנְסִיבַת עֵיפָא וְאִתְכַּסִּיאַת:

רש"י◄ **וַתִּתְכָּס • לְשׁוֹן וַתִּתְפָּעֵל, כְּמוֹ: "וַתִּקָּבֵר", "וַתִּשָּׁבֵר".**

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

סא) וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים. שֶׁהֵבִיא הָעֶבֶד: **וַיֵּלֶךְ.** פָּתוּחַ. וְאִם הוּא סוֹף פָּסוּק וְלֹא קָמַץ כִּי בִּתְחִלָּה הָיָה פָּתַח קָטָן, וְלֹא יוּכַל לַעֲלוֹת שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת. וְכֵן כָּל וַיֹּאמֶר: וְטַעַם **וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת רִבְקָה וַיֵּלֶךְ.** הוּא הָיָה הוֹלֵךְ עִם רִבְקָה, וְלֹא הִרְגִּישׁ עַד בֹּא יִצְחָק: תורה סב

סב) בָּא מִבּוֹא. שֵׁם מָקוֹם יִקָּרֵא בְּב' שֵׁמוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים בָּא מִבֹּא מִבִּפְנִים, וְכֵן יְפָרְשׁוּ סוֹגֵר כָּל בַּיִת מִבּוֹא. וְהַיְּשָׁר בְּעֵינַי שֶׁהוּא שֵׁם הַפֹּעַל, וְכֵן טַעְמוֹ בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי: **וְהוּא יוֹשֵׁב.** כִּי בַּיָּמִים הָהֵם שָׁם הָיָה דָּר, וְהוּא בִּפְאַת נֶגֶב מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: תורה סג

סג) לָשׂוּחַ. לְלֶכֶת בֵּין הַשִּׂיחִים: **לִפְנוֹת עָרֶב.** קָרוֹב מְבִיאַת הַשֶּׁמֶשׁ. וְהַהֵפֶךְ לִפְנוֹת בֹּקֶר. וּבְפָרָשַׁת כִּי תֵצֵא אֲבָאֲרֵנוּ בָּאֵר הֵיטֵב: תורה סד

סד) וְטַעַם וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל. בִּרְצוֹנָהּ, כְּמוֹ וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו. וְהַפָּסוּק הַבָּא מְאֻחָר, הוּא מֻקְדָּם. כִּי וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד, וּכְבָר אָמְרָה אֶל הָעֶבֶד: תורה סה

סה) וַתִּתְכָּס. מִבִּנְיַן הִתְפַּעֵל, הַתִּי"ו הָרִאשׁוֹן לִנְקֵבָה שֶׁאֵינֶנָּה נִמְצָאָה, וְהַשֵּׁנִי לְהִתְפַּעֵל: תורה סו

(סו) **וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:**

סו **וְאִשְׁתָּעִי עַבְדָּא לְיִצְחָק יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי עֲבָד:**

רש"י◄ **וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד •** (ב"ר) גִּלָּה לוֹ נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ, שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ וְשֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ רִבְקָה בִּתְפִלָּתוֹ.

(סז) **וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ:**

סז **וְאַעֲלַהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא תַּקְּנִין עוֹבָדָהָא כְּעוֹבָדֵי שָׂרָה אִמֵּהּ וּנְסִיב יָת רִבְקָה וַהֲוַת לֵהּ לְאִנְתּוּ וּרְחִימַהּ וְאִתְנְחֵם יִצְחָק בָּתַר דְּמִיתַת אִמֵּהּ:**

רש"י◄ **הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ •** "וַיְבִיאֶהָ הָאֹהֱלָה", וַהֲרֵי הִיא שָׂרָה אִמּוֹ, כְּלוֹמַר וְנַעֲשֵׂית דֻּגְמַת שָׂרָה אִמּוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׂרָה קַיֶּמֶת, הָיָה נֵר דָּלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְרָכָה מְצוּיָה בָּעִיסָה, וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאוֹהֶל, וּמִשֶּׁמֵּתָה פָּסְקוּ, וּכְשֶׁבָּאת רִבְקָה חָזְרוּ (בראשית רבה). **אַחֲרֵי אִמּוֹ •** דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ שֶׁל אָדָם קַיֶּמֶת, כָּרוּךְ הוּא אֶצְלָהּ, וּמִשֶּׁמֵּתָה הוּא מִתְנַחֵם בְּאִשְׁתּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו, עמ' 168)

וַיְבִיאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ (כד, סז)

הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ: ...שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׂרָה קַיֶּמֶת – הָיָה נֵר דָּלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְרָכָה מְצוּיָה בָּעִיסָה, וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאוֹהֶל; וּמִשֶּׁמֵּתָה – פָּסְקוּ; וּכְשֶׁבָּאת רִבְקָה חָזְרוּ (רש"י)

יִצְחָק לָקַח אֶת רִבְקָה לְאִשָּׁה לְאַחַר שֶׁרָאָה אֶצְלָהּ אֶת הַנֵּס שֶׁל "נֵר דָּלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת". מִכָּאן שֶׁרִבְקָה נָהֲגָה לְהַדְלִיק נֵרוֹת שַׁבָּת עוֹד קוֹדֶם נִישׂוּאֶיהָ.

רִבְקָה הָיְתָה אָז בַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים (פרש"י בראשית כה, כ), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן קִיְּמָה אֶת מִצְוַת הַדְלָקַת הַנֵּר!

יְתֵרָה מִזֹּאת: לְאַחַר פְּטִירַת שָׂרָה אִמֵּנוּ, וַדַּאי הָיָה אַבְרָהָם־אָבִינוּ מַדְלִיק נֵרוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת (שֶׁהֲרֵי קִיֵּים אַבְרָהָם אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ), וּבְכָל זֹאת, כְּשֶׁרִבְקָה הִגִּיעָה לְבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם – גַּם הִיא הִדְלִיקָה נֵרוֹת.

מִכָּאן חִיזּוּק גָּדוֹל לְעִנְיַן הַדְלָקַת נֵרוֹת שַׁבָּת־קוֹדֶשׁ עַל־יְדֵי בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל כְּבָר מִגִּיל שָׁלוֹשׁ.

וְ"מַעֲשֵׂה אִמָּהוֹת – סִימָן לַבָּנוֹת". לְאוֹר הַנַּ"ל יוּבָן מַה שֶּׁרַשִּׁ"י מוֹנֶה וּמְפָרֵט כָּאן אֶת שְׁלוֹשֶׁת הַנִּיסִים בְּסֵדֶר זֶה דַּוְקָא:

כַּאֲשֶׁר יַלְדָּה מַגִּיעָה לְגִיל חִינּוּךְ, הִיא מַתְחִילָה לְהַדְלִיק נֵרוֹת שַׁבָּת־קוֹדֶשׁ. מְאוּחָר יוֹתֵר, כְּשֶׁהִיא מִתְבַּגֶּרֶת עוֹד קְצָת, הִיא מִצְטָרֶפֶת לַעֲבוֹדוֹת הַבַּיִת, וּבֵין הַשְּׁאָר עוֹסֶקֶת בָּעִיסָה וּמְקַיֶּמֶת מִצְוַת חַלָּה. בְּשֶׁלֶב מִתְקַדֵּם עוֹד יוֹתֵר, לְאַחַר נִישׂוּאֶיהָ, הִיא מְקַיֶּמֶת אֶת מִצְוַת טָהֲרַת הַמִּשְׁפָּחָה, שֶׁנִּרְמָזָה בְּ'עָנָן' (שֶׁהֲרֵי טָהֲרָה מְבִיאָה לִידֵי 'עֲנַן' הַשְּׁכִינָה).

~ **נקודות משיחות קודש** ~

הָעִנְיָן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

כְּלָלוּת הַחִילּוּק בֵּין מַ"ה וּבַ"ן הוּא - הַחִילּוּק בֵּין "מִין עִילָּאִין" וּ"מִין תַּתָּאִין", וּבַעֲבוֹדַת הָאָדָם - הַחִילּוּק בֵּין תּוֹרָה וּמִצְוֹת.

דְּהִנֵּה, תּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת שָׁמַיִם (עֶלְיוֹן), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ", וְעִנְיָנָהּ הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְהַמִּצְוֹת נִתְלַבְּשׁוּ בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא, וְנִיתְּנוּ בָּעוֹלָם־הַזֶּה (תַּחְתּוֹן) דַּוְקָא (וְלֹא בְּגַן־עֵדֶן כוּ'), וְעִנְיָנָם הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. הַיְינוּ, שֶׁלּוֹקְחִים דָּבָר גַּשְׁמִי (תַּחְתּוֹן), וְעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁל מִצְוָה, מִלְּשׁוֹן צַוָּתָא וְחִיבּוּר, חִיבּוּר עִם רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וּלְמַעְלָה מִזֶּה - בְּחִינַת **בַּעַל** הָרָצוֹן.

וַעֲבוֹדַת הָאָדָם צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן. הַיְינוּ, לְחַבֵּר וּלְאַחֵד אֶת ב' הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה - בְּפַשְׁטוּת:

כַּאֲשֶׁר רוֹצִים לָדַעַת כֵּיצַד לְקַיֵּם מִצְוָה מְסוּיֶּמֶת - צְרִיכִים לְכָל־רֹאשׁ לִלְמוֹד עִנְיָן זֶה בַּתּוֹרָה, וְאָז יוֹדְעִים אֶת הוֹרָאַת הַתּוֹרָה כֵּיצַד לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לְאִידָךְ - "כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה, אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ", אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים (שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַמִּצְוֹת), כּוֹלֵל גַּם עֲבוֹדַת הַתְּפִילָּה (שֶׁעִנְיָנָהּ - הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה), מֵאַחַר שֶׁ"עִיּוּן תְּפִילָּה הַיְינוּ בִּכְלָל גְּמִילוּת־חֲסָדִים, דִּכְתִיב גּוֹמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד". וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "תְּפִילָּתִי סְמוּכָה לְמִיטָּתִי",

---

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

סז) הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ. דֶּרֶךְ קְצָרָה הָאֹהֱלָה אֹהֶל שָׂרָה אִמּוֹ, וְכֵן הַנְּבוּאָה עוֹדֵד הַנָּבִיא כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַיְינוּ, שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת עֲבוֹדַת הַתְּפִילָה, שֶׁאָז הַלִּימוּד הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר.

וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּ"בֵּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִילָה" (שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שׁוֹלְלִים אֶת הָעִנְיָן דְּ"אֲבֻדָּה הָאָרֶץ"), שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּבִרְכַּת הַמִּצְוֹת - חֵלֶק מִקִּיּוּם הַמִּצְוֹת.

וּבְפַשְׁטוּת: כְּדֵי שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יֵדַע כֵּיצַד לְהִתְנַהֵג בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל - הֲרֵי זֶה דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הַלִּימוּד הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁלּוֹמֵד מַה שֶּׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת לוֹ, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּנַסֶּה לְפָרֵשׁ אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה כְּפִי רְצוֹנוֹ. וְזֶה נַעֲשָׂה לְאַחֲרֵי הַהַקְדָּמָה דְּ"וְנִפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה", שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִפְעָל הָעִנְיָן דְּ"פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ", שֶׁאָז הַלִּימוּד הוּא כִּדְבָעֵי, מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה כַּהֲלָכָה.

וַהֲרֵי כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ"וְנִפְשִׁי **כֶּעָפָר** לַכֹּל תִּהְיֶה" נִפְעָל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִילָה, שֶׁהִיא "סוּלָּם מוּצָּב **אַרְצָה** גו'", שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה (בְּדוּגְמַת הַתּוֹכֶן הַכְּלָלִי דְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת), הַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר ("וְנִפְשִׁי **כֶּעָפָר** לַכֹּל תִּהְיֶה") נִפְעָל הָעִילּוּי דְּ"מָאן מַלְכֵי רַבָּנָן". הַיְינוּ, שֶׁהוּא מִתְעַלֶּה לְדַרְגָּה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, לְמַעְלָה מִמְּציאוּת כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁמִּסְּבִיבוֹ, וּלְמַעְלָה מִכְּלָלוּת מְציאוּת הָעוֹלָם.

וְכַמְּבוֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו שֶׁכַּאֲשֶׁר לִימוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּאוֹפֶן הַנּוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, לַאֲסוּקֵי שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָּא, שֶׁעַל יְסוֹד הַפְּסַק־דִּין שֶׁלּוֹ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה יִתְנַהֲגוּ בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, הֲרֵי זֶה פּוֹעֵל אֶצְלוֹ תְּנוּעָה שֶׁל יִרְאָה וָפַחַד (שֶׁמָּא לֹא יְכַוֵּן כְּפִי אֲמִיתִּית הָעִנְיָן חַס־וְשָׁלוֹם), וְדַוְקָא עַל־יְדֵי הַיִּרְאָה וְהַבִּיטּוּל שֶׁלּוֹ כוּ' הֲרֵי הוּא מַצְלִיחַ (לְאַחֲרֵי כָּל הַשַּׁקְלָא־וְטַרְיָא בְּלִימוּד הַתּוֹרָה) לְהַסִּיק אֶת הַמַּסְקָנָא הַנְּכוֹנָה וְהָאֲמִיתִּית - פְּסַק־דִּין בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן כֵּיצַד נִפְעָל הַחִיבּוּר דְּמַ"ה וּבַ"ן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם - כַּאֲשֶׁר לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשִׂים לְדָבָר אֶחָד.

עַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן הוּא עִנְיָן כְּלָלִי הָעוֹלֶה עַל כּוּלָּנָה - מֵאַחַר שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּחִיבּוּר מַעְלָה וּמַטָּה, הַחִיבּוּר דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּחִיבּוּר הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף (כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁנְּשָׁמָה וְגוּף הֵם בְּדוּגְמַת מַ"ה וּבַ"ן).

וּבִפְרָט שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ כַּדָּרוּשׁ, שֶׁאֵינָהּ רַק לְאַחֲרֵי חִיבּוּר הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף (חִיבּוּר מַ"ה וּבַ"ן) - כִּי דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הַנְּשָׁמָה מְלוּבֶּשֶׁת בַּגּוּף, הֲרֵי הִיא יְכוֹלָה לְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ בָּאוֹפֶן הַמַּתְאִים.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ נִבְרָא "בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל" - הֲרֵי הַמְּדוּבָּר אוֹדוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם בְּאוֹפֶן דְּנְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל שֶׁמַּחֲשַׁבְתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר, אֲפִילּוּ לַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה אָמוּר עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם בְּאוֹפֶן דְּנְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא, כִּי נִתְּינַת הַתּוֹרָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) **בִּשְׁלִימוּתָהּ** נִפְעֲלָה בְּעֵת מַתַּן־תּוֹרָה, וּבְמַתַּן־תּוֹרָה הוּדְגַּשׁ הָעִנְיָן דְּבָשָׂר־וָדָם, "יְלוּד אִשָּׁה", נְשָׁמָה בְּגוּף דַּוְקָא.

וַאֲפִילּוּ קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה הָיָה כְּבָר עִנְיָן שֶׁל מִצְוָה בָּעוֹלָם, כְּפִי שֶׁמְּצִינוּ בְּפָרָשַׁת אֱלִיעֶזֶר, שֶׁאַבְרָהָם אָמַר לוֹ "שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי", וּכְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י "שֶׁהַנִּשְׁבָּע צָרִיךְ שֶׁיִּטּוֹל בְּיָדוֹ חֵפֶץ שֶׁל מִצְוָה כוּ' וְהַמִּילָה הָיְתָה מִצְוָה רִאשׁוֹנָה כוּ'" - זֹאת אוֹמֶרֶת, שֶׁאָז הִתְחִיל כְּבָר הָעִנְיָן דְּחִיבּוּר מַטָּה וָמַעְלָה, צַוָּתָא וְחִיבּוּר בֵּין דָּבָר גַּשְׁמִי עִם רְצוֹן הָעֶלְיוֹן.

וּכְתוֹצְאָה מִזֶּה - נִפְעַל הַשִּׁידּוּךְ דְּיִצְחָק וְרִבְקָה, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּיִחוּד מַ"ה וּבַ"ן (בְּדוּגְמַת יִחוּד וְחִיבּוּר נְשָׁמָה וְגוּף) - כְּלָלוּת כָּל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁמִּצַּד גּוֹדֶל הָעִילּוּי שֶׁבְּעִנְיַן הַשִּׁידּוּךְ דְּיִצְחָק וְרִבְקָה (יִחוּד מַ"ה וּבַ"ן) - הִנֵּה דַּוְקָא בִּתְפִילָתוֹ שֶׁל אֱלִיעֶזֶר נִפְעַל שְׁלֵימוּת הָעִנְיָן דְּ"עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ", שֶׁנִּגְעָנָה "**טֶרֶם** כִּלָּה לְדַבֵּר".

◆ יום שישי כ"ד מרחשון ◆

כה (א) **וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה:** א **וְאוֹסִיף אַבְרָהָם וּנְסִיב אִתְּתָא וּשְׁמַהּ קְטוּרָה:**

רש"י ◄ **קְטוּרָה •** (ב"ר) זוֹ הָגָר, וְנִקְרֵאת 'קְטוּרָה', עַל שֵׁם שֶׁנָּאִים מַעֲשֶׂיהָ כִּקְטֹרֶת. וְשֶׁקָּשְׁרָה פִּתְחָהּ, שֶׁלֹּא נִזְדַּוְּגָה לְאָדָם מִיּוֹם שֶׁפָּרְשָׁה מֵאַבְרָהָם.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) קְטוּרָה. אֵינֶנָּה הָגָר, כִּי כָּתוּב וְלִבְנֵי הַפִּלַגְשִׁים נָתַן אַבְרָהָם. וּפֵרוּשׁ פִּילֶגֶשׁ, שִׁפְחָה. וְזֶה הַשֵּׁם אֵינֶנּוּ נוֹפֵל עַל זָכָר. וְנוּכַל לְפָרֵשׁ עַל פִּלַגְשִׁים, נָשִׁים: תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 174)

זוֹ הָגָר (רש"י כה, א)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִנַּיִן לוֹ שֶׁהַכַּוָּנָה לְהָגָר. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אַבְרָהָם אָבִינוּ הִצְלִיחַ לְהַכְנִיס אֲנָשִׁים רַבִּים תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, וּמוּבָן, בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר, שֶׁהָיְתָה לוֹ הַשְׁפָּעָה גְּדוֹלָה עַל אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ (וְיִשְׁמָעֵאל עָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּחַיָּיו). וְקָשֶׁה: כֵּיצַד יִתְּכֵן הַדָּבָר שֶׁהָגָר חָזְרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ, וְאַבְרָהָם לֹא הִצְלִיחַ לְהַשְׁפִּיעַ עָלֶיהָ לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. עַל זֶה אוֹמֵר רַשִׁ"י שֶׁהִיא אָכֵן חָזְרָה בִּתְשׁוּבָה, וְלָכֵן קוֹרֵאת לָהּ הַתּוֹרָה "קְטוּרָה", כְּדֵי לִרְמֹז שֶׁעַכְשָׁו כְּבָר הָיוּ מַעֲשֶׂיהָ נָאִים כִּקְטֹרֶת.

(ב) וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ:

ב וַיֹּלֶד לָהּ אֶת זִמְרָן וְאֶת יָקְשָׁן וְאֶת מְדָן וְאֶת מִדְיָן וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת שׁוּחַ:

(ג) וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים:

ג וְיָקְשָׁן אוֹלִיד יָת שְׁבָא וְיָת דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ לְמַשִּׁירְיָן וְלִשְׁכּוּנִין וּלְנַגָּוָן:

רש"י ◄ **אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם** • שֵׁם רָאשֵׁי אֻמּוֹת (ב"ר). וְהַתַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס אֵין לִי לַיָּשְׁבוֹ עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שֶׁפֵּרֵשׁ 'לְמַשִּׁירְיָן' לְשׁוֹן מַחֲנֶה. וְאִם תֹּאמַר שֶׁאֵינוֹ כֵּן מִפְּנֵי הָאָלֶ"ף שֶׁאֵינָהּ יְסוֹדִית, הֲרֵי לָנוּ תֵּבוֹת שֶׁאֵין בְּרֹאשָׁם אַלֶ"ף וְהוֹסִיפוּ אַלֶ"ף בְּרֹאשָׁם, כְּמוֹ: "חוֹמַת אָנָךְ", שֶׁהוּא מִן "נְכֶה רַגְלַיִם", וּכְמוֹ "אָסוּךְ שָׁמֶן", שֶׁהוּא מִן "וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ". **וּלְטוּשִׁם** • הֵם בַּעֲלֵי אֳהָלִים הַמִּתְפַּזְּרִים אָנָה וְאָנָה וְנוֹסְעִים אִישׁ בְּאָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמואל א ל) "וְהִנֵּה נְטוּשִׁים עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ", שֶׁכֵּן לָמֶ"ד וְנוּ"ן מִתְחַלְּפוֹת זוֹ בְּזוֹ.

(ד) וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה:

ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אִלֵּין בְּנֵי קְטוּרָה:

(ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:

ה וְיָהַב אַבְרָהָם יָת כָּל דִּילֵהּ לְיִצְחָק:

רש"י ◄ **וַיִּתֵּן אַבְרָהָם וְגוֹ'** • אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: 'בִּרְכַּת דְּאָתְיֵקִי' נָתַן לוֹ, שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם: "וֶהְיֵה בְּרָכָה", הַבְּרָכוֹת מְסוּרוֹת בְּיָדְךָ לְבָרֵךְ אֶת מִי שֶׁתִּרְצֶה, וְאַבְרָהָם מְסָרָן לְיִצְחָק.

(ו) וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם:

ו וְלִבְנֵי לְחֵינָתָא דִּי לְאַבְרָהָם יְהַב אַבְרָהָם מַתְּנָן וְשַׁלְחִנּוּן מֵעַל יִצְחָק בְּרֵהּ בְּעוֹד דְּהוּא קַיָּם קִידוּמָא לַאֲרַע מָדִינְחָא:

רש"י ◄ **הַפִּילַגְשִׁם** • (ב"ר) חָסֵר כְּתִיב, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא פִּלֶגֶשׁ אַחַת, הִיא הָגָר, הִיא קְטוּרָה. נָשִׁים בִּכְתֻבָּה, פִּלַגְשִׁים בְּלֹא כְּתֻבָּה, כִּדְאַמְרִינָן בְּסַנְהֶדְרִין (דף כא) בְּנָשִׁים וּפִילַגְשִׁים דְּדָוִד. **נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנוֹת** • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֵׁם טֻמְאָה מָסַר לָהֶם (שם צא). דָּבָר אַחֵר: מַה שֶּׁנִּתַּן לוֹ עַל אוֹדוֹת שָׂרָה וּשְׁאָר מַתָּנוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ, הַכֹּל נָתַן לָהֶם, שֶׁלֹּא רָצָה לֵהָנוֹת מֵהֶם.

(ז) וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מְאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים:

ז וְאִלֵּין יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם דַּחְיָא מְאָה וְשַׁבְעִין וְחָמֵשׁ שְׁנִין:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) אַשּׁוּרִים. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי אַשּׁוּרִים שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים הַדְּרָכִים: **וּלְטוּשִׁם.** צוֹפִים מֵרָחוֹק. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי הֵם שֵׁמוֹת וְאֵין בָּהֶם תֹּאַר שֵׁם: תורה ד

ו) מַתָּנוֹת. מָמוֹן נָתַן לָהֶם: **קֵדְמָה.** פֵּרוּשׁ אֶל **אֶרֶץ קֶדֶם.** וְכֵן אֲשֶׁר לֹא יַעַבְדוּ אוֹתוֹ אֶת נְבוּכַדְנֶצַּר, וְקֶדֶם מִזְרַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמֵר אֶל מְקוֹם בֶּן יִשְׁמָעֵאל, וְהָרִאשׁוֹן נָכוֹן: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ מֵאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים • בֶּן מֵאָה כְּבֶן שִׁבְעִים, וּבֶן שִׁבְעִים כְּבֶן חָמֵשׁ, בְּלֹא חֵטְא.

(ח) וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:

ח וְאִתְנְגִיד וּמִית אַבְרָהָם בְּסִיבוּ טָבָא סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ:

(ט) וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:

ט וּקְבָרוּ יָתֵהּ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי בִּמְעָרַת כָּפֶלְתָּא בַּחֲקַל עֶפְרוֹן בַּר צֹחַר חִתָּאָה דִּי עַל אַפֵּי מַמְרֵא:

רש"י◄ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל • (ב"ר) מִכָּאן שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה וְהוֹלִיךְ אֶת יִצְחָק לְפָנָיו, וְהִיא שֵׂיבָה טוֹבָה שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּאַבְרָהָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו, ה'תשכ"ח)

"וְהִיא שֵׂיבָה טוֹבָה שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּאַבְרָהָם" (פרש"י חיי שרה כה, ט), וְכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת שֶׁזּוֹהִי "שֵׂיבָה טוֹבָה", בְּוַדַּאי הָיְתָה זוֹ תְּשׁוּבָה אֲמִיתִּית, וְעַד שֶׁ"זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת" (יומא פו, ב), כָּךְ, שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה לְגַמְרֵי כָּל מְצִיאוּתוֹ הַקּוֹדֶמֶת, כְּפִי שֶׁמְּצִינוּ בַּהֲלָכָה, שֶׁאֲפִילוּ רָשָׁע גָּמוּר שֶׁמְּקַדֵּשׁ אִשָּׁה עַל־מְנָת שֶׁאֲנִי צַדִּיק גָּמוּר, אִם הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּלִבּוֹ, מְקוּדֶּשֶׁת (קידושין מט, ב).

(י) הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

י חַקְלָא דִּי זְבַן אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חִתָּאָה תַּמָּן אִתְקְבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִתְּתֵהּ:

(יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי:

יא וַהֲוָה בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּבָרֵךְ יְיָ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ וִיתֵב יִצְחָק עִם בֵּירָא דְּמַלְאַךְ קַיְּמָא אִתְחֲזֵי עֲלַהּ:

רש"י◄ וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ וְגוֹ' • נִחֲמוֹ תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. (סוטה יד) דָּבָר אַחֵר: אַף־עַל־פִּי שֶׁמָּסַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הַבְּרָכוֹת לְאַבְרָהָם, נִתְיָרֵא לְבָרֵךְ אֶת יִצְחָק, מִפְּנֵי שֶׁצָּפָה אֶת עֵשָׂו יוֹצֵא מִמֶּנּוּ. אָמַר: 'יָבֹא בַּעַל הַבְּרָכוֹת וִיבָרֵךְ אֶת אֲשֶׁר יִיטַב בְּעֵינָיו', וּבָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּבֵרְכוֹ.

◆ שבת קודש כ"ה מרחשון ◆

(יב) וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:

יב וְאִלֵּין תּוֹלְדַת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם דִּי יְלִידַת הָגָר מִצְרִתָּא אַמְתָא דְּשָׂרָה לְאַבְרָהָם:

(יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם:

יג וְאִלֵּין שְׁמָהָן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמָהַתְהוֹן לְתוּלְדַתְהוֹן בּוּכְרָא דְיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם:

רש"י◄ בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם • סֵדֶר לֵדָתָן, זֶה אַחַר זֶה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) מִלַּת **וַיִּגְוַע**. צֵאת הָרוּחַ מֵהַגּוּף רֶגַע אֶחָד בְּלִי עִנּוּי וְעִכּוּב. הֲלֹא תִּרְאֶה וַיֵּאָסֹף רַגְלָיו אֶל הַמִּטָּה וּמִיַּד גָּוַע. וְהִנֵּה כָּל גְּוִיעָה מִיתָה, וְאֵין כָּל מִיתָה גְּוִיעָה, עַל כֵּן כָּתוּב בַּמַּבּוּל וַיִּגְוַע: וּפֵרוּשׁ וַיָּמָת **אַבְרָהָם**. שֶׁמֵּת בְּשֵׂיבָה טוֹבָה: **וַיֵּאָסֹף אֶל עַמָּיו**. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי עַל כְּבוֹד הַנֶּפֶשׁ אָמַר, כִּי בִּהְיוֹתוֹ מִתְעַסֵּק עִם הַגּוּף הוּא כְּחֵלֶק נִפְרָד. וּבְהִפָּרֵד מֵהַגּוּף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא:

יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא:

(טו) חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה:

טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה:

(טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם:

טז אִלֵּין אִנּוּן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן וּבִכְרַכֵּיהוֹן תְּרֵין עֲסַר רַבְּרְבִין לְאֻמֵּיהוֹן:

רש"י◄ בְּחַצְרֵיהֶם • כְּרַכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה, וְתַרְגּוּמוֹ "בְּפַצְחֵיהוֹן", שֶׁהֵם מְפֻצָּחִים, לְשׁוֹן פְּתִיחָה, כְּמוֹ: (תהלים צח) "פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ". •

(יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:

יז וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין וְאִתְנְגִיד וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ:

רש"י◄ וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ' • אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל? כְּדֵי לְיַחֵס בָּהֶם שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב. מִשְּׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל לָמַדְנוּ שֶׁשִּׁמֵּשׁ יַעֲקֹב בְּבֵית עֵבֶר י"ד שָׁנָה כְּשֶׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו קֹדֶם שֶׁבָּא אֵצֶל לָבָן, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁפָּרַשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו, מֵת יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ'" כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסוֹף 'מְגִלָּה נִקְרֵאת' (וְרַשִׁ"י הֵבִיאוֹ בְּסוֹף פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת). וַיִּגְוַע • לֹא נֶאֱמְרָה גְּוִיעָה אֶלָּא בְּצַדִּיקִים. •

(יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל:

יח וּשְׁרוּ מֵחֲוִילָה עַד חַגְרָא דִּי עַל אַפֵּי מִצְרַיִם מָטֵי לְאָתּוּר עַל אַפֵּי כָּל אֲחוֹהִי שְׁרָא: פ פ פ

רש"י◄ נָפָל • שָׁכַן, כְּמוֹ: (שופטים ז) "וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל בְּנֵי קֶדֶם נוֹפְלִים בָּעֵמֶק". כָּאן הוּא אוֹמֵר לְשׁוֹן נְפִילָה, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (לעיל טז) "וְעַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן", עַד שֶׁלֹּא מֵת אַבְרָהָם, "יִשְׁכֹּן". מִשֶּׁמֵּת אַבְרָהָם, "נָפָל":

חסלת פרשת חיי שרה פפפ ק"ה פסוקים, יהויד"ע סימן

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמט - רנב

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יֵאָסֵף הַכָּבוֹד אֶל עַמָּיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי זֶה מִשְׁפַּט הַלָּשׁוֹן, וְהַטַּעַם עַל לֶכְתּוֹ בְּדֶרֶךְ אֲבוֹתָיו כְּאִלּוּ יִתְחַבֵּר אֲלֵיהֶם, וְכֵן אַתָּה תָּבֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם: תורה ט

טז) וּבְטִירוֹתָם. אַרְמוֹנִים, כְּמוֹ טִירַת כֶּסֶף: **לְאֻמֹּתָם.** בְּשׁוּרֶק. מְצָאנוּ אֻמּוֹת וְאֻמִּים. וְלָמֵ"ד לְאֻמּוֹתָם נוֹסָף, כְּלָמֵ"ד לְגוֹיֵיהֶם. וְאֵינֶנּוּ כְּלָמֵ"ד בַּלְּאֻמִּים, כִּי הוּא שֹׁרֶשׁ, כְּמוֹ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ. וְהַטַּעַם שֶׁהוּא בְּלָמֵ"ד וּבְחֶסְרוֹנוֹ שָׁוֶה וְהֵם שְׁנֵי שָׁרָשִׁים: תורה יז

יח) עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו. הֵם זִמְרָן וְיָקְשָׁן: **נָפָל.** חֶלְקוֹ אוֹ גּוֹרָלוֹ. אוֹ שֶׁרֹב בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל נוֹסְעִים מִמָּקוֹם אֶל מָקוֹם, כְּטַעַם אֶל הַכַּשְׁדִּים אַתָּה נוֹפֵל. וְזֶה מְעַט רָחוֹק, בַּעֲבוּר שֶׁאֶחָיו בַּמִּזְרָח, וּמִצְרַיִם וְאַשּׁוּר לְמַעֲרַב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְיִתָּכֵן שֶׁהַכָּתוּב דִּבֵּר עַל יִשְׁמָעֵאל שֶׁמֵּת בְּחַיֵּי אָחִיו, אַחַר שֶׁנָּפַל, כִּי לֹא יָדַעְנוּ סִבַּת מוֹתוֹ: **חסלת פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה**

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ט מרחשון מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום רביעי - כ"ב מרחשון** מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שני - כ' מרחשון מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום חמישי - כ"ג מרחשון** מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שלישי - כ"א מרחשון מפרק קד עד סוף פרק קה	**יום שישי - כ"ד מרחשון** מפרק קיג עד סוף פרק קיח
שבת קודש - כ"ה מרחשון פרק כ פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ט מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמט, והנה אור זה... עד עמ' 298, כולא חד:

אגרת הקדש

והנה אור

זה הגנוז לצדיקים לע"ל הנק' בשם נועם ה' וצחצחות להתענג על ה' וד' מאות עלמין דכסופין דמתענגי בהון צדיקייא כו' כמ"ש ארבע מאות שקל כסף כו' הנה יש בו מעלות ומדרגות רבות מאד גבוה מעל גבוה אך הארה מועטת היורדת מדרגה אחר מדרגה לברוא לבוש זה היא מבחי' מדרגה האחרונה שבאור זה ונקראת בשם מדרגה החיצונה ואחוריים דרך משל כמ"ש בזהר דר"ח ע"ב (עיין בס' מק"מ) ור"י ע"ב ומה דאשתאר כו' והנה כמו שבנשמת האדם יש בה כח התענוג שמתענגת ממה שיש לה ענג ממנו כמו מהשכלת שכל חדש וכה"ג ובחי' חיצוניות ואחוריים של כח ובחי' התענוג שבה היא בחי' כח הרצון שבה שהוא רוצה מה שהוא רוצה דהיינו דבר שאינו צער שהצער היפך תענוג. וככה עד"מ באור א"ס ב"ה ג"כ כביכול הרצון העליון ב"ה היא בחי' חיצוניות ואחוריים לבחי' ענג העליון ונועם ה' וצחצחות ועלמין דכסופין הנ"ל הגם שהם מיוחדים בתכלית היחוד שהוא ית' ורצונו אחד ולא כרצון האדם ח"ו לא מיניה ולא מקצתיה ואין דמיון ביניהם כלל אעפ"כ דברה תורה כלשון בנ"א לשכך האזן מה שיכולה לשמוע במשל ומליצה מנשמת האדם הכלולה מכח התענוג והרצון והחכמה והבינה וכו' וכנראה בחוש שכשאדם משכיל

1 וְהִנֵּה, אוֹר זֶה הַגָּנוּז לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם
2 "נֹעַם ה'" וְ"צַחְצָחוֹת", – צמאון של תענוג, לְהִתְעַנֵּג עַל ה',
3 וְ"ד' מֵאוֹת עָלְמִין דְּכִסּוּפִין דְּמִתְעַנְּגֵי בְּהוֹן צַדִּיקַיָּא כּוּ'"[24],
4 – וארבע מאות העולמות של "ביסופין" מלשון "נכסוף
5 נכספת"[25], שהצדיקים
6 מתענגים בהם, כְּמוֹ
7 שֶׁכָּתוּב[26]: "אַרְבַּע מֵאוֹת
8 שֶׁקֶל כֶּסֶף כּוּ'" – שעל־
9 פי קבלה, משמעותם
10 הרוחנית היא, ארבע
11 מאות עולמות של כוסף
12 ותענוג לצדיקים, הִנֵּה יֵשׁ
13 בּוֹ – באור זה, מַעֲלוֹת
14 וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת מְאֹד,
15 גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ, – עד
16 כמה שמדריגה אחת
17 תהיה גבוהה, ישנה עוד
18 מדריגה למעלה ממנה,
19 אַךְ הֶאָרָה מוּעֶטֶת
20 הַיּוֹרֶדֶת מַדְרֵגָה אַחַר
21 מַדְרֵגָה לִבְרֹא לְבוּשׁ זֶה,
22 – הלבוש הנזכר לעיל
23 המאפשר לנשמה לקבל
24 את האור, הִיא מִבְּחִינַת
25 מַדְרֵגָה הָאַחֲרוֹנָה
26 שֶׁבָּאוֹר זֶה, וְנִקְרֵאת
27 בְּשֵׁם "מַדְרֵגָה הַחִיצוֹנָה"
28 – לא הפנימיות של האור,
29 אלא החיצוניות בלבד,
30 וַ"אֲחוֹרַיִם" דֶּרֶךְ־מָשָׁל,
31 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר דַּף
32 רח עַמּוּד ב (עַיֵּן בְּסֵפֶר מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ[27]) וְ – דף רי עַמּוּד ב:
33 וּמַה דְּאִשְׁתְּאַר כּוּ'. – וממה שנשאר מאור זה נוצרים
34 הלבושים לנשמה. להלן יסביר רבנו הזקן, שחיצוניות האור
35 שממנה נמשכים הלבושים, הרי זה מהרצון העליון הנקרא
36 חיצוניות לגבי תענוג, שכן – כפי שיסביר להלן – רצון הוא
37 חיצוניות התענוג. וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ
38 הַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנֶּגֶת מִמַּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֹנֶג מִמֶּנּוּ[28], כְּמוֹ
39 מֵהַשְׂכָּלַת שֵׂכֶל חָדָשׁ וּכְהַאי גַּוְנָא, – וכדומה, כשנשמת
40 האדם מבינה רעיון שכלי חדש, היא מתענגת מכך, וכן משאר
41 דברים שהאדם מתענג בהם, וּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת וַאֲחוֹרַיִם שֶׁל
42 כֹּחַ וּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁבָּהּ – שבנפש, הִיא בְּחִינַת כֹּחַ הָרָצוֹן
43 שֶׁבָּהּ, שֶׁהוּא רוֹצֶה מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה, דְּהַיְנוּ[29] דָּבָר שֶׁאֵינוֹ
44 צַעַר, שֶׁהַצַּעַר הֵפֶךְ הַתַּעֲנוּג. – לכן, דבר שהוא צער אין הנפש
45 רוצה בו. כלומר, דבר שאדם רוצה בו, הרי זה מפני שיש לו
46 תענוג בו, הרי שתענוג
47 הוא הפנימיות של הרצון
48 שהוא חיצוניות לגבי
49 התענוג. וְכָכָה עַל־דֶּרֶךְ־
50 מָשָׁל בְּאוֹר אֵין־סוֹף
51 בָּרוּךְ־הוּא גַּם־כֵּן,
52 כִּבְיָכוֹל, הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן
53 בָּרוּךְ־הוּא הִיא בְּחִינַת
54 חִיצוֹנִיּוּת וַאֲחוֹרַיִם
55 לִבְחִינַת "עֹנֶג הָעֶלְיוֹן"
56 וְ"נֹעַם ה'" וְ"צַחְצָחוֹת"
57 וְ"עָלְמִין דְּכִסּוּפִין"
58 הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל. – שכל
59 אלה הם העונג העליון,
60 ואילו הרצון הוא
61 החיצוניות מזה, וכשאנו
62 אומרים שהלבוש לנשמה
63 הוא מ"אחוריים"
64 ו"חיצוניות" העונג העליון
65 – הרי שהלבוש בא
66 מהרצון העליון, הֲגַם שֶׁ –
67 הרצון העליון והעונג
68 העליון, הֵם מְיֻחָדִים
69 בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, שֶׁהוּא
70 יִתְבָּרֵךְ וּרְצוֹנוֹ אֶחָד, וְלֹא
71 כִּרְצוֹן הָאָדָם חַס־
72 וְשָׁלוֹם, – שרצונו של
73 אדם איננו דבר אחד עם עצם הנפש, כי־אם כוח מהנפש, אך
74 הרצון העליון הוא הרי דבר אחד עם הקדוש ברוך הוא, לֹא
75 מִנֵּיהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ, – לא ממנו ולא ממקצת ממנו, וְאֵין דְּמְיוֹן
76 בֵּינֵיהֶם כְּלָל – בין רצונו של אדם לבין הרצון העליון. כיצד,
77 איפוא, יכולים לחלק בין התענוג לבין הרצון למעלה, ולומר
78 שתענוג הוא פנימיות הרצון, והרצון – חיצוניות? אַף־עַל־פִּי־כֵן
79 דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[30], לְשַׁכֵּךְ הָאֹזֶן מַה שֶּׁיְּכוֹלָה
80 לִשְׁמֹעַ בְּמָשָׁל וּמְלִצָה, – ובהשוואה מִנִּשְׁמַת הָאָדָם הַכְּלוּלָה
81 מִכֹּחַ הַתַּעֲנוּג וְהָרָצוֹן וְהַחָכְמָה וְהַבִּינָה וְכוּ', – וכשם שבאדם
82 התענוג הוא פנימיות הרצון וכו' כך גם אנו אומרים למעלה,

---

24. ראה זח"א קכג, ב. **25.** ויצא לא, ל. **26.** חיי שרה טו, כג. **27.** לזהר שם. **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל ומוכרח להוסיפה כאן בבי' דרצון הוא חיצוניות התענוג לשלול האופן הב' המדובר בהמשך תרס"ו ע' סה ואילך. והמסקנא בע' עג ואילך שם כבכאן". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהיינו כו' התענוג - הוספת ביאור מוכרחת כאן. כנ"ל".
30. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁכְּשֶׁאָדָם מַשְׂכִּיל אֵיזֶה שֵׂכֶל חָדָשׁ נִפְלָא, אֲזַי בְּאוֹתָהּ רֶגַע עַל־כָּל־פָּנִים נוֹלַד לוֹ[31] תַּעֲנוּג נִפְלָא בִּשְׂכָלוֹ, מִכְּלָל – הרי זה מראה שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא לְמַעְלָה מַעֲלָה מִבְּחִינַת הַשֵּׂכֶל וְהַחָכְמָה, רַק שֶׁמְּלֻבָּשׁ – התענוג בִּבְחִינַת שֵׂכֶל וְחָכְמָה, וּכְשֶׁהָאָדָם מַרְגִּישׁ הַשֵּׂכֶל וְחָכְמָה, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּשִּׂיגָהּ וּמְבִינָהּ הֵיטֵב, אֲזַי מַרְגִּישׁ גַּם־כֵּן בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג הַמְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה. וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינַת בִּינָה בְּשֵׁם "עוֹלָם הַבָּא" בְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ[32], שֶׁהִיא – "בינה" בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת הַחָכְמָה עִם הַתַּעֲנוּג הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ, שֶׁמַּשִּׂיגִים הַצַּדִּיקִים בְּגַן־עֵדֶן וּמַשְׂכִּילִים – הַשְׂכָּלוֹת, בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נָפְקָא[33], – תורה באה מ"חכמה", וְאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד[34]: – תורה והקדוש־ברוך־הוא הכל דבר אחד[35], הרי מובן בפנימיות התורה, באופן ההשגה שבגן־עדן, שם משיגה הנשמה **מהות** האלקות, **תענוג שהוא פנימיות בנ"ל** – (הוספת כ"ק רבינו) – יש לה הרי השגה ב"אור אין סוף", וכדי שיהיה ביכולתה לקבל זאת, מן ההכרח להזדקק ללבושי המצוות, כמוסבר לעיל. להלן יסביר רבנו הזקן, שבנוסף למה שמצוות הן לבושים לנשמה, כדי שתוכל "לקבל" הגילוי של הזיו וההארה מאלקות, הן גם מחברות את המדריגה העליונה ביותר (מדריגת הכתר) עם הדברים הגשמיים שבהם נעשית המצוה, ובכך הן "עמודים" המחברים את העליון ביותר של הבית עם התחתון ביותר של הבית, שכן כך המצוות מחברות מדריגת הכתר עם הדברים הגשמיים של המצוות.

אגרת הקדש

איזה שכל חדש נפלא אזי באותה רגע עכ"פ נולד לו תענוג נפלא בשכלו מכלל שהתענוג הוא למעלה מעלה מבחי' השכל והחכמה רק שמלובש בבחי' שכל וחכמה וכשהאדם מרגיש השכל וחכמה דהיינו שמשיגה ומבינה היטב אזי מרגיש ג"כ בחי' התענוג המלובש בחכמה ולכן נקראת בחי' בינה בשם עוה"ב בזוה"ק שהיא בחי' התגלות החכמה עם התענוג המלובש בה שמשיגים הצדיקים בג"ע ומשכילים בפנימיות התורה דאורייתא מחכמה נפקא ואורייתא וקב"ה כולא חד:

יום שני כ' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 298, והנה רצון העליון... עד עמ' קנ, שבנר"ן האדם.

וְהִנֵּה, רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא מְכֻנֶּה וְנִקְרָא בְּפִי חַכְמֵי הָאֱמֶת – מקובלים, בְּשֵׁם "כֶּתֶר עֶלְיוֹן", וּבוֹ תר"ך – 620, עַמּוּדֵי אוֹר וְכוּ'[36]. – כתר בגימטריא תר"ך, פֵּרוּשׁ, – מה משמעות הדברים לגבי מצוות שהן רצון העליון? דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֵׁשׁ עַמּוּדִים בְּבֵית חוֹמָה גְּדוֹלָה[37], נִצָּבִים בָּאָרֶץ, וְרֹאשָׁם – של העמודים, מֻחְבָּר בַּתִּקְרָה, – הרי שהעמודים מחברים את העליון של הבית עם התחתון של הבית, כָּכָה מַמָּשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל "כֶּתֶר עֶלְיוֹן" בָּרוּךְ־הוּא, הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מַדְרֵגַת הַחָכְמָה, – ו"חכמה" היא הרי הראשונה והעליונה של הספירות הפנימיות, וְהוּא – "כתר", מִלְּשׁוֹן "כּוֹתֶרֶת", – ביטוי בתנ"ך[38], שֶׁהוּא מַכְתִּיר וּמַקִּיף עַל הַמֹּחִין שֶׁבָּרֹאשׁ, שֶׁהֵם – המוחין בראש, הם בְּחִינוֹת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת. וְרָצוֹן זֶה – שלמעלה ממוחין חב"ד, נִתְלַבֵּשׁ בְּתַרְיַ"ג – 613, מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְז' מִצְוֹת דְּרַבָּנָן, שֶׁרֻבָּם כֻּלָּם הֵן מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. – הנעשות על ידי ענינים גשמיים, "עשיה" ו"מעשה" הם הרי המדריגה התחתונה ביותר בעולם העשיה עצמו, וְגַם – המצוות הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר – שמקיימים אותן בדיבור, כמו לימוד התורה בדיבור וכדומה, ודיבור הוא הרי רוחני יותר מאשר ענין של מעשה, הָא קַיְמָא לָן[39] – הרי פוסקים אנו דַּ"עֲקִימַת שְׂפָתָיו – בשעת הדיבור, חַיֵּי – הוא מַעֲשֶׂה". וְגַם – המצוות הַתְּלוּיוֹת בַּמַּחֲשָׁבָה אוֹ בַּלֵּב – כמו אהבת ה' ויראת ה' וכדומה, הֲרֵי הַמִּצְוָה נִתְּנָה לָאָדָם הַנִּשְׁמִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא, – שהוא עולם גשמי, שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה

אגרת הקדש

והנה רצון העליון ב"ה מכונה ונקרא בפי חכמי האמת בשם כתר עליון ובו תר"ך עמודי אור וכו'. פי' דרך משל כמו שיש עמודים בבית חומה גדול נצבים בארץ וראשם מחובר בתקרה. ככה ממש עד"מ כתר עליון ב"ה הוא למעלה מבחי' מדרגת החכמה והוא מלשון כותרת שהוא מכתיר ומקיף על המוחין שבראש שהם בחי' חב"ד ורצון זה נתלבש בתרי"ג מצות התורה וז' מצות דרבנן שרובם ככולם הן מצות מעשיות וגם התלויות בדבור הא קיי"ל דעקימת שפתיו הוי מעשה וגם התלויות במחשבה או בלב הרי המצוה ניתנה לאדם הגשמי שבעוה"ז

---

31. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ ההרגשה באה לאח"ז - כההמשך - בעוה"ב וכל זמן שאין הרגשה - אין זה 'קבלת הנעימות'". **32.** ח"ב קנח, א. **33.** זח"ב פה, א. **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד התענוג שנולד ונפיק כשנולד ומשכיל שכל והיא נועם ה' וכו'". **35.** זח"א כד, א. ועוד. **36.** פרדס ש"ח פ"ג. **37.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מהו הנמשל". **38.** מלכים א' ז, טז. ובכ"מ. **39.** סנהדרין סה, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְהַטּוֹת לְבָבוֹ לְטוֹב וְכוּ', – או חס־ושלום ללא טוב, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנִּשְׁמָה בְּלֹא גּוּף - אֵין צָרִיךְ לְצוֹתָהּ עַל זֶה. וְנִמְצָא, שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ הָעֲמוּדִים, נִצָּבִים – ומחברים מְרוּם הַמַּעֲלוֹת, הוּא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, עַד הָאָרֶץ הַלָּזוֹ הַחֻמְרִית.

וְהֵן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל כְּמוֹ הָעֲמוּדִים – שהם חֲלוּלִין, – מבפנים, שֶׁמַּקִּיפִין וּמַלְבִּישִׁין נִשְׁמַת הָאָדָם אוֹ רוּחוֹ אוֹ נַפְשׁוֹ – בלבושי המצוות, כְּשֶׁמַּקִּים הַמִּצְוֹת, וְדֶרֶךְ עֲמוּדִים אֵלּוּ – של המצוות, עוֹלִין הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, – והמדריגות, לְצָרֵר בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה'. פֵּרוּשׁ – באיזו מדריגה של אלקות מתקשר יהודי על ידי מצוות – לִהְיוֹת צְרוּרוֹת וּמְלֻבָּשׁוֹת בְּאוֹר הַכֶּתֶר, – המדריגה העליונה ביותר של סדר השתלשלות, הוּא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְעַל־יְדֵי לְבוּשׁ זֶה יוּכְלוּ לַחֲזוֹת בְּ"נֹעַם ה'" וְ"צַחְצָחוֹת" שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּעֲלַת – ומדריגת הַכֶּתֶר, וְהֵן פְּנִימִיּוּתוֹ – של אור הכתר, פנימיות הכתר היא למעלה לגמרי מסדר השתלשלות, עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל. (וַהֲגַם שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן פְּנִימִיּוּת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא – ואילו כאן אנו אומרים שהן מחיצוניות הכתר, חיצוניות הרצון, הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, לְיוֹדְעֵי חֵן, – חכמה נסתרה (חכמת הקבלה) רִבּוּי בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה מִמַּדְרֵגוֹת הַקְּדֻשָּׁה, כַּמָּה בְּחִינוֹת "פָּנִים" לְ"פָנִים", – פנימיות לפנימיות – שלגבי בחינה אחת, הבחינה השניה היא עוד יותר פנימיות וכו', וְכַמָּה בְּחִינוֹת "אֲחוֹרַיִם" לַ"אֲחוֹרַיִם", – שבחינה אחת היא יותר "אחוריים" מאשר השניה, למרות שגם אותה בחינה נקראת "אחוריים", לְאֵין קֵץ וְכוּ'). – הרי, שלגבי בחינת פנימיות רצון העליון, אודותה מדובר כאן, נקראות מצוות "חיצוניות" בלבד, למרות שבמקום אחר, בו מדובר בהשוואה לבחינה אחרת, הן נקראות "פנימיות" הרצון העליון.

אגרת הקדש

דוקא שהוא בעל בחירה להטות לבבו לטוב וכו'. משא"כ הנשמה בלא גוף א"צ לצותה ע"ז. ונמצא שהמצות הן עד"מ כמו העמודים נצבים מרום המעלות הוא רצון העליון ב"ה עד הארץ הלזו החומרית והן עד"מ כמו העמודים חלולין שמקיפין ומלבישין נשמת האדם או רוחו או נפשו כשמקיים המצות ודרך עמודים אלו עולין הנר"ן שלו עד רום המעלות לצרור בצרור החיים את ה'. פי' להיות צרורות ומלובשות באור הכתר הוא רצון העליון ב"ה וע"י לבוש זה יוכלו לחזות בנועם ה' וצחצחות שלמעלה ממעלת הכתר והן פנימיותו עד"מ (והגם שנתבאר במ"א שהמצות הן פנימיות רצון העליון ב"ה הנה מודעת זאת לי"ח ריבוי בחי' ומדרגות שיש בכל בחי' ומדרגה ממדרגות הקדושה כמה בחי' פנים לפנים וכמה בחי' אחוריים לאחוריים לאין קץ וכו'). והנה ז' מצות דרבנן אינן נחשבות מצות בפני עצמן שהרי כבר נאמר לא תוסף אלא הן יוצאות ונמשכות ממצות התורה וכלולות בהן במספר תרי"ג להלביש תרי"ג בחי' וכחות שבנר"ן האדם.

ז' מִצְוֹת דִּרַבָּנָן אֵינָן נֶחֱשָׁבוֹת מִצְוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן, – כמצוות נפרדות, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר[40]: "לֹא תֹסֵף", – על המצוות, אֶלָּא הֵן יוֹצְאוֹת וְנִמְשָׁכוֹת מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה וּכְלוּלוֹת בָּהֶן בְּמִסְפַּר תַּרְיַ"ג, – (613) – לְהַלְבִּישׁ תַּרְיַ"ג (613) בְּחִינוֹת וְכֹחוֹת שֶׁבְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־וּנְשָׁמָה – של הָאָדָם, – על־כל־פנים הרי אמר לעיל, שהמצוות הן כמו "עמודים חלולין" המקיפים ומלבישים בחינת הנשמה, או רוח או נפש של האדם המקיים את המצוות, ועל ידי ה"עמודים" עולות הנר"ן – נפש, רוח ונשמה – שלו עד למעלות הגבוהות ביותר, להיות קשורות ומלובשות באור הכתר, ועל ידי לבוש זה הן יכולות "לחזות בנועם ה'" ו"צחצחות" שלמעלה מ"כתר", וזה **פנימיות** ה"כתר".

יום שלישי כ"א מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנ, וז"ש בזוה"ק פ'... עד עמ' 300, באריכות ע"ש.

אגרת הקדש

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי (דף רכט עמוד ב):

וז"ש בזוה"ק פ' פקודי (דרכ"ט ע"ב) דאינון עובדין טבין דעביד בר נש משכי מנהורא דזיווא "דְּאִינּוּן עוֹבְדִין טָבִין דְּעָבִיד בַּר נַשׁ - מָשְׁכֵי מִנְּהוֹרָא דְּזִיוָא עִלָּאָה

40. ראה יד, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְבוּשָׁא כו׳, – שהמעשים הטובים (המצוות) שעושה האדם, ממשיכים את האור מהזיו העליון, כלומר ממדריגת "כתר עליון", **וְחָמֵי כו׳ בְּנֹעַם ה׳ וְכו׳".** – והוא חוזה – כפי שהוא מסיים שם – ב"נועם ה'" וב"צחצחות", שהם פנימיות הכתר.

וַהֲגַם דְּהַתָּם מַיְרֵי – ולמרות ששם, בזוהר, מדובר **בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהַלְּבוּשִׁים שָׁם הֵם מִמְּצוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מַמָּשׁ,** – הרי שהלבושים אינם מצד הענין והמעלה של **רצון** העליון, כמדובר לעיל, כי־אם מצד מעלת ה"מעשה", **אֲבָל בְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן הַלְּבוּשִׁים הֵם מֵרְעוּתָא** – מהרצון, **וְכַוָּנָה דְּלִבָּא** – של הלב, **בְּאוֹרַיְיתָא וּצְלוֹתָא,** – בתורה ובתפלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כַּיּוֹהַר שָׁם** – בחלק ב' (דף רי), – שאחרי שיש כבר לנשמה לבושים ממעשה המצוות בגן־עדן התחתון – היא עולה לגן־עדן העליון, **הֲרֵי הַכַּוָּנָה** – שממנה באים הלבושים, **הִיא כַּוָּנַת עָסְקוֹ בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ מֵאַהֲבַת ה׳, וּמִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה הִיא גַּם־כֵּן מִכְּלַל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, דְּ"עִקְּרִימַת שְׁפָתָיו חֲיֵי** – הוא **מַעֲשֶׂה", וְהַרְהוּר לָאו כְּדִבּוּר דָּמֵי**[41], – הרהור (באותיות התורה) אינו דומה לדיבור, **וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּהַרְהוּר לְבַדּוֹ**[42], **וְכֵן בַּתְּפִלָּה.** – מן ההכרח לבטא בדיבור דוקא מלות התפלה, ולא מספיק ההרהור בהן בלבד, הרי שגם בתורה וגם בתפלה ישנו ענין ה"מעשה", עקימת שפתיים הנחשבת ל"מעשה", והכוונה היא, שגם הלבושים שנעשים מתורה ומתפלה בכוונה – הם גם כן לבושים **ממעשה** המצוות הבאים מאור הכתר, **וּמַה גַּם,** – ויתירה מזו, **כִּי מַעֲלַת הַכַּוָּנָה עַל הַדִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה** – מה שהכוונה היא למעלה מדיבור ומעשה, שמכוונה נעשים לבושים לגן־עדן העליון, **אֵינָהּ מִצַּד עַצְמָהּ כו׳,** – מצד הכוונה עצמה שהיא המעלה והעבודה של הנפש באהבתה להקדוש־ברוך־הוא, **אֶלָּא מִצַּד הֶאָרַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן כו׳,** – ההארה מהרצון העליון היא יותר בהתגלות בענין רוחני של כוונה ואהבה – מאשר בענין של מעשה המצוות שהוא מעשה גשמי, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – "תניא", **חֵלֶק א פֶּרֶק לח כַּאֲרִיכוּת, עַיֵּן שָׁם.** – שם מוסבר, שההארה מהרצון העליון המאירה בכוונה, היא כמו "נשמה" בהשוואה להההארה המאירה ב"מעשה" שהוא כ"גוף" ומלבוש לנשמה; ואשר הבדל זה הוא רק בצמצום והתפשטות ההארה. על־כל־פנים, הרי שגם בלבושים הנעשים לנשמה מכוונת ורצון הלב שבתורה ותפלה, הם גם כן מצד ההארה של הרצון העליון, כתר עליון, שממנה באים הלבושים לנשמה, כפי שהוסבר לעיל.

אגרת הקדש

עילאה לבושא כו׳ וחמי כו׳ בנועם ה׳ וכו׳. והגם דהתם מיירי בג"ע התחתון שהלבושים שם הם ממצות מעשיות ממש אבל בג"ע העליון הלבושים הם מרעותא וכוונה דלבא באורייתא וצלותא כמ"ש בזהר שם (דר"י) הרי הכוונה היא כוונת עסקו בתורה לשמה מאהבת ה׳ ומצות ת"ת היא ג"כ מכלל מצות מעשיות דעקימת שפתיו הוי מעשה והרהור לאו כדבור דמי ואינו יוצא י"ח בהרהור לבדו וכן בתפלה ומה גם כי מעלת הכוונה על הדבור ומעשה אינה מצד עצמה כו׳ אלא מצד הארת רצון העליון כו׳ כמ"ש בלק"א ח"א פל"ח באריכות ע"ש.

רביעי כ"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 300, והנה מודעת זאת... עד עמ' קנא, ב"ה כנ"ל:

להלן יפרט את המעלה המיוחדת שישנה **בהלכות** התורה, שבהן דוקא ישנו הגילוי מהרצון העליון. שכן, איך יודעים מהו הרצון העליון שבמצוות, ובאיזה אופן על המצוות להיות כדי שעל ידן יומשך הרצון העליון – הרי זה דוקא על־ידי **ההלכות** של תורה שבעל־פה.

ובלשון רבנו הזקן:

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, **כִּי הִנֵּה רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ בְּתַרְיַ"ג (613) מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה** – כפי שהמצוות הן בתורה שבכתב, שבהן מלובש הרצון העליון ברוך־הוא, **הוּא מֻפְלָא וּמְכֻסֶּה טָמִיר וְנֶעְלָם, וְאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה אֶלָּא בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה,** – מן התורה שבעל־פה יודעים בבירור מהו הרצון העליון שבמצוה זו, כפי שרבנו הזקן מביא מיד הדוגמה ממצות תפילין וכו'. ארבע הלשונות שרבינו הזקן משתמש בהן: "מופלא ומכוסה טמיר ונעלם", וכן מה שהוא מחלקן לשתי חלוקות: "מופלא ומכוסה" בוא"ו המוסיף, ולאחר מכן "טמיר (בלי וא"ו) ונעלם", כלומר ש"טמיר ונעלם" הוא חלוקה שניה – מסביר זאת ב"לקוטי לוי יצחק" (בהערות על התניא), שזה מפני שתרי"ג המצוות שבתורה שבכתב תלויות בשם הוי' (כידוע), מצוות לא־תעשה ב"י"ה" של שם הוי' ומצוות־עשה ב"ו"ה"[43], ושם הוי' הרי "נכתב" ולא "נקרא", כמאמר[44] "לא כשאני נכתב אני

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת כי הנה רצון העליון ב"ה המלובש בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומכוסה טמיר ונעלם ואינו מתגלה אלא בתורה שבע"פ כמו מצות תפילין עד"מ שנאמר

---

41. ברכות כ, ב. **42.** הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב. וראה עירובין נד, ב. **43.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה בארוכה לקו"ת ר"פ פקודי ובכ"מ". **44.** פסחים נ, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נקרא", שהקריאה היא לא בשם הוי' אלא בשם אדנ־י, "לעלם כתיב" מלשון העלמה. וזהו מה שבתורה שבכתב דוקא הרצון העליון נעלם כמו ששם הוי' הוא נעלם, הוא רק "נכתב" (וכתב הוא העלם לגבי קריאה) ולא "נקרא" (שקריאה היא גילוי), אלו הן ארבע הלשונות ("מופלא ומכוסה טמיר ונעלם") כנגד ארבע אותיות שם הוי', והן חלוקות בשתי חלוקות, "מופלא ומכוסה" ו"טמיר ונעלם": "מופלא ומכוסה" כנגד י"ה של שם הוי' ו"טמיר ונעלם" כנגד ו"ה, כלומר (הוא ממשיך ב"לקוטי לוי יצחק"), שהרצון העליון הוא האותיות של שם הוי' **דלעילא** (שלמעלה) והוא מלובש בתורה שבכתב שהיא שם הוי' דלתתא (שלמטה), ולכן הוא עדיין "מופלא ומכוסה טמיר ונעלם", כי שם הוי' (גם שם הוי' דלתתא (שלמטה)) הוא עדיין "טמיר ונעלם", ומתגלה בתורה שבעל־פה, שהיא שם אדנ־י שהוא בגילוי ו"נקרא" (כפי ששם הוי' "נקרא" ובגילוי על ידי שם אדנ־י, שהוא **נקרא** באדנ־י). על־כל־פנים, הרי הרצון העליון כפי שהוא בתורה שבכתב הוא מכוסה ונעלם, ומתגלה רק בתורה שבעל־פה, **כְּמוֹ מִצְוֹת תְּפִלִּין, עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב[45]: "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", וְהוּא מַאֲמַר סָתוּם וְנֶעְלָם, שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב אֵיךְ וּמַה לְקַשֵּׁר, וּמַהוּ "טוֹטָפֹת", וְהֵיכָן הוּא "בֵּין עֵינֶיךָ" וְ"עַל יָדֶךָ", עַד שֶׁפֵּרְשָׁה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה[46], שֶׁצָּרִיךְ לְקַשֵּׁר בַּיִת אֶחָד עַל הַיָּד וְד' בָּתִּים עַל הָרֹאשׁ, וּכְתוֹבָם ד' פָּרָשִׁיּוֹת, וְהַבָּתִּים יִהְיוּ מֵעוֹר מְעֻבָּד, וּמְרֻבָּעִים דַּוְקָא,** – כל האמור הוא באשר **למה** לקשור, **וּמְקֻשָּׁרִים בִּרְצוּעוֹת שֶׁל עוֹר שְׁחֹרוֹת דַּוְקָא[47],** – זה באשר **במה** לקשור, **וְכָל שְׁאָר פְּרָטֵי הִלְכוֹת עֲשִׂיַּת הַתְּפִלִּין שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּעַל־פֶּה,** – בתורה שבעל־פה, **וְ"עַל יָדֶךָ" הִיא הַזְּרוֹעַ דַּוְקָא וְלֹא כַּף הַיָּד[48], וּ"בֵּין עֵינֶיךָ" זֶה קָדְקֹד וְלֹא הַמֵּצַח[49].** – כל זה הוא באשר למקום היכן צריכים להניח את התפילין, כל פרטי הדינים האמורים לדעת בבירור במה מתבטאת מצות התפילין ואיך הוא הרצון העליון שיהודי יקיים מצוה זו – כל אלה מתבררים ומתבהרים **בהלכות** של תורה שבעל־פה דוקא. **וְכֵן כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין מִצְוֹת־עֲשֵׂה בֵּין מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה - אֵינָן גְּלוּיוֹת וִידוּעוֹת וּמְפֹרָשׁוֹת אֶלָּא עַל־יְדֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, כְּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת: "לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה"[50], וְלֹא פֵּרֵשׁ** – בציווי שבתורה שבכתב, **מַה הִיא מְלָאכָה, וּבַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה[51] נִתְפָּרֵשׁ** – מוסבר **שֶׁהֵן ל"ט מְלָאכוֹת הַיְדוּעוֹת, וְלֹא טִלְטוּל אֲבָנִים וְקוֹרוֹת כְּבֵדוֹת.** – שאין זה אסור מן התורה אלא מדרבנן[52], למרות שזו מלאכה כבדה, והאדם יתייגע יותר בעשותו מלאכה זו מאשר בעשיית מלאכות מסויימות של ל"ט המלאכות – בכל זאת לא זו היא המלאכה שאסרה תורה. ישנה גירסא נוספת כאן ב"תניא": "ולא טלטול אבנים וקורות כבידות **לבד**", בהתאם לגירסא זו הרי שגם טלטול אבנים וקורות כבידות הוא איסור מן התורה, דבר זה הוא בהתאם למה שהרמב"ן אומר בפרשת אמור[53], שה"עשה" של "שבתון" ביום־טוב (וכך "תשבות" של שבת) הוא גם על דברים שאינם מל"ט המלאכות, אלא מפני שבעשותו מלאכות אלו אין לאדם שבות ומנוחה מל"ט המלאכות – הן נכללות ב"עשה" של "שבתון", כך סובר גם ה"מגיד משנה"[54], והוא מפרש שם בפירושו הראשון, שגם הרמב"ם סובר כך, שהתורה אמרה "תשבות" מהדברים שיש בהם עמל (יגיעה) למרות שאין הם מלאכה (מה שהתורה קוראת מלאכה) שעליה ישנו הלא־תעשה של "לא תעשה כל מלאכה", למרות שה"לחם משנה" מפריך סברא זו, אבל מה"מגיד משנה" מסתבר כך. ישנם המפרשים[55], ששתי הגירסאות ב"תניא" כאן, הן אמת, והן תלויות במחלוקת שבירושלמי[56], שר' בא ור' ירמי' סוברים שה"עשה" שבשביעית ("שש שנים תקצור שדך וששת שנים תזמור כרמך, ולא בשביעית ולאו הבא מכלל עשה – עשה") הוא לגבי דברים שאין עליהם לאו (שכך צריך להיות גם לגבי שבת, שה"עשה" של "תשבות" הוא על דברים שאינם בכלל הלאו של "לא תעשה כל

אגרת הקדש

בתושב"כ וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך והוא מאמר סתום ונעלם שלא פירש הכתוב איך ומה לקשור ומהו טוטפות והיכן הוא בין עיניך ועל ידך עד שפירשה תורה שבע"פ שצריך לקשור בית אחד על היד וד' בתים על הראש ובתוכם ד' פרשיות והבתים יהיו מעור מעובד ומרובעים דוקא ומקושרים ברצועות של עור שחורות דוקא וכל שאר פרטי הלכות עשיית התפילין שנאמרו בע"פ ועל ידך היא הזרוע דוקא ולא כף היד ובין עיניך זה קדקוד ולא המצח. וכן כל מצות שבתורה בין מ"ע בין מצות ל"ת אינן גלויות וידועות ומפורשות אלא ע"י תורה שבע"פ כמצות ל"ת שנאמר בשבת לא תעשה מלאכה ולא פי' מה היא מלאכה ובתורה שבע"פ נתפרש שהן ל"ט מלאכות הידועות ולא טלטול אבנים וקורות כבידות וכיוצא בהן הן כל המצות בין

---

45. ואתחנן ו, ח. **46.** ראה מנחות לד, ב ואילך ובכו"כ מקומות. **47.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה רמב"ם הל' תפילין פ"ג הי"ד ובשאר פוסקים". **48.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כהפי' בשאר מקומות". **49.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כהציץ". **50.** ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל: "לא תעשה כל מלאכה" (יתרו כ, י. וראה ג"כ ראה טז, ח). **51.** ראה שבת עג, א במשנה (ובגמרא שם) ובכ"מ. **52.** רמב"ם הל' שבת פכ"ד הי"ב. **53.** כג, כד. **54.** לרמב"ם הלכות שבת פכ"א ה"א. **55.** לקוטי הגהות לספר התניא כאן ע' כד. **56.** סנהדרין פ"ז ה"ה.

מהו תורה ומה מוסר מוש אישי בלבד

מלאכה"). בהתאם לכך באה ההגהה כאן ב"תניא": "ולא אבנים וקורות כבידות **בלבד**". ור' יוסי סובר, שה"עשה" של שביעית הוא רק על הדברים שיש עליהם לאו, ואילו הדברים שאין עליהם לאו – אסורים רק מדרבנן. בהתאם לכך הרי כך הדבר גם לגבי שבת, שה**עשה** של שבת הוא רק על מה שיש עליו לאו, ואילו הדברים שאין עליהם לאו אסורים רק מדרבנן. בהתאם לכך הרי הדבר

אגרת הקדש

מ"ע בין מל"ת הן סתומות ולא מפורשות וגלויות וידועות אלא ע"י תורה שבע"פ ומשום הכי כתיב על תושבע"פ אל תטוש תורת אמך כמ"ש בזהר משום שעד"מ כמו שכל אברי הולד כלולים בטיפת האב בהעלם גדול והאם מוציאתו לידי גילוי בלידתה ולד שלם ברמ"ח אברים ושס"ה גידים ככה ממש כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת באים מההעלם אל הגילוי בתושבע"פ ורישי' דקרא שמע בני מוסר אביך קאי אתורה שבכתב דנפקא מחכמה עילאה הנק' בשם אב. וז"ש אשת חיל עטרת בעלה כי התורה שבע"פ הנק' אשת חיל המולידה ומעמדת חיילות הרבה כמ"ש ועלמות אין מספר אל תקרי עלמות אלא עולמות אלו הלכות דלית לון חושבנא כמ"ש בתיקונים וכולן הן בחי' גילוי רצון העליון ב"ה הנעלם בתושב"כ ורצון העליון ב"ה הוא למעלה מעלה ממעלת חכמה עילאה וכמו כתר ועטרה שעל המוחין שבראש לכן נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה והשונה הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב ע"י התלבשות נר"נ שלו ברצון העליון ב"ה כנ"ל:

מוֹציאַתוּ לִידֵי גִּלּוּי בְּלֵידָתָהּ וָלָד שָׁלֵם בְּרַמָ"ח – 248, אֵבָרִים וּשְׁסָ"ה – 365, גִּידִים, – שזו הרי ה"בינה יתירה" ש"ניתנה באשה"[59], הכוח לגלות מה שהיה כלול בהעלם – באופן שלם, כָּכָה מַמָּשׁ – נקראת תורה שבעל־פה "תורת אמך", שכן כָּל רְמָ"ח – (248) מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּשְׁסָ"ה – (365) מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בָּאִים מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְרִישֵׁיהּ דִּקְרָא – ההתחלה של הפסוק "ואל תטוש תורת אמך" – "שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ" קָאֵי – מוסב, אַ – על תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, – הנקראת "מוסר **אביך**", דְּנָפְקָא מֵחָכְמָה עִלָּאָה – שכן, תורה שבכתב באה מ"חכמה עילאה" (עליונה), הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "אָב". וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", – כמובא בראשית אגרת זו, כִּי הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה הַנִּקְרֵאת "אֵשֶׁת חַיִל", הַמּוֹלִידָה וּמַעֲמֶדֶת חֵילוֹת הַרְבֵּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[60]: "וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר" - אַל תִּקְרֵי "עֲלָמוֹת" אֶלָּא "עוֹלָמוֹת"[61], – עולמות בלי מספר, אֵלּוּ הֲלָכוֹת – שבתורה, דְּלֵית לוֹן חֶשְׁבָּנָא, – שאין להן מספר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים[62], – בתיקוני זוהר, וְכֻלָּן – כל ההלכות, הֵן בְּחִינַת גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הַנֶּעְלָם בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, – לכן נקראת תורה שבעל־פה "אשת חיל", שכן היא מעמידה הרבה חיילות, ההלכות הרבות שבתורה שבעל־פה. להלן יסביר רבנו הזקן, מה ששאל בתחילת האגרת, על מה שחכמינו ז"ל אומרים "ודאשתמש בתגא וכו'" שהכוונה היא **להלכות**, "כתרה" של תורה – מדוע "הלכות" דוקא נקראות כתרה של תורה, וכן מדוע דוקא זה ששונה **הלכות** מובטח לו שהוא בן עולם הבא – מדוע הלכות דוקא ולא ענין אחר שבתורה? וּרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הוּא לְמַעְלָה מַעֲלָה מִמַּעֲלַת – ומדריגת חָכְמָה עִלָּאָה, – חכמה עליונה, וּכְמוֹ כֶּתֶר וַעֲטָרָה שֶׁעַל הַמֹּחִין שֶׁבְּרֹאשׁ, – כך הכתר הוא **למעלה** מה"חכמה" שהיא מוחין, לָכֵן נִקְרְאוּ הַהֲלָכוֹת בְּשֵׁם "תַּגָּא" וְ"כִתְרָה שֶׁל תּוֹרָה", – שכן, ההלכות הן הגילוי של **רצון** העליון, ורצון הוא כתר, וְ"הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הַבָּא", – "הלכות" דוקא, יותר מאשר על ידי ענין אחר בתורה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ בִּרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל: – שהלבושים לנשמה בעולם הבא הם המצוות, **וגילוי** רצון העליון שבמצוות הוא הרי בהלכות דוקא, שבהן מתבטא בבהירות מה הוא הרצון העליון שבמצוות.

---

57. משלי א, ח. **58.** בהשמטות לזח"ב רעו, ב. בזהר שם ד"אמך" נקראת תורה שבעל פה, אבל בספר "כנפי יונה" ח"א פ"ד דתורה שבכתב נקראת "מוסר אביך" ותורה שבע"פ - "תורת אמך". **59.** נדה מה, ב. **60.** שה"ש ו, ח. **61.** ראה שהש"ר פ"ו, יב. עבודה זרה לה, ב. **62.** יד, ב (בהקדמת "פתח אליהו").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום חמישי כ"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנא, ל. מודעת זאת... עד עמ' 302, ומספר וד"ל:

אגרת הקדש

ל מודעת זאת משארז"ל כל הרגיל לבא לבהכ"נ ויום א' לא בא הקב"ה שואל עליו שנאמר מי בכם ירא ה' וכו' וכן בכל המצות ובפרט מצות הצדקה ששקולה כנגד כל המצות הגם שהיא בלי נדר ח"ו אעפ"כ כל החיל אשר נגע יראת ה' בלבם לא יאתה לנפשם האלקית לתת מגרעות בקדש מאשר כבר הורגלו מדי שנה להפריש ממאודם להחיות רוח שפלים ונדכאים דלית להון מגרמיהון היא בחי' סוכת דוד הנופלת וכו' לקומם ולרומם וכו' למהוי אחד באחד וכו' והכל לפי רוב המעשה וכו' ולפי החשבון כמארז"ל כל פרוטה ופרוטה

ל. באגרת קודש זו, סימן ל', מעורר רבנו הזקן את אלה שבשנה הקודמת נתנו סכום כסף מסויים ל"צדקת ארץ ישראל", שגם באותה שנה יתנו (בגלל סיבות שונות) לא פחות מאשר בשנים שעברו, והוא מסביר איך נוגע בצדקה גם ענין "רוב המעשה" (בעשיית ענין הצדקה, ולתת את הסכום המוקצב בנתינות מרובות, כפי שהסביר בפרוטרוט המעלה שבכך באגרת הקודש סימן כ"א), וגם ה"חשבון הגדול", שהנתינות מצטרפות לחשבון גדול, ואשר זה פועל למעלה ב"מלכות דאצילות", מקור כל העולמות.

מודַעַת זאת – הרי ידוע, **מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[1]: **"כָּל הָרָגִיל לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיוֹם אֶחָד לֹא בָּא - הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹאֵל עָלָיו**, – אגב, לשון הגמרא שלפנינו היא "ולא בא יום אחד הקדוש־ברוך־הוא משאיל בו", ודרוש בירור אם אכן רבנו הזקן גורס אחרת בגמרא, או שהוא מביא רק את "תוכן" המאמר ולא את לשונו ממש, שֶׁנֶּאֱמַר[2]: **מִי בָכֶם יְרֵא ה' וְכוּ'"**. – וכפי ההמשך שם: "שומע בקול עבדו" – הנביא, "אשר הלך חשכים ואין נוגה לו", שבהתאם לפירוש הגמרא שם הכוונה היא, **שבאותו פעם** הלך למקום של חושך ולא בא לבית הכנסת (אם ההליכה לא היתה לשם דבר מצוה – שאז זה "חשכים"). ובהתאם לפירוש המפרשים בתנ"ך, הכוונה היא שהוא שרוי במצב של חושך וצרה, ואף־על־פי־כן לא היה צריך להימנע (מלבוא לבית הכנסת) אלא היה עליו כפי סיום הפסוק "יבטח בשם ה' וישען באלקיו", ויש לייחס ענין זה גם למדובר באגרת זו, שגם כשהמצב קשה יותר, ובגלל זאת יש ברצונו להימנע מדבר טוב שעשה בזמנים עברו – צריך הרי להיות "יבטח בשם ה' וישען באלקיו" גם במצב של "חשכים", **וְכֵן בְּכָל הַמִּצְוֹת**, – לאו דוקא בענין התפלה בבית הכנסת, שבו דנה הגמרא, אלא כך הדבר גם בכל המצוות שהיה אדם רגיל לעשות דבר מצוה והוא נמנע מעשותו, **וּבִפְרָט מִצְוַת הַצְּדָקָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת**[3]. – הרי שהיא גדולה גם ממצות התפלה, הרי אם לגבי תפלה בבית הכנסת – כך, על־אחת־כמה־וכמה שהדבר כך לגבי צדקה, שבאם הוא רגיל לתת ואינו נותן – שואל עליו הקדוש־ברוך־הוא וכו', **הֲגַם שֶׁהִיא בְּלִי נֶדֶר חַס־וְשָׁלוֹם**, – שנתינתו בשנים שעברו היתה בלי נדר חס־ושלום, שכך הרי צריך להיות בכל דבר שעושים אותו כמה פעמים, לעשותו בלי נדר, שלא יהיה בכך משום נדר לעשות כך תמיד[4], **אַף־עַל־פִּי־כֵן כָּל הַחַיִל אֲשֶׁר נָגַע יִרְאַת ה' בְּלִבָּם**[5] - **לֹא יָאֱתָה** – לא ראוי, **לְנַפְשָׁם הָאֱלֹקִית לָתֵת מִגְרָעוֹת בַּקֹּדֶשׁ**, – לתת פחות, ולמעט על־ידי־זה את ההמשכה מבחינת "קדש" – שנמשך מבחינת קודש – ב"מלכות" על־ידי ענין הצדקה, **מֵאֲשֶׁר כְּבָר הֻרְגְּלוּ מִדֵּי שָׁנָה לְהַפְרִישׁ מִמְּאֹדָם**, – כסף נקרא "מאדך", לפי הפירוש הראשון במשנה[6], ויכול להיות שהכוונה היא גם למי שכסף לגביו הוא באופן של "מאד", **לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים דְּלֵית לְהוֹן מִגַּרְמֵיהוֹן**, – שאין להם משלהם – הכוונה לעניי ארץ ישראל שאין להם משלהם, אלא מחכים לתמיכה הנשלחת להם, **הִיא בְּחִינַת "סֻכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת" וְכוּ'**, – כך נקראת ארץ ישראל בזמן הגלות, וכך הדבר גם בשורש, ב"מלכות דאצילות", שנקראת כך (כנזכר ב"אגרת הקודש" סימן ד' וסימן כ"א), **לְקוֹמֵם וּלְרוֹמֵם** – אותה, **וְכוּ'**, **לְמֶהֱוֵי** – שתהיה ההתאחדות של **אֶחָד בְּאֶחָד וְכוּ'**. – לגבי נשמות ישראל משמעות הדבר, שצדקה "פועלת" התאחדות והתחברות של יהודי עם יהודי, ולגבי הספירות למעלה משמעות הדבר, שה"אחד" של "יחודא תתאה" (היחוד התחתון) של ספירת המלכות, הנעשה שורש ומקור לעולמות, יהיה בהתאחדות עם ה"אחד" של "ז"א" (זעיר אנפין) שלמעלה מעולמות, וזה היחוד של הקדוש־ברוך־הוא והשכינה, ששכינה, "מלכות דאצילות", מתאחדת עם "ז"א" הקדוש ומובדל מעולמות. **וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה וְכוּ'**, – כפי שהוסבר בפרוטרוט ב"אגרת הקודש" סימן כ"א, שישנה מעלה במתן הסכום לצדקה, בנתינות רבות, לא בנתינה אחת, למרות שמדובר באותו סכום, שהרי, כפי שאומר הרמב"ם[7] דבר זה מזכך את הנפש, ועל פי חסידות הרי בכל נתינה נעשה היחוד העליון. יכול להיות שרבנו הזקן רוצה לציין כאן, שזה אמור גם כשאדם חושב שבשנה הבאה, כשמצבו יוטב, ישלים גם עבור שנה זו, (שכן, אם הוא חושב סתם, שהוא מפסיק לתת בגלל המצב הקשה – הרי כבר שלל זאת רבנו הזקן ב"אגרת הקודש" סימן ט"ז, שגם כשהיה רחמנא־ליצלן מצב של "לווים ואוכלים", אף־על־פי־כן אמר אז רבנו הזקן "לא טוב עושים לנפשם" ש"קופצים ידיהם" וכו'); אלא גם כשהוא חושב שבשנה הבאה

---

1. ברכות ו, ב. 2. ישעי' נ, י. 3. ב"ב ט, ב. ירושלמי פאה פ"א ה"א. 4. שו"ע יו"ד סר"ג. 5. ע"פ לשון הכתוב - שמואל א' י, כו.
6. ברכות נד, א. 7. פיה"מ לאבות פ"ג מט"ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישלים גם עבור שנה זו, אך הרי יחסר ב"**רוב** המעשה" בשנה זו, ומה גם בהתאם למה שרבנו הזקן כתב ב"אגרת הקודש" סימן כ"א, שהנתינה ל"מעות ארץ ישראל" תהיה מדי שבוע או לכל הפחות מדי חודש – הרי שתחסרנה הנתינות של אותם שבועות או חדשים. **וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן,** – כפי שיסביר להלן, שנוגע הדבר שיהיה "חשבון **גדול**", הממשיך את "גדול הוי'" וכו', יכול להיות שהכוונה היא, כי הרי ישנה מעלה בחשבון **גדול** – כשהסכום הוא גדול, כמו במאות או באלפים, דבר שממשיך ממדריגה עליונה יותר, ש"מאה" הוא ב"כתר" וכו', הרי אם יפחית מהסכום שהיה רגיל לתת – יחסר הרי מהחשבון **הגדול. כְּמַאֲמַר רַז"ל**[8]**:** "**כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל וְכוּ'**", – והמשמעות ב"חשבון גדול" היא: **עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל**[9]**: אִימָתַי "גָּדוֹל הוי"ה" - כְּשֶׁהוּא "בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ" וְכוּ'**, – כלומר, כשהוי' מתלבש ומאיר ב"מלכות", עולם הדיבור, הנקרא "עיר אלקינו", שכן, כשם שהעיר מורכבת מהרבה בתים, והבתים מורכבים מאבנים רבות, כך "עולם הדיבור" כולל בתוכו הרבה אותיות וצירופים (אותיות נקראות "אבנים" בספר יצירה)[10], שמהן מתהווים העולמות והנבראים, וזה מגלה גדלות הוי', **הִיא** – מלכות דאצילות, "עיר אלקינו", **בְּחִינַת וּמְקוֹם הַחֶשְׁבּוֹן**[11]**,** – שכן, חשבון הרי שייך בדברים שהם בהגבלה ובהתחלקות – ו"מלכות" היא המקור לנבראים בעלי גבול שבהם ישנה התחלקות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12]**: "עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בַּחֶשְׁבּוֹן".** – "בריכה" ו"באר" מורות על "מלכות", **וְהַמְכֻוָּן,** – במה שאומרים שעל־ידי "חשבון גדול" בצדקה, נעשה "גדול הוי' בעיר אלקינו", הוא **כַּנּוֹדָע, כִּי בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא"** – בהתעוררות האדם למטה, המתבטא ב־**הַמְשָׁכַת חַיִּים חֵן וָחֶסֶד בְּמַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה בְּרָצוֹן הַטּוֹב וְסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת** – נעשה "**אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא**", – התעוררות למעלה, שיהיה **יָאֵר הוי"ה פָּנָיו, הוּא הָאָרַת וְהַמְשָׁכַת חֵן וָחֶסֶד וְרָצוֹן עֶלְיוֹן מֵחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא - אֲשֶׁר לְגָדְלָתוֹ אֵין חֵקֶר**[13] **וְהַשָּׁנָה כְּלָל** – הרי שגדולתו איננה בהתגלות, שכן היא למעלה מהשגת הנבראים – תימשך גדולת "אין־סוף ברוך־הוא" **אֶל בְּחִינַת "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים"**[14]**,** – מקור ושורש לכל העולמות, **עֶלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא,** – ה"עולם הגלוי" – כפי שנקראת "מלכות", **הַמְחַיֶּה כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הַהֵיכָלוֹת** – עולמות **עֶלְיוֹנִים וְ** – עולמות **תַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֵן בִּבְחִינַת מִסְפָּר וְחֶשְׁבּוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15]**: "אֶלֶף אֲלָפִים יְשַׁמְּשׁוּנִיהָ".** – הרי שהם בחשבון וגבול של אלף אלפים. על־כל־פנים, הרי שעל־ידי ענין הצדקה בסבר פנים יפות, נעשה "חשבון גדול", שה"גדול הוי'" שהוא "אין סוף" בלי גבול, יימשך ב"חשבון" ב"מלכות", שהיא שורש ומקור הנבראים בעלי חשבון וגבול. **וְזֶהוּ "חֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל", שֶׁ** – נעשה **עַל־יְדֵי רֹב "מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה** – המביא ל־**שָׁלוֹם",** – כמו שכתוב[16]: "והיה מעשה הצדקה שלום", כמוסבר ב"אגרת הקודש" סימן י"ב, **כִּי פֵּרוּשׁ "שָׁלוֹם" הוּא דָּבָר הַמְחַבֵּר וּמְתַוֵּךְ ב' קְצָווֹת הָפְכִּיִּים, שֶׁהֵן קְצֵה הַשָּׁמַיִם לְעֵילָא,** – למעלה, **בְּחִינַת "וּלְגָדְלָתוֹ אֵין חֵקֶר",** – בחינה ומדריגה שהיא "אין סוף" ולמעלה מהשגה, **וּקְצֵה הַשָּׁמַיִם לְתַתָּא,** – למטה, בחינת ה"מלכות" שהיא הספירה והמדריגה התחתונה שבכל עשר הספירות, **הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּחִינַת גְּבוּל וּמִסְפָּר, וְדֵי לַמֵּבִין:**

אגרת הקדש

מצטרפת לחשבון גדול וכו' על דרך מארז"ל אימתי גדול הוי' כשהוא בעיר אלהינו וכו' היא בחי' ומקום החשבון כמ"ש עיניך ברכות בחשבון והמכוון כנודע כי באתערותא דלתתא המשכת חיים חן וחסד במעשה הצדקה ברצון הטוב וסבר פנים יפות אתערותא דלעילא יאר הוי' פניו הוא הארת והמשכת חן וחסד ורצון עליון מחיי החיים א"ס ב"ה אשר לגדולתו אין חקר והשגה כלל אל בחי' מלכותך מלכות כל עולמים עלמא דאתגליא המחיה כל הברואים שבכל ההיכלות עליונים ותחתונים שהן בבחי' מספר וחשבון כמ"ש אלף אלפים ישמשוניה וזהו חשבון גדול שע"י רוב מעשה הצדקה שלום. כי פי' שלום הוא דבר המחבר ומתווך ב' קצוות הפכיים שהן קצה השמים לעילא בחי' ולגדולתו אין חקר וקצה השמים לתתא המתלבש בבי"ע בחי' גבול ומספר וד"ל:

יום שישי כ"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 302, לא. נודע בשערים... עד עמ' 304, האברים וכו':

לא. באגרת זו, סימן ל"א, מסביר רבנו הזקן, עד כמה נוגע למעלה (בביכול) ענין האהבה והאחדות בין יהודי אחד למשנהו, עד שכשהן חסרות חס־ושלום ושורר פירוד הלבבות בין יהודי אחד למשנהו – מתהווה חולי בביכול בשבינה. שכן, כפי שיסביר, נמשלה השכינה ללב, והיהודים לאברים, וקלקול באברים המשבש את מהלך הדם כראוי – מביא רחמנא־ליצלן למחלה באדם, וכך בביכול למעלה.

---

8. בבא בתרא ט, ב. **9.** זח"ב רכה, א. **10.** ס"י פ"ד מי"ב. **11.** ראה זח"ג רכ, ב. **12.** שיר השירים ז, ה. **13.** ל' הכתוב - תהלים קמה, ג. **14.** ל' הכתוב - תהלים קמה, יג. **15.** דניאל ז, יז. **16.** ישעיה, ל, יז.

מהדורת הגה"ק רבי שמחה אלימלך מבעלזא

אגרת הקדש

לא נודע בשערים מ"ש בתיקונים דשכינתא איהי מרעא בגלותא כבי'. פי'

עד"מ כמו חולי הגוף המבדיל בין קדש וכו' שסיבת החולי והבריאות היא התפשטות והילוך החיות מהלב אל כל האברים המלובשת בדם הנפש היוצא מהלב אל כל האברים וסובב סובב הולך הרוח חיים והדם תוך תוך כל האברים והגידים המובלעי' בהם וחוזר אל הלב ואם סיבוב והילוך הרוח חיים הלז הוא כהלכתו תמידי כסדרו המסודר לו מחיי החיים ב"ה אזי האדם בריא בתכלית כי כל האברים מקושרים יחד ומקבלים חיותם הראוי להם מהלב ע"י סיבוב הלז אך אם יש איזה קלקול באיזהו מקומן המונע ומעכב או ממעט סיבוב והילוך הדם עם הרוח חיים המלובש בו אזי נפסק או מתמעט הקשר הלז המקשר כל האברים אל הלב ע"י סיבוב הלז ואזי נופל האדם למשכב וחולי ה"י. וככה ממש עד"מ הנה כל נשמות ישראל נקראים בחי' אברי דשכינתא הנקראת בשם לב כמ"ש וצור לבבי וכמ"ש ושכנתי בתוכם פי' כי לשון שכינה הוא שאור הוי' שוכן בעולמות בי"ע להחיותם והמשכת חיות זו היא ע"י התלבשות תחלה בנשמות ישראל לפי שכל הנבראים אין ערוך להם אל הבורא ית' דכולא קמי' כלא ממש חשיבין וא"א להם לקבל חיות מאורו ושפעו ית' להיות נבראים מאין ליש וחיים וקיימים כ"א ע"י הנשמות שעלו במחשבה וקדמו לבריאות עולמות שע"י בחי' הדבור כמארז"ל במי

1 **נודע בַּשְּׁעָרִים**[1] – בהם ידועים ענינים אלה, – שלא כבאגרת
2 הקודמת, בה משתמש רבנו הזקן בלשון "מודעת זאת" (בלי
3 הוספת המלה "בשערים"), שכן שם מדובר אודות מאמר חכמינו
4 ז"ל הידוע לכל, ואילו כאן מדובר בענין הלקוח מ"תיקוני זהר",
5 **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'**[2],
6 **דִּשְׁכִינְתָּא אִיהִי מְרֵעָא**
7 **בְּגָלוּתָא כְּבִיכוֹל.** –
8 שהשכינה חולה (כביכול)
9 בגלות. **פֵּרוּשׁ,** – איזה
10 קשר יש חס־ושלום בין
11 חולי לשכינה? **עַל־דֶּרֶךְ־**
12 **מָשָׁל, כְּמוֹ חֳלִי הַגּוּף,**
13 **הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ וְכוּ',**
14 – לחול, כך להבדיל בין
15 מחלה בגוף לבין ענין
16 הנקרא "מחלה" בשכינה,
17 **שֶׁסִּבַּת הַחֹלִי וְהַבְּרִיאוּת**
18 **הִיא הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִלּוּךְ**
19 **הַחִיּוּת מֵהַלֵּב אֶל כָּל**
20 **הָאֵבָרִים, הַמְלֻבֶּשֶׁת –**
21 **החיות** הבאה מהלב,
22 מלובשת **בְּדַם הַנֶּפֶשׁ**
23 **הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב אֶל כָּל**
24 **הָאֵבָרִים,** – שהרי הדם
25 נקרא "דם הנפש", **וְסוֹבֵב**
26 **סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ חַיִּים**
27 **וְהַדָּם** – הוספת כ"ק רבינו:
28 **והרוח חיים מלובש בו**
29 **כדלקמן, תּוֹךְ תּוֹךְ כָּל**
30 **הָאֵבָרִים וְהַגִּידִים**[3]
31 **הַמְּבֻלָּעִים בָּהֶם,** –
32 באברים, **וְחוֹזֵר אֶל הַלֵּב.**
33 – רוח החיים והדם חוזרים
34 מכל האברים אל הלב, **וְאִם סִבּוּב וְהִלּוּךְ הָרוּחַ חַיִּים הַלָּז**
35 **הוּא כְּהִלְכָתוֹ, תְּמִידִי כְּסִדְרוֹ הַמְסֻדָּר לוֹ מֵ** – הקדוש ברוך
36 הוא, **חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא - אֲזַי הָאָדָם בְּרִיא בְּתַכְלִית, כִּי**
37 **כָּל הָאֵבָרִים מְקֻשָּׁרִים יַחַד וּמְקַבְּלִים חִיּוּתָם הָרָאוּי לָהֶם**
38 **מֵהַלֵּב עַל־יְדֵי סִבּוּב הַלָּז.** – של רוח החיים, **אַךְ אִם יֵשׁ אֵיזֶה**
39 **קִלְקוּל בְּאֵיזֶהוּ מְקוֹמָן הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב אוֹ מְמַעֵט סִבּוּב**
40 **וְהִלּוּךְ הַדָּם עִם הָרוּחַ חַיִּים הַמְלֻבָּשׁ בּוֹ** – בדם, **אֲזַי נִפְסָק**
41 **אוֹ מִתְמַעֵט הַקֶּשֶׁר הַלָּז** – אם הדם נפסק לגמרי – נפסק הקשר
42 לגמרי, ואם מהלך הדם ורוח החיים מאיט – מתמעט הקשר,
43 **הַמְקַשֵּׁר כָּל הָאֵבָרִים אֶל הַלֵּב עַל־יְדֵי סִבּוּב הַלָּז,** – של הדם
44 ורוח החיים, **וַאֲזַי נוֹפֵל הָאָדָם לְמִשְׁכָּב וְחֹלִי, ה' יִשְׁמְרֵנוּ.** הרי,

45 שהקשר בין האברים, בינם לבין עצמם, שעל־ידי־זה הם
46 קשורים ללב – נוגע גם לבריאות הלב. **וְכָכָה מַמָּשׁ, עַל־דֶּרֶךְ־**
47 **מָשָׁל, הִנֵּה כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּחִינַת "אִבְרֵי**
48 **דִּשְׁכִינְתָּא"**[4], – אברי השכינה, **הַנִּקְרֵאת** – השכינה נקראת
49 **בְּשֵׁם "לֵב", כְּמוֹ**
50 **שֶׁכָּתוּב**[5]**: "וְצוּר לְבָבִי",**
51 **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[6]**: "וְשָׁכַנְתִּי**
52 **בְּתוֹכָם"; פֵּרוּשׁ,** – מה
53 הקשר בין השכינה לבין
54 הלב והתפשטותו בכל
55 האברים? **כִּי**[7] **לְשׁוֹן**
56 **"שְׁכִינָה" הוּא שֶׁאוֹר**
57 **הוי"ה שׁוֹכֵן בְּעוֹלָמוֹת**
58 **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**
59 **לְהַחֲיוֹתָם, וְהַמְשָׁכַת**
60 **חַיּוּת זוֹ** – מה שאור הוי'
61 מחיה את העולמות, **הִיא**
62 **עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת**
63 **תְּחִלָּה** – שהחיות
64 מתלבשת **בְּנִשְׁמוֹת**
65 **יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁכָּל**
66 **הַנִּבְרָאִים אֵין עֲרוּךְ לָהֶם**
67 **אֶל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ,**
68 **דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ**
69 **חֲשִׁיבִין,** – שלגביו כולם
70 נחשבים ככלום ממש. **וְאִי**
71 **אֶפְשָׁר לָהֶם לְקַבֵּל חַיּוּת**
72 **מְאוֹרוֹ וְשִׁפְעוֹ יִתְבָּרֵךְ,**
73 **לִהְיוֹת נִבְרָאִים מֵאַיִן**
74 **לְיֵשׁ וְחַיִּים וְקַיָּמִים,** –
75 שעל כך הם זקוקים
76 לקבלת חיות, אור ושפע
77 מהקדוש ברוך הוא, והם
78 אינם יכולים לקבל זאת, **כִּי־אִם עַל־יְדֵי הַנְּשָׁמוֹת** – שבראש
79 ובראשונה נמשכת החיות האלקית לנשמות ישראל ולאחר מכן
80 היא נמשכת בעולמות, על־דרך שאנו אומרים בנוסח הברכות
81 "**אלקינו** מלך העולם", בראש ובראשונה "**אלקינו**" – אלקות
82 נמשכת לנשמות, ולאחר מכן "מלך **העולם**" – היא נמשכת
83 בעולם, **שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה,** – שורש הנשמות הוא במחשבה
84 שלמעלה, **וְקָדְמוּ** – והן למעלה, **לִבְרִיאַת עוֹלָמוֹת שֶׁ** – נבראו
85 **עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַדִּבּוּר,** – מחשבה, למשל, באדם היא הרי
86 פנימית ולעצמו בלבד, ואילו דיבור הוא חיצוני ולזולת, כך
87 באות הנשמות מהפנימיות של אלקות, והעולמות – מחיצוניות
88 האלקות, הרי כדי שהאלקות תימשך בעולמות – בחיצוניות –

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצו"ד למשלי לא, כג". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תכ"ה עיי"ש בארוכה". 3. ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "ע"י הגידים". 4. זח"ג יז, א. 5. תהלים עג, כו. 6. תרומה כה, ח. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה [תניא ח"א] פמ"א ובכ"מ".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עליה להימשך תחילה בנשמות – בפנימיות, **כְּמַאֲמַר** רַז"ל[8]: **"כְּמִי נִמְלַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא וְכוּ'"**, – על בריאת העולמות? – בנשמות ישראל, **כַּנּוֹדָע בְּמָקוֹם אַחֵר.** – הרי, שנשמות הן למעלה מעולמות באופן שההמלכה וההחלטה לבריאת העולמות, תלוי בנשמות.

כל זה אמור לגבי המשכת החיות האלקית של שכינה בעולמות, כמו רוח החיים של הלב, למשל, הנמשך מהלב לכל האברים. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם הפרט השני במשל, מה שרוח החיים **חוזר** מהאברים אל הלב, ישנו גם בנמשל, שהרי החיות האלקית שבעולמות היא באופן של "רצוא ושוב", שהיא נמשכת מלמעלה למטה, מהשכינה אל העולמות, ואותה חיות חוזרת למקורה (בתורה ובעבודה של התחתונים). **וְנוֹדַע בַּשְּׁעָרִים,** – של אלה שיודעים את הענינים, **כִּי כָּל הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת וְהַהַשְׁפָּעָה** מֵ–עולמות **עֶלְיוֹנִים** לְ–עולמות **תַּחְתּוֹנִים** - **מֵהֶם, הֵן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה**[9]: **"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בְּתְחִלָּתָן",** – שזה באופן שה"תחלה" (של העליון) נעוץ ונמצא בסוף (של התחתון), והסוף (של ה"תחתון") "נעוץ" ונמצא ב"תחלה" (של העליון), **וּבְכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל מְכֻנֶּה בְּשֵׁם "אוֹר יָשָׁר" וְ"אוֹר חוֹזֵר",** – האור הבא באופן ישיר מהעליון לתחתון, והאור החוזר מהתחתון לעליון, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]: **"וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב".** – שם מדובר על "חיות הקודש" שב"מרכבה", ועל פי קבלה זה מוסב על החיות האלקית של העולמות והנבראים בכלל, שהיא באופן של "רצוא ושוב". על־כל־פנים, הרי, שלא זו בלבד שישנה ההמשכה של אלקות מהשכינה לעולמות ונבראים, אלא שהיא גם באופן של "אור חוזר", ו"שוב", מהנבראים אל השכינה שהיא מקור הנבראים, **אֲשֶׁר עַל כֵּן, עַל פִּי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר הֵיטֵב בְּמִכְתָּב, נִקְרֵאת הַשְּׁכִינָה בְּשֵׁם "לֵב", וְהַנְּשָׁמוֹת בְּשֵׁם "אֲבָרִים"; לְהוֹרוֹת לָנוּ, כִּי כַּאֲשֶׁר כָּל הַנְּשָׁמוֹת דְּבוּקוֹת וּמְקֻשָּׁרוֹת יַחַד - אֵזֵי סִבּוּב וְהִלּוּךְ הַחַיּוּת וְהַהַשְׁפָּעָה** – מהשכינה לעולמות ומעולמות אל השכינה, **סוֹבֵב סוֹבֵב, וְנָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן, לְקַשֵּׁר וּלְחַבֵּר כֻּלָּן** – כל הנשמות, ועל ידן – כל העולמות, **לַהוי"ה אֶחָד וּלְדַבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11]: **"אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי הוי"ה אֱלֹקֵיכֶם"** - **"כֻּלְּכֶם"** – דוקא, שדווקא כשכולם יחד באחדות, **וְ"לִפְנֵי"** – המלה "לפני", **דַּיְקָא,** – היא בדווקא, שעל־ידי היות כולם ביחד – עומדות הנשמות **"לפני"**, לפני ולמעלה מ"הוי' אלקיכם", למעלה מכפי שהוי' נעשה **אלקיכם**, החיות והכוח של נשמות, **"רָאשֵׁיכֶם כו'** – המדריגות העליונות ביותר, **מֵהֹטֵב עֶצֶיךָ כו'".** – המדריגות התחתונות ביותר – כשהם כולם עומדים באחדות – אז "אתם נצבים **לפני** הוי' אלקיכם", וכפי שמוסבר ב"לקוטי תורה", בתחילת פרשת נצבים, שהכוונה היא "כולכם לאחדים כאחד", שהמדריגות העליונות ביותר עד המדריגות התחתונות ביותר – הן כולם מאוחדות יחד כדבר אחד. **וּבָזֶה יוֹבֵן מַאֲמַר** רַז"ל[12], **כִּי חֻרְבַּן בֵּית שֵׁנִי וּנְפִילַת יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת וְהִסְתַּלְּקוּת הַשְּׁכִינָה וִירִידָתָהּ לֶאֱדוֹם בִּבְחִינַת גָּלוּת כִּבְיָכוֹל** – שכן, כשבני ישראל בגלות, הרי זה שהשכינה נמצאת איתם בגלות כביכול[13], **הַכֹּל הָיָה בַּעֲוֹן שִׂנְאַת חִנָּם וּפֵרוּד לְבָבוֹת** – בגלל שנאת חינם שבין יהודי אחד למשנהו, ופירוד הלבבות **רַחֲמָנָא־לִצְלַן. וְלָכֵן נִקְרֵאת** – השכינה, **"חוֹלָה" עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – כמובא בתחילת האגרת, מ"תיקוני זוהר", שבגלות – השכינה היא בבחינת חולה. **כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים:** – בתפילת העמידה: **"סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים"** - **לְשׁוֹן רַבִּים,** – למרות שהכוונה היא לשכינה, **הֵם כָּל הָאֲבָרִים וְכוּ':** – כל אלה המקבלים מהשכינה ונקראים **"אברי השכינה"**, הם הרי בבחינת "נופלים" ו"חולים", לכן הלשון הוא "נופלים" ו"חולים" – לשון רבים. ב"לוח התיקון" כתוב שצריך לומר כאן "ומ"ש", שלא כפי שכתוב אצלנו "כמ"ש" – בהתאם לכך הרי זה בדרך של שאלה ותשובה, שמה שכתוב "נופלים" ו"חולים", לשון רבים – הוא מפני שזה אמור לגבי כל האברים של השכינה, שגם אותם הקדוש־ברוך־הוא סומך ומרפא.

אגרת הקדש

נמלך הקב"ה וכו' כנודע במ"א. ונודע בשערים כי כל המשכת החיות וההשפעה מעליונים לתחתונים מהם הן כמ"ש בס"י נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן ובכתבי האריז"ל מכונה בשם אור ישר ואור חוזר וכמ"ש והחיות רצוא ושוב אשר ע"כ ע"פ הדברים והאמת האלה אשר א"א לבאר היטב במכתב נקראת השכינה בשם לב והנשמות בשם אברים להורות לנו כי כאשר כל הנשמות דבוקות ומקושרות יחד אזי סיבוב והילוך החיות וההשפעה סובב סובב ונעוץ סופן בתחלתן לקשר ולחבר כולן להוי' אחד ולדבקה בו ית' וכמ"ש אתם נצבים היום כולכם לפני הוי' אלקיכם כולכם דייקא ולפני דייקא ראשיכם כו' מחוטב עציך כו'. ובזה יובן מארז"ל כי חורבן בית שני ונפילת ישראל בגלות והסתלקות השכינה וירידתה לאדום בבחי' גלות כבי' הכל הי' בעון שנאת חנם ופירוד לבבות ר"ל ולכן נקראת חולה עד"מ כמ"ש סומך נופלים ורופא חולים לשון רבים הם כל האברים וכו':

---

8. ראה רות רבה פ"ב, א. ב"ר פ"ח, ז. **9.** פרק א', משנה ז'. **10.** יחזקאל א, יד. **11.** נצבים כט, ט. **12.** יומא ט, ב. **13.** מגילה כט, ב.

מכון תורת לוחות הבריתות

יום שבת קודש כ"ה מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 304, לב. ברך ה' חילם... עד עמ' קנג, כנפש תדרשנו:

לב. אגרת זו, סימן ל"ב, היא האחרונה בסדר "אגרת הקודש" שסידרו בני הגאון המחבר, וכשם שהאגרת הראשונה פותחת בברכה, "פותחין בברכה", שבאה כתוצאה מ"שמועה טובה" שהגיעה אל רבנו הזקן על השלמת הש"ס ברוב עיירות ומנייני אנ"ש – כך גם האגרת האחרונה ב"אגרת הקודש" מתחילה בברכה, "ברך ה' חילם"; כפי הנראה מתוכן האגרת, היא באה גם כן משמועה טובה שבעיירות ומנייני אנ"ש הונהג ענין הצדקה לארץ ישראל, בסדר של גבאי־צדקה – "מְעַשֶּׂה", המעורר את ה"עושים", ורבנו הזקן נותן את ברכתו על כך גם ל"מְעַשֶּׂה" וגם ל"עושים", ומסביר את המעלה הנוספת שישנה כשההתעוררות לצדקה באה מהאדם עצמו, על־ידי "עבודתו" העצמית, לגבי ההתעוררות כשהיא באה באמצעות אדם שני.

אגרת הקדש

לב ברך ה' חילם ופועל ידם ירצה לרצון להם לפני ה' תמיד כה יתן וכה יוסיף ה' לאמץ לבם בגבורים ונדיב על נדיבות יקום להיות גדול המעשה בכל עיר ומנין ותחשב לו לצדקה ועל העושה נאמר צדקתו עומדת לעד עומדת לשון נקבה שמקבל התעוררות לבו הטהור מגדול המעשה אעפי"כ עומדת לעד. פי' שכל הצדקה והחסד שישראל עושין בעוה"ז מנדבת לבם הטהור הן הנה חיות וקיימות בעוה"ז הגשמי עד זמן התחיי' שאז הוא זמן גילוי אלקות ואור א"ס ב"ה מבחי' סובב כל עלמין בעוה"ז וכמ"ש באריכות במכתב דאשתקד וצריך להיות כלי ומכון להתלבש בו אור א"ס ב"ה כמו הגוף לנשמה עד"מ כמ"ש הלא כה דברי כאש מה אש אינה מאירה בעוה"ז אלא כשנאחזת ומתלבשת

הרבי כותב באחד ממכתביו, שקיים גם קשר בין האגרת הראשונה לאגרת האחרונה. בכך שבשתיהן מדובר על העליונות והפעולה של **עבודת** התפלה בכוונה: באגרת הראשונה מדובר אודות "כוונת התפלה מעומקא דלבא כו' עד מיצוי הנפש כו'", ומה שזה פועל בענינים רוחניים, לחזק את השכל המתבונן בגדלות ה' ובחיזוק של אהבה ויראה, ובאגרת האחרונה מדובר אודות עבודת התפלה בהתעוררות של אהבת ה' בקריאת שמע "ולמסור נפשו באחד" ו"בכל מאדך" כפשוטו, כשהיא באה בפועל בנתינת הצדקה, שיש בה המעלה הנוספת כשההתעוררות לצדקה באה מהעבודה העצמית בעבודת התפלה.

בָּרֵךְ ה' חֵילָם וּפֹעַל יָדָם יִרְצֶה, – כלשון ברכתו של משה רבנו לשבט לוי[1], שבהתאם לחכמינו ז"ל[2] זה מוסב על העבודה בבית המקדש, וב"אבות דר' נתן"[3] הרי כתוב: "יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה", שבזמן הגלות יש לנו דבר המכפר בדוגמת העבודה בבית המקדש, והוא – גמילות חסדים, שצדקה וגמילות חסדים הן כמו ענין העבודה בבית המקדש, ויש לומר, שלכן מתחיל רבנו הזקן את הברכה לעושי הצדקה, בלשון זו, **לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה' תָּמִיד,** – יכול להיות שהכוונה היא, שכשם שעל־ידי נתינת צדקה, למרות שנותנים "חומש" בלבד, מעלה ה"חומש" את "ארבע הידות", ארבעת החלקים הנותרים מרווחיו, שגם הם יעלו להוי', כפי שמוסבר בסוף פרק ל"ד ב"תניא", כך גם בנדון דידן, ש"פועל ידם", לא רק של מצות הצדקה, אלא של כל היגיעה והפעולות – יהיו "לרצון להם לפני ה' תמיד", **כֹּה יִתֵּן וְכֹה יוֹסִיף ה' לְאַמֵּץ לִבָּם בַּגִּבּוֹרִים**[4], – מהלשון נראה שאגרת זו באה כתוצאה מ"שמועה טובה" בענין הצדקה, שעל כך אומר רבנו הזקן "כה יתן וכה יוסיף", לחזק עוד יותר את לבם "בגבורים", בענין של "איזהו גבור הכובש את יצרו"[5], לתת יותר מאשר יש ברצון לתת, **וְנָדִיב עַל נְדִיבוֹת יָקוּם**[6], – יכול להיות שהכוונה היא, שה"מְעַשֶּׂה" מעלתו למעלה מנדיבות ה"עושים", **לִהְיוֹת גָּדוֹל הַמְּעַשֶּׂה** – מי שמעורר ומשפיע על אחרים לתת צדקה, שה"מְעַשֶּׂה" הרי גדול מה"עושה"[7], **בְּכָל עִיר וּמִנְיָן, וְתֵחָשֵׁב לוֹ** – ל"מַעֲשֶׂה" **לִצְדָקָה.** – הצדקה של האחרים נחשבת כצדקה שלו. **וְעַל הָעוֹשֶׂה**[8] – זה שנותן הצדקה – על־ידי ההתעוררות ה"מְעַשֶּׂה", **נֶאֱמַר**[64]**: "צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד"** - **"עֹמֶדֶת" לְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁמְּקַבֵּל הִתְעוֹרְרוּת לִבּוֹ הַטָּהוֹר מִ"גָּדוֹל הַמְּעַשֶּׂה",** – לא שהוא מתעורר בעצמו לתת הצדקה, שאז הוא "משפיע", אלא הוא מקבל את ההתעוררות מה"מְעַשֶּׂה", ובנוגע להתעוררות זו הוא בבחינת "נקבה" שהיא "מקבלת", **אַף־עַל־פִּי־כֵן "עֹמֶדֶת"** – הצדקה שלו, **לָעַד", פֵּרוּשׁ,** – מהי הכוונה שהצדקה שלו עומדת (נשארת) לעד? **שֶׁכָּל הַצְּדָקָה וְהַחֶסֶד שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה מִנִּדְבַת לִבָּם הַטָּהוֹר - הֵן הֵנָּה חָיוֹת וְקַיָּמוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי עַד זְמַן הַתְּחִיָּה,** – של תחיית המתים, **שֶׁאָז** – בזמן תחיית המתים, **הוּא זְמַן גִּלּוּי אֲלָקוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין בָּעוֹלָם הַזֶּה,** – "אור אין סוף" שבבחינת "סובב" ו"מקיף" ולמעלה מכל העולמות – אור זה יאיר בהתגלות בעולם הזה בזמן תחיית המתים, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּאֲרִיכוּת בַּמִּכְתָּב דְּאֶשְׁתְּקַד**[9]**. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת כְּלִי וּמָכוֹן לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ הַגּוּף לַנְּשָׁמָה עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – הגוף הוא כלי מתאים לקבלת הנשמה, והנשמה מתלבשת בגוף – כך צריך להיות כלי לקבלת ההתגלות של "אור אין־סוף" ברוך־הוא, ה"סובב כל עלמין", שיתגלה בתחיית המתים, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]**: "הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ" - מָה אֵשׁ אֵינָהּ מְאִירָה בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא כְּשֶׁנֶּאֱחֶזֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּפִּתִילָה כו',** – כך, כדי שאלקות יאיר בעולם הזה,

---

1. ברכה לג, יא. 2. פסחים כב, ב. 3. פרק ד, ה. 4. ע"פ עמוס ב, טז. 5. אבות רפ"ד. 6. ע"ד ל' הכתוב - ישעי' לב, ח. 7. ב"ב ט, א. 8. תהלים קיא, ג. 9. אגרת הקודש סימן טו"ב. 10. ירמי' כג, כט.

שיעורים לשבת מאת שימוש אישי בלבד

זקוקים ל"כלי" בו ייאחז האלקות וישמש כ"פתילה", המתבטל וכלה לגמרי באש האלקי, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**[11]. **וְהַגּוּף וְהַכֵּלִי לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ**, – ל"אור אין סוף", **הִיא מִדַּת הַחֶסֶד וּנְדִיבַת הַלֵּב, לִתֵּן וּלְהַשְׁפִּיעַ חִיּוּת לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ כּוֹ'**, – למי שאין לו משל עצמו, הרי שמדת החסד ונדיבות הלב – הנתינה בסבר פנים יפות ובהרגשת העני – הם כלי לאורו יתברך, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'**[12]: **"וְכַמָּה גּוּפִין תִּקִּינַת לוֹן,** – וכמה גופים תיקנת להם – לקבלת האורות של הספירות, **וְאִתְקְרִיאוּ בְּתִקּוּנָא דָּא חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא"**, – והם נקראים ב"תיקון" זה: חסד – הזרוע הימנית, וכשם שלמעלה, חסד היא "דרועא ימינא" (זרוע ימנית), כך מדת החסד של האדם היא כלי לימין ולגילוי של מעלה, **וְכָל הַגּוּף נִכְלָל בַּיָּמִין,** – "ימין" הוא כל עיקרו של הגוף, **וְכַדְּ אָמַר הַפַּיָּט**[13]: **"לְבוּשׁוֹ צְדָקָה"**[14]. – שצדקה היא לבושו – **סתם – של כל ה"גוף"** – של הקדוש ברוך הוא, לקבלת ההתגלות של "אור אין סוף". **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[15]: **"אֵין הַצְּדָקָה מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְפִי חֶסֶד שֶׁבָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר**[16]: **"זְרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה, קִצְרוּ לְפִי חָסֶד"**; – ששכר הצדקה הוא בהתאם לחסד שבאותה צדקה, כפי החסד ונדיבות הלב שהיו בנתינת הצדקה – כך הוא הקצירה והשכר לאותה צדקה. מדוע נקראת צדקה "זריעה" והשכר "קצירה"? **שֶׁהַקָּצִיר** – של התבואה, **הוּא גִּלּוּי הַזְּרִיעָה הַטְּמוּנָה בָּאָרֶץ, וְכָדְּ הוּא הַצְּדָקָה וְהַחֶסֶד שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בִּזְמַן הַגָּלוּת, הִיא טְמוּנָה וְנִסְתֶּרֶת עַד זְמַן הַתְּחִיָּה,** – עד תחיית המתים, כשם שהזריעה טמונה ונסתרת בארץ, **שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ** – בזמן תחיית המתים, **וְיָאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּדְּ־הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי,** – ההתלבשות וההתגלות הן הקצירה והזריעה של צדקה. באיזה אופן תהיה ההתלבשות וההתגלות של "אור אין סוף"? – יסביר רבנו הזקן להלן שזה על־דרך ועוד יותר, מאשר ההתלבשות וההתגלות בכלים של הספירות בעולם ה"אצילות". ובלשון רבנו הזקן: **וְאִיהוּ וּגְרְמוּהִי חַד,** – ומה שהוא, "אור אין סוף" שבאצילות, ו"גרמוהי", הכלים, הם דבר אחד – **הֵם** – הרי זה מוסב על **בְּחִינוֹת הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** – שהם "חד", דבר אחד עם "אור אין סוף" שבאצילות, כמובא לעיל, ב"אגרת הקודש" סימן כ', **וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּדְּ־הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין** – שהוא **מִלְּמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת אֲצִילוּת.** – שהוא למעלה לגמרי מעולמות, והוא יתלבש ויתגלה בזמן התחיה של תחיית המתים. אם הכלי ל"אור אין סוף" שיתגלה בכלים של הספירות שב"אצילות", הוא באופן שהוא בטל ומאוחד לגמרי ב"אור אין סוף", עד שהם "חד", דבר אחד – הרי כל־שכן וקל־וחומר שגילוי "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין", שלמעלה לגמרי מעולמות, מן ההכרח שיהיה "וגרמוהי חד", כלי לקליטת אור זה בפנימיות, – וזהו ענין הצדקה. **וּלְפִיכָדְּ** – ולכן, **נִקְרֵאת צְדָקָה לְשׁוֹן נְקֵבָה, "צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד"**, – הרי ש"צדקה" היא לשון נקבה, **שֶׁמְּקַבֶּלֶת הֶאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, הַמִּתְלַבֵּשׁ** – ומתגלה, **בְּתוֹכָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי בִּזְמַן הַתְּחִיָּה.** – של תחיית המתים. הרי זו הוספה למה שנאמר לעיל, ש"עומדת" לשון נקבה הוא במי ש**מקבל** התעוררותו מאדם אחר, **ולכן** הוא מצויין בלשון נקבה, מפני שההתעוררות לצדקה אצלו היא בבחינת נקבה, **מקבל** – אלא הצדקה עצמה היא בבחינת נקבה ומקבל, מפני שהיא כלי "לקבל" בו את "אור אין סוף" ה"סובב"; היא כלי **לקבלה, אֲבָל** – הפסוק[17]: **"צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּדְּ" הוּא לְשׁוֹן זָכָר,** – "צדק" ו"יהלך", **הִיא מִדַּת הַחֶסֶד הַמִּתְעוֹרֶרֶת בְּלֵב הָאָדָם מֵעַצְמוֹ,** – שלא על־ידי ההתעוררות של "מעשה", **עַל־יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת אַהֲבַת ה' בִּקְרִיאַת שְׁמַע, וּלְדַבְקָה בּוֹ, וְלִמְסֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד", וּ"בְכָל מְאֹדֶדְּ" כִּפְשׁוּטוֹ וְכוּ'.** – כלומר בכסף שלך[18], שמאהבת ה' ומסירות נפשו לה' – באה ההתעוררות למתן צדקה, **וּבְ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא",** – בהתעוררות שלמטה, מן האדם ומסירות נפשו ורצונו **הפנימי** להקדוש־ברוך־הוא, **וְכַמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב אָדָם הָעֶלְיוֹן כּוֹ'** – שעל הכסא

אגרת הקדש

בפתילה כו' כמ"ש במ"א. והגוף והכלי לאורו ית' היא מדת החסד ונדיבת הלב ליתן ולהשפיע חיות למאן דלית ליה כו' כמ"ש בתיקונים וכמה גופין תקינת לון ואתקריאו בתיקונא דא חסד דרועא ימינא וכל הגוף נכלל בימין וכך אמר הפייט לבושו צדקה. וזהו שארז"ל אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד שהקציר הוא גילוי הזריעה הטמונה בארץ וכך הוא הצדקה והחסד שישראל עושין בזמן הגלות היא טמונה ונסתרת עד זמן התחיה שיתלבש ויאיר אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי ואיהו וגרמוהי חד הם בחי' הכלים דע"ס דאצי' וכ"ש וק"ו אור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין מלמעלה מעלה מבחי' אצי' ולפיכך נקראת צדקה לשון נקבה צדקתו עומדת לעד שמקבלת הארה מאור א"ס סובב כל עלמין המתלבש בתוכה בעוה"ז הגשמי בזמן התחיה. אבל צדק לפניו יהלך הוא לשון זכר היא מדת החסד המתעוררת בלב האדם מעצמו ע"י התעוררות אהבת ה' בקריאת שמע ולדבקה בו ולמסור נפשו באחד ובכל מאדך כפשוטו וכו' ובאתערותא דלתתא וכמים הפנים לפנים כן לב אדם העליון כו' אתערותא דלעילא הוא המשכת אור א"ס

---

11. תניא ח"א פנ"ג. **12.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **13.** בפיוט "אתה הוא אלקינו" שבתפלת שמו"ע דר"ה. **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מאגה"ק ס"ג עיי"ש". **15.** סוכה מט, ב. **16.** הושע י, יב. **17.** תהלים פה, יד. **18.** ברכות נד, א.

מהדורה מוגהת בחסות מוסד "אור לבבי"

אגרת הקדש

ב"ה הסוכ"ע למטה מטה בעוה"ז הגשמי בבחי' גילוי בזמן התחיה כמבואר במכתב דאשתקד באריכות. וזהו לפניו יהלך שמוליך וממשיך פנים העליונים מלמעלה מהאצי' עד עולם העשי' וכעת עת לקצר וכל טוב מהם לא יבצר הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם כנפש תדרשנו:

– **"אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא"**, – ההתעוררות מלמעלה, שבהתאם להתעוררות שלמטה, וכמידת מסירות "פנימיות" רצונו להקדוש־ברוך־הוא, שהתבטאה בענין של עשיה גשמית, בנתינת צדקה – כך גם **הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַסּוֹבֵב־כָּל־עָלְמִין לְמַטָּה מַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי בִּבְחִינַת גִּלּוּי בִּזְמַן הַתְּחִיָּה**, – של תחיית המתים, **כַּמְבֹאָר בַּמִּכְתָּב דְּאֶשְׁתָּקַד**[9] **בַּאֲרִיכוּת.** – הרי כשההתעוררות לצדקה באה מעצמו, מעבודתו בתפלה – היא נקראת "צדק", לשון זכר. שכן, הוא "משפיע" וממשיך את האור ה"סובב כל עלמין", וכפי שיסביר רבנו הזקן להלן, הוא ממשיך את ה"פנים" והפנימיות של האור ה"סובב כל עלמין". אך, כשההתעוררות באה מאדם אחר, אז זה רק בבחינת "מקבל", כלי לקבלת האור ה"סובב", והמדובר בהארה בלבד מ"אור הסובב". **וְזֶהוּ** – מה שלגבי "צדק" הוא אומר **"לְפָנָיו יְהַלֵּךְ", שֶׁמּוֹלִיךְ וּמַמְשִׁיךְ "פָּנִים" הָעֶלְיוֹנִים** – הפנימיות של "אור אין סוף", **מִלְּמַעְלָה מֵהָאֲצִילוּת עַד עוֹלָם הָעַשִׂיָּה. וְכָעֵת עֵת לְקַצֵּר, וְכָל טוּב מֵהֶם לֹא יִבְצָר, "הֵטִיבָה ה' לַטּוֹבִים** – הנותנים נתינות גדולות לצדקה, **וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם"**[19], – הרוצים לתת יותר – אלא שאין ידם משגת, **כְּנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ:** – כברכת ותפלת הדורש טובתם – הכוונה לרבנו הזקן, כותב אגרת קודש זו.

---

19. תהלים קכה, ד.

המשך מעמוד רא

זה). ובהתאם לזה לנצל את כל הכחות האפשרים וכל האנשים שיוכלו לנצל וכל הענינים שיוכלו לנצל ובכל אופנים שונים שסו"ס זאל דורכגעפירט ווערן הרצון אז אידן זאלן זיין חסידים וכפתגם רבינו הזקן ששמענוהו מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שאמר, שחסידות הוא בשביל כל ישראל כולם, ובמילא כל אנ"ש הנמצאים בהשפעתו דארפמען זיי איינשפאנען שכחותיהן יכולתם וזמנם ינצלו בהנ"ל ולא יוכל אחד מהם לומר, אז איך בין איבעריק און עם קען מען ניט אויסניצען, והראי' שאין נותנים לו עבודה וכו' וכו', אף שהחובה מוטלת על כל אחד ואחת וכפי דרישת נשיאי חב"ד שכאו"א צריך לעבוד בעצמו בחלקו בעולם. אבל כמה דרגות באחריות זו וכל מי שחוננו השי"ת בהשפעה יותר גדולה הרי גם אחריותו גדלה פי כמה.

תקותי ששורותי אלה המועטות בכמות יספיקו כדי שיגייס מאביליזירן - את כל אלו שתחת השפעתו ואפי' שמחוץ לה אבל יכולים להביא תועלת בהנ"ל. פשוט ארבעטען להפצת החסידות, וההתחלה בזה הגדלת ישיבת תו"ת אשר בברונא הן ע"י תלמידים אשכנזים והן ע"י תלמידים ספרדים וכו' בהמקסימום בכמות ובהטבה האפשרית באיכות, ולא לבד שאלה שעובדים בזה עד עתה ימשיכו בעבודתם ותנתן להם היכולת להמשיך בזה, אלא אדרבה כאו"א יוסיף אומץ בהנ"ל לא רק באיכות אלא גם בכמות.

ובודאי אפשר לסדר שלא יבלבלו האחד את חבירו ושיהי' הסידור באופן כזה שהעובד ימצא קורת רוח באופן עבודתם ולא יצטרכו להענין דקב"ע על כל צעד ושעל, ובודאי אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' שתהי' עבודתם בהצלחה ושתהי' פרנסתם ופרנסת ב"ב שיחיו כדבעי למהוי.

המחכה לבשו"ט בהקדם וחותם בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובפ"ש כל אנ"ש שי'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון

יום רביעי — יט חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, רביעי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: והנה אור . . . 298 חד.

מענה רבינו הזקן ליחידות: חסידות איז שמע ישראל, שמע ר״ת שאו מרום עיניכם, ואומר מרום ולא שמים, מרום איז העכער און העכער, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר וראו מי ברא אלה.

מַעֲנֶה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לִיחִידוּת: חֲסִידוּת הִיא ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל״, ״שְׁמַע״ רָאשֵׁי תֵּבוֹת ״שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם״, וְאוֹמֵר ׳מָרוֹם׳ וְלֹא ׳שָׁמַיִם׳, ׳מָרוֹם׳ הוּא גָּבֹהַּ וְיוֹתֵר גָּבֹהַּ, לְהַגִּיעַ לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל. וְזֶה גּוּפָא לַהֲבִינוֹ בַּשֵּׂכֶל, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמֵר ״וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה״.

יום שני

יום חמישי — כ חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, חמישי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה רצון . . . קן האדם.

יום הולדת את אדמו״ר מהורש״ב נ״ע – שנת כתר״א – כלשון הצ״צ. נקרא ע״ש אדמו״ר האמצעי וחצי שם אביו של הצ״צ.

בכל שנה ביום הולדתו הי׳ אאמו״ר אומר דא״ח, אלא שהי׳ בחשאי, מלבד כשאירע בש״ק. ביום ההולדת האחרון בעלמא דין, אמר מאמר נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה. כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי״ת לך מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שיהי׳ בחסד וברחמים. – האָט עס געדויערט זיבען יאָהר.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת אַדְמוֹ״ר מְהוֹרַשׁ״ב נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן – שְׁנַת כִּתְרָ״א – כִּלְשׁוֹן הַ״צֶּמַח צֶדֶק״. נִקְרָא עַל שֵׁם אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי וַחֲצִי שֵׁם אָבִיו שֶׁל הַ״צֶּמַח צֶדֶק״.

בְּכָל שָׁנָה בְּיוֹם הֻלַּדְתּוֹ הָיָה אָדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשׁ״ב] אוֹמֵר דא״ח [= דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוּת], אֶלָּא שֶׁהָיָה בַּחֲשָׁאי, מִלְּבַד כְּשֶׁאֵרַע בְּשַׁבַּת־קֹדֶשׁ. בְּיוֹם הַהֻלֶּדֶת הָאַחֲרוֹן בְּעָלְמָא דֵּין [=בָּעוֹלָם הַזֶּה] אָמַר מַאֲמָר ״נָתַתָּ לִירֵאֶיךָ נֵס לְהִתְנוֹסֵס מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה״. כְּשֶׁסִּיֵּם אָמַר לִי: בְּיוֹם הֻלֶּדֶת צָרִיךְ לוֹמַר חֲסִידוּת. יִתֵּן ה׳־יִתְבָּרֵךְ לְךָ מַתָּנָה שֶׁתֹּאמַר חֲסִידוּת בְּיוֹם הֻלֶּדֶת שֶׁלְּךָ, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. – זֶה אָרַךְ שֶׁבַע שָׁנִים [עַד שְׁנַת תרפ״ז – שְׁנַת הַמַּאֲסָר וְהַגְּאֻלָּה].

יום שלישי

יום ששי — כא חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, ששי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: וז״ש . . . 300 באריכות ע״ש.

עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא הַמְּבִיאָה הַשָּׂגַת הַמֹּחַ בְּהַרְגָּשַׁת הַלֵּב, וּשְׁנֵיהֶם יַחַד בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל הַמְּצוֹת בְּיִרְאַת שָׁמַיִם וְקִנְיַן מִדּוֹת טוֹבוֹת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי

שבת — כב חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: והנה מודעת . . . ב״ה כנ״ל.

אַחַת מִתּוֹרוֹת הַמַּגִּיד מִמֶּעֶזְרִיטְשׁ שֶׁשָּׁמַע רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בִּהְיוֹתוֹ שָׁם בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה – שִׁלְהֵי קַיִץ תקכ״ד עַד אַחֲרֵי חַג הַפֶּסַח תקכ״ה:

״אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ, וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי״. ״אָנֹכִי״ מִי שֶׁאָנֹכִי, שֶׁהוּא נֶעְלָם וְנִסְתָּר גַּם מִנֶּאֱצָלִים הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנִים, הִלְבִּישׁ עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּכַמָּה צִמְצוּמִים לְהַאֲצִיל הַנֶּאֱצָלִים וְלִבְרֹא הַנִּבְרָאִים, שְׂרָפִים חַיּוֹת וְאוֹפַנִּים מַלְאָכִים וְעוֹלָמוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, וּבְצִמְצוּמִים עַד אֵין שִׁעוּר, ״עָשִׂיתִי אֶרֶץ״ הַלֵּזוּ הַגַּשְׁמִית. ״וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי״, הָאָדָם הוּא תַּכְלִית הַהִתְהַוּוּת, וּבָרָאתִי בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְיָ״ג הוּא תַּכְלִית הָאָדָם, וְכִדְאִיתָא [וּכְפִי שֶׁכָּתוּב] בַּ׳פַּרְדֵּס׳ בְּשֵׁם סֵפֶר הַבַּהִיר, ״אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִימֵי הֱיוֹת אַבְרָם בָּאָרֶץ, לֹא הֶצְרַכְתִּי אֲנִי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי, שֶׁהֲרֵי אַבְרָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי״. כִּי אַבְרָהָם שֶׁהוּא נְשָׁמָה בְּגוּף, וְעוֹסֵק בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים לְפַרְסֵם אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, הוּא לְמַעְלָה בְּמַעֲלָה וּבְמַדְרֵגָה לְגַבֵּי מִדַּת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת. וְ״אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא״, הוּא קִנְאַת מִדַּת הַחֶסֶד דַּאֲצִילוּת, אֲשֶׁר קִנְאָה בַּעֲבוֹדַת אַבְרָהָם עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.

יום חמישי

יום ראשון — כג חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: תולדות, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ל. מודעת . . . ומספר וד״ל.

צוויי און צוואַנציג מאָל האָט מען ארעסטירט דעם צ״צ אויף דער אסיפת הרבנים אין פעטערבורג, תר״ג, פאר זיין אנטקעגענשטעלען זיך דער פאָדערונג פון דער מלוכה וועגען שינוים בחנוך וכו׳. דער מיניסטער האט אים געפרעגט: דאָס איז דאָך מרידה במלכות? דער צ״צ האָט געענטפערט: מורד במלכות איז חייב מיתה בגוף, אָבער מורד במלכות שמים איז חייב מיתה בנפש. איז וואָס איז גרעסער?

עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם פַּעַם אָסְרוּ אֶת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בַּאֲסִיפַת הָרַבָּנִים בְּפֶטֶרְבּוּרְג, תר״ג, בִּגְלַל הִתְנַגְּדוּתוֹ לִדְרִישַׁת הַמַּלְכוּת אוֹדוֹת שִׁנּוּיִים בְּחִנּוּךְ וְכוּ׳. שְׁאָלוֹ הַשַּׂר: זוֹ הֲרֵי מְרִידָה בַּמַּלְכוּת? הֵשִׁיב הַ״צֶּמַח צֶדֶק״: מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת חַיָּב מִיתָה בַּגּוּף, אַךְ מוֹרֵד בְּמַלְכוּת שָׁמַיִם חַיָּב מִיתָה בַּנֶּפֶשׁ. מָה אִם כֵּן גָּדוֹל יוֹתֵר?

יום שישי

יום שני — כד חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: תולדות, שני עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: לא. נודע . . .האברים כו׳.

בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים צָרִיךְ לְהִסְתַּכֵּל בְּמִי שֶׁהוּא לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, וּלְהוֹדוֹת לַה׳־יִתְבָּרֵךְ כִּי־טוֹב, עַל חַסְדּוֹ אִתּוֹ עִמּוֹ. –

בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים צָרִיךְ לְהִסְתַּכֵּל בְּמִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וּלְהִתְחַנֵּן לַה׳ שֶׁיִּתֵּן לוֹ דֵּעָה טוֹבָה לְהִתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ, וְכֹחַ וְעֹז שֶׁיּוּכַל לַעֲלוֹת בְּעִלּוּי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת קודש יום שלישי כה חשון ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: לב. ברך . . . כנפש תדרשנו.

השגחה העליונה ברייגנגט יעדען אין זיין וואוינאָרט צוליב חיזוק היהדות והרבצת התורה.

ווען מען אַקערט און מען פארזייט – וואַקסט.

הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה מְבִיאָה כָּל אֶחָד לִמְקוֹם מְגוּרָיו לְשֵׁם חִזּוּק הַיַּהֲדוּת וְהַרְבָּצַת הַתּוֹרָה.
כַּאֲשֶׁר חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים – צוֹמֵחַ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו מ"ח, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מד' חיי, בו כותב אשר קבע זמן נתוח השבר ליום ו' הבע"ל.

נוסף על המברק ששלחתי לו, הנני בזה לכפול ברכתי שיהי' הנתוח בשעה טובה ומוצלחת ובקרוב יחזור לאיתנו ולעבודתו בעזר לבני ישראל עזר בגשמיות אשר בודאי הנה סו"ס זה ג"כ עזר ברוחניות. נוסף ע"ז שגם גשמיות בני ישראל שהם ממלכת כהנים וגוי קדוש גם היא קדושה היא לאלקינו, וכידוע פתגם הבעל שם טוב שנשמה יורדת בגוף למשך שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה כדי לעשות אפילו טובה אחת לישראל בגשמיות או ברוחניות.

נעם לי לקרות במכתבו אשר בעתו השיא את בתו לבחור טוב, ואף שכותב שלא בקל הוא להשפיע עליו בעניני תורה ומצות הנה לפום צערא אגרא ומה איכפת לי' אם הקב"ה רוצה ליתן לו שכר רב וזה אדרבה צריך להוסיף בו אומץ בענין הנ"ל ובמכש"כ מהשתדלות הורים לעזור לב"ב שי' בגשמיות...

ידוע אשר כל הענינים שמקבל האדם הוא בתורת הלוואה מבורא העולם והתשלומין בזה הם ע"י שהאדם מסדר חייו ופעולותיו באופן שגורמים נחת רוח להמלוה, וכיון שהאדם הוא קרוץ מחומר ויסודו מעפר הרי עלול לכשלון ולאיחור בתשלומין אבל הובטח שאין לך דבר שעומד בפני הרצון והתשובה מדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה אשר כשהאדם בהלואותיו שלו איננו מעיק להלווים ולא רק שנותן להם הארכה אלא שהדבר נעשה בספ"י ובפיוס, הרי זה משפיע על המלוה הגדול הוא הקב"ה שגם הנהגתו הוא באופן כזה.

ואחכה לבשו"ט אשר אחרי הנתוח כבר הולך מצבו בטוב וחוזר לעבודתו ובכיוון הנ"ל והשי"ת יזכהו לבשר טובות ג"כ מחתנו בתו וזוגתו שיחיו.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתי חלה קדושת המקדש? יום ראשון י"ט מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות מעילה פרק ח, הלכה ד: כְּשֶׁבּוֹנִין בַּמִּקְדָּשׁ, אֵין לוֹקְחִין עֵצִים וַאֲבָנִים מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא בּוֹנִין אֶת הַבִּנְיָן עַל דַּעַת שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, אֶלָּא בּוֹנִין הַכֹּל מִן הַחֹל; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵהָנֶה בְּצֵל הַבִּנְיָן, אוֹ יִשָּׁעֵן עַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה.

בהל' בית הבחירה (פ"א ה"כ) פסק הרמב"ם שאין להשתמש לבנין המקדש וכליו באבנים או קורות שנחצבו לשימוש של חולין, ואפילו אם חצבם לבנין בית הכנסת, אין בונים אותם בהר הבית שקדושתו גדולה יותר.

ולכאורה הדברים סותרים למבואר כאן שיש להשתמש לבנין המקדש דווקא בעצים ואבנים של חולין, כדי שלא יבואו ליהנות מממון הקדש בעת הבנייה?

והביאור:

כאשר ייחדו את האבנים מלכתחילה לצורך חול, ואפילו לצורך דבר הקדוש בקדושה פחותה משל המקדש – אין להשתמש בהן לצורך המקדש, אולם אם לא ייחדו אותן מלכתחילה לשום דבר, אין מניעה להשתמש בהן למקדש (ואין צורך לייחד אותן לצורך המקדש), ולכן נהגו דווקא שלא לייחד, כדי שלא יבואו לידי מעילה (בית אפרים או"ח י, וראה שו"ת אמרי כהן כה).

וה'צפנת פענח' (תרומות פ"א ה"ה) חידש שהאמור בהלכה זו שהיו בונים בעצים ואבנים של חולין ואחר כך מקדישים אותם, הוא רק לגבי בנין בית המקדש והלשכות שהן במדרגת תשמישי קדושה בלבד ואין צריך לבנותן מלכתחילה בקדושה, אולם בנין המזבח ורצפתו שהן גוף הקדושה צריך להיות מלכתחילה בשל קודש.

ועל פי זה יש לבאר את דברי הרמ"א (או"ח סי' קנא סי"ב) בשם מהר"י ווייל, שעלייה שעל גבי בית הכנסת, קדושה רק כשהבית נבנה מלכתחילה לשם בית כנסת, אך אם נבנה לצורך חול ואחר כך שינו את ייעודו לבית הכנסת, אין העלייה קדושה ומותר לעשות בה תשמיש של גנאי, והיינו משום שבית הכנסת הוא מקום תפילה שהיא כנגד הקרבנות, ולכן נידון כמזבח שקדושתו חלה רק כשנבנה מלכתחילה לשם קודש (ראה שו"ת אמרי כהן שם).

מה התירו משום 'שלום מלכות'? יום שני כ' מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות קרבן פסח פרק ג, הלכה א: וְאִם הָיָה מֶלֶךְ אוֹ מַלְכָּה, וְאָמַר לְעַבְדּוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו, וְשָׁחַט גְּדִי וְטָלֶה - יֹאכַל מִן הָרִאשׁוֹן, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת.

הפסח נאכל רק למנוייו, ואפשר להימנות רק על פסח אחד ולאכול ממנו. וכן לא ניתן להימנות על שני פסחים כדי לאכול איזה מהם שירצה כי 'אין ברירה', ובשעה שאוכל אין אומרים שמתברר למפרע שבשעת שחיטה דעתו היתה על פסח זה שאוכל ושמא היתה דעתו על השני (פסחים פח, ב וברש"י שם).

אבל מלך שאמר לעבדו לשחוט לו את הפסח ושחט שני פסחים, אחד גדי ואחד טלה, יאכל מן הפסח ששחט ראשון כי עליו הוא מנוי, ועל השני מינויו לא חל (שם).

וכתב ה'כסף משנה': אף שלהלכה 'אין ברירה' (ואם כן אין כאן פסח שהמלך מנוי עליו) סובר הרמב"ם ש'משום שלום מלכות' הקילו כי "אם נאמר למלך שלא יאכל כלל... יכעוס על החכמים שאמרו דלא יאכל כלל משום דאין ברירה".

והעיר ה'תוספות יום טוב' (פסחים פ"ח מ"ב):

איך התירו איסור של תורה משום שלום מלכות, הרי בדבר של תורה 'אין ברירה', ואין נמנים על שני פסחים כדי לאכול מאיזה מהם שירצה "אלא יצאו לבית השריפה"? אלא מכאן, זה שבדבר של תורה אומרים 'אין ברירה' הוא חומרת חכמים (כי מדין תורה 'יש ברירה') ומשום 'שלום מלכות' הקילו ואמרו ש'יש ברירה'.

וה'תורת חסד' (או"ח סי' מו אות א) הוסיף בביאור הדבר:

לדעת הרמב"ם, בדבר של תורה 'אין ברירה' כי ספק דאורייתא לחומרא, וכיון שנחלקו חכמים אם 'יש ברירה' או 'אין ברירה', מחמירים בדבר של תורה (ראה רמב"ם הל' מעשר פ"ז ה"א), ולשיטת הרמב"ם החיוב להחמיר בספק דאורייתא הוא רק מדרבנן (הל' טו"מ פ"ט הי"ב). וכיון שזו חומרא מדרבנן - במלך שאמר לעבדו לשחוט התירו משום שלום מלכות.

מתי מחצית נחשבת כרוב? יום שלישי כ"א מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות קרבן פסח פרק ז, הלכה ב: הָיוּ הַקָּהָל מֻחֲצָה טְהוֹרִים וּמֻחֲצָה טְמֵאֵי מֵת - כֻּלָּם עוֹשִׂין כָּרִאשׁוֹן, וְהַטְּהוֹרִים עוֹשִׂין לְעַצְמָם בְּטָהֳרָה, וְהַטְּמֵאִים עוֹשִׂין לְעַצְמָם בְּטֻמְאָה... וְאִם הָיוּ טְמֵאֵי הַמֵּת עוֹדְפִין עַל הַטְּהוֹרִים, אֲפִלּוּ אֶחָד - יַעֲשׂוּ כֻּלָּם בְּטֻמְאָה.

בגמרא (פסחים עט, א) נחלקו מה הדין כאשר מחצית מהקהל טמאים ומחציתם טהורים. לדעת רב כהנא ההיתר לעשות את הפסח בטומאה הוא רק כאשר רוב הציבור טמאים, ולא במחצה ומחצה, והטמאים נדחים לפסח שני, אולם לדעת רב "מחצה על מחצה – כרוב", ודינם כרוב טמאים ומקריבים את הפסח בטומאה, וכן פוסק הרמב"ם.

אמנם, לגבי דינים אחרים, לכל הדעות רק בכוח הרוב להכריע את הדין ומחצה אינו כרוב, וכגון שרק אם נשחט רוב הסימן השחיטה כשרה אך אם נשחט חציו פסולה, ולגבי הקרבת הפסח בטומאה די במחצית משום שנאמר "איש איש כי יהיה טמא לנפש...", ודורשים שדווקא 'איש' יחיד נדחה לפסח שני, אך ציבור אינם נדחים אלא עושים את הראשון בטומאה, וכאשר מחצית מהקהל טמאים, אע"פ שאין כוחם כרוב הרי גם אינם כמיעוט, ואינם נחשבים כיחידים אלא כציבור, ולכן אינם נדחים לפסח שני (חולין כט, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והפוסקים דנו לגבי קריאת המגילה בעיר המוקפת חומה שקוראים בה בט"ו אדר רק אם התיישבו בה בהיותה כבר מוקפת, אולם אם התיישבו בה תחילה ולאחר מכן נבנתה החומה, קוראים בה בי"ד. ואם מחצית מהתושבים התיישבו קודם שנבנתה החומה ומחציתם אחר כך, האם ניתן ללמוד מהלכה זו ש"מחצה כרוב" ויקראו בט"ו?

ונראה כי יש לחלק משום שלגבי קריאת המגילה אין הנידון על האנשים – האם דינם כציבור או כיחידים, אלא על המקום – האם דינו מוכרע על פי אלו שהתיישבו בו קודם בניית החומה או אלו שהתיישבו אחרי שנבנתה, ומאחר ומחצית אינה יכולה להכריע את דין העיר, דינה נותר בספק (מנחת מנחם סו).

מתי אין לוקים על 'לאו הניתק לעשה'? יום רביעי כ"ב מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות קרבן פסח פרק י, הלכה יא: צָרִיךְ אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "[וְ]לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר"... וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה - שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ... בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ".

והקשו אחרונים (צל"ח, פסחים פד, א. אור חדש שם. ועוד):

לדעת הרמב"ם, אין לוקים על 'לאו הניתק לעשה' רק אם ה'לאו' וה'עשה' שווים, אבל אם הלאו 'שווה בכל' (היינו שכולם מוזהרים עליו) ואילו העשה 'אינו שווה בכל' (שאין כולם מצווים עליו), אין הלאו ניתק. ולכן, הממיר בהמת קרבן לבהמת חולין לוקה אף שה'לאו' ("לא יחליפנו ולא ימיר אותו") ניתק ל'עשה' ("והיה הוא ותמורתו יהיה קדש") כי הלאו אינו שווה לעשה שכן על ה'לאו' כולם מוזהרים ואילו ה'עשה' אינו קיים אצל כולם, כי בהמת ציבור ושל שותפין "אין עושין תמורה אם המירו" (הל' תמורה פ"א ה"א).

וצריך להבין: מדוע אין לוקים על הלאו של 'נותר' אף שהוא ניתק לעשה והרי ה'לאו' שווה בכל וגם נשים מוזהרות עליו, ואילו ה'עשה' אינו שווה בכל כי שריפת קדשים היא מצות עשה שהזמן גרמא (קדשים אינם נשרפים בלילה ובשבת ויו"ט - הל' פסוה"מ פי"ט ה"ה) ונשים אינן מצוות עליה?

ומחדש ה'תומים' (סי' צזסק"ז):

עשה 'שאינו שווה בכל' אינו מנתק 'לאו השוה בכל' רק ב'עשה' המתקיים מאליו, ללא כל מעשה, כדוגמת ה'עשה' של תמורה ("והיה הוא ותמורתו יהיה קודש") שהתמורה מתקדשת מאליה, ולכן אין בכוחה לנתק את הלאו, אבל 'עשה' המתקיים על ידי מעשה, כמו שריפת הנותר, אף שאינו שווה בכל, הרי הוא מנתק את ה'לאו' שהרי לא יתכן לומר לאדם 'קום ועשה' ושרוף את הנותר וגם להלקותו, ובהכרח שאינו לוקה. והצל"ח (שם) כתב:

במצות שריפת הנותר מבשר הפסח, גם נשים חייבות, אף שהיא מצות עשה שהזמן גרמא,כי בכל מצות הפסח הושוו נשים לאנשים (לעיל פ"א ה"א) ואם כן, גם ה'עשה' של שריפת הנותר שווה בכל ומנתק את ה'לאו'.

וה'תורת חסד' (או"ח סי' מב, סק"ח. ועד"ז ב'שאגת אריה' סי' פב בבאור ב) מבאר:

אף שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, בלאו הניתק לעשה, כיון שה'עשה' בא לתקן את ה'לאו', הרי הוא נגרר אחרי ה'לאו', וכשם שהוזהרו הנשים על ה'לאו', כך נצטוו לתקנו על ידי ה'עשה', כדי שלא תישאר עבירת ה'לאו'. ולכן ה'עשה' של שריפת נותר הפסח, ה'שווה בכל', מנתק את הלאו של 'לא תותירו...'.

מצות הקהל בביאת המשיח יום חמישי כ"ג מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות חגיגה פרק ג, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְהִיל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל... בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה... שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים, בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה - בְּחַג הַסֻּכּוֹת... הַקְהֵל אֶת הָעָם.

אם יבוא משיח בתחילת השנה שאחרי השמיטה, האם יקיימו את מצות הקהל מיד?

והנה, בתורה נאמר שזמנה של מצות הקהל הוא 'במוצאי שנת השמיטה', היינו בשנה שלאחר השמיטה. ויש לדון האם הכוונה שמצות הקהל תלויה במצות השמיטה ואם אין השמיטה נוהגת אף הקהל אינה נוהגת או ששנת השמיטה משמשת רק כסימן לזמנה של מצות הקהל אך מצות הקהל נוהגת גם בהעדר מצות השמיטה.

ונחלקו אחרונים בדבר. יש שנקטו כאופן הראשון ולדעתם כבר בזמן בית המקדש השני לא נהגה מצות הקהל מהתורה שכן השמיטה לא נהגה אז כי לא היו רוב ישראל בארץ (זכר למקדש להאדר"ת – קונטרס 'הקהל' ע' כד), אך יש שכתבו שהשמיטה משמשת כסימן בלבד ומצות הקהל נהגה מהתורה בזמן בית שני אף שהשמיטה לא נהגה (ראה שם ע' עב).

ומלשון רש"י בפירושו על התורה נראה שקיימת תלות בין שתי המצוות כי על הפסוק 'מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה' (ויקרא לא, י), פירש: 'ולמה קורא אותה שנת השמיטה (והרי מדובר בשנה השמינית שלאחר השמיטה) – שעדיין שביעית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית'. ומכאן שמצות הקהל אכן תלויה בקיום דיני שנת השמיטה (לקוטי שיחות כד, ע' 201).

ולפי זה עולה לכאורה שאם יבוא משיח בתחילת השנה השמינית, עדיין לא תתקיים מצות הקהל באותה שנה מהתורה, שהרי מצות השמיטה לא נהגה בשנה הקודמת מהתורה (ראה 'ימות המשיח בהלכה' ב, סי' מח).

אך יתכן שאף אם מצות הקהל תלויה בשמיטה, מכל מקום היא נוהגת מהתורה גם כאשר השמיטה נוהגת רק מדרבנן, כי מאחר ולמעשה שובתים מעבודת האדמה על פי ציווי חכמים, הרי זו נחשבת שמיטה גם ביחס לדיני תורה ובשנה שלאחריה חלה מצות הקהל (לקוטי שיחות שם)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ספק בכור

יום שישי כ"ד מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות בכורות פרק ד, הלכה יז: בְּכוֹר שֶׁכָּרָכוֹ בְּסִיב וְהוֹצִיאוֹ, וְלֹא נָגַע בָּרֶחֶם... אוֹ שֶׁנִּכְרְכָה עָלָיו אֲחוֹתוֹ, וְיָצָא... הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר.

קדושת בכור נקבעת ביציאת העובר בלידה דרך הרחם ('פטר רחם'). וספק הוא בגמרא (חולין ע, א) אם לא נגע העובר ביציאתו בדפנות הרחם, כגון שהיה כרוך בסיב (ממין הצומח) או "שנכרכה עליו אחותו" (שנולדה עם הבכור תאומה ונכרכה עליו וחוצצת בינו לבין דפנות הרחם), האם נחשב הדבר שנכרך כחציצה בין העובר לרחם. ופסק הרמב"ם שהוא ספק בכור.

והקשה ה'כפות תמרים' (סוכה לז, תוס' ד"ה כי):

לדעת הרמב"ם מין בשאינו מינו חוצץ (הל' לולב פ"ז הי"ב), ואם כך הסיב שאינו ממין העובר – חוצץ, ומה מקום יש לומר שאם כרכו בסיב חלה עליו קדושת בכורה?

ומבאר:

אם העובר צריך לגעת בדפנות הרחם – הסיב אכן מהווה חציצה, אלא שזה גופא הספק בגמרא, האם צריך הוולד לגעת בדפנות הרחם או שמא די בהימצאותו באוויר בית הרחם כדי להתקדש קדושת בכור.

והתוספות (בכורות ט, א ד"ה אמר) הקשו:

מדוע יש להסתפק בבכור שנכרכה עליו אחותו אם חלה עליו קדושה, הרי שני העוברים, הבכור ואחותו, הם מאותו מין ו'מין במינו אינו חוצץ' (ראה הל' לולב שם)?

ומבאר ה'אבני נזר' (יור"ד סי' רסו) על פי דברי הרמב"ן (בכורות פ"ג):

מין במינו אינו חוצץ ונחשב כאוויר רק כאשר אין צריך נגיעה ממש והספק בבכור שנכרכה עליו אחותו הוא שמא צריך נגיעה בדפנות הרחם, ואזי גם מין במינו חוצץ שהרי אין כאן נגיעת העובר ברחם.

המוכר מעשר בהמה - מדוע אינו לוקה?

שבת קודש כ"ה מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות בכורות פרק ו, הלכה ה: מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - אָסוּר לִמְכֹּר אוֹתוֹ... שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל" - אַף אִסּוּר מְכִירָה בְּכֻלָּלוֹ... וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמּוֹכֵר מַעֲשֵׂר לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ; וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה.

בגמרא (תמורה ד, ב) נחלקו אמוראים. לדעת אביי - "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עבד מהני, דאי סלקא דעתך לא מהני – אמאי לקי". כלומר, מעשה שנעשה באיסור מועיל, והתוצאה ההלכתית חלה, כי אם אינה חלה, מדוע לוקה על עשייתו? ולדעת רבא – אינו מועיל והתוצאה ההלכתית אינה חלה, ואף על פי כן לוקה משום שעבר על מצוות התורה.

וכתב ה'לחם משנה':

אף שבכל מחלוקת בין אביי ורבא הלכה כרבא (ב"מ כב, ב) - בענין זה פסק הרמב"ם כאביי שהמוכר מעשר בהמה, כיון שמעשיו לא הועילו והלוקח לא קנה - אינו לוקה, כי לפי דעת רבא הרי לוקה גם אם עשייתו לא הועילה (וכן כתבו התוס' תמורה ו, א ד"ה והשתא, שלדעת רבא לוקה משום "דעבר אמימרא דרחמנא").

והקשה על זה מדברי ה'מגיד משנה' (הל' גזילה פ"א ה"ט) שגם בהלכה זו פסק הרמב"ם כרבא, והרי לדעתו המוכר מעשר בהמה לוקה אף שלא הועילו מעשיו?

וביארו אחרונים (נודע ביהודה תנינא אהע"ז סי' קכט. שפת אמת תמורה שם, ד"ה והשתא):

הרמב"ם אכן פסק כרבא, ואף שלדעתו גם אם לא הועילו מעשיו לוקה – המוכר מעשר בהמה אינו לוקה, משום שנחשב כעובר על 'לאו שאין בו מעשה' שאין לוקים עליו (הל' סנהדרין פ"ח ה"א) כי המכירה היא בדיבור (וקבלת הכסף אינה קנין בלי הדיבור) ולדעת הרמב"ם עקימת שפתיים אינה נחשבת מעשה אלא רק אם נעשה מעשה על ידו (כגון חוסם בהמה בקול שלוקה משום 'לא תחסום...' כי על ידי דיבורו הבהמה דשה בלא אכילה. ראה מ"מ הל' שכירות פי"ג ה"ב). ואמנם, אם המכירה היתה חלה, הדיבור היה נחשב כמעשה, אך כיון שהמכירה לא חלה, לא נעשה כל מעשה, ולכן אף שעבר על ציווי התורה – הרי זה 'לאו שאין בו מעשה' ואינו לוקה.

איתא בילקוט שמעוני "שנה שמלך המשיח נגלה בו . . מלך פרס מתגרה במלך ערבי . . כל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים" (כפי שרואים במוחש הבלבול דאומות העולם שלא יודעים מה לעשות, ומחפשים עצות שונות כו').

משיחת שבת-פרשת חיי שרה, ה'תנש"א

איתא בילקוט שמעוני . . הקדוש-ברוך-הוא אומר לישראל "בני אל תתייראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם.. הגיע זמן גאולתכם.

משיחת שבת-פרשת חיי שרה, ה'תנש"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ט־כ"ה מרחשון ה'תשפ"ג

יום ראשון י"ט מרחשון ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת מְעִילָה

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הפועלים בהקדש שפסקו עמהם מזונות אם יאכלו מגרוגרות של הקדש.

1 **א. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּהֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁפָּסְקוּ**
2 **עִמָּהֶן מְזוֹנוֹת[2] - לֹא יֹאכְלוּ מִגְּרוֹגְרוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ,**
3 **וְאִם אָכְלוּ - מָעֲלוּ. אֶלָּא הַהֶקְדֵּשׁ נוֹתֵן לָהֶם דְּמֵי**
4 **מְזוֹנוֹת.**

2) במשנה אמרו סתם: הפועלים לא יאכלו מן גרוגרות הקדש, ופירש רש"י אף על פי שכתבה תורה (דברים כג, כה) "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך" היינו בחולין אבל לא של הקדש. ובבבא מציעא פז: דרשו "רעך" ולא של הקדש. ורבינו מוסיף שאפילו אם הקדש חייב במזונותיהם אסור להם לאכול מהפירות שהם עסוקים בהם.

5 **ב. הַדֶּשׁ כַּרְשִׁינֵי הֶקְדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה חוֹסֵם אֶת הַפָּרָה.**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ - דִּישׁ הָרָאוּי לוֹ[3].**

3) בגמרא: "ולא דיש של הקדש", ואם נפרש הדברים כפשוטם יצא שהתיבה "בדישו" משמעותה דיש של השור והלא הוא של בעל הבית? ולכן פירש רבינו "דישו" - הראוי לו.

7 **ג. אֵין מְחַלְּלִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ[4] עַל הַמְּלָאכָה, אֶלָּא עַל**
8 **הַמָּעוֹת. כֵּיצַד? אֻמָּן שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּהֶקְדֵּשׁ בְּמָנֶה**
9 **- אֵין נוֹתְנִין לוֹ בֶּהֱמַת הֶקְדֵּשׁ אוֹ טַלִּית הֶקְדֵּשׁ**
10 **בִּשְׂכָרוֹ, עַד שֶׁמְּחַלְּלִין אוֹתָן עַל הַמָּעוֹת[5], וְאַחַר**
11 **שֶׁיֵּעָשׂוּ חֻלִּין נוֹתְנִין אוֹתָן לָאֻמָּן בִּשְׂכָרוֹ, אִם רָצוּ,**
12 **וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ בְּהֵמָה מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[6].**

4) דברים הראויים להקדש. 5) פירוש, בתחילה מפרישים שכרם ממעות הקדש ויצאו המעות לחולין ואחר כך מחללים את הבהמה על אותן המעות. 6) כל זה עושים לטובת ההקדש, כדי שאפשר יהיה להקריב את הבהמה לתמידים ומוספים, שהרי אין מקריבים קרבנות חובה של ציבור, אלא כשנקנו משקלים שנתרמו באותה שנה.

13 **ד. כְּשֶׁבּוֹנִין בַּמִּקְדָּשׁ - אֵין לוֹקְחִין עֵצִים וַאֲבָנִים מִן**
14 **הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא בּוֹנִין אֶת הַבִּנְיָן עַל דַּעַת שֶׁהוּא קֹדֶשׁ,**
15 **אֶלָּא בּוֹנִין הַכֹּל מִן הַחֹל[7]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵהָנֶה בְּצֵל הַבִּנְיָן**
16 **אוֹ יִשָּׁעֵן עַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה. וְאַחַר**
17 **שֶׁיִּשְׁלַם הַבִּנְיָן מְחַלְּלִין מְעוֹת הַהֶקְדֵּשׁ עַל הַבִּנְיָן[8]. וְאִם**
18 **צָרְכוּ הַגִּזְבָּרִין לְעֵצִים לַקֹּדֶשׁ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם בִּלְבַד -**
19 **לוֹקְחִין אוֹתָן מִמְּעוֹת הַהֶקְדֵּשׁ; שֶׁהֲרֵי אֵינָן מִתְאַחֲרִין**
20 **יָמִים כְּדֵי שֶׁנְּחוּשׁ לָהֶן שֶׁמָּא יִשָּׁעֵן אָדָם עֲלֵיהֶן וְיִמְעוֹל.**

7) קונים במעות חולין או בהקפה. 8) ומשלמים במעות הללו, שיצאו לחולין.

21 **ה. כְּשֶׁפּוֹסְקִין[9] עִם הָאֻמָּנִין לִבְנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ וּבָעֲזָרוֹת**
22 **- פּוֹסְקִין עִמָּהֶן כָּךְ וְכָךְ אַמָּה בְּכָךְ וְכָךְ סֶלַע בְּאַמָּה**
23 **בַּת עֶשְׂרִים אֶצְבַּע[10], וּכְשֶׁמּוֹשְׁחִין[11] לָהֶן מַה שֶּׁבָּנוּ -**
24 **מוֹשְׁחִין וּמְחַשְּׁבִין לָהֶן בְּאַמָּה גְּדוֹלָה בַּת עֶשְׂרִים**
25 **וְאַרְבַּע[12] אֶצְבָּעוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה,**
26 **מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בַּמִּשִׁיחָה[13].**

9) קובעים שכרם. 10) היינו חמשה טפחים. 11) כשמודדים. 12) באמה גדולה בת ששה טפחים. 13) כלומר, אי אפשר לצמצם ולמדוד בדיוק.

27 **ו. תְּנַאי בֵּית דִּין שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים נֵאוֹתִין בַּמֶּלַח**
28 **וּבָעֵצִים בַּאֲכִילַת קָרְבָּנוֹת שֶׁאוֹכְלִין בְּחֶלְקָן; אֲבָל לֹא**
29 **יִתְּנוּ מֶלַח הַמִּקְדָּשׁ בַּחֻלִּין שֶׁלָּהֶן.**

30 **ז. מֶלַח שֶׁעַל גַּבֵּי הָאֵבֶר[14] - מוֹעֲלִין בּוֹ[15]; שֶׁעַל גַּבֵּי**
31 **הַכֶּבֶשׁ[16] וְשֶׁעַל רֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[17] - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ.**

14) האיברים (אימורים) שמקטירים על המזבח טעונים מליחה שנאמר (ויקרא ב, יג): על כל קרבנך תקריב מלח. 15) בכל דבר העומד להקטרה על המזבח. בגמרא מנחות שם למדו דין זה מהכתוב (יחזקאל מג, כד) "והשליכו עליהם הכהנים מלח והעלו אותם לה'" משמע שגם המלח נקרא עולה. 16) בתוספתא שם אמרו, שאת הקומץ מולחים על הכבש (המעלה, שבה עולים הכהנים למזבח). 17) מפני שהמלח אינו ראוי לכלום (רש"י במנחות שם).

32 **ח. רָאוּי לְאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה**
33 **וְלִידַע סוֹף עִנְיָנָם כְּפִי כֹּחוֹ. וְדָבָר שֶׁלֹּא יִמְצָא לוֹ**
34 **טַעַם וְלֹא יֵדַע לוֹ עִלָּה[18] - אַל יְהִי קַל בְּעֵינָיו[19]. וְלֹא**
35 **יַהֲרֹס[20] לַעֲלוֹת אֶל ה', פֶּן יִפְרוֹץ בּוֹ. וְלֹא תְּהֵא**
36 **מַחֲשַׁבְתּוֹ בּוֹ כְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בִּשְׁאָר דִּבְרֵי הַחֹל. בּוֹא וּרְאֵה**
37 **כַּמָּה הֶחְמִירָה תּוֹרָה בִּמְעִילָה! וּמָה אִם עֵצִים**
38 **וַאֲבָנִים וְעָפָר וָאֵפֶר, כֵּיוָן שֶׁנִּקְרָא שֵׁם אֲדוֹן הָעוֹלָם**
39 **עֲלֵיהֶם בִּדְבָרִים בִּלְבַד[21] נִתְקַדְּשׁוּ, וְכָל הַנּוֹהֵג בָּהֶן**
40 **מִנְהַג חֹל - מָעַל בָּהּ, וַאֲפִלּוּ הָיָה שׁוֹגֵג צָרִיךְ**
41 **כַּפָּרָה[22]; קַל וָחֹמֶר לַמִּצְוֹת שֶׁחָקַק לָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ**
42 **הוּא, שֶׁלֹּא יִבְעַט הָאָדָם בָּהֶן מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יֵדַע טַעְמָן,**
43 **וְלֹא יְחַפֵּשׂ דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל הַשֵּׁם, וְלֹא יַחְשֹׁב**
44 **בָּהֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ כְּדִבְרֵי הַחֹל. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה:**
45 **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם**
46 **אֹתָם. אָמְרוּ חֲכָמִים: לִתֵּן שְׂמִירָה וַעֲשִׂיָּה לְחֻקִּים**
47 **כַּמִּשְׁפָּטִים. וְהָעֲשִׂיָּה יְדוּעָה, וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה הַחֻקִּים.**
48 **וְהַשְּׁמִירָה - שֶׁיִּזָּהֵר בָּהֶן וְלֹא יַדְמֶה שֶׁהֵן פְּחוּתִין מִן**
49 **הַמִּשְׁפָּטִים. וְהַמִּשְׁפָּטִים הֵן הַמִּצְוֹת שֶׁטַּעְמָן גָּלוּי**

וְטוֹבַת עַשִּׁיָּתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה יְדוּעָה, כְּגוֹן אִסּוּר גֵּזֵל, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְכִבּוּד אָב וָאֵם. וְהַחֻקִּים הֵן הַמִּצְוֹת שֶׁאֵין טַעְמָן יָדוּעַ. אָמְרוּ חֲכָמִים: חֻקִּים חַקּוֹתִי לְךָ, וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן. וְיִצְרוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ בָּהֶן, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן. כְּגוֹן אִסּוּר בְּשַׂר חֲזִיר וּבָשָׂר בְּחָלָב, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וּפָרָה אֲדֻמָּה, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וְכַמָּה הָיָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ מִצְטַעֵר מִן הַמִּינִים וּמִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהָיוּ מְשִׁיבִין עַל הַחֻקִּים. וְכָל זְמַן שֶׁהָיוּ רוֹדְפִין אוֹתוֹ בִּתְשׁוּבוֹת הַשֶּׁקֶר שֶׁעוֹרְכִין לְפִי קֹצֶר דַּעַת הָאָדָם, הָיָה מוֹסִיף דְּבֵקוּת בַּתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים, אֲנִי בְּכָל לֵב אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ. וְנֶאֱמַר שָׁם בָּעִנְיָן: כָּל מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה, שֶׁקֶר רְדָפוּנִי, עָזְרֵנִי. וְכָל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן מִכְּלַל הַחֻקִּים הֵן[23]. אָמְרוּ חֲכָמִים[24], שֶׁבִּשְׁבִיל עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת הָעוֹלָם עוֹמֵד. שֶׁבַּעֲשִׂיַּת הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים זוֹכִין הַיְשָׁרִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְהִקְדִּימָה תּוֹרָה צִוּוּי עַל הַחֻקִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם.

18) סיבה, נימוק. 19) אל יזלזל בו. 20) על פי הכתוב במתן תורה (שמות יט, כד): "אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרץ בם". 21) שאמר הרי זה קודש. 22) מחוייב להביא קרבן אשם. 23) שלא נתגלו טעמם. 24) אבות פרק א משנה ב: "על שלושה דברים העולם עומד ... ועל העבודה" ופירש רבינו שם: עבודת הקרבנות.

סְלִקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְעִילָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא
נִגְמַר סֵפֶר שְׁמִינִי, וְהוּא סֵפֶר עֲבוֹדָה.
הִלְכוֹתָיו תֵּשַׁע, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים, וְאֵלּוּ הֵן:
הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ - תִּשְׁעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ - שִׁבְעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת - תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין - תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים.
הִלְכוֹת מְעִילָה - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים.
לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא

סֵפֶר תְּשִׁיעִי וְהוּא סֵפֶר קָרְבָּנוֹת

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:
א. הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח. ב. הִלְכוֹת חֲגִיגָה. ג. הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת. ד. הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. ה. הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. ו. הִלְכוֹת תְּמוּרָה.

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לִשְׁחֹט אֶת הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ. ב) שֶׁלֹּא לִזְבֹּחַ אוֹתוֹ עַל הֶחָמֵץ. ג) שֶׁלֹּא תָּלִין אֵמוּרָיו. ד) לִשְׁחֹט פֶּסַח שֵׁנִי. ה) לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר. ו) לֶאֱכֹל פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי. ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל נָא וּמְבֻשָּׁל. ח) שֶׁלֹּא יוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה. ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ מוּמָר. י) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר. יא) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ עָרֵל. יב) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם. יג) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי. יד) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. טו) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִפֶּסַח שֵׁנִי לַבֹּקֶר. טז) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי.
וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שמצות־עשה לשחוט הפסח בארבעה עשר בניסן, ומאיזה מין יהיה והיכן שוחטין אותו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁחֹט אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ נִיסָן[2] אַחַר חֲצוֹת[3]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן הָעִזִּים בִּלְבַד זָכָר בֶּן שָׁנָה[4]. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חַיָּבִין בְּמִצְוָה זוֹ[5].

2) כמו שנאמר (שמות יב, ו) "והי' לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו וגו'". 3) כמו שנאמר (שם) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים". ובין הערבים נקרא משעה שהצל נוטה, והוא משש שעות ולמעלה (רש"י שמות שם). ובמכילתא בא: ר' אומר הרי הוא אומר (דברים טז, ו) שם תזבח את הפסח בערב, שומע אני כמשמעו ת"ל (שם) מועד צאתך ממצרים, אימתי יצאו (שמות יב, מא). ר' נתן אומר מנין לבין הערבים שהוא משש שעות ולמעלה, אע"פ שאין ראי' לדבר, זכר לדבר "קדשו עלי' מלחמה קומו ונעלה בצהריים, אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב" (ירמי' ו, ד). 4) שנאמר (שמות שם, ה) "שה תמים זכר בן שנה יהי' לכם, מן הכבשים ומן העזים תקחו". 5) כרבי יהודא ורבי יוסי שלמדו כן ממה שנאמר (שם שם, ד) "במכסת נפשות", ולא נאמר "במכסת אנשים", הרי שגם נשים במשמע (פסחים צא: ורש"י שם). ולענין פסח שני, עיין להלן בפ"ב הלכה ד, פ"ה הלכה ח, ופ"ז הלכה ג.

ב. וּמִי שֶׁבִּטֵּל מִצְוָה זוֹ בְּזָדוֹן וְעָבַר יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְלֹא הִקְרִיב, וְהוּא לֹא טָמֵא וְלֹא בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת[6]. וְאִם בִּטְּלָהּ בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר[7].

6) שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

וכנראה שאף אם הקריב פסח שני, כיון שהזיד בראשון חייב כרת. וכן מפורש בספר המצוות (עשה נז) וז"ל: "וכך גם כן הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לדעת רבי, לפי שאין אצלו השני תשלומין לראשון, וההלכה בכל זה כרבי" (פסחים צג.). אבל להלן בפרק ה ה"ב, כתב: "הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני אע"פ ששגג הרי זה חייב כרת, שהרי לא הקריב במועדו והיה מזיד". הרי שאם הקריב בשני, אינו חייב כרת על הראשון. 7) מכרת. ואינו מביא קרבן "שכל עבירה שחייבין על זדונה כרת, חייבין על שגגתה חטאת חוץ משלש עבירות וכו' הפסח והמילה מפני שהן מצוות־עשה, וחטאת אין מביאים אלא על שגגת לא־תעשה" (פ"א מהלכות שגגות ה"ב).

1 **ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא בָּעַזָּרָה[8], כִּשְׁאָר**
2 **הַקֳּדָשִׁים[9]. אַף בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת לֹא הָיוּ מַקְרִיבִין**
3 **אֶת הַפֶּסַח בְּבָמַת יָחִיד[10]. וְכָל הַמַּקְרִיב אֶת הַפֶּסַח**
4 **בְּבָמַת יָחִיד - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת**
5 **הַפָּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[11] לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ**
6 **אַזְהָרָה לְשׁוֹחֵט בְּבָמַת יָחִיד אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הֶתֵּר**
7 **הַבָּמוֹת.**

8) כן הוא במשנה (זבחים נו:): "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה", משום שנאמר (דברים טז, ו) "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו, שם תזבח את הפסח" (קרית ספר). 9) כמבואר בזבחים פרק איזהו מקומן. 10) משנה במגילה ט: "אין בין במה גדולה (=במה ציבורית) לבמה קטנה (=במת יחיד) אלא פסחים" (שאין מקריבים אותו בבמת יחיד). 11) זבחים קיד:

8 **ד. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - אַחַר חֲצוֹת[12]; וְאִם שְׁחָטוֹ קֹדֶם**
9 **חֲצוֹת - פָּסוּל[13]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַחַר תָּמִיד**
10 **שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[14]. אַחַר שֶׁמַּקְטִירִין קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין**
11 **הָעַרְבַּיִם וְאַחַר שֶׁמֵּטִיבִין אֶת הַנֵּרוֹת[15] מַתְחִילִין לִשְׁחֹט**
12 **אֶת הַפְּסָחִים עַד סוֹף הַיּוֹם. וְאִם שְׁחָטוֹ אַחַר חֲצוֹת[16]**
13 **קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם - כָּשֵׁר. וְיִהְיֶה אֶחָד מִמָּרֵס**
14 **בְּדַם הַפֶּסַח[17] עַד שֶׁיִּזְרֹק דַּם הַתָּמִיד, וְאַחַר כָּךְ יִזְרֹק**
15 **דַּם הַפֶּסַח[18] אַחֲרָיו. וְאִם נִזְרַק דַּם הַפֶּסַח קֹדֶם דַּם**
16 **הַתָּמִיד - כָּשֵׁר[19].**

12) ראה למעלה הלכה א והערה ב. 13) משנה פסחים סא: "שחטו קודם חצות פסול, משום שנאמר (שמות יב, ו) בין הערבים". 14) פסחים נח: "יאוחר דבר (=פסח) שנאמר בו "בערב" ו"בין הערבים", לדבר (=תמיד) שלא נאמר בו בערב, אלא בין הערבים". 15) מהטעם הנ"ל שיאוחר דבר וכו', ואף בקטורת והטבת הנרות לא נאמר אלא "בין הערבים" (שם נט. בברייתא השניה). 16) משנה שם סא. שאע"פ שצריך לאחרו – אין זה אלא למצוה, אבל אין זה פוסל בדיעבד (רש"י שם). 17) "ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש" (פירוש המשניות פסחים שם). וראה להלן הלכה יג והערה נח. 18) המדובר כשכבר שחט התמיד, אבל לכתחילה צריך להקריב הפסח ואחר־כך לשחוט התמיד (פרק ט מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג – הגר"א). 19) פסחים שם. וכמבואר למעלה בסמוך.

17 **ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ[20] וְהָיָה לוֹ כְּזַיִת חָמֵץ**
18 **בִּרְשׁוּתוֹ - לוֹקֶה[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ דַּם**
19 **זִבְחִי - שֶׁלֹּא יִזְבַּח הַפֶּסַח וְהֶחָמֵץ קַיָּם[22]. אֶחָד[23]**
20 **הַשּׁוֹחֵט וְאֶחָד הַזּוֹרֵק אֶת הַדָּם וְאֶחָד הַמַּקְטִיר אֶת**
21 **הָאֲמוּרִין[24], אִם הָיָה בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת**
22 **אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁאוֹכְלִין פֶּסַח זֶה כְּזַיִת חָמֵץ**
23 **בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה, וְהַפֶּסַח כָּשֵׁר[25].**

20) ש"בעת שחיטת הפסח והוא בין הערבים לא יהיה ברשותו חמץ" (ספר המצוות ל"ת קטו). 21) במשנה (שם סג.): "השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא־תעשה", וכיון שהוא לאו שיש בו מעשה ואינו ניתק לעשה – לוקים עליו. ומשמע מירושלמי פסחים פ"ה הלכה ד שאינו לוקה אלא בכזית. 22) שם ה. 23) שם סג: 24) "אימורין נקראים הנתחים הנשרפים מן הקרבן על גבי המזבח, והם מקרבן פסח האליה הדבוקה בעצם העצה והחלב המכסה את הקרב והכליות וחלביהן ויותרת הכבד עמהן" (פיה"מ פסחים סד:), ו"אימורים" הוא מלשון אמירה, שאמר ה' לשורפם (הקדמת הרמב"ם לפיה"מ לסדר קדשים). 25) תוספתא פ"ד דפסחים, וירושלמי פ"ה דפסחים ה"ד.

24 **ו. דַּם הַפֶּסַח טָעוּן שְׁפִיכָה[26] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[27]. וְאַחַר**
25 **שֶׁשּׁוֹפְכִים דָּמוֹ מַפְשִׁיטִים אוֹתוֹ[28] וְקוֹרְעִין אֶת בִּטְנוֹ**
26 **וּמוֹצִיאִין אֶת אֵמוּרָיו[29] וּמַקְטִירִין אוֹתָן חֲלָבִין כָּל**
27 **זֶבַח וָזֶבַח לְבַדּוֹ[30]. וּבַעַל הַזֶּבַח נוֹטֵל פִּסְחוֹ עִם הָעוֹר**
28 **שֶׁלּוֹ[31] וּמֵבִיא לְבֵיתוֹ לִירוּשָׁלַיִם[32] וְצוֹלֵהוּ וְאוֹכֵל**
29 **לָעֶרֶב[33].**

26) בנחת מן המזרק לקיר המזבח, ולא לזרוק מרחוק מן המזרק למזבח (זבחים לז.). 27) של המזבח (פסחים סד.). והיינו בשלש זוויות המזבח חוץ מקרן מזרחית דרומית שלא היה לה יסוד, כמבואר במדות פ"ג משנה א. 28) מפשיטים את עורו מעליו. 29) משנה פסחים סד: 30) "שלא יערב חלביו של זה בזה" (גמ' שם). משום שנאמר (ויקרא ג, יא) והקטירו בלשון יחיד (שם). 31) שם סה: "תנא, כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו". 32) משנה זבחים נו: "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים וכו' ונאכלין בכל העיר (=ירושלים)". ועיין להלן בפ"ד ה"ג: "הפסח שיצא מירושלים ישרף מיד". 33) כמו שנאמר (שמות יב, ח): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש".

30 **ז. הַמַּנִּיחַ אֲמוּרִים[34] וְלֹא הִקְטִירָן עַד שֶׁלָּנוּ[35] וְנִפְסְלוּ**
31 **בְּלִינָה[36] - חֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
32 **יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר. וְאַף עַל פִּי שֶׁעָבַר - אֵינוֹ**
33 **לוֹקֶה, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[37].**

34) של פסח, וה"ה לשאר קרבנות (ספר המצות ל"ת קטז). 35) היינו שעלה עמוד השחר, ראה להלן הלכ ח. 36) כלומר בלינה בלבד אינו עובר בלא־תעשה, אלא־אם־כן

פסלתם לינה זו. כי ישנה לינה שאינה פוסלת, כגון בראשו של מזבח, שאם לא ירדו מקטירים אותם לעולם (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא). 37) ו"כל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו" (פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב).

ח. וּמַקְטִירִין חֶלְבֵי פְּסָחִים כָּל הַלַּיְלָה[38] עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] כְּשֶׁחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי חֶלְבֵי שַׁבָּת[40] קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל אִם חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּחֹל - אֵין מַקְטִירִין חֶלְבֵי חֹל[41] בְּיוֹם טוֹב.

38) פסחים נט: פירוש, מן התורה. אבל חכמים גזרו שלא יקטירו אלא עד חצות (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב). 39) פסחים שם. 40) חלבי קרבנות שקרבו בשבת. 41) חלבי קרבנות שקרבו בערב שבת.

ט. הַפֶּסַח נִשְׁחָט בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת[42]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל - קָהָל, וְעֵדָה, וְיִשְׂרָאֵל. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשִׁים בְּנֵי אָדָם בְּכָל כַּת וָכַת[43].

42) משנה פסחים סד. וכל זה למצוה, אבל בדיעבד אם שחטו בבת אחת - הפסח כשר, ראה להלן הלכה יא. 43) שהם ביחד תשעים בני אדם. שאין עדה פחותה מעשרה, שהרי כתוב אצל המרגלים (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת", והרי יצאו יהושע וכלב, ונשארו רק עשרה ונקראו עדה. וסמכו לומר שאף "קהל" ו"ישראל", הסמוכים במקרא ל"עדה", הם כל אחד ואחד עשרה, שהם ביחד שלשים (מאירי פסחים שם). ומפני שאנו מסופקים אם "קהל עדה וישראל" (שהם שלשים בני אדם) צריכים להיות בבת אחת, או שכוונת התורה לשלש כתות של עשרה לכל כת, בזה אחר זה, לכך עושים שלש כתות ובכל כת שלשים בני אדם להוציא מן הספק, דממה־נפשך עשו: גם בבת אחת וגם בזה אחר זה (שם סד:).

י. הָיוּ הַכֹּל חֲמִשִּׁים[44] - נִכְנָסִים בַּתְּחִלָּה שְׁלֹשִׁים וְשׁוֹחֲטִין, וְיוֹצְאִים עֲשָׂרָה וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה, וְחוֹזְרִין וְיוֹצְאִין עֲשָׂרָה וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה[45].

44) אין צורך להמתין עד שיגיעו עוד בני אדם כדי להשלים עד למספר תשעים, אלא נכנסים וכו'. 45) פסחים שם. ומה שיוצאים העשרה בעת שנכנסים העשרה, הוא כדי שיהיה ניכר שיש כאן שלש כתות, שאם לא כן יראה הדבר כאילו עשרה אלו רק נוספו על אלו שבפנים ואין כאן ג' כתות (מאירי פסחים שם).

יא. הָיוּ פָּחוֹת מֵחֲמִשִּׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח לְכַתְּחִלָּה[46]. [וְאִם שָׁחֲטוּ - כָּשֵׁר[47].] וְאִם שֶׁחֲטוּ כֻּלָּן בְּבַת אַחַת[48] - כָּשֵׁר[49]. כֵּיצַד נִשְׁחָט?[50] נִכְנְסָה הַכַּת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא הָעֲזָרָה, וְנוֹעֲלִין דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה וּמַתְחִילִין לִשְׁחֹט אֶת פִּסְחֵיהֶן. וְכָל זְמַן שֶׁהֵן שׁוֹחֲטִין וּמַקְרִיבִין קוֹרְאִים הַלְוִיִּים אֶת הַהַלֵּל[51]. אִם גָּמְרוּ הַהַלֵּל וַעֲדַיִן לֹא שָׁלְמָה הַכַּת מִלְּהַקְרִיב - שׁוֹנִים[52]; וְאִם שָׁנוּ וְלֹא שָׁלְמוּ לְהַקְרִיב - מְשַׁלְּשִׁין. וּמֵעוֹלָם לֹא שִׁלְּשׁוּ[53].

46) פסחים שם. שבפחות מחמישים אי־אפשר שיהיו שלוש כתות. 47) בדפוס רומי ובכ"י תימן ליתא. וכן נכון שזה כלול בהא דלהלן. 48) בדפוס רומי: "בכת אחת". 49) קידושין מא: "מנין שכל ישראל כולן יוצאין בפסח אחד, שנאמר (שמות יב) ושחטו אותו" (אור שמח). ובמכילתא דרשב"י (יב, מז): "יכול, אם שחטו בבת אחת יהא פסול, תלמוד־לומר כל עדת ישראל יעשו אותו". 50) משנה בפסחים סד. 51) תופסתא פסחים פ"ד. 52) קוראים הלויים פעם שניה. 53) לא הספיקו לגמור את כל ההלל בפעם השלישית (רש"י סוכה נד:), "לפי שהיו שם כהנים מרובין ומהירים במלאכתן" (פסחים שם, רש"י).

יב. עַל כָּל קְרִיאָה וּקְרִיאָה[54] תּוֹקְעִין שָׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת בַּחֲצוֹצְרוֹת[55]: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה[56]. הוֹאִיל וְאֵין לוֹ נְסָכִים לִתְקֹעַ בִּשְׁעַת נִסּוּךְ, תּוֹקְעִין בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[57].

54) של ההלל. שכתוב (דברי הימים־ב ה, יג) "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה'" (קרית ספר). 55) שכתוב (במדבר י, י) "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם", ובספרי זוטא: "על עולותיכם, אלו עולות חובה. ועל זבחיכם, זו זביחת הפסח". 56) משנה פסחים סד. "תקעו הריעו ותקעו". 57) ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה: "תמיד שיש לו נסכים תוקעים לנסכים, פסח שאין לו נסכים תוקעין לשחיטתו".

יג. הַכֹּהֲנִים[58] עוֹמְדִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת וּבִידֵיהֶן מִזְרְקֵי כֶּסֶף וּמִזְרְקֵי זָהָב. שׁוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ כֶּסֶף - כֶּסֶף, שׁוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ זָהָב - זָהָב. וְלֹא הָיוּ מְעֹרָבִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם נוֹי[59]. וְלֹא הָיוּ לַמִּזְרָקִין שׁוּלַיִם[60], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחוּם וְיִקָּרֵשׁ הַדָּם[61].

58) משנה פסחים שם. 59) שם סד: 60) שם סד. אלא שתחתיתם עגולה. 61) יקפא הדם ולא יהיה ראוי לזריקה (רש"י שם). [שכן אמרו במנחות כא. בדם חטאות הפנימיות שקרש: "וטבל והזה אמר רחמנא, והאי לאו בר טבילה והזאה הוא". והוא־הדין שאינו ראוי לשפיכה]. וראה למעלה הלכה ד והערה טז.

יד. שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט[62] וְקִבֵּל הַכֹּהֵן[63], נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסְּקוּ רַבִּים בַּמִּצְוָה[64], עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם אֵצֶל כֹּהֵן הַקָּרוֹב לַמִּזְבֵּחַ, שׁוֹפְכוֹ שְׁפִיכָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[65], וּמְקַבֵּל מִזְרָק אֶחָד מָלֵא וְאַחֵר כָּךְ מַחֲזִיר אֶת הָרֵיקָן[66]. וְתוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין אֶת כֻּלּוֹ[67], וְקוֹרְעוֹ[68] וּמְמַלְּחָה אֶת קִרְבָּיו עַד שֶׁמְּסִיר מֵהֶן הַצּוֹאָה וְהַפֶּרֶשׁ[69], וּמוֹצִיא אֶת הָאֵמוּרִין[70] וְנוֹתְנָן בִּכְלִי[71] וּמוֹלְחָן[72] וּמַקְטִירָן הַכֹּהֵן[73] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵיצַד תּוֹלִין[74] וּמַפְשִׁיטִין? מַסְמְרוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הָיוּ קְבוּעִין בַּכְּתָלִים וּבָעַמּוּדִים, שֶׁבָּהֶן תּוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין. וְכָל מִי שֶׁלֹּא מָצָא מָקוֹם לִתְלוֹת - מַקְלוֹת דַּקִּים וְחַלָּקִים[75]

1 **הָיוּ שָׁם, מַגִּיחַ עַל כְּתֵפוֹ וְעַל כֶּתֶף חֲבֵרוֹ וְתוֹלֶה**
2 **וּמַפְשִׁיט.**

62) אפי' ישראל, שהשחיטה כשרה בזר (פ"ט מהלכות ביאת מקדש ה"ו). 63) שמקבלה ואילך מצוה על הכהן ואסור בישראל (ביאת מקדש שם). 64) כמו שנאמר (משלי יד, כח) "ברוב עם הדרת מלך" (פסחים סד:). 65) ראה למעלה הלכה ו. 66) ולא להיפך, משום שאין מעבירין על המצוות, מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה, אלא עשה אותה מיד, עיין פסחים שם. 67) מסתימת הלשון נראה שגם בי"ד שחל להיות בשבת עשו כן, וכדעת חכמים של ר"י בנו ר' יוחנן בן ברוקא, שאף־על־פי שאין זה צורך להוצאת האימורים להקטרה – הרי זה לכבוד הקרבן שלא יסריח (שבת קטו: וראה בכס"מ). 68) כלומר, את בטנו. ראה למעלה הלכה ו. 69) בפסחים סח. "מאי מיחוי קרביו, רב הונא אומר שמנקבן (למעיו) בסכין (כדי שתצא הצואה), רב חייא בר רב אמר שירקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא (הליחא הדבוקה למעיים שיוצא רק על־ידי שדוחק בסכין). ורבינו כלל את דברי שניהם: "שמסיר מהן הצואה והפרש". 70) ראה למעלה הלכה ו. 71) משנה שם סד: 72) כמו שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח" (מנחות כ. ופ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). 73) אבל זר פסול להקטיר (פסחים סה: ופ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכות ב־ד). 74) שם סד. במשנה. 75) משופין (פיה"מ שם).

3 **טו. שָׁלְמוּ מִלְּהַקְרִיב, פּוֹתְחִין דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה**
4 **וְיוֹצֵאת כַּת הָרִאשׁוֹנָה וְנִכְנְסָה שְׁנִיָּה. יָצָאת שְׁנִיָּה,**
5 **וְנִכְנְסָה שְׁלִישִׁית. כְּמַעֲשֵׂה רִאשׁוֹנָה כָּךְ מַעֲשֵׂה**
6 **שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. שָׁלְמָה כַּת שְׁלִישִׁית וְיָצָאת,**
7 **רוֹחֲצִים אֶת הָעֲזָרָה[76].**

76) פסחים סד. אמת המים היתה עוברת בעזרה, וכשרוצים להדיח את העזרה היו פוקקין (=סותמין) את נקב יציאתה, והמים עולים על גדותיה ומדיחין את כל העזרה, ואחרי כן היו פותחין את הסתימה והמים יורדים ויוצאים (רש"י שם).

8 **טז. חָל[77] אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - כְּמַעֲשֵׂהוּ**
9 **בְּחֹל כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ בְּשַׁבָּת. וְרוֹחֲצִין אֶת הָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת,**
10 **שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ[78] אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרֵךְ**
11 **עֲבוֹדָה[79]. אִסּוּר שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ הֶתֵּר הוּא[80].**

77) פסחים שם. 78) כרבנן של רבי אליעזר (שם סה.) שאיסור זה אינו מן התורה אלא מדרבנן בלבד, שמא יבוא להשוות גומות. ואסרו כן גם בקרקע מרוצף (ראה בפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה י, שהעזרה היתה מרוצפת) שמא יבוא להשוות גומות בקרקע שאינו מרוצף (פכ"א מה' שבת הל' ג). 79) שאפשר להניח אצטבאות לעבור עליהם ולא להדיח בשבת. 80) שלא כדעת ר' נתן, הסובר (שם) ששבות שאינה צריכה לא התירו אף במקדש, לפי שרבים חולקים עליו (כסף־משנה).

12 **יז. אֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹלִיךְ אֶת פִּסְחוֹ לְבֵיתוֹ**
13 **בְּשַׁבָּת[81]. אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאִין בְּפִסְחֵיהֶם**
14 **וְיוֹשְׁבִין בְּהַר הַבַּיִת, וְהַשְּׁנִיָּה יוֹצְאִין בְּפִסְחֵיהֶם**
15 **וְיוֹשְׁבִין בַּחֵיל[82], וְהַשְּׁלִישִׁית עוֹמְדִין[83] בְּמְקוֹמָן**
16 **בָּעֲזָרָה. וְשׁוֹהִים הַכֹּל עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְהוֹלֵךְ כָּל**
17 **אֶחָד בְּפִסְחוֹ לְבֵיתוֹ[84].**

81) כן הוא במשנה (שם סד:). ואף־על־פי שאין איסור דאורייתא בהוצאה זו, שהרי ירושלים דינה ככרמלית (עירובין קא.) – כיון שזהו חוץ למקדש, לא התירו שבות (מאירי). 82) שהיה בין העזרה להר הבית (פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ג). 83) כן לשון המשנה שם: "והשלישית במקומה עומדת", שאע"פ ששתי הכיתות הראשונות יושבות – זאת אינה יושבת, לפי שהיא בעזרה ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה. כמש"כ בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ו (אור שמח). 84) שבירושלים (ראה למעלה הלכה ו).

18 **יח. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּזְרִיקַת דָּמוֹ וּמִחוּי קְרָבָיו[85]**
19 **וְהֶקְטֵר חֶלְבָיו[86] - דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת[87]; שֶׁאִי אֶפְשָׁר**
20 **לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי קָבוּעַ לוֹ זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר:**
21 **בְּמוֹעֲדוֹ[88]. אֲבָל הַרְכָּבָתוֹ[89] וַהֲבָאָתוֹ[90] מִחוּץ לַתְּחוּם[91]**
22 **וַחֲתִיכַת יַבֵּלְתּוֹ[92] בִּכְלִי[93] - אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת;**
23 **שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם יָכוֹל לַחְתּוֹךְ**
24 **יַבֵּלְתּוֹ בְּיָדוֹ[94] בְּשַׁבָּת - חוֹתֵךְ[95]. וְאִם הָיְתָה יְבֵשָׁה -**
25 **חוֹתְכָהּ אֲפִלּוּ בִּכְלִי[96]. שֶׁאֵין שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ כְּלָל[97].**
26 **וְכֵן צְלִיָּתוֹ וַהֲדָחַת קְרָבָיו - אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת;**
27 **שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן לְאַחַר הַשַּׁבָּת[98].**

85) ראה למעלה הלכה יד. 86) אף כי אפשר להקטירם במוצאי שבת – אין ממתינים להם עד שתחשך, משום שחביבה מצוה בשעתה (פסחים סח:). 87) משנה שם סה: 88) "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו", ובגמ' (סו): "נאמר מועדו בפסח, ונאמר מועדו בתמיד (="להקריב לי במועדו - במדבר כה, ב) מה תמיד דוחה את השבת (שכתוב (במדבר שם) "עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה", שמשמע שתמיד דוחה את השבת), אף פסח דוחה את השבת". 89) מחוץ לעיר דרך רשות הרבים לעזרה, שאסורה מן התורה, שלא אמרו "החי נושא את עצמו" אלא בנושא את האדם ולא בנושא את הבהמה (ראה בפיה"מ לפסחים סה: ונג: , ובפי"ח מהלכות שבת הלכה טז). וגם ההעברה בירושלים גופא שאינה אסורה אלא מדרבנן (ראה למעלה הערה עח) – לא הותרה, כיון שאין זה במקדש (ראה למעלה שם). 90) להביאו ברגליו (אף בלי להרכיבו). 91) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר שאיסורו מדרבנן, וכיון שהוא חוץ למקדש אסור גם שבות (ראה למעלה). וכל־שכן מחוץ לשנים עשר מיל, שאיסורו מן התורה, כמפורש בפ"ז מהלכות שבת הלכה א (מאירי). 92) שהיא מום (ויקרא כב, כב). ובחתיכתה מכשירים את הקרבן להקרבה, ראה להלן. 93) נראה להלן בדברי רבינו שחתיכה בכלי אסורה מן התורה, ואע"פ שאין כאן מלאכת גוזז (פ"ט מהלכות שבת הלכה ח) – יש כאן מלאכת "מכה בפטיש", שהרי בזה מכשירו לקרבן, עיין שם עמוד סד הערה ס בשם צפנת־פענח. 94) שאין הדרך לחתוך בכך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כי־אם בסכין, ואין כאן איסור דאורייתא אלא חכמים אסרו זאת משום שבות (רש"י בעירובין קג). 95) במקדש ולא במדינה (עירובין שם במשנה). 96) במקדש. משנה (עירובין שם ופסחים סח:): חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה, ואם בכלי כאן וכאן אסור", וכ"חד דאמר" בגמרא שם כשהיבלת לחה. אבל יבשה, חותך במקדש גם בכלי, שאין איסורה אלא מדרבנן. 97) אף שהיה אפשר לעשות מערב שבת, כיון שהוא במקדש. ורק הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום (למעלה), וכן הקדשתו (להלן הלכה יט שלא הותרה אלא מפני שקבוע לה זמן) לא הותרו, משום שהם חוץ למקדש, ועיין לחם־משנה. 98) פסחים סה:

1 **יט. שָׁכַח וְלֹא הֵבִיא סַכִּין - לֹא יְבִיאֶנָּה בְּשַׁבָּת[99];**
2 **אֶלָּא נוֹתְנָהּ בֵּין קַרְנֵי הַכֶּבֶשׂ אוֹ בְּצַמְּרוֹ[100] וּמַכִּישׁוֹ עַד**
3 **שֶׁמְּבִיאוֹ לָעֲזָרָה וּמַקְדִּישׁוֹ שָׁם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
4 **מְחַמֵּר בְּשַׁבָּת[101] - מְחַמֵּר כִּלְאַחַר יָד הוּא[102], וּמִפְּנֵי**
5 **הַמִּצְוָה מֻתָּר[103]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא**
6 **הִקְדִּישׁ פִּסְחוֹ עֲדַיִן[104] וְלֹא אָמַר 'זֶה פֶּסַח'; אֲבָל אִם**
7 **הִקְדִּישׁוֹ - לֹא יָבִיא סַכִּין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹבֵד**
8 **בַּקָּדָשִׁים[105]. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לְהַקְדִּישׁ פִּסְחוֹ**
9 **בְּשַׁבָּת?[106] הוֹאִיל וְקָבוּעַ לוֹ זְמַן[107], מֻתָּר לְהַקְדִּישׁוֹ**
10 **בְּשַׁבָּת. וְכֵן מַקְדִּישׁ אָדָם חֲגִיגָתוֹ[108] בְּיוֹם טוֹב וְאֵינוֹ**
11 **חוֹשֵׁשׁ[109].**

99) לא דרך רשות הרבים ולא דרך כרמלית (ראה למעלה), שהרי היה אפשר לו להביאו מערב שבת (פסחים סו. סו:) 100) בגמ' (שם סו.) "אמרו, מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו. מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו". 101) מנהיג בהמה טעונה משא. ואיסורו בשבת ממה שנאמר (שמות כ, י) "לא תעשה כל מלאכה אתה וגו', והוא מחמר אחריה (שבת קנג: ורש"י שם, ופ"כ מהלכות שבת הלכות א־ב). 102) שאין דרך הכבש והגדי במלאכה זו. 103) שלא לבטלו ממצות הקרבת הפסח. ואע"פ שחוץ למקדש הוא, וכל שבות אחר לא התירו אם היה יכול לעשותו מערב שבת (ראה למעלה) — כיון שעושהו בשינוי הקילו בו (מאירי). 104) שם סו: 105) וכתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך, ולא תגוז בכור צאנך". ובספרי (שם): "מלמד שהבכור אסור בגיזה ועבודה. אין לי אלא בכור, שאר קדשים מנין, ודין הוא וכו' שאר קדשים וכו' אינו דין שיהיו אסורין בגיזה ועבודה. 106) אפילו שלא במקדש (ראה למעלה הי"ח). 107) לבו ביום (פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת הלכה יד). 108) קרבן חגיגה שצריך להקריב ביום־טוב הראשון של חג בבואו להראות לפני ה'. 109) פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת שם.

12 **כ. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח וְנִמְצָא בַּעַל מוּם אוֹ טְרֵפָה -**
13 **הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט אַחֵר, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. אֲפִלּוּ מֵאָה**
14 **זֶה אַחַר זֶה שׁוֹחֵט וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיִּכְשַׁר אֶחָד[110] אוֹ עַד**
15 **שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְיִדָּחֶה לַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא[111].**

110) מתבאר קצת במשנה פסחים סוף פרק אלו דברים (כסף־משנה). 111) [צריך עיון: הרי "נמצא בעל מום", שבו התחיל, אינו אנוס אלא שוגג, כמפורש בפסחים ע"א: ופ"ב מהלכות שגגות הלכה י. ועוד העיר הרה"ג יעקב קצנלבויגן: הרי הזיד בראשון ולא הקריב בראשון מקריב בשני, כמפורש להלן פ"ה הלכה ב].

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאין שוחטים הפסח אלא למנוייו ועל מי שראוי לאכול, ודין שחטו למי שראוי ולמי שאינו ראוי.

16 **א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא לִמְנוּיָיו[2]. שֶׁנֶּאֱמַר:**
17 **תָּכֹסּוּ עַל הַשֶּׂה[3] - מְלַמֵּד, שֶׁמִּתְמַנִּים עָלָיו כְּשֶׁהוּא**
18 **חַי[4]. וְאֵלּוּ הַמִּתְמַנִּים עַל הַפֶּסַח הֵם הַנִּקְרָאִים בְּנֵי**
19 **חֲבוּרָה[5].**

2) לשם בני החבורה שנמנו עליו כשהוא חי, ולא לשם בני חבורה אחרת (פסחים סא.). וראה להלן ה"ה אם עבר ושחטו. 3) וגם כתוב (שם) "במכסת נפשות", ותכוסו ובמכסת הם לשון מנין, כמו שכתוב (ויקרא כז, כג) "את מכסת הערכך" (רש"י פסחים, שם). 4) כן למדו במכילתא שם מן הפסוק הזה שמדובר בשה חי. ובמכילתא דרשב"י: "נאמר כאן שה, ונאמר להלן שה. מה שה האמור להלן - שה חי ולא שה שחוט, אף שה האמור כאן - שה חי ולא שחוט". וב"ילקוט מעין גנים' כת"י: "ונאמר להלן (משור עד חמור עד) שה חיים (שמות כב, יג), מה שה האמור להלן חי וכו'" ('תורה שלמה' שם אות קיד). 5) שם סא, א. ובעוד כמה מקומות.

20 **ב. יָחִיד שֶׁשָּׁחַט אֶת הַפֶּסַח לְעַצְמוֹ - כָּשֵׁר. וְהוּא**
21 **שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לֶאֱכֹל[6] אֶת כֻּלּוֹ[7]. וּמִשְׁתַּדְּלִין שֶׁלֹּא**
22 **יִשָּׁחֵט לְכַתְּחִלָּה עַל יָחִיד[8], שֶׁנֶּאֱמַר: יַעֲשׂוּ אֹתוֹ[9].**

6) בפסחים צא, א - נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, ופסק כרבי יוסי (שהלכה כמותו נגד רבי יהודה) ש"יחיד ויכול לאכלו, שוחטין עליו", לפי שנאמר (שמות יב, ד): "איש לפי אכלו", הרי שיחיד ויכול לאכלו, מותר לשחוט לו את הפסח. 7) בברייתא שם: "יחיד ויכול לאכלו - שוחטין עליו, עשרה ואין יכולין לאכלו - אין שוחטין עליהן", וב'ספרי' פ' ראה (דברים טז, ה) "רבי יוסי אומר, פעמים שהוא אחד ושוחטים אותו עליו, ופעמים שהם עשרה ואין שוחטים אותו עליהם כו' עשרה ואינן יכולים לאוכלו אין שוחטין אותו עליהן, שלא יביאו את הפסח לידי פסול". הרי שמדובר באכילת כולו. ורש"י שם פירש: "יחיד ויכול לאכול כזית". 8) פסחים צה, א: "ורבנן, האי יעשו אותו (הנאמר בבמדבר ט, יב לענין פסח שני) מאי עבדי ליה, מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד, דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן (= שכל מה שאפשר להשתדל שלא לשחוט על היחיד — משתדלים)". וסובר רבינו שסוגיא זו היא לפי דברי רבי יוסי שמתיר לשחוט על היחיד, ואף־על־פי־כן יש להשתדל עד כמה שאפשר, שלא לשחוט על היחיד. שאילו לרבי יהודה הסובר שאין שוחטין על היחיד, אין צורך לפסוק זה, שהרי כבר למד כן מן הפסוק "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד", וגם שייך לומר "כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן", שהרי זהו מצד הדין. ולפי"ז

למדו פסח ראשון מפסח שני, שכשם שפסח שני אין שוחטין לכתחילה ביחיד, כן הדין בפסח ראשון, וכן כתבו ה'תוספות' שם ד"ה מיבעי, וראה בכסף־משנה. (וכן נראה ביומא נא. שאף למאן־דאמר שפסח ראשון אין שוחטין על היחיד — פסח שני שוחטין על היחיד, הרי שהפסוק "יעשו אותו" אינו אלא לכתחילה. וצריך לומר שזוהי מצוה שאינה על גופו, ראה שם צה.) 9) שני פסוקים נאמרו בלשון זו: א', בפסח ראשון, שמות יב, מז: "כל עדת ישראל יעשו אותו", וב' בפסח שני, במדבר ט, יב: "ככל חוקת הפסח יעשו אותו". ולפי הסוגיא בפסחים צה, א שנזכרה למעלה — הכוונה לפסוק השני, ועי' בכסף־משנה מה שכתב בשם הרב ר' אברהם בנו של רבינו.

ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא עַל מִי שֶׁרָאוּי לֶאֱכֹל[10]. הָיָה אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה קָטָן[11] אוֹ זָקֵן אוֹ חוֹלֶה: אִם יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - שׁוֹחֲטִין עָלָיו[12], וְאִם לָאו - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו[13]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ - עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לֶאֱכֹל. אֲפִלּוּ חֲבוּרָה שֶׁל מֵאָה וְאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן[14].

10) משנה, פסחים סא, א. והיינו: כזית, דלהלן. 11) סוכה מב, ב: "יכול (קטן) לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח, שנאמר (שמות יב, ד) איש לפי אכלו", ואף־על־פי שקטן אינו בכלל "איש" — הוא בכלל "במכסת נפשות" (מכילתא דרשב"י). וראה גם במכילתא (שמות פ' בא) המובאת להלן בסמוך. 12) משנה, פסחים צא, א. 13) מכילתא, שמות פ' בא: "ת"ל איש לפי אכלו, יצאו החולה והקטן שאינן יכולין לאכול כזית, שאין שוחטין עליהן". ואם "שחטו למי שיכול לאכול, ולמי שאינו יכול לאכול וכו' כשר" (להלן ה"ה). 14) פסחים, שם. ו"אפילו" זה, כן הוא פירושו: אם החבורה קטנה, בוודאי שאין שוחטים עליהם את הפסח, כשאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית, שהרי יביאו את הפסח לידי פסול, אלא אפילו ישנם בחבורה מאה בני אדם, שאין חשש שיביאו את הפסח לידי פסול, שבוודאי יאכלו אותו — בכל זאת אין שוחטים עליהם, כיון שאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית.

ד. אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה נָשִׁים וַעֲבָדִים אוֹ קְטַנִּים וַעֲבָדִים[15], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קַלּוּת רֹאשׁ בֵּינֵיהֶן[16]. אֲבָל עוֹשִׂים חֲבוּרָה כֻּלָּהּ נָשִׁים, אֲפִלּוּ בְּפֶסַח שֵׁנִי[17], אוֹ כֻּלָּהּ עֲבָדִים[18]. וְשׁוֹחֲטִין עַל הַקְּטַנִּים שֶׁיִּהְיוּ מִכְּלַל בְּנֵי הַחֲבוּרָה[19], לֹא שֶׁתִּהְיֶה חֲבוּרָה כֻּלָּהּ קְטַנִּים, שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת[20]. וְכֵן[21] אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה כֻּלָּהּ חוֹלִים אוֹ זְקֵנִים אוֹ אוֹנְנִים[22], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יְכוֹלִין לֶאֱכֹל[23]; הוֹאִיל וַאֲכִילָתָם מְעוּטָה[24], שֶׁמָּא יַשְׁאִירוּ הַפֶּסַח וִיבִיאוּהוּ לִידֵי פִּסּוּל. וְאִם עָבְרוּ וְשָׁחֲטוּ עַל חֲבוּרָה זוֹ - כָּשֵׁר[25]. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה כֻּלָּהּ גֵּרִים[26], שֶׁמָּא יִדַּקְדְּקוּ בּוֹ[27] וִיבִיאוּהוּ לִידֵי פִּסּוּל. וְאִם שָׁחֲטוּ עֲלֵיהֶן - כָּשֵׁר[28].

15) משנה וגמ' שם. 16) וקלות ראש מביאה לידי ערוה (אבות פ"ג מי"ג, ופ"ב מהל' דעות ה"ז). ובגמרא שם: "נשים ועבדים משום תפלות (עבירה, רש"י), קטנים ועבדים משום פריצותא" (דמשכב זכור, רש"י). 17) שחל בחול, אבל אם חל בשבת - אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שפסח שני להם רשות ואינו דוחה את השבת (להלן פ"ה ה"ח). והנה בברייתא (פסחים צא:) נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי: לפי רבי יהודה "אשה בראשון (= פסח ראשון) שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני (= פסח שני) עושין אותה טפילה לאחרים". ולרבי יוסי "אשה בשני שוחטין עליה בפני עצמה, ואין צריך לומר בראשון". ולפי דעת רבינו מדובר שם כשחל י"ד בשבת. אבל אם חל בחול, גם לרבי יהודה שוחטין עליה בפני עצמה, ופסק רבינו הלכה כרבי יהודה ('קרית ספר' להלן פ"ה, וראה בכסף־משנה ולחם־משנה שם). (ויתכן גם כי רבי יהודה סובר שגם בחול אין שוחטין עליה בפני עצמה, ורבינו פסק כרבי אלעזר (שם), שאמר שאינו דוחה שבת, הרי שבחול שוחטין עליה. וזה תלוי בפלוגתא שנחלקו בה רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בראש השנה לג, א - שלדעת רבי יהודה נשים אין סומכות - רשות, שנאמר "דבר אל בני ישראל — בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות", וכמו כן לענין פסח שני, שנאמר חטאו ישא האיש ההוא, איש ולא אשה (פסחים שם, דברי רבי יהודה), אבל לדעת רבי יוסי ורבי שמעון שנשים סומכות - רשות, והלכה כוותייהו (כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' ציצית ה"ט, וראה ביאור הגר"א לאו"ח סי' יז ס"ק ד) — כמו כן נשים מקריבות פסח שני - רשות ושוחטין עליהן בפני עצמן. וזוהי כוונת רבי אלעזר שם שאמר "בשני רשות", כלומר מותר לה להקריב פסח שני בחול, "ובראשון חובה ודוחה את השבת", אבל השני אינו דוחה, כנ"ל. ועי' 'אור שמח'). 18) שהעבד שווה לאשה במצוות (כסף־משנה). 19) ראה למעלה ה"ג. 20) ויביאוהו לידי נותר ('אור גדול' על משניות פסחים פ"ח מ"ז). 21) משנה, שם צא, א. 22) מי שמת לו אחד משבעת הקרובים — ביום המיתה הוא אונן. והוא שמת לאחר חצות, שכבר חלה עליו חובת הפסח קודם האנינות, אבל אם מת קודם חצות היום הוא נדחה לפסח שני, כמבואר בפסחים צח, א. וראה להלן פ"ו ה"ט. 23) כלומר, כל אחד מהם יכול לאכול כזית, ואף האונן מותר לו לאכול בערב (להלן פ"ו ה"ט). 24) כלומר, אכילתם של הזקן והחולה מועטה. וכמו כן האונן, שמא לא יאכל דבר לגודל אבילותו (רבינו בפירוש המשניות, שם). 25) שהרי יכולים לאכול כזית. וכן הוא במשנה, שם: "לפיכך אם אירע בהן פסול, פטורין מלעשות פסח שני". "רוצה לומר, אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם, ואע"פ שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם, ואחר־כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת, שאינם יכולים לאכול בלילה, פטורין הן מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויים לעשות פסח". וראה ב'אור גדול' על משניות שם, שמפרש כי זה מוסב גם על חבורה של קטנים, ודלא כה'תוספות יום־טוב'. 26) שם צא, ב. 27) משום שאינן בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם (רש"י שם). ובכת"י תימן: "שמא לא ידקדקו", וכן בדפוס ווניציאה, והוא על־פי ה'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"ז: "אין עושין חבורה של גרים, מתוך שהן מקולקלין אין

מדקדקין בו והם מביאין אותו לידי פסול". ועי' ב'תוספות' שם ד"ה שמא. 28) נלמד מחולים וזקנים שלמעלה ('הר המוריה').

ה. שְׁחָטוֹ[29] שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[30] אוֹ לְמִי שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת[31] אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ לַעֲרֵלִים[32] אוֹ לִטְמֵאִים[33] - פָּסוּל[34]. שְׁחָטוֹ לְמִי שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל וּלְמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת, לִמְנוּיָיו וְשֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו, לְמוּלִים[35] וְלַעֲרֵלִים, לְטְהוֹרִים וְלִטְמֵאִים - כָּשֵׁר[36]; שֶׁאֵלּוּ הָרְאוּיִין לוֹ אוֹכְלִין כַּהֲלָכָה, וְהָאַחֵרִים כְּאִלּוּ לֹא חָשַׁב עֲלֵיהֶם.

29) משנה, פסחים סא, א. 30) ברייתא, שם: יכול שחטו שלא למנוייו, יהא כעובר על המצוה וכשר, ת"ל במכסת תכוסו, שנה עליו הכתוב לעכב. 31) כגון שהקרבן אינו מספיק לכל בני החבורה לכל אחד ואחד כזית (ראה למעלה ה"ב), או כגון שהיו חולים או זקנים שאינן יכולים לאכול כזית. והיינו "שלא לאוכליו" שבמשנה, שם. ובגמ' שם: אשכחן שלא למנויו, שלא לאוכליו מנא לן (שהוא פסול), אמר קרא (מות יב, ד) "איש לפי אכלו תכוסו" איתקש אוכלין למנויין. 32) ישראלים שלא נימולו, שאסורים לאכול הפסח, כמו שנאמר (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". וראה להלן פ"ט ה"ח שערל שאכל כזית מבשר הפסח – לוקה. 33) שאסורים בפסח ונדחים לפסח שני, כמו שנאמר (במדבר ט, ו) "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא". 34) משנה, שם. 35) ישראלים שנימולו. 36) שם. וראה להלן.

ו. שְׁחָטוֹ לְמוּלִים וְזָרַק הַדָּם לְשֵׁם מוּלִים וַעֲרֵלִים - פָּסוּל[37]; שֶׁהַזְּרִיקָה חֲמוּרָה, שֶׁהִיא עִקַּר הַקָּרְבָּן[38]. שְׁחָטוֹ לְמוּלִים שֶׁיִּתְכַּפְּרוּ[39] בּוֹ עֲרֵלִים - פָּסוּל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ מַחֲשֶׁבֶת עֲרֵלִים בַּזְּרִיקָה[40]. שְׁחָטוֹ לְאוֹכְלָיו לִזְרֹק דָּמוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו[41] - הַפֶּסַח כָּשֵׁר[42], וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ[43], לְפִי שֶׁאֵין מַחֲשֶׁבֶת אוֹכְלִים בַּזְּרִיקָה[44].

37) פסחים סא, ב - כרב חסדא שפירש שם בברייתא, כדלהלן: נאמר בתורה (שמות, שם) "כל ערל לא יאכל בו", "וכל ערל" משמע כולה ערלה (= שכולם ערלים), אבל מקצתה (= שיש בהם גם מולים וגם ערלים) – לא פסלה, ושוב נאמר שם (יב, מג) "זאת חוקת הפסח", ללמדנו שאין הדברים אמורים אלא בשחיטה, אבל בזריקה פוסלת גם מקצת ערלה. ואף־על־פי שרב אשי בתרא (= מן האחרונים) סובר ש"וכל ערל" משמע אפילו מקצת ערלה, והכתוב השני "זאת חוקת הפסח" בא ללמד שדוקאו "כולה ערלה" בין בשחיטה בין בזריקה – אין הלכה כרב אשי, אע"פ שכלל הוא "הלכה כבתרא", משום שכבר נחלקו רבי יהודה בן בתירא ורבנן בסנהדרין עח, א - בכעין זה שרבי יהודה בן בתירה סובר ש"כל נפש" הוא נפש כל שהוא, וחכמים סוברים "כל הנפש", ופסק רבינו (פ"ד מהל' רוצח ה"ו) כרבנן. וכמו כן כאן "וכל ערל", היינו כולה ערלה (לחם־משנה). 38) פסחים שם, לרב חסדא: "ומאי חומריה דזריקה דלא מקבע פיגול (חושב לאכול את הקרבן לאחר זמן אכילתו) אלא בזריקה", ומפרש רש"י שלא מקיים פיגול אלא בזריקה וכו' כהרצאת כשר, כך הרצאת פסול. 39) על־מנת שיתכפרו. 40) שהחושב בשעת הזריקה לשם ערלים, פוסל את הקרבן (שם, כרב חסדא). 41) זקנים או חולים. 42) ברייתא, שם עח, ב - לפי נוסחת כת"י ב' ב'דקדוקי סופרים' שם, וכן הוא בר"ח. וכן היה גם לפני ה'תוספות' למעלה סא, א - ד"ה שחטו, עיי"ש. וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ה דפסחים ה"ב. 43) כן הנוסחא גם בכת"י תימן ובדפוס רומי. וכן הביא ה'מאירי' בפסחים סא, א (נד ע"ד מדפי הספר) בשם רבינו (וראה בהגהות 'טורי אבן', וב'אור שמח' וב'חזון איש'). ואע"פ שבברייתא שם מפורש: "אדם יוצא בו ידי חובתו", נראה שלפי רבינו היתה הנוסחא שם "ואין אדם יוצא וכו'", וכן נראה מלשון הברייתא שם: "הפסח עצמו כשר ואדם יוצא וכו'". ואינו מובן: אם כשר הוא - בוודאי שיוצאים בו, ומה בא להשמיענו? אלא על־כרחך שהנוסחא: "ואין אדם יוצא וכו'". וכעין זה מצינו בזבחים מו, ב - בחטאת ששחטה לשם חולין, שכשרה ולא עלתה לבעלים לשם חובה, וכמו כן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן - כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב.). 44) החושב בשעת הזריקה בשביל "חולים וזקנים" שאינם יכולים לאכול כזית, אין זה פוסל את הקרבן. ומפרש רש"י (פסחים, שם) שהפסוק "איש לפי אכלו תכוסו" (שלומדים ממנו שלא לאוכליו פסול) נאמר בשחיטה. כמו שאמרו (פסחים סא.) "רבי אומר, "תכוסו" לשון סורסי הוא, כאדם שאומר לחבירו כוס לי (שחוט לי) טלה זה". וראה עוד בזבחים ד, א.

ז. מִי[45] שֶׁהוּא בָּרִיא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וְחוֹלֶה בִּשְׁעַת זְרִיקָה, אוֹ חוֹלֶה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[46] וּבָרִיא בִּשְׁעַת זְרִיקָה - אֵין שׁוֹחֲטִין[47] וְזוֹרְקִין עָלָיו[48], עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּרִיא מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה עַד שְׁעַת זְרִיקָה[49].

45) ברייתא, שם עח, ב. 46) שאינו יכול לאכול כזית מן הפסח (תוספתא, פסחים פ"ז). 47) כלומר, אם היה חולה בשעת שחיטה. 48) אם היה בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה. 49) בתוספתא, שם: "בשעת שחיטה ובשעת זריקת דם".

ח. שׁוֹחֵט אָדָם[50] עַל יְדֵי[51] בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים[52] וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים[53] בֵּין מִדַּעְתָּן בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן[54]; אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹחֵט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים[55] וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים[56] וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ[57] אֶלָּא מִדַּעְתָּן. וְאִם שָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ - הֲרֵי זֶה מִדַּעְתָּן[58].

50) פסחים פח, א. 51) בשביל. 52) שמוטל עליו לחנכן (רש"י שם). 53) מפני שסומכין עליו, ועל כרחם ימשכו אחריו (רש"י שם). 54) בעל כרחן. כמו שכתוב (שמות יב, ג) "ויקחו להם וכו' שה לבית". משמע שבעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין צריך לדעתם, שהרי אינם יכולין למחות (פסחים, שם). 55) אפי' אם סמוכין על שולחן אביהם, משום שיש בידם למחות ('תוספות' שם ד"ה ע"י).

56) אף כי שפחה עברית אינה יכולה להיות כי־אם בקטנותה, שהרי היא יוצאת לחפשי בהבאת סימני גדלות – אין שוחטין בשבילה אלא מדעתה, כיון שאין עליו לחנכה, יכולה למחות (רש"י שם). 57) משום שגם היא יכולה למחות, שהרי קיימא־לן (גיטין עז:) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה לצרכך (רש"י, שם).
58) פסחים, שם.

1 **ט. שָׁחַט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבְתּוֹ הַקְּטַנִּים וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ**
2 **וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, וְהָלְכוּ וְשָׁחֲטוּ הֵן לְעַצְמָן -**
3 **יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן[59].**

59) ואין יוצאין בשל עצמן (פסחים, שם).

4 **י. שָׁחַט עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ וּבְנוֹ וּבְתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְעַל יְדֵי**
5 **עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וְשָׁחֲטוּ הֵן לְעַצְמָן[60] - אֵין**
6 **לְךָ מִחוּי גָּדוֹל מִזֶּה, וְאֵינָן יוֹצְאִין אֶלָּא בְּשֶׁל עַצְמָן[61].**

60) אף כי לא מיחו בפירוש. 61) פסחים, שם.

7 **יא. הָאִשָּׁה[62] שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעְלָהּ[63], שָׁחַט עָלֶיהָ אָבִיהָ**
8 **וְשָׁחַט עָלֶיהָ בַּעְלָהּ[64] - תֹּאכַל מִשֶּׁל בַּעְלָהּ[65]. הָיְתָה**
9 **נֶחְפֶּצֶת לָלֶכֶת לְבֵית אָבִיהָ בְּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן הַסָּמוּךְ**
10 **לְנִשּׂוּאֶיהָ כְּדַרְכָּהּ כָּל הַבְּנוֹת, וְשָׁחַט עָלֶיהָ אָבִיהָ וְשָׁחַט**
11 **עָלֶיהָ בַּעְלָהּ - תֹּאכַל מִשֶּׁל אָבִיהָ[66]. מִכָּאן וְאֵילָךְ[67] -**
12 **תֹּאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהִיא רוֹצָה[68]. וְהוּא שֶׁתִּבְרֹר לָהּ מָקוֹם**
13 **שֶׁתִּרְצֶה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[69]. וְכֵן יָתוֹם שֶׁשָּׁחֲטוּ עָלָיו**
14 **אַפּוֹטְרוֹפְּסִין[70] - יֹאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה[71]. בַּמֶּה**
15 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָתוֹם קָטָן; אֲבָל גָּדוֹל[72] - נַעֲשָׂה**
16 **כְּמַמְגֵּה עַצְמוֹ עַל שְׁנֵי פְּסָחִים[73], וְהַמַּמְגֵּה עַצְמוֹ עַל**
17 **שְׁנֵי פְּסָחִים[74] - אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא מִן הַנִּשְׁחָט**
18 **רִאשׁוֹן[75].**

62) משנה, שם פז, א. 63) שכבר נשאה ואינה נחפזת ללכת לבית אביה (גמרא, שם). 64) ולא בירורה לעצמה בשעת שחיטה מאיזה קרבן רצונה לאכול (׳תוספות׳ שם, ד"ה האשה). 65) אף ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, מכיון שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. וכן פירש ה׳מאירי׳ שם את דברי המשנה "האשה בזמן שהיא בבית בעלה ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה, תאכל משל בעלה", שמדובר גם ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, ובאופן שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. ודברי הסיפא "הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה וכו׳ תאכל במקום שהיא רוצה", היינו שכבר עבר הרגל הראשון הסמוך לנישואיה, ופסח זה הוא מן הרגלים שלאחר הרגל הראשון, אלא שהיא נחפזת ללכת לבית אביה, ולפיכך תאכל מאיזה שתרצה, ובגמ׳ מקשים על הרישא של המשנה שברגל הראשון אוכלת משל בעלה, ובברייתא מפורש שברגל הראשון אוכלת משל אביה, ומתרצת הגמ׳: לא קשיא, כאן (בברייתא) ברדופה (נחפזת) לילך (לבית אביה, משום כך אוכלת משל אביה), כאן (ברישא של המשנה) בשאינה רדופה (אינה נחפזת ללכת לבית אביה, משום כך אף ברגל הראשון תאכל משל בעלה, והסיפא של המשנה מיירי כמו הסיפא של הברייתא ברגלים אחרים שאינם סמוכים לנישואיה, והיא נחפזת ללכת לבית אביה, לכן תאכל מאיזה שתרצה). נמצא שיש שלשה דינים: א) אינה נחפזת – תאכל בבית בעלה, גם ברגל הראשון הסמוך לנישואין. והיינו רישא דמתניתין, כנ"ל. ב) נחפזת וברגל ראשון – תאכל משל אביה, והיינו רישא דברייתא. ג) נחפזת ובשאר הרגלים – תאכל מאיזה שתרצה, והיינו סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. והוסיף שם ה׳מאירי׳ "שכן נראה לנו בה דעת גדולי המחברים (= הרמב"ם)". ולפי כל הנ"ל, לא השמיט רבינו שום דין מן המשנה, ומסתלקת קושיית הכסף־משנה. 66) רישא דברייתא, שם.
67) ברגלים שאינם סמוכים לנישואיה, אבל היא נחפזת ללכת לבית אביה. 68) סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא.
69) ואם לא גילתה דעתה בשעת שחיטה, אע"פ שגילתה דעתה אחר־כך, אינה אוכלת לא משל בעלה ולא משל אביה, לפי ש"אין ברירה" בענין של תורה (גמרא, שם), וראה להלן בהערה סט. 70) שני אפוטרופסין, וכל אחד מהם שחט את פסחו גם בשביל היתום. אפוטרופוס הוא בלשון יוון ׳אבי ילדים׳ (׳ערוך׳). 71) משנה, שם. ובגמרא שם פח, א - הקשו: "שמעת מינה, יש בירירה?" (כלומר, על ידי רצונו מתברר שפסח זה הוא שלו), ומתרץ רבי זירא: "שה לבית מכל־מקום". "כלומר, מאחר שהיתום הוא קטן, הרי הוא אצל אפוטרופוס כבני הבית, וכבר אמרו (שם פח.) ששוחט אדם על בניו הקטנים שלא מדעתן" (׳מאירי׳). וכן הוא בפירוש ר"ח שם "שה לבית מכל־מקום, בין מדעתו בין בעל־כרחו. תניא נמי הכי (וכן גם בכת"י מינכן, אבל בגמרא שלפנינו: "תנו רבנן") שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטנים וכו׳ בין מדעתן בין שלא מדעתן". והוסיף ה׳מאירי׳ שם: "ולא תירצו בזה מאי רוצה בשעת שחיטה, שמאחר שהוא קטן אין רצונו רצון". ולפי"ז מה שאמרו "יאכל במקום שהוא רוצה", אין זה משום שעל־ידי שרוצה הוברר הדבר שזהו הפסח שלו, שהרי "אין ברירה", ועוד שאין רצונו של הקטן רצון, אלא הרי הוא כנמנה על שני פסחים כאחד, שעל־פי הדין אינו אוכל אלא מן הראשון כדלהלן, ואעפ"כ הקילו בו להתיר לו לאכול במקום שהוא רוצה מאחר שהוא קטן. 72) שאין שוחטים עליו שלא מדעתו (ראה למעלה ה"ח). וכיון ששניהם הודיעו לו הרי הוא כנמנה על שני פסחים כדלהלן. 73) ׳ירושלמי׳ פסחים פ"ח ה"א. 74) לאכול משניהם. 75) ׳ירושלמי׳ שם, וה"ב: "תני ר׳ חייא, הנמנה על שני פסחים כאחת, אוכל מאי זה מהן שנשחט ראשון". ומה שמפורש בבבלי (פסחים פח:) שאין נמנין על שני פסחים כאחד, ואם נשחטו עליו לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני (ראה להלן פ"ג ה"א) – אין זה סותר לדברי ה׳ירושלמי׳, כי שם בבבלי מדובר שמתכוון לאכול רק מאחד מהם, מאיזה שירצה בשעת האכילה, ולפי ש"אין ברירה", לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני, אבל ב׳ירושלמי׳ מדובר שבדעתו לאכול משניהם גם מזה וגם מזה, ולכן יאכל רק מן הראשון (׳בית זבול׳ ח"א סי׳ כג אות ג).

19 **יב. עֵבֶד[76] שֶׁל שְׁנֵי שֶׁתָּפִין[77]: בִּזְמַן שֶׁמַּקְפִּידִין זֶה**
20 **עַל זֶה שֶׁלֹּא יִגְנְבֶנּוּ[78] - לֹא יֹאכַל מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶן; וְאִם**
21 **אֵינָן מַקְפִּידִין - מִמָּקוֹם שֶׁיִּרְצֶה יֹאכַל[79].**

76) כנעני, שהוא חייב במצוות כאשה (ראה פ"א ה"א, ולמעלה ה"ד) ורבו שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח. 77) ושניהם ישחטו עליו כל אחד ואחד בנפרד. 78) בפסחים פז, א - תנן: "עבד של שני שותפין, לא יאכל משל שניהם". ומקשה הגמרא מן הברייתא, דתניא: "עבד של שני שותפין, רצה מזה אוכל, רצה מזה אוכל", ומתרצת שדברי המשנה הם כשמקפידים הבעלים זה על זה. ומפרש רש"י שאינם רוצים להנות אחד מן השני, ואם העבד אוכל מאחד הקרבנות האלו, הרי שמחצית העבד השייך לבעל השני נהנה מן הבעל הראשון. ורבינו מפרש, שקפדי זה על זה "שלא יגנבנו", שכל אחד חושש שאם העבד יאכל משל השני ימשוך אליו עי"ז את לב העבד ויגנבנו (כסף־משנה). ובכת"י תימן, בכת"י אברבנאל ובדפוס ווינציאה, חסרות המלים "שלא יגנבנו". 79) אף כי לא בירר בשעת שחיטה, שהרי בעל העבד שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח.

1 **יג. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[80] - לֹא יֹאכַל**
2 **לֹא מִשֶּׁל רַבּוֹ וְלֹא מִשֶּׁל עַצְמוֹ[81], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כֻּלּוֹ בֶּן**
3 **חוֹרִין.**

80) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהם, או אם היה לו אדון אחד וקיבל ממנו קצת דמיו ושחרר קצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על־ידי שטר, הרי זה אינו כלום, לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה, וזהו בשטר" (רבינו בפיה"מ גיטין מא. וראה בפ"ח מהל' עבדים ה"ד). 81) במשנה (פסחים פז.) תנן: "מי שחציו עבד וחציו בן־חורין, לא יאכל משל רבו", ובגמרא (פח.) מקשה: "משל רבו הוא דלא יאכל, אבל משל עצמו יאכל, והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו?" ומתרצת הגמרא: "לא קשיא, כאן במשנה ראשונה, וכאן במשנה אחרונה, דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי ב"ה. ב"ש אומרים: תקנתם את רבו (שאינו מפסיד כלום מהראוי לו – רש"י) ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול שכבר חציו בן חורין (שצד החירות שבעבד אסור בשפחה), לישא בת חורין אינו יכול שעדיין חציו עבד (ובת חורין אסורה לעבד), יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה וכו', אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו", ומפרש רבינו, שהמשנה שנראה בה שהוא אוכל משל עצמו היא כמשנה ראשונה שתיקנו שעובד אצל עצמו יום אחד ואצל רבו יום אחד, תיקנו גם שיצא ידי חובת פסח ע"י שיאכל משל עצמו. והברייתא שמפורש בה שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, היא כמשנה אחרונה (שהלכה כמותה – פ"ח מהל' עבדים ה"ד) שביטלו את התקנה שיאכל משל עצמו כדי שזה לא יהיה גורם לעיכוב שחרורו, שאומרים לו לאדון מהר ושחרר אותו כדי שלא ימנע מן המצוה (כסף־משנה בשם רבינו אברהם, בנו של רבינו). וכעין זה כתב רבנו בעצמו בפיה"מ: "ואמרו לא יאכל משל רבו, וכמו כן לא יאכל משל עצמו, לפי כי עוד יתבאר לך כי הוא לא יניח עבד חציו בן חורין וחציו עבד (שהרי כופין אותו לשחררו), ולפיכך לא יאכל ממנו בשום פנים עד שיעשה בן חורין, ומה שאמר כאן (במשנה) לא יאכל משל רבו שיראה ממנו שהוא אוכל משל עצמו, זהו דעת האומר מניחין אדם חציו עבד וחציו בן־חורין".

4 **יד. עַד כַּמָּה נִמְנִים[82] עַל הַפֶּסַח? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזַיִת**
5 **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[83]. וְנִמְנִין עָלָיו וּמוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶן**
6 **מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט[84]. כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁחַט אֵינוֹ יָכוֹל לִמְשֹׁךְ**
7 **אֶת יָדוֹ, שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט עָלָיו[85]. נִמְנוּ עָלָיו וְחָזְרוּ**
8 **אֲחֵרִים וְנִמְנוּ עָלָיו: רִאשׁוֹנִים, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כְּזַיִת -**
9 **אוֹכְלִים, וּפְטוּרִים מֵעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; וְאַחֲרוֹנִים,**
10 **שֶׁרַבּוּ עַד שֶׁלֹּא נִמְצָא בּוֹ כְּזַיִת לְכָל אֶחָד - אֵינָן**
11 **אוֹכְלִין, וְחַיָּבִים לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[86].**

82) כמה אנשים אפשר למנות עליו. 83) משנה, פסחים פט, א. 84) משנה, שם: "נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. רבי שמעון אומר (מושכין ידיהן) עד שיזרוק את הדם", ופסק כחכמים. 85) בגמרא שם למדו כן ממה שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית מהיות משה – מחיותיה דשה". כלומר: אם באו לימעט ולימשך - מהיות משה, יתמעטו בעוד השה החי (רש"י שם). 86) ברייתא, שם עח, ב. אבל אם נמנו כאחת ואין לכל אחד ואחד - אין אוכלין (כל בני החבורה) (תוספתא פסחים פ"ז).

12 **טו. הַמַּמְנֶה[87] אֲחֵרִים עִמּוֹ עַל חֶלְקוֹ וְלֹא יָדְעוּ בָּהֶן**
13 **בְּנֵי הַחֲבוּרָה - הֲרֵי בְּנֵי הַחֲבוּרָה רַשָּׁאִין לִתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ**
14 **אַחַר שֶׁיִּצְלֶה[88] בְּעֵת הָאֲכִילָה[89], וּבְנֵי הַחֲבוּרָה אוֹכְלִין**
15 **מִשֶּׁלָּהֶן וְהוּא אוֹכֵל חֶלְקוֹ עִם הָאַחֵרִים שֶׁמָּנָה עָלָיו**
16 **בַּחֲבוּרָה שְׁנִיָּה[90]. וְכֵן בְּנֵי הַחֲבוּרָה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם**
17 **גַּרְגְּרָן[91] - רַשָּׁאִים לְהוֹצִיאוֹ מֵהֶן[92], וְנוֹתְנִין לוֹ חֶלְקוֹ**
18 **וְיֹאכְלֵהוּ בַּחֲבוּרָתוֹ[93]. וְאִם אֵינוֹ זוֹלֵל - אֵינָן רַשָּׁאִין**
19 **לְחָלֵק[94].**

87) שם פט, ב - במשנה. 88) שהפסח נצלה כשהוא שלם ולא נצלה כשהוא חסר אבר (תוספתא פסחים פ"ה, ולהלן פ"י הי"א). 89) (כלומר, אף־על־פי שבשעת אכילה אין מוציאין בשר הפסח מחבורה לחבורה, ראה להלן פ"ט ה"א הערה ג – מותרים הם להחלק ולאכול כל אחד ואחד לחוד, וראה להלן). 90) (מדובר כשכולם אוכלים בבית אחד, ואין שום מחיצה מפסקת ביניהם, שאם לא כן – אסור, שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן פ"ט ה"ה). וראה ב'מעשה רוקח'). 91) זולל, שאוכל הרבה. 92) פסחים, שם. 93) לעצמו, ראה למעלה. 94) שם. ראה להלן פ"ט ה"ו.

יום שני כ' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר האומר לעבדו לך ושחוט לך עלי את הפסח, ואם קבע גדי או טלה.

20 **א. הָאוֹמֵר לְעַבְדּוֹ: צֵא וּשְׁחוֹט עָלַי אֶת הַפֶּסַח, אַף**
21 **עַל פִּי שֶׁדֶּרֶךְ רַבּוֹ לִשְׁחֹט טָלֶה בְּכָל שָׁנָה וְהָלַךְ וְשָׁחַט**
22 **עָלָיו גְּדִי, אוֹ שֶׁהָיָה דַּרְכּוֹ לִשְׁחֹט גְּדִי וְהָלַךְ וְשָׁחַט**

1 עָלָיו טָלֶה - הֲרֵי זֶה יֹאכַל מִמֶּנּוּ; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ
2 וְאָמַר לוֹ שְׁחוֹט לִי מִמִּין פְּלוֹנִי. הָלַךְ וְשָׁחַט גְּדִי
3 וְטָלֶה[2] - אֵינוֹ אוֹכֵל מִשְּׁנֵיהֶן, אֶלָּא יֵצְאוּ לְבֵית
4 הַשְּׂרֵפָה; שֶׁאֵין נִמְנִין עַל שְׁנֵי פְּסָחִים[3]. וְאִם הָיָה
5 מֻלָּךְ אוֹ מַלְכָּה וְאָמַר לְעַבְדּוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו וְשָׁחַט גְּדִי
6 וְטָלֶה - יֹאכַל מִן הָרִאשׁוֹן, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת[4].

2) שרבו יאכל מאיזה מהם שיבחר. 3) כדי לאכול מאיזה מהם שירצה בשעת אכילה, לפי ש"אין ברירה" ושמא בשעת שחיטה לא הייתה דעתו על זה. (רש"י שם). אבל אם נמנה על שני פסחים כדי לאכול משניהם - אוכל מן הנשחט ראשון. 4) ומפרש רבינו שמשום שלום מלכות הקלו בה מפני שדעתם קלה לכעוס (מאירי וכסף משנה.) וצריך לומר לדעת רבינו שמה שאמרו "אין ברירה" - אין זה מן התורה, אלא מגזירת חכמים, ומשום שלום מלכות לא גזרו.

7 ב. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וּשְׁחוֹט עָלַי אֶת הַפֶּסַח,
8 וְקָבַע לוֹ גְּדִי אוֹ טָלֶה, וְשָׁכַח מָה אָמַר לוֹ רַבּוֹ - הֲרֵי
9 זֶה שׁוֹחֵט גְּדִי וְטָלֶה וְאוֹמֵר: אִם גְּדִי אָמַר לִי - גְּדִי
10 שֶׁלּוֹ וְטָלֶה שֶׁלִּי, וְאִם טָלֶה אָמַר לִי - טָלֶה שֶׁלּוֹ וּגְדִי
11 שֶׁלִּי. שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ[5] מָה אָמַר לוֹ - שְׁנֵיהֶן יֵצְאוּ לְבֵית
12 הַשְּׂרֵפָה[6]. וְאִם שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ קֹדֶם שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[7] -
13 חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[8]; שָׁכַח אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם[9] -
14 פָּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[10]. וְכֵן הַדִּין בְּאוֹמֵר
15 לְעַבְדּוֹ[11]: צֵא וּשְׁחוֹט עָלַי, וְקָבַע לוֹ, וְשָׁכַח הָעֶבֶד
16 מָה אָמַר לוֹ רַבּוֹ. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לוֹ רוֹעֶה שֶׁל רַבּוֹ גְּדִי
17 וְטָלֶה וְיֹאמַר לוֹ: שְׁחוֹט שְׁנֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁחוֹט כְּמוֹ
18 שֶׁאָמַר לְךָ רַבְּךָ, וְהֲרֵי אֶחָד מֵהֶן שֶׁלְּךָ עַל מְנָת שֶׁלֹּא
19 יִהְיֶה לְרַבְּךָ בּוֹ כְּלוּם[12]. אִם עָשָׂה הָרוֹעֶה כָּךְ, אַחַר
20 כָּךְ יִהְיֶה אֶפְשָׁר לָעֶבֶד לְהַתְנוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[13].

5) אחר ששחט השניים (רש"י). בין ששכח קודם שנזרק הדם ובין ששכח אחר שנזרק הדם. 6) שהרי אינו ידוע איזה הוא של השולח ואיזהו של השליח, ואינם יכולים לאכלם, כי אין הפסח נאכל אלא למנוייו. 7) שבשעת הזריקה לא היו שניהם ראויין לאכילה. 8) שם בגמרא מימרא של אביי: "שכח (רבו) לפני זריקה דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה חייבין לעשות פסח שני". וכחכמים של ר' נתן (פסחים עח:) שאכילה (אם לא היה הקרבן ראוי לאכילה בשעת זריקה) מעכבת את כשרות הקרבן. 9) שבשעת הזריקה היו ראויים לאכילה. 10) משנה שם ומימרא של אביי בגמרא: "ופטורין מלעשות פסח שני - ששכח אחר זריקה דבעידנא (בשעה) דאיזריק דם הוה חזי לאכילה". ואף לרבנן הסוברים "אכילה מעכבת", אין זה אלא באופן שאינו ראוי לאכילה בשעת זריקה. וראה לחם משנה להלן הלכה ד. והוא הדין שפטורים מלעשות פסח אחר אם יש עוד שהות בי"ד בניסן. 11) כלומר, עבד כנעני. 12) שאם לא אמר לו כן, הרי מה שקנה עבד כנעני קנה רבו (גמרא שם). וכוונת רבינו שאמר לו בלשון המועיל שלא יקנה רבו, כגון שאמר לו: על מנת שתאכל אתה הפסח. 13) ששוחט גדי וטלה ואומר: אם גדי אמר לי - גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי - טלה שלו וגדי שלי.

21 ג. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וּשְׁחוֹט לָנוּ אֶת
22 הַפֶּסַח, וְאָמַר הוּא לָהֶן: וְאַתֶּם שַׁחֲטוּ עָלַי, וְשָׁחֲטוּ
23 הֵם וְשָׁחַט הוּא - כֻּלָּם אוֹכְלִין מִזֶּה שֶׁנִּשְׁחַט רִאשׁוֹן,
24 וְהָאַחֲרוֹן יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[14].

14) דברים פשוטים הם, ונלמדים ממה שמתבאר בהלכות שבסמוך (כסף משנה).

25 ד. חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פִּסְחָהּ, וְאָמְרוּ לְאֶחָד[15]: צֵא
26 וּבַקֵּשׁ[16] וּשְׁחוֹט עָלֵינוּ[17], הָלַךְ וּמָצָא פֶּסַח שֶׁאָבַד
27 וּשְׁחָטוֹ, וְהֵם לָקְחוּ פֶּסַח אַחֵר וּשְׁחָטוּהוּ: אִם שֶׁלּוֹ
28 נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין עִמּוֹ,
29 וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף[18]; וְאִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הֵן
30 אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן[19], וְהוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ[20]. אֵין יָדוּעַ אֵי
31 זֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת[21] -
32 הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ[22], וְהֵן אֵינָן אוֹכְלִין עִמּוֹ[23], וְשֶׁלָּהֶן
33 יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[24], וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[25].

15) מבני חבורתם (רש"י בקידושין מא:). 16) חפש את הפסח האבוד. 17) כלומר: כשתמצאנו, תשחטנו בשבילנו. 18) כיוון שאמרו לו שחוט עלינו, הרי נמנו על הקרבן הזה וכיוון שנשחט כבר אין יכולין למשוך את ידיהן מן הקרבן, ומשום כך השני יישרף שהוא פסח בלא בעלים, ראה רש"י שם. 19) שהרי משכו ידיהם מן הקרבן האבוד לפני שנשחט. 20) שהרי הוא לא נמנה איתם על הקרבן השני. 21) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. 22) שהרי הוא אוכל משלו בכל אופן. 23) שמא שלהם נשחט ראשון, ונמצא שמשכו ידם מזה ששחט השליח ואסורים לאכלו, כי הפסח אינו נאכל אלא למנוייו. 24) שמא שלו נשחט ראשון והם נמנו על שלו ולא על שלהן, ודין פסח שאין לו בעלים - בשריפה. 25) [ובדברי רבינו יש לומר שסמך על מה שכתב למעלה בהלכה ב, שרק אם שכח לאחר הזריקה פטור מלעשות פסח שני, כמו כן כאן מה שאמר "אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת" אין הכוונה שבעת זריקה לא ידעו, אלא שידעו ולבסוף נשכח ושוב לא ידעו, באופן שבני החבורה אינם יכולים לאכול לא משלו ולא משלהם. ומכיוון שבעת הזריקה היה ידוע - פטורים הם מלעשות פסח שני.]

34 ה. אָמַר לָהֶם זֶה שֶׁשְּׁלָחוּהוּ לְבַקֵּשׁ פֶּסַח שֶׁאָבַד
35 וּלְשַׁחֲטוֹ[26]: אִם אֲחַרְתִּי - שַׁחֲטוּ אַתֶּם עָלַי, הָלַךְ
36 וּמָצָא וְשָׁחַט, וְהֵם לָקְחוּ וְשָׁחֲטוּ: אִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט
37 רִאשׁוֹן - הֵם אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶם, וְהוּא אוֹכֵל עִמָּהֶם,
38 וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף; וְאִם שֶׁלּוֹ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל
39 מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן[27]. אֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן
40 נִשְׁחַט רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[28] - הֵן

אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן, וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן[29], וְשֶׁלּוֹ יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[30], וּפָטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.

26) לא שאמרו לו שישחוט בשבילם אלא רק שיחפש את הפסח וכשימצאנו יביאנו אליהם והם ישחטוהו (כסף משנה). 27) שהם לא אמרו לו שישחוט להם. ונמצא שמשכו ידם מהקרבן שלו. 28) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. 29) כי שמא שלו נשחט ראשון ולא נמנה כלל על שלהן. 30) שמא שלהם נשחט ראשון והוא נמנה עמהם, ושלו הוא פסח שאין לו בעלים, שהוא לשריפה.

ו. אָבַד לָהֶן פִּסְחָם, וְאָבַד לוֹ פִּסְחוֹ, וְאָמַר לָהֶן: צְאוּ וּבַקְּשׁוּ וְשַׁחֲטוּ עָלַי[31], וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ וּשְׁחוֹט עָלֵינוּ, וְהָלַךְ וּמָצָא וְשָׁחַט, וּמָצְאוּ הֵם וְשָׁחֲטוּ - כֻּלָּם אוֹכְלִין מִן הָרִאשׁוֹן[32], וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף[33]. וְאִם אֵין יָדוּעַ אֵי זֶה נִשְׁחַט תְּחִלָּה אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד[34] - שְׁנֵיהֶן יִשָּׂרְפוּ[35], וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. הָלַךְ הוּא לְבַקֵּשׁ וְהָלְכוּ הֵם לְבַקֵּשׁ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כְּלוּם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבָּם שֶׁיִּשְׁחוֹט כָּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם רְמִיזוֹת וּדְבָרִים שֶׁאֲמְדַן הַדַּעַת בָּהֶן שֶׁכָּל אֶחָד שֶׁיִּמְצָא יִשְׁחוֹט עַל חֲבֵרוֹ[36], הוֹאִיל וְלֹא פֵּרְשׁוּ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כְּלוּם - אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה[37].

31) חפשו את הפסח שאבד לכם ושחטו אותו גם בשבילי. 32) שהרי כולם נמנו עליו, ומשנשחט אין למשוך את ידיהם ממנו. 33) כדין פסח שאין לו בעלים. 34) שוודאי אחד מהם נשחט תחילה. 35) משום שלא ידוע איזה מהם הוא שנמנו עליו. 36) במשנה שם: "לא אמר להן ולא אמרו לו", ומפרש רבינו שהיו שם רמיזות, שאם לא כן, הדבר פשוט ואין למשנה להשמיע לנו זאת (כסף משנה). 37) ואין להם לחשוש איזה מהן נשחט ראשון, אלא זה אוכל משלו אף אם שלהן נשחט ראשון, וכן הם אוכלים משלהם, אף אם שלו נשחט ראשון (רש"י שם).

ז. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ פִּסְחֵיהֶן קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁחֲטוּ[38] - חֲבוּרָה זוֹ לוֹקְחִין כֶּבֶשׂ אֶחָד מִן הַתַּעֲרוֹבוֹת וְהַשְּׁנִיָּה לוֹקְחִין הַשֵּׁנִי, וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה זוֹ בָּא אֵצֶל אֵלּוּ[39] וְאֶחָד מִבְּנֵי שְׁנִיָּה בָּא אֵצֶל הָרִאשׁוֹנָה, וְכָל חֲבוּרָה מֵהֶן אוֹמֶרֶת לָזֶה הָאֶחָד שֶׁבָּא אֶצְלָם: אִם שֶׁלָּנוּ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יָדֶיךָ מְשׁוּכוֹת מִשֶּׁלְּךָ וְנִמְנֵיתָ עַל שֶׁלְּךָ. וְכֵן חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל חֲמִשָּׁה[40] בְּנֵי אָדָם, אוֹ עֶשֶׂר חֲבוּרוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה - מוֹשְׁכִין לָהֶן אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה לַחֲבוּרָה הָאַחֶרֶת[41], וְכָךְ הֵם מַתְנִים וְאוֹמְרִים[42], וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין.

38) והיינו מפני שאז אפשר עדיין למשוך ידיהם מן הפסח. ומכיוון שאין הפסח נאכל אלא למנוייו, ואלו אינם יודעים על איזה נמנו, לכן עושים כדלהלן. 39) במשנה שם. והוצרך לכך משום שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית משה", ומזה למד ר' יהודה (פסחים צט.) "שמתמעטין והולכין (אנשי חבורה מושכין את ידיהן מן הקרבן) ובלבד שיהיה אחד מבני החבורה קיים (נשאר)". 40) בגמרא פסחים שם אמרו ש"חמשה חמשה" דווקא הוא, אבל של חמשה וארבעה לא, שהרי אם יתפזרו הארבעה אלו לארבע חבורות, יישאר הפסח החמישי בלי אף אחד מבני החבורה שלו. 41) כלומר, שכל חמשת האנשים שבכל חבורה וחבורה מתפזרים לחמשת הפסחים, באופן שלא יישאר אף פסח אחד שלא יהיה בו אחד מבני החבורה הראשונים. 42) הארבעה שבחבורה החדשה לחמישי: אם שלך הוא פסח זה ידי ארבעתנו משוכות מארבעת הפסחים שלנו בכל מקום שהם ואנו נמנים עמך, וכן הן חוזרין ואומרים לשני וכן הארבעה לכל אחד שבחבורה וכן כל חבורה וחבורה (רש"י שם).

ח. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעָרְבוּ פִּסְחֵיהֶן - זֶה לוֹקֵחַ פֶּסַח אֶחָד מִן הַתַּעֲרוֹבוֹת וְזֶה לוֹקֵחַ לוֹ אֶחָד, וְזֶה מְמַנֶּה עַל פִּסְחוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוּק וְהָאַחֵר מְמַנֶּה עִמּוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוּק[43], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אֵצֶל אֵלּוּ וְיָבוֹא אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵצֶל הָאַחֵר[44], וּמַתְנֶה כָּל אֶחָד עִם חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא אֶצְלוֹ מֵחֲבוּרָה שְׁנִיָּה וְאוֹמֵר: אִם שֶׁלִּי הוּא פֶּסַח זֶה - יָדֶיךָ מְשׁוּכוֹת מִשֶּׁלְּךָ וְנִמְנֵיתָ עַל שֶׁלִּי[45], וְאִם שֶׁלְּךָ הוּא - יָדַי מְשׁוּכָה מִפֶּסַח שֶׁלִּי וְנִמְנֵיתִי עַל שֶׁלְּךָ. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הִפְסִידוּ כְּלוּם[46].

43) שאם לא כן, לא יוכל להתנות אחד עם השני ולומר לו אם שלך הוא הפסח הזה אני מושך ידי משלי כי על ידי כך הוא מניח את פסחו בלא בעלים, ולמנות עצמו על של חבירו וחבירו על שלו לפני שימשכו את ידיהן משלהן אי אפשר, לפי שאין נמנים על שני פסחים כאחד (רש"י שם). 44) משמע שאפילו שני המנויין הראשונים יכולים ללכת כל אחד לפסח של השני ולהשאיר על פסחם את זה שמינו מן השוק. 45) אבל לא יאמר להיפך: נמנית על שלי וידיך משוכות משלך, שכל זמן שלא משך ידו משלו, אינו יכול להימנות על פסח אחר, שאין נמנים על שני פסחים כאחד. 46) שאף אחד מן הקרבנות אינו יוצא לבית השריפה.

ט. חֲמִשָּׁה[47] שֶׁנִּתְעָרְבוּ עוֹרוֹת פִּסְחֵיהֶן וְנִמְצָאת יַבֶּלֶת[48] בְּעוֹר אֶחָד מֵהֶן - כֻּלָּם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[49]. וְאִם נִתְעָרְבוּ קֹדֶם זְרִיקַת דָּמָן[50] - חַיָּבִין בְּפֶסַח שֵׁנִי[51]; נִתְעָרְבוּ אַחַר זְרִיקָה - פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[52]. שֶׁאִם הִקְרִיבוּ פֶּסַח שֵׁנִי - נִמְצָא זֶה שֶׁקָּרַב בָּרִאשׁוֹן קָרְבָּן כָּשֵׁר מֵבִיא חֵלִין לָעֲזָרָה[53]. וְאִם נִמְנוּ כֻּלָּן עַל פֶּסַח אֶחָד[54] - נִמְצָא נִשְׁחַט שֶׁלֹּא לִמְחֻיָּב[55], וְזֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁחַט שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[56]. וְאִם הִתְנָה כָּל אֶחָד מֵהֶן וְאָמַר: אִם אֵינוֹ פֶּסַח יִהְיֶה שְׁלָמִים - דַּם הַפֶּסַח בִּשְׁפִיכָה וְדַם הַשְּׁלָמִים בִּזְרִיקָה, וְהַנִּתָּנִין בִּזְרִיקָה אַל יִתְּנֵם בִּשְׁפִיכָה לְכַתְּחִלָּה[57]. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִפֶּסַח שֵׁנִי.

47) ברייתא שם פח: ונקט חמישה והוא הדין לפחות וליותר.

48) היא אחד מן המומין הפוסלים בקרבן. 49) שכל אחד ואחד מהם בספק, שמא הוא הבעל־מום. 50) וכל זה כששינו מן הסדר, והפשיטו את עורותיהן לפני ששפכו את הדם על יסוד המזבח, שהרי הסדר הוא ש"אחר ששופכים דמו מפשיטין אותו". 51) שהרי בשעת זריקה לא היו הקרבנות ראויין לאכילה מצד ספק בעל מום, ונמצא שכולם פסולים. 52) שהרי ארבעת הקרבנות היו ראויין לאכילה בשעת הזריקה, ורק אחד הוא פסול, ואין לחייב כולם מספק. 53) ואין מביאין חולין לעזרה (קדושין נז:), משום שנאמר (דברים יב, כא) "וזבחת מבקרך ומצאנך וכו' בשעריך" (רש"י שם). 54) ואין מביא על ידי כך חולין בעזרה שהרי אחד מהם בוודאי מחוייב בקרבן הפסח. 55) שהרי מן הדין כולם פטורים. 56) וראה למעלה פרק ב הלכה א ש"אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו". 57) אף על פי שבדיעבד יצא.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר פסח הנשחט במחשבת שינוי השם והשוחט על בני חבורה, ואמר: הפסח ששחטתי שלא לשמו היה.

1 **א. כְּבָר נִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין[2], שֶׁהַפֶּסַח**
2 **אֵינוֹ נִשְׁחָט[3] אֶלָּא לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם בְּעָלָיו[4]; וְאִם**
3 **שְׁחָטוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[5] - פָּסוּל[6]. הַשּׁוֹחֵט[7] אֶת**
4 **הַפֶּסַח עַל בְּנֵי חֲבוּרָה, וְאָמַר לָהֶם לְאַחַר זְמַן[8]: אוֹתוֹ**
5 **הַפֶּסַח שֶׁשָּׁחַטְתִּי עֲלֵיכֶם - שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ שְׁחַטְתִּיו, אִם**
6 **הָיָה נֶאֱמָן לָהֶן - סוֹמְכִין עַל דְּבָרָיו[9], וְאִם לָאו -**
7 **שׁוּרַת הַדִּין[10] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן. וְהָרוֹצֶה לְהַחֲמִיר עַל**
8 **עַצְמוֹ[11] - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וְיָבִיא פֶּסַח שֵׁנִי[12].**

2) פט"ו הלכות א, ג, יא. 3) וכמו כן קבלת הדם והולכתו וזריקתו, ראה שם. 4) שנאמר (דברים טז, א) "שמור את חודש האביב ועשית פסח" - שיהיו כל עשיותיו לשם פסח, הרי שינוי קודש (=שעשאו לשם קרבן אחר). ועוד נאמר (שמות יב, כז) "ואמרתם זבח פסח הוא", שתהא זביחה לשם פסח, אם אינו ענין לשינוי קודש, תנהו ענין לשינוי בעלים (זבחים ז:). 5) שלא לשם פסח או שלא לשם בעליו, ראה פי"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א. 6) משנה בזבחים ב. ופט"ו שם הלכות ג־יא. 7) תוספתא תרומות פ"ב ופסחים פ"ג, בשינוי לשון קצת. ובמאירי לגיטין נד: (עמוד 224) הביא כלשון רבינו, מכאן עד סוף ההלכה, בשם ברייתא בפסחים. 8) בתוספתא שם ושם ליתא, אבל כן הוא במאירי שם בלשון הברייתא. והוא לדעת אביי בגיטין שם שכל שבידו, נאמן. ואם אינו בידו, אינו נאמן. וכן כתב רבינו בפי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה טו: "היה מקריב עמו בזבחים ואמר לו נתפלגו - נאמן; זבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפלגו - אם היה נאמן לו סומך על דבריו וכו'" [ומה שכתב בפי"ג מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ח: "היה עושה עמו בטהרות, ולאחר זמן מצאו ואמר לו בשעה שפגע בו, טהרות שעשיתי עמך נטמאו, הרי זה נאמן" - היינו אם הוא נאמן לו, וכמו שכתב כאן ובהלכות פסולי המוקדשין שם. ועיין בכסף־משנה שם]. 9) קידושין סו. בההוא סמיא שאמר לו עד אחד: אשתו זינתה, ובא לשאול את מר שמואל, ואמר לו מר שמואל אם הוא נאמן לו - יגרשנה. וכן כתב רבינו בהלכות פסולי המוקדשין שם. 10) "כלומר, הדין נותן" (רש"י גיטין שם). 11) ולעשות לפנים משורת הדין. 12) כן בלשון הברייתא במאירי שם. והראב"ד כתב: "אין כאן שבח, שאם היה פטור אינו יכול להביא פסחו נדבה על תנאי שלמים", רוצה לומר, כמו שכתב רבינו בסוף פרק ג, שהניתנין בזריקה אל יתנם בשפיכה לכתחילה. והלחם־משנה מתרץ שרק בחמשה אמרו כן למעלה, שאינו בדין שכולם יעברו על איסור לכתחילה כדי לזכות לאחד שחייב בפסח, אבל כאן הוא עצמו חייב בספק והוא עצמו יעבור על איסור לכתחילה כדי להקריב קרבן פסח.

9 **ב. בְּשַׂר הַפֶּסַח שֶׁנִּטְמָא וְנוֹדַע לוֹ קֹדֶם זְרִיקָה, אַף**
10 **עַל פִּי שֶׁהָאֱמוּרִין טְהוֹרִין - לֹא יִזְרֹק אֶת הַדָּם[13];**
11 **שֶׁאֵין הַפֶּסַח בָּא אֶלָּא לַאֲכִילָה[14]. וְאִם זָרַק - לֹא**
12 **הֵרְצָה[15]. וְאִם לֹא נוֹדַע לוֹ עַד שֶׁנִּזְרַק הַדָּם -**
13 **הֵרְצָה[16]; שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה[17] עַל שְׁגִגַת הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא,**
14 **וְאֵינוֹ מְרַצֶּה עַל הַדָּדוֹן[18]. נִטְמְאוּ מִקְצָת הָאֵיבָרִים -**
15 **שׁוֹרֵף אֶת הַטְּמֵאִים וְאוֹכֵל אֶת הַטְּהוֹרִים[19]. נִטְמְאוּ**
16 **הָאֱמוּרִים וְהַבָּשָׂר קַיָּם - זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְהַבָּשָׂר נֶאֱכָל**
17 **לָעֶרֶב[20]. נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט[21] - לֹא יִזְרֹק**
18 **אֶת הַדָּם. וְאִם זָרַק - לֹא הֵרְצָה[22]. לְפִיכָךְ חַיָּבִין**
19 **בְּפֶסַח שֵׁנִי. שֶׁאֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל טֻמְאַת הַגּוּף[23]**
20 **אֶלָּא אִם נִטְמָא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם[24], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
21 **בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ[25].**

13) משנה בפסחים עח: כחכמים של רבי נתן שאכילה מעכבת. וראה למעלה פרק ג הלכה ב. 14) וכיון שנטמא הבשר ואינו ראוי לאכילה - אינו זורק את הדם. 15) וחייב לעשות פסח שני. 16) ופטור מלעשות פסח שני. 17) פסחים פ: במשנה. 18) כדברי רבינו בגמרא שם. 19) בתוספתא פסחים פרק ו: נטמאו חלבים והבשר קיים, אם יש כזית לכל אחד ואחד, יזרוק. ואם לאו, לא יזרוק. ומשמע לו לרבינו דבנטמא קצת הבשר עסקינן, מדקתני אם יש כזית לכל אחד ואחד (כסף־משנה). 20) במשנה שם עח: "נטמא החלב והבשר קיים, זורק את הדם". 21) שאם נטמאו לפני שנשחט - אין שוחטים עליו, ראה להלן פ"ה הלכה א, ופ"ו הלכה א. 22) כלומר, אף אם לא נודע עד שנזרק הדם. 23) שם פ: במשנה. 24) מת שלא ידעו עליו, ורק אחר שנטמא נודע שיש שם מת (ברייתא בפסחים פא:). ובמשנה שם: "נטמא טומאת התהום, הציץ מרצה". "ואיזוהי טומאת התהום? כל שאין אדם מכירה אפילו בסוף העולם, ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד, אבל הרוג לא, שהרי יודע בו זה שהרגו" (פ"ו מהלכות נזירות הלכה יח). 25) פ"ד הלכה ו. ושם כתב רבינו שאף אם נודע לו שהוא טמא טומאת התהום קודם שיזרוק הדם, וזרק אח"כ את הדם - הורצה, שהציץ מרצה על טומאת התהום אע"פ שהוא מזיד.

22 **ג. הַפֶּסַח שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם[26] אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאַרְבָּעָה**
23 **עָשָׂר - יִשָּׂרֵף מִיָּד[27]. נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים אוֹ מֵתוּ[28] אוֹ**

1 מָשְׁכוּ אֶת יְדֵיהֶם[29], אֲפִלּוּ נִטְמְאוּ אוֹ מֵתוּ קֹדֶם זְרִיקַת
2 הַדָּם[30] - מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַד שֶׁתְּעֻבַּר צוּרָתוֹ[31] וְאַחַר כָּךְ
3 יִשָּׁרֵף. זֶה הַכְּלָל[32]: כֹּל שֶׁפִּסּוּלוֹ בְּגוּפוֹ[33] - יִשָּׁרֵף
4 מִיָּד[34]; בַּדָּם אוֹ בַּבְּעָלִים[35] - תְּעֻבַּר צוּרָתוֹ וְאַחַר כָּךְ
5 יִשָּׁרֵף. לְפִיכָךְ, אִם שְׁחָטוֹ אַחַר שֶׁנּוֹדַע שֶׁמָּשְׁכוּ
6 הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם אוֹ מֵתוּ אוֹ נִטְמְאוּ וְנִדְּחוּ לְפֶסַח
7 שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יִשָּׁרֵף מִיָּד[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים
8 שֶׁיִּשָּׁרֵף אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים? כְּשֶׁנִּטְמְאוּ כָּל בְּנֵי
9 הַחֲבוּרָה; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ מִקְצָתָן - זָכוּ טְהוֹרִים
10 בְּחֶלְקָם שֶׁל טְמֵאִים[37]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמְאוּ מִקְצָתָן
11 אַחַר שֶׁהִתְחִילוּ לֶאֱכֹל[38] - זָכוּ הַטְּהוֹרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא
12 הִתְחִילוּ[39]. אֲבָל אִם הִתְחִילוּ כֻּלָּן וְנִטְמְאוּ מִקְצָתָן -
13 לֹא זָכוּ טְהוֹרִים בְּחֶלְקָן שֶׁל טְמֵאִים; אֶלָּא הַטְּהוֹרִים
14 אוֹכְלִין חֶלְקָם, וְחֵלֶק הַטְּמֵאִים יִשָּׁרֵף[40]. וְהוּא הַדִּין
15 אִם מֵתוּ מִקְצָתָן[41]. נִטְמָא שָׁלֵם[42] אוֹ רֻבּוֹ[43] - שׁוֹרְפִים
16 אוֹתוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה[44] בִּפְנֵי הַכֹּל, כְּדֵי לְבַיְּשָׁן עַד
17 שֶׁיְּזָהֲרוּ בּוֹ[45]. וְשׁוֹרְפִין אוֹתוֹ מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[46], כְּדֵי
18 שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּ אוֹתָן וְיֹאמְרוּ מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה גָּנְבוּ[47].
19 לְפִיכָךְ, אִם יִשְׂרְפוּהוּ בְּקַשׁ וּבְקָנִים[48] וְרָצוּ לִשְׂרֹף
20 מִשֶּׁל עַצְמָן - שׁוֹרְפִין[49]. נִטְמָא מִעוּטוֹ[50] וְכֵן הַנּוֹתָר[51]
21 - שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּחַצְרוֹתֵיהֶן[52] מֵעֲצֵי עַצְמָן[53], אֲבָל לֹא
22 מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, שֶׁלֹּא יִשְׂאֲרוּ מֵהֶן אֶצְלָם וְיִמְעֲלוּ
23 בָּהֶן[54].

26) משנה בפסחים פב. "הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד", ומפרש רבנו בפיה"מ "שיצא מן הבית שנאכל בו", וחזר בו רבינו כאן והעתיק "שיצא מירושלים", שהרי המדובר כשיצא ביום ארבעה־עשר, כמו שכתב רבינו: "שיצא וכו' שנטמא בארבעה עשר", וכן מוכח מזה שאמרו "ישרף מיד". ואילו בליל חמשה עשר, אסור לשרוף, שאין שורפין קדשים ביום־טוב (פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ה). ואם כן, על־כרחינו שיצא מירושלים, שאילו יציאה מחבורתו אינה אסורה אלא בליל חמשה עשר, כמו שנראה מדבריו להלן פ"ט הלכה א. ועיין שם הערה ג. ועיין 'תוספות יום טוב' ותפארת ישראל. 27) ואינו צריך עיבור צורה (ראה להלן), משום שהפסול הוא בגוף הבשר. 28) משנה שם, וכחכמים של ר' יוחנן בן ברוקא. והמדובר כשנטמאו או מתו לפני שחיטה, שלא נודע על זה אלא לאחר שחיטה, ראה להלן. 29) לפני שנשחט, שהרי לאחר שנשחט אינם יכולים למשוך את ידיהם, ראה למעלה פ"ב הלכה יד, אלא שלא נודע עד לאחר שנשחט, שמשכו ידיהם לפני השחיטה. וכל אלה כשלא נודע שנטמאו, שמתו ושמשכו ידם על לאחר זריקה, וראה להלן. 30) שם פב: כרב יוסף לפי הלשון השניה, ואליבא דחכמים של ר' יוחנן בן ברוקא, שאפילו לפני זריקה אין זה פסול הגוף אלא פסול בעלים. 31) מניח את הבשר עד שיסריח, או משאירו לילה אחד ונפסל בלינה. אחרת - אין לשרפו, משום בזיון קדשים. 32) פסחים עג: 33) כגון שנטמא הבשר. 34) ואין צריך להניח עד שתעובר צורתו, משום שהבשר נפסל ואין זה מבזה קדשים. 35) שנטמא הדם או נטמאו הבעלים. 36) שזה נחשב פסול בגוף הקרבן (כסף־משנה). ואף־על־פי שבפסחים עג: נראה מפורש, שאף אם לא נודע אלא לאחר שחיטה, ישרף מיד - סמך רבינו על דברי הירושלמי פסחים סוף פרק ו, שנראה משם, שאם לא נודע אלא אחר שחיטה - אין זה פסול הגוף (אור שמח). [ועיין בספר "הר המוריה" להלן פ"ב, מהלכות שגגות הלכה י]. 37) תוספתא פסחים פ"ז, וירושלמי שם סוף פרק ז. 38) כלומר, הטמאים התחילו לאכול (ירושלמי שם). 39) [כלומר, הטהורים עדיין לא התחילו. ובירושלמי שם מפורש, שכל־שכן אם התחילו הטהורים ולא התחילו הטמאים, שזכו הטהורים בחלקם של הטמאים. והמאירי שם פא: (עמ' 130) כתב "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול, לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו' וכן היא בתלמוד המערב". ונראה שיש לתקן דבריו: "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול [זכו בחלק הטמאים, אבל אם התחילו לאכול] - לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו'", שהכל תלוי באכילת הטהורים. וכן הוא ברמב"ם כ"י תימן להלן בסמוך: "אבל אם התחילו ונטמאו קצתן וכו'", ותיבת "כולן" חסרה. ולפי זה, הכל תלוי באכילת הטהורים כנ"ל. וכן מוכח מזה שרבינו השמיט ולא כתב למעלה דין התחילו הטהורים, אבל הלא בירושלמי שלפנינו מפורש להיפך כנ"ל, וראה עוד להלן]. 40) [שכיון שהתחילו כולן לאכול - נקבעה חבורתם (ראה להלן פ"ט הלכה א והערה ג, ולמעלה הערה כה, ובפ"ב הלכה טו הערה פז) וכיון שנטמאו מקצתם שאינם יכולים עוד להצטרף, נתפרדה החבילה, והרי הם מעתה כשתי חבורות, ואסור לטהורים לאכול מחלקם של הטמאים, לפי ש"אינו אוכל אלא בחבורה אחת" (להלן פ"ט הלכה א), אבל אם לא התחילו כולם לאכול, זכו הטהורים בחלקם של טמאים, שהם קובעים חבורתם במקומם. וכן נראה קצת בירושלמי שם שסמכו לדין הנ"ל ענין של שתי חבורות]. 41) תוספתא שם: "בני חבורה שמתו מקצתן או נטמאו מקצתן, השאר אוכלין ואין חוששין". 42) פירוש, כל הקרבן. 43) רוב הקרבן, ויש כאן פשיעת בעלים, לפיכך שורפין אותו לפני הבירה. 44) משנה בפסחים פא: וכל המקדש כולו נקרא בירה (רש"י שם), ויש שם הרבה אנשים. 45) גמרא שם: "מאי טעמא, א"ר יוסי בר חנינא כדי לביישן", "כדי שישמרו להבא ולא יבואו לידי טומאה" (פירוש המשניות שם). 46) משנה שם. והם עצי הקדש, שהוקדשו לשריפת קרבנות על המזבח, והתירו חכמים לעשות כן, כי כן הוא תנאי ב"ד מתחילה כשהקדישו את העצים, שישתמשו בהם גם לשם שריפת פסח שנטמא (תוס' שם ד"ה נטמא). 47) כרבא, ולא כרב יוסף שאמר "שלא לבייש את מי שאין לו [עצים]" (שם פב.) ופירושו של דבר: אם נצריכהו לשרוף במקדש בעצים שלו, - כשישארו לו עצים ויקחם לביתו, יחשדו בו הרואים שמעצי המערכה גנב. 48) שאין בהם חשד, שהרי "אינם ראויים למערכה, כדתנן בתמיד (כט.) באלו היו רגילים במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן" (רבינו חננאל שם). ויש שכתבו שהם פסולים למערכה (מאירי, וכן נראה מלשון הגמרא בפסחים שם "דאייתי קני וחריותא דלא חזי למערכה", ועיין

רש"י שם). 49) שם בגמרא: "מאי בינייהו (בין טעמו של רב יוסף לבין טעמו של רבא)? איכא בינייהו דאייתי קני וחריותא (שהביא קנים וענפי דקל) דלא חזי למערכה". לטעם של "חשד" - מותר, שאין חשד. ולטעם "שלא לבייש את מי שאין לו" - אסור, שהרי גם בקש ובקנים יש בושה למי שאין לו, ורבינו פסק כרבא שהטעם הוא משום "חשד". משום כך מותר לשרוף בקש וקנים של עצמן. 50) של הקרבן, ואין כאן פשיעה כל־כך (מאירי). 51) מן הקרבן. 52) כיון שלא פשעו, אין לביישן לשרוף בבירה בפני קהל רב. 53) שבחצרותיהן אין חשד שיאמרו שגנבו מעצי המערכה. וגם זה במשנה שם. 54) שם פב. "דילמא פיישן מינייהו, ואתי בהו לידי תקלה".

1 **ד. הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ אוֹ זָכָר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים[55] -**
2 **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמָיו פֶּסַח.**
3 **וְאִם לֹא נָפַל בּוֹ מוּם עַד שֶׁהִקְרִיב פִּסְחוֹ - יָבִיא**
4 **בְּדָמָיו שְׁלָמִים[56].**

55) והרי "אין שוחטין אלא מן הכבשים ומן העזים בלבד, זכר בן שנה" (למעלה פ"א הלכה א). 56) משנה בפסחים צז: "המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים, ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה לשלמים", ובתוס' ד"ה המפריש, וז"ל: אומר ר"ת דהא דקתני ויביא בדמיה שלמים, היינו בשנשתיירה אחר הפסח, אבל קודם הפסח יביא בדמיה פסח, וכן מפורש בברייתא תמורה יט. וראה בלח"מ כאן שמקשה על רבינו שפסק בפ"ג מהלכות פסולי המקודשין הלכה כג, ובפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד שאין בעלי חיים נדחים (היינו, שאין אומרים שבהמה שנדחתה בחיים לקרבן שהיא לא ראויה לו, שתידחה גם לקרבן שהיא כן ראויה לו. לדוגמא, בהמת נקבה שהופרשה לפסח, שהיא לא ראויה לזה, אין אומרים שמשום כך לא יקריבו אותה קרבן שלמים שהיא ראויה לזה) הי' לו לפסוק כאן לענין נקבה שהפרישה לפסח שהיא עצמה תיקרב שלמים, ולמה פוסק שיביא בדמיו שלמים. וראה מה שתירץ שם, ובתוספות יו"ט פסחים פ"ט מ"ז בביאור דברי הרמב"ם.

5 **ה. הִפְרִישׁ[57] פִּסְחוֹ וָמֵת[58] - לֹא יְבִיאֻנוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו**
6 **לְשֵׁם הַפֶּסַח[59], אֶלָּא לְשֵׁם שְׁלָמִים[60]. וְאִם הָיָה מְמֻנֶּה**
7 **עִם אָבִיו עָלָיו - יְבִיאֻנוּ לְשֵׁם פֶּסַח[61]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
8 **אֲמוּרִים?[62] כְּשֶׁמֵּת אָבִיו אַחַר חֲצוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר[63];**
9 **אֲבָל קֹדֶם חֲצוֹת - הֲרֵי זֶה נִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי, מִפְּנֵי**
10 **שֶׁהוּא אוֹנֵן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[64], וְיָבִיא פִּסְחוֹ זֶה בַּשֵּׁנִי[65].**

57) משנה בפסחים צא. 58) ואין עליו מנויים אחרים זולתו. 59) שהרי אין לו מנויים. וראה למעלה פ"ב הלכה ה. 60) שכל מותר הפסח קרב שלמים, ראה להלן הלכות ר"ז. ואין להקריבו אחר תמיד של בין הערבים, משום "עליה השלם כל הקרבנות". ראה פרק א מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג (מאירי שם). 61) שהרי יש לקרבן עדיין בעלים, ואין זה פסח שמתו בעליו (ברייתא שם). 62) שיביאנו לשם פסח, אם הוא ממונה עליו. 63) ולא חלה עליו אנינות, שמשעת שחיטת הפסח כיום־טוב הוא חשוב, שאומר בו הלל, לפיכך לא חלה עליו אנינות (רבינו חננאל שם), וכל זה הוא שם בגמרא על דברי הברייתא. 64) להלן פ"ו הלכה ט. 65) ודין זה הוא גם למ"ד בעלי חיים נדחים, שמכיון שמת קודם חצות לא נקבע כלל לקרבן פסח, ולדברי הכל אינו נדחה, ואפשר להקריבו בפסח שני, ראה שם בגמרא בתירוץ רבה.

11 **ו. מִי שֶׁאָבַד פִּסְחוֹ וּמְצָאוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ פֶּסַח אַחֵר**
12 **וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין - יַקְרִיב אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה**
13 **לְשֵׁם פֶּסַח[66], וְהַשֵּׁנִי יִקְרַב שְׁלָמִים[67]. מְצָאוֹ אַחַר**
14 **שֶׁשָּׁחַט פִּסְחוֹ - הֲרֵי זֶה יִקְרַב שְׁלָמִים[68]. וְכֵן אִם**
15 **הֵמִיר בָּזֶה הַנִּמְצָא[69] אַחַר שְׁחִיטָה - הֲרֵי תְּמוּרָה זוֹ**
16 **תִּקְרַב שְׁלָמִים[70]. אֲבָל אִם מְצָאוֹ קֹדֶם שְׁחִיטַת זֶה**
17 **שֶׁהִפְרִישׁ, הוֹאִיל וְזֶה הַנִּמְצָא רָאוּי לְהַקְרִיבוֹ פֶּסַח**
18 **וְרָאוּי לְהַקְרִיבוֹ שְׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[71], אִם הֵמִיר**
19 **בָּזֶה הַנִּמְצָא, בֵּין קֹדֶם שְׁחִיטַת הַמַּפְרִשׁ תַּחְתָּיו בֵּין**
20 **אַחַר שְׁחִיטָה - אֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֻבָה, אֶלָּא תִּרְעֶה עַד**
21 **שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים[72].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מִי שֶׁאָבַד פִּסְחוֹ וּמְצָאוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ פֶּסַח אַחֵר וְהֲרֵי שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין – יַקְרִיב אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה בוֹ".

אבל באותו מקרה בפר ושעיר של יוהכ"פ שאבדו, פסק הרמב"ם (עבודת יוהכ"פ פ"ה הט"ז) שיקרבו הראשונים. ויש להסתפק מה יהיה הדין באשם שאבד, האם הוא כמו קרבן פסח או כמו פר ושעיר של יוהכ"פ. ונראה שבכגון דא שלא נמצא מפורש, יש למצוא סימוכין ממקום אחר ולא חידוש, וכיון שנאמר הכלל "כל שבחטאת מתה - באשם עולה, וכל שבחטאת מתה - בפסח קרב שלמים", והדין שווה בשניהם, נמצא הדין באשם כבפסח, ולא כדין פר ושעיר של יוהכ"פ.

(על־פי לקו"ש חל"ז עמוד 147)

66) כדברי חכמים בברייתא יומא (סד.). 67) כדברי ר' ליעזר בירושלמי פסחים פ"ט ה"ו, ומה ששנינו במשנה פסחים צו: "הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח, ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים", אינו אלא למאן־דאמר "בעלי חיים נדחים", אבל לפי מה שפסק רבינו, ש"בעלי חיים אינם נדחים" (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כג), - השני עצמו קרב שלמים (כסף־משנה, ועיין ראב"ד). וראה למעלה הלכה ח והערה נט. 68) שם במשנה פסחים צו: "נמצא אחר שחיטת הפסח, קרב שלמים". שכיון שנמצא לאחר שחיטה - לא קבעתו שעת השחיטה בשם פסח ואינו דחוי. 69) שאמר: זו תמורת זו, שדין הוא שהתמורה אף היא קודש. 70) שם במשנה, "אחר שחיטת הפסח, קרב שלמים וכן תמורתו". 71) בהתחלת הלכה זו. 72) אף־על־פי שסובר רבינו "אין בעלי חיים נדחים" - כיון שאין לשני קדושה אחת בלבד אלא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים, אין בו כח

להתפיס לתמורתו להיקרב בעצמו, אלא ירעה עד שיסתאב (כסף־משנה, עיין שם).

ז. פֶּסַח שֶׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ[73] וּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח[74] - הֲרֵי הֵם כִּשְׁלָמִים לְכָל דָּבָר[75]: טְעוּנִין סְמִיכָה[76] וּנְסָכִים[77] וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק[78], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּפֶסַח[79].

73) כלומר, הופרש בתוך שנתו, ולפני שהגיע זמן ההקרבה מלאה לו שנה, וראה למעלה פ"א הלכה א, שאין שוחטין אלא בן שנה. וראה להלן. 74) כגון תמורת הפסח או פסח שאבד שנתכפרו בעליו באחר, או חגיגת ארבעה עשר (רש"י פסחים צו:). 75) פסחים שם. ואין זה דומה להפריש פסח בן שתי שנים שירעה עד שיפול בו מום (למעלה הלכה ד) - ששם דחהו בידים, אבל כאן שהפרישו בתוך שנתו ומלאה לו שנה, אינו דחוי בידים, אלא נדחה ממילא, ועיין שם בלחם־משנה. 76) שצריך לסמוך ידיו על ראש הקרבן כשהוא חי. 77) שיביא יין עם הקרבן. 78) "מפריש החזה ושוק הימין ונותן האימורין עם החזה ושוק על ידי הבעלים, וכהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף הכל לפני ה' במזרח" (פ"ו מהלכות מעה"ק הלכה ו). 79) ראה בפ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, שאין הפסח טעון סמיכה, ובפ"ב שם הלכה ג שאינו טעון נסכים, ובפ"ט שם הלכה כה, שאינו טעון תנופת חזה ושוק.

ח. פֶּסַח שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים - יִקְרְבוּ כֻּלָּן שְׁלָמִים[80]. נִתְעָרֵב[81] בִּזְבָחִים אֲחֵרִים[82] - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה[83] וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן שְׁלָמִים[84], וַיַּפְסִיד הַמּוֹתָר מִבֵּיתוֹ[85], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[86]. נִתְעָרֵב[87] בִּבְכוֹרוֹת - יִרְעוּ הַכֹּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[88], וְיֹאכְלוּ כִּבְכוֹר בַּעַל מוּם[89]; וְיָבִיא בְּהֵמָה שֶׁהִיא יָפָה כַּיָּפָה שֶׁבַּתַּעֲרוּבוֹת[90] וְיֹאמַר: כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הַפֶּסַח - קְדֻשָּׁתוֹ תָּחוּל עַל זוֹ[91]. וַיַּקְרִיבֶנָּה שְׁלָמִים, אִם קָרַב פִּסְחוֹ[92].

80) "זה פשוט על־פי מה שנתבאר דמותר פסח קרב שלמים (כסף־משנה). ומה שאמרו בתוספתא פסחים פ"ט, וזבחים פ"ח: "שלמים שנתערבו עם שלמים הבאים מחמת הפסח ירעו עד שיסתאבו", אין זה אלא לדעת האומרים שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה (פסחים פט.), ואם יקריבם לשלמים נמצא מביא שלמים, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, לבית הפסול. אבל מדברי רבינו שהשמיט דברי הגמרא הנ"ל, ולא הביא שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה - נראה שסובר שדינו כשלמים ונאכל לשני ימים ולילה אחד (ראה בצל"ח לפסחים ע:) ולפיכך פסק שיקרבו כולם שלמים. וראה בשער המלך פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יח וב"הר המוריה" וב"אור שמח" כאן. וכתב המאירי (פסחים צח.): "ויקרבו כולן שלמים לאחר זמן הפסח ולא בזמן הפסח, מפני שהשלמים טעונין סמיכה, ופסח אינו טעון סמיכה. ואם סומך בה, עובד עבודה בקדשים". 81) משנה בפסחים צח. 82) כגון באשם ובעולה, שאף הם זכרים. ואינם שווים לא בענין אכילה ולא בענין מתן דמים. 83) פירוש, כשאין דמי הבהמות שוים, יביא עולה בסכום כסף שהיה שוה הקרבן היפה, שמא העולה היתה היותר חשובה, וכמו כן האשם יביא בדמי היפה, שמא הוא היה השוה יותר. 84) זהו בשביל הפסח שקרב עתה לשם שלמים, שמותר הפסח קרב שלמים, שמא הוא החשוב ביותר. 85) כגון שהיה אחד מהם שוה דינר אחד, השני שנים והשלישי שלשה, בסך־הכל ששה דינרים, והוא צריך לקנות כל אחד מהם בשלשה, בסך־הכל תשעה, ונמצא מפסיד שלשה דינרים. 86) פרק ו הלכה ה. 87) פסחים צח: לדעת רבנן החולקים על ר' שמעון. 88) "ולמה לא יקרבו? לפי שהפסח נאכל לכל אדם עד חצות, והבכור לשני ימים, ואינו נאכל אלא לכהנים, ואין מביאים קדשים לבית הפסול ואין ממעטים באכילתם" (פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב). 89) ראה פ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה יב. 90) שמא הפסח היה היפה שבהם. 91) שהפסח שנפל בו מום, יש לו פדיון. אבל בכור בעל מום אינו נפדה (פ"ג מהלכות תמורה הלכה ב). 92) שמותר הפסח מקריבו שלמים, ואם לא קרב פסחו - מקריבו פסח.

ט. הַמַּפְרִישׁ[93] פִּסְחוֹ עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר[94] וְנִתְגַּיֵּר, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר[95] וְנִשְׁתַּחְרֵר, עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהֵבִיא[96] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיבוֹ לְשֵׁם פֶּסַח[97]; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[99].

93) לפי ירושלמי פסחים פ"ל הלכה ב, ראה להלן. 94) שאז אינו ראוי לפסח, ראה להלן פ"ט הלכה ז. 95) כלומר, חצי עבד כנעני וחצי בן חורין, שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, עד שיעשה כולו בן חורין (למעלה פ"ב הלכה י"ג), ובהגהות "טוב ירושלים" על הירושלמי שם נדחק בזה. 96) קטן שהפריש פסח כדי להקריבו לאחר שיגדיל והגדיל. והמדובר כשהיה בן שתים־עשרה שנה ויום אחד, שהוא "מופלא סמוך לאיש" שנדרו נדר והקדשו הקדש (ראה בכסף־משנה למעלה פ"ב הלכה ד). 97) אע"פ שבשעה שהפרישו לא היו מחוייבים, ועכשיו כשהשתחרר או נתגדל או נתגייר, הוא כאדם אחר, יכול להקריב את הפסח הזה, משום שבעלי חיים אינם נדחים, וראוי עכשיו הפסח להקרבה. ואילו היה דבר זה לאחר שחיטה היה הקרבן נדחה, אבל אם הקריבו עליו כשהיה קטן, ושוב גדל - יצא בקרבן שהקריבו עליו בקטנותו (לקמן פ"ה הלכה ז). 98) בירושלמי פסחים פ"ח ה"ב: "א"ר יוחנן, הפריש פסחו עד שלא נתגייר ונתגייר; עד שלא נשתחרר ונשתחרר; עד שלא הביא ב' שערות והביא ב' שערות, צריך להמנות על פסח אחר", וסובר רבינו שזה אינו אלא למאן־דאמר בעלי חיים נדחים, ור' יוחנן לשיטתו שסבר כן ביומא סד (אור שמח). אבל לדעת רבינו שאין בעלי חיים נידחין, הרי זה מקריבו לשם פסח (כסף־משנה). 99) פ"ג הלכה כג.

י. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְפִסְחוֹ וְהוֹתִירוּ[100] - יָבִיא הַמּוֹתָר שְׁלָמִים[101]. הַמְמַנֶּה אֲחֵרִים[102] עַל פִּסְחוֹ וְעַל חֲגִיגָתוֹ[103] - הֲרֵי הַמָּעוֹת שֶׁיִּקַּח מֵהֶן בְּחֶלְקָם חֵלִין[104]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הִפְרִישׁ טָלֶה לְפִסְחוֹ וְזֶה הִפְרִישׁ

מָעוֹת לְפִסְחוֹ, וְלָקַח מִמֶּנּוּ הַמָּעוֹת וּמִנָּהוּ עַל פִּסְחוֹ[105] - חֲרֵי הַמָּעוֹת חֻלִּין; שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִקְדִּישוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פִּסְחֵיהֶן וְאֶת חֲגִיגָתָן וְאֶת מְעוֹת פִּסְחֵיהֶן וַחֲגִיגָתָן[106].

100) הפריש סכום כסף כדי לקנות שה או כבש לקרבן פסח, והשיג שה או כבש בפחות מן הסכום שהפריש. 101) פסחים ע: "אמר רב נחמן וכו' מנין למותר הפסח שקרב שלמים, שנאמר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר, וכי פסח מן הבקר בא, והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים? אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר (שהוא שלמים). 102) פסחים פט: בברייתא. שהפרישו מעות לשם קניית פסח או חגיגה, והלך הוא ומינה אותם על שלו, והם נתנו לו את המעות כל אחד לפי חלקו. 103) חגיגת ארבעה עשר, שאף היא באה לכל המנויים (רש"י). [והמאירי שם כתב: "שלא היתה נאכלת אלא למנויים". אבל זה אינו אלא לבן תימא (פסחים ע.), אבל לדעת חכמים אין דינה כפסח, ראה להלן פרק י הלכה יב, ובפ"ח מהלכות חמץ ומצה ולחם־משנה שם, ובצל"ח פסחים ע.]. 104) שקדושת המעות (שהפרישו לשם פסח או חגיגה) נתחללה על הטלה שנמנו עמו, והמעות יוצאות לחולין. 105) כלומר, אין חילול אלא כשההקדש נתפס על דבר של חולין, אבל אם שניהם הקדש אין מתחלל הקדש על הקדש, וכאן הרי הוקדש הפסח והוקדשו המעות. 106) שאם ימנו אחד על פסחו, שיהיו המעות חולין ביד מי שימנו. ולא רק לצרכי הפסח, כמו עצים לצלייתו ומצה ומרור, אלא אפילו לקנות בגד לעצמו. וכרבי בפסחים צ. וכמאן דמיקל בפלוגתא דרבה ורבי זירא. ולמדו כן גם מהפסוק "אם ימעט הבית מהיות משה" - "החיה עצמך מן השה", כלומר: קנה לעצמך כל צרכיך. וראה משנה־למלך.

יא. עֵצִים שֶׁל צְלִיַּת הַפֶּסַח - כַּפֶּסַח. וְכֵן מַצָּה וּמָרוֹר, הוֹאִיל וְהֵן מַכְשִׁירֵי הַפֶּסַח - חֲרֵי הֵם כַּפֶּסַח. וְאִם לָקַח מִמְּעוֹת הַפֶּסַח מִמִּי שֶׁמָּנָה אוֹתוֹ עִמּוֹ כְּדֵי לְמַנּוֹתוֹ עִמּוֹ בְּמַצָּה וּמָרוֹר אוֹ לִהְיוֹת לוֹ חֵלֶק בָּעֵצִים שֶׁצּוֹלֶה בָּהֶן - חֲרֵי הַמָּעוֹת חֻלִּין[107].

107) המדובר כאן כשקיבל המעות שהפריש חבירו לפסח - עבור עצים או עבור מצה ומרור (משנה־למלך). והשמיענו בזה, שלא רק אם מקבל המעות עבור הפסח, המעות חולין, אלא אף אם מקבל המעות עבור עצים או עבור מצה ומרור - המעות מתחללים, שהמצה ומרור והעצים לצלייה הם כפסח עצמו. ודבר זה לא נזכר בגמרא, ולמדו מתוך מה שאמרו בסוגיא שם אליבא דמאן דמיקל (שרבינו פוסק כמותו, ראה למעלה), שהמחלוקת של רבי וחכמים אינה אלא לקנות במעות חלוק וטלית שאינם צרכי הפסח, אבל בעצים ומצה ומרור, אפילו חכמים מודים שמותר לקנות - הרי שהם כפסח עצמו (משנה־למלך). וצריך לומר שגם זה משום על־מנת כן הקדישו ישראל את מעות פסחיהם, כנ"ל.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר קרבן פסח־שני ומי חייב להביאו ואם דוחה שבת, ואם מילת בניו הקטנים ומילת עבדיו מעכבים הפסח.

א. מִי שֶׁהָיָה[2] טָמֵא[3] בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו[4], אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה[5], אוֹ נֶאֱנַס בְּאֹנֶס אַחֵר, אוֹ שֶׁשָּׁגַג[6] וְלֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן - חֲרֵי זֶה מֵבִיא פֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי[7] בֵּין הָעַרְבַּיִם[8]. וּשְׁחִיטַת פֶּסַח זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[9], וְדוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת[10]; שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי תַּשְׁלוּמִין לָרִאשׁוֹן, אֶלָּא רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת[11].

2) משנה, פסחים צב, ב. 3) שנאמר (במדבר ט, י־יא) "איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני". 4) כלומר: זבים וזבות נדות ויולדות ובועלי נדות, שאינם יכולים לאכול את הפסח בליל חמשה עשר בניסן, שאין שוחטים עליהם, שאילו הנוגע בנבילה ושרץ הרי זה טובל ושוחטין עליו אחר שיטבול (להלן פ"ו ה"א). וההבדל ביניהם לענין כרת, ראה להלן ה"ב־ד. 5) שנאמר (במדבר שם) "איש איש כי יהיה וגו' בדרך רחוקה וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני". 6) משנה, שם. ונלמד מן הכתוב (שם) "איש איש כי יהיה טמא", "איש איש, ריבה אנוסים ושוגגים" ('ירושלמי' פ"ט ה"א). 7) חודש אייר. 8) כמו שנאמר (במדבר שם) "איש איש וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו". 9) בכת"י תימן ובדפוס רומי: "בפני עצמה". וכרבי, שם צג, א. ראה להלן. 10) משנה, שם צה, א. שכל שנאמר בו "במועדו" דוחה את השבת (פסחים סו.) ופסח שני נאמר בו (במדבר שם, יג) "כי קרבן ה' לא הקריב במועדו". ולדעת רבי, שהיא מצוה בפני עצמה, הכוונה לפסח שני (שם צג.). וראה רש"י שם צה: ד"ה דוחה. 11) על פסח שני, כרבי (שם צג.) הסובר ש"וחדל לעשות הפסח ונכרתה", היינו שלא עשה פסח ראשון, ו"כי קרבן ה' לא הקריב במועדו", היינו שלא עשה פסח שני שחייב כרת בשניהם. ואילו לרבי נתן, שאמר "פסח שני תשלומין לראשון" — אין חייבין כרת על השני, ו"לא הקריב במועדו" היינו ראשון (שם צג:).

ב. כֵּיצַד?[12] מִי שֶׁשָּׁגַג אוֹ נֶאֱנַס וְלֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן, אִם הֵזִיד וְלֹא הִקְרִיב בַּשֵּׁנִי - חַיָּב כָּרֵת[13]; וְאִם שָׁגַג אוֹ נֶאֱנַס אַף בַּשֵּׁנִי - פָּטוּר[14]. הֵזִיד וְלֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן - חֲרֵי זֶה מַקְרִיב בַּשֵּׁנִי[15]; וְאִם לֹא הִקְרִיב בַּשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁגַג - חֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת[16], שֶׁחֲרֵי לֹא הִקְרִיב קָרְבַּן ה' בְּמוֹעֲדוֹ וְהָיָה מֵזִיד. אֲבָל מִי שֶׁהָיָה טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵזִיד בַּשֵּׁנִי - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, שֶׁכְּבָר נִפְטַר בְּפֶסַח רִאשׁוֹן מִן הַכָּרֵת[17].

12) חיוב הכרת בשני. 13) שם צג, ב: "שגג בראשון והזיד בשני, לרבי חייב". 14) שם: "שגג בזה ובזה, דברי

הכל פטור". 15) שם בגמרא, שגם מזיד בכלל. וב'ירושלמי' (פ"ט ה"א) אמרו: "מזיד מניין (= שמביא פסח שני), אמר רבי זעירה, "והאיש" לרבות את המזיד". 16) שם צג, ב: "הזיד בראשון ושגג בשני, לרבי ולרבי נתן חייב". וראה למעלה פ"א ה"ב ובמה שכתבנו שם. 17) במשנה, שם: "אם כן, למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה, שאלו פטורין מהכרת, ואלו חייבין בהכרת". וכתב רבינו בפירוש המשניות, שם: "שטמא ושהיה בדרך רחוקה בפסח ראשון ולא עשו את השני אף במזיד, אינו חייב כרת, שכבר נפטר מפסח ראשון שנאמר בו לשון כרת, ונדחה לפסח שני שלא נאמר בו לשון כרת, ואם שגג או נאנס בפסח ראשון ולא עשה את השני חייב כרת, כי לשון התורה כל מי שלא היה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה פסח כלל חייב כרת". וראה בהשגת הראב"ד. ואף־על־פי שבגמרא שם הקשו: "ואלו חייבין בהכרת וכו' אילמיא אשוגג ונאנס, שוגג ונאנס בני כרת נינהו?" ולא פירשו כדברי רבינו הנ"ל, - היינו, משום שרצו ליישב המשנה גם לדעת רבי נתן, שאין חיוב כרת בפסח שני, אבל לפי ההלכה שיש חיוב כרת בפסח שני, וכדעת רבי, המשנה מתפרשת היטב כנ"ל (לחם־משנה). וראה להלן ה"ט ובהערה.

1 **ג. וּמִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְשָׁחֲטוּ וְזָרְקוּ עָלָיו[18] אֶת**
2 **הַדָּם, אַף עַל פִּי שֶׁבָּא לָעֶרֶב - לֹא הֶרְצָה, וְחַיָּב**
3 **בְּפֶסַח שֵׁנִי[19].**

18) שלוחיו. 19) פסחים צב, ב. כדעת רב ששת, שזה שהוא בדרך רחוקה נדחה הוא מן הפסח כמו טמא, ולפיכך אם שחטו וזרקו עליו – לא הורצה (ויתכן, כי מי שהיה בירושלים והיה חולה ברגליו שהרי הוא אנוס ואינו בדרך רחוקה (להלן ה"ט) – אם שחטו עליו, הורצה, וראה להלן ה"ז והערה לז).

4 **ד. טָמֵא שֶׁיָּכוֹל לִטַּהֵר בְּפֶסַח רִאשׁוֹן[20] שֶׁלֹּא טָבַל**
5 **אֶלָּא יָשַׁב בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן, וְכֵן עָרֵל[21]**
6 **שֶׁלֹּא מָל עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן - הֲרֵי זֶה מֵזִיד**
7 **בָּרִאשׁוֹן[22]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא עָשָׂה אֶת הַשֵּׁנִי אֲפִלּוּ**
8 **בִּשְׁגָגָה - חַיָּב כָּרֵת[23].**

20) כגון הנוגע בנבילה ושרץ וכיוצא בהן, שהם טובלים ושוחטים עליהם אחר טבילתם (להלן פ"ו ה"ב). וראה למעלה ה"א והערה ג. 21) ישראל, אבל גוי שנתגייר ומל וטבל בערב הפסח - אין שוחטין עליו, ראה להלן פ"ו ה"ז. 22) ברייתא, פסחים סט, ב: "יכול לא יהא ענוש כרת אלא שהיה טהור ושלא היה בדרך רחוקה, ערל וטמא שרץ ושאר כל הטמאים מנין? תלמוד־לומר והאיש". 23) כדין הזיד בראשון, למעלה ה"ב.

9 **ה. כְּשֵׁם שֶׁמִּילַת עַצְמוֹ מְעַכְּבָתוּ מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח[24], כָּךְ**
10 **מִילַת בָּנָיו הַקְּטַנִּים[25] וּמִילַת כָּל עֲבָדָיו[26], בֵּין גְּדוֹלִים**
11 **בֵּין קְטַנִּים[27], מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: הִמּוֹל לוֹ כָּל**
12 **זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂתוֹ[28]. וְאִם שָׁחַט קֹדֶם שֶׁיִּמּוֹל**
13 **אוֹתָם - הַפֶּסַח פָּסוּל[29]. וְכֵן טְבִילַת אַמְהוֹתָיו לְשֵׁם**
14 **עַבְדוּת מְעַכְּבָתוּ[30]. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה, שֶׁהַטְּבִילָה**
15 **לִשְׁפָחוֹת כַּמִּילָה לַעֲבָדִים[31].**

24) שנאמר (שמות יב, מח): "וכל ערל לא יאכל בו". ובמכילתא (שם): "למה נאמר, לפי שנאמר כל בן נכר לא יאכל בו, אבל ישראל ערל - שומע אני יהא כשר לאכול פסח, ת"ל וכל ערל לא יאכל בו". ואין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכול, ראה למעלה פ"ב ה"ג. 25) שחייב למולם. אבל גדולים אינו חייב למול, שהרי הם חייבים למול עצמם (פ"א מהל' מילה ה"ב). ועי' בפירוש המשניות, שבת פי"ט מ"ו. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה ב אות ב. 26) הכנענים. 27) שחייב למול גם הקטנים וגם הגדולים. 28) במכילתא, שם: "המול לו כל זכר, מגיד שמילת זכרים מעכבתו וכו' מילת עבדים מנין, הרי אתה דן: נאמר כאן "אז", ונאמר להלן "אז" ("וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו"), מה להלן מילת עבדים, אף כאן מילת עבדים". וראה ביבמות ע, ב. עא, א. 29) למד כן מדברי הגמרא ביבמות עא, א – שאלו, למה הוצרך פסוק מיוחד למילת זכריו שמעכבתו מאכילת הפסח, והלא כבר עכבוהו בשעת ההקרבה, הרי שאף בדיעבד פסול ('אור שמח'). 30) כן הוא בתוספתא פסחים פ"ח: "מי שהיו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו, מעכבין אותו מלאכול". וכן במכילתא דרשב"י (שמות יב, מד) "ומלתה אותו אז יאכל בו, זה רבו, שאם היו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו, מעכבין אותו לאכול פסח". וראה להלן שכשם שמעכבין מלאכול, כן מעכבין מלעשות. 31) ראה יבמות מו, ב: "ורבי יהושע, טבילה באמהות מנלן, סברא הוא, דא"כ במה נכנסו תחת כנפי השכינה". ומכיון שהטבילה בשפחות כמילה בעבדים – כשם שמילה בעבדים מעכבת גם לאכילתו (להלן פ"ט ה"ט) וגם לעשייתו, כמבואר כאן, כמו כן טבילה בשפחות.

16 **ו. הַקָּטָן - אֵין מִילַת עֲבָדָיו וּטְבִילַת שִׁפְחוֹתָיו**
17 **מְעַכְּבָתוּ מִלְּהִמָּנוֹת עַל הַפֶּסַח[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל עֶבֶד**
18 **אִישׁ[33] - לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן[34].**

32) עם בני חבורה גדולים. ראה למעלה פ"ב ה"ד: "ושוחטין על הקטנים שיהיו מכלל בני החבורה". 33) וגו': "מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו". 34) מכילתא דרשב"י (שם): "יכול אף עבדי קטן יהו מעכבין אותו לאכול פסח, ת"ל עבד איש, עבדי איש מעכבין אותו לאכול פסח, ואין עבדי קטן מעכבין אותו לאכול פסח" (ובמכילתא דרבי ישמעאל, מפורש שעבדי קטן מעכבין אותו, ראה בכסף־משנה), וסובר רבנו דמ'גזירה שוה' של "אז־אז" למדים שגם להקריב את הפסח אין מעכבין אותו מילת עבדיו וטבילת אמהותיו של הקטן.

19 **ז. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי, וְכֵן קָטָן**
20 **שֶׁהִגְדִּיל בֵּין שְׁנֵי פְּסָחִים[35] - חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח**
21 **שֵׁנִי[36]. וְאִם שָׁחֲטוּ עָלָיו[37] בָּרִאשׁוֹן - פָּטוּר[38].**

35) בין פסח ראשון לפסח שני. 36) כרבי, בפסחים צג, א - שאין פסח שני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו, ראה למעלה ה"א. 37) כלומר, על הקטן (כסף־משנה). 38) אף כי בעת ששחטו עליו הראשון לא היה בר חיוב – פטור הוא לעשות פסח שני, מכיון ששוחטין עליו וממנים אותו על הפסח, שנאמר (שמות יב, ג) שה לבית אבות,

מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' (פסחים פח.) נפטר הוא בכך מלהקריב פסח שני (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). (ואסמכתא לכך, מה שאמר רב נחמן (שם צב:) שמי שהיה בדרך רחוקה שפטור מקרבן פסח ושחטו וזרקו עליו, הורצה ופטור מפסח שני, משום ש"מיחס הוא דחס רחמנא עליו, ואי עביד תבוא עליו ברכה" (אלא שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת רב ששת, שמי שהיה בדרך רחוקה הרי הוא כטמא ונדחה, ראה למעלה ה"ג) – הרי שכל שהוא פטור רק משום שהתורה חסה עליו – אם עשה הורצה ופטור מפסח שני, והרי גם קטן אינו פטור מעונש אלא משום "דרחמנא הוא דחס עליה" (סנהדרין נה:) והרי הוא כמו שהיה בדרך רחוקה לדעת רב נחמן, שאם שחטו עליו הורצה ופטור מפסח שני (וראה למעלה ה"ג והערה יח). אבל יש להבין איך יצא ידי חובתו בפסח שהקריבו עליו כשהיה קטן. וראה ב'מגן אברהם' סי' רסז ס"ק א, ד"ה וצ"ע).

1 **ח. נָשִׁים שֶׁנִּדְחוּ לַשֵּׁנִי, בֵּין מִפְּנֵי הָאֹנֶס וְהַשְּׁגָגָה בֵּין**
2 **מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה וְדֶרֶךְ רְחוֹקָה - הֲרֵי פֶּסַח שֵׁנִי לָהֶם**
3 **רְשׁוּת: רָצוּ שׁוֹחֲטִין, רָצוּ אֵין שׁוֹחֲטִין. לְפִיכָךְ אֵין**
4 **שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי עַצְמָן בְּשַׁבָּת בְּפֶסַח שֵׁנִי[39]. אֲבָל**
5 **אִם הָיְתָה הָאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי חֲבוּרָה - מֻתָּר[40]. וְאֵי**
6 **זוֹ[41] הִיא דֶּרֶךְ רְחוֹקָה? חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִיל[42] חוּץ**
7 **לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם[43].**

39) אבל בחול שוחטין עליהן בפני עצמן אפילו בפסח שני, ראה למעלה פ"ב ה"ד, ובהערות שם. 40) כרבי יהודה (פסחים צא:) שאמר: אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני עושין אותה טפילה לאחרים". וראה למעלה שם. 41) בכת"י תימן, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכן נראה בדפוס רומי. 42) משנה, פסחים צג, ב: "איזו היא דרך רחוקה, מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר וכו'" והלכה כרבי עקיבא (פירוש המשנה, שם). ואמר עולא (שם): "מן המודיעים לירושלים, חמשה עשר מילין". 43) (ולא תלו הדבר בקרבת מקום לעזרה, אלא לחומת ירושלים, שצריך שיהא ראוי להיות בשעת התחלת השחיטה (ראה להלן) במקום שראוי לאכילת הפסח). וכן מורה לשון הגמרא שם: "מן המודיעים לירושלים".

8 **ט. מִי שֶׁהָיָה בֵּינוֹ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר**
9 **עִם עֲלִיַּת הַשֶּׁמֶשׁ[44] חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִיל אוֹ יָתֵר - הֲרֵי**
10 **זֶה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵינָהּ פָּחוֹת מִזֶּה - אֵינוֹ**
11 **בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם**
12 **אַחַר חֲצוֹת[45] כְּשֶׁיְּהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו בְּנַחַת[46]. הָלַךְ וְלֹא**
13 **הִגִּיעַ מִפְּנֵי שֶׁעִכְּבוּהוּ הַבְּהֵמוֹת בְּדַרְכָּם[47], אוֹ שֶׁהָיָה**
14 **בִּירוּשָׁלַיִם וְהָיָה חוֹלֶה בְּרַגְלָיו וְלֹא הִגִּיעַ לָעַזָּרָה עַד**
15 **שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן[48] - הֲרֵי זֶה אָנוּס וְאֵינוֹ בְּדֶרֶךְ**
16 **רְחוֹקָה[49]. מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ[50] חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם[51]**
17 **וְהִבְטִיחוּהוּ לָצֵאת לָעֶרֶב - שׁוֹחֲטִין עָלָיו[52], וּכְשֶׁיֵּצֵא**
18 **לָעֶרֶב - יֹאכַל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה חָבוּשׁ**
19 **בְּיַד יִשְׂרָאֵל[53]; אֲבָל אִם הָיָה חָבוּשׁ בְּיַד עוֹבְדֵי**
20 **כּוֹכָבִים - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו[54] עַד שֶׁיֵּצֵא[55]. וְאִם**
21 **שָׁחֲטוּ עָלָיו וְיָצָא - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל; וְאִם לֹא יָצָא -**
22 **פָּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט עָלָיו[56]. וְכֵן**
23 **הָאוֹנֵן[57] וְהַחוֹלֶה וְהַזָּקֵן שֶׁהֵם יְכוֹלִים לֶאֱכֹל[58]**
24 **שֶׁשָּׁחֲטוּ עֲלֵיהֶן[59], וְאַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם נִטְמְאוּ בְּמֵת**
25 **וַהֲרֵי אֵינָן יְכוֹלִין לֶאֱכֹל - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת**
26 **פֶּסַח שֵׁנִי[60].**

44) כן משמע בגמרא שם, שמה שאמרו חמשה עשר מילין, הוא משעת הנץ החמה ולא מעלות השחר. 45) כן מפרש רבינו, מה שאמר עולא (שם צג:) "כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה", דהיינו בשעת התחלת זמן השחיטה. (וכן נראה שם בסוגיא, מדברי רבי יהודה שאמר: "כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה", והיינו ודאי בשעת התחלת זמן אכילה, כמו שכתבו ה'תוספות', שהרי הלכה כרבי עקיבא שהפסח נאכל כל היום מן התורה (להלן פ"ח הט"ו), ולמה לא נתנו לו מרחק של שלשה מיל? אלא על־כרחך שמדובר בתחילת זמן אכילה, ואם כן הוא־הדין ש"בשעת שחיטה" לעולא, היינו תחילת זמן שחיטה. ועוד שאם לדברי עולא – סוף זמן שחיטה, מה בינו לבין רב יהודה? ועי' 'תוספות' שם ד"ה רב יהודה). 46) אבל אם אינו יכול להגיע אלא בסוסים ובפרדים, הרי זו דרך רחוקה (שם צה.) 47) שם צד, א: "היה עומד לפנים מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרנות המעכבות אותו, יכול לא יהא חייב, ת"ל (במדבר ט) ובדרך לא היה. הרי לא היה בדרך". וראה בסמוך. 48) ב'ירושלמי' פסחים פ"ט ה"ב: "ותניי תמן, היה נתון מן המודעית ולפנים, ורגליו רעות, יכול יהא חייב ת"ל וחדל, יצא זה שלא חדל". וראה מה שנכתוב בהלכה זו בסמוך. 49) שתי הברייתות הנ"ל שבבבלי ו'ירושלמי' נראות לכאורה כסותרות: הברייתא בבבלי מחייבת את זה שעמד לפנים מן המודיעים, ואינו יכול ליכנס מפני הגמלים, ואילו הברייתא ב'ירושלמי' פוטרת את זה שנתון מן המודעית ולפנים ורגליו רעות (ועי' ברש"י שם צד.). וכדי ליישבן, פירשן רבינו כדלהלן: הברייתא בבבלי מדברת באופן שהזיד בשני, והיא משמיעה לנו שבאופן זה אינו כדרך רחוקה שפטור אף אם הזיד בשני (ראה למעלה ה"ב), אלא דינו כאונס אחר (ראה למעלה שם). ואילו הברייתא ב'ירושלמי' מדברת באופן ששגג בשני, והשמיעה לנו שדינו כאונס אחר ופטור מן הכרת כששגג בשני, וראה בראב"ד וכסף־משנה. 50) משנה, פסחים צא, א: "מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים וכו' שוחטין עליהן". 51) שאין להביא את הפסח לשם, שהרי אסור להוציא את הפסח מירושלים, ואם יצא פסול (להלן פ"ט ה"ב). לכך אין שוחטין עליו רק אם הבטיחוהו לצאת מהמאסר, אבל אם היה חבוש בתוך חומת ירושלים אפילו לא הבטיחוהו לצאת - שוחטין עליו, שהרי אפשר להכניס את הפסח לשם ('ירושלמי' פסחים פ"ח ה"ו: "בנתון חוץ לירושלים, אבל בנתון בתוך ירושלים אפילו לא הבטיחו כמי שהבטיחו"), ואפילו חבשוהו גויים שוחטין עליו בפני עצמו, שהרי אפשר להכניס לשם את הפסח (פסחים, שם). 52) בפני

עצמו (לחם־משנה). וראה להלן בסמוך. 53) כדי לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון. אי נמי, כדתניא (כתובות לג:) אם יקום ויתהלך בחוץ וגו' מלמד שחובשין אותו עד שנראה מה תהא עליו (רש"י שם) – אז שוחטין עליו בפני עצמו (בבלי פסחים שם, מימרא של רבי יוחנן). 54) בפני עצמו. פסחים, שם: "לא שנו אלא בית האסורים דעכו"ם (שכתוב בתהלים קמד, ח, אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר, 'ירושלמי' שם, ולא יקיימו הבטחתם להוציאו והפסח יבוא לידי פסול), אבל בית האסורים של ישראל שוחטין בפני עצמו, כיון דאבטחינהו – מפיק ליה, דכתיב (צפניה ג, יג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב". 55) שמא יביאו את הפסח לידי פסול (משנה, שם). ויש להבין למה לא העתיק רבינו שעם אחרים מותר לשחוט עליו, כמפורש במשנה שם (לחם־משנה). 56) משנה, שם. 57) שמת לו מת אחר חצות היום ושכבר נתחייב בקרבן פסח, אבל אם מת לו מת קודם חצות – אין שוחטין עליו, אלא ידחה לפסח השני, ראה להלן פ"ו ה"ט. 58) כזית, שוחטין עליהם עם אחרים ולא בפני עצמן (משנה שם, ולמעלה פ"ב ה"ג־ד) "הואיל ואכילתם מעוטה, שמא ישאירו הפסח ויביאוהו לידי פסול" (למעלה שם ה"ד). ובכת"י תימן: "וכן האונן והחולה והזקן שאינן יכולין לאכול", וכ"ה בדפוס רומי. והיינו שאינן יכולין לאכול הרבה. 59) בפני עצמן. 60) משנה, שם: "על כולם אין שוחטין עליהם בפני עצמן, שמא יביאו את הפסח לידי פסול, לפיכך אם אירע בהן פסול פטורין מלעשות פסח שני". וכתב רבינו בפירוש המשנה, שם: "וכאשר הודיענו שהם ראויים, אמר לפיכך אם אירע בהם פסול, ר"ל אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם ואעפ"י שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם ואחר־כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת שאינם יכולים לאוכלו בלילה, פטורים הם מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויין לעשות פסח".

יום שלישי כ"א מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר אי זהו טמא שנדחה לפסח שני, ומי שחל שביעי שלו להיות בשבת.

1 **א. אֵי זֶהוּ טָמֵא שֶׁנִּדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי? כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ**
2 **יָכוֹל לֶאֱכֹל אֶת הַפֶּסַח בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן**
3 **מִפְּנֵי טֻמְאָתוֹ, כְּגוֹן זָבִים[2] וְזָבוֹת[3], נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת[4]**
4 **וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת[5]. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה וָשֶׁרֶץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן**
5 **בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[6] - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל, וְשׁוֹחֲטִין עָלָיו**
6 **אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל[7], וְלָעֶרֶב כְּשֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל אֶת**
7 **הַפֶּסַח.**

2) ברייתא בפסחים צג. "הזב האמור בתורה הוא שכבת זרע הבא מחליי החללים שהיא מתקבצת בהן וכשיוצא הזוב אינו יוצא בקושי כשכבת זרע ואין ביציאתו תאווה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה המוזרת". 3) "אי זו היא זבה? זו שזב דמה שלושה ימים זה אחר זה בלא עת נדתה". 4) והיא כרבי יהודה האומר נשים בפסח שני רשות. 5) שהן כנידות, כמו שכתוב (ויקרא טו, כד) "ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נידתה עליו וטמא שבעת ימים". וכל אלו טמאין בטומאה ארוכה (=כלומר, טומאתם אינה טומאת ערב - רש"י שם). וכגון שנטמאו ביום י"ד או לפני יום י"ד ויום י"ד אינו יום האחרון לטומאתם. 6) שהוא טמא רק טומאת ערב, ואינו מחוסר כיפורים (=אינו צריך להביא קרבן). 7) ואף על פי שאינו טהור עד שיעריב שמשו - הרי שוקע מאליו ואינו מחוסר מעשה טהרה, אבל לפני הטבילה אין שוחטין עליו, שהרי הוא מחוסר מעשה הטבילה, והוא כרב יהודה אמר רב שאמר (פסחים צ. צ:): "שוחטין וזורקין על טבול יום ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ".

8 **ב. טְמֵא מֵת[8] שֶׁחָל שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּאַרְבָּעָה**
9 **עָשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְהֵזָּה עָלָיו[9] וַהֲרֵי הוּא רָאוּי**
10 **לֶאֱכֹל קָדָשִׁים לָעֶרֶב[10] - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו[11], אֶלָּא**
11 **נִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ**
12 **טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם**
13 **הַהוּא. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁשְּׁבִיעֵי שֶׁלָּהֶן הָיָה[12],**
14 **וְעַל זֶה שָׁאֲלוּ[13] אִם יִשָּׁחֵט עֲלֵיהֶן וְהֵם יֹאכְלוּ לָעֶרֶב,**
15 **וּפֵרֵשׁ לָהֶן שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן[14]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
16 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּטְמָא בְּטֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ**
17 **עֲלֵיהֶן[15]; אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת**
18 **שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - שׁוֹחֲטִין עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי**
19 **שֶׁלּוֹ אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל וְיֵזֶּה עָלָיו, וּכְשֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל**
20 **פִּסְחוֹ.**

8) שעליו נאמר (במדבר יט, יא) "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים". 9) טבל במקווה והוזה עליו מי חטאת, כמו שנאמר (שם, יט) "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו ביום השביעי וכיבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב". 10) שהרי נאמר (שם): "וטהר בערב". 11) אף על פי ששוחטין וזורקין על טבול יום אחר - טבול יום זה חמור יותר. 12) ספרי במדבר פרשת בהעלותך: "ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, לא היו יכולין לעשות בו ביום אבל היו יכולים לעשות ביום שלאחריו. נמצינו למדים שחל ז' שלהם להיות ערב הפסח". 13) למשה רבינו. 14) אף על פי שכבר טבלו והוזה עליהם. שאין לומר שכאן היה לפני הטבילה, אבל לאחר טבילה שוחטין וזורקין על טבול יום זה, - למה אמר להם משה שיעשו פסח שני, יטבלו בו ביום וישחטו עליהם? (ראה בתוספות פסחים צ: דיבור המתחיל שחל). ודעת הראב"ד שכאן מדובר ששחטו עליהם לפני הטבילה ואחר שעבר זמן השחיטה באו ושאלו למשה. אבל לאחר הזאה וטבילה שוחטין וזורקין עליהם כעל כל טבול יום אחר. [ויש הוכחה לדעת רבינו ממה שאמרו (פסחים סז.) "איש איש כי יהיה טמא לנפש" - "איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחה לפסח שני", ואם הפסוק מדבר לפני טבילה והזאה, איך אמרו "איש נדחה ואין צבור נדחים", הלא הלכה היא "טומאה דחוייה בצבור", שאם אפשר לעשות

בטהרה מחזרים לעשות בטהרה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכות יד־טז), ואם כן גם כאן צריך לטבול ולהזות, ואז אין איש נדחה, שגם על יחיד שוחטין וזורקין כשהוא טבול יום, וכשאין היחיד נדחה אין הציבור עושים בטומאה (ראה בזבחים כב:), אלא על כרחנו שהמדובר לאחרי טבילה והזאה וגם אז אין שוחטין על היחיד]. 15) שנאמר (במדבר ו, ט) "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו וגלח ראשו" וגו'. וראה בפרק ז מהלכות נזירות על אלו מן הטומאות הנזיר מגלח.

1 **ג. זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת[16], וְסָפַר שִׁבְעָה יָמִים[17]**
2 **וְטָבַל בַּשְּׁבִיעִי[18] - שׁוֹחֲטִין עָלָיו וְהוּא אוֹכֵל לָעֶרֶב.**
3 **וְאִם רָאָה זוֹב[19] אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר**
4 **מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[20]. וְכֵן שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[21] -**
5 **טוֹבֶלֶת בְּיוֹם הַשְּׁמוּר[22], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּבִיאוֹת**
6 **אֲסוּרוֹת, וְשׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ[23] וְהִיא אוֹכֶלֶת לָעֶרֶב. וְאִם**
7 **רָאֲתָה דָּם אַחַר שֶׁנִּזְרַק דַּם הַפֶּסַח - פְּטוּרָה מִלַּעֲשׂוֹת**
8 **פֶּסַח שֵׁנִי[24]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עַל הַנִּדָּה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלָּהּ[25],**
9 **שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ טוֹבֶלֶת עַד לֵיל שְׁמִינִי[26], וְאֵינָהּ רְאוּיָה**
10 **לֶאֱכֹל קָדָשִׁים עַד לֵיל תְּשִׁיעִי[27].**

16) של זיבה, שצריך לספור שבעה ימים שלא יראה בהם ראייה של זיבה ולטבול, ואינו צריך להביא קרבן. 17) ויום השביעי חל בי"ד ניסן. 18) אבל לא לפני שטבל, וכרב יהודה אמר רב שאמר שוחטין וזורקין על טבול יום ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ורבינו פוסק כמותו. 19) הזב בעל שתי הראיות ראה ראייה שלישית של זוב. 20) ברייתא בפסחים פא. שבעת שזרקו את הדם היה טהור ויצא ידי חובתו בפסח זה. 21) היא זבה קטנה שראתה דם יום אחד בלבד או שני ימים בימי הזיבה, שהם אחד עשר יום שלאחרי שבעת ימי הנידה. ונקראת שומרת יום כנגד יום, מפני שאותו היום שראתה בו דם, כולו טמא, ומשמרת כל הלילה, ואם לא ראתה דם בלילה משכמת למחר וטובלת אחר שתנץ החמה ומשמרת כל היום, אם לא ראתה כלום הרי זה יום אחד טהור כנגד היום הטמא, והרי היא מותרת לבעלה לערב. 22) ואינה צריכה לחכות לטבול לערב. 23) אחר שטבלה. אבל זבה גדולה שהיא חייבת בקרבן אין שוחטין עליה. 24) משום שאינו צריך שיהיה יום השני, שהוא יום השימור, טהור כולו, כי אם מקצתו, שמקצת היום ככולו, ומכיוון שבעת שזרקו את הדם הייתה טהורה יצאה ידי חובתה בפסח זה. 25) שם צ: אף כי אינה מחוסרת כיפורים, שאין עליה להביא קרבן, בכל זאת אין שוחטין, כדלהלן. 26) כמו שנאמר (ויקרא טו, יט) "שבעת ימים תהיה בנידתה", ודרשו בברייתא פסחים שם "תהא בנידתה כל שבעה", והרי היא עתה מחוסרת טבילה ואין שוחטין עליה. 27) כלומר, חוץ מהטעם הנ"ל יש עוד טעם נוסף, שאפילו למי שסובר שוחטין וזורקין על טמא שרץ, אין זה אלא אם הוא ראוי לאכול לערב, אבל זו אינה ראוייה לאכול לערב, עד ליל תשיעי, וכן הוא בגמרא שם.

11 **ד. מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים[28] שֶׁחָל יוֹם הַבָּאַת קָרְבְּנוֹתֵיהֶן**
12 **בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן, וּמַקְרִיבִין**
13 **קָרְבְּנוֹתֵיהֶן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן בֵּין קֹדֶם שְׁחִיטַת**
14 **הַפֶּסַח בֵּין אַחַר שְׁחִיטָתוֹ[29], וְאוֹכְלִין פִּסְחֵיהֶן**
15 **לָעֶרֶב[30]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּמְסְרוּ**
16 **קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בְּיַד בֵּית דִּין[31], שֶׁמָּא יִפְשְׁעוּ וְלֹא יַקְרִיבוּ**
17 **אוֹתָם.**

28) הן הזבה והיולדת, הזב (=שראה שלוש ראיות של זב) והמצורע. ונקראו מחוסרי כפרה, שאף על פי שטהרו מטומאתם וטבלו והעריב שמשם, לא גמרה טהרתם לאכול בקדשים עד שיביאו קרבנם (למחר). 29) אחר שחיטת הפסח. ומשמיענו שאף על פי שאסור לשחוט שום קרבן אחר תמיד של בין הערביים משום שנאמר (ויקרא ו, ה) "והקטיר עליה (=על תמיד של שחר) חלבי השלמים" ודרשו חז"ל (פסחים נח:) "השלמים, עליה (על של שחר) השלם כל הקרבנות כולם" - באה עשה של הקרבת פסח שיש בה כרת ודוחה עשה של "השלמה" (שם נט. והלכות תמידין ומוספין שם הלכה ד) שאם לא יקריב קרבנותיו ולא יהיה ראוי לאכול הפסח אין הפסח כשר, והרי עבר בעשה שיש בה כרת. [ובדין "שוחטין ומקריבין - קודם שחיטת הפסח" משמיענו, שאף על פי שאין שוחטין הפסח עד שימסרו קרבנותיהן ביד בית דין שמא יפשעו ולא יקריבו אותם, אין זה אלא בהקרבת קרבנותיו, שיטעו לחשוב שכיוון שכבר שחטו עליהם קרבן פסח, שוב אין עליהם כרת אף על פי שלא יקריבו קרבנותיהם ולא יאכלו הפסח, שהרי אכילת פסחים אינה מעכבת (כשאירע לו פסול לאחר הזריקה), אבל מותר להקריב קרבנותיהם לפני שחיטת הפסח, ולא חששו שמא יפשעו ולא יקריבו הפסח, ונמצא עבר על עשה של "השלמה" מבלי שיקיים עשה של פסח שיש בה כרת - שפסח שיש בו כרת, חמור הוא בעיני בני אדם ולא יבואו לידי פשיעה. וראיה לכך, שלא נזכר בגמרא חשש זה של "שמא יפשע" אלא בקרבנותיהם ולא בפסח]. 30) להלן (הלכה ט) באונן כתב רבינו: "שוחטין עליו וטובל ואחר כך אוכל". 31) "חזקה אין בית דין של כהנים עומדים משם עד שיכלו מעות שבשופרות".

18 **ה. מְצֹרָע שֶׁחָל שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ[32] לִהְיוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר**
19 **וְרָאָה קֶרִי[33] בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל וְנִכְנָס לְעֶזְרַת**
20 **נָשִׁים וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁטְּבוּל יוֹם אָסוּר**
21 **לְהִכָּנֵס לְעֶזְרַת נָשִׁים, הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ לְהִכָּנֵס שָׁם**
22 **מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְיוֹם**
23 **זֶה הוּא יוֹם הַקְרָבַת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ[34] - יָבוֹא עֲשֵׂה[35]**
24 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת וְיִדְחֶה אִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[36].**

32) דין המצורע לטבול ביום השביעי שלו, כמו שנאמר (ויקרא יד, ט) "והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר". וביום השמיני שלו מביא קרבנותיו, כמו שנאמר (שם יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וגו' והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר ואותם לפני ה' פתח אהל מועד". 33) שהוא משתלח חוץ לשתי מחנות: מחנה שכינה ומחנה לויה ועזרת נשים מחנה לוי היא. 34) ואם לא יוכל להיכנס לעזרת נשים להקריב

קרבנותיו, לא יוכל להקריב את הפסח. 35) של הקרבת הפסח. 36) איסור כניסתו של הטבול־יום לעזרת נשים.

1 ו. טְמֵא מֵת[37] שֶׁחָל שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[38] -
2 אֵין מַזִּין עָלָיו[39] אֶלָּא לְמָחָר[40]. וַאֲפִלּוּ חָל שְׁבִיעֵי
3 שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בִּשְׁלִשָׁה עָשָׂר בְּנִיסָן וְהוּא שַׁבָּת - יִדְּחֶה
4 לְיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[41]; וּמַזִּין עָלָיו, וְאֵין שׁוֹחֲטִין
5 עָלָיו[42], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43], אֶלָּא יִדָּחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי.
6 וַהֲלוֹא אִסּוּר הַזָּיָה בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם שְׁבוּת, וְהַפֶּסַח
7 בְּכָרֵת, וְהֵיאַךְ יַעֲמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת[44]? מִפְּנֵי
8 שֶׁבַּיּוֹם שֶׁהוּא אָסוּר בְּהַזָּיָה מִשּׁוּם שְׁבוּת[45] אֵינוֹ זְמַן
9 הַקָּרְבָּן[46] שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶן
10 בִּמְקוֹמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר גּוֹרֵם לֶעָתִיד לָבוֹא
11 לַעֲמֹד בִּמְקוֹם כָּרֵת.

37) שטמא שבעת ימים, כמו שנאמר (במדבר יט, יא) "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים" וצריך להזות עליו מי חטאת בשלישי ובשביעי שלו. 38) וצריך להזות עליו בו ביום. 39) משנה בפסחים סה: וכרבי עקיבא שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (שם סט.). וכן פסק רבא שהזאה אינה דוחה את השבת. 40) שהוא יום שמיני שלו. וסובר רבינו שאין צריך להזות ביום השביעי דווקא. וכן כתב בפרק י"א מהלכות פרה אדומה הלכה ב: "מי שהוזה עליו בשלישי ולא הוזה עליו בשביעי ושהה כמה ימים, טובל בכל עת שירצה אחר השביעי בין ביום בין בלילה, ומזין ביום בין קודם טבילה בין אחר טבילה, אפילו טבל בליל תשיעי או בליל עשירי מזין עליו למחר אחר הנץ החמה". והראב"ד חולק עליו גם כאן וגם שם (כסף משנה). 41) במשנה בפסחים סה: "השיב רבי עקיבא ואמר הזאה תוכיח שהיא משום מצוה והיא משום שבות", ומפרש רש"י "הזאה תוכיח שהיא מצוה, בטמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב פסח שאם לא יזה לא יעשה פסחו". אבל לדעת רבינו שפוסק למעלה הלכה ב שטמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח אין שוחטין עליו מגזירת הכתוב, על כרחנו שדברי המשנה מתפרשים כששביעי שלו חל להיות בשבת י"ג ניסן, וכן כתב רבינו בפירוש המשניות שם. [אבל צריך עיון, שהרי גם לדעת רבינו אם נטמא בטומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו (למעלה הלכה ב) וכאן אמרו סתם שהזאה אינה דוחה שבת ומשמע שגם באופן הנ"ל שביום ההזאה הוא גם זמן חיוב הכרת. ונראה שזוהי כוונת הראב"ד בהשגתו על רבינו, ועיין כסף משנה]. 42) הפסח. 43) למעלה הלכה ב, שטמא מת שחל שביעי שלו בי"ד אין שוחטין עליו. 44) כלומר, למה קיימו דבריהם ולא ביטלום מחמת עשה שיש בו כרת כשם שעשו כן במצורע (למעלה הלכה ה), בבית הפרס (להלן הלכה ח) ובאונן (להלן הלכה ט). 45) יום השבת שחל בי"ג ניסן. 46) שהרי זמנו למחר ביום י"ד.

12 ז. יִשְׂרָאֵל עָרֵל[47] שֶׁמָּל בְּעֶרֶב הַפֶּסַח - שׁוֹחֲטִין עָלָיו
13 אַחַר שֶׁמָּל[48]. אֲבָל גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר
14 וּמָל וְטָבַל - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו; שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל לָעֶרֶב,
15 וַהֲרֵי הוּא כְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר[49] שֶׁצָּרִיךְ שִׁבְעָה יָמִים
16 וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמָא גֵּר זֶה לְמֵת לַשָּׁנָה
17 הַבָּאָה[50] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְיִטְבֹּל וְיֹאכַל לָעֶרֶב,
18 וְיֹאמַר: אֶשְׁתְּקַד כָּךְ עָשׂוּ לִי יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁמַּלְתִּי
19 טָבַלְתִּי וְאָכַלְתִּי לָעֶרֶב. וַהֲלוֹא גְּזֵרָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם,
20 וּפֶסַח בְּכָרֵת, וְהֵיאַךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת
21 בְּיוֹם הַקָּרְבָּן שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[51]? מִפְּנֵי שֶׁאֵין
22 הַגֵּר מִתְחַיֵּב בַּמִּצְוֹת עַד שֶׁיָּמוֹל וְיִטְבֹּל[52], וְאֵינוֹ טוֹבֵל
23 עַד שֶׁיֵּרָפֵא מִן הַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַגֵּרוּת,
24 לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בְּמָקוֹם זֶה, שֶׁהֲרֵי זֶה הַמָּל
25 יֵשׁ לוֹ שֶׁלֹּא לִטְבֹּל עַד שֶׁיַּבְרִיא וְלֹא יָבוֹא לִידֵי חִיּוּב
26 כְּלָל.

47) שנמנע מלמול מחמת איזה סיבה ואסור לו לאכול מן הפסח, כמו שנאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". 48) בפסחים צב. "אמר רבה בר בר חנא אמר רב יוחנן וכו' דברי הכל ישראל טובל ואוכל את פסחו לערב". ותמהו בתוספות שם דיבור המתחיל אבל, דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל אפילו מדרבנן, אבל המאירי ביבמות עא: פירש "שנטמא במת והזה שלישי ושביעי קודם שימול ואחר הזאת שביעי מל בערב הפסח וטבל לטומאתו - שאין אומרים שהזאתו שנעשית כשהוא ערל אינה הזאה". 49) משנה פסחים צב. "גר שנתגייר בערב פסח בית שמאי אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב ובית הלל אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר". ופוסק כבית הלל. 50) שם בגמרא: אמר רבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן מחלוקת בערל נכרי, שבית הלל סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר: אשתקד מי לא טבלתי ואכלתי, עכשיו נמי אטבול ואוכל, ולא ידע שאשתקד היה גוי ולא קיבל טומאה, ועכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. 51) וכאן אין מקום למה שכתב למעלה הלכה ו "שביום שהוא אסור בהזייה אינו זמן הקרבן", כי כאן הגזירה היא לאותו יום שעליו להקריב את הקרבן, שהוא י"ד בניסן. 52) כן הוא בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו "גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול".

27 ח. מִי שֶׁבָּא בְּבֵית הַפְּרָס[53] - הֲרֵי זֶה מְנַפֵּחַ וְהוֹלֵךְ[54],
28 וְאִם לֹא מָצָא עֶצֶם[55] וְלֹא נִטְמָא - שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל
29 פִּסְחוֹ[56] וְאַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ בְּבֵית הַפְּרָס. שֶׁטֻּמְאַת בֵּית
30 הַפְּרָס מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת,
31 וְלֹא הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].
32 וְכֵן בֵּית הַפְּרָס שֶׁנָּדוֹשׁ[59] - טָהוֹר לְעוֹשֵׂה פֶּסַח[60].

53) "איזהו בית הפרס זה המקום שנחרש בו קבר שהרי נתדקדקו עצמות המת בתוך העפר ונתפרסו בכל השדה וגזרו טומאה על כל השדה שנחרש בה הקבר". 54) יקח את העפר שהלך עליו וינפחהו. 55) בגודל שעורה, שהוא מטמא במגע ובמשא. 56) משנה אהלות פרק י"ח הלכה ד "ומודים בית שמאי לבית הלל שבודקין לעושה פסח". ובפסחים צב: "מאי בודקין אמר רב יהודה אמר שמואל

מנפח בית הפרס והולך". 57) פסחים צב. "אמר רבא וכו' אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהם במקום כרת". 58) למעלה הלכה ה לעניין מצורע. 59) ברגל, שדריסת הרגליים העבירתן (רש"י פסחים צב:). 60) פסחים שם, "ר' יהודה בר אביי משמיה דרב יהודה אמר בית הפרס שנידש טהורין". ובכתובות כח: "מאי טעמא? - אי אפשר לעצם כשעורה שלא נידש ברגל".

1 ט. הָאוֹנֵן[61] רָאוּי לֶאֱכֹל הַפֶּסַח לָעֶרֶב[62]. מִפְּנֵי
2 שֶׁאֲנִינוּת לַיְלָה מִדִּבְרֵיהֶם[63], לֹא הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם
3 בִּמְקוֹם כָּרֵת בְּדָבָר זֶה[64]; אֶלָּא שׁוֹחֲטִין עָלָיו וְטוֹבֵל
4 וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל[65], כְּדֵי שֶׁיִּפְרֹשׁ מֵאֲנִינוּתוֹ וְלֹא יַסִּיחַ
5 דַּעְתּוֹ[66]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמֵּת לוֹ הַמֵּת אַחַר
6 חֲצוֹת, שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב בְּקָרְבַּן פֶּסַח[67]; אֲבָל אִם מֵת לוֹ
7 הַמֵּת קֹדֶם חֲצוֹת[68] - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו[69], אֶלָּא יִדָּחֶה
8 לַשֵּׁנִי[70]. וְאִם שָׁחֲטוּ עָלָיו וְזָרְקוּ הַדָּם - טוֹבֵל וְאוֹכֵל
9 לָעֶרֶב[71]. מֵת לוֹ מֵת בִּשְׁלִשָׁה עָשָׂר וּקְבָרוּ בְּאַרְבָּעָה
10 עָשָׂר - הֲרֵי הוּא בְּיוֹם קְבוּרָה אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶם[72], וְאֵינוֹ
11 תּוֹפֵס לֵילוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[73]. לְפִיכָךְ שׁוֹחֲטִין עָלָיו וְטוֹבֵל
12 וְאוֹכֵל לָעֶרֶב אַף בִּשְׁאָר הַקָּדָשִׁים[74]. וְיוֹם שְׁמוּעָה[75]
13 וְיוֹם לִקּוּט עַצְמוֹת[76] - הֲרֵי הוּא כְּיוֹם קְבוּרָה[77].
14 לְפִיכָךְ, מִי שֶׁלִּקֵּט עַצְמוֹת מֵתוֹ[78] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[79]
15 אוֹ שֶׁשָּׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - שׁוֹחֲטִין עָלָיו[80] וְטוֹבֵל[81]
16 וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב.

61) בפרק ב מהלכות ביאת מקדש הלכה ט כתב רבינו: "אי זהו אונן? זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן, ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה ולילה הוא אונן מדברי סופרים". ואונן אסור לאכול בקדשים כמו שכתוב (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו". 62) משנה בפסחים צא: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב". 63) שנאמר (ויקרא י, יט) "הן היום הקריבו וכו' ואכלתי חטאת היום" - היום אסור ולילה מותר (זבחים ק:). 64) שם צב. בגמרא: "קסבר אנינות דלילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת". 65) משנה שם צא: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב". 66) בפרק י"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה טו כתב: "ומפני מה הצריכום (=לאונן ומחוסר כיפורים) טבילה לקודש, שהרי עד עתה היו אסורין לאכול את הקודש והסיחו דעתן ושמא נטמאו הם ולא ידעו". 67) והאנינות אינה דוחה אותו מלשלם חיובו שנתחייב מכבר. 68) שעדיין לא חל עליו חיוב קרבן פסח. 69) ממה שנאמר (דברים כז, ז) "וזבחת שלמים ואכלת" ודרשו חכמים (זבחים צט:) "שלמים כשהוא שלם מביא, ואינו מביא כשהוא אונן, ומנין לרבות בכור מעשר ופסח (שאונן אין מביאן) מרבה אני בכור מעשר ופסח שכן אינן באין על חטא (כמו שלמים)". 70) לפסח שני בי"ד אייר. 71) כן אמר רבא (זבחים ק:) "אידי ואידי אחר חצות - כאן קודם ששחטו וזרקו עליו, כאן לאחר ששחטו וזרקו עליו", כלומר, אם עברו ושחטו וזרקו - כשר (כסף משנה). 72) בזבחים צט: "רב אסי אמר וכו' כאן שמת לו מת בי"ג וקברו בי"ד, יום קבורה לא תפיס לילו מדרבנן". ופירש רש"י שיום קבורת גופו מדרבנן וכו' ולילו לא תפיס אפילו מדרבנן. 73) כלומר, בליל ט"ו אינו אונן אף מדרבנן. 74) כאוקימתא דרב אסי שם. ואילו מת ביום י"ד אינו אוכל לערב שאר קדשים, חוץ מן הפסח, שבלילה הוא אונן מדרבנן, ורק בפסח שהוא בכרת לא העמידו דבריהם, אבל בקדשים שאין שם אלא עשה בלבד - העמידו דבריהם במקום עשה (פסחים צב.) 75) שבאה לו שמועה שמת לו קרוב, והמדובר הוא ששמע בתוך שלושים יום מיום מותו. 76) של אביו ואמו ומוליכן למקום אחר לקוברן בקברות אבותם (רש"י מועד־קטן ח.), שביום זה נוהג אבילות. 77) והוא אונן מדרבנן (רש"י פסחים צא:). 78) פירוש שציווה לאחר ללקוט את העצמות והוא בעצמו לא נטמא, אבל אם לקט בעצמו, הרי הוא טמא שבעת ימים - פסחים צב. בגמרא. 79) כתב כן בכדי לכלול גם קרבן פסח. 80) משנה שם: "השומע על מתו והמלקט לו עצמות טובל ואוכל בקדשים". 81) כדין אונן שטובל.

17 י. מִי שֶׁחוֹפֵר בְּגַל[82] לְבַקֵּשׁ עַל הַמֵּת[83] - אֵין שׁוֹחֲטִין
18 עָלָיו[84], שֶׁמָּא יִמָּצֵא שָׁם הַמֵּת בַּגַּל[85] וַהֲרֵי הוּא טָמֵא
19 בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[86]. שָׁחֲטוּ עָלָיו[87] וְלֹא נִמְצָא שָׁם מֵת
20 - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל לָעֶרֶב. נִמְצָא שָׁם מֵת אַחַר שֶׁנִּזְרַק
21 הַדָּם: אִם נוֹדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת
22 הַדָּם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גַּל עָגֹל[88] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּפֶסַח
23 שֵׁנִי; וְאִם סָפֵק הַדָּבָר[89] וְשֶׁמָּא לֹא הָיָה עוֹמֵד עַל
24 הַטֻּמְאָה בְּעֵת זְרִיקָה וְלֹא נִטְמָא אֶלָּא אַחַר זְרִיקָה -
25 הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִפֶּסַח שֵׁנִי[90].

82) של אבנים שנפלו על אדם. 83) מחפש למצוא שם מת כדי להוציאו. 84) בפני עצמו, אבל ביחד עם אחרים אין חשש - ומותר. 85) ונמצא שבעת שחפר האהיל על הטומאה. 86) ואין שוחטין עליו, אלא הוא נדחה לפסח שני. 87) כלומר, עברו ושחטו. 88) שהגל מכסה רק את המת ולא יותר, שבוודאי האהיל עליו. 89) כגון שהיה גל ארוך, שמכסה את המת וגם יותר מזה. 90) שם בגמרא: "אמר רבה בר בר חנא לא שנו אלא גל עגול, אבל גל ארוך פטור מלעשות פסח שני, אימא טהור היה בשעת שחיטה (וזריקה)", ואין להקריב מספק.

26 יא. מִי שֶׁעָבַר בַּדֶּרֶךְ, וּמָצְאוּ מֵת[91] מֻשְׁכָּב לְרָחְבָּהּ שֶׁל
27 דֶּרֶךְ, אִם הָיָה הַמֵּת טֻמְאַת הַתְּהוֹם[92], אַף עַל פִּי
28 שֶׁהוּא[93] טָמֵא לַתְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְפֶסַח וְשׁוֹחֵט
29 וְאוֹכֵל פִּסְחוֹ[94]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנָּגַע, הוֹאִיל
30 וְהִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם - טָהוֹר לְפֶסַח[95]. וְאַף עַל פִּי
31 שֶׁהַמֵּת שָׁלֵם[96] וְהוּא מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה[97] - הֲרֵי זֶה
32 עוֹשֶׂה פִּסְחוֹ, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא בּוֹ. בַּמֶּה
33 דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו[98], שֶׁהֲרֵי
34 אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע; אֲבָל אִם הָיָה רוֹכֵב אוֹ טָעוּן
35 מַשָּׂא[99] - הֲרֵי זֶה טָמֵא אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאַת
36 הַתְּהוֹם, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע וְשֶׁלֹּא יָסִיט[100]

1 **וְשֶׁלֹּא יַאֲהִיל. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם בְּהִלְכוֹת**
2 **נְזִירוּת.**

91) פירוש, לאחר שעבר מצאו שם מת. 92) "אי זהו טומאת התהום? כל שלא הכיר בה (=יודע בה) אחד בסוף העולם. הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום, וכו'" (ברייתא בפסחים שם). "ונקראת טומאת תהום שהטומאה היא נעלמת מן הכל כאילו הייתה בתהום". 93) זה שעבר בדרך. 94) כלשון שני של רב אשי (פסחים שם), שאפילו אם נודע לו לפני זריקה (שהמת שם) הציץ מרצה, ומשמע לו לרבינו שאפילו לכתחילה שוחט קרבן פסח, שהוא קרבן חובה והיא מצוה עוברת, אבל בשאר קרבנות, אם נודע לו קודם זריקה לא יזרוק לכתחילה ורק אם זרק בדיעבד הורצה. 95) בגמרא פסחים פא: אמרו שטומאת התהום הלכתא גמירא לה. 96) שאילו היה משובר ומפורק היה מקום לתלות שעבר בין החלקים, אבל כיוון שהוא שלם אין לומר כן והוא טמא לתרומה, ובכל זאת הוא טהור לעניין פסח. 97) לשון הברייתא שם: "שאין לו מקום לעבור". 98) ברייתא שם. ומפרש רבינו שזה מוסב על הרישא שם, שאמרו שאם מושכב לרחבו של דרך שטהור לעושה פסח, אף על פי שהמת מושכב לרוחב הדרך מן הקצה אל הקצה והוא שלם, ועל זה אמרו שזהו רק במהלך ברגליו, שאפשר שנטה קצת מן הדרך ולא נגע ולא הסיט ולא האהיל. ולרש"י שם זה מוסב על הסיפא, כשמצאו משובר שהוא טהור לתרומה. 99) "ועל כרחו הולך הוא נע ונד לכאן ולכאן ומאהיל על צדדיו" (רש"י שם). 100) שלא יניד את המת, וראה בפרק א מהלכות טומאת מת הלכה ז שמסיט בכלל נושא הוא.

3 **יב. מִי שֶׁעָשָׂה פֶּסַח בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר וְאַחַר כָּךְ**
4 **נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חַיָּב**
5 **בְּפֶסַח שֵׁנִי[101]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[102]. אֲבָל**
6 **אִם נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאָה יְדוּעָה - חַיָּב בְּפֶסַח**
7 **שֵׁנִי[103].**

101) תוספתא פסחים פרק ו: "היה הולך לשחוט פסחו וכו' אמרו לו קבר התהום היה עמך בבית וכו' ונודע לו וכו' משהביא פסחו אינו צריך לעשות פסח שני". 102) שם פא: התהום הלכתא גמירא לה וקרא אסמכתא בעלמא (כסף משנה). 103) דתנן בפרק בתרא של נזיר (סג. במשנה) נזיר שגלח ונודע לו שהוא טמא אם טומאה ידועה סותר את הכל וכיוון דבטומאת התהום שווים נזיר ועושה פסח, כדתניא בברייתא (פסחים פא: ונזיר סב.) הכי נמי שווים הם גם בטומאה ידועה לעניין שסותר גם כן בעושה פסח, וחייב בפסח שני.

8 **יג. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֶזֵּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי,**
9 **וּבַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ נִטְמָא בְּקֶבֶר הַתְּהוֹם וְלֹא יָדַע, וְעָשָׂה**
10 **פֶּסַח[104] בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁהוּא**
11 **טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; שֶׁכֵּיוָן**
12 **שֶׁטָּבַל בַּשְּׁבִיעִי פָּסְקָה טֻמְאָה הָרִאשׁוֹנָה[105]. אֲבָל אִם**
13 **נִטְמָא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם בַּשִּׁשִּׁי לְטֻמְאָתוֹ[106] וְלֹא יָדַע**
14 **עַד שֶׁעָשָׂה הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; שֶׁחֶזְקַת**
15 **הַטָּמֵא - טָמֵא, עַד שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר וַדַּאי, שֶׁרַגְלַיִם**
16 **לַדָּבָר[107].**

104) אם המדובר כשהזה בערב הפסח, על כרחנו שנטמא בטומאה שאין הנזיר מגלח עליה, ואם המדובר בכל הטומאות, על כרחנו שביעי שלו היה בי"ג ניסן. 105) מימרא של רב המנונא בנזיר סד: שטומאת התהום אינה סותרת את טהרתו אחרי שטבל והוזה עליו, וטומאת התהום גופא אינה מחייבתו בפסח שני אם נודע לו אחר כך שהיה טמא. 106) שעדיין לא נטהר מטומאת המת הידועה. והוא הדין אם נטמא בטומאת התהום בשביעי לפני שהוזה וטבל (כסף משנה). 107) שוודאי נטמא, כיוון שהוחזק בטומאה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם היו רוב הצבור טמאים או הכהנים או כלי שרת, אם נדחים.

17 **א. רַבִּים שֶׁהָיוּ טְמֵאֵי מֵת בְּפֶסַח רִאשׁוֹן: אִם הָיוּ**
18 **מְעוּט הַקָּהָל - הֲרֵי אֵלּוּ נִדְחִין לְפֶסַח שֵׁנִי[2] כִּשְׁאָר**
19 **הַטְּמֵאִים[3]; אֲבָל אִם הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת[4], אוֹ**
20 **שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים אוֹ כְּלֵי שָׁרֵת טְמֵאִים[5] טֻמְאַת מֵת -**
21 **אֵינָן נִדְחִין, אֶלָּא יַקְרִיבוּ כֻּלָּן הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה,**
22 **הַטְּמֵאִים עִם טְהוֹרִים[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר**
23 **הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם - יְחִידִים נִדְחִים, וְאֵין**
24 **הַצִּבּוּר נִדְחֶה[7]. וְדָבָר זֶה בְּטֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד[8], כְּמוֹ**
25 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּבִיאַת הַמִּקְדָּשׁ[9].**

2) משנה בפסחים עט. "נטמא מיעוט הקהל, הטהורין עושין את הראשון, והטמאין עושין את השני". 3) בטומאה אחרת, כגון זבים וזבות וטמאי שרץ ונבלה, שלעולם אין עושין בטומאה בראשון אלא נדחים לפסח שני (להלן בסוף ההלכה, ובפ"ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יב). 4) דוקא טמאי מת, אבל הטמאים בטומאה אחרת - נדחים ואינם עושים בטומאה, ראה להלן. 5) שהרי אי־אפשר בלא כהנים ובלא כלי שרת (תוספות יו"ט). 6) משנה בפסחים שם. ובגמרא שם מפרש למה גם המיעוט שהם טהורין עושין ביחד עם הטמאים בטומאה - משום שאין קרבן ציבור חלוק, "כלומר, מאחר שרוב הציבור עושין אותו, גנאי הוא להם שהטהורין שבהם פורשין מהן ונזהרין מהן" (מאירי שם). 7) שם סז. וספרי במדבר פרשת בהעלותך. 8) בפסחים שם למדו ממה שנאמר (במדבר שם) "לנפש" - שרק בטמא מת עושין הציבור את הפסח בטומאה, אבל בשאר טומאות אין הציבור עושין בטומאה. 9) פ"ד הלכה יב.

26 **ב. הָיוּ הַקָּהָל מֻחֲצָה טְהוֹרִים וּמֻחֲצָה טְמֵאֵי מֵת -**
27 **כֻּלָּן עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן, וְהַטְּהוֹרִים עוֹשִׂין לְעַצְמָן**
28 **בְּטָהֲרָה, וְהַטְּמֵאִים עוֹשִׂין לְעַצְמָן בְּטֻמְאָה[10] וְאוֹכְלִין**
29 **אוֹתוֹ בְּטֻמְאָה[11]. וְאִם הָיוּ טְמֵאֵי הַמֵּת עוֹדְפִין עַל**
30 **הַטְּהוֹרִים אֲפִלּוּ אֶחָד - יַעֲשׂוּ כֻּלָּן בְּטֻמְאָה[12].**

10) שם פט. כדעת רב "שמחצה כרוב". ומכיון שלשניהם

דין רוב - עושים הטמאים בטומאה, כדין רוב שאינו נדחה לפסח שני, והטהורים עושים בטהרה ואינם בטלים כלפי הטמאים. 11) משנה שם עו: "הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה". וראה להלן הלכה ח. 12) מחלוקת תנאים בברייתא (שם עט:) ופסק רבינו כתנא־קמא, שגם היחיד מכריע את הציבור.

1 **ג. הָיוּ הָאֲנָשִׁים[13] מֻחֲצָה טְמֵאֵי מֵת וּמֻחֲצָה טְהוֹרִים,**
2 **וּבִזְמַן שֶׁאַתָּה מוֹנֶה הָאֲנָשִׁים בִּכְלָל הָאֲנָשִׁים יִהְיוּ הָרֹב**
3 **טְהוֹרִים - הַטְּהוֹרִים עוֹשִׂים אֶת הָרִאשׁוֹן, וְהַטְּמֵאִין**
4 **אֵינָן עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. אֵין**
5 **עוֹשִׂין רִאשׁוֹן - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִעוּט[14]; וְאֵין עוֹשִׂין אֶת**
6 **הַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁהָאֲנָשִׁים בַּשֵּׁנִי רְשׁוּת[15], וְנִמְצָאוּ**
7 **הַטְּמֵאִים מֻחֲצָה, וְאֵין מֻחֲצָה עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי[16].**

13) הגברים. 14) שהרי נשים בראשון חובה (למעלה פ"א הלכה א), והן מצטרפות עם האנשים להיות רוב טהורים (שם עט:), ומיעוט קהל אינם עושים בטומאה (למעלה הלכה א). 15) למעלה פ"ה הלכה ח. ואינן מצטרפות להיות רוב (שם). 16) ראה למעלה הלכה ב. וכל הלכה זו היא ברייתא שם עט: "הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טהורין עושין את הראשון, וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני". ולפי דעת רב ש"מחצה כרוב" (ראה למעלה), פירשו שם ברייתא זו באופן שהיו ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין, והנשים עודפות על הטהורים, וכנ"ל.

8 **ד. הָיוּ רֹב הַקָּהָל זָבִים וּמְצֹרָעִים וּבוֹעֲלֵי נִדּוּת[17],**
9 **וּמִעוּטָן טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָן טְמֵאֵי מֵת אֵינָן עוֹשִׂין**
10 **בָּרִאשׁוֹן, לְפִי שֶׁהֵן מִעוּט[18]; וְאֵין עוֹשִׂין הַשֵּׁנִי, שֶׁאֵין**
11 **הַיְחִידִים עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעָשׂוּ רֹב**
12 **הַקָּהָל אֶת הָרִאשׁוֹן, וְכָאן, הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה רֹב**
13 **הַקָּהָל בָּרִאשׁוֹן - לֹא יַעֲשׂוּ אֵלּוּ הַמִּעוּט הַטְּמֵאִים**
14 **לְמֵת אֶת הַשֵּׁנִי[19].**

17) שאינם עושים בטומאה בראשון, שהרי טומאת מת בלבד הותרה. ראה למעלה הלכה א. וגם בשני אינם עושים שאין הציבור נדחה לפסח שני (ראה למעלה הלכות א־ג). 18) ראה למעלה הלכה א. 19) מימרא של רב בפסחים פ.

15 **ה. הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת וּמִעוּטָן זָבִים וְכַיּוֹצֵא**
16 **בָּהֶן - טְמֵאֵי מֵת עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן[20], וְהַזָּבִין**
17 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי.**
18 **אֵינָן עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן - שֶׁאֵין נִדְחֵית בְּצִבּוּר אֶלָּא**
19 **טֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד[21]; וְאֵינָן עוֹשִׂין בַּשֵּׁנִי - שֶׁאֵין**
20 **עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי אֶלָּא אִם בָּא הָרִאשׁוֹן בְּטָהֳרָה, אֲבָל**
21 **אִם נַעֲשָׂה רִאשׁוֹן בְּטֻמְאָה - אֵין שָׁם פֶּסַח שֵׁנִי[22].**

20) כמבואר למעלה הלכה א. 21) כמבואר למעלה שם. 22) פסחים (שם) כרב הונא, שאין תשלומין לפסח שבא בטומאה.

22 **ו. הָיוּ שְׁלִישׁ הַקָּהָל טְהוֹרִים, וּשְׁלִישׁ זָבִים וְכַיּוֹצֵא**
23 **בָּהֶם, וּשְׁלִישׁ טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָן טְמֵאֵי מֵת אֵין עוֹשִׂין**
24 **אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. אֵינָן עוֹשִׂין רִאשׁוֹן -**
25 **שֶׁהֲרֵי הֵן מוּעָטִים לְגַבֵּי טְהוֹרִים עִם הַזָּבִים[23]; וּבַשֵּׁנִי**
26 **לֹא יַעֲשׂוּ - שֶׁהֲרֵי מִעוּט עָשׂוּ בָּרִאשׁוֹן, כְּמוֹ**
27 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[24]. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִים הַפֶּסַח לֵידַע אִם רֹב הַקָּהָל**
28 **טְמֵאִים אוֹ טְהוֹרִים? אֵין מְשַׁעֲרִין בְּכָל הָאוֹכְלִין,**
29 **שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ עֲשָׂרִים נִמְנִין עַל פֶּסַח אֶחָד**
30 **וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיַד אֶחָד לִשְׁחֹט עֲלֵיהֶן[25], אֶלָּא**
31 **מְשַׁעֲרִין בְּכָל הַנִּכְנָסִים לָעֲזָרָה[26]. וְעַד שֶׁהֵן מִבַּחוּץ**
32 **קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס כַּת הָרִאשׁוֹנָה מְשַׁעֲרִין אוֹתָן[27].**

23) ומיעוט טמאי מתים אינם עושין בטומאה אלא נדחין לפסח שני, ראה למעלה הלכה א. 24) למעלה הלכה ד "שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון". [והנה בגמרא שם אמרו: "בשני לא עבדי, נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוו להו רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני". ופירש"י: "דהואיל וטהרו זבין עכשיו, נמצאו רוב ציבור צריכין לו". אולם לפי טעמו של רבינו - אפילו אם לא טהרו הזבים, אין טמאי מת עושים פסח שני, הואיל ובראשון לא היו אלא מיעוט הציבור (וראה בצל"ח ובהגהות הגרע"א על הרמב"ם). וסבור רבינו שר' מני בר פטיש אינו סובר כרב (שם פ.) ש"כל היכי דלא עבדי ציבור בראשון, לא עביד יחיד בשני", ולפיכך דיבר רק באופן שהזבים נטהרו, אבל אליבא דרב שרבינו פוסק כמותו (למעלה הלכה ד) - אפילו אם לא טהרו אין עושין טמאי־מת את השני, כנ"ל]. וכתב המאירי שם: "שאף הזבים אין עושין את השני, כטעם טמאי מת, אלא שבטמאי מתים הוצרך לפרש הטעם מפני מה אינו עושה את הראשון, אבל בזבים אינו צריך". 25) ואינם נכנסים לעזרה. 26) ירושלמי פסחים פ"ז ה"ו: "לטומאה הילכו אחר רוב הנכנסים לעזרה", ומה שאמרו בבבלי פסחים צד: "בטמאין הלך אחר רוב העומדין בעזרה", היינו דוקא לר"י ב"ר יהודה, הסובר שהעומד בחוץ לעזרה הרי הוא כבדרך רחוקה, אבל אין הלכה כמותו, ראה למעלה פ"ה הלכה ט (הר המוריה). 27) שם בירושלמי: "מה בכל כת וכת משערין או אין משערין אלא כת הראשונה בלבד, אמר רבי יוסה ברבי בון עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן". פירוש, לפני שנכנסה כת הראשונה משערין בכל העומדין בחוץ כדי להיכנס לעזרה.

33 **ז. יָחִיד שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
34 **בִּמְקוֹמוֹ[28], הֲרֵי זֶה יִדָּחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי[29] כִּשְׁאָר טְמֵאֵי**
35 **מֵת[30]. וְצִבּוּר שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד - יַעֲשׂוּ**
36 **כֻּלָּן בְּטֻמְאָה[31].**

28) בפט"ו מהלכות אבות הטומאה הלכה ח: "היתה ברה"י, ספק נגע בה ספק לא נגע בה, ספיקו טמא". 29) כרבי הושעיה רבה, בירושלמי פסחים פ"ח הלכה ח. 30) שנטמאו בוודאי. 31) ירושלמי שם: "ציבור שנטמאו בספק רשות היחיד בפסח, רבי יוחנן אמר יעשו בספיקן. רבי הושעיה רבה אמר, יעשו בטומאה", ופסק כרבי הושעיה שהוא רבו של ר' יוחנן (כסף־משנה). [ואע"פ שאמרו שם

"אף רבי הושעיה מודה שיעשו בספקן, לא אמר רבי הושעיה אלא לחומרן" - סובר רבינו שלדעת הבבלי אינו כן, שהרי אמרו בנדה ג. שספק טומאה ברשות היחיד שלמדו מסוטה הוא כמו סוטה: כשם שסוטה עשאה הכתוב כוודאי, כמו כן ספק טומאה ברשות היחיד הרי הוא כוודאי. ועיין תוספות נזיר נז. ד"ה באומר].

ח. פֶּסַח שֶׁהִקְרִיבוּהוּ בְּטֻמְאָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱכָל בְּטֻמְאָה[32], שֶׁמִּתְּחִלָּתוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לֵאָכֵילָה[33]. וְאֵינוֹ נֶאֱכָל לְכָל טָמֵא, אֶלָּא לִטְמֵאֵי מֵת, שֶׁנִּדְחֵית לָהֶם הַטֻּמְאָה הַזֹּאת, וּלְכֵיוָצֵא בָּהֶן מִטְּמֵאֵי מַגַּע טֻמְאוֹת[34]. אֲבָל הַטְּמֵאִים שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה עֲלֵיהֶן מִגּוּפָן, כְּגוֹן זָבִים וְזָבוֹת[35], נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת וּמְצֹרָעִים[36] - לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם אָכְלוּ - פְּטוּרִין[37]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[38], שֶׁהַנֶּאֱכָל לִטְהוֹרִים[39] - חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה, וְהַנֶּאֱכָל לִטְמֵאִין[40] - אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אָכְלוּ טְמֵאֵי הַמֵּת[41] מֵהָאֲמוּרִים שֶׁלּוֹ - פְּטוּרִין[42]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַפֶּסַח יֵאָכֵל בְּטֻמְאָה? כְּשֶׁנִּטְמְאוּ הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם[43]; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ לְאַחַר זְרִיקַת הַדָּם - לֹא יֵאָכֵל.

32) משנה בפסחים עו: 33) שם במשנה. ופירש"י "כשנצטוה עיקר פסח, לאכילה נצטוה, דכתיב (שמות יב, ד) "לפי אכלו", וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה וכו' אדעתא למיכליה שרייה", בניגוד לשאר קרבנות ציבור הקרבים בטומאה ואינם נאכלים בטומאה, שאינם באים בעיקר לצורך אכילה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יא). 34) שנטמא בשאר טומאות שאינם מן המת, על־ידי מגע. ומקור הדברים במשנה פסחים צה: "הפסח שבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות". ואמרו בבכורות לג. שלא מיעטה המשנה אלא אלה שהטומאה יוצאה מגופם, אבל שאר טמאין שאין הטומאה יוצאה מגופם - אוכלים (כסף־משנה). ולענין הקרבת הפסח לטמאי מגע טומאות, ראה בהלכות ביאת מקדש שם הלכה יב, ובספר "הר המוריה" שם. 35) צריך לומר, שכל אלה נטמאו אחרי השחיטה, שאם נטמאו לפני השחיטה, הרי אין שוחטין עליהן (ראה למעלה הלכה ח), ואם כן אסורין לאכול הפסח משום "שאין הפסח נאכל אלא למנויו", כמפורש בזבחים נו: (צל"ח). אולם עצם איסור אכילת הפסח שלא למנוייו אינו מפורש בדברי רבינו, שהרי למעלה פ"ב הלכה א כתב: "אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו", ולא כתב מאיסור אכילה כלל. וראה להלן פ"ט הלכה ז בכסף־משנה. ועיין בשו"ת בית זבול חלק א סימן כג אות יא בסוף. 36) במשנה פסחים שם ליתא, אבל כן הוא בבכורות לג. בהבאת דברי המשנה הנ"ל. וצריך לומר שהמדובר כשעבר על דין שילוח מחנות, ונכנס לירושלים באיסור. וראה בצל"ח ובתפארת ישראל במשניות. 37) [במשנה שם: "פטורין מכרת". וכתב הצל"ח שאינם פטורים אלא מכרת, אבל חייבים מלקות. ומדבר רבינו נראה שפטורים גם ממלקות]. 38) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט־כ) "כל טהור יאכל בשר, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (גמרא שם). 39) קרבן שנקרב בטהרה. 40) קרבן פסח שרוב הציבור נטמאו, שמקריבין אותו בטומאה. 41) כן בגמרא שם (ראה להלן), ולא נתברר מה הדין אם אכלו זבין וזבות מהאימורים שלו, אם יש בהם כרת או לא. 42) בגמרא שם: "בעי רב יוסף: דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה, מהו - מדאישתרי טומאת בשר, אישתרי נמי טומאת אימורין. או דילמא מאי דאישתרי אישתרי, מאי דלא אישתרי לא אישתרי. אמר רבא, מכדי טומאת אימורין מהיכא איתרבי מטומאת בשר, דכתיב (ויקרא שם) "אשר לה'" לרבות את האימורין, כל היכא דאיתיה לטומאת בשר, איתיה לטומאת אימורין. כל היכא דליתיה לטומאת בשר, ליתיה לטומאת אימורין". 43) שאז נאכל בטומאה מדין התורה, אבל מדרבנן אסור באכילה (להלן הלכה ט). וראה למעלה שהמדובר כאן כשנטמאו אחר שחיטה, לפני זריקה.

ט. שְׁחָטוּהוּ בְּטָהֳרָה וְנִטְמְאוּ רֹב הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקָה - זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְהַפֶּסַח לֹא יֵאָכֵל. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמְאוּ אַחַר זְרִיקָה בְּשָׁנָה אַחֶרֶת וְיֹאכְלוּהוּ בְּטֻמְאָה[44]. הָיוּ כְּלֵי שָׁרֵת טְמֵאִים בְּשֶׁרֶץ[45] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, הוֹאִיל וְאֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם[46] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[47], אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמְּאִין אֶת הַבָּשָׂר - לֹא יַעֲשׂוּהוּ אֶלָּא הַטְּהוֹרִים, וְיֵאָכֵל אַף עַל פִּי שֶׁהוּא[48] טָמֵא. מוּטָב שֶׁיֵּאָכֵל בְּטֻמְאַת בָּשָׂר שֶׁהִיא בְּלָאוֹ[49], וְלֹא יֹאכְלוּהוּ טְמֵאֵי הַגּוּף שֶׁהֵם בְּכָרֵת[50], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[51].

44) שיאמרו: "אשתקד לא נטמאנו? - ואכלנו, השתא נמי ניכול". ולא ידעי דאשתקד בעת שזרקו את הדם הבעלים היו טמאים, וזה נחשב לפסח הבא בטומאה שנאכל בטומאה, אבל השתא הבעלים טהורין הם בעת זריקת הדם, ואין זה פסח הבא בטומאה, ואסור לבעלים שנטמאו אח"כ לאכול את הפסח (פסחים עח:). אבל מצד הדין, היה מותר לאכול אם נטמאו הבעלים לפני זריקת הדם, ראה למעלה הלכה ח. 45) ראה למעלה הלכה א, שאם כלי שרת נטמאו במת, עושין את הפסח בטומאה. 46) שהרי הכלי אם נגע בשרץ, הוה הכלי ולד הטומאה שמטמא רק אוכלין ולא אדם. 47) להלן בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז. 48) הבשר. 49) שכתוב (ויקרא ז, ט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל". 50) שנאמר (שם, כ) "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". ובין בקודש טמא ובין בקודש טהור חייב כרת (פי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יג). וכל זה כדברי רב חסדא בפסחים (עט.). 51) שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שאכילת בשר פסח בליל חמשה עשר מצות־עשה, ואם מצה ומרור מעכבין.

א. אֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר - מִצְוַת

1 עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי
2 אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ.

3 ב. וְאֵין מַצָּה וּמָרוֹר מְעַכְּבִין. אִם לֹא מָצְאוּ מַצָּה
4 וּמָרוֹר - יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בַּאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח
5 לְבַדּוֹ[2]. אֲבָל מָרוֹר בְּלֹא פֶּסַח אֵינוֹ מִצְוָה[3], שֶׁנֶּאֱמַר:
6 עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ.

2) במכילתא פ' בא: "מנין אתה אומר שאם אין להם מצה ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח, תלמוד־לומר (שמות יב, ח) "יאכלוהו", "כלומר, הבשר לבדו" ('ספר המצוות' מצות־עשה נו). 3) מן התורה, אלא מדרבנן. בפסחים קכ, א: "אמר רבא, מצה בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן וכו' דכתיב (במדבר ט, יא) על מצות ומרורים יאכלוהו, בזמן דאיכא פסח יש מרור, ובזמן דליכא פסח ליכא מרור". וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' חמץ ומצה הי"ב. אבל מצה בלא פסח מצוה בפני עצמה היא, אע"פ שכתוב, על מצות ומרורים יאכלוהו" — הרי חזר וכתב (שמות יב, יח): "בערב תאכלו מצות", ולא הזכיר שם פסח (פסחים שם, ופ"ו מהל' חמץ ומצה ה"א).

7 ג. מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח אֲכִילַת
8 שֹׂבַע[4]. לְפִיכָךְ, אִם הִקְרִיב[5] שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בְּאַרְבָּעָה
9 עָשָׂר - אוֹכֵל מֵהֶן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל בְּשַׂר
10 הַפֶּסַח, כְּדֵי לִשְׂבֹּעַ מִמֶּנּוּ[6]. וְאִם לֹא אָכַל אֶלָּא כְּזַיִת
11 - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[7]. וְכֵן אֲכִילַת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי בְּלֵילֵי
12 חֲמִשָּׁה עָשָׂר[8] לְחֹדֶשׁ אִיָּר - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:
13 עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אֲכִילַת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אִיָּר – מִצְוַת עֲשֵׂה כוּ"

ידוע פתגם אדמו"ר הריי"צ שעניינו של 'פסח שני' הוא שאין מקרה אבוד, ותמיד אפשר לתקן, ולא רק את הרגע הנוכחי אלא גם את הזמן שכבר עבר. החילוק שבין פסח ראשון לשני הוא שהראשון ניתן מלכתחילה מלמעלה בציווי ה', אבל השני התחדש על־ידי בקשת עם ישראל "למה נגרע", והוא החילוק שבין עבודת הצדיקים לעבודת בעלי־תשובה, צדיקים נולדו מלכתחילה באופן זה או שעבודתם נעשתה טבע בנפשם, משא"כ בעלי־תשובה שעבודתם היא בבחינת חידוש בכח עצמם.

וזהו גם החידוש ב'פסח שני' ש"חמץ ומצה עמו בבית", כי כיון שמדובר על עבודת בעלי־תשובה, הרי שזדונות נהפכים לו לזכויות, והחמץ גופא נהפך לקדושה.

בנוסף, שונה קרבן פסח משאר קדשים, שאכילתו היא מצות־עשה מיוחדת ולא כבשאר הקרבנות שהיא מצוה כללית של אכילת קדשים, כי עניין זה חודר בפנימיותו של יהודי ובאופן של שביעה, דם ובשר כבשרו, באופן של גדלות כדרך המלכים, ובהרחבה מתוך שמחה וטוב לבב דוקא.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן א)

4) במכילתא, שם: "על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר שם), מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שובע, ואין מצה ומרור נאכלים אכילת שובע". "כלומר, אחר אכילת מצה ומרור יאכלוהו" (כסף־משנה). 5) ראה להלן פ"י הי"ג, שחגיגת ארבעה עשר אינה אלא רשות, ולכן כתב "אם הקריב". 6) כן הוא בפסחים ע, א: "חגיגה הבאה עמו נאכלת תחילה, כדי שיהא פסח נאכל על השובע". 7) אף־על־פי שלא אכל על השובע, כי "כך דינה של סתם אכילה", ובמשנה פרק האשה (פסחים צא.) ואפילו חבורה של מאה שאינם יכולים לאכול כזית, והכי משמע מדאמרינן בפ' כיצד צולין (שם פה:) כזיתא דפסחא בביתא, והלילא פקע באיגרא" (כסף־משנה). (וכן הוא ב'סיפרא' אחרי, פי"ב ה"ב שאין אכילה פחותה מכזית). 8) כן הוא בפסחים צה, ב - שהוא נאכל בלילה, ולפיכך אין אומרים הלל באכילתו, שאין לילה זה מקודש לחג.

14 ד. וּשְׁנֵיהֶן אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא צְלִי אֵשׁ[9]. וְהָאוֹכֵל מֵהֶן
15 כְּזַיִת[10] נָא[11] אוֹ מְבֻשָּׁל בְּלֵילֵי פְּסָחִים - לוֹקֶה,
16 שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם.
17 אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל כְּאַחַת - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, לְפִי
18 שֶׁשְּׁנֵיהֶן נִכְלָלוֹת בְּלַאו אֶחָד[12]. אָכַל מִמֶּנּוּ נָא אוֹ
19 מְבֻשָּׁל מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אִם צְלִי
20 אֵשׁ; בְּשָׁעָה שֶׁמִּצְוָה לְאָכְלוֹ צָלִי[13] - חַיָּב עַל אֲכִילַת
21 נָא וּמְבֻשָּׁל, אֲבָל מִבְּעוֹד יוֹם - פָּטוּר[14].

9) משנה, שם צה, א. 10) שאין אכילה פחותה מכזית (למעלה הערה ו). וכן נראה בפסחים מא, א - שאמרו: "יכול אכל כזית וכו' ת"ל וכו' נא ובשל, אמרתי לך (שהאוכל כזית חייב)". 11) שנצלה מעט ועדיין אינו ראוי לאכילת אדם, ראה להלן ה"ו. וכן מפורש שם צה, ב - שגם בפסח שני, יש לאו של "אל תאכלו ממנו נא". 12) בפסחים מא, א (לפי גירסת רבינו ב'ספר המצוות' כלל תשיעי עמ' לו) "אמר אביי, אכל נא לוקה שתים, מבושל לוקה שתים, נא ומבושל לוקה שלש ("וזה מפני שסבר לוקין על לאו שבכללות, ובשעה שאכל נא עבר על שני לאוין, האחד מהן אל תאכלו ממנו נא, והשני לאו הבא מכללא, כאילו אמר אל תאכלו אלא צלי, והרי אכלו שלא צלי. ואם אכל נא ומבושל לוקה לדעתו שלש, אחת על אכילתו נא, ושנית על אכילתו מבושל, ושלישית על אכילתו שלא צלי" — ב'ספר המצוות' שם), ורבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות. איכא דאמרי חדא מיהא לקי. ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי, משום דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה". "כלומר, אמרו יתעלה (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, שהוא לאו אחד המזהיר על דבר אחד, אבל לאו זה המזהיר על שני דברים, נא ומבושל, אין לוקין עליו. וכבר ידעת שהתבאר בגמרא סנהדרין (סג.) אין לוקין על לאו שבכללות, ולכן נדחים דברי אביי. והנכון, שהוא לוקה אחת

בין שאכל נא או מבושל או נא ומבושל – אחת בלבד לוקה" (ספר המצוות' שם, ובהשגות הרמב"ן משיג עליו). וראה גם בפי"ח מהל' סנהדרין ה"ג, שרבינו מפרש גם שם שהפסוק אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל הוא לאו שבכללות, ואין לוקין על הנא והמבושל שתים כי־אם רק אחת. וראה 'מאירי' בפסחים שם. 13) היינו בלילה, ראה להלן ה"ה. 14) כל זה בפסחים מא, ב.

1 **ה. אָכַל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם - עָבַר עַל מִצְוַת**
2 **עֲשֵׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה - בַּלַּיְלָה**
3 **וְלֹא בַּיּוֹם, וְלַאו הַבָּא מִכְּלָל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה הוּא**[15].

15) מחלוקת רבנן ורבי יהודה (שם מא: מב.) אם הוא 'עשה' או לאו, ופסק כרבנן שהוא 'עשה'.

4 **ו. נָא**[16] **שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה הוּא הַבָּשָׂר שֶׁהִתְחִיל**
5 **בּוֹ מַעֲשֵׂה הָאוּר וְנִצְלָה מְעַט וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילַת**
6 **אָדָם עֲדַיִן**[17]**. אֲבָל אִם אָכַל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חַי - אֵינוֹ**
7 **לוֹקֶה, וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה**[18]**; שֶׁנֶּאֱמַר: צְלִי אֵשׁ, הָא**
8 **שֶׁאֵינוֹ צָלִי - אָסוּר. צָלְהוּ כָּל צָרְכּוֹ עַד שֶׁנִּתְחָרֵךְ**[19]
9 **וַאֲכָלוֹ - פָּטוּר**[20].

16) ראה למעלה ה"ד. 17) שם מא, א: "היכי דמי, נא? אמר רב, כדאמרי פרסאי אברנים". כגון שנצלה מעט ('רבינו חננאל'). 18) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול אכל כזית חי יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל, נא ובשל אמרתי לך ולא חי, יכול יהא מותר ת"ל כי־אם צלי אש". 19) שנשרף. 20) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול צלאו כל צרכו יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים, נא ובשל מבושל אמרתי לך, ולא שצלאו כל צרכו. היכי דמי, אמר רב אשי, דשויא חרוכא" (=שרוף – רש"י).

10 **ז. מְבֻשָּׁל שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה**[21] **- בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל**
11 **בְּמַיִם**[22] **בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בִּשְׁאָר מַשְׁקִין אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת**[23]**;**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל - רִבָּה הַכָּל**[24].

21) ראה למעלה ה"ד. 22) שאיסורם מפורש בתורה: "אל תאכלו וגו' ובשל מבושל במים" (פסחים, שם). 23) "כל רטיבות היוצאת מפירות שמכשירה לקבל טומאה, כיין ושמן (ראה להלן ה"ח), נקרא משקין, וכל רטיבות היוצאת מתותים ורמונים או תפוחים ושאר פירות שאינה מכשירה, נקרא מי פירות" ('תפארת ישראל' פסחים פ"ב מ"ח). 24) משנה, פסחים מ, ב: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות", ובגמרא שם (מא.) "תנו רבנן, במים - אין לי אלא במים, שאר משקין מנין. אמרת קל־וחומר, ומה מים שאין מפיגין טעמן (= אין נותנין טעם בתבשיל) אסורין, שאר משקים שמפיגין טעמן, לא כל־שכן. רבי אומר וכו' תלמוד־לומר, ובשל מבושל מכל־מקום". ופסק רבינו כרבי, נגד חכמים, מפני שכן סובר גם רבי עקיבא, במכילתא פרשת בא, וב'ירושלמי' שם. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "ואמר הש"י בפסח ובשל מבושל במים, ולפי ששינה איסור הבישול בלשון מקור (= ובשל), קיבלנו שבא לרמוז ולאסור בישלו במי פירות". וראה להלן ה"ח הערה כה בדין צלי קדר.

13 **ח. צָלָהוּ וְאַחַר כָּךְ בִּשְׁלוֹ, אוֹ שֶׁבִּשְׁלוֹ וְאַחַר כָּךְ**
14 **צָלָהוּ**[25]**, אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ צְלִי קְדֵרָה**[26] **וַאֲכָלוֹ - חַיָּב. אֲבָל**
15 **מֵתָּר לָסוּךְ אוֹתוֹ**[27] **בְּיַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ**[28] **וּבִשְׁאָר**
16 **מַשְׁקִין**[29] **וּמֵי פֵּרוֹת חוּץ מִן הַמַּיִם**[30]**. וּמֻתָּר לְטַבֵּל**
17 **הַבָּשָׂר אַחַר שֶׁנִּצְלָה**[31] **בְּמַשְׁקִים וּבְמֵי פֵּרוֹת**[32].

25) בגמרא (פסחים, שם): "ורבנן (שלומדים שאר משקין מקל־וחומר, ראה בהערה הקודמת) האי בשל מבושל מאי עבדי להו, מיבעי ליה לכדתניא: בשלו ואח"כ צלאו, או שצלאו ואח"כ בשלו חייב, בשלמא בשלו ואח"כ צלאו חייב, דהא בשליה. אלא צלאו ואח"כ בשלו, הא צלי אש הוא אמאי. אמר רב כהנא, הא מני רבי יוסי, דתניא: יוצאין (ידי־חובת מצה) ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח, דבר רבי מאיר. רבי יוסי אומר: יוצאין ברקיק השרוי, אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח (כיון שבישלו יצא מתורת אפוי והרי הוא כמבושל, כך זה הבשר אע"פ שצלאו כיון שבשלו אח"כ יצא מתורת צלי והרי הוא כמבושל – ר"ח בפירושו כאן). עולא אמר אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא דאמר קרא ובשל מבושל מכל־מקום". ויש לתמוה שלכאורה משמע מדברי הגמ', שדין זה שצלאו ואח"כ בשלו או בשלו ואח"כ צלאו חייב, הוא רק לרבנן דדרשי לי' מיתור הפסוק של בשל מבושל, ואע"פ שרבינו פסק כרבי, שמרבה מהיתור של "ובשל מבושל" משקין ומי פירות (למעלה ה"ז) וצלי קדר (להלן בסמוך) ואין ללמוד מפסוק זה גם על צלאו ואחר־כך בשלו – אין זה אליבא דרבי מאיר, הסובר שאין בישול מבטל אפיה, אבל לרבי יוסי שרבינו פסק כמותו (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ו), שבישול מבטל אפיה, כמו כן הוא מבטל צלי ואין צריך לזה לימוד מיוחד (לחם־משנה). 26) והוא שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה אלא (ב)מים הנפלטין משמנו (רש"י פסחים מא.). וחיובב "צלי קדר" נלמד אף הוא, כמו משקין ומי פירות, מן הפסוק "ובשל מבושל" אליבא דרבי (גמרא שם), שרבינו פוסק כמותו למעלה ה"ז, חוץ ממה שהוא נאסר גם באיסור 'עשה' של "צלי אש, ולא צלי דבר אחר" כדלהלן ה"ט. וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא. 27) משנה (שם מ:) "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות וכו' אבל סכין אותו בהן". וברש"י שם: "סכין בשעת צלייתו", וראה להלן הערה ל. (ואף־על־פי שלא מצינו בגמרא שום מקור להלכה זו, ובוודאי סברא היא שסיכה בשעת צלייתו אינה כבישול – יש לזה מקור לדעת הסוברים שצלי אינו צריך הדחה (ראה ביו"ד סי' עו ס"א, וברמב"ם פ"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ב, ובמגיד־משנה וכסף־משנה שם), הרי שאע"פ שנמצא עליו דם בעת צלייתו, אינו כבישול). 28) בכת"י תימן ובדפוס רומי, ליתא. 29) (היינו דם, ראה למעלה בהערות הקודמות). 30) במשנה, שם שנו: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות, אבל סכין ומטבילין אותו בהן". הרי שלא התירו לסוך ולהטביל אלא במשקין ובמי פירות. וכן נראה בתוספתא (פסחים פ"ה) "פסח שסכו יין ושמן אע"פ

שמנטף ממעלה למטה, אין בו משום בישול", משמע מזה שדווקא יין ושמן ולא מים. וב'חסדי דוד' שם מבאר שהתוספתא היא לפי דעת רבי, שלמד את האיסור לבשל את הפסח במי פירות ושאר משקין, מיתור הפסוק "ובשל מבושל". ולפי זה, יש מקום לסברא שמים קרובים יותר לענין בישול מכל יתר המשקין, אבל לרבנן שלמדו מקל־וחומר, אדרבא שאר משקין גרועים ממים. ורבינו שפסק בה"ז כרבי, פסק כאן כדברי התוספתא, שאסור לסוך במים בשעת צלייתו. 31) בפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל סכין ומטבילין אותו בהן אחר שנצלה". ונראה ש"אחר שנצלה" שכתב אינו אלא על "מטבילין", אבל "סכין" היינו בשעה שנצלה כמו שפירש רש"י, ראה למעלה הערה כו. 32) חוץ מן המים ('מאירי').

1 **ט. אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח עַל גַּבֵּי כְּלִי אֶבֶן אוֹ כְּלִי**
2 **מַתֶּכֶת[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: צְלִי אֵשׁ - לֹא צְלִי דָּבָר אַחֵר[34].**
3 **לְפִיכָךְ, אִם הָיָה כְּלִי מְנֻקָּב כְּדֵי שֶׁתִּשְׁלֹט בּוֹ הָאוּר -**
4 **צוֹלִין עָלָיו[35]. וְאֵין צוֹלִין אוֹתוֹ בְּשַׁפּוּד שֶׁל מַתֶּכֶת[36],**
5 **שֶׁהֲרֵי הַשַּׁפּוּד כֻּלּוֹ חַם וְצוֹלֶה מְקוֹמוֹ[37].**

33) במשנה (פסחים עד.): "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא (= טס של ברזל)". ובמשנה שניה (להלן עה:) "נגע בחרסו של תנור, יקלוף את מקומו" (להלן הי"א), ומשמע בין תנור של אבן ובין תנור של מתכת (כסף־משנה כאן). 34) שם עד, א - בגמרא. 35) במשנה, שם: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק, מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו, צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא". ובגמרא (שם עה.) אמרו: "מעשה לסתור? – חסורי מחסרא והכי קתני, ואם אסכלא מנוקבת - מותר". וכתב הראב"ד: "והוא שלא יגע בכלי, שהרי אמרו נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו". ואפשר שגם רבינו כוונתו שלא יגע בכלי, ורק נקט לשון הגמרא (כסף־משנה בלשון אחד). 36) משנה, שם. 37) בגמרא, שם: "איידי דחם מקצתו חם כולו, וקמטוי מחמת השפוד, ורחמנא אמר (שמות יב) צלי אש, ולא צלי דבר אחר". פירוש: כשמתחממים הקצוות של השפוד שאין עליהן בשר, מתחמם גם החלק שהוא תחוב בבשר, ונצלה הבשר מחמת החום ולא מחמת האש. וראה להלן ה"י שצולים אותו בשפוד של עץ.

6 **י. הִסִּיק אֶת הַתַּנּוּר וְגָרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ וְתָלָהוּ**
7 **בַּתַּנּוּר[38] וְצָלָהוּ[39] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה צְלִי**
8 **אֵשׁ[40]. חֲתָכוֹ[41] וְתָלָהוּ[42] עַל גַּבֵּי גֶחָלִים - הֲרֵי זֶה צְלִי**
9 **אֵשׁ[43]. צָלָהוּ עַל גַּבֵּי סִיד אוֹ חַרְסִית[44] אוֹ חַמֵּי**
10 **טְבֶרְיָה[45] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה צְלִי אֵשׁ. כֵּיצַד**
11 **צוֹלִין אוֹתוֹ?[46] תּוֹחֲבוֹ מִתּוֹךְ פִּיו עַד בֵּית נְקוּבָתוֹ**
12 **בְּשַׁפּוּד שֶׁל עֵץ[47] וְתוֹלֵהוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר וְהָאֵשׁ**
13 **לְמַטָּה[48]. וְתוֹלֶה כְּרָעָיו וּבְנֵי מֵעָיו בַּתַּנּוּר חוּצָה לוֹ.**
14 **וְלֹא יִתְּנֵם בְּתוֹכוֹ, שֶׁזֶּה כְּמִין בִּשּׁוּל הוּא[49]. וְשַׁפּוּד**
15 **שֶׁל רִמּוֹן הָיוּ בּוֹרְרִין לִצְלִיָּתוֹ[50], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְרֹק אֶת**
16 **מֵימָיו וִיבַשְּׁלֵהוּ[51].**

38) בגמרא, שם: "תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח, אין זה צלי אש". ה'מאירי' שם כתב: ודבר זה אתה מפרשו בשתלאו, שאם תאמר שהניחו בקרקע התנור, לא הוצרך ללמדה, שהרי נתבאר במשנתנו שאפילו נגע בחרסו של תנור קולף את מקומו. 39) מחום התנור. 40) אלא תולדות אש, והתורה הקפידה שיצלוהו על האש דוקא ולא על תולדות האש, שהרי כתבה פעמיים "צלי אש" (שמות יב, ח־ט): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש כו' אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש" (בגמרא, שם). 41) קורעו לבטנו להעמידו שטוח על הגחלים ('מאירי' פסחים שם). ורש"י מפרש חתכו בשנים ושלושה מקומות למהר צלייתו, וראה להלן פ"י הי"א שלכתחילה אין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם. 42) בגמרא שם: "ונתנו על גבי גחלים". וכן בתוספתא שם פ"ה. ואפשר שבא להשמיענו שרק גחלים לוחשות (=בוערות), שאפשר לצלות עליהם גם על־ידי תליה, הם "צלי אש", אבל גחלים עמומות (־כבויות) אינם "צלי אש". וכן נראה בגמרא שם עה, ב. ובכת"י תימן: "וצלהו". 43) ברייתא שם, בשם רבי. ומשמע שם בגמרא, שאין הדברים אמורים אלא בגחלים של עץ, אבל לא בגחלים של מתכת, וכן כתב ה'מאירי'. 44) חרסית היא מין סיד ('ערוך' ערך חרס א). ובגמרא שם: "בסיד רותח בגפסית רותח". ושם מבואר שבלי ריבוי מיוחד, אין דינם כאש. 45) פסחים מא, א. וכגון שהביאום לירושלים ונשתמר חומם ('אגלי טל'). (וראה ב"סיני" כרך מד עמ' סו). 46) שם עד, א. 47) שאם מתחמם ראש השפוד אינו מתחמם כולו ואינו כשפוד של מתכת, ראה למעלה ה"ט. וראה להלן בסוף הלכה זו. 48) שאם גרף את כל האש אין זה צלי אש, ראה בתחילת הלכה זו. 49) במשנה, שם: "ונותן את כרעיו ובני מיעיו לתוכו, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר, כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו". והלכה כרבי עקיבא מחבירו. 50) במשנה, שם: "מביאין שפוד של רימון", "וכל עץ שרי מדאורייתא, אלא מדרבנן הוא דאמר שיהא של רמון דמחזי כמבושל, אי הוה עץ אחר כדאיתא שם בגמרא, ומדברי רבינו ז"ל נראה דאפילו מדרבנן שרי כל עץ, ולכתחילה הוא שהיו בוררין של רימון" ('קרית ספר'). וב'מלאכת שלמה' על המשנה כאן כתב, שרבינו פירש את דברי המשנה "מביאין שפוד של רימון" שהוא למצוה מן המובחר, שכן נראה מדברי המשנה: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא" שהם של מתכת, משמע שבשפוד של כל עץ מותר. 51) כי שפוד מעץ אחר על ידי שיוצא מהם ענפים וחותכן בסכין, יוצא מהם מים דרך החתך, ואילו עץ רימון חלק הוא ואין בו ענפים, ואין המים יוצאים ממנו אלא מראשו ששם נחתך, וראשו יוצא חוץ לקרבן הפסח (גמרא, שם).

17 **יא. נָגַע הַבָּשָׂר בְּחַרְסוֹ שֶׁל תַּנּוּר - יִקְלֹף אֶת**
18 **מְקוֹמוֹ[52], מִפְּנֵי שֶׁהוּא צְלִי הַחֶרֶס[53].**

52) משנה, שם עה, ב. 53) ולאו צלי אש הוא (פסחים עה.).

19 **יב. נָטַף מֵרָטְבוֹ[54] עַל הַחֶרֶס[55] וְחָזַר עָלָיו[56] - יִטֹּל**

אֶת מְקוֹמוֹ[57]; שֶׁכָּל הַמָּרָק וְהַלֵּחָה[58] שֶׁתִּפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁיְּצָלֶה אֲסוּרָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בָּשָׂר צָלִי.

54) משנה, שם. 55) חרס רותח של התנור (גמרא, שם). 56) על בשר הפסח. 57) שנבלע שם, ואין להסתפק כאן בקליפה דקה כבנגע הבשר בחרס (למעלה הי"א), אלא צריך נטילה יפה יפה בעובי אצבע, שהשומן של הרוטב נבלע בתוכו הרבה (רש"י שם). ובכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלוף את מקומו", ועי' 'כסף משנה' שכתב שטעות־סופר היא, וכי בנוסחא מדוייקת מצא: "יטול את מקומו" כלפנינו. 58) (בכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלוף (ראה למעלה) את מקומו מפני שהוא צלי החרש שנטף, שכל המרק והחלה וכו'". ולפי זה נראה שכל הקטע הזה "שכל המרק וכו' שהרי אינה בשר צלי", אינו שייך לכאן, אלא להלן הי"ג גבי סולת, שהרי כאן אסר "מפני שהוא צלי החרש שנטף". ובחרש של תנור, שהיא רותחת, הדברים אמורים, וכמבואר למעלה וכמפורש בגמרא שם. וראה להלן בהערה הבאה).

יג. נָטַף מֵרָטְבוֹ עַל הַסֹּלֶת - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ וְיַשְׁלִיכֶנּוּ[59].

59) (כנראה שכאן שייך הקטע שבהלכה יב: "כל המרק והליחה כו' שהרי אינה בשר צלי" (ראה בהערה הקודמת). ונראה שמדובר בסולת צוננת, וכמו שאמרו בגמרא שם בענין נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו שאם החרס צוננת אין צורך אלא בקליפה (לפי גירסת הספרים שהובאה ברש"י שם ד"ה אקורי) ואע"פ שהחרס צונן, צריך קליפה, מפני שהמרק שיצא מהפסח אינו בשר, והוא אסור ואוסר הפסח (וראה ב'תוספות' שם). וכמו כן בנטף מרוטבו על הסולת שהיא צוננת – צריכה קליפה, כנ"ל. ואמנם כן הוא בפירוש המשניות שם על נטף מרוטבו על הסולת, וז"ל: "כי אסור לאכול ממנו אלא מה שנשאר בעצמותו, אבל מה שיזוב ממנו הרי הוא כמרק". אבל יש להבין למה לא הביא רבינו כמסקנת הגמרא לפירוש המשנה, שברוטב רותח צריך לקמוץ את מקומו. ואמנם בכת"י תימן: "יקמוץ את מקומו". כמפורש במשנה וכמסקנת הגמרא בסולת רותחת, ועי' כסף־משנה).

יד. סָכוֹ[60] בְּשֶׁמֶן[61] שֶׁל תְּרוּמָה: אִם חֲבוּרַת הַכֹּהֲנִים - יֹאכְלוּ[62]; וְאִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל[63]: אִם חַי הוּא[64] - יְדִיחֶנּוּ[65] וְיִנַּגֵּב[66], וְאִם צָלִי[67] - יִקְלֹף אֶת הַחִיצוֹן[68]. סָכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[69] - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ דָמִים עַל בְּנֵי חֲבוּרָה; שֶׁאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם[70], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[71]. וְאֵין צוֹלִין שְׁנֵי פְּסָחִים כְּאַחַת[72], מִפְּנֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת[73]. אֲפִלּוּ גְדִי וְטָלֶה[74].

60) את הפסח. משנה, שם עה, ב. 61) ראה למעלה ה"ח שמותר לסוך אותו ביין ושמן וכו'. 62) שהרי הם מותרים בתרומה. 63) שאסורים בתרומה. 64) כלומר חי וצונן, ונזכר לפני הצליה שסכו בשמן של תרומה. 65) בצונן דיו בהדחה, ראה שם עו, א. 66) המים מעל הבשר, שלא יצלה עמהם. וראה למעלה ה"ח שאסור לסוכו במים. 67) שסך בעת הצליה או אחר הצליה בעוד הבשר חם ('מאירי' פסחים עה:) וב'תוספות' (שם) ד"ה ואם, כתבו שאפילו אחר הצליה וכבר נצטנן הבשר, הוא בולע, מתוך שהוא רך. 68) הקליפה החיצונה. 69) שהוא מותר לישראל בירושלים ('מאירי'). 70) משנה, שם עה, ב - לפי הנוסחא שלפנינו, ו"יש ספרים" שב'תוספות' שם ד"ה לפי, וראה ברש"י שם, ולפי זה נראה שמדובר שפודה את השמן על המעות, ראה ב'תוספות' שם. 71) פ"ב מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"ח. 72) ברייתא, פסחים עו, ב. 73) שמא יתחלפו הקרבנות, ונמצא שהפסחים נאכלים שלא למנוייהם. 74) שאין החילוף מצוי בהם כל־כך. ובתוספתא פסחים פ"ה נאמר הטעם "מפני הרגל", כלומר שלא יתרגלו לצלות גדי וגדי כאחד. וכן פירש 'רבינו חננאל' שם.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[75], שֶׁאֵין הַפֶּסַח נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת, כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הָעֲבֵרָה[76], וְדִין תּוֹרָה שֶׁיֵּאָכֵל כָּל הַלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[77]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה[78], שֶׁהוּא טָעוּן הַלֵּל בִּשְׁעַת אֲכִילָתוֹ[79], וְשֶׁאֵין בְּנֵי חֲבוּרָה חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין אַחַר שֶׁנִּרְדְּמוּ בְּשֵׁנָה[80], אֲפִלּוּ בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה.

75) לא נמצא כן בדברי רבינו אלא במקום אחד, ואף שם אינו בפסח אלא בשאר הקרבנות, ראה פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. 76) שלא יבוא לאכול אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת, ראה רש"י בברכות ב, א. וראה פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"א ובהערה ד שם. 77) כרבי עקיבא, ולא כרבי אלעזר בן עזריה (ברכות ט. ועוד). שסתם משנה במגילה כ, ב - כוותיה. ואף־על־פי שסתם משנה בזבחים נו, ב ובפסחים קכ, ב ועוד מקומות היא כראב"ע, מה לי חד סתמא, מה לי תרי סתמא, וההלכה כרבי עקיבא מחבירו ('מאירי' פסחים קכ, ב. ומגיד־משנה פ"ו מהל' חמץ ומצה שם). 78) פ"ח ה"י, לענין הלל. ושם הי"ד לענין נרדמו. 79) משנה, פסחים צה, א - שפסח ראשון טעון הלל באכילתו. וראה להלן פ"י הט"ו. 80) כלומר, נשתקעו כל בני החבורה בשינה, אבל אם רק נתנמנמו (שאם קוראים להם הם עונים, פסחים קכ:) כל בני החבורה או שנשתקעו בשינה רק מקצת מבני החבורה – חוזרין ואוכלין אחר שניעורו (פ"ח מהל' חמץ ומצה הי"ד). ומקור הלכה זו, במשנה פסחים קכ, ב: "ישנו מקצתן - יאכלו, כולן - לא יאכלו. רבי יוסי אומר: נתנמנמו - יאכלו, נרדמו - לא יאכלו". ומפרש רבינו שרבי יוסי חולק על הסיפא ואומר שרק אם נשתקעו כולן בשינה - לא יאכלו, אבל נתנמנמו כולן – יאכלו. ואינו חולק על הרישא, והוא שאף אם נשתקעו בשינה מקצת מבני החבורה יאכלו, ורשב"ם מפרש שרבי יוסי חולק על הרישא ועיי"ש בהל' חמץ ומצה, עמוד תמד הערה סא.

יום רביעי כ"ב מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שהפסח אינו נאכל אלא בחבורה, ואם מוציאין מחבורה לחבורה.

א. כָּל הָאוֹכֵל מִן הַפֶּסַח אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא בַּחֲבוּרָה אַחַת[2]. וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִן הַחֲבוּרָה[3] שֶׁיֹּאכַל בָּהּ[4]. וְהַמּוֹצִיא מִמֶּנּוּ כְּזַיִת[5] בָּשָׂר מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר[6] - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה. וְהוּא שֶׁיַּנִּיחֶנּוּ בַּחוּץ; שֶׁהוֹצָאָה כְּתוּבָה בּוֹ כְּשַׁבָּת, לְפִיכָךְ צָרִיךְ עֲקִירָה וְהַנָּחָה כְּהוֹצָאַת שַׁבָּת. וְאֵין מוֹצִיא אַחַר מוֹצִיא בַּפֶּסַח[7], שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוֹצִיאוֹ הָרִאשׁוֹן נִפְסַל. מִן הָאַגַּף[8] וְלִפְנִים - כְּלִפְנִים[9]; מִן הָאַגַּף וְלַחוּץ - כְּלַחוּץ[10]; וְהָאַגַּף עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עֲבִי הַפֶּתַח - כְּלַחוּץ[11]. הַחַלּוֹנוֹת[12] וָעֲבִי הַכְּתָלִים - כְּלִפְנִים. הַגַּגִּים וְהָעֲלִיּוֹת - אֵינָן בִּכְלַל הַבַּיִת[13].

2) בפסחים פו. "תניא על הבתים אשר יאכלו אותו בהם (שמות יב, ז) מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות (שני בני אדם אוכלים פסח אחד בשני בתים, שנאמר: "יאכלו" - שניים. "אותו" - פסח אחד. "בתים" - שניים - רש"י שם). יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות (אדם אחד אוכל בשני מקומות כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות את פניהם, רש"י שם) תלמוד לומר בבית אחד יאכל (שמות שם, מו) וכו' דברי ר' יהודה (ר' יהודה סובר: יש אם למסורת - "יאכל" כתיב, משמע אדם אחד אוכלו בבית אחד ולא בשני בתים, אבל גבי אוכלים הרבה כתיב בתים הרבה - רש"י). ר' שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם בלבד, שהאוכל אוכל בשתי מקומות (ר' שמעון סובר: יאכלו כל אחד ואחד מהאוכלים ולא כר' יהודה ש"יאכלו" - שניים - על פי רש"י). יכול יהא נאכל בשתי חבורות תלמוד לומר בבית אחד יאכל" (סבר ר' שמעון יש אם למקרא וקרינן יֵאָכֵל, היינו הפסח). וכתב המאירי (שם): "לעניין פסק הלכה כדברי שניהם להחמיר ואין הפסח נחלק ליאכל בשתי חבורות אלא בחבורה אחת לבד, וכן אותה חבורה משהסבו אין רשאין לשנות מקומם". 3) בפסחים פה: "תניא לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, חוץ לאכילתו". 4) כן הוא במכילתא דרשב"י שם (שמות יב, מו): "יאכל, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, בשעת אכילה חייב ואינו חייב שלא בשעת אכילה". 5) כן הוא בתוספתא שם ושם, בירושלמי שם ובבבלי שם פה. ובמכילתא דרשב"י שם: "יאכל, לא תוציא מן הבית חוצה על כדי אכילה הוא חייב ואינו חייב על פחות מכזית". 6) בשעת אכילה. 7) כלומר, לאחר שהוציאוהו חזרו והכניסוהו ושוב הוציאוהו. 8) משנה בפסחים שם. ופירשה רבינו במוציא בשר הפסח מן הבית. ו"אגף הוא מקום הדלתות כשסוגרין אותן הדלתות נבדל החיצון (של המזוזה) מן הפנימי". 9) של הבית ואם הניח שם כזית מן הפסח אינו נקרא מוציא את הפסח לחוץ. 10) ואם הניח שם את הפסח עובר על לאו, ונפסל. 11) כן אמרו בגמרא שם לעניין הוצאה מירושלים. 12) של הבית. 13) והמוציא כזית מבשר הפסח לשם - לוקה ונפסל. וראה בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ז שגגים ועליות לא נתקדשו. ואין אוכלים שם קרבן פסח (פסחים פה: פו).

ב. בְּשַׂר הַפֶּסַח שֶׁיָּצָא חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - נֶאֱסַר בַּאֲכִילָה, וַהֲרֵי הוּא כִּבְשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא חוּץ לָעַזָּרָה אוֹ בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהַכֹּל כִּטְרֵפָה[14] וְלוֹקִין עַל אֲכִילָתוֹ[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[16]. אֵבֶר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ - חוֹתֵךְ הַבָּשָׂר[17] וְיוֹרֵד עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֶצֶם, וְקוֹלֵף אֶת הַבָּשָׂר[18]; כֹּל שֶׁבִּפְנִים - יֵאָכֵל, וְכֹל שֶׁבַּחוּץ - יִשָּׂרֵף. כְּשֶׁהוּא מַגִּיעַ לָעֶצֶם - חוֹתֵךְ בְּקוֹפִיץ[19], אִם הָיָה שְׁאָר קָדָשִׁים; וְאִם הָיָה פֶּסַח, שֶׁאָסוּר לִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם[20] - קוֹלֵף[21] עַד הַפֶּרֶק[22], וּמְפָרֵק הָאֵבֶר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ מִן הַפֶּרֶק וּמַשְׁלִיכוֹ לַחוּץ[23].

14) "והשם אמר ובשר בשדה טריפה (שמות כב) וקבלנו (חולין סח:) כי עניין זה הכתוב שכל בשר שיצא חוץ למחיצתו שהיא בשדה והיא טרפה וכאילו אמר ובשר שיצא לשדה, טרפה היא, ולפיכך כשיוציא אדם מבשר קדשי הקדשים חוץ לעזרה או כלום מבשר קדשים קלים חוץ לירושלים או כלום מבשר הפסח חוץ לבית, נאסר אותו הבשר שיצא והוא אסור באכילה". 15) במכות יח. "ולילקי נמי משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", והיינו אם אכל ממנו כזית. 16) שם. וכתב שם שאף על פי שחזר הבשר למקומו אסור לאוכלו. 17) עד מקום שיצא. 18) במשנה שם לא הוזכר "קולף את הבשר" אלא בפסח, שאסור לשבור בו עצם, אבל בשאר קדשים שאפשר לחתוך בקופיץ, אין צורך בקליפה אלא כדי להבדיל בין הבשר הטעון שריפה לבין העצמות שאינם טעונים שריפה. 19) "סכין גדול". 20) שנאמר (שמות יב, מו) "ועצם לא תשברו בו". 21) את הבשר. 22) מקום שמתחברים העצמות. 23) שעצמות אינם טעונים שריפה, אלא משליכם (פסחים פג.).

ג. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת[24] שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבַיִת אֶחָד - צְרִיכָה כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן לַעֲשׂוֹת לָהּ הֶקֵּף; שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַבָּשָׂר חוּצָה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן לוֹ חוּצָה לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ[25]. וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶן אֵילַךְ[26] וְאוֹכְלִין, וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶן אֵילַךְ וְאוֹכְלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ מְעֹרָבִים[27].

24) משנה שם פו. והעמידוה בגמרא שם כר' יהודה שאמר: הפסח נאכל בשתי חבורות. ולפי ההלכה שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן הלכה ה), צריך לפרש משנה זו בשתי חבורות האוכלות כל אחת את פסחה. 25) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, תן חוצה לאכילתו". 26) שם פו. במשנה. ופירש רש"י שם שהם רשאים לעשות כן. ואף על פי שנראים כשתי חבורות - לא איכפת לן. 27) כחבורה אחת. שצריך שיפרסמו שאינן מעורבות זו בזו, שלא יהא נראה זו כאוכלת משל חברתה, אלא אלו הופכין פניהם למזרח ואלו למערב או אלו לצפון ואלו לדרום.

ד. הָיוּ הַמַּיִם שֶׁמּוֹזְגִים בּוֹ יֵינָם בְּאֶמְצַע הַבַּיִת[28] בֵּין

שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת - כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עוֹמֵד לִמְזֹג[29], קוֹפֵץ אֶת פִּיו[30] וּמַחֲזִיר אֶת פָּנָיו[31] עַד שֶׁמַּגִּיעַ אֶצֶל חֲבוּרָתוֹ וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל מַה שֶּׁבְּפִיו; שֶׁאָסוּר לָאוֹכֵל לֶאֱכֹל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת. וּמֻתָּר לְהַחֲזִיר פָּנָיו מִבְּנֵי חֲבוּרָתָהּ וְאוֹכֶלֶת[32], מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה לֶאֱכֹל בִּפְנֵיהֶם.

28) משנה שם פו. "והמיחם באמצע כשהשמש עומד וכו'". ומפרש רש"י "שמחממין בו חמין שמוזגין בו היין". "והיו רגילים, כשהיו הרבה חבורות בבית אחד להיות מצמצמים להספיק לכולם במדורה אחת ובשמש אחד". 29) לבני החבורה האחרת. 30) סוגר את פיו ואינו אוכל. 31) מחבורתו לכיוון החבורה האחרת, כלומר, כיון שקופץ פיו מותר לו להחזיר פניו לצד החבורה האחרת. 32) כלומר, אף על פי שאינה קופצת פיה.

ה. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת[33] שֶׁנִּפְרְצָה מְחִיצָה מִבֵּינֵיהֶן - אֵינָן אוֹכְלִין[34]. וְכֵן אִם הָיְתָה חֲבוּרָה אַחַת וְנַעֲשֵׂית מְחִיצָה בֵּינֵיהֶן - אֵינָן אוֹכְלִין עַד שֶׁתִּסְתַּלֵּק. שֶׁאֵין הַפֶּסַח נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת[35], וְאֵינָן נֶעֱקָרִין מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה[36].

33) מאחר שפסק רבינו להלן שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, צריך לפרש כאן ששתי החבורות אכלו כל אחת ואחת פסח שלה. 34) בפסחים פו: "היו יושבין ונסתלקה מחיצה מביניהם לדברי האומר (ר' שמעון) האוכל אוכל בשני מקומות - אוכלין, לדברי האומר (ר' יהודה) אין האוכל אוכל בשני מקומות - אין אוכלין". ופסק רבינו כר' יהודה. 35) בגמרא שם: "היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם לדברי האומר (ר' יהודה) פסח נאכל בשתי חבורות - אוכלין, לדברי האומר (ר' שמעון) אין הפסח נאכל בשתי חבורות, אין אוכלין". ופסק רבינו כר' שמעון. וזה מוסב על הדין השני של "וכן אם הייתה חבורה אחת ונעשית מחיצה ביניהן". 36) כלומר, אין האוכל אוכל בשתי חבורות, וכר' יהודה שם. וזה מוסב על הדין הראשון של "שתי חבורות שנפרצה מחיצה מביניהם".

ו. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶן אוֹ יָתֵר לֶאֱכֹל פִּסְחֵיהֶן וְלֹא בָּאוּ שְׁאָר בְּנֵי חֲבוּרָה[37], אִם נִכְנְסוּ בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכֹל הַפְּסָחִים[38], וְחָזַר הַמְעוֹרֵר לְכֻלָּן עַל הַשְּׁאָר[39] וְלֹא בָּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹכְלִין עַד שֶׁיִּשְׂבְּעוּ וְאֵין מַמְתִּינִים לַשְּׁאָר. וַאֲפִלּוּ בָּאוּ הַמִּתְאַחֲרִין אַחַר כָּךְ וּמָצְאוּ אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ הַכֹּל - אֵין מְשַׁלְּמִים לָהֶן כְּדֵי חֶלְקָם[40]. אֲבָל אִם נִכְנְסוּ שְׁנַיִם בִּלְבַד - הֲרֵי אֵלּוּ מַמְתִּינִים[41]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָן לֶאֱכֹל; אֲבָל בְּעֵת שֶׁנִּפְטָרִין[42] - אֵין אָדָם צָרִיךְ לְהַמְתִּין לַחֲבֵרוֹ. אֲפִלּוּ גָּמַר אֶחָד בִּלְבַד מִלֶּאֱכֹל - יֵצֵא וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין[43].

37) בפסחים שם: "אמר רב הונא: בני חבורה נכנסין בשלושה ויוצאין אפילו באחד. 38) שם: "והוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל". 39) השמש של החבורה הלך אצל השאר לזרזן שיבואו, ומשמע בדברי רבינו חננאל שם, שבמקום "והוא דרגש בהו דיילא" גרס "והוא דשגרו בהו דילא", כלומר ששלחו השמש לעוררן לבוא לאכול. 40) "אלא שמכל מקום נראה לי וכו' שצריכים על כל פנים להשאיר להם כזית לכל אחד". 41) עד שיבוא השלישי. 42) יוצאין. 43) כתב הראב"ד, שמה שכתב רבינו בסוף דבריו אין בו טעם. ואמנם דברים אלו דחוקים, שמהיכא תיתי יצטרך אחד להמתין ביציאתו על חבירו, וייתכן כי היה מקום לסברא שכיוון שנשתתפו ונתחברו, צריך הוא להמתין עד הסוף לצוותא בעלמא שלא יישאר יחידי.

ז. הַמַּאֲכִיל כְּזַיִת מִן הַפֶּסַח, בֵּין מִפֶּסַח רִאשׁוֹן בֵּין מִפֶּסַח שֵׁנִי[44], לְמוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה[45] אוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב[46] אוֹ לְשָׂכִיר[47] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְאֵינוֹ לוֹקֶה[48], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וּבֶן נֵכָר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה - זֶה הָעוֹבֵד אֵל נֵכָר[49]. וְאֵין מַאֲכִילִין מִמֶּנּוּ לְנָכְרִי, אֲפִלּוּ גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ[50].

44) משום שנאמר בו (במדבר ט, יב) "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", וכל המצוות שבגופו, נוהגות בו כבפסח ראשון (פסחים צו. ולהלן פרק י הלכה טו). 45) כן כתב בספר המצוות (לא־תעשה קכח) "שהוזהרנו מלהאכיל את הפסח לישראל שנשתמד". 46) גוי שקבל עליו שבע מצוות, שנצטוו בני נח ואינו עובד עבודה זרה. 47) "זה הגוי". 48) שהרי הפסוק "תושב ושכיר לא יאכל בו" וודאי נאמר לישראל שלא יאכיל לגור, וגם הפסוק "כל בן נכר לא יאכל בו" המדבר בין בישראל מומר ובין בגוי (מכילתא שם) - גם הוא נאמר, על כרחך, לישראל, שעל גוי לא ציוותה התורה, ומכיוון שלא הזהירה בלשון "לא תאכילום" אינו לוקה (כסף משנה). והמאירי ביבמות ע: כתב "שאינו לוקה, אחר שלא עשה הוא מעשה" וכן כתב החינוך מצוה יג ומצוה יד (וראה במנחת חינוך מצוה יג אות ב). וראה בפרק י מהלכות נדרים הלכה יג, שהמדיר אשתו מהנאה ומהנה אותה לוקה, וזה סותר למה שכתב כאן (הגאון ר' עקיבא איגר), ועיין עוד בפרק י מהלכות כלאיים הלכה לא, שהמלביש חבירו כלאיים, והיה הלובש שוגג - המלביש לוקה. והצל"ח (פסחים עג.) כתב שכל האיסור כאן הוא משום "לפני עיוור לא תיתן מכשול" שאין לוקין עליו, ראה בחינוך מצוה רלב. 49) כלומר, משומד לעבודה זרה. והמקור בתרגום אונקלוס שם: "כל בר ישראל דישתמד". וכן במכילתא דרשב"י שם: "כל בן נכר זה ישראל משומד שעבד עבודה זרה". ובמכילתא דר"י: "אחד ישראל מומר ואחד נכרי במשמע". 50) כן הוא במכילתא שם: "תושב זה גר תושב, שכיר זה הגוי". והמדובר בערבי מהול וגבעוני מהול (מכילתא שם), שאם לא כן הרי הוא בכלל ערל לא יאכל בו, ראה כסף משנה. והראב"ד פירש פסוק זה בתושב ושכיר ישראל, כלומר עבדים עבריים הקנויים קניין עולם או קניין שנים, שאינם ממונים עם הבעלים על פסחם שלא מדעתם.

ח. עָרֵל[51] שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַפֶּסַח[52] - לוֹקֶה;

שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ. בּוֹ הוּא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל, אֲבָל אוֹכֵל הוּא מַצָּה וּמָרוֹר[53]. וְכֵן מֻתָּר לְהַאֲכִיל מַצָּה וּמָרוֹר לְגֵר תּוֹשָׁב וּלְשָׂכִיר[54].

51) ישראל שלא נימול משום שמתו אחיו מחמת מילה (רש"י פסחים כח:). 52) כי פחות מכזית אינה נחשבת "אכילה". 53) פסחים קכ. "דתניא כל ערל לא יאכל בו, בו אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור", וכתב המאירי (יבמות ע "מותר הוא במצה ובמרור. ויש מפרשים שחייב בהן - וגדולי המחברים (הוא רבינו) ז"ל כתבו שמותר להאכיל מצה ומרור לגר תושב". 54) מכילתא דרשב"י שמות יב, מה: "תושב ושכיר לא יאכל בו, בו אינו אוכל, אוכל הוא במצה ומרור". ובתוספות פסחים כח: דיבור המתחיל כל, העירו: האם מצה קדושה יש בה?

ט. כֵּשֵׁם שֶׁמִּילַת בָּנָיו וַעֲבָדָיו מְעַכְּבָתוּ מִלְּשְׁחֹט הַפֶּסַח[55], כָּךְ מְעַכְּבָתוּ מִלֶּאֱכֹל; שֶׁנֶּאֱמַר[56]: וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ[57]. כֵּיצַד[58]? קָנָה עֶבֶד אַחֵר שֶׁנִּשְׁחַט הַפֶּסַח, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִמּוֹל אֶלָּא אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל עַד שֶׁיִּמּוֹל אוֹתָן. וְכֵיצַד יִהְיֶה הַבֵּן רָאוּי לְמִילָה אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְלֹא יִהְיֶה רָאוּי קֹדֶם שְׁחִיטָה? כְּגוֹן שֶׁחֲלָצָתוּ חַמָּה[59], שֶׁצָּרִיךְ שִׁבְעַת יָמִים מֵעֵת לְעֵת מִיּוֹם הַבְרָאָתוֹ[60]; וּכְגוֹן שֶׁכָּאֲבָה עֵינוֹ וְנִרְפָּאת אַחַר שְׁחִיטָה[61]; אוֹ שֶׁהָיָה טֻמְטוּם וְנִקְרַע אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְנִמְצָא זָכָר.

55) ראה למעלה פרק ה הלכה ה: "מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו וכו' מעכבים אותו, שנאמר (שמות יב, לט, אצל בניו) המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו". ובמכילתא (בא) וביבמות עא. למדו שגם עבדיו שלא מלו מעכבים אותו מלעשותו, כלומר, מלהקריבו, מגזירה שווה "אז אז": כתב בבניו "ואז יקרב לעשותו" וכתב בעבדיו (שם, מד) "וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו". 56) אצל עבדיו. 57) במכילתא בא: "אין לי אלא מילת עבדיו (שמעכבת את האכילה), מילת זכריו מנין? הרי אתה דן: נאמר כאן "אז" ונאמר להלן (אצל זכריו) "אז" מה להלן מילת זכרים (מעכבת מלהקריב את הפסח) אף כאן מילת זכרים (מעכבת לאכול את הפסח)". 58) באיזה אופן ישנה אפשרות שבשעת אכילה מעכבים בניו ועבדיו, שלא נימולו, מלאכול את הפסח, ובשעת השחיטה לא עכבוהו. 59) שהיה לתינוק חום ונחלץ ממנו. 60) ולפי זה ייתכן שבשעת השחיטה לא מלאו לו עוד שבעה ימים מעת לעת ולא הגיע הזמן למולו, ורק אחר ששחטו מלאו לו שבעה ימים מעת לעת, ואז מעכב הוא את אביו לאכול את הפסח. 61) יבמות שם, שמפני זה לא יכלו למולו בשעת השחיטה. ואין צורך לחכות שבעה ימים אלא במקרה של חום, ראה שבת (קלז.).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר השובר עצם בפסח טהור, ועל איזה עצם חייב, ושלא ישאיר מהבשר עד הבוקר.

א. הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ[3] בוֹ. וְכֵן נֶאֱמַר בְּפֶסַח שֵׁנִי: וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ. אֲבָל פֶּסַח שֶׁבָּא בְּטֻמְאָה[4], אִם שָׁבַר בּוֹ עֶצֶם - אֵינוֹ לוֹקֶה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ - בְּטָהוֹר וְלֹא בְּטָמֵא[5]. אֶחָד הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֶצֶם בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר[6], אוֹ שֶׁשָּׁבַר בּוֹ עֶצֶם מִבְּעוֹד יוֹם[7], אוֹ שֶׁשָּׁבַר אַחַר כַּמָּה יָמִים[8] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

2) משנה פסחים פד. 3) צ"ל: "לא ישברו" [וטעות סופר כזו נפלה גם בגמרא פסחים פה. בכתבי־יד ובדפוסים ישנים (ראה בדקדוקי סופרים שם עמ' קכט הערה ט) ותוקנה בדפוסים חדשים]. 4) כגון שהיו רוב הקהל טמאי מת, שמקריבים כולם הפסח בטומאה, ראה למעלה פ"ז הלכה א, אבל היה הפסח טהור ונטמא אחר־כך - חייבים עליו משום שבירת עצם, ראה להלן הלכה ו. 5) בפסחים שם בברייתא: "ת"ר ועצם לא תשברו בו, בכשר ולא בפסול". ופירש"י שם: "האי פסול הוא שנעשה בפסול, דטומאה דחויה היא בציבור [ולא הותרה]". וכלשון רבינו כן הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, מו), ולפי זה אין צורך לדברי רש"י. ואף בפסח שני למדו כן שם צו. "לא ישברו בו־ בו בכשר, ולא בפסול". 6) של ניסן, שהוא פסח ראשון, ושל אייר שהוא פסח שני. 7) שם פד: "ת"ר ועצם לא תשברו בו (שמות יב), בכשר ולא בפסול. ר' אומר, בבית אחד יאכל (שמות שם) ועצם לא תשברו בו, כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם, ושאין ראוי לאכילה אין בו משום שבירת עצם, מאי בינייהו וכו' אביי אמר כו' אלא שבירת העצם מבעוד יום, איכא בינייהו. למ"ד כשר, הא כשר הוא. למ"ד ראוי לאכילה, השתא לאו ראוי לאכילה וכו'. רב פפא אמר, כל כי האי גוונא, כ"ע יש בו משום שבירת העצם, מאי טעמא, לאורתא (=לערב) מיחזי לאכילה". 8) ראה להלן הלכה ו, שפסח שהיתה לו שעת הכושר ונפסל - יש בו משום שבירת עצם.

ב. לְפִיכָךְ[9] שׁוֹרְפִין[10] עַצְמוֹת הַפֶּסַח בְּכָלַל הַנּוֹתָר מִבְּשָׂרוֹ[11], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ בָהֶן לִידֵי תַקָּלָה[12].

9) לפי שאסור לשבור את העצם גם לאחר כמה ימים. 10) פסחים פג. בברייתא: "כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח, מפני התקלה". 11) כנראה שהמדובר כשאין בעצמות לא בשר ולא מוח, וכן מפורש בפי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט: "כל עצמות הקדשים שאין בהן מוח, אינן טעונין שריפה, חוץ מעצמות הפסח" (ועיין בראב"ד שם) וראה להלן. 12) כלומר, שמא יבואו לידי איסור שבירה, כן מפרש רבינו דברי הברייתא בפסחים פג. (הובאה למעלה). וסבור רבינו, שכשם שיש איסור שבירה בפסול שהיה לו שעת הכושר (להלן הלכה ו), כן יש איסור בעצם שהיה עליו כזית בשר וניטל ממנו. וכן נראה בגמרא שם שהקשו על הברייתא הנ"ל, "הני עצמות היכי דמי, אילימא דלית בהו מוח, עצמות קדשים למה להו שריפה" (כן הנוסחא בדפוסי וויניציאה ובסיליאה, ולפנינו "למה להו שריפה". ובכ"י ב: "עצמות הפסח למה

להו שריפה"). כלומר: פשיטא שעצמות קדשים אינם צריכים שריפה, ואילו על עצמות הפסח לא קשה לו למה צריכים שריפה, הרי שאף עצמות שאין בהם מוח צריכים שריפה בפסח, שמא יבוא לידי תקלה של שבירת עצם, כנ"ל (אור שמח).

ג. אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל שְׁבִירַת עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר[13] אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ[14]; אֲבָל עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ וְשֶׁאֵין עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר - אֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁבִירָתוֹ. הָיָה עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר וְשָׁבַר הָעֶצֶם שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם הַבָּשָׂר - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁשָּׁבַר פָּנוּי מִבְּשָׂרוֹ[15].

13) פסחים פד: "רבינא אמר, כל כי האי גוונא (באבר שאין עליו כזית בשר) לית ביה משום שבירת עצם, דבעינן שיעור אכילה", משום שנאמר: "בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו" (שמות יב, מו) - יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת עצם, אין בו שיעור אכילה אין בו משום שבירת עצם (שם). 14) היינו כזית מוח, כמפורש שם פה. "ויש עליו כזית בשר מבפנים", והיינו כזית מוח. וכן מפורש בר"ח שם, וכן פירש"י. 15) מחלוקת שם בין ר' יוחנן ור"ש בן לקיש, ופסק כר' יוחנן.

ד. הַשּׁוֹבֵר אַחַר הַשּׁוֹבֵר[16] בְּעֶצֶם אֶחָד - לוֹקֶה.

16) כלומר, אחרי שהראשון שבר עצם, בא שני ושבר גם הוא אותו עצם, או שאדם אחד שבר עצם והתרו בו, ושוב שבר. וכן הוא בירושלמי פסחים פ"ז הי"א: "אבל בשתי התריות, שכן אפילו עצם אחד ושברו, וחזר ושברו חייב שתים". ולהלן שם בהלכה יג "ווידא אמר, דא יש שובר אחר שובר". וראה למעלה פ"ט הלכה א והערה ח.

ה. הַשּׁוֹרֵף עֲצָמוֹת וְהַמְחַתֵּךְ גִּידִים[17] - אֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם[18].

17) של הפסח. 18) פסחים שם בברייתא: "השורף עצמות והמחתך גידים - אין בו משום שבירת העצם".

ו. פֶּסַח שֶׁהוּא נָא[19] אוֹ מְבֻשָּׁל[20] וְשָׁבַר בּוֹ אֶת הָעֶצֶם - לוֹקֶה[21]. אֲפִלּוּ נִפְסַל בְּטֻמְאָה[22] וִיצִיאָה[23] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר שְׁבִירַת הָעֶצֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְנִפְסַל[24]; אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפַּגֵּל[25] אוֹ נַעֲשָׂה בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן[26] אוֹ מַחֲשֶׁבֶת שְׁנוּי הַשֵּׁם[27] - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם.

19) שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין (למעלה פ"ח הלכה ו), ואסור לאכלו משום שנאמר "אל תאכלו ממנו נא" (שם הלכה ד). והוא בפסחים (שם) רנב"י אמר, כל כי האי גוונא (שבירת העצם בנא) יש בו משום שבירת העצם, מאי טעמא דהא חזי לאכילה דמטוי לי' ואכל לי'. 20) שאסור לאכלו, משום "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים" (למעלה שם הלכה ד). 21) בנא הוא חייב, מפני שהוא ראוי לאכילה אחר שיצלה יפה (שם מדברי רב נחמן בר יצחק). ומבושל שאינו ראוי לעולם, שהרי גם "בשלו ואחר צלהו" חייב עליו (למעלה שם הלכה ח) - כיון שהיתה לו שעת הכושר, שנעשו עבודותיו בהכשר, חייבים עליו, כרב יוסף אליבא דתנא־קמא של רבי (שם). 22) לאחר זריקת הדם. 23) חוץ לחבורתו, ראה למעלה פ"ט הלכה ב. 24) שם כדברי רב יוסף וכתנא־קמא, ראה למעלה בהלכה זו. 25) [שחשב לאכלו חוץ למקומו, שזה נקרא פיגול (זבחים כט.) ועיין למעלה פי"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א, וראה להלן]. 26) כגון שחשב בשעת השחיטה, או בשעת קבלת הדם במזרק, או בשעת הולכת הדם למזבח, או בשעת זריקה, שיאכל ממנו חוץ לזמן המותר לאכילה, שיקריב ממנו חוץ לזמן המותר בהקרבה (פי"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). ובהגהות "בן אריה" מציע להגיה "מחשבת מקום". ולפי"ז "שנתפגל" שכתב מקודם היינו מחשבת חוץ לזמנו. 27) ששינה שמו לשם זבח אחר או לשם בעליו (שם פט"ו הלכה יא).

ז. שָׁבַר עֶצֶם הָאַלְיָה[28] - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה[29].

28) זנב הכבש. 29) פסחים שם: "רב אשי אמר, כל כי האי גוונא (=שבירת עצם האליה) ודאי אין בו משום שבירת העצם (גם לרבי וגם לתנא־קמא) דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל", שהרי היא עומדת להקטרה על גבי המזבח (שם). וראה בהשגת הראב"ד ובכס"מ.

ח. הַסְּחוּסִים, שֶׁהֵם כְּמוֹ עֲצָמִים רַכִּים[30] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְאָכְלָן[31].

30) שם פד. והם "אותן שבראש הכתף" (פיה"מ שם). 31) ואין בהם משום שובר עצם. וראה להלן הלכה ט.

ט. הָיָה גִּדִּי[32] קָטָן וָרַךְ שֶׁעַצְמוֹתָיו רַכִּים - לֹא יֹאכַל אוֹתָן, שֶׁזֶּה שׁוֹבֵר עֶצֶם[33]. וְאִם אָכַל - לוֹקֶה[34]; שֶׁאֶחָד הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם קָשֶׁה אוֹ עֶצֶם רַךְ[35]. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁנֶּאֱכָל בַּשּׁוּר הַגָּדוֹל אַחַר שֶׁיִּתְבַּשֵּׁל[36] - הוּא שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל כְּנֶגְדּוֹ מִן הַגִּדִּי הָרַךְ אַחַר צְלִיָּתוֹ[37], כְּגוֹן רָאשֵׁי כְּנָפַיִם[38] וְהַסְּחוּסִים[39].

32) משנה וגמרא שם. 33) שאכילת העצם הרך הוא שבירה. 34) משום "ועצם לא תשברו בו". 35) הוא בכלל האיסור של "ועצם לא תשברו בו". 36) פירוש, שור הגדול שנתקשו עצמותיו, אלא שאחרי בישול רב, הם ראויים לאכילה. 37) אף כי בשור הגדול אין אפשרות לאוכלם ע"י בישול בינוני, וכ"ש על ידי צלייה. 38) "פירושו בכאן קצוות. כלומר, ראשי העצמות שיש בהרבה מהן קליפה דקה של עצם, ואדם נוטלה בשיניו ולועסה" (מאירי פסחים פד.). 39) ראה למעלה הלכה ח. וזהו פירושו של רבינו לדברי המשנה פסחים פד. "כל הנאכל בשור הגדול, יאכל בגדי הרך וראשי כנפיים והסחוסים", ובגמרא, "רבה רמי. תנן, כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל לא. אימא סיפא, ראשי כנפיים והסחוסים, והא הני לא מיתאכלי בשור הגדול וכו'. רבא אמר, מה הן קתני, והכי קתני כל הנאכל בשור הגדול בשלקא (בישול רב) יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן ראשי

כנפיים והסחוסים, ותניא כוותי' דרבא וכו'". ומפרש רש"י שהמדובר הוא לענין מינוי, שאין מותר להתמנות אלא בדבר שבשור הגדול יוכלו לאכול אחרי שנתבשל (וכן נראה מדברי רבינו בפירוש המשנה) והראב"ד בהשגות מפרשה לענין נותר, שמה שאפשר לאכול ע"י בישול רב בשור הגדול, יש חיוב לאכלו. ואם אינו אוכלו, עובר על לא תותירו ממנו עד בוקר. ורבינו מפרשה לענין איסור שבירת עצם.

י. גִּידִין[40] הָרַכִּין שֶׁסּוֹפָן לְהַקְשׁוֹת[41], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה עַתָּה[42] וְנֶאֱכָלִין[43] בַּפֶּסַח - אֵין נִמְנִין עֲלֵיהֶן. וְנִמְנִין עַל מֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ[44], מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְהוֹצִיאוֹ[45] בְּלֹא שְׁבִירַת עֶצֶם; וְאֵין נִמְנִין עַל מֹחַ שֶׁבַּקּוּלִית[46], וְהוּא הָעֶצֶם הַסָּתוּם מִשְּׁנֵי רָאשָׁיו, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִירַת עֶצֶם[47].

40) פסחים שם. כריש לקיש, ואף ר' יוחנן הודה לו. 41) להיות קשים ולא יהיו ראויים אז לאכילה, וכגון "גידי הצוואר, ובגדי ובטלה הם רכים, אבל אם היה מזקין סופם להיות קשים" (רש"י שם). 42) בעוד הגדי רך וקטן. 43) שמותרין באכילה. 44) שם פד: "רבי אומר, נמנין על מוח שבראש וכו'". 45) "לגוררו בקיסם דרך האף" (רש"י שם). 46) שם: "רבי אומר וכו' ואין נמנין על מוח שבקולית". 47) והשובר את העצם לוקה (למעלה הלכה א).

יא. כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל אֶת הַפֶּסַח - חוֹתֵךְ הַבָּשָׂר וְאוֹכֵל, וְחוֹתֵךְ הָעֲצָמוֹת מִן הַפֶּרֶק וּמְפָרְקָן אִם רָצָה[48]. וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְגִיד הַנָּשֶׁה[49] - מוֹצִיאוֹ וּמַנִּיחוֹ עִם שְׁאָר הַגִּידִים וְהָעֲצָמוֹת וְהַקְּרוּמוֹת[50] שֶׁיּוֹצְאִין בִּשְׁעַת אֲכִילָה[51]. שֶׁאֵין מְנַקִּין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַבָּשָׂר[52] וְאֵין מְחַתְּכִין אוֹתוֹ[53], אֶלָּא צוֹלִין אוֹתוֹ שָׁלֵם[54]. וְאִם חֲתָכוֹ חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - כָּשֵׁר[55]. וְהוּא שֶׁלֹּא יֶחְסַר אֵבֶר. צָרִיךְ אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. וְכֵן בַּשֵּׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. וְאִם הִשְׁאִיר מִמֶּנּוּ, בֵּין בָּרִאשׁוֹן בֵּין בַּשֵּׁנִי - עֲבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה[56], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ.

48) ואין זו שבירת עצם, ראה למעלה פ"ט הלכה ב. 49) שהרי צולהו שלם בעוד הגיד בו, כדלהלן. ואף שהגיד אסור בהנאה, צולהו ביחד עם הבשר, משום שאין בגידין בנותן טעם (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז). ולשומן הגיד שאינו אסור אלא משום מנהג (חולין צב:), לא חששו כאן, שהרי אין מחתכין אותו, כדלהלן (כסף משנה). וראה בהשגת הראב"ד. 50) שאינם אסורים. 51) כלומר, שבני האדם אין רגילים לאוכלם. 52) אלא רק מהדברים האסורים מן התורה ושיש בהם בנותן טעם (כסף־משנה). 53) לחתיכות. 54) כמו שכתוב (שמות יב, ט) "כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו", והוא בתוספתא פסחים פ"ה "הפסח צולין אותו שלם, ואין צולין אותו חתיכות". 55) תוספתא שם: "רצה מנתחו, ומטילו אבר אבר על גבי גחלים". 56) כלומר, שהעובר בלאו זה מתחייב בעשה. ולאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, ראה בפי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב. ומקור הדבר בפסחים פד. בדברי רבי יהודה. וכן כתב בפי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט. ולמעלה פ"א הלכה ז גבי אימורים כתב, שאם הניחם ונפסלו בלינה ועבר על "לא ילין חלב חגי עד בוקר" - "אינו לוקה לפי שאין בו מעשה". כדעת רבי יעקב שם, וראה בכסף־משנה כאן ובמשנה־למלך בהלכות פסולי המוקדשין שם.

יב. כְּשֶׁמַּקְרִיבִין אֶת הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן[57] - מַקְרִיבִין עִמּוֹ[58] שְׁלָמִים[59] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן[60], גְּדוֹלִים אוֹ קְטַנִּים[61], זְכָרִים אוֹ נְקֵבוֹת[62], כְּכָל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים[63]. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר[64], וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר[65]. אֵימָתַי מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה זוֹ?[66] בִּזְמַן שֶׁהוּא[67] בָּא בְּחֹל[68] וּבְטָהֳרָה[69] וּבְמוּעָט[70]; אֲבָל אִם חָל יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁבָּא הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה[71], אוֹ שֶׁהָיוּ הַפְּסָחִים מְרֻבִּים[72] - אֵין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, וְאֵין מַקְרִיבִין אֶלָּא הַפְּסָחִים בִּלְבַד.

57) כלומר בפסח ראשון, אבל לא בפסח שני, ראה להלן הלכה טו. 58) כן הוא במשנה פסחים סט: ומקריבים אותה לפני תמיד של בין הערבים (משנה־למלך פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ט). 59) קרבן שלמים. 60) משנה שם. 61) פירוש החגיגה אינה כפסח שבא בן שנה, אלא באה בת שנה וגם בת שתים ויותר, וכן הוא בתוספתא פסחים פ"ה: "ובאה בת שנתה בת שתים". 62) משנה שם. 63) ראה פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא. 64) ואינו יוצא בה משום חובת חגיגת חמשה עשר (פ"א מהלכות חגיגה הלכה י). 65) "והלא אין הפסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן למה נאמר צאן ובקר? צאן לפסח ובקר לחגיגה" (ספרי פ' ראה ופסחים ע:). אבל צריך עיון, שברייתא זו היא אליבא דמאן־דאמר שחגיגה זו היא חובה ודוחה את השבת. אבל לדידן, פסוק זה מדבר במותר הפסח, וראה בצל"ח לפסחים ע: 66) משנה פסחים שם. 67) הפסח. 68) שי"ד בניסן חל ביום חול. 69) שהפסח קרב בטהרה. 70) שהרבה נמנו על הפסח, ולא מספיק להם כדי שיאכלו כולם ממנו על השובע (ראה למעלה פ"ח הלכה ג, שמצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע). 71) שרק הפסח דוחה שבת (למעלה פ"א הלכה יח) וטומאה (למעלה פ"ז הלכה א), אבל לא חגיגה שאינה חובה (פסחים ע.). 72) ויש בהם כדי אכילת שובע לכולם.

יג. חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר - רְשׁוּת וְאֵינָהּ חוֹבָה[73]. וְנֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד[74], כְּכָל זִבְחֵי שְׁלָמִים[75]. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ[76] מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי[77], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר. מִפִּי

הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[78], שֶׁזֶּה אַזְהָרָה לְמַנִּיחַ בְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר; שֶׁנֶּאֱמַר: לַבֹּקֶר[79] - עַד בֹּקֶר שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי[80]. וְהַמּוֹתִיר[81] - אֵינוֹ לוֹקֶה; אֶלָּא יִשְׂרֹף הַנּוֹתָר מִמֶּנָּה, כִּשְׁאָר הַנּוֹתָרִים[82].

73) שם סט: "א"ר אשי, שמע מינה, חגיגת ארבעה עשר לאו חובה היא. דאי סלקא־דעתך חובה, תיתי בשבת ותיתי במרובה ותיתי בטומאה". 74) ואינה כפסח שאינו נאכל אלא עד חצות (משנה שם, ודלא כבן־תימא שאמר שדינה כפסח). 75) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. 76) להשאיר. 77) מיום הקרבתו, שהוא יום ששה עשר בניסן. 78) שם עא. עא: 79) כלומר: אילו היו כתוב "בוקר" בלא "למד" היינו מפרשים בוקר הראשון, ומזה שנאמר "לבוקר" דרשו לבוקר שני (שם עא:). 80) שהוא יום ששה עשר בניסן. 81) מחגיגת י"ד ליום ששה עשר בניסן. 82) ראה למעלה הלכה יא.

יד. בְּשַׂר חֲגִיגָה שֶׁעָלָה עִם הַפֶּסַח עַל הַשֻּׁלְחָן וְכָל הַתַּבְשִׁילִין הָעוֹלִים עִמּוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן מִתְבַּעֲרִין עִמּוֹ[83], וְאֵינָן נֶאֱכָלִים אֶלָּא עַד חֲצוֹת[84] כַּפֶּסַח עַצְמוֹ[85]. גְּזֵרָה מִפְּנֵי הַתַּעֲרֹבֶת[86].

83) תוספתא פסחים פ"ה, וירושלמי שם פ"ו הלכה ד. 84) אף כי כל בשר החגיגה נאכל לשני ימים ולילה אחד (למעלה הלכה יג) - זה שעלה על שולחן אחד עם הפסח, אינו נאכל אלא עד חצות. 85) למעלה פ"ח הלכה טו. 86) כלומר, שמא נתערב בהם מן הפסח. [ואף־על־פי שהאיסור בפסח עצמו אינו מן התורה אלא כדי להרחיק מן העבירה (למעלה בפ"ח שם). אין זו "גזירה לגזירה" שלא גזרו כן (שבת יא: ועוד), כי כמה פעמים מצאנו שגזרו גזירה לגזירה, ואמרו חכמים כי "חדא גזירה היא", כלומר כשגזרו גזירה ראשונה גזרו גם על השניה, כי אילולא הא - לא קיימא הא, ראה ביצה ג. וחולין קד:].

טו. מַה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי?[87] הָרִאשׁוֹן אָסוּר בְּחָמֵץ בְּכָל יְרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא[88], וְאֵינוֹ נִשְׁחָט עַל חָמֵץ[89], וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חוּץ לַחֲבוּרָה[90], וְטָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ[91], וּמְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה[92], וְאָפְשָׁר שֶׁיְּבֹא בְּטֻמְאָה, אִם נִטְמָא רֹב הַקָּהָל טֻמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[93]. אֲבָל פֶּסַח שֵׁנִי - חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת[94], וְאֵינוֹ טָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ[95], וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ[96], וְאֵין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה[97], וְאֵינוֹ בָּא בְּטֻמְאָה[98]. וּשְׁנֵיהֶם דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת[99], וּטְעוּנִין הַלֵּל בַּעֲשִׂיָּתָן[100], וְנֶאֱכָלִין צָלִי[101] בְּבַיִת אֶחָד[102] עַל מַצָּה וּמָרוֹר[103], וְאֵין מוֹתִירִין מֵהֶן[104], וְאֵין שׁוֹבְרִין בָּהֶן אֶת הָעֶצֶם[105]. וְלָמָּה לֹא יִשְׁוֶה הַשֵּׁנִי לָרִאשׁוֹן לְכָל הַדְּבָרִים, מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר[106]: כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ? לְפִי שֶׁפֵּרֵשׁ בּוֹ מִקְצָת חֻקַּת הַפֶּסַח[107], לְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה לָרִאשׁוֹן אֶלָּא בַּדְּבָרִים שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ בּוֹ[108], וְהֵן הַמִּצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ[109], וְהֵם 'חֻקַּת הַפֶּסַח'[110] שֶׁכְּלָל זֶה[111] שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם[112] שֶׁיִּלָּקַח הַפֶּסַח מִבֶּעָשׂוֹר[113], וְשֶׁהוּא טָעוּן הַגָּעַת דָּם בַּאֲגֻדַּת אֵזוֹב[114] לַמַּשְׁקוֹף וְלִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת[115], וְשֶׁיֵּאָכֵל בְּחִפָּזוֹן[116] - אֵין אוֹתָן הַדְּבָרִים נוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת[117], וְלֹא נַעֲשׂוּ אֶלָּא בְּפֶסַח מִצְרַיִם בִּלְבַד[118].

87) משנה בפסחים צה. 88) [ראה בפ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ח הערה מג, שלדעת רבינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" משש שעות ולמעלה בי"ד. וכן משמע הלשון: "הראשון" - "השני" שמדובר על קרבן הפסח ולא על חג הפסח]. 89) ראה למעלה פ"א הלכה ה, שהשוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה, שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי. 90) ראה למעלה פ"ט הלכה א, שהמוציא כזית מבשר הפסח מחבורה לחבורה בליל חמשה עשר לוקה, שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה. 91) משנה שם, ולמעלה פ"ח הלכה טו. 92) למעלה הלכה יב. 93) למעלה פ"ז הלכה א. 94) משנה שם. וגם נשחט על החמץ (שם צה:). 95) משנה שם, שאין אומרים הלל בלילה, אלא־אם־כן הוא מקודש לחג, שנאמר (ישעיה ל, כט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (שם צה:). 96) הכסף־משנה תמה על דברי רבינו, ממה שמפורש בפסחים צה. "בכלליה דלא ישאירו ממנו עד בוקר, מאי קא מרבה לא תוציא ממנו". הרי שגם בפסח שני אסור להוציא חוץ לחבורתו. אבל ראה במאירי פסחים כאן על דברי המשנה, שכתב וז"ל: "והשני מוציאין חוץ לחבורה כמו שיתבאר בגמרא". נראה מדבריו כי היתה כאן בגמרא גירסא אחרת. 97) תוספתא פסחים פרק ח. 98) תוספתא שם. 99) שאם חל יום י"ד ניסן או י"ד באייר ביום השבת שוחטין בו את הפסחים, והוא במשנה שם ובתוספתא שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א. 100) בשעת הקרבת פסח ראשון ופסח שני, צריך לומר הלל (משנה שם) - שרק בלילה (בשעת אכילה) אין אומרים הלל בפסח שני שאין לילו מקודש לחג, ראה למעלה. אבל ביום אין צריך קדושת חג (גמרא שם צה:). 101) משנה שם צה. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. 102) כלומר בחבורה אחת ובמקום אחד, ראה למעלה פ"ט הלכה ה, שרבינו פוסק להחמיר כשניהם, כר' יהודה וכר' שמעון (פסחים פו.). וכנראה שלרבינו היתה הגירסא בגמרא פסחים צה. באופן שגם בפסח שני הדין שנאכל בבית אחד, ראה למעלה הערה צה. 103) משנה פסחים שם. 104) ראה למעלה הלכה יא. 105) ראה למעלה הלכה א. 106) בפסח שני. 107) משום שבבמדבר שם, אחרי שכתב ככל חוקת הפסח, מפרט שם המקרא כמה פרטי דינים של פסח שני, כמו "ועצם לא תשברו", "ולא ישאירו ממנו עד בוקר", וכן "על מצות ומרורים יאכלוהו". 108) כלומר, דברים שפירט אותם הכתוב. 109) כמו "לא ישאירו ממנו עד בוקר", "ועצם לא תשברו", וכן שאר מצוות שבגוף הקרבן, כמו צלי. אבל דברים שאינן בגוף הקרבן, לא שוה השני לראשון. ומצה ומרור שאינן בגוף הקרבן, מפרש המקרא באופן מיוחד, שגם פסח שני נאכל על מצה ומרור, ראה הסוגיא בפסחים צה. 110) השני. 111) אולי צ"ל "וכלל" זה [ובכ"י תימן: חוקת הפסח שכלל". ואחר־כך מתחילה הלכה חדשה: "זה שנאמר וכו'"]. 112) בפסח שנעשה במצרים.

113) בעשור לחודש ניסן, כמו שנאמר (שמות יב, ג): "בעשור לחודש הזה, ויקחו להם איש שה וכו'". 114) (שם, כב). והוא: ג' קלחין של מין ירוק שיש לו גבעולים (רש"י שם). 115) כמו שנאמר (שם) "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף, והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות". 116) כמו שכתוב (שם, יא) "ואכלתם אותו בחפזון". 117) בפסחים של כל הדורות. 118) משנה בפסחים צו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת חֲגִיגָה

1 יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם
2 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהֵרָאוֹת פְּנֵי
3 ה'. ב) לָחֹג בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים. ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים. ד)
4 שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם. ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב לֵוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְלִתֵּן
5 לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים. ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג
6 הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה.
7 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר ששלש מצוות נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים, ומה הן, ואם הנשים חייבות בהן.

8 **א.** שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל רֶגֶל[2]
9 מִשָּׁלֹשׁ רְגָלִים[3], וְאֵלּוּ הֵן: הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: יֵרָאֶה כָּל
10 זְכוּרְךָ[4]; וְהַחֲגִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ[5];
11 וְהַשִּׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ[6]. הָרְאִיָּה הָאֲמוּרָה
12 בַּתּוֹרָה הִיא: שֶׁנִּרְאֶה פָּנָיו בָּעֲזָרָה בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן[7]
13 שֶׁל חַג, וְיָבִיא עִמּוֹ קָרְבַּן עוֹלָה[8], בֵּין מִן הָעוֹף בֵּין
14 מִן הַבְּהֵמָה[9]. וּמִי שֶׁבָּא לָעֲזָרָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְלֹא
15 הֵבִיא עוֹלָה - לֹא דַיּוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא
16 עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא[10] יֵרָאוּ פָנַי
17 רֵיקָם[11]. וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה
18 מַעֲשֶׂה[12]. הַחֲגִיגָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא: שֶׁיַּקְרִיב
19 שְׁלָמִים[13] בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג[14] בְּבוֹאוֹ
20 לְהֵרָאוֹת[15]. וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵין הַשְּׁלָמִים בָּאִים אֶלָּא
21 מִן הַבְּהֵמָה[16]. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֵן הָרְאִיָּה
22 וְהַחֲגִיגָה, אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהֶן[17]. וְהַשִּׂמְחָה
23 הָאֲמוּרָה בָּרְגָלִים הִיא: שֶׁיַּקְרִיב שְׁלָמִים יָתֵר עַל
24 שַׁלְמֵי חֲגִיגָה[18], וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים שַׁלְמֵי שִׂמְחַת
25 חֲגִיגָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ
26 לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ[19]. וְנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ[20].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שלש מצוות־עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים ואלו הן: הראיה והחגיגה והשמחה. הראי'... יביא עמה קרבן עולה. החגיגה... יקריב שלמים ביום־טוב ושתי מצוות אלו.. אין הנשים חייבות בהן והשמחה האמורה.. ונשים חייבות במצוה זו".

והשיג עליו הראב"ד שהרי אין הנשים חייבות בקרבן שמחה אלא "בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה". ומקורו במסכת קידושין "אמר אביי אשה בעלה משמחה".

והכס"מ הביא דעת רש"י ש"אין חובת השמחה תלוי' בה אלא על בעלה שישמחנה במאכל ומשתה וכלי פשתן", ודעת התוס' "אשה בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו", ומסיים "ואין תפיסה על הרמב"ם למה לא האריך לבאר זה".

ותירוצו צריך עיון, שהרי הקושיא על הרמב"ם היא לא על שלא האריך לבאר ענין זה אלא שפסק היפך דברי הגמרא ש"אשה בעלה משמחה" ופסק ש"נשים חייבות במצוה זו".

(על פי יין מלכות ספר קרבנות סימן ג')

2) חגיגה ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל". 3) פסח, שבועות וסוכות. 4) שם נאמר: "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'". 5) ב'ספר המצוות' (מצות־עשה נב) כתב: "והוא אמרו יתעלה (שמות כג, יד), שלש רגלים תחוג לי בשנה". 6) פסוק זה נאמר בחג הסוכות. ובחג השבועות נאמר (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלוקיך", וב'ספרי' (שם, יב) אמרו: "וזכרת כי עבד היית בארץ וכו' מלמד שכל שנוהגים בעצרת, נוהגים בפסח וכו'". 7) אבל שאר הימים, אינם אלא תשלומין של ראשון (להלן ה"ד). 8) אבל אם בא לעזרה בשאר ימים (אחרי שקיים כבר חובת הראיה ביום הראשון של החג) – אינו חייב להביא קרבן עולה, וכרבי יוחנן (חגיגה ז.). 9) בברייתא שם ז, א: "ולא יראה פני ריקם, בזבחים. אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ובמנחות, ודין הוא וכו' אף ראיה האמורה לגבוה - זבחים (ולא עופות ומנחות)". הרי מפורש שעולת ראיה אינה אלא מן הבהמה ולא מן העוף, אבל במכילתא (פ' משפטים) במקום "או אינו אלא בעופות ובמנחות" נאמר: "או אינו אלא בכספים", ולפי זה אינו ממעט עופות, שגם הם בכלל הזבחים (ראה 'מאירי' חגיגה ז. ובכסף־משנה כאן בשם מהר"י קורקוס). 10) צריך לומר "ולא". 11) וכל זה אינו אלא אם לא השלים בשאר הימים, אבל אם והשלים והביא קרבן בשאר הימים, הרי הם תשלומין של הראשון ואינו עובר על ה'לאו' ועל ה'עשה' ('קרית ספר'). 12) ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ב). 13) תוספתא חגיגה פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 22, 232) "איזו היא חגיגה, שלמים הבאים לחגיגה". וכ"ה במדרש הגדול (שמות כג, יד) "תחוג לי, שיקריב שלמי חגיגה". 14) חגיגה ט, א: "דתניא, וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים (ויקרא כג, מא) יכול יהא חוגג והולך כל שבעה, ת"ל אותו, אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה, א"כ למה נאמר שבעה – לתשלומין". 15) שם ו, ב: "רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל: ראיה וחגיגה ושמחה". 16) ולא מן העוף, ראה פ"א מהל' מעשה הקרבנות הי"א: "השלמים באים מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר וכו' ואין העוף בא

לשלמים". 17) שם ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתיהן, שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים, מה שאין בשתיהן". שהן מצוות־עשה שהזמן גרמא, והכתוב לא ריבה אותן במיוחד כמו שריבה אצל שמחה (רש"י). ושם ד, א - אמרו "זכור, להוציא את הנשים". 18) כלומר, נוסף לשלמי חגיגה, מקריב גם שלמי שמחה. 19) פסוק זה לא נאמר בשמחת החג אלא בהר עיבל, הרי שנראה מכאן שהשמחה היא בזביחת קרבן שלמים, כמו כן אצלנו שמחת החג היא ע"י זביחת שלמים, שכך למדנו ב'ספרי' (דברים טז, יא) "נאמר כאן שמחה, ונאמרה להלן (בהר עיבל) שמחה. מה שמחה האמורה להלן – שלמים, אף שמחה האמורה כאן – שלמים". 20) של שמחה (חגיגה ו:) "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתיהן (בחגיגה וראי') שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים", שנאמר (דברים יד, כו) "ושמחת אתה וביתך" (רש"י שם). וכרבי זירא (ראש השנה ז:) שהחיוב עליה. ולא כאביי שאמר (שם) "אשה בעלה משמחה", שאין החובה עליה אלא על בעלה (לחם־משנה פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הי"ד. וראה בראב"ד וכסף־משנה כאן).

1 **ב. הָרְאִיָּה[21] וְהַחֲגִיגָה[22] אֵין לָהֶן שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה,**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ[23] וְגוֹמֵר. אֲבָל מִדִּבְרֵי**
3 **סוֹפְרִים[24], שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבַּן עוֹלַת רְאִיָּה פָּחוֹת מִשְּׁוֵה**
4 **מָעָה כֶּסֶף[25], וְלֹא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה פָּחוֹת מִשְּׁוֵה שְׁתֵּי**
5 **כֶּסֶף[26]. וּמִצְוָה לְהָבִיא כְּפִי עָשְׁרוֹ[27], שֶׁנֶּאֱמַר: כְּמַתְּנַת**
6 **יָדוֹ[28].**

21) פאה פ"א מ"א: "ואלו דברים שאין להם שיעור כו' הראיון וכו'". 22) בחגיגה ז, א - על דברי המשנה, פאה שם: "אמר רבי יוחנן, כסבורין אנו לומר הראיון אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה, עד שבא רבי הושעיא ברבי, ולימד אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה. אבל חכמים אומרים, הראי' מעה כסף והחגיגה שתי כסף", הרי שגם החגיגה אין לה שיעור מן התורה, וראה להלן. 23) "מפשטות הפסוק נראה שאין כאן שיעור אלא כפי מה שירצה, והפסק הזה מוסב על הפסוקים הקודמים של מצות קרבן ראיה וקרבן חגיגה" ('קרית ספר'). 24) דברי רבי יוחנן (חגיגה שם, הובאו למעלה). 25) משקלו שש עשרה שעורות כסף. ראה מה שכתב רבינו בפירוש המשניות, בתחילת מס' חגיגה. 26) שתי מעות כסף, שלושים ושתים שעורות (פירוש המשניות, שם). ופסק כבית הלל (משנה, חגיגה ב.) ולא כבית שמאי הסוברים ההיפך מזה: שהחגיגה היא מעה כסף והראיה שתי כסף. 27) שהשיעור של מעה כסף ושתי כסף זהו רק "לפחות", אבל למי שידו משגת - מצוה עליו להביא כפי השגתו. 28) משנה, חגיגה ח, ב.

7 **ג. שַׁלְמֵי שִׂמְחָה לֹא נָתְנוּ בָּהֶן חֲכָמִים שִׁעוּר[29]. בְּעֵת**
8 **שֶׁיַּעֲלֶה אָדָם לִירוּשָׁלַיִם לָחֹג, אִם הָיוּ בְּיָדוֹ קָרְבְּנוֹת**
9 **הָרְאִיָּה - יְבִיאֵם, אוֹ יַעֲלֶה עִמּוֹ כֶּסֶף[30] לִקְנוֹת בּוֹ**
10 **הַקָּרְבָּן. וְאִם אֵין בְּיָדוֹ כֶּסֶף - לֹא יָבִיא שָׁוֶה כָסֶף[31].**
11 **אֲפִלּוּ הָיָה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כַּמָּה זְהוּבִים - אָסוּר[32] לוֹ**
12 **לַעֲלוֹת רֵיקָם בְּלֹא כֶּסֶף וְלֹא קָרְבָּן. וְלָמָה אָסְרוּ**
13 **שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף? גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יִמְצָא**
14 **לִמְכֹּר, אוֹ שֶׁמָּא יִמָּצְאוּ הַמָּעוֹת סִיגִים[33].**

29) שהרי במשנה (חגיגה ב.) לא הוזכר שיעור אלא לענין חגיגה וראיה, אבל לא לענין שמחה. ומשום כך ודאי שאין לשלמי שמחה שום שיעור (לחם־משנה). "ומצוה להביא שלמי שמחה כפי עשרו" ('מאירי' חגיגה, על המשנה). 30) מטבע של כסף. 31) בכורות מט, ב - במשנה: "וכולן וכו' בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים", ובגמרא (שם נא.): "תנא, חוץ מן השקלים ומעשר והראיון (= עולת ראיה)". 32) מדרבנן. 33) בכורות, שם: "והראיון, תני רב יוסף שלא יביא סיגה לעזרה", ומפרשה רבינו כפירוש ה'תוספות' (שם ד"ה והראיון), שזוהי נתינת טעם על זה שלא יביא שוה כסף, שמא ימצאו סיגים בחתיכת הכסף ולא תשווה שתי מעות. ומה שכתב רבינו "שמא לא ימצא למכור" לא נזכר שם בגמרא. (ומה שכתב "המעות" צריך לומר, שכוונתו לשווה המעות).

15 **ד. מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן[34] עוֹלַת רְאִיָּתוֹ**
16 **וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ[35] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיבָן בִּשְׁאָר יְמוֹת**
17 **הָרֶגֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ -**
18 **מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּן רְאוּיִין לַחֲגִיגָה[36]. וְכֻלָּן תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן**
19 **הֵם[37].**

34) של חג הפסח, וראה להלן ה"ז לענין חג הסוכות וחג השבועות. 35) ושלמי שמחה לא כתב כי בכל ימי החג הוא חייב בשמחה, ואין זה מטעם תשלומין ('תוספות יום־טוב' חגיגה פי"א מ"ו). (וזוהי כוונת התוספתא פ"א שם (עמוד 22, 232) "שמחה נוהגת וכו' כל שבעה, מה־שאין־כן בשתיהם". ועי' 'תוספות' שם ז: ד"ה יש בשמחה). 36) מכילתא, פרשת בא: "רבי יוסי הגלילי אומר, שבעת ימים תחוג לה' אלוקיך (דברים טז) להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה, או אינו אלא בחג (=הסוכות), כשהוא אומר וחגותם אותו חג לה' (ויקרא כז) הרי חג אמור, ומה אני מקיים שבעת ימים תחוג לה', להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה". וכן בחגיגה ט, א. ואע"פ שפסוק זה נאמר בחגיגה ולא בראיה – למדו ראיה מחגיגה לענין זה ('תוספות' שם ב. ד"ה תשלומין). וראה ב'קרית ספר' כאן. 37) עיקר המצוה להקריב ביום ראשון של החג (ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ה), ורק אם לא הקריב בראשון חייב להשלימן באחד מימות הרגל, כדעת רבי יוחנן במס' חגיגה שם, ודלא כרבי אושעיא.

20 **ה. וּמִצְוָה לְהַקְדִּים וּלְהַקְרִיב בָּרִאשׁוֹן[38]. לֹא הִקְרִיב**
21 **בָּרִאשׁוֹן, בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד[39] - יַקְרִיב בַּשֵּׁנִי[40]. וְכָל**
22 **הַמְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה[41], וְעָלָיו נֶאֱמַר: נוּגֵי מִמּוֹעֵד**
23 **אָסַפְתִּי[42].**

38) אף כי אפשר להשלים במשך שאר ימי החג, מצוה להקדים ולהקריב בראשון שהוא עיקר החיוב, ראה למעלה ה"א. 39) (במשנה (חגיגה שם): "מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג, חוגג את כל הרגל". ולשון "מי שלא חג", שנאמרה סתם, משמעה בין בשוגג בין במזיד. וכן לענין

פסח שני, שאף הוא תשלומין לפסח ראשון אליבא דרבי נתן, גם מזיד מביא פסח שני (כן נראה בפסחים צג. שהברייתא אמרה שגם מזיד מביא פסח שני, והגמרא שם אינה מחלקת בין רבי לרבי נתן). ומה שאמרו בברכות כו, א - שאם ביטל תפילת שחרית במזיד אינו משלים במנחה, היינו משום שעבר זמנה של שחרית, אבל כאן כל הרגל זמנו הוא). 40) ולא יאחר בשלישי וכו' וכו'. 41) ובחגיגה ז, ב - נקרא פושע (הגהות 'יד איתן' על הרמב"ם, והגהות הרש"ש מגילה ח.). 42) ברכות כח, א: "כדמתרגם רב יוסף, תברא אתי על שונאיהון דבית ישראל על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים", פירוש: שבר יבוא על שונאיהם של ישראל (בלשון סגי נהור) על אשר איחרו את זמני המועדים בירושלים. ומפרש רבינו, שזמני המועדים הם קרבנות הרגלים שאיחרו ולא הקריבו בזמנן, ביום ראשון, ולא כדברי ה'תוספות' שם ד"ה כדמתרגם (הגהות 'יד איתן', וחידושים ומקורים להרש"ש על הרמב"ם).

1 **ו. עָבַר הָרֶגֶל[43] וְלֹא חָגַג[44] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[45].**
2 **וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[46] נֶאֱמַר: מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן.**

43) משנה, חגיגה ט, א. 44) לא הביא קרבנות החג. 45) כיון שעבר הרגל אינו מחויב להקריבם. אבל מביאם בתור נדבה, ואם אבדו או מתו אינו חייב באחריותם, כדין קרבנות נדבה (ראה 'טורי אבן' חגיגה שם). 46) הוא מה שאמר רבי שמעון בן מנסיא במשנה, שם: "איזהו מעוות שאינו יכול להתקן, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר", וראה ב'מאירי' חגיגה שם שכתב, שרבי שמעון בן מנסיא לא בא אלא להוסיף: שכל העובר עבירה שאי־אפשר לו להשיבה, הוא בכלל מעוות לא יוכל לתקון.

3 **ז. מִי שֶׁלֹּא חַג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת[47]**
4 **- חוֹגֵג אֶת כָּל הָרֶגֶל וּבְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁהוּא**
5 **שְׁמִינִי[48]. וְאַף הַשְּׁמִינִי תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הוּא[49]. וְכֵן**
6 **מִי שֶׁלֹּא חַג בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת - חוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה,**
7 **וְיֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁשֶּׁת יָמִים שֶׁלְּאַחַר חַג**
8 **הַשָּׁבוּעוֹת. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה נֶאֱמַר, שֶׁחַג**
9 **הַשָּׁבוּעוֹת כְּחַג הַמַּצּוֹת לְתַשְׁלוּמִין[50].**

47) משנה, חגיגה שם. ולענין חג הפסח, ראה למעלה ה"ד. 48) שמיני עצרת. 49) אף־על־פי שלענין פז"ר קש"ב הוא כרגל בפני עצמו (סוכה מז.), לענין תשלומין הרי הוא תשלומין של ראשון, ולמדו כן מפסוק מפורש בגמרא שם. 50) בחגיגה יז, א: "א"ר אלעזר וכו' מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה, שנאמר (דברים טז) בחג המצות ובחג השבועות וכו' מקיש חג השבועות לחג המצות. מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה, אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה".

10 **ח. עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה אֵינָן דּוֹחִין לֹא אֶת**
11 **הַשַּׁבָּת[51] וְלֹא אֶת הַטֻּמְאָה[52], לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן זְמַן**
12 **קָבוּעַ כְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר; שֶׁאִם אֵינוֹ חוֹגֵג הַיּוֹם -**
13 **חוֹגֵג לְמָחָר[53], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[54]. אֲבָל דּוֹחִין אֶת יוֹם**
14 **טוֹב[55]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בְּיוֹם טוֹב נְדָרִים**
15 **וּנְדָבוֹת[56] - מַקְרִיבִין עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה**
16 **וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה; שֶׁאֵין אֵלּוּ נְדָרִים וּנְדָבוֹת, אֶלָּא**
17 **חוֹבוֹת.**

51) שלעולם אין מקריבין אותם בשבת שבחג. 52) אם נטמאו הבעלים או הכהנים או כלי השרת, אין מקריבים אותם. 53) שכל קרבן שקבוע לו זמן דוחה את הטומאה ואת השבת, ואלו אין קבוע להם זמן, שהרי יש להם תשלומין כל שבעה, "וכיון דאית להו תשלומין כל שבעה, לא דחו את השבת. ומכיון שלא דחו שבת, לא דחו טומאה" (פסחים עו:) והוא־הדין לעולת ראיה, שאף היא יש לה תשלומין (כסף־משנה). 54) למעלה ה"ד וה"ז. 55) כדעת בית הלל (חגיגה יז.) ואף כי אין קבוע להם זמן ואפשר להשלים בשאר ימי הרגל — יש לחוש שמא יפשע או יאנס בשאר ימי המועד ולא יביא (ביצה כ: ורש"י שם). 56) מחלוקת (שם יט: כ:) ופסק לחומרא. כיון שאין קבוע להם זמן, ואפשר להקריבן אחר החג (שם).

18 **ט. כְּשֶׁמַּקְרִיב הַמַּקְרִיב עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ**
19 **וְשִׂמְחָתוֹ בְּיוֹם טוֹב - סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן[57] בְּכָל כֹּחוֹ[58],**
20 **כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בִּשְׁאָר הַיָּמִים. אַף עַל פִּי שֶׁסְּמִיכָה**
21 **אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[59], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[60],**
22 **לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁבוּת[61].**

57) בעולת נדבה נאמר (ויקרא א, ד) "וסמך את ידו", ובעולת חובה נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה במשפט". ואמרו בברייתא (ביצה כ.) "כמשפט עולת נדבה, למד על עולת חובה שטעונה סמיכה", וגם אצל שלמי נדבה כתוב (שם ג, א־ב) "ואם זבח שלמים קרבנו — וסמך ידו", ולמדו בית הלל (ביצה שם) משלמי נדבה ועולת חובה, - ששלמי חובה אף הם טעונין סמיכה. 58) חגיגה טז, ב. 59) שאם לא סמך, גם־כן נתכפר (מנחות צג. במשנה ובברייתא שם צג:). 60) פ"ג הי"ב. 61) שגזרו חכמים, שלא לעלות באילן ולא לרכוב על גבי בהמה בשבת וביום טוב (ביצה לו:), וכשסומך בכל כחו הרי הוא משתמש בבעלי חיים, ואף־על־פי־כן לא גזרו בה משום שבות, וראה בחגיגה טז, ב.

23 **י. הַמַּפְרִישׁ עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וָמֵת - הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין**
24 **לַהֲבִיאָהּ[62]. מֵתָר לְהַקְרִיב בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד נְדָרִים**
25 **וּנְדָבוֹת[63]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד**
26 **מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם[64], מִכֹּל שֶׁקְּרֵבִין בָּרֶגֶל[65].**
27 **לְעֹלֹתֵיכֶם - כְּמוֹ עוֹלַת מְצֹרָע וְעוֹלַת יוֹלֶדֶת[66].**
28 **וּלְמִנְחֹתֵיכֶם - לְהָבִיא מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת[67].**
29 **וּלְשַׁלְמֵיכֶם - לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר[68]. הַכֹּל קְרֵבִין**
30 **בַּמּוֹעֵד[69], וְאֵין קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב.**

62) בכורות נא, ב. וראה גם ב'ירושלמי' חגיגה פ"א ה"א. 63) תמורה יד, ב. ביצה יט, ב. חגיגה ז, א. 64) וגו' לעולותיכם ולמנחותיכם ולנסיכם ולשלמיכם. 65) תמורה, שם. 66) תמורה, שם. שהמצורע והיולדת מביאים קרבן עולה בעת טהרתם (ויקרא יב, ו לענין יולדות, ושם יד, כ לענין מצורע). 67) תמורה, שם. מנחת חוטא, היא המנחה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמקריב העני כשיתחייב חטאת ולא הגיעה ידו (שם ה, יא), ומנחת קנאות היא מנחת סוטה, כשמשקין את הסוטה מביא בעלה מנחה (במדבר ה, טו). 68) תמורה, שם. שביום מלאות לו ימי נזירותו מביא איל לשלמים (במדבר ו, יד). 69) כלומר, בחולו של מועד.

1 **יא. וּמִי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹכְלִים מְרֻבִּים[70] וּנְכָסִים מוּעָטִין**
2 **- מֵבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה מְרֻבִּין וְעוֹלוֹת רְאִיָּה מוּעָטִין[71].**
3 **הָיוּ לוֹ אוֹכְלִין מוּעָטִין[72] וּנְכָסִים מְרֻבִּין - מֵבִיא**
4 **עוֹלוֹת רְאִיָּה מְרֻבּוֹת וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה מוּעָטוֹת[73]. הָיוּ**
5 **זֶה וָזֶה מוּעָט - עַל זֶה אָמְרוּ[74]: לֹא יִפְחֹת מִמָּעָה**
6 **לְעוֹלָה וּשְׁתֵּי כֶּסֶף לִשְׁלָמִים. זֶה וָזֶה מְרֻבֶּה - עַל זֶה**
7 **נֶאֱמַר: כְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.**

70) כלומר, בני ביתו מרובים. 71) משנה, חגיגה ח, ב. 72) שם במשנה. 73) הואיל והאוכלים מועטין, שמא ישאירו ויבוא לבית הפסול ('מאירי'). 74) ראה למעלה ה"ב.

יום חמישי כ"ג מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר אם כל האנשים חייבים בראיה, ושהחייב בראיה חייב בחגיגה.

8 **א. נָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה. וְכָל הָאֲנָשִׁים**
9 **חַיָּבִים בָּרְאִיָּה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ וְאִלֵּם, וְשׁוֹטֶה וְקָטָן,**
10 **וְסוּמָא וְחִגֵּר[2], וְטָמֵא וְעָרֵל, וְכֵן הַזָּקֵן וְהַחוֹלֶה וְהָרָךְ[3]**
11 **וְהֶעָנֵג מְאֹד[4] שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לַעֲלוֹת עַל רַגְלֵיהֶן. כָּל**
12 **אֵלּוּ הָאֲחַד עָשָׂר פְּטוּרִין, וּשְׁאָר כָּל הָאֲנָשִׁים חַיָּבִין**
13 **בָּרְאִיָּה. הַחֵרֵשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר[5], אֲפִלּוּ חֵרֵשׁ**
14 **בְּאָזְנוֹ אַחַת[6] - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה. וְכֵן הַסּוּמָא בְּעֵינוֹ**
15 **אַחַת אוֹ חִגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת - פָּטוּר. הָאִלֵּם, אַף עַל**
16 **פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ - פָּטוּר. טֻמְטוּם[7] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[8] -**
17 **פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[9]. מִי שֶׁחֲצִיוֹ עֶבֶד**
18 **וְחֲצִיוֹ בֶּן חוֹרִין[10] - פָּטוּר מִפְּנֵי צַד עַבְדּוּת שֶׁבּוֹ[11].**
19 **וּמִנַּיִן שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה? הֲרֵי הוּא**
20 **אוֹמֵר: יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ[12] - לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים.**
21 **וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ - אֵין**
22 **הָעֲבָדִים חַיָּבִים בָּהּ[13]. וְעוֹד, הֲרֵי נֶאֱמַר: בְּבוֹא כָּל**
23 **יִשְׂרָאֵל - לְהוֹצִיא הָעֲבָדִים. וְנֶאֱמַר: בְּבוֹא כָּל**
24 **יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת - כְּשֵׁם שֶׁהֵן בָּאִין לְהֵרָאוֹת לִפְנֵי**
25 **ה'[14], כָּךְ הֵם בָּאִים לִרְאוֹת הֲדַר קָדְשׁוֹ וּבֵית**
26 **שְׁכִינָתוֹ. לְהוֹצִיא סוּמָא, שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה[15]. אֲפִלּוּ**
27 **נִסְמֵית עֵינוֹ אַחַת, שֶׁהֲרֵי אֵין רְאִיָּתוֹ שְׁלֵמָה[16]. וְשָׁם**
28 **נֶאֱמַר: לְמַעַן יִשְׁמְעוּ - לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵין לוֹ**
29 **שְׁמִיעָה גְּמוּרָה[17]. וּלְמַעַן יִלְמְדוּ - לְהוֹצִיא מִי**
30 **שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר[18]; שֶׁכָּל הַמְצֻוֶּה לִלְמֹד - מְצֻוֶּה**
31 **לְלַמֵּד[19]. וְנֶאֱמַר: בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה' - מִי**
32 **שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת בְּרַגְלָיו, לְהוֹצִיא חִגֵּר וְחוֹלֶה וְזָקֵן**
33 **וְעָנֵג[20]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאֵין**
34 **הַטָּמֵא רָאוּי לְבִיאָה[21], וְכֵן הֶעָרֵל מָאוּס כַּטָּמֵא[22].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הסומא בעינו אחת.. פטור. ומנין שכל אלו פטורין מן הראי'... נאמר בבוא כל ישראל לראות, כשם שהם באים להראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו, להוציא סומא שאינו רואה, אפילו נסמית עינו אחת, שהרי אין ראייתו שלימה גמורה".

מבואר ב'אור התורה' על מסכת חגיגה, מה הוא רואה אותך בשתי עיניו, אף אתה כו' וענין שתי עיניו של אדם הוא ממכ"ע וסוכ"ע. ומעתה מבוארים שני הלשונות: "הדר קדשו" – סוכ"ע, "ובית שכינתו" – ממכ"ע.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן ד)

2) שוטה הוא "מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים" (פרק ט מהלכות עדות הלכה ט) וכדעת ר' יוחנן (חגיגה ג:), שאפילו שוטה באחד מן הדברים הרי הוא שוטה. וקטן הוא זה, שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אבל אם הוא יכול לאחוז בידו של אביו, חייב אביו להעלותו כדי לחנכו במצוות. 3) שאינו יכול לעלות ברגליו. 4) מפונק, שאינו הולך ברגליו אלא ברכיבה. ובמשנה שם: "ומי שאינו יכול לעלות ברגליו" וכן בברייתא (ד.) ופירשו בגמרא שם, שהכוונה גם לאנשים מפונקים. 5) מכיוון שאינו שומע פטור מהראייה (חגיגה ב:). 6) שם ג. דברי ר' תנחום, ולמד כן ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם", שחרש באזנו אחת פטור מן הראייה. 7) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום. 8) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות וספק הוא אם הוא זכר אם נקבה". 9) ואשה פטורה מן הראיה. ומטעם ספק ערל זכר (ראה ביבמות עב. ופרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט שאסור בתרומה מטעם זה) אינו אסור, שהרי כל פטורו של ערל אינו אלא משום שהוא מאוס (להלן בסוף ההלכה, עיין שם), וטומטום שהוא אטום ואי אפשר למולו, אינו מאוס, כמו שכתבו התוספות ביבמות עב: דיבור המתחיל התם. וראה במשנה למלך. ובגמרא (חגיגה ד.) פירשו שפטור טומטום הוא אפילו כשביציו בחוץ וניכר שהוא זכר ובכל זאת מיעטו הכתוב מן הראיה, ומדברי רבינו לא נראה כן. 10) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהן, או אם היה לו אדון אחד וקבל ממנו (מהעבד) קצת דמיו ושחרר מקצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על ידי שטר, הרי זה אינו כלום לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה וזהו בשטר". 11) שנאמר (שמות כג, יז) "יראה כל זכורך אל פני האדון ה'", ודרשו (בחגיגה ד.) "מי שאין לו אלא אדון אחד, יצא זה (עבד) שיש לו אדון אחר". ולא נצרכה דרשה זו אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין, אבל עבד שלם יש היקש של "לה" "לה" מאשה שהוא פטור (חגיגה שם). 12) חגיגה ד. ואף כי מצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא - יש צורך במיעוט זה

של כל זכורך כדי שלא נלמד בגזירה שווה את הלימוד של "ראיה ראיה" ממצוות הקהל שנשים חייבות בה. 13) לפי שבשפחה נאמר: "או חופשה לא ניתן לה" (ויקרא יט, כ) ובאשה נאמר: "וכתב לה ספר כריתות" (דברים כד, א) ולמדו עבד ושפחה בגזירה שווה "לה" "לה" מאשה, שכל מצוה שהאשה חייבת בה אין העבד חייב בה (חגיגה ד.). 14) כלומר, כמו שהקב"ה רואה אותם. 15) בגמרא שם ממעטים סומא ממצות ראיה מן הפסוק "שלוש רגלים" (שמות שם יד) "רגלים פרט לחיגר ולחולה ולסומא וכו'". 16) ואין הוא בא לראות כשם שהוא בא להיראות, שהקב"ה רואהו בשתי עיניו והוא אינו רואה אלא בעין אחת (חגיגה ב.) אבל בגמרא (שם) למדו כן ממה שנאמר (שמות שם, יז) "יראה", ולומדים יראה יראה מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו. 17) בחגיגה ג. למדו מפסוק זה למדבר ואינו שומע. ואילו חרש באזנו אחת למדו ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם" ולא חרש באזנו אחת. וראה בלחם משנה. 18) אף אם הוא שומע ויכול ללמוד לעצמו. 19) וזה שאינו מדבר איננו יכול ללמד לאחרים. ושם בגמרא אמרו: "קרי ביה למען יִלְמְדוּ". 20) בגמרא שם ד. למדו דברים אלו ממה שנאמר (שמות כג, יד) "רגלים - פרט לחיגר ולחולה ולסומא ולזקן שאינו יכול לעלות ברגליו". 21) שאסור לטמא להיכנס למקדש. ושם ד: למדו שטמא פטור מן הראיה ממה שנאמר (דברים יב, ה־ו) "ובאת שמה והבאתם שמה" - "כל שישנו בביאה (בכניסה למקדש) ישנו בהבאה (הבאת קרבן) וכל שאינו בביאה אינו בהבאה". 22) בחגיגה שם: "רבי עקיבא אומר איש איש (ויקרא כב, ד) לרבות את הערל (כטמא)". אבל ביבמות עב: פירשה רב יוסף משום דמאיס, כלומר לא מריבוי הכתוב אלא מפני שהוא מאוס, וללמדנו שלא השוווהו לטמא מכל וכל, אלא דווקא לעניין גבוה כגון בראייה ובביאת מקדש ועבודת קרבנות. אבל למי חטאת, כשר ערל לקדש ולהזות.

1 **ב. הַמְקַמֵּץ, וְהוּא שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְקַבֵּץ צוֹאַת כְּלָבִים**
2 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לְעַבֵּד הָעוֹרוֹת[23] אוֹ לִרְפוּאָה, וְכֵן**
3 **הַמְצָרֵף נְחֹשֶׁת בַּמַּחְצָב שֶׁלּוֹ[24] וְהָעַבְדָּנִין[25], אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁהֵן מְאוּסִין מִפְּנֵי מְלַאכְתָּן - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַהֲרִין גּוּפָן**
5 **וּמַלְבּוּשָׁן וְעוֹלִין בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל לְרָאוֹת[26].**

23) "ראיתי ששורין בהן הבגדים לפני כיבוסן יום או יומיים", וראה רש"י בבא בתרא יז. דיבור המתחיל נברכת הכובסין. 24) כלומר כורה נחושת ממקום מוצאו מן הארץ, וכרבה בר בר חנה בכתובות שם. 25) מעבדי עורות. 26) בחגיגה ד. ז: "אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחושת והבורסי פטורין מן הראיה, שנאמר (שמות כג) "כל זכורך" מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאינן ראויין לעלות עם כל זכורך (שריחן רע)". וראה במאירי (שם) שכתב שאין הלכה כאחרים ואדרבה "כל לרבות הוא ולא למעט, ויטהרו גופם ומלבושם ויעלו". והכסף־משנה כתב שם בשם הר"י קורקוס ש"אחרים" אינם ממעטים אלא בעודם במאיסותם, אבל כשיטהרו הרי הם כשאר כל אדם.

6 **ג. כָּל קָטָן שֶׁיָּכוֹל לֶאֱחֹז בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו וְלַעֲלוֹת**
7 **מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת[27] - אָבִיו חַיָּב לְהַעֲלוֹתוֹ**
8 **וּלְהֵרָאוֹת בּוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בַּמִּצְוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: יֵרָאֶה כָּל**
9 **זְכוּרְךָ[28]. וְאִם הָיָה הַקָּטָן חִגֵּר אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֵשׁ,**
10 **אֲפִלּוּ בְּאַחַת - אֵינוֹ חַיָּב לְחַנְּכוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
11 **רָאוּי לִרְפוּאָה[29]; שֶׁאִלּוּ הָיָה גָּדוֹל וְהוּא כָּךְ[30] - הָיָה**
12 **פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

27) כבית הלל במשנה חגיגה ב. ולא כבית שמאי, שמחייבים גם אם יכול לרכוב על כתיפיו של אביו, שהוא קטן ביותר. 28) ברייתא שם ובגמרא אמרו, שחינוך הקטן אינו אלא מדרבנן והפסוק "כל זכורך" אינו אלא אסמכתא בעלמא. ורבינו נמשך אחר לשון הברייתא (לחם משנה). 29) וכשיתרפא יהיה חייב, בכל זאת אין חיוב על אביו לחנכו עכשיו. 30) לפיכך לא חייבו את אביו לחנכו.

13 **ד. כָּל הַחַיָּב בִּרְאִיָּה - חַיָּב בַּחֲגִיגָה, וְכָל הַפָּטוּר מִן**
14 **הָרְאִיָּה - פָּטוּר מִן הַחֲגִיגָה. וְכֻלָּן חַיָּבִין בְּשִׂמְחָה, חוּץ**
15 **מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[31] וְעֵרֵל וְטָמֵא. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן**
16 **- מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּנֵי חִיּוּב הֲרֵי הֵן פְּטוּרִין מִכָּל מִצְוֹת**
17 **הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה; וְעֵרֵל וְטָמֵא - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן אוֹכְלִים**
18 **בַּקֳּדָשִׁים וְאֵינָן רְאוּיִין לְבִיאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
19 **בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ[32] וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.**

31) שם בדף ב: וחרש הוא שאינו שומע ואינו מדבר, אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב בשמחה (שם). 32) בפרק ג לעניין טמא. ובפרק ב הלכה יב לעניין ערל (שמשלח קרבנותיו, אבל הוא עצמו אינו בא לעזרה).

20 **ה. מִי שֶׁהָיָה חִגֵּר אוֹ סוּמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְנִתְרַפֵּא**
21 **בַּשֵּׁנִי - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה וּמִן הַחֲגִיגָה, שֶׁבְּיוֹם**
22 **חוֹבָתוֹ הָיָה פָּטוּר; שֶׁכָּל יְמוֹת הֶחָג[33] תַּשְׁלוּמֵי**
23 **רִאשׁוֹן הֵן[34], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּלֵילֵי**
24 **יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר לְמָחָר[35] -**
25 **פָּטוּר[36]. אֲבָל אִם נִטְמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן[37] - הֲרֵי זֶה**
26 **חַיָּב לְהָבִיא חֲגִיגָתוֹ וּרְאִיָּתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי הָרֶגֶל**
27 **כְּשֶׁיִּטְהַר.**

33) כלומר שאר ימי החג. 34) כר' יוחנן שם. וכיוון שביום הראשון לא היה בר חיוב, אין עליו חיוב להשלים בשאר הימים. 35) ביום שני של חג. 36) שהרי טמא פטור מן הראיה והחגיגה, ראה למעלה הלכה א, וכיוון שנפטר ביום הראשון לא היה לו אף רגע של חיוב ביום, שהרי נטמא בלילה, - שוב אינו חייב להשלים בשאר הימים. וכדעת חזקיה (שם) שהוא רבו של ר' יוחנן (מאירי שם ולחם משנה). 37) שהיה לו רגע של חיוב ביום לפני שנטמא, שוב יש עליו חיוב תשלומין בשאר הימים.

28 **ו. מִי שֶׁבָּא לָעֲזָרָה בְּתוֹךְ יְמֵי הֶחָג[38] - אֵינוֹ חַיָּב**
29 **לְהָבִיא עוֹלָה בְּיָדוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּכָּנֵס[39]. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר:**
30 **וְלֹא יֵרָאוּ פָּנַי רֵיקָם - אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִקַּר הָרֶגֶל בִּלְבַד,**
31 **שֶׁהוּא יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן[40]. וְאִם הֵבִיא**

בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ וּמַקְרִיבִין אוֹתָהּ לְשֵׁם עוֹלַת רְאִיָּה, שֶׁהָרְאִיָּה אֵין לָהּ שִׁעוּר.

38) כל הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן החולק על ריש לקיש, ולפי הלשון הראשון שבגמרא חגיגה ז. הסובר שאין למצות ראיה שיעור, בין לראיית פנים ובין לעניין הבאת קרבן, וראה במאירי שם הטעם שאנו פוסקין כלשון ראשון אף כי בכל התלמוד אנו פוסקין כלשון אחרון. 39) כיוון שכבר הקריב פעם אחת. 40) אם לא חג ביום הראשון שחייב בתשלומין בשאר הימים.

ז. הִפְרִישׁ[41] עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת לַחֲגִיגָתוֹ וְהִקְרִיב מֵהֶן מִקְצָתָן בָּרִאשׁוֹן וּפָסַק[42] - שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַקְרִיב הַשְּׁאָר[43], שֶׁהֲרֵי שִׁיֵּר אוֹתָם[44]. וְאִם לֹא פָּסַק, אֶלָּא דְּחָקוֹ הַיּוֹם וְלֹא יָכוֹל לְהַקְרִיב הַיּוֹם[45] - מַקְרִיב הַשְּׁאָר לְמָחָר[46].

41) סתם ולא פירש שמפריש ליום ראשון. 42) הפסיק ולא הקריב את השאר, והיה לו עוד שהות להקריב ביום, וכמו כן היו לו אוכלין. 43) בחגיגה ח: "אמר ריש לקיש הפריש עשר בהמות לחגיגתו והקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני, ר' יוחנן אמר כיוון שפסק שוב אינו מקריב, אמר ר' אבא ולא פליגי (ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש) כאן (ר' יוחנן, מיירי) בסתם (הפריש את הבהמות סתם) וכאן (רבי שמעון בן לקיש מיירי) במפרש (שאמר מפורש שהוא מפריש את כולן ליום ראשון, חוזר ומקריבן שאינו אלא תשלומי ראשון - רש"י שם). 44) ומגלה על ידי כך, שאין רצונו שיהיו ליום ראשון. 45) פירוש, שהזמן היה דחוק ולא הספיק להקריב את הכל, וכמו כן אם לא היו לו אוכלין במדה מספקת (גמרא שם). 46) שהרי אין כאן שום גילוי שאין רצונו שיהיו ליום ראשון, והרי זה כמפרש ליום ראשון, שבוודאי מקריב אחר כך, שאין זה אלא תשלומין לראשון.

ח. עוֹלַת רְאִיָּה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[47], כִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָדָם חַיָּב בָּהֶן[48]. אֲבָל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בָּאוֹת מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַמְעֹרָבוֹת עִם מָעוֹת חֻלִּין[49], לוֹקֵחַ מִן הַתַּעֲרֹבֶת בְּהֵמָה וּמַקְרִיבָהּ שַׁלְמֵי חֲגִיגָה[50]. וְהוּא שֶׁיְּהֵיה שִׁעוּר אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה מִן הַחֻלִּין[51]. מִפְּנֵי שֶׁשַּׁלְמֵי חֲגִיגָה חוֹבָה, וְכֹל שֶׁהוּא חוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[52].

47) כלומר, אין קונים אותה אלא במעות חולין ולא במעות הקדש (משנה חגיגה ז: וגמרא שם). 48) שכל דבר של חובה צריך להביאו ממעות של חולין. ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים טז, י) "ועשית חג שבועות לה' אלוקיך מסת נדבת ידך אשר תיתן" - "מסת, מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין", - "מסת" הוא חולין, כמו שנאמר (אסתר י, א) "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ" (חגיגה ח.). 49) כבית הלל (חגיגה ח.) ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים שם) "כאשר יברכך ה' אלוקיך", ובזה ריבתה התורה גם תערובת (שם). 50) כר' יוחנן החולק על חזקיה, שם, שסובר טופלין (מחברין) מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה ולא כחזקיה הסובר להיפך, ועיין כסף משנה. וכל זה אינו אלא בחגיגה שמצינו בה ריבוי בתורה (ראה למעלה). אבל עולת ראיה אינה באה אלא מן החולין בלבד. 51) צריך שיהיה במעות של החגיגה מעות של חולין בשיעור של אכילה הראשונה. כן הוא בחגיגה שם וברייתא של חזקיה וסובר רבינו שהוא הדין לר' יוחנן (כסף משנה). 52) לפיכך צריך שיהיה שיעור אכילה ראשונה מן החולין.

ט. וְיוֹצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה[53]. וְאֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב[54].

53) חגיגה ח. "תניא כוותיה דחזקיה (שסובר טופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות למעות) "מסת" (דברים טז) מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין. בית שמאי אומרים יום ראשון מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר. ובית הלל אומרים אכילה ראשונה מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר ושאר כל ימות הפסח אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה", ומפרש רש"י שהמדובר בשאר ימות הפסח הוא לעניין שמחה, אבל רבינו מפרש שהמדובר הוא לעניין שלמי חגיגה שיוצאין ידי חובת שלמי חגיגה במעשר בהמה. 54) "ואי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא" (חגיגה שם). כלומר משום הצבע האדום שצובע את המעשר. ולולא זה מותר להקריב, ואין זה כנדרים ונדבות שאינם קרבים ביום טוב (למעלה פרק א הלכה ח), לפי שמקריבו לשם חגיגה, ולולא זה מותר להקדישו ביום טוב אף על פי שאין מקדישים ביום טוב, לפי שחייב מן התורה להקדישו.

י. יוֹצְאִין יִשְׂרָאֵל יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת[55] וּבְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה[56], וְהַכֹּהֲנִים[57] - בְּחַטָּאת[58] וּבְאָשָׁם[59] וּבִבְכוֹר[60] וּבְחָזֶה וָשׁוֹק[61]; שֶׁמְּצָוָה זוֹ[62] הִיא לִשְׂמֹחַ בַּאֲכִילַת בָּשָׂר לִפְנֵי ה'[63], וַהֲרֵי אָכְלוּ[64]. אֲבָל אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן לֹא בְּעוֹפוֹת וְלֹא בִּמְנָחוֹת, שֶׁאֵינָן בָּשָׂר הַמְשֻׁמָּח[65]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּפְסָחִים, שֶׁחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר[66] רְשׁוּת. לְפִיכָךְ[67] אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה[68], אֶלָּא יוֹצֵא בָּהּ חוֹבַת שִׂמְחָה[69].

55) שנדר (=שאמר הרי עלי שלמים) או שנדב (=שאמר הרי זה שלמים) כל השנה, ושלמים נאכלים לבעלים והביאן כשעלה לרגל, ושלמי נדרים ונדבות קריבין ביום טוב לשם שלמי שמחה. 56) נראה שגם בשלמי שמחה אין מביאין אותו ביום טוב, גזירה שמא יעשר, כמו שכתב לעניין שלמי חגיגה (למעלה הלכה ט). 57) יוצאין ידי חובתן. 58) שבשרה נאכל לזכרי כהונה בעזרה, ראה בפרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 59) שבשרו נאכל לזכרי כהונה בעזרה כחטאת. 60) שבשרו נאכל לכהנים (שם הלכה כה). 61) שהורמו משלמי העולים לרגל, והם נאכלים לכהנים. 62) של שמחה. 63) ואין שמחה אלא בבשר (פסחים ק ט.) ודרשינן בחגיגה ח. מהכתוב "ושמחת בחגך" (דברים ז, יד) "לרבות כל מיני שמחות לשמחה". 64) ואין צורך להקריב באופן מיוחד שלמי שמחה, שלא ההקרבה היא המצוה, אלא אכילת בשר הקרבנות, והרי

אכלו. 65) בגמרא שם ח: "רב אשי אמר מ"ושמחת" נפקא, יצאו אלו שאין בהן שמחה". 66) בחודש ניסן. 67) כלומר, משום שהיא רשות, יוצא בה ידי חובת שמחה, שאם הייתה חובה, לא היו יוצאין בה משום שמחה, כיוון שגם היא מצוה לפסח, וכמו שאינו יוצא בחגיגה חובת שלמי שמחה, שהרי שלוש מצוות נצטוו לחג, כן אם הייתה חגיגת י"ד חובה לא היה יוצא בה ידי חובת שמחה (אור שמח). 68) כלומר, חגיגת חמשה עשר. כמבואר למעלה (הלכה ח) שאינה באה אלא מן החולין. 69) פסחים ע. ברייתא של בן תימא. וסובר רבינו שחכמים אינם חולקים עליו, אלא במה שאמר שאינה נאכלת אלא ליום ולילה, אבל במה שאמר "יוצא בה ידי חובת שמחה ואינו יוצא בה ידי חובת חגיגה" - אינם חולקים עליו.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שַׁלְמֵי נֵדֶר אוֹ נְדָבָה[70] וּשְׁחָטָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב[71], אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלָן בְּיוֹם טוֹב - אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה, שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, אֲבָל יָצָא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה.

70) בפסחים עא. "כי אתא רבין אמר רבי אלעזר שלמים ששחטן מערב יום טוב יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה". ובתוספות (שם ע:) דיבור המתחיל שלמים, כתבו שאפילו אם הקדישן מתחילה לשם חגיגה אינו יוצא בה ידי חגיגה, כיוון ששחטן מערב יום טוב, אבל מדברי רבינו שכתב "מי שהיו לו שלמי נדר או נדבה", נראה שאם הקדישם לשם חגיגה, יוצא בה ידי חגיגה, ואין צריך לשחוט דווקא ביום טוב. 71) כן הוא בגמרא שם. ונאמר כן משום הסיפא, להשמיענו שאף על פי ששחטם מערב יום טוב יוצא בהם משום שלמי שמחה. אבל לעניין חגיגה אינו יוצא בהם, אף אם שחטן ביום טוב.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם הָרֶגֶל, הוֹאִיל וְאוֹכֵל מֵהֶן בָּרֶגֶל - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁחֹט שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה.

יג. לֹא יָבִיא אָדָם תּוֹדָה[72] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[73], מִפְּנֵי הֶחָמֵץ שֶׁבָּהּ[74], שֶׁאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל[75]. וְאִם הֵבִיא[76] - יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה[77], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[78].

72) קרבן הודאה על הנס שנעשה לו. 73) בניסן. 74) שעל קרבן תודה מקריב לחם חמץ (ויקרא ז, יג). 75) לשריפה. משום שאינו יכול לאכול חמץ בערב פסח אלא עד ארבע שעות ומתוך כך חמץ שבה בא לידי נותר (ביצה יט: וברש"י שם). 76) כלומר בארבעה עשר, כנ"ל. 77) כלומר, בליל הפסח (שאילו למחר, היא נפסלת בלינה. וראה בכסף משנה ולחם משנה) ואף על פי שאמרו (פסחים עא.) שאין חובת שמחה אלא בליל יום טוב אחרון של חג, שיש שמחה לפניו, ולא בליל יום טוב ראשון של חג, שאין שמחה לפניו - זה אינו אלא בשאר ימים טובים, אבל בליל יום טוב ראשון של פסח, שיש בו בעצמו שמחה, שהרי אוכלים בו הפסח ויוצאים בו ידי חובת שמחה, כמו שיוצאים בבכור ובמעשר בהמה, יש בו גם חובת שמחה.

78) למעלה בהלכה י, שיוצאין ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ונדבות, ובהלכה יב שאינו צריך לשחוט שלמי שמחה בשעת שמחה.

יד. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה שֶׁאֵצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתִי לְשֵׁם חֲגִיגָה[79] - חַיָּב לְהָבִיא תּוֹדָה[80], וְאֵינוֹ יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חֲגִיגָה; שֶׁאֵין חֲגִיגָה בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[81]. כְּשֶׁיִּזְבַּח אָדָם שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה - לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ בְּלִבַּד וִידַמֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה מִצְוָה גְּמוּרָה, אֶלָּא חַיָּב לְשַׂמֵּחַ הָעֲנִיִּים וְהָאֻמְלָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר[82]: וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה[83]. מַאֲכִיל הַכֹּל וּמַשְׁקֶה כְּפִי עָשְׁרוֹ. וּמִי שֶׁאָכַל זְבָחָיו וְלֹא שִׂמַּח אֵלּוּ עִמּוֹ - עָלָיו נֶאֱמַר: זִבְחֵיהֶם כִּלְחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ, כִּי לַחְמָם לְנַפְשָׁם. וּמִצְוָה בַּלֵּוִי יוֹתֵר מִן הַכֹּל[84], לְפִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא חֵלֶק וְלֹא נַחֲלָה[85], וְאֵין לוֹ מַתָּנוֹת בַּבָּשָׂר. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְזַמֵּן לְזִיִּים עַל שֻׁלְחָנוֹ וּלְשַׂמְּחָם, אוֹ יִתֵּן לָהֶם מַתָּנוֹת בָּשָׂר עִם מַעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶם[86], כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ בוֹ צָרְכֵיהֶם. וְכָל הָעוֹזֵב אֶת הַלֵּוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְשׁוֹהֶה מִמְּנוֹ מַעְשְׂרוֹתָיו בָּרְגָלִים[87] - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי[88].

79) כלומר, מפריש קרבן תודה ומתנה שהוא מפריש אותו לשם תודה בתנאי, שיוכל לצאת בו ידי חובת החגיגה. 80) נתחייב מיד בהבאת תודה. 81) שמיד שאמר הרי עלי תודה נתחייב להביאה, וכשמתנה אחר כך על מנת לצאת בו ידי חובת החגיגה, אין זה כלום, כיוון שכבר נתחייב בתודה, ואין החגיגה באה אלא מן החולין. 82) בעניין שמחת החג. 83) "כדדרש רב יהודה בר' סימן בפסיקתא, אתה יש לך ד' בני בית, בנך, בתך, עבדך ואמתך, אף אני יש לי ד', הלוי, הגר, היתום והאלמנה, וחייב אתה לשמח את כולם. 84) שהרי הקדימו הכתוב לכולם. וכן הוא בספרי (פרשת ראה לדברים טז, יד) "אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך", - "חביב חביב קודם". 85) כמו שנאמר: "והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו כי אין לו חלק ונחלה עמך". 86) מעשר ראשון שצריך לתת ללוי (פרק א מהלכות מעשרות הלכה א). 87) כלומר, שעוזב אותו מלשמחו בשלמי שמחה וחגיגה, או שמשהה מעשרותיו ברגלים. 88) שכל מקום שנאמר השמר, פן ואל, אינו אלא לא תעשה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להקהיל כל ישראל בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְהִיל[2] כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וָטַף, בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה[3] בַּעֲלוֹתָם לָרֶגֶל וְלִקְרוֹת בְּאָזְנֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה פָּרָשִׁיּוֹת[4] שֶׁהֵן מְזֻרְזוֹת אוֹתָן בְּמִצְוֹת וּמְחַזְּקוֹת יְדֵיהֶם בְּדָת הָאֱמֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת. בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת וְגוֹמֵר. הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹמֵר[5].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מצות־עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף כו' ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן המצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת כו'".

וצריך להבין, מדוע שינה כאן הרמב"ם מהרגלו להקדים בתחילת ההלכות הדנות במצוה, רק את תוכן המצוה בתכלית הקיצור, והקדים להאריך בביאור פרטי ההלכה, ובפירוט תוכן של הפרשיות ומטרת קריאתן, ולא כתב בקיצור "לקרות באזניהם פרשיות מן התורה".

גם להלן בהלכה ו' צריך להבין, מדוע האריך בטעם מצוה זו "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא־ל, שהסברת טעם המצוה באופן ובאורך כזה, אינו דבר רגיל בספרו "הלכות הלכות". ויש לומר שלשיטת הרמב"ם ענינה של המצוה "לחזק דת האמת" אינה רק טעם של המצוה או תוצאה של קיומה, אלא שזהו תוכן המצוה, ולכן נקט הרמב"ם כל הפרטים "לקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותם במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת", כי עניין זה שבמצות 'הקהל' הוא מגוף ועצם המצוה.

על־פי־זה יובן גם מה שכתב בהלכה ו' "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת", בתור ביאור להתחלת ההלכה "וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני... אפילו חכמים גדולים... חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה כו'". כי "חיזוק דת האמת" אינו רק עניין הבא כתוצאה ממצוה זו, אלא שהוא עצם המצוה, ומשום כך פשיטא שחיוב ה"כוונה", מוטל על כל אחד ואחד.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן ה)

2) הסמ"ג (הלכות חגיגה) כתב, שהמצוה מוטלת על כל אחד ואחד מישראל לבוא ולשמוע אל המלך כשקורא את פרשיות התורה. ומדברי רבינו נראה, שחוץ מזה יש גם מצוה להקהיל את העם, והחיוב הוא על ב"ד הגדול שבירושלים או על המלך (הגאון אדר"ת בקונטרס "זכר למקדש"). 3) במוצאי השנה השביעית, וראה להלן הלכה ג. 4) ראה להלן הלכה ג, איזו פרשיות. 5) "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (שם לא, יג).

1 **ב. כָּל הַפָּטוּר מִן הָרְאִיָּה - פָּטוּר מִמִּצְוַת הַקְהֵל[6],**
2 **חוּץ מִן הַנָּשִׁים וְהַטַּף[7] וְהָעֲרֵל[8]. אֲבָל הַטָּמֵא פָּטוּר**
3 **מִמִּצְוַת הַקְהֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל, וְזֶה אֵינוֹ**
4 **רָאוּי לְרִיאָה. וְהַדָּבָר בָּרוּר שֶׁהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס**
5 **חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת[9].**

6) בחגיגה ג. למדו מצות ראיה בגזירה־שוה "ראיה ראיה" מהקהל, שכתוב בה: "הקהל את העם וכו' בבוא כל ישראל ליראות". ו"כשם שלמדנו בסוגיא זו ראיה מהקהל, כך נראה ללמוד הקהל מראיה, וכל הפטור מראיה פטור מהקהל, חוץ וכו' וכן כתבוה גדולי המחברים" (מאירי שם). 7) שמפורשין בפסוק הקהל וכו' והנשים והטף. ובחגיגה שם אמרינן אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה הם באים? כדי ליתן שכר למביאיהם. ועבדים פטורים, שאינן בכלל "כל ישראל", ראה למעלה פ"ב הלכה א ובלחם־משנה כאן. 8) אף כי ערל הוא כטמא לענין פטור ראיה (ראה למעלה פ"ב הלכה א), אינו כטמא לענין הקהל. שגם בראיה אינו כטמא אלא מדרבנן, מטעם שהוא מאוס, אבל מן התורה הוא ראוי לביאה, ולפיכך חייב הוא בהקהל, שהרי ראוי הוא ליראות מן התורה (ראה מה שכתב הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל"). 9) וכל פטורם של טומטום ואנדרוגינוס ממצות ראיה אינו אלא משום שהם ספק אשה (ראה למעלה פ"ב הלכה א).

6 **ג. אֵימָתַי[10] הָיוּ קוֹרִין? בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן**
7 **שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁהוּא תְּחִלַּת יְמֵי חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד[11]**
8 **שֶׁל שָׁנָה שְׁמִינִית. וְהַמֶּלֶךְ הוּא שֶׁיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם[12].**
9 **וּבְעֶזְרַת הַנָּשִׁים הָיוּ קוֹרִין[13]. וְקוֹרֵא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב[14].**
10 **וְאִם קָרָא מֵעֹמֶד - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[15]. מֵהֵיכָן הוּא**
11 **קוֹרֵא? מִתְּחִלַּת חֲמֵשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים[16] עַד סוֹף פָּרָשַׁת**
12 **'שְׁמַע'[17], וּמִדַּלֵּג לִ'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ'[18] וְגוֹמֵר, וּמִדַּלֵּג**
13 **לִ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר'[19], וְקוֹרֵא מִ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר' עַל הַסֵּדֶר**
14 **עַד סוֹף בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת[20], עַד 'מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר**
15 **כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב'[21], וּפוֹסֵק.**

10) משנה בסוטה מא. 11) בגמרא שם "ואי כתב רחמנא בחג הסוכות, הוה־אמינא אפילו יו"ט אחרון, כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא דמועד". 12) במשנה שם. [ואם אין מלך בישראל, קורא הכהן הגדול. ראה בספרי "זמנים" עמודים פא ועח והערה 3]. 13) בגמרא שם מא: 14) במשנה שם. 15) שם במשנה "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים". [ואעפ"י ש"המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול" - כיון שעשה כן מחמת המצוה אין זה בזיון (גמרא שם). ואין זה דומה למה שאמרו (סנהדרין יח.) שהמלך אינו חולץ, אעפ"י שיש מצוה לחלוץ (עיין שם יט: וראה בפ"ב מהלכות מלכים הלכה ג) - שבחליצה זו המצוה היא לבזות את היבם, שאינו רוצה להקים לאחיו שם, כמו שכתב בהגהות מיימוני, פ"ד מהלכות יבום הלכה ח ("זמנים" עמוד פב). ואמנם במצות יבום, שאינה לשם בזיון, כתב רבינו בהלכות מלכים שם טעם אחר, עיין שם]. 16) שם במשנה. 17) דברים ו, ט. 18) ומתחיל פרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג) עד סוף הפרשה (שם, כא). 19) שם יד, כב. 20) במשנה שם: "עשר תעשר, כי תכלה לעשר, ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה", ופירש רש"י מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקורא וכי תכלה לעשר, וברכות וקללות, ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך (שם יז, יד) ואעפ"י שפרשת המלך מפסקת בין "עשר תעשר" ל"כי תכלה", קורא את אלה (עשר תעשר וכי תכלה) יחד שלא להפסיק במעשרות, ואח"כ קורא את פרשת המלך. ורבינו שכותב שמ"עשר תעשר" הוא קורא על הסדר עד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סוף הברכות, ולא כתב שמדלג וקורא "כי תכלה לעשר", וכמו כן לא כתב שקורא "פרשת המלך" - גורס במשנה: "עשר תעשר וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה" (לחם־משנה). 21) שם כח, סט. וראה ספרי שופטים על הפסוק "וכתב לו את משנה התורה הזאת" (שם יז, יח): "אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה". וברש"י (סוטה שם) מפרש הטעם למה קורין פרשיות הללו, משום שמ"אלה הדברים" עד "שמע" יש בהן קבלת עול מלכות שמים, "והיה אם שמוע" יש בה קבלת עול מצוות, וברכות וקללות יש בהן קבלת בריתות של תורה, "עשר תעשר" משום שהוא זמן אסיף ומתנת עניים והפרשת תרומות ומעשרות.

1 **ד. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא? תּוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּכָל**
2 **יְרוּשָׁלַיִם, כְּדֵי לְהַקְהִיל אֶת הָעָם[22]. וּמְבִיאִין בֵּימָה**
3 **גְּדוֹלָה, וְשֶׁל עֵץ הָיְתָה[23], וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע**
4 **עֶזְרַת נָשִׁים[24], וְהַמֶּלֶךְ עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ[25], כְּדֵי**
5 **שֶׁיִּשְׁמְעוּ קְרִיאָתוֹ, וְכָל יִשְׂרָאֵל הָעוֹלִים לֶחָג**
6 **מִתְקַבְּצִין סְבִיבָיו. וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת[26] נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה**
7 **וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת[27], וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן[28],**
8 **וּסְגָן לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל לַמֶּלֶךְ, כְּדֵי לְהַדְּרוֹ בְּרֹב**
9 **בְּנֵי אָדָם[29]. וְהַמֶּלֶךְ מְקַבְּלוֹ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד[30]. וְאִם**
10 **רָצָה - יָשַׁב[31]. וּפוֹתֵחַ וְרוֹאֶה[32] וּמְבָרֵךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ**
11 **כָּל קוֹרֵא בַּתּוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת[33], וְקוֹרֵא הַפָּרָשִׁיּוֹת**
12 **שֶׁאָמַרְנוּ[34] עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר, וְגוֹלֵל וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ**
13 **כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת[35]. וּמוֹסִיף שֶׁבַע**
14 **בְּרָכוֹת[36], וְאֵלּוּ הֵן: רְצֵה[37] ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל**
15 **וְכוּ'. מוֹדִים[38] אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ'. אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל**
16 **הָעַמִּים וְכוּ' עַד מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים[39], כְּדֶרֶךְ**
17 **שֶׁמְּבָרְכִין בַּתְּפִלָּה[40]. הֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כְּמַטְבֵּעָן[41].**
18 **רְבִיעִית מִתְפַּלֵּל עַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיַּעֲמֹד[42], וְחוֹתֵם בָּהּ:**
19 **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַשּׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. חֲמִישִׁית מִתְפַּלֵּל עַל**
20 **יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמֹד מַלְכוּתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: הַבּוֹחֵר**
21 **בְּיִשְׂרָאֵל[43]. שִׁשִּׁית מִתְפַּלֵּל עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁיִּרְצֶה הָאֵל**
22 **עֲבוֹדָתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים.**
23 **שְׁבִיעִית מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל בָּהּ כְּפִי מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל[44],**
24 **וְחוֹתֵם בָּהּ: הוֹשַׁע יְיָ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ**
25 **צְרִיכִין לְהִוָּשֵׁעַ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.**

22) בתוספתא סוטה פ"ז: אותו היום עמדו הכהנים בגדירות ובפרצות, וחצוצרות של זהב בידם ותוקעין ומריעין" 23) במשנה סוטה מא. "עושין לו בימה של עץ בעזרה". 24) שם מא: 25) שם במשנה: "והוא יושב עליה". 26) שמש הכנסת. 27) כן הוא במשנה שם. וראש הכנסת הוא זה שעל פיו נחתכין דברי הכנסת, מי יפטיר בנביא, מי יפרוס על שמע, מי ירד לפני התיבה (רש"י שם מ:). 28) סגנו של כהן גדול המשמש במקומו כשאירעה לו טומאה (שם מב.). 29) וכן כתב בפירוש המשניות שם: "ואמנם היו נותנין הס"ת מיד ליד לכבוד ולתפארת". וכן כתב שם מ: "ונתינת הספר איש לאיש משום כבוד, שנאמר ברוב עם הדרת מלך". ולכאורה נראה מדבריו, שהכוונה להדר ולכבד את ספר התורה, אבל בגמרא (שם מא:) "אמר אביי, כולה משום כבודו של מלך". הרי שהמדובר לכבד את המלך, וראה במאירי סוטה שם, שכתב כלשון רבינו בפירוש המשניות. ונראה מדבריו שהמדובר הוא לכבוד המלך. 30) שם במשנה. 31) כלומר, אם רצה מקבל את ספר התורה כשהוא בישיבה. וראה בקונטרס "זכר למקדש" צז"ל שכתב שרבינו למד כן ממה שאמרו במשנה (סוטה שם): "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד", שמיותר מה שמזכיר שעמד וקבל, וע"כ הכוונה שגם לקבל את ספר התורה מותר בישיבה. 32) כר' יהודה, במגילה לב. 33) בפי"ב מהלכות תפילה הלכה ה: "כל אחד ואחד מן הקורין פותח ספר תורה ומביט למקום שהוא קורא, ואח"כ אומר ברכו וכו' וכל העם עונין וכו' וחוזר ומברך בא"ה אשר בחר בנו וכו'". 34) למעלה בהלכה ג. 35) ברכת בא"ה וכו' אשר נתן לנו את תורתו וכו', ראה בהלכות תפילה שם. 36) במשנה שם: "ברכות שכהן גדול מברך אותן, המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון". ושם מ: במשנה "ומברך עליה שמונה ברכות, על התורה (ברכת התורה שלאחריה), ועל העבודה ועל ההודייה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים (ועל ירושלים) והשאר תפילה". 37) היא ברכת העבודה, שכתוב בה "והשב את העבודה". 38) היא ברכת ההודייה. 39) שם במשנה: "אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון" (שבברכת כהן גדול, ראה בפ"ג מהלכות עבודת יוהכ"פ הלכה יא). 40) של שלש רגלים. 41) כלומר, תפילות אלו הן קבועות לכל ואינן מיוחדות לכהן, כמו שאר התפילות שלהלן. 42) מתפלל ברכה בפני עצמה, שענינה הוא שיעמוד המקדש. 43) כלומר: ברוך אתה ה' הבוחר בישראל. ראה בהלכות עבודת יוהכ"פ שם. 44) כפי מה שהוא רגיל להתחנן ולהתפלל, ראה הלכות עבודת יוהכ"פ שם.

26 **ה. הַקְּרִיאָה וְהַבְּרָכוֹת - בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[45]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
27 **תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת - בִּלְשׁוֹנָהּ[46]. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ**
28 **שָׁם לוֹעֲזוֹת[47].**

45) הקריאה שהיא בלשון הקודש, מפורש במשנה סוטה לב. "ואלו נאמרין בלשון הקודש וכו' ופרשת המלך". ועל הברכות שהוא בלה"ק כתב ב"מים חיים" (הובאו דבריו בקובץ "הקהל" במאמרו של הרב בצ"י רבינוביץ) "אפשר שלמד רבינו מברכות כה"ג שהיו בלה"ק, כדתנן בפ' ואלו נאמרין (סוטה שם) דמה טעם יש לחלק בין ברכות לברכות, אבל במתניתין הזכיר מקודם ברכות כה"ג, ולא נקט פרשת כה"ג לאשמועינן שאף הברכות יהיו בלה"ק, ומעתה תו ליכא למיטעי בפרשת המלך, ולפיכך לא חש התנא ולא נקט ברכות המלך אלא פרשת המלך". 46) לימוד זה מן הפסוק הזה אינו גמרא בסוטה, ואולי לקחו רבינו ממקור אחר. 47) הם המדברים בשפה זרה, ואינם מבינים בלשון הקודש. ובקונטרס "זכר למקדש" להאדר"ת צז"ל כתב: "פשוט הדבר שתיבות אלו "אע"פ שיש שם לועזות" שייכת להלכה ו' שלאחריה, וצ"ל: אע"פ שיש שם לועזות, וגרים שאינם מכירין וכו' (קובץ "הקהל" עמוד קיח). [ויותר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מסתבר כי המלים "וגרים שאינן מכירין" שייכות למעלה הלכה ה, ומהמלים "חייבים להכין" מתחילה הלכה ו].

ו. וְגֵרִים שֶׁאֵינָן מַכִּירִין[48] חַיָּבִין[49] לְהָכִין לִבָּם וּלְהַקְשִׁיב אָזְנָם לִשְׁמֹעַ בְּאֵימָה וְיִרְאָה וְגִילָה בִּרְעָדָה כַּיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ בְּסִינַי. אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים, שֶׁיּוֹדְעִים כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ בְּכַוָּנָה גְּדוֹלָה יְתֵרָה[50]. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמֹעַ[51] - מְכַוֵּן לִבּוֹ לִקְרִיאָה זוֹ; שֶׁלֹּא קְבָעָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא לְחַזֵּק דָּת הָאֱמֶת[52]. וְיִרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ עַתָּה נִצְטַוָּה בָּהּ וּמִפִּי הַגְּבוּרָה שׁוֹמְעָהּ, שֶׁהַמֶּלֶךְ שָׁלִיחַ הוּא לְהַשְׁמִיעַ דִּבְרֵי הָאֵל.

48) בלשון הקודש. והם חייבים בהקהל, כמפורש למעלה בהלכה א. 49) [כאן מתחילה הלכה ו, כמבואר למעלה]. 50) "ונראה שלמד כן ממה שנאמר בענין "ואל כל זקני ישראל" (שם לא, ט) ואח"כ נאמר "באזניהם" (שם לא, יא) שאף הם בכלל" (הרב בצ"י רבינוביץ בקובץ "הקהל" שם). [או ממה שנאמר (שם שם, יב) "ולמען ילמדו", ואמרו בחגיגה ג. קרי ביה: "למען יְלַמְּדוּ", הרי שמדובר בחכמים המלמדים לאחרים]. 51) שנמצא במרחק רב מן הקורא, אבל חרש שאינו שומע, שפטור מן הראיה (למעלה פ"ב הלכה א), פטור גם מ"הקהל", כמבואר למעלה הלכה ב. וראה לחם־משנה. 52) ראה למעלה הלכה א.

ז. יוֹם הַקְהֵל שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - מְאַחֲרִין אוֹתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת[53], מִפְּנֵי תְּקִיעַת הַחֲצוֹצְרוֹת[54] וְהַתְּחִנּוֹת[55] שֶׁאֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.

53) משנה במגילה ה. "אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב חגיגה והקהל, מאחרין ולא מקדימין". 54) ראה למעלה הלכה ד. בירושלמי מגילה פ"א הלכה ו: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין וכו' ר' בא בריה דרבי חייה בר בא אמר, מפני התקיעה. ר' יצחק בי ר' חייה אמר, מפני הבימה. ויעשו אותה מאתמול, שלא לדחוק את העזרה. א"ר מתניה, על שם לא תטע לך אשרה כל עץ". [ופסק רבינו כר' בא, כי הרי הביאוה לעזרת נשים (למעלה הלכה ד) ושם אין איסור של "לא תטע לך אשרה", ראה בכסף־משנה לפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ט]. 55) ראה למעלה הלכה ד שהברכה השביעית, שבירך המלך אחרי קריאת התורה, היה "מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול", וראה בפ"א מהלכות תעניות הלכה ו ש"אין תוקעין בהן (בשבתות ובימים־טובים) לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפילה".

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת חֲגִיגָה בְּסִיעַתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹת. ב) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ג) שֶׁלֹּא יִפְדֶּה הַבְּכוֹר. ד) לְהַפְרִישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה. ה) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל מַעְשַׂר בְּהֵמָה.

וְכָלַלְתִּי הַמַּעֲשֵׂר עִם הַבְּכוֹר, לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם אֶחָד, וְהַכָּתוּב כִּלָּלוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת[1] דָּמָם תִּזְרֹק. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[2], שֶׁזֶּה דַּם מַעֲשַׂר וְדַם בְּכוֹר[3]. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וכללתי המעשר עם הבכור, לפי שמעשה שניהם אחד והכתוב כללו עמו כו'".

וצריך להבין מדוע באמת כלל הכתוב את מעשר ובכור יחד, והלא הם שני דברים הפכיים במהותם, שהרי מעשר עניינו סוף וחותם של ספירת קבוצה, ואילו בכור הוא ראשון לאלה הנולדים אחריו, ומדוע כללם הכתוב יחד.

ויש לומר ש"היא הנותנת", ומכיון שבכור עניינו תחילה, ומעשר עניינו סוף, כללם הכתוב יחד על־פי הכלל הידוע ש"נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן", היינו שההתחלה והסוף קשורים זה בזה. כלומר: לא רק שאין בזה סתירה אלא ששייכותו של הראשון לאחרון גדולה יותר משייכותו לשני או לשלישי.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן ז)

1) צ"ל: את. 2) פסחים סד, ב. 3) שם נאמר שהכוונה גם לפסח (וראה פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ז). (ויתכן שלכך הסמיך רבינו הל' בכורות להל' קרבן פסח).

פֵּרֵק רִאשׁוֹן[4]

4) יבאר שמצות־עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים, באדם ובבהמה טהורה ובחמור.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ[5] כָּל פֶּטֶר רֶחֶם[6] הַזְּכָרִים[7], בֵּין בָּאָדָם בֵּין בְּבְהֵמָה טְהוֹרָה בֵּין מִמִּין הַחֲמוֹר[8], בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁלֵמִים בֵּין שֶׁהָיוּ טְרֵפוֹת[9]. שֶׁנֶּאֱמַר: קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. וְכֵלָן לַכֹּהֲנִים[10].

5) "ולהבדיל למה שראוי שיעשה בהם" ('ספר המצוות' מצות־עשה עט). 6) פירוש, נפתח הרחם בו תחילה, והוא בכור מן האם. 7) שהרי נאמר (שמות יג, יב — טו) "והעברת כל פטר רחם, וכו' אשר יהי' לך הזכרים לה' וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה וגו' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה". הרי כי רק הזכרים קדושים בבכורה (סמ"ג עשין קמד). 8) כמו שנאמר (שם, יג) "וכל פטר חמור תפדה בשה", "ופטר חמור תפדה בשה" (שם לד, כ). ודרשו בבכורות ה, ב. ז, א: "פטר חמור, פטר חמור, שני פעמים, פטרי חמורים אמרתי לך, ולא פטרי סוסים וגמלים". 9) כך נלמד ממה שכתב להלן פ"ג ה"י. (וכן מפורש בחולין קלו, ב: "בכור, אפילו טריפה"). אבל אין זה אלא בבהמה ולא באדם, וכן מפורש בפי"א מהל' ביכורים הי"ז. שטריפה אינו חייב בחמש סלעים (הגהות 'מים חיים' על הרמב"ם). וראה בהל' שחיטה מפ"ה עד סוף פ"ט כל מיני הטריפות. 10) כמו שנאמר (במדבר יח, טו) "כל פטר רחם וכו' באדם

ובבהמה יהיה לך" (= לאהרן הכהן, שבו התחיל הפסוק שם, ה).

ב. בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר חֲמוֹר נִפְדִּים[11] וּפִדְיוֹנָם[12] לַכֹּהֲנִים[13], וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נִשְׁחָט בְּעֲזָרָה כִּשְׁאָר קָדָשִׁים קַלִּים[14]; זוֹרְקִין דָּמוֹ וּמַקְטִיר אֵמוּרָיו, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[15], וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[16]. שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם, וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם. וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ.

11) כמו שנאמר (שמות יג, ג) "וכל פטר חמור תפדה בשה וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה". 12) פדיון הבן שהוא חמש סלעים, ופדיון פטר חמור שהוא השה. 13) חלה פ"ד מ"ט: "ואלו ניתנין לכל כהן וכו' ופדיון הבן ופדיון פטר חמור". ונלמד ממה שנאמר (במדבר יח, טו) "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", והדברים הנ"ל נמשכים למה שנאמר למעלה שם: "וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך וגו' כל פטר רחם וגו' יהיה לך, אך פדה תפדה", כלומר שתקבל פדיון מבכור אדם ומבכור בהמה טמאה (ראה 'קרית ספר' כאן). 14) זבחים נו, א - במשנה, אבל אין פודין אותו. ראה להלן הי"ז. 15) פ"ה הי"ז, ופ"ט הכ"ה. 16) פ"ט מהל' מעשה הקרבנות, שם.

ג. בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהוּא בַּעַל מוּם, בֵּין שֶׁנּוֹלַד בְּמוּמוֹ בֵּין שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם[17] אַחַר שֶׁהָיָה תָּמִים - הֲרֵי הוּא לַכֹּהֵן. אִם רָצָה, אוֹכְלוֹ בְּכָל מָקוֹם[18] אוֹ מוֹכְרוֹ אוֹ מַאֲכִילוֹ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה, אֲפִלּוּ לְנָכְרִי[19], מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֻלִּין[20]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר וְגוֹמֵר, הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ[21] כַּצְּבִי וְכָאַיָּל[22]. וַהֲרֵי הוּא נִכְסֵי כֹּהֵן[23].

17) ב'ספרי' פ' ראה (לדברים טז, כא) "אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום, נולד בעל מום ממעי אמו מנין, תלמוד־לומר כל מום רע". 18) שעד כאן לא למדנו בס"פ איזהו מקומן (זבחים נו:) שהבכור נאכל בכל העיר אלא בתם, אבל בעל מום נאכל בכל מקום (כסף־משנה). 19) כבית־הלל במשנה, בכורות לב, ב. 20) אבל אסור בגיזה ועבודה (פ"א מהל' מעילה ה"ט). 21) בכת"י תימן ליתא. וכן הוא בפסוק. 22) "ואכהן קאי, שלכהן הוא אומר לעיל מזה בפסוק כ "לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה" ('קרית ספר' כאן), וראה בכורות כח, א - שהגמרא לומדת שבכור בעל מום ניתן לכהן, מן הפסוק (במדבר יח, יח) "ובשרם יהי' לך" – "לימד על בכור בעל מום שנותנו לכהן שלא מצינו לו בכל התורה כולה", ומפרש רש"י שלא מצינו בכל התורה כולה שניתנו לכהן, אבל רבינו מפרש כפירוש ה'תוספות' שלא מצינו בכל התורה כיוצא בזה שבעל מום יתנו לכהן, שהרי חטאות ואשמות שמקריבין אותן - הבשר לכהן, וכשהם בעלי מום, כשם שהמזבח מפסיד כך גם הכהן מפסיד, אבל בכור אפילו כשהוא בעל מום נותנו לכהן, ולכן יש צורך לחזור עליו בתורה "יהי' לך", אבל בלי זה, ממשמעות הפסוק הוא שזהו לכהן ('קרית ספר' שם). 23) שהרי מקדשים בו את האשה, כמפורש במס' מעשר שני פ"א מ"ב ('הר המוריה').

ד. מִצְוָה לְהַקְדִּישׁ בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְיֹאמַר: הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר[24]: תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ[25]. וְאִם לֹא הִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְקַדֵּשׁ מֵאֵלָיו, וּקְדֻשָּׁתוֹ מֻרְחֶם הִיא[26].

24) שם נאמר: "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר, תקדיש לד' אלקיך". 25) ערכין כט, א: "לכדתניא, מנין לנולד בכור בעדרו, שמצוה להקדישו, שנאמר "הזכר תקדיש". 26) ערכין, שם.

ה. מִצְוַת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ[27]. וְאֵין מְבִיאִין בְּכוֹרוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ; מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מֵבִיא מַעְשַׂר דָּגָן[28] - אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹר בָּקָר וָצֹאן, וּמִמָּקוֹם שֶׁאֵין אַתָּה מֵבִיא מַעְשַׂר דָּגָן - אִי אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹר בָּקָר וָצֹאן, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּחֻלִּין וְיֹאכַל בְּמוּמוֹ[29]. וְאִם הֵבִיא - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[30], וְלֹא יִקְרַב אֶלָּא יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ. וּמִצְוָה זוֹ[31] נוֹהֶגֶת בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[32], כְּמוֹ מַעְשַׂר דָּגָן[33]. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּמֻקְדָּשִׁין כְּשֶׁהֵן בִּקְדֻשָּׁתָן[34] קֹדֶם שִׁיְּפָדוּ, בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בֵּין קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[35].

27) כן היא הגירסה האמיתית. וכן נראה בכמה מקומות בתלמוד, שקדושת בכור נוהגת גם בחוצה לארץ (כסף־משנה). וכן כתב בספר 'מעשה רוקח' וז"ל: "ובספר כתיבת־יד מצאתי כתוב, מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוצה לארץ", וכן ראיתי בספרי כתב־יד הנמצאים פה מצרים וכו' שמצא כתוב בנוסח מוגה בחתימת רבינו (= הרמב"ם)". ובכמה מספרי רבינו היה כתוב "מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ". וכן היתה הנוסחה לפני הראב"ד, הרמב"ן, הרשב"א והר"ן, וכולם תמהו עליו (כסף־משנה). וראה ב'ספר המצוות' מצות־עשה עט ובהערה שם. ועי' להלן פ"ג ה"ב. 28) ומעשר דגן אינו מביא אלא מן הארץ, שהיא מצוה שתלויה בארץ ונוהגת רק בארץ (ראה קידושין לו:). 29) הראב"ד משיג עליו (על מה שכתב הרי הוא כחולין). שהרי אף רבי עקיבא לא אמר אלא לענין הקרבה שאין מקריבין בכור שהביאו מחוצה לארץ, אבל קדושת בכור יש בו ואינו נגזז ונעבד ואינו נאכל אלא במומו. אבל בכסף־משנה הביא: "אלא יאכל במומו", וכן הוא בכת"י תימן ובדפוס רומי. 30) כסתם משנה, בסוף מסכת חלה. וכרבי עקיבא בתמורה כא, ב. 31) של קדושת בכור. 32) כלומר, בין בזמן שבית־המקדש קיים ובין בזמן הזה (שקלים פ"ח מ"ח). 33) שהוקשו זה לזה, למעלה בהלכה זו. וכן כתב ב'ספר המצוות' שם. 34) כלומר, מצות בכורה אינה נוהגת בבהמות של הקדש, כך מדייקת הגמרא בכורות יד, א - מדברי המשנה, שם. 35) אבל אם נפדו הבהמות, יש הבדל בין קדשי מזבח (= בהמה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהוקדשה כשהיא תמימה בלי מום ליקרב על המזבח) לבין קדשי בדק הבית (= בהמה שהוקדשה כשהיא בעלת מום שאינה קריבה על המזבח אלא נמכרת והמעות לבדק הבית), שקדשי מזבח אף אם נפדו אינם חייבים בבכורה, וקדשי בדק הבית אם נפדו חייבים בבכורה, ראה להלן פ"ה ה"ח.

1 **ז. הַכֹּל חַיָּבִין בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה: כֹּהֲנִים לְוִיִּים[36]**
2 **וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבְּכוֹר לַכֹּהֵן, אִם נוֹלַד לוֹ**
3 **בְּכוֹר - מַקְרִיב דָּמוֹ וְאֵמוּרָיו כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37], וְאוֹכֵל**
4 **שְׁאָר הַבָּשָׂר בְּתוֹרַת בְּכוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר**
5 **יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ וְגוֹמֵר[38]. אֲבָל בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר**
6 **בְּהֵמָה טְמֵאָה - כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים פְּטוּרִין[39], כְּמוֹ**
7 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה[40].**

36) משנה, בכורות יג, א. 37) למעלה ה"ב. 38) וזה מכוון גם לכהן, וכתוב שם (טו, כ) "לפני ה' אלהיך תאכלנו". 39) משנה, שם: "כהנים ולויים פטורים מפדיון הבן ומפטר חמור". 40) הל' ביכורים (עם שאר מתנות כהונה) פי"א ה"ט, ופי"ב שם הי"ד.

8 **ח. הַבְּכוֹר נֶאֱכָל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ[41] בֵּין תְּמִימִים[42] בֵּין בַּעַל**
9 **מוּם[43]. שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה**
10 **בְשָׁנָה. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם, בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ.**
11 **וּמֵאֵימָתַי מוּנֶה לוֹ?[44] אִם תָּם הוּא - מוּנֶה לוֹ מִיּוֹם**
12 **שְׁמִינִי, שֶׁהוּא רָאוּי לְהַקְרָבָה[45]; וְאִם נוֹלַד בַּעַל**
13 **מוּם[46] - מוּנֶה לוֹ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד. וְהוּא שֶׁכָּלוּ לוֹ**
14 **חֲדָשָׁיו[47], שֶׁהֲרֵי נִרְאָה[48] לַאֲכִילָה בְּיוֹם לִדָּתוֹ[49]; אֲבָל**
15 **אִם לֹא יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו - מוּנֶה לוֹ מִיּוֹם**
16 **שְׁמִינִי[50].**

41) כלומר, מצוה לאכלו בתוך שנתו ולא לאחרו יותר (משנה שם כו:). ואם איחרו לאחר שנתו עובר ב'לא תעשה', אבל אינו נפסל בכך (להלן הי"ג). 42) בזמן שבית המקדש היה קיים, שמקריבו והכהן אוכלו. 43) גם בזמן הזה. 44) התחלת שנתו (ר"ה ו:). 45) שנאמר (ויקרא כב, כז). "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן". 46) אבל אם נולד תם ונעשה בעל מום – מונין לו מיום השמיני ('תוספות' ר"ה ז. ד"ה הא). 47) פירוש, שילדה אחרי שכלו לה חדשי הריונה: בבהמה גסה תשעה חדשים, ובבהמה דקה חמשה חדשים. 48) שראוי. 49) ר"ה ז, א. 50) שמא לא מלאו חדשי הריונה, והוולד הוא נפל ואסור באכילה, עד שיעברו שמונה ימים ויצא מספק נפל.

17 **ט. נוֹלַד לוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כָּל שְׁנֵים**
18 **עָשָׂר חֹדֶשׁ[51]. נוֹלַד לוֹ מוּם בְּסוֹף שְׁנָתוֹ - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ**
19 **שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּפַּל בּוֹ הַמּוּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
20 **מִתְאַחֵר לְאַחַר שְׁנָתוֹ[52]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּפַּל בּוֹ מוּם**
21 **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי גְּמַר שְׁנָתוֹ[53] - מַשְׁלִימִין לוֹ**
22 **חֲמִשָּׁה עָשָׂר אַחַר שְׁנָתוֹ[54]. נוֹלַד לוֹ מוּם אַחַר שְׁנָתוֹ**
23 **- אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ אֶלָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[55] וְיֵאָכֵל.**

51) משנה, בכורות שם, ובגמרא שם כח, א - אמרו: שנים עשר חודש ולא יותר. 52) וכל זה משום השבת אבידה לבעלים, כלומר לכהן שהוא הבעלים, שאם לא ימצא הישראל כהן כדי לתת לו, ויצטרך לשחטו מיד, יסריח הבשר, ויפסיד הכהן. ולכן אמרו שרשאי לקיימו שלשים יום (בכורות כח. וברש"י שם). 53) ברייתא, שם. 54) מדובר כאן בזמן הזה, שהדין הוא (ראה להלן ה"י) שמקיים את הבכור אפילו כמה שנים עד שיפול בו מום (רע"ב, בכורות פ"ד מ"ב). 55) שם במשנה.

24 **י. הַבְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה[56] - מַנִּיחוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם**
25 **וְיֵאָכֵל[57].**

56) שאי־אפשר להקריבו ולאוכלו בתוך שנתו. 57) שם.

26 **יא. וְעַד שֶׁלֹּא נִרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם[58] רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ**
27 **שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים[59]. וּמִשֶּׁנִּרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם[60]:**
28 **אִם נוֹלַד בּוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כָּל**
29 **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[61]; נוֹלַד אַחַר שְׁנָתוֹ - מְקַיְּמוֹ**
30 **שְׁלֹשִׁים יוֹם[62].**

58) כלומר, שעדיין לא נפל בו מום שיצטרך להראותו לחכם מומחה, שיתיר לו לשחטו, ראה להלן פ"ג ה"א. 59) ברייתא, שם. 60) כלומר, נפל בו מום ויש צורך להראותו לחכם שיתיר לשוחטו. 61) ולא יותר. 62) משום השבת אבידה לבעלים (שם). וראה למעלה מה שהבאנו מדברי רש"י.

31 **יב. שָׁנָה שֶׁל בְּכוֹר הִיא שְׁנַת לְבָנָה תְּמִימָה, שְׁנֵים**
32 **עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם. וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת -**
33 **נִתְעַבְּרָה לוֹ, וּמוּנֶה לוֹ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ[63]. נוֹלְדוּ**
34 **לוֹ שְׁנֵי טְלָאִים[64], אֶחָד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אֲדָר**
35 **הָרִאשׁוֹן וְאֶחָד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי: זֶה שֶׁנּוֹלַד**
36 **בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם רִאשׁוֹן**
37 **בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה[65] עָלְתָה לוֹ שָׁנָה, וְזֶה שֶׁנּוֹלַד**
38 **בַּחֲצִי אֲדָר רִאשׁוֹן - לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה עַד חֲצִי**
39 **אֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה. הוֹאִיל וְנוֹלַד בְּחֹדֶשׁ הָעִבּוּר,**
40 **מוֹנִין אוֹתוֹ לוֹ[66].**

63) כחכמים (ר"ה ו: ערכין לא:) בניגוד לדעת רבי, הסובר כי שנה תמימה היא שלש מאות וששים וחמשה ימים, כמנין ימות החמה, ואין הבדל בין שנה פשוטה לשנה מעוברת. 64) משתי בהמות שלא ביכרו, שיש על הטלאים קדושת בכור (ערכין, שם). 65) והשנה הבאה היא שנה פשוטה ולא מעוברת. 66) כן הוא בערכין שם: "דאמר ליה את נחית לעיבורא", "שקנית בחודש העיבור בט"ו באדר הראשון (ראה ראש השנה יט: ברש"י ד"ה כמה, וב'תוספות' ד"ה אדר, שאדר ראשון הוא חודש העיבור) גלית אדעתך דשנת עיבור את רוצה לחשוב, הילכך לא נגמרה (שנתה) (שנתך) עד ט"ו באדר" ('רבינו גרשום' שם).

41 **יג. עָבַר וְאֵחֵר הַבְּכוֹר[67] לְאַחַר שְׁנָתוֹ, אַף עַל פִּי**
42 **שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה[68], אִם הָיָה תָּם - הֲרֵי זֶה**
43 **לֹא נִפְסַל, אֶלָּא מַקְרִיבוֹ; וְאִם הָיָה בַּעַל מוּם -**

שׁוֹחֲטוֹ בְּכָל מָקוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר: מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ - מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשַׂר: מַה מַּעֲשֵׂר אֵינוֹ נִפְסָל מִשֶּׁנָּה לַחֲבֵרְתָּה[69], אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל מִשֶּׁנָּה לַחֲבֵרְתָּה.

67) ר"ה ה, ב. 68) של "לא תאחר לשלמו" (דברים כג, כב), וראה 'מנחת חינוך' מצוה יח אות ו. 69) כלומר, אם השהה מעשר שני משנה אחת לשניה, אין המעשר שני נפסל בכך, שהרי נאמר (שם יד, כח) "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו'" (רש"י ר"ה ה: ד"ה מה מעשר).

יד. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַבְּכוֹר לַכֹּהֵן כְּשֶׁיּוֹלֵד[70], שֶׁאֵין זוֹ גְּדֵלָה לַכֹּהֵן[71]; אֶלָּא יְטַפֵּל בּוֹ בְּעָלָיו עַד שֶׁיַּגְדִּיל מְעַט וְיִתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן. וְעַד כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין לְהִטַּפֵּל בַּבְּכוֹר? בְּהֵמָה דַּקָּה[72] - שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבְגַסָּה[73] - חֲמִשִּׁים יוֹם. וְאִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: תְּנֵהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה וַאֲנִי אֲטַפֵּל לְעַצְמִי - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לוֹ[74]; שֶׁזֶּה כְּמוֹ מְסַיֵּעַ עַל מַתְּנוֹתָיו[75], וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת[76], שֶׁהַכֹּהֲנִים הַמְסַיְּעִין בְּבֵית הַגְּרָנוֹת[77] וּבְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם[78] וּבְתוֹךְ הָרוֹעִים[79] - אֵין נוֹתְנִין לָהֶם מַתְּנוֹתֵיהֶן בִּשְׂכָרָן[80].

70) מיד אחרי היוולדו. משנה, בכורות כו, ב. 71) שהרי אמרה תורה (שמות כט, כט) "למשחה", והיינו "לגדולה". והבכור מיד עם היוולדו יש לבעליו טורח ועמל בטיפול בו (פירוש המשניות, שם). 72) איל ותיש. 73) שור. 74) משנה, בכורות שם. 75) כלומר, מסייע לבעל הבכור כדי שיתנהו לו ולא לכהן אחר. 76) פי"ב מהל' תרומות ה"כ. 77) כדי לקבל שם תרומה תמורת סיועם. 78) כדי לקבל שם זרוע, לחיים וקיבה. 79) לשמור או להאכיל את הבקר כדי לקבל עבור זה את הבכורות. 80) אלא א"כ נתן להם שכר סיועם תחילה (רבינו, שם).

טו. הָיָה הַבְּכוֹר בַּעַל מוּם[81] וְאָמַר לוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה: תְּנֵהוּ לִי שֶׁאוֹכְלֶנּוּ עַתָּה, אוֹ שֶׁהָיָה תָּמִים[82] וְאָמַר לוֹ: תְּנֵהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה שֶׁאַקְרִיבֶנּוּ עַתָּה - הֲרֵי זֶה נוֹתְנוֹ לוֹ[83]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַבְּכוֹר נוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה[84].

81) שם במשנה. 82) בזמן המקדש. שם. 83) שהרי אינו מטפל בהם כלל, ואין זה נחשב כנותן לו הבכור בשכר טיפולו. 84) בין לחבר בין לעם־הארץ (חלה פ"ד מ"ט) ואינו ניתן לאנשי משמר ככל הקרבנות (מהרי"ט אלגאזי פרק ד' אות מג, ו'מנחת חינוך' מצוה יח, אות יח. וכן כתב רש"י בזבחים קב: ד"ה את דמם).

טז. כֹּהֵן שֶׁאָכַל כְּזַיִת[85] מִבְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[86], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ. וְכֵן זָר שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּכוֹר, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה[87] בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה - לוֹקֶה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[88], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה אַף לְזָר שֶׁאָכַל בְּכוֹר בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה.

85) סתם אכילה בכזית. 86) משנה, מכות יז, א. וראה בפי"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. 87) זריקת הדם. 88) במס' מכות שם, וב'ספרי' (דברים יב, יז).

יז. הַבְּכוֹר[89] אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ[90], שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה. וְכֵן אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם[91], שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹמֵד לְקָרְבָּן אֵין לַכֹּהֵן בּוֹ זְכוּת כְּדֵי לְמָכְרוֹ[92]. וּבַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין בַּיִת[93], הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לַאֲכִילָה[94] - הֲרֵי הוּא מֵתָּר לְמָכְרוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּמִים[95], בֵּין לְכֹהֵן בֵּין לְיִשְׂרָאֵל[96].

89) בכור בהמה טהורה. אבל בכור אדם ובכור חמור – נפדים, ראה למעלה ה"ב. 90) לעשותו חולין. 91) תמורה ז, ב. ואפילו כשהוא חי וכל־שכן כשהוא שחוט, שאין בשר קודש נמכר, ראה להלן הי"ח. 92) משום שעומד להקרבה. ואף שהתורה זיכתה אותו לכהן – לא זיכתה אותו עד כדי כך שיוכל למוכרו ('מעשה רוקח', וראה לחם־משנה). 93) בית המקדש, ואין מקריבין את הבכור אלא מניחו עד שיפול בו מום, ראה למעלה ה"י. 94) אחר שיפול בו מום, יש לכהן בו זכות בכולו ומיד. 95) תמורה, שם. שבבכור לא אסרה תורה אלא לפדותו, אבל לא אסרה למכרו. וראה להלן פ"ו ה"ה בדין מעשר בהמה. 96) כן מסקנת הגמרא שם ח, ב. ואין כאן חשש שמא מוזיל לו בכדי שכל פעם שיהא לו בכור יתננו לו, ונמצא שהוא ככהן המסייע בבית הגרנות (למעלה הי"ד) – אין חוששים לכך שבוודאי לא יוזיל לו עכשיו מחמת סיכוי קלוש שבעתיד (שם).

יח. בְּכוֹר בַּעַל מוּם - יֵשׁ לַכֹּהֵן לְמָכְרוֹ[97] בְּכָל זְמַן, בֵּין לִפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא לִפְנֵי הַבַּיִת[98], בֵּין חַי בֵּין שָׁחוּט[99]. וּכְשֶׁהוּא מוֹכֵר בְּשַׂר בְּכוֹר בַּעַל מוּם - מוֹכְרוֹ בַּבַּיִת[100] אֲבָל לֹא בַּשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ[101]. אֲבָל בְּשַׂר בְּכוֹר תָּמִים אֵינוֹ נִמְכָּר[102], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּשַׂר קֹדֶשׁ[103]. וְכֹהֲנִים שֶׁנִּמְנוּ עַל הַבְּכוֹר[104] - מֻתָּרִין לִשְׁקוֹל מָנָה כְּנֶגֶד מָנָה[105].

97) ראה למעלה ה"ג. 98) כלומר, בין בזמן שבית המקדש היה קיים ובין בזמן הזה (שם ז:). 99) שם. 100) משום זלזול בקדשים. משנה, בכורות לא, א: "כל פסולי המוקדשין נמכרין באטליז וכו' חוץ מן הבכור והמעשר שהנייתן לבעלים, פסולי המוקדשין הנייתן להקדש". כלומר: כשנמכרין באטליז יש הרבה קונים והבשר נמכר ביוקר, וכשהבשר נמכר בבית אין הרבה קונים ונמכר בזול, לכן בפסולי המוקדשין שהרווח ממכירת הבשר הוא להקדש, התירו לזלזל בקדשים. אבל בבכור שהרווח לבעלים, שהוא הכהן, לא התירו לזלזל בו ולמכרו באטליז. 101) פ"א הי"ב. 102) פשוט הוא. וכן נראה בפרק קמא דתמורה שם (כסף־משנה). 103) "ובזיון קדשים הוא, שאין הדרך לעשות סחורה בדבר שקרב ממנו למזבח" (רש"י שם). 104) כלומר, שהם שותפים בו. 105) משנה, בכורות לא, ב: "ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור", ומפרשה רבינו בבכור תם, והיינו, "שיחלקו אותה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לששה או לשבעה חלקים ונותנים חלק בכף זה וחלק בכף זה. ר"ל כפות מאזנים וכו'" (רבינו בפיה"מ שם).

יט. הַמַּפְשִׁיט[106] בְּכוֹר בַּעַל מוּם[107] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַפְשִׁיטוֹ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה. אִם רָצָה לְהַרְגִּיל - מַרְגִּיל[108]. וְכֵן שְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[109], אִם רָצָה לְהַפְשִׁיט מִן הָרֶגֶל - מַפְשִׁיט.

106) את העור. 107) אבל בבכור תם לא התירו, ראה להלן. 108) כלומר, אם רוצה להפשיט דרך הרגלים, מפשיט, ואע"פ שזה נראה כבזיון, שפושטן בשביל הנפחים, או כדי לשים בו דבש בעודו על הבכור, אין בזה איסור, לפי שבבכור בעל־מום אינו קדוש. ורק לדעת בית שמאי ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון אסור לעשות כן כמפורש בתמורה כד, א. אבל לדעת בית הלל וחכמים החולקים על רבי אלעזר ברבי שמעון, לא אסרו לעשות כן (כסף־משנה). וכל זה בבכור בעל מום, אבל בתם חששו לבזיון קדשים כנ"ל. 109) בברייתא שם אסרו לעשות כן, ואף בזה סובר רבינו שכל זה לדעת בית שמאי ורבי אלעזר ברבי שמעון, אבל לחכמים גם זה מותר.

יום שישי כ"ד מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר המום שהבכור נשחט עליו או שירעה, ושצריך פטר רחם.

א. כָּל הַמּוּמִים הַקְּבוּעִים[2] הַפּוֹסְלִין אֶת הַקֳּדָשִׁים[3] וְנִפְדִּים עֲלֵיהֶן[4], אִם נָפַל אֶחָד מֵהֶן בַּבְּכוֹר - הֲרֵי זֶה נִשְׁחָט עָלָיו בְּכָל מָקוֹם[5]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אוֹתָן הַמּוּמִין בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, שֶׁהָרָאוּי מֵהֶן לִהְיוֹת בְּזָכָר[6] שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה[7].

2) כלומר, קבועים לעולם ואינם עוברים. כגון חתיכת אבר וכדומה. 3) להקריבם למזבח. 4) שמצוה לפדות פסולי המוקדשין. 5) כלומר, שוחטו ואוכלו בכל מקום כחולין. 6) שמספר המומין הראויים להיות בבכור שהוא זכר, הוא יותר מאשר אצל נקבה בי"ב מומין שבאברי הזרע (לחם משנה). 7) בפרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ו כתב שיש שלושה ושבעים מומים. אבל זה אינו אלא בזכרים ובנקבות בגדי ובטלה וטומטום ואנדרוגינוס. אבל בבכור שור זכר חסרים ששה מומים.

ב. וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ שָׁם שֶׁאֵין הַקָּרְבָּן מִן הַמִּבְחָר[8], וְאֵין הַקֳּדָשִׁים קְרֵבִין בָּהֶן וְלֹא נִפְדִּין עֲלֵיהֶן[9], כָּךְ אֵין הַבְּכוֹר נִשְׁחָט עֲלֵיהֶן וְלֹא קָרֵב[10], אֶלָּא יִהְיֶה עוֹמֵד עַד שֶׁיִּוָּלֵד לוֹ מוּם קָבוּעַ. וְכֵן אִם נוֹלַד בַּבְּכוֹר מוּם עוֹבֵר - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נִשְׁחָט בְּכָל מָקוֹם וְלֹא קָרֵב, אֶלָּא יִהְיֶה רוֹעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם קָבוּעַ וְיִשָּׁחֵט עָלָיו.

8) כלומר, שחסר בו משהו, אבל אינו מום. 9) "ואלו הן מי שבלובן עינו יבלת שאין בו שער אם נגממו קרניו וכו' אם נפגמו חיטיו הפנימיות וכו' לא קרבין ולא נפדין". 10) והטעם הוא, משום שהוא חסר ואין להקריב במקדש אלא שלם בתכלית השלימות וכן לא ישחט עליהן במדינה (=בכל מקום) לפי שאינם מומין קבועין.

ג. וְכֵן אִם נֶעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה[11], אוֹ שֶׁהָרַג[12] בְּעֵד אֶחָד[13] אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים[14], אוֹ שֶׁהֶקְצָה[15] אוֹ נֶעֱבַד[16] - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ.

11) שנרבע. 12) אדם. 13) כלומר, נעבדה בו עבירה בפני עד אחד או שהרג אדם בפני עד אחד. שאילו היו אלה בפני שני עדים - הורגין אותו. 14) שלעולם אינו נהרג אלא על פי שני עדים. 15) שהוזמן לעבודה זרה ולא נעבד עוד. 16) שעבדו לו בעבודה זרה.

ד. יוֹצֵא דֹּפֶן[17] וְהַבָּא אַחֲרָיו[18] - שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹר[19]. הָרִאשׁוֹן - מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[20], וְהָאַחֲרוֹן - מִפְּנֵי שֶׁקְּדָמוֹ אַחֵר[21]. אֲפִלּוּ יָצְאָה נְקֵבָה דֶּרֶךְ דֹּפֶן וְזָכָר דֶּרֶךְ רֶחֶם[22] - אֵינוֹ בְּכוֹר[23].

17) "והוא שישוסע חלצי האשה, אם תקשה עליה הלידה, ויצא העובר משם". כלומר, שלא יצא הוולד דרך הרחם אלא דרך הדופן. 18) דרך הרחם. 19) כרבי עקיבא שאינו בכור עד שיהא בכור לרחם ובכור ללידה. 20) וראה למעלה פרק א הלכה א שבכור הוא פטר־רחם. 21) ואינו ראשון ללידה, אף על פי שהוא ראשון לרחם. 22) שהוא ראשון לזכרים וגם ראשון לרחם. 23) שאינו ראשון לנולדים, ובכור לדבר אחד אינו בכור, שבכור צריך להיות ראשון לנולדים, ראשון לזכרים וראשון לרחם.

ה. בְּכוֹר שֶׁהוּא אַנְדְּרוֹגִינוֹס[24] - אֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל, וַהֲרֵי הוּא כִּנְקֵבָה שֶׁאֵין בּוֹ לַכֹּהֵן כְּלוּם[25], וְעוֹבְדִים בּוֹ[26] וְגוֹזְזִים אוֹתוֹ[27] כִּשְׁאָר הַחֵלִין. נוֹלַד טֻמְטוּם[28] - הֲרֵי זֶה סָפֵק בְּכוֹר[29], וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו[30]. בֵּין שֶׁהֵטִיל מַיִם[31] מִמְּקוֹם זַכְרוּת[32] בֵּין שֶׁהֵטִיל מִמְּקוֹם נַקְבוּת.

24) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. 25) שאינו קדוש כלל, מפני שהוא ברייה בפני עצמה ואינו זכר. 26) כל מיני עבודות. 27) את שערו. ואילו הבכור, בין שהוא תם ובין שהוא בעל מום אסור לגזוז שערו ואסור לעבוד בו. 28) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות אלא הוא אטום. והוא ספק זכר ספק נקבה. 29) ואין שוחטין אותו כשהוא תם לא במקדש, שמא נקבה היא ואינה קדושה, ולא במדינה שמא זכר הוא וצריך להקריבו על המזבח. 30) וכשנפל בו מום שוחטו בכל מקום ובעליו אוכלים אותו ואינו חייב לתיתו לכהן משום שמא נקבה היא ואינה קדושה והמוציא מחבירו עליו הראיה. 31) מי רגלים. וכל זה הוא לעניין טומטום ולא לאנדרוגינוס שהוא אינו קדוש כלל (כסף משנה). 32) ואף על פי שבבכורות מב: מפורש שאם משתין ממקום זכרות, לדברי הכל הוא זכר - פסק רבינו כהסוגיא שם נז. שלעולם ספק הוא (לחם משנה).

ו. רָחֵל[33] שֶׁיָּלְדָה כְּמִין עֵז אוֹ עֵז שֶׁיָּלְדָה כְּמִין רָחֵל - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר[35] - עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר[36]. וְאִם הָיָה בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר[37]. וְהוּא בַּעַל מוּם קָבוּעַ[38], שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִשְּׁנוּי בְּרִיָּתוֹ. אֲפִלּוּ פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר[39] וְיֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי פָּרָה - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר לַכֹּהֵן, הוֹאִיל וּמִין הַחֲמוֹר יֵשׁ בּוֹ דִּין בְּכוֹר[40]. אֲבָל אִם יָלְדָה מִין סוּס[41] אוֹ גָּמָל, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי פָּרָה[42] - הֲרֵי הוּא סְפֵק בְּכוֹר. לְפִיכָךְ יֵאָכֵל לַבְּעָלִים[43], וְאִם תִּפְסוֹ כֹּהֵן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[44].

33) כבשה. 34) ואף על פי שכל אחד משני המינים האלו חייב בבכורה. 35) וגומר: "או בכור כשב או בכור עז". 36) וכמו כן עד שיהא הוא כשב ובכורו כשב, שיהא הוא עז ובכורו עז. 37) וחייב ליתנו לכהן. 38) ונשחט בחוץ ופסול ליקרב למזבח. 39) אף שהפרה היא ממין טהור והחמור הוא ממין הטמא. 40) בעיא בגמרא (שם ו.) ואמרו שם: "ואם תמצי לומר כיון דאידי ואידי מיקדש בבכורה - קדוש" ולדעת רבינו זוהי פשיטות לבעיא (כסף משנה). 41) הפרה ילדה מין סוס, אבל חמור שילדה מין סוס ויש בו מקצת סימני חמור חייב בבכורה. 42) שהיה מקום לומר שמקצת הסימנים יחייבו אותו בבכורה כמו בזה שלמעלה. 43) שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ועל הכהן להוכיח שיש עליו דין בכור, ואוכלו מיד שהרי שינוי ברייתו הוא מום כנ"ל. ואינו אסור באכילה מפני שהוא כסוס וגמל, שהנולד מן הטהור - טהור. 44) כרב המנונא בבבא מציעא ו: ולא כרבה שם הסובר שמוציאין מידו.

ז. הַמַּטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר[45], הוֹאִיל וְעָשָׂה עֲבֵרָה[46] - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ נִשְׁחָט עַל מוּם זֶה, עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם אַחֵר מֵאֵלָּיו[47]. וְאִם מֵת זֶה הַחוֹטֵא - מֵתָר לִבְנוֹ לִשְׁחֹטוֹ עַל מוּם שֶׁעָשָׂה אָבִיו; שֶׁלֹּא קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו.

45) אף ישראל, ראה בפירוש המשנה לרבינו לבכורות לד. על המשנה הצורם אוזן בכור, נראה שגם אם הישראל הטיל מום קנסו חכמים, אבל רש"י שם פירשה בכהן. 46) שאסור להטיל מום בקדשים, והמטיל מום בקדשים לוקה, שהרי נאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו" ודרשו בו (שם לג:) שלא יטיל בו מום. 47) [ואף על פי שמטיל מום בקדשים אסור לאכלם משום "לא תאכל כל תועבה" - בכור אינו בכלל פסולי המוקדשין, ואינו אסור אלא משום קנס].

ח. הִרְגִּיל[48] לִבְכּוֹר שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, כְּגוֹן שֶׁנָּתַן דְּבֵלָה[49] עַל אָזְנוֹ עַד שֶׁבָּא כֶּלֶב וּנְטָלָהּ וְחָתַךְ אָזְנוֹ, אוֹ שֶׁהָלַךְ[50] בֵּין בַּרְזֶל וַעֲשָׁשִׁיּוֹת שֶׁל זְכוּכִית[51] כְּדֵי שֶׁתִּקָּטַע יָדוֹ וְנִקְטְעָה[52], אוֹ שֶׁאָמַר לְנָכְרִי לְהַטִּיל בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט עָלָיו. זֶה הַכְּלָל: כָּל מוּם שֶׁנַּעֲשָׂה לְדַעְתּוֹ[53] - אָסוּר לוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו, וְאִם נַעֲשָׂה שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו.

48) גרם. 49) תאנה. 50) כלומר, שהוליך את הבכור. 51) חתיכות עבות של זכוכית. 52) למד זה ממעשהו של ר' צדוק (שם לו.) שנתן לו שעורים במקום דחוק מסורג בקוצים. 53) של בעל הבכור.

ט. אָמַר: אִלּוּ נָפַל בִּבְכוֹר זֶה מוּם הָיִיתִי שׁוֹחֲטוֹ, וְשָׁמַע הַנָּכְרִי וְעָשָׂה בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה בְּדַעְתּוֹ[54].

54) שהנכרי עשה את המום שלא בידיעת בעליו.

י. רְאִינוּהוּ[55] שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה הַמַּרְגִּיל לְהָטִיל בּוֹ מוּם, וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְכַּוֵּן לְמוּם זֶה אוֹ לֹא נִתְכַּוֵּן - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט עָלָיו[56]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לוֹ שְׂעוֹרִים בְּמָקוֹם דָּחוּק מְסֹרָג בְּקוֹצִים[57], וְכֵיוָן שֶׁאָכַל נֶחֱלַק שְׂפָתוֹ[58], אֲפִלּוּ הָיָה חָבֵר[59] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט עָלָיו[60]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

55) לכהן. 56) שנחשדו הכהנים להטיל מום בבכור. 57) כלומר, דפנות המקום הדחוק הזה היו קלועים בקוצים. 58) לשניים, שזהו מום. 59) תלמיד חכם. 60) כרבן גמליאל שם, שלא חילקו בין כהן עם הארץ לבין כהן תלמיד חכם לעניין חשד זה של הטלת מום בבכור.

יא. הָיָה בְּכוֹר רוֹדֵף אֶת הָאָדָם וּבְעָטוֹ כְּדֵי לְטָרְדוֹ[61], וַאֲפִלּוּ בָעַט בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁרְדָפוֹ מִקֹּדֶם[62], וְנַעֲשָׂה בּוֹ מוּם בִּבְעִיטָה זוֹ - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עָלָיו.

61) לבלבלו שלא ירדוף אחריו שוודאי לא נתכוון להטיל בו מום. 62) כלומר, בעט בו לאחר רדיפה, שאפשר היה לחשוב שנתכוון להטיל בו מום, שהרי אינו רודפו עתה, ובכל זאת אומרים אנו שעודנו תחת הרושם והצער של הרדיפה, וכוונתו לטרדו ולא להטיל בו מום.

יב. קְטַנִּים שֶׁהֵטִילוּ מוּם בִּבְכוֹר דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, וְכֵן הַנָּכְרִי שֶׁעָשָׂה לְדַעְתּוֹ[63] - הֲרֵי זֶה יִשְׁחוֹט עָלָיו[64]. וְאִם עָשׂוּ כְּדֵי לְהַתִּירוֹ - לֹא יִשְׁחוֹט עָלָיו.

63) של הגוי. 64) כיוון שלא נתכוון להתירו.

יג. בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם[65] - יַקִּיז[66], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת בּוֹ מוּם[67]. וְאִם נַעֲשָׂה בּוֹ מוּם בְּהַקָּזָה זוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁחָט עָלָיו[68].

65) שחלה על ידי ריבוי דם ויש בזה סכנה. 66) מותר להוציא דם מגופו. 67) וכגון שלא היה בהקזה זו הכרח שייעשה בו מום. 68) מחלוקת תנאים במשנה ובברייתא בכורות לג: ופסק כר' שמעון שסובר דבר שאין מתכוון מותר, אבל אם על ידי הקזה זו היה בהכרח שיפול בו מום, גם ר' שמעון אוסר, ש"מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות".

יד. מֵתָר לְהָטִיל מוּם בַּבְּכוֹר קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם[69], וְיִשָּׁחֵט עָלָיו[70]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּ

1 בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם בַּיִת[71], מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפוֹ לְהֵאָכֵל
2 בְּמוּמוֹ[72]; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם[73] - אָסוּר[74].

69) שכל זמן שלא נולד, אין עליו קדושת בכור (רש"י).
70) שהרי מותר להטיל בו מום. 71) בית מקדש.
72) ואינו עומד להקרבה. 73) ועומד להקרבה. 74) שעל ידי הטלת המום הוא מורידו מקדושתו.

3 טו. עַד שֶׁהֵעִיד מִפִּי עֵד אַחֵר שֶׁמּוּם זֶה נָפַל שֶׁלֹּא
4 לְדַעַת[75] - נֶאֱמָן[76]. אֲפִלּוּ אִשָּׁה[77] נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר: בְּפָנַי
5 נָפַל מוּם זֶה מֵאֵלָיו, וְיִשָּׁחֵט עָלָיו.

75) שלא לדעתו של הכהן. אבל הכהן לעצמו אינו נאמן, כי הכהנים נחשדו על הבכורות. 76) שאף על פי שבכל העדויות אין עד מפי עד נאמן - בבכור הוא נאמן.
77) שהיא פסולה לעדות בכל מקום.

6 טז. כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִין לָבֹא בִּידֵי אָדָם[78] - נֶאֱמָן
7 הָרוֹעֶה עֲלֵיהֶן לוֹמַר מֵאֵלֵיהֶן נָפְלוּ וְלֹא נַעֲשׂוּ בְּכַוָּנָה,
8 וְיִשָּׁחֵט עֲלֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה
9 הָרוֹעֶה יִשְׂרָאֵל וְהַבְּכוֹר בְּיַד הַכֹּהֵן[79]; אֲבָל אִם הָיָה
10 הָרוֹעֶה כֹּהֵן וְהַבְּכוֹר עֲדַיִן הוּא בְּיַד בְּעָלָיו הַיִּשְׂרְאֵלִי[80]
11 - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא הוּא הִטִּיל
12 בּוֹ מוּם כְּדֵי שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ.

78) כגון נסמית עינו, נקטעה ידו, נסדקה אזנו, שאפשר לחשוש שאדם הטיל בו מום זה, ואף על פי כן נאמן הרועה.
79) כלומר, שהיה הישראל רועה בכורו של כהן.
80) כלומר, בתוך חמשים יום לגסה ושלושים לדקה.

13 יז. כֹּהֵן שֶׁהֵעִיד לְכֹהֵן אַחֵר שֶׁמּוּם זֶה מֵאֵלָיו נָפַל -
14 נֶאֱמָן[81], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא הֵם גּוֹמְלִים זֶה אֶת
15 זֶה[82]. שֶׁכָּל הַכֹּהֲנִים חֲשׁוּדִין לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר כְּדֵי
16 לְאָכְלוֹ בַּחוּץ[83], וּלְפִיכָךְ אֵין נֶאֱמָנִין עַל יְדֵי עַצְמָן;
17 אֲבָל חֲבֵרוֹ מֵעִיד לוֹ, שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא לְאַחֵר. אֲפִלּוּ
18 בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ שֶׁל כֹּהֵן מְעִידִין לוֹ עַל הַבְּכוֹר; אֲבָל
19 לֹא אִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּגוּפוֹ.

81) כרבן שמעון בן גמליאל במשנה שם שמה שאמרו שהכהן אינו נאמן לומר שהמום נפל מאליו, אינו אלא בבכור שלו, שמא הטיל את המום בכוונה כדי שיוכל לאכלו בחוץ, אבל אם הבכור אינו שלו אין חשש זה. 82) כלומר, הוא מעיד על חבירו שהמום נפל מאליו, כדי שגם חבירו יעיד עליו כן, כשיהיה הדבר נוגע לבכור שלו - לזאת אין חוששין. 83) ומסתימת דברי רבינו נראה שגם בזמן המקדש נחשדו הכהנים, והיינו משום שאינם רוצים לשוחטו במקדש בגלל הקרבת האימורין או מפני שגר בריחוק מקום מירושלים וטורח עליו להביאו למקדש, ורוצה לשחטו מחוץ למקדש ולכך הוא חשוד להטיל בו מום שאינו אלא איסור לאו, כדי להינצל מאיסור שחיטת קדשים בחוץ שהוא בכרת. ובמהרי"ט אלגזי (הלכות בכורות פרק חמישי אות מז) הוכיח מדברי רש"י שהחשד הוא רק בזמן הזה.

20 יח. בְּכוֹר שֶׁהָיָה בְּיַד כֹּהֵן וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְהֵעִיד עָלָיו
21 עֵד אֶחָד שֶׁזֶּה הַמּוּם מֵאֵלָיו נָפַל[84], וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים
22 אִם מוּם זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו אֶת הַבְּכוֹר אוֹ אֵין שׁוֹחֲטִין
23 עָלָיו, וּבָא הַכֹּהֵן שֶׁהוּא בְּיָדוֹ וְאָמַר: הֶרְאִיתִי מוּם זֶה
24 לְמֻמְחֶה[85] וְהִתִּירוֹ לִשְׁחִיטָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן. וְאֵין
25 חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא לֹא הֶרְאָהוּ וְשֶׁמָּא בְּכוֹר תָּם הוּא,
26 שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ לִשְׁחֹט קָדָשִׁים בַּחוּץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָוֹן
27 כָּרֵת[86], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

84) שהוא נאמן. 85) ואין צריך לנקוב בשם המומחה, וראה בלחם משנה. 86) אף על פי שנחשדו להטיל מום בבכור שאינו בכרת אלא בלאו.

28 יט. וְכֵן נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר עַל בְּכוֹר בַּעַל מוּם: בְּכוֹר
29 זֶה נְתָנוֹ לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ[87] וְלֹא נָפַל בִּרְשׁוּתִי, כְּדֵי
30 לָחוּשׁ לוֹ שֶׁמָּא הוּא הֶטִּילוֹ[88]; שֶׁהַדָּבָר עָשׂוּי
31 לְהִגָּלוֹת, וְהוּא מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יִשְׁאָלוּ בְּעָלָיו וְיֹאמְרוּ:
32 תָּמִים הָיָה בְּעֵת שֶׁנְּתָנוּהוּ לוֹ.

87) ואף כאן אין צורך לומר "נתנו לי ישראל פלוני". 88) כלומר, משום כך בא לומר שזה לא נפל ברשותו, שלא יבואו לחשוד בו שהוא הטיל בו את המום.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שאין שוחטין הבכור אלא על פי מומחה, ושאין רואין בכור לישראל בלא כהן.

33 א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר[2] אֶלָּא עַל פִּי מֻמְחֶה שֶׁנְּתַן
34 לוֹ הַנָּשִׂיא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רְשׁוּת וְאָמַר לוֹ: הַתֵּר
35 בְּכוֹרוֹת בְּמוּמָן[3]. אֲפִלּוּ הָיָה מוּם גָּדוֹל וְגָלוּי לַכֹּל -
36 לֹא יַתִּירוֹ אֶלָּא מֻמְחֶה שֶׁנְּטַל רְשׁוּת[4]. וְכָל הַבְּכוֹרוֹת
37 אָדָם רוֹאֶה[5], חוּץ מִבְּכוֹרֵי עַצְמוֹ[6].

2) כלומר, אין שוחטין בכור בעל מום חוץ למקדש.
3) בסנהדרין ה. "כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל, אמר ליה רבי חייא לרבי, בן אחי יורד לבבל, יורה? - יורה! ידין? - ידין! יתיר בכורות? - יתיר!" "ורבי, נשיא שבארץ ישראל היה ודבר זה הניחו להם לנשיאים להתגדר בו, כמו שאמרו בפרק אחרון של מסכת יומא (עח.)" - קרית ספר. 4) כן הוא בבכורות לו: שאפילו נסמית עינו ונקטעה ידו ויש שם מומחה, אינו ניתר אלא במומחה. ואם אין מומחה במקום הזה, ראה להלן הלכה ב. 5) כלומר, רואה המומחה להתירם. 6) נגעים פ"ב משנה ה. ואף־על־פי שלא נחשדו כהנים לשחוט קדשים בחוץ, שזהו איסור כרת (למעלה פ"א הלכה י"ח), - זה אינו אלא לומר שמומחה אחר התירו לו, אבל הוא עצמו אין לו להתיר, שמא יתיר ב"דדמי" (=באומדנא ולא בוודאות), הואיל וקשה לו לטפל בבכור תם (תפארת ישראל שם, בועז אות ט. וראה בהגהות מצפה איתן לבכורות לו.).

38 ב. אִם אֵין שָׁם מֻמְחֶה וְהָיָה הַמּוּם מִן הַמּוּמִין
39 הַגְּלוּיִין הַמַּבְהֲקִין[7], כְּגוֹן שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ אוֹ נִקְטְעָה
40 יָדוֹ אוֹ נִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה
41 בְּנֵי הַכְּנֶסֶת[8]. וְכֵן בְּכוֹר שֶׁיָּצָא לְחוּצָה לָאָרֶץ[9] וְנָפַל בּוֹ

1 **מוּם מֵבְהָק[10] - הֲרֵי זֶה יֵתֵר עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי**
2 **הַכְּנֶסֶת.**

7) משנה וגמרא, בבכורות שם. 8) כלומר, הדיוטות שאינם מומחים (ר"ש ורא"ש פ"ג דזבים משנה ב). ובטור ו'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן שט: "החכמים קצת ואינם בקיאים". 9) בבכורות לו: "התרת בכור בחוצה לארץ על־פי שלשה בני הכנסת". [כלומר: כשם שבארץ ישראל מתירין שלשה בני הכנסת במקום שאין מומחה, כן מתירים בחוצה לארץ לעולם, אפילו במקום שיש מומחה, שהרי כל כחו של מומחה הוא בזה שנטל רשות מהנשיא שבארץ ישראל, ואילו לחוצה לארץ שלא מועילה רשותו של הנשיא (סנהדרין ה. ופ"ד מהלכות סנהדרין הלכה יד) - דינה תמיד כאילו אין שם מומחה (וראה בלחם־משנה). ויתכן כי דעת רבינו שרק בכור שנולד בארץ ישראל, שחל עליו דין מומחה, צריך שלשה בני הכנסת במקום המומחה (כשאין מומחה, או בחוצה לארץ שלעולם אין שם דין מומחה כנ"ל), אבל בכור שנולד בחוצה לארץ שלא חל עליו דין מומחה - אין צורך לשלשה בני הכנסת, ואם הוא מום גלוי ומובהק הרי זה מותר בלי התרה. ומה שמצאנו בדברי חז"ל שנזקקו להתרת מום בחוצה לארץ, זה הוא במום שאינו גלוי ומובהק, אבל במום גלוי ומובהק, אין צריך התרה. ודלא כדברי התוספות בבכורות שם ד"ה פסק. ועיין בכסף־משנה]. ורי"ט אלגזי מביא בשם מהר"י קורקוס, שהלשון "שיצא לחוצה לארץ" הוא לפי הנוסחא למעלה פ"א הלכה ה: "מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ", אבל לפי הנוסחא האמיתית שם ש"נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ", צריך להיות כאן: "שנולד בחוצה לארץ". 10) אבל אם המום אינו מובהק, אין להתיר על ידי שלשה בני הכנסת. שם בגמרא: "אמר רבא, ובמומין מובהקין וכו'. אי ממתניתין הוה־אמינא בחו"ל אפילו מומין שאין מובהקין וכו' קמ"ל".

3 **ג. אֵין רוֹאִין[11] אֶת הַבְּכוֹר לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה**
4 **כֹּהֵן עִמּוֹ; שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ הַמֻּמְחֶה: מוּם הוּא**
5 **וּמֵתָּר לִשְׁחֹט עָלָיו, וְיֵלֵךְ וְיִשְׁחָטֶנּוּ לְעַצְמוֹ וְלֹא**
6 **יִתְּנֶנּוּ לְכֹהֵן[12]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לֶאֱכֹל**
7 **קָדָשִׁים בַּחוּץ[13], חָשׁוּד הוּא לִגְזֹל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה[14].**
8 **לְפִיכָךְ, אִם הָיָה חָכָם וְיָדוּעַ שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק עַל**
9 **עַצְמוֹ - רוֹאִין לוֹ[15]. הָיָה הַמּוּם גָּלוּי לַכֹּל, כְּגוֹן**
10 **שֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הוֹאִיל וֶהֱבִיאוֹ לֶחָכָם**
11 **הַמֻּמְחֶה - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ[16],**
12 **לְפִיכָךְ רוֹאִין לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִמּוֹ כֹּהֵן[17].**

11) כלומר, אפילו המומחה אינו רואה. 12) וראה למעלה פ"א הלכה ג, שאע"פ שבכור בעל מום הרי הוא כחולין ואינו קדוש - מחוייב הוא ליתנו לכהן. 13) שהרי בא לשאול למומחה אם הוא בעל מום ומותר לשוחטו או שהוא תם ואסור לשוחטו. 14) בכורות לו: וראה ברש"י שם ששחיטת קדשים בחוץ הוא איסור כרת, וגזילת כהנים הוא רק לאו בעלמא. 15) בקרית־ספר כתב שלא מצא דין זה בגמרא, והכסף־משנה כתב שהוציא רבינו דין זה מדין שבסמוך: "היה המום גלוי לכל וכו'". 16) שלא לעבור אפילו על איסור קל. 17) בכורות שם.

13 **ד. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וְאַחַר כָּךְ הֻרְאָה אֶת מוּמוֹ,**
14 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוּם גָּלוּי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה בַּשְּׁחִיטָה,**
15 **כְּגוֹן שֶׁנֶּחְתְּכָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הוֹאִיל וְנִשְׁחַט שֶׁלֹּא עַל**
16 **פִּי מֻמְחֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר[18], וְיִקָּבֵר כִּבְכוֹר שֶׁמֵּת[19].**

18) משנה שם כח. וכרבי מאיר שגוזין מומין שאינם משתנים לאחר שחיטה, משום "דוקין שבעין" שמשתנין לאחר שחיטה, ויש שם חשש שמא לפני השחיטה היה מום עובר ושוב נשתנה אחר השחיטה. 19) שבין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית - אם מתו, יקברו (תמורה לב. ופי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא).

17 **ה. בְּכוֹר שֶׁהָיְתָה לוֹ בֵּיצָה אַחַת וּשְׁנֵי כִּיסִים[20], וּבְדָקוֹ**
18 **הַמֻּמְחֶה וְהוֹשִׁיבוּהוּ עַל הַרְגּוּזוֹ[21] וּמְעֻכוֹ[22] וְלֹא יָצְאַת**
19 **בֵּיצָה שְׁנִיָּה, וְהִתִּירוּ הַמֻּמְחֶה וְנִשְׁחַט וְנִמְצְאַת הַשְּׁנִיָּה**
20 **דְּבוּקָה בַּכִּסָּלִים[23] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, הוֹאִיל וּמְעֻכוֹ. אֲבָל**
21 **אִם לֹא נִמְעַךְ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַט עַל פִּי מֻמְחֶה -**
22 **הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר[24].**

20) שהוא אחד מן המומין, ראה בפ"ז הלכות ביאת המקדש הלכה ח. 21) "הוא סוף חוליות השדרה, ויש מי שקורא עכוזו" (רבנו בפיה"מ בכורות מ. וכן הנוסחא במשניות שלפנינו שם). 22) לחץ כדי שהביצה השניה תכנס לתוך הכיס. 23) במעיים. 24) מחלוקת במשנה ובגמרא בכורות מ. "אין לו שתי ביצים בשני כיסין אלא בכיס אחד. אי נמי, שני כיסין וביצה אחת הרי זה מום. ר' ישמעאל אומר, יש לו שני כיסין בידוע שיש לו שתי ביצים. אין לו אלא כיס אחד, כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי. ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרינן, אלא מושיבו על עכוזו וממעך, אם יש ביצה סופו לצאת". וסובר רבינו שתנא־קמא האומר "שני כיסים וביצה אחת הרי זה מום" אינו חולק על ר' עקיבא האומר "מושיבו על עכוזו וממעך", אלא ר' עקיבא בא לפרש דברי תנא־קמא שאף הוא לא נתכוון אלא אחרי המיעוך. וכל זה אינו אלא אם נמצאה הביצה בכסלים, אבל אם לא נמצאת הביצה, הרי זה מום, אף אם לא מיעכו (מהרי"ט אלגאזי פ"ו אות נה בשם מהר"י קורקוס). וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח) שסתם וכתב, שמי שיש לו שני כיסים וביצה אחת - הרי זה מום.

23 **ו. מִי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר[25] וְנִשְׁחַט עַל**
24 **פִּיו - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[26]. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם?**
25 **רְבִיעַ לְדַקָּה וּמֶחֱצָה לְגַסָּה[27]. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יְשַׁלֵּם**
26 **כָּל דָּמָיו?[28] מִפְּנֵי שֶׁקָּנְסוּ אֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
27 **יַשְׁהֶנָּה[29] וְלֹא יְגַדֵּל[30] בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[31].**

25) היינו שקבע שהבכור הוא בעל מום, ומותר לשחטו בכל מקום. 26) כלומר, ישלם משלו, משנה בכורות כח. 27) שם כח: בגמרא. 28) בין בדקה ובין בגסה. 29) זהו טעם למה אינו משלם בגסה כל דמיו אלא מחצה בלבד -

שקנס הוא על שהשהה בכור תם ולא הקריבו (רי"ט אלגאזי פ"ד סוף אות ל). 30) זהו טעם למה אינו משלם בדקה אלא רביע - שחוץ ממה שקנסוהו על שהשהה אותו ולא הקריבו, ומטעם זה אינו משלם כל דמיו, הנה בדקה יש קנס נוסף: על שגידל בהמה דקה בארץ ישראל. וזהו כלשון שני ברש"י שם. 31) והרי חכמים אסרו לעשות כן (בבא קמא עט: במשנה, ופ"ה מהלכות נזקי ממון הלכה ב).

1 **ז. הַנּוֹטֵל שְׁכָרוֹ לִהְיוֹת רוֹאֶה בְּכוֹרוֹת - אֵין שׁוֹחֲטִין**
2 **עַל פִּיו[32]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מֻמְחֶה גָּדוֹל וְיָדְעוּ בּוֹ**
3 **חֲכָמִים שֶׁאֵין כְּמוֹתוֹ וּפָסְקוּ לוֹ שָׁכָר עַל הָרְאִיָּה**
4 **וְהַבִּקּוּר[33] בֵּין שֶׁנִּמְצָא בּוֹ מוּם בֵּין שֶׁנִּמְצָא תָּמִים[34].**
5 **וְלֹא יִטֹּל שָׂכָר עַל בְּהֵמָה זוֹ חוּץ מִפַּעַם אַחַת, וְרוֹאֶה**
6 **אוֹתָהּ לְעוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁמְּבִיאִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
7 **יָבוֹא לִידֵי חֲשָׁד[35].**

32) משנה שם כח: וכתב הרמב"ן (הלכות בכורות שם) שהטעם הוא כמו במשנה הסמוכה (שם כט.) שאסור ליטול שכר הוראה, מפני שנאמר (דברים ד, ה) "ראה למדתי אתכם" - "מה אני בחנם, אף אתם בחנם". 33) שם במשנה: "אלא־אם־כן היה מומחה כאילה ביבנה, שהתירו לו חכמים להיות נוטל וכו'". וברמב"ן שם: "שכולם היו מביאים לו בכורותיהם לראות, וכל שעה ושעה היה צריך לראות והוא בטל ממלאכתו לגמרי, משום כך תקנו לו רבנן שכר וכו'". 34) כן הוא במשנה שם. והוצרכו לתקן כן, שלא יחשדוהו שבגלל השכר אמר שהוא בעל מום, ולכן פסקו לו שכר גם אם נמצא תם (גמרא שם). 35) שאמר על בהמה זו שהיא תם, בכדי שיביאו אותה עוד הפעם ויקבל שכר שנית, לכן תיקנו שלא יטול שכר אלא פעם אחת בלבד (גמרא שם).

8 **ח. הֶחָשׁוּד עַל הַבְּכוֹרוֹת[36] לְמָכְרָן לְשֵׁם חֵלִין[37] - אֵין**
9 **לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׂר צְבָאִים[38], מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
10 **דּוֹמֶה לִבְשַׂר עֵגֶל[39]. וְאֵין לוֹקְחִים מִמֶּנּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵינָן**
11 **עֲבוּדִים[40], אֲפִלּוּ שֶׁל נְקֵבָה[41]; שֶׁמָּא יַחְתֹּךְ זַכְרוּתוֹ**
12 **וְיֹאמַר: עוֹר נְקֵבָה הוּא. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ צֶמֶר[42],**
13 **אֲפִלּוּ מְלֻבָּן[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר צוּאִי[44]. אֲבָל לוֹקְחִין**
14 **מִמֶּנּוּ[45] טְווּי[46] וּלְבָדִין[47] וְעוֹרוֹת עֲבוּדִים; שֶׁאֵינוֹ**
15 **מְעַבֵּד עוֹר בְּכוֹר תָּמִים[48], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפַחֵד**
16 **לַשְׁהוֹתוֹ אֶצְלוֹ[49], שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ הַדַּיָּנִים[50] וְיִקְנְסוּהוּ**
17 **כְּפִי רִשְׁעוֹ[51].**

36) תמימים (ראה ברי"ט אלגזי בכורות כט: סעיף לא, ומה שמביא בשם המהר"י קורקוס). 37) משנה שם כט: "החשוד על הבכורות אין לוקחין ממנו וכו'" ומפרשה רבינו שהוא חשוד למכור בשר בכור תם שהוא קודש, בתור בשר חולין. ואע"פ שבדרך כלל לא נחשדו על כך, ראה למעלה פ"ב הלכה יח. אבל רש"י פירש שהוא חשוד להטיל מום בבכור. 38) בשר צבי, שלא שייכת בו קדושת בכורה. 39) ויש חשש שימכור בשר עגל בכור תם, ויאמר שזה בשר צבי. 40) שאינם מעובדים. ושמא זה עור של בכור תם (משנה שם). 41) שלא שייכת בה קדושת בכור. ופסק כתנא־קמא, ולא כרבי אליעזר במשנה שם. 42) שם במשנה. 43) שאין בליבונו טורח רב, ויש חשש שמא הוא צמר בכור, וראה להלן. 44) צמר שלא הוציאו מתוכו הלכלוך, ולא היתה לו בזה שום טרחה, שבוודאי יש חשש שמא הוא צמר בכור. 45) שם במשנה. 46) חוטי צמר. והטוויה היא טרחה גדולה, ודרוש לה זמן מרובה. 47) יריעות צמר שלא נארגו מחוטי צמר אלא מצמר טרוף (רבינו בפיה"מ כלאים פ"ט משנה ט). 48) וכמו כן אינו טווה צמר או עושה מהצמר לבדים. 49) בזמן העיבוד. 50) ששחט בכור תם בחוץ. 51) לקבור את הבכור, ראה למעלה הלכה ד. ואם מכר - להחזיר להם המעות, ראה להלן הלכה ט. כן הוא שם בגמרא "אם איתא דבכור הוה, לא הוה טרח ביה. סבר, אי שמעו ביה רבנן, מפסדו ליה מינאי", ופירש"י "אי שמעי רבנן דבכור תם הוא וטעון קבורה ומפסדי ליה מינאי ומקפיד על טרחו ואינו מעבדן". משמע שהוא מקפיד על טורח העיבוד. ומדברי רבינו לא משמע הכי, אלא שמפרש שאינו רוצה להשהותו בידו שמא מתוך כך ישמעו הדיינים ויקנסוהו, וכשיצא מתחת ידו ישכח הדבר (לחם־משנה).

18 **ט. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וּמְכָרוֹ וְנוֹדַע[52] שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ**
19 **לְמֻמְחֶה: מַה שֶּׁאָכְלוּ - אָכְלוּ, וְיַחֲזִיר לָהֶם אֶת**
20 **הַדָּמִים[53]; וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱכַל - יִקָּבֵר, וְיַחֲזִיר אֶת**
21 **הַדָּמִים[54]. וְכֵן הַדִּין בְּמַאֲכִיל אֶת הַטְּרֵפָה[55], כְּמוֹ**
22 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מְקָח וּמִמְכָּר[56].**

52) לבית־דין. 53) של הבשר שאכלו. 54) משנה שם לז. 55) כלומר, ששוחט את הפרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה - מה שאכלו אכלו ויחזיר את הדמים, ומה שלא אכלו יחזירו לו את הבשר והוא יחזיר להם את הדמים (משנה שם). 56) פט"ז מהלכות מכירה הלכה יב.

23 **י. בְּכוֹר שֶׁנִּמְצָא טְרֵפָה: אִם תָּמִים הוּא[57] וְנִמְצָא**
24 **טְרֵפָה[58] אַחַר שֶׁהֻפְשַׁט[59] - הָעוֹר יִשָּׂרֵף, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
25 **בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[60], וְהַבָּשָׂר יִקָּבֵר[61]; וְאִם**
26 **בְּמוּמוֹ נִשְׁחַט[62] - הַבָּשָׂר יִקָּבֵר[63], וְיֵהָנוּ הַכֹּהֲנִים**
27 **בְּעוֹרוֹ[64]. וְהוּא שֶׁנִּשְׁחַט עַל פִּי מֻמְחֶה[65].**

57) ונשחט בעזרה כדי ליקרב על המזבח. 58) כלומר, התברר שהיה טריפה קודם לכן. 59) אבל אם נמצא טריפה לפני שהופשט - נחשב העור כמו הבשר, ואף הוא בקבורה (כסף־משנה). 60) פי"ט הלכה ט. 61) משנה בזבחים קג: "כל הקדשים שאירע בהן פסול קודם להפשיטן, אין עורותיהן לכהנים (אלא נשרפין עם עורן - רש"י). לאחר הפשיטן, עורותיהן לכהנים. אמר רבי חנינא סגן הכהנים, מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה (משהופשט, הכי מפרש לה בגמרא - רש"י). אמר רבי עקיבא, מדבריו למדנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה, שיאותו הכהנים בעורו (ואע"פ שפסול זה הי' בו קודם הפשט, הואיל ולא ניכר עד לאחר הפשט, יאותו הכהנים בעורו - רש"י). וחכמים אומרים, אין לא ראינו ראיה, אלא יצא לבית השריפה (הואיל וקודם הפשט היה בו פסול - רש"י)". ובגמרא שם קד. אמרו שר"ע עוסק בבעל מום

ששוחטין אותו בכל ארץ ישראל, שאם נמצא טריפה הבשר יקבר והעור לכהנים, ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן שהלכה כר"ע. והלכתא כדברי חכמים, שהבשר בקבורה והעור בשריפה. ומפרש רש"י (וכמו כן רבינו בפיה"מ) שההלכה כר"ע בבעל מום, וכחכמים בתם. ור"ע וחכמים אינם חולקים, אלא שר"ע מדבר בבעל מום, וחכמים - בתם. וכן פסק רבינו. 62) ונמצא טריפה לאחר שהופשט. 63) כדין בכור שמת, שאפילו הוא בעל מום יקבר. 64) מפני שלא היה ניכר טריפתו עד לאחר שהופשט, וכרבי עקיבא, כנ"ל. 65) בגמרא שם אמרו, שאף ר"ע לא אמר אלא כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה, גם העור יקבר עם הבשר אף לאחר שהופשט.

1 **יא. הַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכַל בְּשָׁרוֹ כַּהֲלָכָה, בֵּין תָּמִים בֵּין**
2 **בַּעַל מוּם[66] - כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֵהָנוֹת בְּעוֹרוֹ, כָּךְ נֶהֱנִין**
3 **בְּגִזּוּתָיו[67]. אֲבָל כָּל צֶמֶר שֶׁנִּגְזַז מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהוּא חַי,**
4 **אֲפִלּוּ נָשַׁר[68] - הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה[69], וַאֲפִלּוּ נָשַׁר**
5 **מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם[70]. וַאֲפִלּוּ אַחַר שְׁחִיטָתוֹ[71],**
6 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר מִיתָתוֹ[72]; שֶׁהֲרֵי[73] אוֹתוֹ הַצֶּמֶר**
7 **שֶׁנָּשַׁר מִמֶּנּוּ מֻחַיִּים בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד. וְכֵן בְּמַעֲשֵׂר**
8 **בְּהֵמָה[74]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה[75], שֶׁלֹּא גָזְרוּ**
9 **גְּזֵרָה זוֹ[76] אֶלָּא עַל הַבְּכוֹר וְעַל הַמַּעֲשֵׂר בִּלְבַד, מִפְּנֵי**
10 **שֶׁאֵינָן בָּאִין לְכַפָּרָה, שֶׁמָּא יַשְׁהֵם אֶצְלוֹ[77] כְּדֵי לִקַּח**
11 **כָּל הַצֶּמֶר שֶׁיִּנְשֹׁר מֵהֶם. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[78], שֶׁמִּצְוָה**
12 **לְאָכְלוֹ תּוֹךְ שְׁנָתוֹ, בֵּין תָּמִים בֵּין בַּעַל מוּם[79].**

66) כלומר, תם שנשחט ולא נמצא בו פסול, ובעל מום שהותר על ידי מומחה. 67) בצמר שנגזז לאחר שחיטתו, כך נשמע מהמשנה בבכורות כח: (ראה להלן הלכה יב). 68) נתלש מעצמו, ראה שם כו: שאין הבדל בין תלש לבין נתלש מעצמו. 69) משום גזירה, ראה להלן בהלכה זו. אע"פ שעצם פעולת הגזיזה אסורה מן התורה (פ"א מהלכות מעילה הלכה ט). 70) שם כו. 71) כלומר, צמר זה שנשר ממנו בחייו, נשאר באיסורו אף לאחר שחיטתו. וכחכמים במשנה (שם כה.) ולא כעקביא מן מהללאל שמתיר לאחר שחיטה את הגיזה שנשר לפני השחיטה, וכדעת ר' יהודה במשנה שם בפירוש פלוגתתם, שכן פסק רב נחמן (שם כו.) כמותו. 72) שהרי לפי דברי ר' יהודה, מחלוקת חכמים ועקביא בן מהללאל אינה אלא אם שחטו. אבל אם מת, גם עקביא בן מהללאל אוסר את הצמר שנשר לפני המיתה. 73) כך בכ"י תימן ובדפוס רומי, וכן נכון. 74) אסרו חכמים בהנאה את הגיזה, ואע"פ שנתלשה מעצמה, והאיסור הוא בעינו אף לאחר שחיטה או לאחר מיתה. וכן הוא בבכורות כו. "דבכור ומעשר נמי, דכיון דלאו לכפרה אתו, משהו להו". 75) פ"א ה"י. 76) כלומר, איסור הנאה מן הגיזה. 77) בכורות שם. 78) למעלה פ"א הלכה ח. 79) ורש"י שם פירש, שחששו שמא יבוא לידי "גיזה ועבודה", כלומר לעבור על לאו של "לא תגוז" ו"לא תעבוד".

13 **יב. בְּכוֹר שֶׁהָיָה בּוֹ צֶמֶר מְדֻבְלָל[80] וּשְׁחָטוֹ: אֶת שֶׁהוּא**
14 **נִרְאֶה עִמּוֹ מִן הַגִּזָּה[81] - מֻתָּר בַּהֲנָאָה[82]; וְאֶת שֶׁאֵינוֹ**
15 **נִרְאֶה עִמּוֹ[83], וְהוּא הַצֶּמֶר שֶׁעִקָּרוֹ הָפוּךְ כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ[84]**
16 **- אָסוּר[85], שֶׁזֶּה כְּמוֹ שֶׁנָּשַׁר מֵחַיִּים[86].**

80) צמר שנתלש מן העור בעוד הבכור חי, אבל נשאר מסובך עם שאר הצמר שלא נתלש. 81) פירוש, כשיגזוז את שאר הצמר לאחר שחיטה, יהיה בצמר המדובלל שוה לשאר הצמר, ולא יהיה נראה כמובדל מהם. 82) משנה שם כה: שכיון שלא ניכר שהצמר נתלש מחיים, לא גזרו חכמים לאסרו, כמו שגזרו בצמר שנשר. 83) כלומר, שמורגש כי צמר זה מובדל משאר הצמר. 84) שכפול באמצעיתו, ושני ראשין נראין בחוץ (רש"י שם כו:). ונחלקו האמוראים שם במובן זה של "אינו נראה עם הגיזה" שבמשנה שם, ופסק רבינו כריש לקיש, וראה בכסף־משנה. 85) משנה שם כה: 86) שגזרו חכמים לאסרו בהנאה אפילו שחטו לבכור אחר־כך. ראה למעלה הלכה יא.

17 **יג. גִּזַּת בְּכוֹר[87], אֲפִלּוּ בַּעַל מוּם[88], שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּגִזֵּי**
18 **חֻלִּין, אֲפִלּוּ אַחַת[89] בְּכַמָּה אֲלָפִים - הַכֹּל אֲסוּרִים.**
19 **הֲרֵי הוּא דָּבָר חָשׁוּב וּמְקֻדָּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא[90]. הָאוֹרֵג**
20 **מְלֹא הַסִּיט[91] מִצֶּמֶר הַבְּכוֹר בְּבֶגֶד - יִדָּלֵק[92]; מִצֶּמֶר**
21 **הַמֻּקְדָּשִׁין - מְקֻדָּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא[93].**

87) [גיזה שלימה של בכור שלם שעשוה בחבילה, והוא דבר חשוב כדלהלן, ועיין בראב"ד וכסף־משנה]. וראה למעלה הלכה יא, שצמר שתלשו או שנתלש מבכור חי אסור בהנאה, בין תם בין בעל מום. 88) בכורות כה: "בעלי מומין אוסרין בכל שהן - בגיזת בכור בעל מום עסקינן". ואף כי במסקנא פירושה בבכור עצמו ולא בגיזה - סובר רבינו שהדין הנ"ל לא נדחה (כסף־משנה). 89) [גיזה שלימה של בכור שלם, כנ"ל]. 90) וכן כתב בפט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט "שכל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מן המקומות - אוסר בכל שהוא לפי חשיבותו". 91) הוא שתות הזרת (רבינו בפיה"מ ערלה פ"ג מ"ב, ובשבת לדף קה:) והוא רוחב שתי אצבעות (פ"ט מהלכות שבת הלכה יח). 92) ערלה פ"ג משנה ג. [ואע"פ שגיזה אינה דבר חשוב אלא אם כן היתה גיזה שלימה של בכור (ראה למעלה) - צמר ארוג שיש בו מלא הסיט, הוא דבר חשוב. ועיין כסף־משנה]. 93) משנה שם, שמוקדשין ראויים לפדיון - בניגוד לבכור שאינו ראוי לפדיון - והוא בכלל דבר שיש לו מתירין שאינו בטל אפילו באלף (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י. וראה בראב"ד, בכסף־משנה ובלחם־משנה).

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין בהמת השותפין, ואם יש לגוי חלק בה.

22 **א. בְּהֶמַת הַשֻּׁתָּפִין חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה[2]. לֹא נֵאֲמַר 'בְּקָרְךָ**
23 **וְצֹאנְךָ'[3] אֶלָּא לְמַעֵט שֻׁתָּפוּת הַנָּכְרִי[4], שֶׁאִם הָיָה שֻׁתָּף**
24 **בַּפָּרָה אוֹ בָּעֻבָּר, אֲפִלּוּ הָיָה לַנָּכְרִי אֶחָד מֵאֶלֶף בָּאֵם**
25 **אוֹ בַּוָּלָד[5] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. הָיָה לוֹ[6]**
26 **בְּאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אֵבֶר אֶחָד[7], כְּגוֹן יָד אוֹ רֶגֶל[8] -**
27 **רוֹאִין: כֹּל שֶׁאֵלּוּ יֵחָתֵךְ וְהָיָה בַּעַל מוּם - הֲרֵי זֶה**

פָּטוּר[9]; וְאִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּחָתֵךְ אֵבֶר הַנָּכְרִי וְלֹא יִפָּסֵל[10] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בַּבְּכוֹרָה.

2) מחלוקת תנאים בחולין קלו, א. ופסק רבינו כתנא־קמא. 3) שמשמע מזה: בקרך וצאנך שלך יחיד, ולא של שותפים. 4) אבל בשותפות של ישראל, יש ריבוי מהכתוב (דברים יב, ו) "והבאתם שמה עולותיכם וכו' ובכורות בקרכם וצאנכם", שהמשמעות היא בכור של שנים (שם קלה:). 5) פסק כחכמים, במס' בכורות ב, ב - שכל "שיד גוי באמצע פטורה מן הבכורה". ובגמרא שם ג, א - נלמד מהפסוק "כל בכור וגו' בבני ישראל" (שמות יג, א), "כל" עד שיהי' כל הבכור של ישראל, ומהפסוק "כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר" (שם לד, יט) משמע שרק אם כל המקנה שלו (כלומר, אם האם כולה של ישראל) – תזכר, תקדיש את הזכר שלה, ואם יש לגוי אפילו אחד מאלף – אין זה "כל בכור", בבני ישראל ולא "כל מקנך". 6) לנכרי. 7) כלומר: "היה לו שותפות באבר, אע"פ שאין כל האבר שלו (לחם־משנה). 8) כלומר: ביד או ברגל, והכוונה לאצבע שברגל או שביד, שאם היתה לו אצבע מיותרת בלי עצם, אם חתכה אינו נעשה בעל מום (ראה בכסף־משנה), אבל באופו אחר, לא יתכן שיחתוך ולא יהיה בעל מום. 9) שם, כדברי רבי יוחנן. 10) כגון שהיתה אצבע יתירה בידו או ברגלו ואין בו עצם, כנ"ל.

ב. הַלּוֹקֵחַ עֵבֶר פָּרָתוֹ שֶׁל נָכְרִי[11], אוֹ הַמּוֹכֵר עֵבֶר פָּרָתוֹ לְנָכְרִי[12], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[13] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[14], וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה[15].

11) שקונה מן הגוי את העובר ולא את אמו. 12) ישראל המוכר לגוי את העובר ולא את הפרה עצמה. 13) למכור לגוי בהמה גסה, שהיא מיוחדת לעשות בה מלאכה, כיון שהגוי עובד בה בשבת, וגזירת חכמים היא שמא ישאיל אותה או ישכיר אותה לגוי, ונמצא עובר על שביתת בהמתו (ע"ז יד: וטו. ופ"כ מהל' שבת ה"ג). 14) משנה, בכורות יג, א. 15) שעבר על האיסור למכור לנכרי, שיהיה חייב לפדות את העובר מן הגוי וליתנו לכהן, ראה שם ב, א.

ג. הַמְקַבֵּל[16] בְּהֵמָה מִן הַנָּכְרִי לִהְיוֹת מְטַפֵּל בָּהּ וְהַוְּלָדוֹת בֵּינֵיהֶם[17], אוֹ נָכְרִי שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל כָּזֶה[18] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים מִן הַבְּכוֹרָה[19]; שֶׁנֶּאֱמַר[20]: פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל מִיִּשְׂרָאֵל.

16) ישראל. 17) לשניהם. שבעד טרחתו בטיפול בבהמה מתחלקים הוולדות בשווה לגוי ולישראל. 18) שהגוי מטפל בבהמה, ובעד טרחתו יהיה לו חלק שוה בוולדות עם הישראל. 19) משנה, שם ב, א. וכן ברייתא שם ב, ב - מחלוקת חכמים ורבי יהודה, ופסק כחכמים. 20) ולפני זה, כתוב "קדש לי כל בכור וכו'". "ובריש בכורות (ג.) אמרינן דטעמא דרבנן משום דבכור, מקצת בכור משמע, ואתא "כל" לומר עד דאיתיה כולי', ולשון רבינו ז"ל מגומגם שלא הזכיר ראי' זו על כל בכור, כמ"ש אותה בגמרא (לחם־משנה). ובמשנה (ב.): "והמקבל הימנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה, שנאמר "בישראל" אבל לא באחרים". ופירש רש"י "שנאמר (במדבר ג, יג) הקדשתי לי כל בכור בישראל". ועי' 'שיטה מקובצת' שם. וראה ברי"ט אלגזי פ"א אות קטן א' (דפוס ווילנא, ב ע"א, ד"ה והנה צריך להבין).

ד. הַמְקַבֵּל צֹאן מִן הַנָּכְרִי[21] בְּמָמוֹן קָצוּב[22], וּפָסַק עִמּוֹ[23] שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר בֵּינֵיהֶם[24] וְאִם פִּחֲתוּ - פִּחֲתוּ לְיִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁבִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל הֵם וַהֲרֵי הֵם כְּקִנְיָנוֹ, הוֹאִיל וְאִם לֹא יִמְצָא הַנָּכְרִי אֶצְלוֹ מָמוֹן אַחֵר לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ - יִגְבֶּה מִן הַבְּהֵמוֹת הָאֵלּוּ וּמִוַּלְדוֹתֵיהֶן, נַעֲשָׂה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחֲרָיוּת עֲלֵיהֶן וְעַל וַלְדוֹתֵיהֶן, וַהֲרֵי יַד הַנָּכְרִי בָּאֶמְצַע[25], וּפְטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה[26] הֵם וּוַלְדוֹתֵיהֶן[27]. אֲבָל וַלְדֵי וַלְדוֹת[28] - חַיָּבִין[29], שֶׁהֲרֵי שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵם, וְאֵין לַנָּכְרִי רְשׁוּת עֲלֵיהֶן.

21) משנה, בכורות טז, א. 22) כלומר, הנכרי מוסר את הבהמה לישראל בסכום מסוים של כסף שיתן לו הישראל אחר תקופה מסויימת, ראה רש"י במשנה שם. 23) התנה עמו. 24) שאם בגמר התקופה של עשר שנים יהיה שוויה של הבהמה יותר, יהיה ריווח זה לשניהם (ראה ב'טור' יו"ד סי' שכ). אבל רש"י מפרש (שם) שהתנאי היה שהוולדות יהיו לשניהם. 25) כדברי רבא, שם טז, ב. 26) שם, במשנה. 27) כלומר, הבכורות הנולדים מהן (מן הצאן) וכן הבכורות הנולדים מוולדותיהן שהם דור שלישי לצאן – פטורים מן הבכורה. 28) כלומר, אלו הנולדים מן הוולדות של הוולדות של הצאן, שהם דור רביעי לצאן. 29) שם, במשנה.

ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְנָכְרִי וְקָנָה לוֹ בָּהֶן בְּהֵמָה מִנָּכְרִי[30] בְּדִינֵיהֶן[31], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וְחַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה[32]. וְכֵן אִם קָנָה הַנָּכְרִי מִיִּשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶם וְנָתַן מָעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וּפְטוּרָה מִבְּכוֹרָה[33].

30) מימרא של ריש לקיש, בבכורות יג, א. 31) בגמ' שם: "בדיניהם שפסקה להם תורה" שגוי קונה בהם. לפי דעת רבינו, הוא קונה בין בכסף ובין במשיכה (פ"א מהל' זכיה ומתנה הי"ד), ומקורו מהגמרא בע"ז עא, א. ודלא כסוגיית הגמרא בבכורות שם, שגוי קונה רק במשיכה (מגיד־משנה שם). 32) שכבר קנה ישראל את הבהמה, ואין לגוי בה שום חלק. 33) לפי שהיא של גוי (שם).

ו. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה פָּרָתוֹ אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[34] - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר מִסָּפֵק[35].

34) שאם ילדה לפני שנתגייר, הרי היתה בהמת גוי ופטורה מן הבכורה, ואם ילדה אחר שנתגייר, חייבת בבכורה. 35) בחולין קלד, א: "תני רבי חייא, שמונה ספיקות נאמרו בגר, ד' לפטור וד' לחיוב וכו' ובכור בהמה טהורה". ודינו של בכור ספק הוא: שאינו קרב על המזבח ואינו נשחט בחוץ כשהוא תם, אלא ירעה עד שיפול בו מום ואז מותר לשחטו בחוץ ולאכלו. ואינו מחויב לתתו לכהן, שהמוציא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחבירו עליו הראיה. עי' במשנה, שם. וראה להלן ה"ז, ופ"ה ה"ג, ובפ"ט מהל' ביכורים הי"ג.

ז. הַלּוֹקֵחַ[36] בְּהֵמָה מִן הַנָּכְרִי[37], וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְּרָה אוֹ לֹא בִּכְּרָה[38], וְיָלְדָה אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר. וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ[39] לַבְּעָלִים, וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

36) ישראל הקונה. 37) ואם לקח ישראל בהמה מישראל, ראה להלן ה"ט. 38) כלומר: לא ידוע לישראל אם ילדה כבר פעם או לא. 39) בכורות יט, ב – במשנה, וכרבי עקיבא.

ח. לָקַח בְּהֵמָה מְנִיקָה[40] מִן הַנָּכְרִי - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל אַחֶרֶת הִיא מְנִיקָה[41], אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁיָּלְדָה[42]. וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה שֶׁמְּנִיקָה כְּמוֹ מִין אַחֵר, וַאֲפִלּוּ כְּמִין חֲזִיר[43] - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה[44]. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלֶבֶת[45] - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁרֹב הַבְּהֵמוֹת אֵינָן חוֹלְבוֹת אֶלָּא אִם כֵּן כָּבָר יָלְדוּ[46].

40) משנה, שם כג, ב - כדברי רשב"ג. ובגמרא (שם כד.) נפסקה הלכה כמותו. 41) מדובר שראינוה חולבת אע"פ שלא ילדה, והוא מן המיעוט שחולבות בלי לידה ('טור' יו"ד סי' שטז). והנולד עכשיו הרי הוא בכור. 42) לפי שאינה מרחמת על הוולד אלא־אם־כן ילדה (גמרא, שם). ואם כן זה שנולד עכשיו אינו בכור. 43) שוודאי אין הבהמה מרחמת על מין אחר, ואם כן זו שריחמה היא מן המיעוט, ויתכן שריחמה אע"פ שלא ילדה כלל. 44) חזקה שילדה אותו ולד, שאם לא כן לא היתה מרחמת עליו (ועי' ש"ך סי' שטז סק"ו). 45) ואין אנו יודעים אם ילדה או לא. ומדובר כשאינה מניקה. 46) בכורות כ, ב - כרבי יהושע.

ט. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁבִּכְּרָה[47], עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ הַמּוֹכֵר שֶׁעֲדַיִן לֹא יָלְדָה; שֶׁאֵין הַיִּשְׂרָאֵל שׁוֹתֵק וְגוֹרֵם לוֹ לֶאֱכֹל קָדָשִׁים בַּחוּץ[48], וּדַאי שֶׁבִּכְּרָה[49] וּלְפִיכָךְ מְכָרָהּ סְתָם.

47) מחלוקת בין רב, שמואל ורבי יוחנן, בבכורות כא, ב. ופסק רבינו כרבי יוחנן. 48) כלומר, כל הכרוך בזה: איסור שחיטה (פי"ט מהל' מעשה הקרבנות הט"ו) ואיסור אכילה (קידושין נז:). וכן צריך לפרש בדברי 'רבינו גרשום' בבכורות שם, שכתב: "דאיכא איסורא, אי אכיל ישראל לבכור". וכ"ה לשון הברייתא שם יט, א: "שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ". 49) כלומר, ילדה בכור מכבר.

י. בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁהִפִּילָה עֵגֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְבָּאֵר צוּרָתוֹ הַרְבֵּה וְנִכֶּרֶת לַכֹּל[50], וְזֶהוּ הַנִּקְרָא טִנּוּף[51], אִם אָמְרוּ הָרוֹעִים: עֵגֶל הוּא אֶלָּא שֶׁנִּפְסְדָה צוּרָתוֹ - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה[52]. וְצָרִיךְ לְהַרְאוֹתוֹ לְרוֹעֶה חָכָם[53]. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הַנָּכְרִי, אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה וְיָלְדָה אֶצְלוֹ בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ[54] - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר, שֶׁמָּא טִנּוּף הִפִּילָה בְּרִשּׁוּת הַנָּכְרִי[55]. וְכֵן בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָא[56] - הֲרֵי זוֹ סִימָן וָלָד[57], שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד[58], וְנִפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה. וּמֵתֶּר לְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ הַשִּׁלְיָא לַכְּלָבִים[59]. שֶׁאֵין מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוֹרָה[60] אֶלָּא זָכָר[61], וְחֶזְקַת הַנּוֹלָדִים מֻחֶצָּה זְכָרִים וּמֻחֶצָּה נְקֵבוֹת, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[62] שֶׁהַזָּכָר שֶׁאֵין בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ[63] אֵינוֹ מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוֹרָה, וְנִמְצָא מְעוּט הַנּוֹלָדִים הֵן הַמִּתְקַדְּשִׁין בַּבְּכוֹרָה[64], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִעוּט[65]. אֲבָל בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָא - תִּקָּבֵר[66], [שֶׁהַנְּקֵבוֹת בָּהּ כַּזְּכָרִים][67].

50) כלומר, אינה ניכרת לכל, אלא לרועים בלבד. 51) במשנה, שם: "שסימן הוולד בבהמה דקה - טינוף". כן הוא בגמרא שם כא, ב - לדעת רבא. 52) אם תלד לאחר מכן זכר, אינו בכור. 53) גמרא, שם. 54) אף־על־פי שאין דרכה לילד תוך שנה ראשונה לחייה. 55) שאפשר שטינפה תוך שנתה, וחזרה וילדה בתוך שנתה, כרבי עקיבא (במשנה, שם) וכרבי יהושע (בברייתא שם כ, א). 56) קרום שהעובר מונח בתוכו, ובהמה זו הפילה שליא ריקה. 57) במשנה שם, ובחולין עז, א. 58) משנה, נדה כו, א. 59) משנה, חולין שם. וראה להלן סוף הי"א. 60) שם בגמרא עז, ב. 61) ראה למעלה פ"א ה"א. 62) למעלה פ"ב ה"ו. 63) כמו כבש שילדה כמין עז או עז שילדה כמין כבש. וזה קורה רק לעתים רחוקות. 64) שהרי מחצית הנולדים הם נקבות שפטורות מבכורה, ומהמחצית השניה של הנולדים זכרים, יש מיעוט (אף כי הוא קטן) של נולדים שאין בהם מקצת סימני אמם שגם הם פטורין מן הבכורה, ואם כן רוב הנולדים אינם מתקדשים בבכורה. 65) ומותר להשליך השליא לכלבים. 66) משנה שם, ותמורה לג, ב. 67) כלומר, שגם נקבה שנולדה מבהמת קדשים – יש בה קדושה (בגמרא שם עז:).

יא. בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁהִפִּילָה חֲרָרַת דָּם[68] - הֲרֵי זוֹ נִפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה[69]; שֶׁחֶזְקָתָהּ שֶׁהַוָּלָד בְּתוֹכָהּ, וְרָבָה עָלָיו הַדָּם[70] וְהִפְסִידוֹ וּבִטְּלוֹ. וְקוֹבְרִין חֲרָרָה זוֹ[71] כְּמוֹ גֵּפֶל מְבַכֶּרֶת[72], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חֲרָרָה זוֹ קְדוֹשָׁה[73]. וְלָמָּה קוֹבְרִין אוֹתָהּ?[74] כְּדֵי לְפַרְסֵם הַדָּבָר שֶׁנִּפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה[75].

68) חתיכת דם. 69) כשתלד עוד, אין הוולד קדוש, כדברי רבי אליעזר בן יעקב במשנה, בכורות כא, ב. 70) כרבי יוחנן, בבכורות כב, א. וראה 'תוספות יום־טוב' נדה פ"ג מ"ד, ובלחם־משנה כאן. 71) משנה, בכורות, שם. 72) שקוברים אותו ככל קדשים שהפילו (תמורה לג:), אם הוא זכר. 73) שהרי רוב הנולדים אינם מתקדשים בבכורה, ראה למעלה ה"י בדין שליא. 74) ולא הותר להשליכו לכלבים כמו שליא, ראה למעלה שם. 75) בכורות כב, א. אבל בשליא אין צריך פרסום, שהכל יודעים שאין שליא בלא ולד ('תוספות' נדה כז: ד"ה כדי. ו'שיטה מקובצת' בבכורות שם).

יב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה[76], שֶׁהַוָּלָד בְּאָדָם נִגְמָר

לְאַרְבָּעִים יוֹם[77], וְהַמַּפֶּלֶת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים - אֵינוֹ וָלָד[78]. אֲבָל יְלַד בְּהֵמָה - לֹא עָמְדוּ חֲכָמִים עַל מִנְיַן הַיָּמִים שֶׁיִּגָּמֵר בּוֹ[79]; אֲבָל אָמְרוּ[80], שֶׁהַמַּפֶּלֶת טִנּוּף[81] - אֵינָהּ מִתְעַבֶּרֶת אַחֲרָיו[82] וְלֹא מְקַבֶּלֶת וָלָד אַחֵר[83] לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

76) פ"י מהל' איסורי ביאה ה"א־ב. 77) בכורות כא, ב. 78) ואינה צריכה לישב ימי טומאה כיולדת (הל' איסורי ביאה, שם). 79) בעיא של רב חסדא שם, ולא נפתרה. 80) דברי זעירי, שם. 81) ראה למעלה ה"י. 82) ואם הפילה בתוך שלשים יום, בוודאי אינו ולד. ואף בקדשים אינו טעון קבורה. 83) כפל לשון הוא מהקודם, וברש"י וב'רבינו גרשום' שם: "משהתחילה לטנף אינה מקבלת זכר עד שלשים יום". ואולי יש לפרש כן גם בדברי רבינו.

יג. בְּהֵמָה שֶׁיָּצְאָה מְלֵאָה[84] וּבָאָה רֵיקָנִית[85] - הַבָּא אַחַר כֵּן[86] בְּכוֹר מִסָּפֵק[87], שֶׁמָּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר בַּבְּכוֹרָה הִפִּילָהּ[88]. וְאֵין לְנִפְלֵי בְּהֵמָה פְּטִירַת רֶחֶם[89] עַד שֶׁיַּעְגִּילוּ רֹאשׁ כְּפִקָּה שֶׁל עֵרֶב[90].

84) בהמה מעוברת שיצאה לרעות בשדה. 85) וחזרה בו ביום ריקה. 86) פירוש, אם נתעברה לאחר זמן, שנית, וילדה זכר. 87) דין ספק, ראה למעלה ה"ו, ובהערה שם. 88) כגון שראשו לא היה עגול כפיקה של ערב, ואע"פ שרוב הבהמות יולדות ולד הפוטר מן הבכורה, כיון שרוב היולדות מטנפות יום קודם לכן וזו לא טנפה (וכגון שלא שהתה ביום הקודם בחוץ – 'תוספות' נדה כט. ד"ה וזו) הרי זה סותר בכך את הכלל של רוב בהמות יולדות ולד הפוטר מן הבכורה (נדה שם). 89) אין הנפלים פוטרים מבכורה את הנולד לאחר מכן. 90) ככדור שבראש הפלך שטוות בו הנשים, חוט של "ערב" שהוא עבה יותר מהחוט של "שתי", אבל פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה, כן הוא באהלות פ"ז מ"ד: "אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה", ובבכורות כב, א: "כי אתא רבין, פירשה משמי' דרבי יוחנן, של אשה כשל "שתי", ושל בהמה כשל "ערב", ומפרשה רבינו לענין פטירת רחם, שאינו פוטר מן הבכורה עד שיהיה הראש גדול כפיקה של ערב, אבל אם הוא פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה (ורש"י שם פירשה לענין טומאה כמו באשה). ועי' בהשגות הראב"ד ובלחם־משנה כאן. וראה בפכ"ה מהל' טומאת מת ה"ח וה"ט, וב'תוספות יום־טוב' אהלות פ"ז מ"ד.

יד. מְבַכֶּרֶת[91] הַמְקַשָּׁה לֵילֵד - מְחַתֵּךְ אֵבֶר אֵבֶר וּמַשְׁלִיךְ לַכְּלָבִים[92], וְהַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר[93]. יָצָא רֻבּוֹ[94] - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר[95], וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה[96]. וְאִם חָתַךְ אֵבֶר וְהִנִּיחוֹ[97], אֵבֶר וְהִנִּיחוֹ, עַד שֶׁהִשְׁלִים רֻבּוֹ - הֲרֵי כָּל הָאֵיבָרִים צְרִיכִין קְבוּרָה, וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה[98]; כֵּיוָן שֶׁיָּצָא רֻבּוֹ, בֵּין שֶׁלֵּם בֵּין מְחֻתָּךְ, וַהֲרֵי הוּא לְפָנֵינוּ - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרֵעַ.

91) העומדת לילד בפעם הראשונה. 92) כשיוצא אבר שהוא מיעוט של הוולד, מחתכו ומשליכו לכלבים וכן כל אבר ואבר, והוא במשנה חולין סט, ב. לפי שכל זמן שלא יצא רוב הוולד, אינו קדוש בקדושת בכורה (רש"י שם). 93) במשנה, שם: "ונפטרה מן הבכורה". ומפרשה רבינו רק על מה שנאמר שם בסוף המשנה "יצא רובו הרי זה יקבר". ולא על תחילת המשנה, כשיצא חתוך אבר אבר והשליכם לכלבים, שכיון שאינו חשוב כיולד אינו פטר רחם, והבא אחריו בכור (עי' ש"ך יו"ד סי' שיט סק"ג). ודעת רש"י שם אינה כן. 94) וחתכו. 95) שביציאת הרוב חלה עליו קדושת בכור, ואנו קוראים עליו (דברים טו, יט) "אשר יוולד" (רש"י שם), ויקבר כדין בכור שמת, ראה למעלה פ"ג ה"ד. 96) במשנה, שם. 97) פירוש, שלא השליכו לכלבים. 98) כדברי רב הונא, בגמרא שם ע, א.

טו. יָצָא שְׁלִישׁ[99] וּמְכָרוֹ לְנָכְרִי, וְחָזַר וְיָצָא שְׁלִישׁ אַחֵר - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרֵעַ[100] וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה[101]. יָצָא שְׁלִישׁ דֶּרֶךְ דֹּפֶן[102] וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים דֶּרֶךְ רֶחֶם - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[103]; שֶׁהָרֹב הָרִאשׁוֹן[104] לֹא יָצָא דֶּרֶךְ רֶחֶם, וּלְמַפְרֵעַ הוּא מִתְקַדֵּשׁ[105].

99) שעדיין לא קדש בבכורה עד שיצא רובו. 100) מתחילת הלידה, ונתגלה כי מכירתו לגוי לא היתה מכירה כלל, שהרי אינו שלו, וכרב הונא ולא כרבה (חולין סט:). 101) שלש שנים אלו אין להן מקום כאן, כי אע"פ שלא נתקדשה למפרע – נפטרה מן הבכורה, והבא אחריו אינו בכור ('כתר המלך'), והן שייכות להלן בסוף ההלכה אחרי המילים "ולמפרע הוא מתקדש" ('אור שמח', וראה להלן הערה קד). 102) שלא דרך הרחם, ראה למעלה פ"ב ה"ד. 103) גם זה מחלוקת בין רב הונא ורבה, ופסק כרב הונא. ראה למעלה בסמוך. 104) כלומר, השליש השני ביחד עם השליש הראשון. 105) כאן שייכות המילים "ונפטרה מן הבכורה" שנכתבו למעלה, שהרי גם יצא כולו דרך דופן – הבא אחריו אינו בכור, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ב ה"ד ('אור שמח').

טז. יָצָא מְעוּט אֵבֶר גָּדוֹל, וַהֲרֵי זֶה הַיּוֹצֵא רֻבּוֹ שֶׁל עֻבָּר[106] - נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה[107], וְיִקָּבֵר הַיּוֹצֵא[108]. יָצָא חֲצִי הָעֻבָּר וְהוּא רֻבּוֹ שֶׁל אֵבֶר הַיּוֹצֵא[109] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה אוֹ לֹא נִפְטְרָה. לְפִיכָךְ הַבָּא אַחֲרָיו סְפֵק בְּכוֹר.

106) מדובר כשחתכו, ומיעוט העובר שנשאר בפנים ולא יצא דרך הרחם אלא דרך הדופן (ש"ך סי' שיט ס"ק יב). 107) אם ילדה לאחר מכן, שאין מיעוט זה של האבר שיצא, נגרר אחרי רוב אותו האבר שבפנים (חולין ע.). 108) כיון שחתכו. וראה למעלה הי"ד. 109) כלומר, בתוך החצי הזה שיצא, נכלל רוב של אבר שמיעוטו נשאר בפנים, ונסתפקו (שם) אם המיעוט הזה שבפנים מצטרף לרוב האבר, ועל־ידי־זה הוא מרבה את החצי שיצא ועושה אותו לרוב, ונתקדש בבכורה, או לא. ואף כאן מדובר כשחתך היוצא, והחלק שבפנים יצא אחר־כך דרך הדופן (ש"ך, שם).

יז. בְּכוֹר[110] שֶׁכְּרָכוֹ[111] בְּסִיב[112] וְהוֹצִיאוֹ וְלֹא נָגַע בָּרֶחֶם, אוֹ שֶׁכְּרָכוֹ בְּשִׁלְיַת בְּהֵמָה[113] אַחֶרֶת, אוֹ

שֶׁנִּכְרְכָה עָלָיו אֲחוֹתוֹ וְיָצָא[114], הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בָּרֶחֶם מִכָּל מָקוֹם - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר[115].

110) כל הלכה זו היא בעיא שלא נפשטה בגמרא שם. 111) כשיצא חלק ממנו, לפני שיצא רובו. 112) קרום דק הגדל והנכרך סביב הדקל (רש"י שם). 113) כלומר, בסיב שאינו מין בשר, אלא אפילו בשליא שהיא מין בשר, מסתפקים אנו שמא היא הציצה (אע"פ שכלל הוא בידינו "מין במינו אינו חוצץ", כמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' לולב הי"ב). ובשלייתו לא הסתפקו, שכן הוא דרך הלידה, ואינה חוצצת (גמרא, שם). 114) כלומר, שעם הזכר נולדה גם נקבה, והיא נכרכה עליו באופן שהזכר לא נגע ברחם, כן הוא בגמרא שם: "כרכתו ואחותו והציאתו, מהו". וכגירסת 'רבינו חננאל' (מובא ב'תוספות' שם ד"ה כרכתו, "אחותו" במקום "ואחזתו"). 115) בכל אלו הסתפקו שם, אם זה נחשב לחציצה ואינו קדוש או שאין זה חציצה (ראה רש"י שם), ולא נפשטה הבעיא, ולכן פסק רבינו שהוא ספק בכור.

יח. הִדְבִּיק שְׁנֵי רְחָמִים זֶה לָזֶה[116] וְיָצָא מִזֶּה וְנִכְנַס לָזֶה[117] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה הַבְּהֵמָה שֶׁנִּכְנַס בָּהּ הַבְּכוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּטַר רֶחֶם[118]; אוֹ לֹא נִפְטְרָה עַד שֶׁיִּפְטֹר רַחְמָהּ וְלָדָהּ[119].

116) כשאחת מהן כורעת לילד (שם). 117) כשילדה יצא הוולד מן הרחם של זו ונכנס לרחם של השניה. 118) על־ידי־זה שנכנס לתוך רחמה ויצא ממנה. 119) כלומר, עד שוולד שלה יפטור רחמה, ולא שוולדה של אחרת יפטור רחמה.

יט. נִפְתְּחוּ[120] כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם וְיָצָא[121] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נְגִיעַת רֶחֶם מְקַדֶּשֶׁת אוֹ אֲוִירוֹ[122].

120) כלומר, נתרחבו. 121) ובגלל שנתרחב הרחם, לא נגע הוולד בכותלי הרחם בעת שיצא. 122) שם, בעיא של רב אחא.

כ. נֶעֱקְרוּ כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם [וְנִתְלוּ] בְּצַוָּארוֹ[123] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם בִּמְקוֹמוֹ מְקַדֵּשׁ אוֹ מְקַדֵּשׁ אַף חוּץ לִמְקוֹמוֹ[124].

123) פירוש, שהרחם נעקר ממקום חיבורו ונתלה בצואר הוולד באופן שנסחב עם הוולד ביציאתו לאויר העולם ('רבינו גרשום' שם). 124) שם. בעיא של מר רב אשי.

כא. נִגְמְמוּ כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם[125] - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[126]. נִפְרַץ מִקְצָתוֹ[127] וְעוֹמֵד מְרֻבֶּה עַל הַפָּרוּץ[128] וְיָצָא דֶּרֶךְ הַפָּרוּץ[129], אוֹ שֶׁהָיָה הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד וְיָצָא דֶּרֶךְ הָעוֹמֵד[130] - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר[131].

125) "פירוש, נתעכלו שפתי בית הרחם" ('ערוך' ערך גם). 126) שם, אבעיא של רבי ירמיה מרבי זירא, ונפשטה בגמרא. 127) של הרחם. 128) החלק שנשאר בשלימות, מרובה על החלק הנפרץ. 129) שיש מקום לומר שכיון שהחלק השלם רב יותר מהנפרץ, הרי הוא כאילו כולו שלם. או שכיון שיצא דרך הפרוץ אין זו לידה (ראה רש"י, שם). 130) שיש מקום לומר כיון שהנפרץ הוא יותר מן החלק השלם, הרי הוא כאילו כולו נפרץ וכמו שיצא דרך הפרוץ, או אפשר שכיון שיצא דרך העומד, הרי זו לידה. 131) אבעיא של רבי זירא שם, ולא נפשטה.

יום ש"ק כ"ה מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר דין רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים, ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון.

א. רָחֵל שֶׁלֹּא בִּכְּרָה[2] וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים[3], אֲפִלּוּ יָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא קָדַם אֶחָד[4]. הוֹאִיל וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶם יָצָא רִאשׁוֹן - הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכָּחוּשׁ[5], וְהַשֵּׁנִי סְפֵק בְּכוֹר[6]. מֵת אֶחָד מֵהֶן - אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַחַי סָפֵק הוּא[7], וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן אִם יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - הֲרֵי הַזָּכָר סָפֵק, שֶׁמָּא הַנְּקֵבָה יָצָאת תְּחִלָּה. לְפִיכָךְ אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

2) כלומר, לא נתעברה לפני זה, והעיבור הנוכחי הוא הראשון אצלה. 3) בבת אחת. 4) כחכמים במשנה (בכורות יז.) הסוברים שאי אפשר לצמצם שיצאו שניהם כאחת ושיהיו שניהם בכורים, אלא האחד הקדים את השני במשהו, ולנו לא ידוע אי זהו שקדם. 5) כרבי עקיבא במשנה שם, שעל היפה אומר הישראל לכהן הבא ראיה שהוא הבכור ואתננו לך (שם יח. בגמרא). 6) וירעה עד שיפול בו מום, ויאכל לבעליו. 7) שמא המת יצא תחילה והחי איננו בכור כלל.

ב. שְׁתֵּי רְחֵלוֹת שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן[8]. זָכָר וּנְקֵבָה - הַזָּכָר לַכֹּהֵן[9]. שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[10] - הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכָּחוּשׁ[11], וְהַשֵּׁנִי סְפֵק בְּכוֹר[12]. וְאִם מֵת אֶחָד מֵהֶן - אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁזֶּה הַזָּכָר הַחַי סְפֵק בְּכוֹר הוּא[13], וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת[14] - הַרֵי הַזְּכָרִים סְפֵק בְּכוֹר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא הַנְּקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הַזָּכָר. לְפִיכָךְ אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה[15] וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים[16] - אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן[17], וְכָל אֶחָד מֵהֶן סְפֵק בְּכוֹר, וְהַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַכָּחוּשׁ[18]. מֵת אֶחָד מֵהֶן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, שֶׁזֶּה הַחַי סָפֵק הוּא. וְכֵן אִם יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה[19] - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, שֶׁזֶּה הַזָּכָר סְפֵק בְּכוֹר הוּא[20].

8) משנה שם יח: ואף כי לא ראינו את הלידות, אין אנו חוששים שמא אחת ילדה את שני הזכרים והשנייה לא ילדה אלא טנפה, ולא יהיה לכהן אלא בכור אחד. 9) ואין אומרים שאחת ילדה את שניהם והשנייה רק טנפה והזכר הוא ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה, אלא אנו אומרים שכל אחת מהן ילדה: זו את הזכר וזו את הנקבה. ואם כן,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזכר הוא בכור וודאי. 10) ונמצא שאחת ילדה תאומים והשנייה רק אחד - ויש כאן ספק אם שני הזכרים בכורות, או שרק אחד מהם בכור, בין אם הנקבה היא מהתאומים ולא ידוע איזה מן הזכרים הוא מהתאומים ואיזה הוא שנולד יחיד ובין אם הנקבה נולדה יחידה והזכרים תאומים ולא ידוע איזה יצא ראשון או אפילו באופן שיצאו שניהם כאחת שהדין הוא שאי אפשר לצמצם ואחד מהן קדם את חבירו במשהו ורק אחד מן הזכרים הוא בוודאי בכור והשני ספק. 11) שהישראל אומר לו הבא לי ראיה שהיפה הוא הבכור. 12) וירעה עד שיפול בו מום ויאכלוהו הבעלים. 13) שאולי רק אחד מהן הוא בכור ואפשר שזהו שמת. 14) וספק הוא אם יש כאן בכור: שמא נולד הזכר בתאומים עם הנקבה, והיא יצאה תחילה. 15) יש לו שתי בהמות, אחת הייתה כבר מעוברת פעם אחת וכשיולדת עכשיו זכר אינו בכור, ואחת שזו לה העיבור הראשון. 16) ולא ידוע איזה מהן נולד מן הבהמה שלא ביכרה. 17) ושניהם ירעו עד שיפול בהם מום. 18) כרבי עקיבא במשנה שם, שהמוציא מחבירו עליו הראיה שהיפה הוא הבכור. 19) האחת שביכרה והאחת שלא ביכרה ילדו זכר ונקבה ואין ידוע איזה מהן ילדה את הזכר. 20) ספק נולד מן הבהמה שביכרה כבר, או מזו שלא ביכרה כבר, או מזו שלא ביכרה עוד.

1 **ג. כָּל בְּכוֹר שֶׁהוּא סָפֵק - דִּינוֹ שֶׁיִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ**
2 **מוּם וְיֵאָכֵל לִבְעָלָיו. וְאִם תְּפָשׂוֹ הַכֹּהֵן - אֵין מוֹצִיאִין**
3 **אוֹתוֹ מִיָּדוֹ, וְאוֹכֵל אוֹתוֹ[21] בְּמוּמוֹ. אֲבָל אֵינוֹ**
4 **מַקְרִיבוֹ; שֶׁאֵין מַקְרִיב לְעוֹלָם אֶלָּא בְּכוֹר וַדַּאי, שֶׁמָּא**
5 **יִשְׁחוֹט חֵלִין בָּעַזָּרָה[22].**

21) הכהן שתפס. 22) פשוט הוא (כסף משנה).

6 **ד. מִי שֶׁהָיָה בְּעֶדְרוֹ מְבַכְּרוֹת וְשֶׁאֵינָן מְבַכְּרוֹת,**
7 **וְיָלְדוּ[23] וְאֵין שָׁם אָדָם[24], וְנִכְנַס וּמָצָא אֶת**
8 **הַמְבַכְּרוֹת מְנִיקוֹת נְקֵבוֹת וְאֶת שֶׁאֵינָן מְבַכְּרוֹת**
9 **מְנִיקוֹת זְכָרִים - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ**
10 **בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ וּבְנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ, אֶלָּא**
11 **הֲרֵי הַדָּבָר בְּחֶזְקָתוֹ שֶׁכָּל אַחַת מְנִיקָה בְּנָהּ[25].**

23) נקבות וזכרים. 24) שיראה מי מהן ילדו את הזכרים ומי מהן ילדו הנקבות. 25) ומכיוון שהזכרים יונקים מבהמות שאינן מבכרות, הרי הם בוודאי פשוטים, ולא בכורות.

12 **ה. שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁנֵי זְכָרִים אֵצֶל הָרוֹעֶה[26], הָאֶחָד**
13 **בְּכוֹר וְהַשֵּׁנִי פָּשׁוּט, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן[27] - מַנִּיחַ הָרוֹעֶה**
14 **הַשֵּׁנִי בֵּינֵיהֶן וּמִסְתַּלֵּק, וַהֲרֵי הוּא סָפֵק בְּכוֹר, וּשְׁנֵיהֶן**
15 **חוֹלְקִין אוֹתוֹ, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ.**

26) בבבא מציעא לו: "אמרו שהניחו שלא מדעתו של הרועה ולכך הרועה פטור, שאם לא כן חייב הרועה משום שהיה לו לדייק. 27) ולא ידוע אם הבכור הוא שמת, או הפשוט מת.

16 **ו. הִפְקִיד בְּכוֹר אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, וְהִנִּיחוֹ בַּעַל הַבַּיִת**
17 **עִם פָּשׁוּט שֶׁלּוֹ[28], וּמֵת אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶהוּ -**
18 **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[29], וַהֲרֵי הוּא סְפֵק**
19 **בְּכוֹר. וַאֲפִלּוּ רוֹעֶה כֹּהֵן שֶׁהִנִּיחַ בְּכוֹרוֹ בַּחֲצַר בַּעַל**
20 **הַבַּיִת עִם פָּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[30], וּמֵת אֶחָד מֵהֶן -**
21 **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, וְאֵין מוֹצִיאִין מֵחֲצַר**
22 **בַּעַל הַבַּיִת אֶלָּא בִּרְאָיָה; שֶׁהֲרֵי מִדַּעַת בַּעַל הַבְּכוֹר**
23 **הִנִּיחוּ עִמּוֹ הַפָּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[31].**

28) בידיעת המפקיד. 29) כלומר על המפקיד להביא ראיה שהחי הוא הבכור שלו (בכורות שם). 30) אין אנו אומרים שבעל הבית מקנה לו מקום לכהן בחצירו, והרי הוא עומד ברשות שניהם ויחלוקו (כדעת רבי טרפון שם). אלא כרבי עקיבא שבעל הבית הוא המוחזק והרועה הוא המוציא, ועליו להביא ראיה. 31) שמדעת המפקיד הניח בעל הבית את הפשוט שלו על יד הבכור, אבל אילו הניחו שלא בידיעתו של המפקיד, וודאי חייב בעל הבית - שהוא עירבם.

24 **ז. לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַבְּכוֹרוֹת[32]. לְפִיכָךְ נֶאֱמָן**
25 **הַיִּשְׂרָאֵל לוֹמַר: זֶה סָפֵק בְּכוֹר הוּא[33], וְרוֹאִין לוֹ**
26 **מוּמוֹ[34] וְאוֹכֵל אוֹתוֹ בְּמוּמוֹ.**

32) להטיל מום בבכורות בניגוד לכהנים החשודים על כך. 33) [והמדובר כשיש לו בכור וודאי ובכור ספק ונתערבו ונאמן הוא לומר זהו הספק, שאילו בכור וודאי ביד ישראל - אין רואין מומו, וגם חוששים שמא הוטל בו המום בידים, עד שיעיד עליו הישראל שנפל בו המום מעצמו. אבל בספק בכור, אין צריך עדות שנפל המום מאיליו, שכל איסור בכור שהטילו בו מום אינו אלא מדרבנן משום קנס - בספק אין איסור, שספק דרבנן להקל, אבל מפני שיש כאן בתערובות וודאי בכור, הרי זה כהוקבע האיסור ואין אומרים בו ספק דרבנן לקולא ולפיכך צריכים אנו לעדותו של הישראל שזהו ספק בכור, אבל אינו צריך להעיד שהמום נפל מאיליו, מפני שספק דרבנן לקולא. ואילו הכהנים החשודים להטיל מום בבכור, אינם נאמנים גם בזה, שמא בכור וודאי הוא והטיל בו מום, ומכיון שיודע הוא שלא יקבלו עדותו, משקר ואומר שהוא ספק בכור, בכדי שיתירוהו מחמת ספק]. 34) כנ"ל שבוודאי בכור אין רואין לו מומו.

27 **ח. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם לָהֶם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן[35]**
28 **וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה[36]. וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר**
29 **לְהֶקְדֵּשָׁן[37] אוֹ שֶׁהֶקְדִּישָׁן תְּמִימִים וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד**
30 **לָהֶם מוּם קָבוּעַ וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה; שֶׁהֲרֵי**
31 **לֹא יָצְאוּ לְחֵלִין לְכָל דָּבָר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּגִזָּה**
32 **וַעֲבוֹדָה[38], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה.**

35) אם היה להם מום קבוע, כגון שנחתך להם אחד מהאיברים ונפרש מן הגוף, ואחר כך הקדיש אותם קדושת דמים, למכרם ולהביא מדמיהם קרבן למזבח. 36) שבשעה שהוקדשו לא חלה עליהם קדושה חמורה, כשפודים אותם יוצאים לגמרי לחולין, ובהמת חולין חייבת בבכורה, ודווקא אם ילדו אחר שנפדו, אף על פי שנתעברו קודם פדיונם, אבל אם ילדו קודם פדיונם, קדושת דמים

שבהם פוטרתם מבכורה. 37) "כגון החזזית והגרב והשמטת הפרק והשבורה שאפשר להירפא". וזה כמו שאיננו כלל וכשהקדישו למזבח חלה עליו קדושה חמורה. 38) כמו שנאמר (דברים יב, טו) "רק בכל אוות נפשך תזבח ואכלת בשר וכו' יאכלנו כצבי וכאייל", ואמרו בבכורות טו. שזה מדובר בקדשים שנפל בהם מום ודרשו שם "תזבח, ולא גיזה, בשר, ולא חלב", ולמדו שם פסולי המוקדשין מצבי, מה צבי פטור מן הבכורה שהרי כתוב אצל בכור (דברים יב, יז) "בכורות בקרך וצאנך", ולא מן הצבי, אף פסולי המוקדשין שהוקדשו ואחרי כן נפל בהם מום, שעדיין יש להם קדושה שאסור ליגזז ולעבוד בהן, שפטורים מן הבכורה.

1 **ט. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מְמֻעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם -**
2 **חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה[39]. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפֵּרוֹת**
3 **שְׁבִיעִית[40] - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה[41]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
4 **רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
5 **בָּהּ: לְאָכְלָה, לְאָכְלָה - וְלֹא לִסְחוֹרָה; וְאִם תִּהְיֶה**
6 **חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה - הֲרֵי זֶה מִשְׁתַּכֵּר בַּבְּכוֹר, שֶׁהֲרֵי יָצָא**
7 **מִתּוֹרַת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[42]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
8 **מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בִּדְבָרִים**
9 **הָאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה. וְכֵן בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת, שֶׁאָסוּר**
10 **לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בַּתְּרוּמוֹת. וְכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה**
11 **בַּבְּכוֹרוֹת[43], אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְמָכְרָן[44] עַל דֶּרֶךְ**
12 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[45].**

39) ואף על פי שמעשר שני ממון גבוה, ובכור אינו נוהג במוקדשין כמו שאמרנו למעלה - כיוון שהוא לקוח בירושלים לצורך אכילה הרי הוא כחולין לעניין בכורה, וכן כתב הכסף־משנה בפרק ו מהלכות ביכורים הלכה ד, שבירושלים הוא ממון הדיוט. 40) שמותר ליקח בעד פירות שביעית בהמה טהורה שהרי הבהמה היא לאכילה ואין זה חשוב סחורה. 41) אם ילדה. 42) ומרוויח שלא יצטרך לבערו בזמן הביעור (שעל בכור בוודאי לא חלו דיני שביעית), ונותנו לכהן ויש לו מזה טובת הנאה. "ונראה שדעת הרמב"ם דפירות שביעית שהם הפקר לא נתנה התורה בהם זכות אלא לאכילה ולא לדבר אחר, ואם לוקח בהמה מדמי שביעית והרי הוא משתכר בבכור ועובר על "לאכלה ולא לסחורה" - הדמים הם הפקר וכן הבהמה, לפיכך היא פטורה מן הבכורה כמפורש בתוספתא פרק ב דבכורות - בהמת המדבר (של הפקר) כו' ובהמת הגר שמת ואין לו יורשים פטורה מן הבכורה". 43) כלומר, כדי להרוויח. "שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות" וכו'. 44) בלא ריווח. 45) למעלה בפרק א הלכות יז־יח: תם בזמן הזה ובעל מום בין בזמן הזה ובין בזמן הבית.

13 **י. לָקַח[46] בְּכוֹר[47] לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ אוֹ לָרֶגֶל[48] וְלֹא צָרִיךְ**
14 **לוֹ - מֻתָּר לְמָכְרוֹ[49].**

46) קנה. 47) בעל מום אבל תם הרי אסור לאכלו עד שיפול בו מום. 48) לאכול בחג. 49) ואף על פי שנראה שהוא סוחר בזה. ובתוספתא קתני ר' אומר, אומר אני לא ימכרנו אלא לדמיו, כלומר בדמים שקנאו שלא ירוויח בהן". אבל לקנות על מנת למכור, אף אם לא ירוויח - אסור, שזוהי עשיית סחורה.

15 **יא. אֵין שָׁמִין[50] בְּכוֹרוֹת תְּמִימִים לְיִשְׂרָאֵל[51], אֲבָל**
16 **שָׁמִין לָהֶן בְּכוֹרוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין. וְשָׁמִין בְּכוֹרוֹת**
17 **תְּמִימִים לְכֹהֲנִים בִּזְמַן הַזֶּה[52], שֶׁהֵן עוֹמְדִין לְהֵאָכֵל**
18 **בְּמוּמָן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁשָּׁמִין לָהֶן בַּעֲלֵי מוּמִים.**

50) שומא היא שמוכר את הבהמה בסכום קצוב בתנאי שהקונה יטפל במזונותיה עד זמן ידוע ואחרי כן ימכרו הבהמה ומה שירוויחו יותר מן הסכום הקצוב יתחלק ביניהם. 51) משום שזוהי כמו מכירה, ואסור למכור תם חי לישראל. 52) בתוספתא שם: "שמין בכורות תמימין לכהנים ואין צריך לומר בעלי מומין". וסובר רבינו שהמדובר בזמן הזה, שאילו בזמן שבית המקדש קיים אין לכהן בו זכות למכור והוא הדין שאינו שם אותו. וגם בזמן הזה לא הותר אלא לכהנים שיידעו להיזהר בו עד שיפול בו מום אבל לא לישראל שלא יידע להיזהר בו.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר מעשר בהמה במה נוהג ומי חייב בו ואנה נשחט ושאסור למכרו.

19 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִכָּל בְּהֵמוֹת**
20 **טְהוֹרוֹת שֶׁיִּוָּלְדוּ לָאָדָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[2]. וְאֵין מִצְוָה**
21 **זוֹ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּבָקָר וָצֹאן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל**
22 **מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן וגומר[3].**

2) "ואין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת" (ראה להלן פ"ז הלכה ה). 3) "כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'".

23 **ב. מַעְשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין[4].**
24 **וְנוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ[5], בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי**
25 **הַבַּיִת[6]. אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ לְעַשֵּׂר בְּהֵמָה בַּזְּמַן הַזֶּה,**
26 **וְתִקְּנוּ שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא**
27 **יֹאכְלֵהוּ תְּמִים[7] וְנִמְצָא בָּא לִידֵי אִסּוּר כָּרֵת, שֶׁהוּא**
28 **שְׁחִיטַת קָדָשִׁים בַּחוּץ[8]. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה בִּזְמַן הַזֶּה**
29 **- הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר[9] וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ[10].**

4) משנה בבכורות נג. "ואפילו היו קדשים קלים, ואפילו על דעת האומרים (ר' יוסי הגלילי שם:) קדשים קלים ממון בעלים" (רבינו בפיה"מ שם), מפני שנאמר (שם) "העשירי יהיה קודש לה' " - "יהיה קודש אמר רחמנא, ולא שכבר קדוש" (גמרא שם). 5) במשנה שם. "ובגמרא שם אמרו, שמשנה זו אינה אליבא דרבי עקיבא הסובר שמעשר בהמה אינו נוהג בחוצה לארץ אלא לענין חלות הקדושה, אבל אסור להקריבו על גבי המזבח (וראה למעלה פ"א הלכה ה לענין בכור בחוצה לארץ), ורבינו שהעתיק המשנה כלשונה, נראה שדעתו דלא כר"ע" (תוי"ט שם פרק ט משנה א). 6) שם במשנה. 7) שם: "אי הכי, האידנא נמי וכו' אלא אמר רבה משום תקלה". 8) ראה בפ"א מהלכות שגגות ה"ד, ובהערות שם. 9) "כן מוכח בירושלמי שקלים (פ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה ד), ובבבלי בסוף בכורות (סא.), וכמו שכתבו שם התוס' ד"ה במעשר בזה"ז (יד איתן). ועיין עוד בפ"ח מהלכות ערכין וחרמין הלכה ח. 10) אף שבסוף מסכת בכורות שם אמרו שמעשר בהמה בזמן הזה ימות - סמך רבינו על מה שנאמר בתוספתא בכורות פרק ז: "בהמה שנתערב בה ספק מעשר בזה"ז, ירעו כולן עד שיסתאבו" (אור שמח, וראה ב"נודע ביהודה" מהדורה תנינא חלק יורה־דעה סימן קפט).

1 **ג. הַכֹּל חַיָּבִין בְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה: כֹּהֲנִים[11] לְוִיִּים**
2 **וְיִשְׂרְאֵלִים.**

11) שהרי רבי אלעזר בן עזריה היה כהן (מעשר שני פ"ה משנה ט), ועשירי לעזרא (ברכות כז:) ועישר בהמותיו (ביצה כג. ועיין שם בתוספות סוף ד"ה תליסר). וכן בסוף פרק הגוזל עצים (בבא קמא קי:) נסתפקו אם נפל לו לכהן עשר בהמות בגזל הגר, אם מחוייב להפריש מהן מעשר (ראה להלן הי"ג). הרי מבואר שכהנים חייבים במעשר בהמה (רבינו בתשובתו, הוצאת פריימן סימן קלה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה לבכורות פ"ה (לו:), ראה להלן פ"ו הלכה ט. אבל רבינו חננאל גרס בחולין קלו: "מסתברא ממעשר הוה ליה למילף, שכן זכרים טמאים [כהנים] וכו'" ופירש שכהנים פטורים ממעשר בהמה (הובאו דבריו ברמב"ן ורשב"א שם, וכן הוא בערוך ערך זכר ב). וראה במנחת חינוך מצוה שס, שיישב דברי ר"ח שלא תקשה עליהם מהא דביצה כג. ובבא קמא קי:

3 **ד. וְדִין מַעְשַׂר בְּהֵמָה שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁחָט בָּעֲזָרָה[12],**
4 **וְזוֹרְקִין אֶת דָּמוֹ זְרִיקָה אַחַת[13] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[14],**
5 **וּמַקְטִירִין אִמּוּרָיו[15], וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים**
6 **בִּירוּשָׁלַיִם כְּשְׁאָר קָדָשִׁים קַלִּים[16]. וְאֵין לַכֹּהֲנִים בּוֹ**
7 **כְּלוּם, אֶלָּא כֻּלּוֹ לַבְּעָלִים כְּפֶסַח[17]. וְאִם הָיָה בַּעַל**
8 **מוּם, בֵּין שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם בֵּין שֶׁהִפְרִישוֹ בַּתְּחִלָּה**
9 **בְּמוּמוֹ[18] - הֲרֵי זֶה נֶאֱכָל בְּכָל מָקוֹם[19].**

12) משנה בזבחים נו: 13) כלומר שפיכה אחת. ראה פ"ה מהלכות מעה"ק הי"ז. 14) שם במשנה. "ובמסכת מדות (פ"ג מ"א ומ"ב) יתבאר לך שפינות המזבח יש מהן שיש להן יסוד, ויש מהן שאין להן יסוד" (רבינו בפיה"מ בזבחים שם). 15) על המזבח. בזבחים שם: "תניא ר' יוסי הגלילי אומר, חלבו לא נאמר (במדבר יח, יז, לענין בכור) אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח". 16) זבחים שם במשנה "הבכור נאכל לכהנים, והמעשר לכל אדם, ונאכלין בכל העיר". 17) כלומר, אפילו חזה ושוק אינו מחוייב לתת לכהן, וכן כתב רש"י בבכורות סא. 18) שחלה קדושה גם על בעל מום, שהרי נאמר (ויקרא כז, לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו", ודרשו בגמרא (בכורות נז.) שבעל מום לא פסול לענין מעשר בהמה, וראה להלן הלכה יד. 19) בתורת מעשר, ואסור להגזז ולהעבד (רש"י בפירוש החומש שם).

10 **ה. מַעְשַׂר בְּהֵמָה אָסוּר לְמָכְרוֹ כְּשֶׁהוּא תָּמִים[20],**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: לֹא יִגָּאֵל. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[21], שֶׁזֶּה**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יִגָּאֵל' - אַף אִסּוּר מְכִירָה בַּמַּשְׁמָע,**
13 **שֶׁאֵין נִגְאָל וְאֵינוֹ נִמְכָּר כְּלָל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמּוֹכֵר**
14 **מַעֲשֵׂר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ[22], וּלְפִיכָךְ**
15 **אֵינוֹ לוֹקֶה[23]. כְּמוֹכֵר חֲרָמֵי כֹּהֲנִים שֶׁלֹּא קָנָה לוֹקֵחַ[24],**
16 **וּכְמוֹכֵר יְפַת תֹּאַר[25], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[26].**

20) מעשר שני פ"א משנה ב "מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי", ובבכורות לא: מפורש שאינו נמכר לא חי ולא שחוט. אלא שיש אומרים שלאחר שחיטה לא נאסרה מכירתו מן התורה אלא מדרבנן (כסף־משנה). וראה במנחת חינוך מצוה שסא. וכן נראה להלן בהלכה ז שכתב "ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו מותר למכרו", הרי שרק בנשחט במומו מותר, אבל בתם אסור. 21) בבכורות לב. "אמר רב דימי אמר ר' יוחנן, נאמר לא יגאל במעשר, ונאמר ולא יגאל בחרמים. מה להלן מכירה עמו (שהרי שם נאמר (ויקרא כז, כח) "לא ימכר ולא יגאל"), אף כאן מכירה עמו". 22) כן מוכח מתוספתא קידושין (פ"ד) שהמקדש בבשר מעשר אינה מקודשת. ורבנן הפקיעו הקידושין לאחר שחיטה, כמו דהוי מן התורה מחיים, ומוכרח שלא קנה לוקח. וכן משמע בבכורות (לב:) ולכתוב רחמנא לא ימכר וכו' הוה־אמינא איזדבוני הוא דלא מזדבן, אבל כו' קמ"ל לא יגאל, דלא איזדבוני מזדבן ולא איפרוקי מפרק - הרי שגם בדיעבד לא מועילה המכירה (אור שמח). 23) כלומר, כיון שהלוקח לא קנה, נמצא שלא עשה כלום ולכך אינו לוקה. אלא שצריך עיון, הרי לרבא שאמר (תמורה ד:) כל מה שאמרה התורה לא תעביד, אי עביד לא מהני, ובכל זאת הוא חייב מלקות משום שעבר על צו התורה, וראה לחם־משנה. 24) פירוש, אם אמר אדם על דבר השייך לו, שיהיה חרם, צריך ליתנו לכהן ואין לו פדיון לעולם, ראה בפ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכות א־ד. ומה שאמרו בזבחים ט. "למילקא עליה בלא יגאל" (עיין תוספות שם ד"ה למאי), הרי שלוקין על לאו זה - לפי נוסחת הספרים שלנו אינו כן. וראה בהערת הגר"ח הליר לספר המצוות ל"ת רסג. 25) שהתירה התורה לחלוצי הצבא לקחת אתם לאשה מבנות הנכר שראו בשביה (דברים כא, יב). ואסור למכרה לאחר, ואם מכרה אין זו מכירה. ומכאן כי הנוסחא הנכונה בספר המצוות שם היא כאותם הספרים שלא העתיקו שם "ואם מכרה לוקה". ועיין משנה־למלך. 26) בפ"ח מהלכות מלכים הלכה ו.

17 **ו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁאָסוּר לְמָכְרוֹ בַּעַל מוּם וַאֲפִלּוּ**
18 **שָׁחוּט, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִמְכְּרֶנּוּ חַי[27]. לְפִיכָךְ[28] אֵין**
19 **שׁוֹקְלִין מָנֶה כְּנֶגֶד מָנֶה[29] בְּמַעֲשַׂר כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹקְלִין**
20 **בַּבְּכוֹר[30], מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּמוֹכֵר[31].**

27) בבכורות שם לא: ולב. גם לרבא וגם לרשב"י מותר למכור בעל מום שחוט מן התורה, ורק חכמים גזרו עליו שלא למכרו, גזירה שמא ימכרנו גם לפני שחיטה. אבל יש להבין שהרי גם לרבא וגם לרשב"י גם בעל מום חי אין איסור למכור כי־אם מדברי סופרים (מנחת חינוך מצוה שסא, והרש"ש שם לא.). 28) מכיון שאסור למכור מעשר

בהמה בכל אופן. 29) "חלק כחלק, כגון שיחלקו אותה לששה או לשבעה חלקים, ונותנים חלק בכף זה וחלק בכף זה, ר"ל כפות המאזנים" וכו' (רבינו בפיה"מ בכורות לא.). 30) ראה למעלה פ"א הלכה יח. 31) במשנה שם, אמרו "ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור, ומשמע שדווקא בכור אבל לא מעשר" (כסף־משנה). וראה רי"ט אלגזי ריש פרק חמישי אות לו.

1 **ז. וּמַעְשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁנִּשְׁחַט בְּמוּמוֹ[32] -**
2 **מֻתָּר לִמְכָּרוֹ[33] כְּדַרְכּוֹ[34]. מִפְּנֵי הַשָּׁבַת אֲבֵדָה לִיתוֹמִים**
3 **לֹא גָּזְרוּ עָלָיו[35].**

32) אבל נשחט בתמימותו, אסור. ראה למעלה הלכה ה. 33) ברייתא שם: 34) אף בלא שיבליע את דמי הבשר בדמי העור, החלב והגידין, ראה להלן הלכה ח ובבכורות לא: 35) שם, כתירוצו של רב ששת. ופירש"י השבת אבדה שאין יכולין לאוכלו כולו ויסריח. ויש להבין שבגמרא שם אמרו, שמה שאמרו במשנה "הבכור והמעשר אין נמכרין באטליז" שמשמע מזה שמעשר בהמה נמכר בבית - המדובר בבהמת יתומים, אם כן לא התירו למכור בבהמת יתומים אלא בבית ולא באטליז. ורבינו כאן לא מזכיר כלל מזה, ואדרבה מסתימת דבריו משמע שמותר למוכרו אפילו באטליז.

4 **ח. מַעְשַׂר בְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחַט בְּמוּמוֹ[36] - מֻתָּר לִמְכֹּר**
5 **חֶלְבּוֹ וְגִידָיו וְעוֹרוֹ וְעַצְמוֹתָיו, וְלֹא אָסְרוּ לִמְכֹּר אֶלָּא**
6 **בְּשָׂרוֹ בִּלְבַד[37]. וְאִם הִבְלִיעַ דְּמֵי הַבָּשָׂר בִּדְמֵי הָעוֹר**
7 **וְהַחֵלֶב וְהַגִּידִין וּמָכַר הַכֹּל בְּהַבְלָעָה - מֻתָּר[38]. וְאִם**
8 **הָיוּ דְּמֵי הָעֲצָמוֹת יְקָרִים, וְהִבְלִיעַ דְּמֵי הַבָּשָׂר בִּדְמֵי**
9 **הָעֲצָמוֹת - מֻתָּר[39].**

36) אבל תם שנשחט אסור במכירה, ראה למעלה. 37) כלומר, לא גזרו חכמים אלא בדבר הנישום מחיים, כגון הבשר שכל חשיבות הבהמה היא בבשר, אבל לא בדבר שאינו נישום מחיים, כגון העור והגידין, שאין חשיבות בהמה חיה, בשעת שומא, בהן (שם לא: לב.). 38) פירוש, אם דמי העור והגידין וכו' היו עשרים זוז, ודמי הבשר עשרים זוז, ואמר המוכר ללוקח שמוכר לו את העור והגידים במחיר של ארבעים זוז, ואת הבשר הוא נותן לו במתנה - מותר (ברייתא שם לא:). 39) בעיא שם לב. אם מותר להבליע בעצמות, ופשטוה שם שבמקום שעושין מהם כלים, מבליעין בהן את הבשר שהרי הם יקרים, אבל במקום שאין עושים מהם כלים ומחירם מוזל מאד, ולכן במקום זה אין מבליעים בהם את הבשר, שלא שייך הבלעה אלא כשנבלע בדבר שהוא חשוב יותר או לכל הפחות דומה בחשיבותו, אבל בדבר שהוא פחות חשוב אין הדבר החשוב יכול להיבלע בו.

10 **ט. הַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל מוּמֵי מַעְשַׂר לוֹמַר: מוּם זֶה**
11 **מֵאֵלֶּיו בָּא[40] וְלֹא נַעֲשָׂה לְדַעַת[41]. וַאֲפִלּוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן**
12 **נֶאֱמָנִים עַל הַבְּכוֹר[42] - נֶאֱמָנִים עַל הַמַּעְשַׂר. וְרוֹאֶה**
13 **אָדָם מוּמֵי מַעְשַׂר שֶׁלּוֹ וּמַתִּירוֹ, אִם הָיָה מֻמְחֶה[43].**

14 **שֶׁאִם יִרְצֶה, יַטִּיל מוּם בְּכָל עֶדְרוֹ וְאַחַר כָּךְ יְעַשֵּׂר[44],**
15 **וְנִמְצָא הַמַּעְשַׂר בַּעַל מוּם מִתְּחִלָּתוֹ[45].**

40) משנה שם לו: 41) שאסור להטיל מום בקדשים, משום שנאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו", ולמדו מזה (שם לג:) שאסור להטיל מום בקדשים. וכשם שהמטיל מום בבכור קנסו אותו (למעלה פ"ב הלכה ז), כמו כן המטיל מום במעשר בהמה בכוונה - קנסוהו. 42) כגון בעליו כהן (פירוש המשניות לרבינו שם), ראה למעלה פ"ב הלכה יז, שבבכור אינו נאמן. ומכאן שכהן חייב במעשר בהמה, ראה למעלה הלכה ג. 43) ואין חשד שיאמרו שהוא התיר אף־על־פי שלא היה מום קבוע (שם לא.), אע"פ שבבכור אין הדין כן (למעלה פ"ג הלכה א). 44) גמרא שם ושם. שכל זמן שלא עישר, אין איסור להטיל בו מום, שהרי עדיין לא נתקדש. וזהו טעם לשני הדינים הנ"ל. 45) מתחילת עישורו. ראה להלן הלכה יד שגם בבעל מום, מצוה להפריש מעשר.

16 **י. הַלּוֹקֵחַ טְלָאִים שֶׁנּוֹלְדוּ בְּשָׁנָה זוֹ[46] אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ**
17 **בְּמַתָּנָה - הֲרֵי הֵם פְּטוּרִים מִן הַמַּעְשַׂר[47], עַד שֶׁיִּוָּלְדוּ**
18 **בִּרְשׁוּתוֹ[48]. לְפִיכָךְ[49], הַשֻּׁתָּפִין שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בַּבְּהֵמוֹת,**
19 **וְהֵבִיא זֶה מֵאָה טְלָאִים וְזֶה מֵאָה טְלָאִים וְעֵרְבוּם[50]**
20 **וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הֲרֵי הַמָּאתַיִם פְּטוּרִים מִן הַמַּעְשַׂר[51],**
21 **שֶׁכָּל טָלֶה מֵהֶן כְּמָכוּר[52]. וְכֵן הָאַחִים שֶׁיָּרְשׁוּ טְלָאִים**
22 **מֵאֲבִיהֶם[53] - הֲרֵי הֵן פְּטוּרִין מִן הַמַּעְשַׂר[54]. אֲבָל**
23 **הַנּוֹלָדִים לָהֶם בְּשֻׁתָּפוּת לְאַחַר מִכָּאן מֵאֵלּוּ הַבְּהֵמוֹת,**
24 **בֵּין לַשֻּׁתָּפִין בֵּין לָאַחִים - חַיָּבִין בַּמַּעְשַׂר[55]. וְכֵן אִם הָיוּ**
25 **שֻׁתָּפִין בְּמָעוֹת וְקָנוּ בְּהֵמוֹת מִמְּעוֹת הַשֻּׁתָּפוּת, וְהָאַחִים**
26 **שֶׁקָּנוּ בְּהֵמוֹת מִמָּעוֹת הַיֵּרֻשָּׁה - הֲרֵי הַנּוֹלָדִים מֵהֶם**
27 **לְאַחַר מִכָּאן חַיָּבִין בְּמַעְשַׂר. שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתָן נוֹלְדוּ,**
28 **וַהֲרֵי הֵן כְּאִישׁ אֶחָד. חָלְקוּ הָאַחִים וְהַשֻּׁתָּפִין אַחַר**
29 **שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן הַבְּהֵמוֹת בִּרְשׁוּתָן וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - הֲרֵי**
30 **אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעְשַׂר[56]. שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָלְקוּ נַעֲשׂוּ הַכֹּל**
31 **לְקוּחִין וְהַלָּקוּחַ פָּטוּר, וּכְשֶׁחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - הֲרֵי**
32 **נִשְׁתַּתְּפוּ בַּבְּהֵמוֹת, וַעֲדַיִן לֹא יָלְדוּ לָהֶן בִּרְשׁוּתָן אַחַר**
33 **שִׁתּוּף זֶה הַשֵּׁנִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁחָלְקוּ גְּדָיִים כְּנֶגֶד גְּדָיִים**
34 **וּטְלָאִים כְּנֶגֶד טְלָאִים[57] וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה[58] - הַכֹּל**
35 **פְּטוּרִין מִן הַמַּעְשֵׂר וַהֲרֵי הֵן כִּלְקוּחִין.**

46) כלומר, לאחר שהם ראויים להתעשר, ולא שלוקח טלאים בשבעת הימים הראשונים ללידתם, ראה להלן הלכה טו. 47) משנה שם נה: "הלוקח או שנותן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה". 48) שהרי נאמר (שמות כב, כח־כט) "בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך". ודרשו בגמרא (שם נו.): "מה בניך אין בלקוח ומתנה, אף צאנך ובקרך אינו בלקוח ומתנה (אלא עד שיוולדו ברשותו)" ואף־על־פי שפסוק זה נאמר בבכור - קיבלו חז"ל (שם) שהוא לענין מעשר בהמה. 49) לפי שלקוח פטור מן המעשר. 50) [ראה בפ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א, ובהוספה להערה י שם]. 51) במשנה שם: "האחים והשותפין שחייבים בקלבון, פטורים ממעשר

בהמה", אבל רש"י גורס "האחים השותפין" וכו'. 52) לשותף השני, ומה שנלמד בגמרא שם מהפסוק (במדבר יח, טו) "יהיה לך ולא של שותפות", הכוונה שהפסוק מלמדנו שגם שותפות הוא בגדר של לקוח (קרית ספר). 53) במשנה שם. 54) שכל טלה הוא כמכור לכל אחד מהאחים, כיון שיש לכולם חלק בו (קרית ספר). 55) שם במשנה "קנו מתפיסת הבית חייבים, ואם לאו פטורים" ומפרש רבינו בפיה"מ "תפיסת הבית, היינו הממון המשותף בין האחים, קודם שחלקו ירושת אביהם", ודברי המשנה מתבארים כך, שאם השתתפו בבהמות או שירשו את הבהמות, וכמו כן אם נשתתפו או ירשו מעות (וטרם חלקו) וקנו במעות אלו בהמות, הרי הבהמות פטורים מן המעשר. רק באם ילדו בהמות אלו, הנולדים חייבים במעשר, שהרי הנולדים אינם לקוחים, אבל ראה בפירש"י שמפרש אחרת לגמרי את דברי המשנה, וראה בקרית־ספר כאן. 56) שם במשנה "האחים והשותפין שחייבים בקלבון, פטורים מן המעשר". וראה בפיה"מ שמפרש את המשנה גם באופן זה, שחייבים בקלבון ופטורים מן המעשר, כשחילקו ביניהם השותפין בבהמות שנולדו ברשותם ושוב נשתתפו. 57) אין אומרים שבחלוקה זו הוברר שזהו המגיע לכל שותף ושותף או לכל אח ואח עוד משעה ראשונה (כרב ענן שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (כדברי רב נחמן שם). 58) אין אומרים שהוברר שזה חלק של כל אחד ואחד מהשותפים ומהאחין המגיע להם משעה ראשונה (רבי אלעזר שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (דברי ר' יוחנן שם).

1 **יא. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ בַּכְּסָפִים וְלֹא חָלְקוּ**
2 **בַּבְּהֵמָה - חַיָּבִין בַּמַּעֲשֵׂר, שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ הַבְּהֵמוֹת**
3 **לְקוּחִין. אֲבָל אִם חָלְקוּ הַבְּהֵמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן**
4 **לֹא חָלְקוּ הַכְּסָפִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין[59].**

59) דברי ר' ירמיה שם נו: אבל יש להבין לשם מה הביא רבינו דין זה, מהיכא תיתי לומר אחרת. הרי גם בגמרא שם מקשה על ר' ירמיה - פשיטא! ומתרצת הגמרא כי ר' ירמיה אמר דין זה רק משום קלבון, והוא כשחלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שפטורים מקלבון, ולא אומרים כיון שחלקו בבהמות עומדים הם ליחלק גם בכספים, ויהיה חייב בקלבון עיי"ש, הרי שלענין מעשר בהמה אין שום סברא לומר שאם חלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שיהיו חייבים במעשר בהמה, ודבר ברור שהם פטורים, ולשם מה הביא רבינו דין זה?

5 **יב. הַלּוֹקֵחַ עֲשָׂרָה עֲבָרִים בִּמְעֵי אִמָּן - כֻּלָּן נִכְנָסִין**
6 **לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר[60], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ נוֹלְדוּ[61].**

60) מימרא של ר' יוחנן שם נו. 61) ומה שהלקוח פטור מן המעשר (ראה למעלה הלכה י) אינו אלא כשלקח לאחר שנולדו, אבל אם לקח כשהם עדיין עוברים ונולדו ברשותו, חייב לעשר, שכן כתוב (שמות כב, כט) "כן תעשה לשורך לצאנך", לא הקפידה התורה שלקוח פטור ממעשר אלא כשלקח בשעת עשייה (כלומר, בעת שראויין להתעשר), שהוא אחר הלידה. אבל במעי אמם, אי־אפשר עדיין להתעשר (בגמרא שם).

7 **יג. כֹּהֵן[62] שֶׁנָּפְלוּ לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּגֵזֶל הַגֵּר[63] -**
8 **פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר; שֶׁמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה מַתָּנוֹת הֵם[64],**
9 **וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[65] שֶׁהַנּוֹתֵן מַתָּנָה פָּטוּר[66] מִן הַמַּעֲשֵׂר.**

62) ראה למעלה הלכה ג, שכהנים חייבים לעשר את בהמותיהם. 63) הגוזל את הגר ונשבע הגזלן לשקר שלא גזל, ומת הגר והתוודה הגזלן, משלם קרן וחומש לכהנים וכו' (בבא קמא קי.). 64) ולא ירושה. ובעיא היא בגמרא שם, אם הכהנים לענין גזל הגר נחשבים כיורשים וחייבים, או כמקבלי מתנות ופטורין, ופשטוה שם שהם כמקבלי מתנות ולא כיורשים. 65) למעלה הלכה י. 66) המקבל.

10 **יד. הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר[67] לְהִתְעַשֵּׂר[68]: בֵּין תְּמִימִים בֵּין**
11 **בַּעֲלֵי מוּמִין[69], וְכָל אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ[70]; חוּץ מִן**
12 **הַכִּלְאַיִם[71] וְהַטְּרֵפָה[72] וְיוֹצֵא דֹּפֶן[73] וּמְחֻסַּר זְמַן[74],**
13 **שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכֵן הַיָּתוֹם שֶׁמֵּתָה**
14 **אִמּוֹ אוֹ נִשְׁחֲטָה עִם לֵדָתוֹ[75] - אֵינוֹ מִתְעַשֵּׂר[76].**
15 **וּדְבָרִים אֵלּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה הֵם[77].**

67) "הוא מקום המוקף שמכניסים בו הצאן והבקר בשעת מעשר, ולפעמים יהא מוקף בנין או קנים וכיוצא בזה" (רבינו בפיה"מ). וראה להלן פ"ז הלכה א סדר הפרשת מעשר בהמה. 68) משנה בכורות נז. 69) בגמרא שם למדו כן מהפסוק (ויקרא כז, לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו" - מכאן שבעל מום חייב במעשר. 70) כמו הרובע והנרבע, המוקצה לעבודה־זרה ושנעבד בו עבודה־זרה, ואתנן ומחיר כלב, ולפי שכל אלו אינם אסורים אלא בדבר שבעל מום אסור בו, כמו שנאמר (שם כב, כה) "כי משחתם בהם מום בם, לא ירצו לכם" ואין השחתה אלא עבודה־זרה וערוה וכו', ומעשר בהמה הואיל ואין חוששין בו למום, אין חוששין לכל אלו (שם). 71) במשנה שם, ונלמד בברייתא שם גבי שאר כל הקדשים מן הפסוק (ויקרא כב, כז) "שור או כשב" פרט לכלאים שאינו נקרב על המזבח, ונלמד בגזירה־שוה: נאמר לענין קדשים "תחת אמו", ונאמר לענין מעשר בהמה "תחת השבט" שכלאים אינו מתעשר, וכלאים זהו מי שאביו מין אחר ואמו מין אחר, וכמו תייש הבא על הרחל שהוולד כלאים. 72) כגון שנחתכה רגלה מן הארכובה ולמעלה, ושאר מיני הטריפות המובאות בהלכות שחיטה בפרקים ה־י. ונלמד שם בגמרא, שהטריפה אינה נכנסת להתעשר, משום שנאמר (שם כז, לב): "כל אשר יעבור תחת השבט" - פרט לטריפה שאינה עוברת, "לפי שהיא חולה" (רבינו בפיה"מ). 73) שנולד לא דרך הרחם, אלא חתכו את בטן אמו והוציאו. וראה בדברינו למעלה פ"ב הלכה ד. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב לענין שאר כל הקדשים (שם, כז) "שור או כשב או עז כי יולד" - פרט ליוצא דופן, שאינו קרב למזבח, ובגזירה־שוה הנ"ל למדו ש"יוצא דופן" אינו מתעשר. 74) פירוש, בתוך שבעת ימי היוולדו, ונלמד שם בגמרא ממה שכתוב (שם) לענין שאר כל הקדשים "והיה שבעת ימים תחת אמו" - פרט למחוסר זמן, שאינו נקרב על המזבח. ונלמד בגזירה־שוה כנ"ל שמחוסר זמן אינו מתעשר. [ואמרו בזבחים יב. שבליל שמיני הוא נכנס לדיר

להתעשר, ורבינו השמיט דבר זה, מפני שלא אמרו כן אלא למי שסובר "לילה אינו מחוסר זמן" (שם), ואילו רבינו פסק ש"לילה מחוסר זמן", להלן פ"ג מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ד. וראה בכסף־משנה כאן]. 75) כלומר, שלא היתה שעה אחת עם אמו אחר הלידה. 76) במשנה שם: "והיתום, ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואחר־כך ילדה, ר' יהושע אומר אפילו נשחטה אמה וכו'", "ואין הלכה כר' יהושע" (רבינו בפיה"מ). ובגמרא שם למדו זאת ממה שכתוב בכל הקדשים "תחת אמו" - פרט ליתום שאינו נקרב, ונלמד גז"ש כנ"ל שיתום אינו מתעשר. 77) כלומר, אינם מפורשים בתורה, אלא קבלום חכמים ולמדום מגזירה־שוה.

טו. אֵין הַלּוֹקֵחַ פָּטוּר[78] אֶלָּא אִם כֵּן נִלְקַח אַחַר שֶׁנִּרְאָה לְהִתְעַשֵּׁר[79]. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ טְלָאִים בְּתוֹךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה - כְּשֶׁגִּיעַ זְמַנָּם[80] חַיָּב לְעַשְּׂרָן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין מְחַסֵּר זְמַן רָאוּי לְהִתְעַשֵּׁר, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלָּקַח עֲבָרִים וְנוֹלְדוּ בִּרְשׁוּתוֹ[81].

78) לעשר את הבהמות שלקח, ראה למעלה הלכה י. 79) בכורות נו. "אמר רבא, אמר קרא (שמות כב, כט) תעשה" ("בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך", שממנו למדו פטור לוקח, ראה למעלה הלכה י), בשעת עשיה מיעט הכתוב. ופירש"י "בשעה שהן ראויין להתעשר, מיעט הכתוב שלא יהו לקוחין". וברייתא שנאמר בה שגם לקוח לפני זמנו פטור מלעשר, אינה אלא דעת יחיד. 80) כלומר, ביום השמיני. 81) ראה למעלה הלכה יב.

טז. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִיא סָפֵק אִם בַּת מַעֲשֵׂר הִיא אוֹ אֵינָהּ בַּת מַעֲשֵׂר - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר[82]. לְפִיכָךְ, טְלָאִים שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן יָתוֹם אוֹ לָקוּחַ וְכֵיוָצֵא בָּהֶן - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[83], שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סָפֵק הוּא.

82) שנאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש", ודרשו (בבא מציעא ז.) "עשירי ודאי אמר רחמנא, ולא עשירי ספק". כלומר, "הצריך הכתוב לעשר את הודאי, ולא הצריך לעשר את הספק" (רש"י שם). 83) תוספתא בכורות פ"ז: "נתערב בהן יתום או לקוח - הרי כולן פטורין". וראה להלן פ"ח הלכה יד.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר כיצד מפרישין מעשר בהמה, ואם היו לו חמשה טלאים בירושלים וחמשה בעכו אם מצטרפין.

א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה טְלָאִים וְהִפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה[2], הָיוּ לוֹ מֵאָה וְהִפְרִישׁ עֲשָׂרָה לְמַעֲשֵׂר - אֵין אֵלּוּ מַעֲשֵׂר[3]. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? כּוֹנֵס כָּל הַטְּלָאִים[4] אוֹ כָּל הָעֲגָלִים[5] לַדִּיר[6], וְעוֹשֶׂה לוֹ פֶּתַח קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ שְׁנַיִם כְּאֶחָד[7]. וְאִמּוֹתֵיהֶן מַעֲמִיד מִבַּחוּץ[8] וְהֵן גּוֹעוֹת, שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַטְּלָאִים קוֹלָן וְיֵצְאוּ מִן הַדִּיר לִקְרָאתָן; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט - שֶׁיַּעֲבֹר מֵעַצְמוֹ, וְלֹא שֶׁיּוֹצִיאוּ בְּיָדוֹ[9]. וּכְשֶׁיֵּצְאוּ מִן הַדִּיר זֶה אַחַר זֶה, מַתְחִיל וּמוֹנֶה אוֹתָן בְּשֵׁבֶט[10]: א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט'; וְהַיּוֹצֵא עַשִּׂירִי - בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[11], בֵּין תָּמִים בֵּין בַּעַל מוּם[12] - סוֹקְרוֹ בְּסִקְרָא[13] וְאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר[14]. לֹא סְקָרוֹ בְּסִקְרָא וְלֹא מְנָאָן בְּשֵׁבֶט, אוֹ שֶׁמְּנָאָן רְבוּצִים[15] אוֹ עוֹמְדִים[16] - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲשֵׂר[17]; הוֹאִיל וּמְנָאָם עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה וְקִדֵּשׁ עַשִּׂירִי - הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר[18].

2) כלומר, לא מנה אותם אחד שנים וכו' אלא נטל אחד מהם בלי למנותם. 3) משנה, בכורות נח, ב - כדברי חכמים, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה שם, שאמר שכשם שתרומה ניטלת באומד ובמחשבה, כמו כן מעשר בהמה. 4) שנולד בשנה זו. 5) כבהערה הקודמת. 6) מקום מוקף אבנים או קנים וכיוצא בזה. 7) ואם יצאו כן, ראה להלן פ"ח ה"ד. 8) ברייתא, שם. 9) גמרא, שם. 10) ברייתא, שם: "מצוה למנותן בשבט". שבט הוא המקל שביד הרועה. 11) תוספתא שם פ"ז, וכן הוא בחולין קלו, א. שבמצות מעשר בהמה לא הבדילה התורה בין זכר לנקבה, כמו שהבדילה בבכור. 12) ראה למעלה פ"ו הי"ד. 13) צובעו בצבע אדום, שיהיה ניכר. 14) שם, במשנה. 15) שוכבים. 16) כלומר, ולא כשיצאו מן הדיר. 17) שם, במשנה ובברייתא. 18) שם, בברייתא: "תלמוד־לומר העשירי קדש, מכל־מקום".

ב. אֵין צָרִיךְ לְצָרֵף כָּל בְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה בִּרְשׁוּתוֹ[19] לְדִיר אֶחָד, אֶלָּא מְצָרֵף כָּל עֵדֶר וָעֵדֶר לְבַדּוֹ[20]. הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה טְלָאִים בִּירוּשָׁלַיִם וַחֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּעַכּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין[21], וְכֻלָּן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[22]. וְכַמָּה יִהְיֶה בֵּין אֵלּוּ לָאֵלּוּ וְיִצְטָרְפוּ? שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל[23].

19) אם הן רחוקות זו מזו יותר משש עשר מיל, כדלהלן. 20) ושיעור המרחק ביניהם שיהיה עדר, מבואר להלן: ששה עשר מיל, ולא יותר. 21) בתוספתא שם פ"ז (הובאה בגמרא שם נה.): "היו לו חמש בכפר חנניא, וחמש בכפר עותני - אין מצטרפות". ורבינו נקט "ירושלים ועכו" להשמיענו שאף מארץ ישראל ומחוצה לארץ (שהרי עכו חוצה לארץ היא – פ"א מהל' תרומות ה"ט) מצטרפים, אם הם קרובים ששה עשר מיל, ודלא כרבי מאיר (במשנה שם נד:) שאמר: "הירדן מפסיק למעשר בהמה" (וגם התוספתא שם סברה כוותיה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, שאין הלכה כרבי מאיר. 22) שבכל עדר ועדר אין עשרה שיתחייבו במעשר. 23) משנה, שם.

ג. הָיוּ שְׁלֹשָׁה עֲדָרִים, בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל[24] - הֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין[25]. כֵּיצַד? הָיָה תִּשְׁעָה מִכָּאן וְתִשְׁעָה מִכָּאן וְאֶחָד בָּאֶמְצַע[26] - הֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׁר.

24) באופן שהמרחק בין שני החיצונים הוא שלשים ושנים מיל. 25) שהעדר האמצעי מצרף אליו את שני העדרים החיצוניים, שהרי המרחק מן האמצעי לכל אחד מהחיצוניים אינו יותר מששה עשר מיל, וכן הוא במשנה שם. 26) כרב, שם בגמרא, שצריך שיהא בעדר האמצעי ביחד עם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל אחד ואחד מהחיצוניים שיעור מעשר. ודלא כשמואל שאמר אפילו חמש מכאן וחמש מכאן ואחד באמצע – מצטרפים.

1 ד. אֵין מְעַשְּׂרִין מִן הַצֹּאן עַל הַבָּקָר וְלֹא מִן הַבָּקָר
2 עַל הַצֹּאן[27]. אֲבָל מְעַשְּׂרִין מִן הַכְּבָשִׂים עַל הָעִזִּים
3 וּמִן הָעִזִּים עַל הַכְּבָשִׂים[28]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר
4 וָצֹאן - מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד[29], שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִקְרָאִים שֶׂה
5 וַהֲרֵי הֵם כְּמִין אֶחָד.

27) משנה, שם נג, א. ובגמרא שם נד, ב - למד זאת אביי ממה שנאמר (ויקרא כז, לב) "וכל מעשר בקר וצאן וגו' העשירי יהיה קודש לה'", תן עשירי לזה ותן עשירי לזה. כלומר, שסמך "כל מעשר" ל"בקר" ו"עשירי" ל"צאן", באופן שכתוב מעשר אצל כל אחד ואחד, להודיע שאין מעשרין מבקר על צאן ולא מצאן על בקר, ורבא למד זאת (שם) ממה שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ומקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן אין מעשרים ממין על שאינו מינו, אף מעשר בהמה כן. 28) משנה, שם. 29) שם.

6 ה. אֵין מְעַשְּׂרִים מִן הַנּוֹלָדִים בְּשָׁנָה זוֹ עַל הַנּוֹלָדִים
7 בְּשָׁנָה אַחֶרֶת[30], כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין בִּזְרַע הָאָרֶץ מִן
8 הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ[31];
9 שֶׁנֶּאֱמַר: הֵיצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה[32]. וְיֵרֶאה לִי, שֶׁאִם
10 עִשֵּׂר בְּהֵמָה מִשָּׁנָה עַל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מַעֲשַׂר, מִפְּנֵי
11 חֶמְרַת הַקָּדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל מַעְשַׂר
12 בְּהֵמָה בְּפֵרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה שָׁנָה שָׁנָה[33].

30) שם. וראה להלן (ה"ו) שהשנה החדשה לענין מעשר בהמה מתחילה באחד בתשרי. 31) מסכת תרומות פ"א מ"ה, ופ"ה מהל' תרומות הי"א. 32) ומזה למדו (שם נג:) שאין מעשרין מעשר דגן מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש. ומעשר בהמה נלמד בהיקש ממעשר דגן (שם). 33) כשם שהקפידה בפירוש בזרע הארץ, ואמרה "היוצא השדה שנה שנה", שלפיכך אם עישר משנה לשנה אינו מעשר, כמפורש בהל' תרומות שם – ואילו במעשר בהמה לא נאמר כן בפירוש אלא בהיקש למדו כן ממעשר דגן, ולפיכך אם עישר הרי זה מעשר. ובלחם־משנה הקשה מכמה דברים שלא נלמדו אלא בהיקש, ואעפי"כ לא כתב בהם רבינו שאם עישר הרי זה מעשר.

13 ו. כָּל הַנּוֹלָדִים בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה
14 בֶּאֱלוּל - מִצְטָרְפִין וּמְעַשְּׂרִין מֵאֵלּוּ עַל אֵלּוּ[34]. נוֹלְדוּ
15 חֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל וַחֲמִשָּׁה
16 בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי - אֵין מִצְטָרְפִין[35]. יָלְדוּ תּוֹלָדוֹת בְּתוֹךְ
17 שְׁנָתָן[36] - הֲרֵי הִיא וּבִתָּהּ נִכְנָסִים לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר[37].

34) משנה, שם נז, ב. וזהו לפי דעת רבי אלעזר ורבי שמעון החולקים על רבי מאיר, וסוברים שא' בתשרי הוא ראש השנה גם למעשר בהמה. ולמדו כן בהיקש (בר"ה ח.) "עשר תעשר" – בשתי מעשרות הכתוב מדבר: מעשר דגן ומעשר בהמה, מה מעשר דגן ר"ה שלו א' תשרי, כן גם מעשר בהמה ר"ה שלו א' תשרי. 35) בכורות שם, ומשום שאלו שנולדו בכ"ט אלול שייכים לשנה החולפת, והחמישה שנולדו למחר בא' בתשרי שייכים לשנה החדשה, ואין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת, ראה למעלה ה"ה. 36) כלומר, אלה שנולדו בתוך שנה זו, נתעברו וילדו גם הם. 37) כן הוא בתוספתא בכורות פ"ז (הובאה בבכורות כ:), גדייה שילדה שלש בנות ובנות שלש שלש נכנסות לדיר להתעשר" (כסף־משנה). וכן מפורש בחולין קיד, א - שהאם נכנסת להתעשר עם הבת ('יד איתן').

18 ז. אֵין הַטְּלָאִים הַנּוֹלָדִים כְּמוֹ הַטֶּבֶל[38] שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל
19 מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[39], אֶלָּא
20 מֻתָּר לִמְכֹּר[40] וְלִשְׁחֹט כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[41] עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר,
21 וְיִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר קֹדֶשׁ[42] וְיֵאָכֵל כְּהִלְכָתוֹ[43], כְּמוֹ
22 שֶׁבְּאַרְנוּ[44].

38) "כל אוכל שחייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות, קודם שיפריש ממנו נקרא טבל" (פ"י מהל' מאכלות אסורות הי"ט). 39) בהל' מאכלות אסורות, שם. 40) ואילו טבל אסור למכרו (פ"ו מהל' מעשר ה"ו). 41) משנה, בכורות נז, ב. וחכמים קבעו זמנים לעשר, וכשהגיע הזמן אסרו למכור ולשחוט עד שיעשר (להלן ה"ח, מהמשנה שם). וקודם שהגיע הזמן – גם מדרבנן מותר למכור ולשחוט. 42) כלומר, ואז אסור למכרו (למעלה פ"ו ה"ה). 43) כלומר, אוכלו בירושלים כשאר קדשים קלים. 44) למעלה שם ה"ד.

23 ח. קָבְעוּ חֲכָמִים שְׁלֹשָׁה זְמַנִּים בַּשָּׁנָה לְמַעְשַׂר
24 בְּהֵמָה, וּמִשֶּׁגִּיעַ זְמַן מֵהֶן אָסוּר לוֹ לִמְכֹּר אוֹ לִשְׁחֹט
25 עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. וְאִם שָׁחַט - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[45]. וְאֵלּוּ הֵן
26 הַשְּׁלֹשָׁה זְמַנִּים: בְּיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר קֹדֶם הַפֶּסַח,
27 וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר קֹדֶם עֲצֶרֶת, וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר
28 קֹדֶם הֶחָג[46]. וְכָל זְמַן מֵאֵלּוּ נִקְרָא גֹּרֶן מַעְשַׂר
29 בְּהֵמָה[47]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַגְּרָנוֹת שֶׁל מַעְשַׂר בְּהֵמָה
30 בְּיוֹם אַחֲרוֹן מֵחֹדֶשׁ אֲדָר וּבְיוֹם שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה
31 מִסְּפִירַת הָעֹמֶר וּבְיוֹם אַחֲרוֹן מֵחֹדֶשׁ אֱלוּל. וְלָמָּה
32 קָבְעוּ הַגְּרָנוֹת בְּיָמִים אֵלּוּ? כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶינָה הַבְּהֵמוֹת
33 מְצוּיוֹת לְעוֹלֵי רְגָלִים. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִמְכֹּר
34 קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, הָיוּ נִמְנָעִים לִמְכֹּר עַד
35 שֶׁיְּעַשְּׂרוּ וְיַעֲשׂוּ הַמִּצְוָה[48].

45) משנה, שם. 46) כרבי עקיבא, שם. 47) "ואמאי קרי ליה גורן? דטבלה כגורן" (בגמרא שם נח.). שהרי מדרבנן הרי הוא כטבל, ואסור למכור ולשחוט עד שיעשר (רש"י שם). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, שם. 48) דברי רבי תנחום בריה דרב חייא איש כפר עכו (שם).

36 ט. הִכְנִיס כָּל הַצֹּאן אוֹ הַבָּקָר לַדִּיר וְהִתְחִיל לִמְנוֹת
37 וּלְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי עַד שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּתוֹךְ הַדִּיר פָּחוֹת
38 מֵעֲשָׂרָה - הֲרֵי זֶה מַנִּיחָן לְגֹרֶן אַחֵר[49], וְהֵן מִצְטָרְפִין

1 לָאֵלּוּ שֶׁיִּוָּלְדוּ, וְיִתְעַשְּׁרוּ הַכֹּל בְּגֹרֶן אֶחָד[50]. וְאַף עַל
2 פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵלּוּ יִשָּׁאֲרוּ בַּמְּנָיָן - חַיָּב לְהַכְנִיס
3 הַכֹּל לַדִּיר, וְהַנִּשְׁאָר יִשָּׁאֵר[51].

49) שבשנה זו, אבל לא לגורן שבשנה הבאה. שהרי אין מעשרים משנה לשנה, ראה למעלה ה"ה. (ומה שאמרו בתוספתא פ"ז (הוצאת צוקרמנדל, עמ' 30, 542) "והשאר יתעשרו לשנה הבאה", צ"ל "לעונה הבאה" וראה ב'הר המוריה'). 50) ברייתא, ודברי רבא, שם נט, ב. 51) שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט-כ"ה מרחשון ה'תשפ"ג

יום ראשון י"ט מרחשון ה'תשפ"ג

הִלְכוֹת עֲבָדִים

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נכללו בו דיני עבד כנעני במה הוא נקנה ואיך הוא יוצא לחירות.

4 א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי[2] נִקְנֶה בַּחֲמִשָּׁה דְבָרִים, וְקוֹנֶה אֶת
5 עַצְמוֹ בִּשְׁלֹשָׁה. נִקְנֶה בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה[3],
6 אוֹ בַּחֲלִיפִין[4], אוֹ בִּמְשִׁיכָה[5]. וְקוֹנֶה[6] אֶת עַצְמוֹ
7 בְּכֶסֶף[7], אוֹ בִּשְׁטָר[8], אוֹ בְּרֵאשֵׁי אֵיבָרִים[9]. וְעֶבֶד קָטָן[10]
8 - הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה, וְנִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה[11] כִּמְשִׁיכַת
9 הַבְּהֵמָה[12]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[13] כָּל
10 הַדְּרָכִים שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בָּהֶן[14].

2) קידושין כב: במשנה. כל גוי שנמכר לישראל הרי הוא עבד, אלא שכל העבדים נקראו על שם כנען, שכתוב בו (בראשית ט, כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (רש"י שם). 3) משנה, שם. ולמדו זאת משדה אחוזה: כשם ששדה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כן עבד כנעני נקנה (גמרא שם). 4) ברייתא שם. 5) מימרא של שמואל שם. 6) משנה, שם. 7) [אין לקנין כסף מקור בתורה, אבל סברא היא: כשם שיכול למכרו לאחר, כן יכול למכרו לו, כלומר לעבד עצמו. וראה גיטין לט: בברייתא של רבי ובקידושין כג. בדברי אביי: "כסף הואיל וקני ליה וכו' מקני ליה"]. 8) נלמד בגזירה־שוה "לה" "לה" מגט אשה. 9) ברייתא שם כד. 10) שם כב: מימרא של רב אשי. 11) כלומר אף במשיכה, אבל הוא נקנה גם בכסף, בשטר ובחזקה ככל העבדים (יקר תפארת). 12) שקורא לה והיא באה. מה־שאין־כן בעבד גדול, כיון שיש לו דעת, וכשהוא קורא לו הוא בא על דעת עצמו אינו נקנה במשיכה הנ"ל, אלא בתקפו בכח (שם). 13) כלומר, בספר קנין. והוא בפ"ב מהלכות מכירה הלכה א־ד. 14) ולפיכך לא בא לבאר כאן אלא הדרכים שהוא קונה עצמו בהן, כדלהלן.

11 ב. כֵּיצַד[15] קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן אֶחָד
12 לְרַבּוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא עַבְדְּךָ בָּהֶם
13 לְחֵרוּת - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל הָרַב אֶת הַכֶּסֶף אוֹ שְׁוֵה כֶּסֶף[16]
14 יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת. וְאֵין צָרִיךְ דַּעַת הָעֶבֶד[17]; שֶׁזְּכוּת
15 הִיא לוֹ[18], וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן[19] אִם נָתַן
16 אֶחָד לָעֶבֶד מָעוֹת, וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בָּהֶן
17 לַחֵרוּת[20]: אִם רָצָה הָאָדוֹן[21] לְקַבֵּל הַמָּעוֹת - יָצָא
18 הָעֶבֶד לַחֵרוּת; וְאִם לֹא רָצָה - לֹא קָנָה הָעֶבֶד
19 הַמָּעוֹת, שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא בָּהֶם
20 לַחֵרוּת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שְׁוֵה כֶּסֶף בֵּין לִקְנוֹתוֹ[22] בֵּין
21 לְהַקְנוֹת עַצְמוֹ לוֹ.

15) שם כב: במשנה, כחכמים (ולא כרבי מאיר, ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שם כג.). שלפי דבריהם עבד יוצא בכסף על־ידי עצמו, אם נתנו לו כסף על־מנת שיצא בו לחירות, שבאופן זה לא קנה ממנו האדון (פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג־יד) בשטר על־ידי עצמו, שגיטו וידו באין כאחת, וכמו כן יוצא בין בכסף ובין בשטר – על־ידי אחרים, אף שלא מדעתו, שזכות היא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות. ויבואר להלן. 16) [כן נראה בגיטין לט: שאם נתן העבד כומתא (=כובע) לרבו - שיצא לחירות, ומדין כסף הוא, ולא מדין חליפין, שאין העבד יוצא בחליפין, לדעת רבינו. ועיין רמב"ן בחידושיו שם, ולהלן הלכה ג ובהערות כא ולג שם]. 17) אבל בעל־כרחו של עבד אין לפדותו (לחם־משנה). 18) שיוצא מתחת רבו לחירות, כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 19) משנה, שם כב: כחכמים. 20) שאם לא התנה כן - כל מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ופ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג). 21) כן מפורש במכילתא (משפטים, סוף פרשה ט) "רבי ישמעאל אומר, עבד כנעני אין לו פדיון לעולם ואינו יוצא אלא לרצון, שנאמר והתנחלתם אותם - שעבד כנעני כשדה אחוזה לעולם" (הגר"א יורה־דעה סימן רסז ס"ק סו). 22) שכיון שמקנה עצמו לו בשוה כסף כמבואר למעלה (הלכה א והערה טו), כמו כן יכול לקנותו בשוה כסף.

22 ג. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[23]:
23 הֲרֵי[24] אַתְּ בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרֵי אַתְּ שֶׁל עַצְמֵךְ, אוֹ אֵין
24 לִי עֵסֶק בָּךְ[25], וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָן זֶה[26], שֶׁזֶּה[27]
25 הוּא גּוּפוֹ[28] שֶׁל גֵּט שִׁחְרוּר, וּמוֹסֵר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר
26 בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים[29], אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים בּוֹ
27 וּמְסָרוֹ לוֹ בֵּינוֹ לְבֵינוֹ - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת[30], שֶׁהֲרֵי
28 גִּטּוֹ וְיָדוֹ[31] בָּאִין כְּאֶחָד[32]. אָמַר לוֹ שֶׁלֹּא בִּכְתָב[33]: הֲרֵי
29 אַתְּ בֶּן חוֹרִין, הֲרֵי אַתְּ שֶׁל עַצְמֵךְ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ
30 עָלָיו עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[34] -
31 עַדַיִן לֹא נִשְׁתַּחְרֵר; שֶׁאֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לַחֵרוּת אֶלָּא

בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר[35] אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[36]. וְהַכּוֹתֵב[37] לְשִׁפְחָתוֹ: הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם - לֹא אָמַר כְּלוּם[38].

23) כן הוא בקידושין ט. לענין שטר קידושין, ושם כו. לענין שטר מכירה בשדה. וסובר רבינו שהוא־הדין בעבד. 24) גיטין פה: במשנה. 25) גיטין מג: בברייתא. ושם פה: וקידושין ו: בעיא שנפתרה מברייתא זו. 26) כל דיבור שמשמעותו חרות, המתאים לעבד. 27) משנה, שם. 28) עיקרו, יסודו. 29) הם הנקראים "עדי מסירה", וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו שתקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמים על הגט, נוסף על זה שנותנו לה בפני עדי מסירה. 30) בהלכות גירושין שם הלכה טז, כתב רבינו "חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה וכו' הרי זה כשר", ואם כן גם כאן בעבר ומסר. 31) כלומר, היותו ברשות עצמו. 32) קידושין כג. שאם לא כן אינו משוחרר, שהרי לא יצא הגט מרשותו של האדון, שיד העבד כידו. 33) בגיטין מ: "האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, עשוי בן חורין; הרי הוא בן חורין - הרי הוא בן חורין - אמר רבי יוחנן, וכולן בשטר" (וראה להלן פרק ו הלכה ב) - הרי שבאמירה בלבד אינו משתחרר. ויש שלמדו זאת מגזירה־שוה "לה" "לה" מאשה - מה אשה אינה יוצאת אלא בכתב ולא בדיבור, אף עבד כן (רדב"ז). 34) בקנין סודר. ואע"פ שעבד נקנה בחליפין (=קנין סודר), כמבואר למעלה הלכה א - סובר רבינו שכיון שלא נזכר בגמרא קנין חליפין אלא לגבי זה שהוא נקנה (קידושין כב:) ולא לגבי זה שהוא קונה עצמו, נראה שאין העבד קונה עצמו בחליפין, וראה להלן. ומה שאמרו בגיטין לט: במעשה של שפחה כנענית שאדונה נתן לה כובע, ואמר לה: קני הכובע וקני נפשך, ואמרו שם שלא יצאה לחירות מפני שהאדון נתן לה, ולא היא נתנה לו - הרי שהיא קונה עצמה בקנין חליפין אילו היתה היא הנותנת - סובר רבינו שהמדובר בקנין כסף (ראה למעלה הערה טו) ולא בקנין חליפין, והראב"ד חולק על רבינו, וכתב "שהקנין הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא". 35) שנזכרו במשנה, שם כב: 36) שנזכרו בברייתא, שם כד. ואילו קנין סודר לא נזכר בדין קונה עצמו. 37) גיטין פה: וקידושין ו: 38) שזהו לשון גט אישות, ולא לשון גט שחרור.

ד. כֵּיצַד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים? הַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּכַוָּנָה[39], וְחִסְּרוֹ[40] אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים רָאשֵׁי אֵיבָרִים[41] שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין - יָצָא לַחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר[42]. אִם כֵּן[43], לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה[44] שֵׁן וָעַיִן? לִדּוֹן מֵהֶן: מַה שֵּׁן וָעַיִן - מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין[45], אַף כָּל מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין - יָצָא הָעֶבֶד בּוֹ לַחֵרוּת. אֲבָל הַמְסָרֵס עַבְדּוֹ בַּבֵּיצִים[46], אוֹ הַחוֹתֵךְ לְשׁוֹנוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת, שֶׁאֵינָן מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי[47]. וְכֵן[48] הַמַּפִּיל שֵׁן הַקָּטָן - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לַחֲזֹר.

39) כלומר: לנגוע באיברי העבד, אע"פ שלא נתכוין להזיק, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יג. ומקור הדברים בקידושין כד: בברייתא, כחכמים וכרבי אליעזר ולא כרשב"ג. 40) הזיקו. או כפשוטו, שהוציא את האבר, וראה לקמן. 41) לקמן הלכה ה, נמנו כולם. 42) קידושין כד: ברייתא, וכרבי שמעון ורבי אליעזר ורבי עקיבא (ולא כרבי מאיר ורבי טרפון). ולמדו זאת בגזירה־שוה "שילוח" "שילוח" מאשה - "מה אשה בשטר (=בגט), אף עבד נמי בשטר" (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, שגם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ושלא כדעת המכריעים בין רבי טרפון ורבי עקיבא, שבשן ועין צריך גט שחרור, ובכ"ד ראשי אברים צריך גט שחרור. וראה ב'עינים למשפט' שם. 43) שם כד. וכד: 44) שמות כא. כו־כז. 45) מבריאים, חוזרים לברייתם. 46) מסתימת לשון רבינו נראה שאין חילוק בין נשארו תלויים בכיס לבין ניתקו לגמרי. אבל הרא"ש מבדיל ביניהם (כסף־משנה). 47) אף־על־פי שרבי אומר שהמסרס בביצים יוצא לחירות (קידושין שם), ובן עזאי אומר שהחותך לשונו יוצא לחירות (שם) - פסק רבינו כתנא־קמא שבברייתא שם, שאמר שבכ"ד ראשי אברים יוצא לחירות. ומשמע מדבריו שאינו יוצא לא בביצים ולא בלשון. וראה בכסף־משנה, ובתוספות המיוחסות לר"י הזקן שם. 48) שם כד: ולמדו כן מ"עין", מה "עין" שאינה חוזרת, אף "שן" שאינה חוזרת, יצאה "שן חלב" (שן של קטן) שחוזרת.

ה. אֵין יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים אֶלָּא עֲבָדִים שֶׁמָּלוּ וְטָבְלוּ, שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנָן בְּמִקְצָת מִצְוֹת[49]; אֲבָל הָעֶבֶד שֶׁהוּא בְּגִיּוֹתוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[50]. אֵלּוּ[51] הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין: אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם - עֶשְׂרִים, רָאשֵׁי הָאָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי הַדַּדִּין שֶׁבְּאִשָּׁה[52]. אֲבָל הָעֵינַיִם וְהַשִּׁנַּיִם - הֲרֵי הֵן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה[53].

49) כאשה (חגיגה ד.). 50) [שעבד שהוא מחויב במצוות הוא בכלל "לא יוסיף פן יוסיף להכותו וגו' ונקלה מאחיך". כי אחיך הוא במצוות (בבא־קמא פח.) וכן מפורש במכות ח: שהמכה עבד לוקה, וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב. וכן הוא בשו"ע חושן־משפט סימן תכ סעיף ב: "הכה עבד כנעני לוקה הוא, שהרי חייב במצוות". ומה שכתב רבינו בס"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ג: "הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה", לא בא להוציא מכלל זה את המכה עבדו, אלא שבעבד חבירו אינו לוקה אלא בהכאה שאין בה שוה פרוטה. אבל בשיש בה שוה פרוטה, שחייב לשלם, משלם ואינו לוקה. ואילו בעבדו, לוקה אפילו בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שהרי הוא שלו ופטור מלשלם לו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה י (ב"ח בחושן־משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ו). ומה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יב: "שעבדו יש לו רשות להכותו" (ראה 'מנחת חינוך' מצוה מט) - ברור כי אין זה אלא בשבט ובמקל ורצועה וכיוצא בהן, כמו שכתב שם הלכה יג לענין רציחה, אבל לעקור שיניו ולהוציא עיניו או לחתוך ראשי איבריו - לא ניתנה לו רשות (אלא שיש להעיר, הלא אפילו באופן שלא נתכוין להזיק הוא יוצא

לחירות כדלהלן הלכה יג, וצ"ע). וכן כתב רש"י בגיטין כא: על מה שאמרו שם "בשלמא יד דעבד, לא אפשר למקצייה" - "דשייך במצוות ואינו רשאי לחבל בו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי איברים, אלמא אינו רשאי לחבל בו". וכן מסתבר, שהרי יציאה בראשי איברים היא קנס (ראה בבא־קמא עד: ולהלן הלכה יז) ואם אין איסור לחבול בו, לא שייך לקנסו, אבל עד שנשאר בגיותו שאין בו איסור "לא יוסיף להכותו" - אינו יוצא בראשי איברים].

51) משנה בנגעים, והובאה בקידושין כה. 52) אבל ראשי דדים שבאיש אינם בולטים כל כך, ואינם מום שבגלוי, כדעת תנא־קמא בברייתא שם, ולא כרבי יהודה (כן נראה ב'יקר תפארת' להרדב"ז, אבל עיין לחם־משנה).

53) כלומר, ואינם כלולים במנין כ"ד אברים.

1 **ו. הָיְתָה[54] לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וַחֲתָכָהּ, אִם[55] נִסְפֶּרֶת[56] עַל**
2 **גַּב הַיָּד - עֶבֶד יוֹצֵא בָהּ לַחֵרוּת. הָיְתָה[57] עֵינוֹ סְמוּיָה**
3 **וַחֲטָטָהּ[58] - עֶבֶד יוֹצֵא בָהּ לַחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי חִסְּרוֹ**
4 **אֶבֶר[59]. וְהוּא הַדִּין לְאֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרִים[60] שֶׁהוּא**
5 **בָּטֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, שֶׁאִם חֲתָכוֹ - הֲרֵי**
6 **חִסְּרוֹ אֶבֶר, וְיָצָא לַחֵרוּת.**

54) קידושין כד: - כה. מימרא של רבי חייא בר אשי בשם רב. 55) מימרא של רב הונא, שם. 56) מונחת בשורת האצבעות. 57) מימרא של רב ששת, שם כד:

58) כלומר, הוציאה מן הגוף. 59) ההנמקה שם.

60) דוקא אחד מכ"ד ראשי איברים, אבל שן שאינה בכללם (כדלעיל הלכה ו) - אינה בכלל זה, שהרי אינו בכלל איברי האדם, ואינו מחוסר אבר אם הפיל לו שן נודדת שלא היה משתמש בה מקודם, כדלהלן הלכה ט (הרדב"ז).

7 **ז. הִכָּהוּ[61] עַל עֵינוֹ וְסִמְאָהּ[62], עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ[63] -**
8 **עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לַחֵרוּת[64]. הִכָּהוּ כְּנֶגֶד עֵינוֹ[65] וְאֵינוֹ**
9 **רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן**
10 **לַחֵרוּת[66].**

61) קידושין כד: 62) אף שלא חסרה, כיון שהוציאה מהשימוש - הרי זה מום שבגלוי. 63) וחרשות היא מום גלוי, כי התנהגות החרש מעידה על חרשותו. ועוד שהאוזן היא בגלוי (כסף־משנה בשם ה'תוספות'). 64) שהרי הוא עשה מעשה, שטמאו וחרשו. 65) כלומר, הכה בכותל ונבעת מחמת הקול. וכן להלן ב"הכהו כנגד אזנו" (רש"י שם). 66) שהעבד עצמו הביא עליו את העיוורון ואת החרשות על־ידי הזדעזעותו (גמרא שם).

11 **ח. הִכָּהוּ[67] עַל עֵינוֹ וְחָסְרָה[68] מְאוֹרָהּ, עַל שְׁנוֹ**
12 **וְנָדְדָה: אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא**
13 **לַחֵרוּת[69]; וְאִם לָאו[70] - יָצָא לַחֵרוּת.**

67) שם בברייתא. 68) בכ"י תימן: "וחסר". 69) שאין זה מום גמור. 70) שאז הוא מום גמור.

14 **ט. הָיְתָה[71] עֵינוֹ כֻּלָּהּ וְחָסֵר מְאוֹרָהּ אוֹ שְׁנוֹ נוֹדֶדֶת,**
15 **וְהִכָּהוּ הָאָדוֹן וְהִפִּיל הַשֵּׁן הַנּוֹדֶדֶת אוֹ סְמֵא הָעַיִן**
16 **הַכֻּלָּהּ: אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא[72] - יָצָא**
17 **לַחֵרוּת; וְאִם לָאו[73] - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[74].**

71) ברייתא שם. 72) מקודם, לפני שהפילה או סמאה, שאם כן היה מקודם אבר בעל שימוש. 73) שהיה האבר מבוטל מקודם. 74) ואין כאן משום חיסור אבר, שבעין מדובר שסמאה ולא חטטה (ראה למעלה הלכה ו), ובשן אין חסרון אבר, כמו שכתבנו למעלה שם הערה נט. ויש שכתבו עוד, ששן נודדת כיון שעומדת ליפול הרי היא כאילו כבר נפלה ואין זה חיסור אבר (מהר"י בי רב).

18 **י. הִכָּהוּ[75] עַל יָדוֹ וְצָבְתָה[76] יָדוֹ וְסוֹפָהּ לַחֲזֹר - אֵינוֹ**
19 **יוֹצֵא לַחֵרוּת[77]. תָּלַשׁ[78] בִּזְקָנוֹ וְדִלְדֵּל בּוֹ עֶצֶם מִן**
20 **הַלְּחָיִי - יָצָא לַחֵרוּת; שֶׁהֲרֵי בָּטֵל מַעֲשֵׂה הַשִּׁנַּיִם**
21 **הַקְּבוּעוֹת בְּאוֹתוֹ הָעֶצֶם[79].**

75) שם בברייתא. 76) נתנפחה, ובגמרא שם "וצמתה", כלומר "יבשה". 77) כמבואר למעלה הלכה ד. ואם אין סופה לחזור - יצא לחירות, שהרי ביטל ראשי איברים (רדב"ז). 78) אף זה בברייתא, שם. 79) כלומר, אף־על־פי שהעצם אינו מום שבגלוי (ראה למעלה הלכה ד) - הרי ביטל מעשה השיניים, שהן מום שבגלוי. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בקידושין שם. ועיין כסף־משנה ותוספות המיוחסות לר"י שם בגליון.

22 **יא. הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ אוֹ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן**
23 **שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִבְהֵמָה וְנָפְלָה בָּעֶבֶד וְהִפִּילָה אֶת שִׁנּוֹ**
24 **וְחָתְכָה אֶצְבָּעוֹ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֵׁן**
25 **עַבְדּוֹ אוֹ שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל[81] - עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן.**

80) בבבא־קמא כו: אמר רבה, שדין זה תלוי בפלוגתת רשב"ג ורבנן בברייתא שם, בענין "היה רבו רופא ואמר לו לכחול עינו וסימאה וכו'", שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא עד שיתכוין לשחתה (הובאה גם בקידושין כד:), והוא־הדין להפיל אבן שלא בכוונה, שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא לחירות. ולפי"ז אין להבין דברי רבינו, שהרי הוא פסק (להלן הלכה יג) כרבנן, בענין היה רבו רופא וכו', ולמה פסק כאן שלא יצא לחירות? צריך לומר, שרבינו סמך על הסוגיא בקידושין שם, שאמרו שמודים רבנן בהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה, שאינו יוצא לחירות, כיון שלא נתכוין כלל לעין, וכן פסק רבינו להלן הלכה יב, והוא־הדין בהפילה, שלא נתכוין לעין כלל (תוספות המיוחסות לר"י הזקן שם, וכסף־משנה ולחם־משנה). וראה ב'תוספות' לבבא־קמא וקידושין שם, שהעירו על הסתירה שבין הסוגיא בבבא־קמא לבין הסוגיא בקידושין. 81) בגמרא שם למדו כן מ"ושחתה", אבל במכילתא דרשב"י שם - כדברי רבינו.

26 **יב. הוֹשִׁיט[82] יָדוֹ לִמְעֵי שִׁפְחָתוֹ וְסִמֵּא עֵין הָעֻבָּר**
27 **שֶׁבְּמֵעֶיהָ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת; שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע דָּבָר**
28 **שֶׁיִּתְכַּוֵּן לוֹ[83].**

82) קידושין שם, ברייתא של רבי אליעזר. 83) ומודים בזה רבנן דרשב"ג (קידושין שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יג. הֲרֵי[84] שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ: כְּחֹל לִי עֵינַי, וְסַמְּאָהּ; חֲתֹר לִי שִׁנַּי, וְהַפִּילָהּ - שִׂחֵק בָּאָדוֹן, וְיָצָא לַחֵרוּת. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, הֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְנַגֵּעַ בְּאֵיבְרֵי הָעֶבֶד, וְנִסְתַּכֵּן[85] בָּהֶן. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיְתָה עֵין הָעֶבֶד כּוֹאֶבֶת, וְהָיָה רַבּוֹ אֻמָּן וַעֲקָרָהּ[86] לוֹ, שֶׁהֲרֵי יָצָא[87] לַחֵרוּת.

84) שם בברייתא, וכחכמים ולא כרשב"ג. 85) שהתכוון לטובה, לרפא, ונכנס מתוך כך בסיכון, והפיל את האבר. [ובכ"י תימן: "לסכן", ואולי צ"ל "לתקן"]. 86) שהתכוון להוציא את האבר, ואע"פ שכוונתו היתה לטובת העבד. 87) כלומר: שיצא.

יד. הַמַּפִּיל[88] שֵׁן עַבְדּוֹ וְסִמֵּא אֶת עֵינוֹ - הֲרֵי יָצָא לַחֵרוּת בְּשִׁנּוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ[89]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[90].

88) גיטין מב. ברייתא כלשונה. 89) [בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, כתב רבינו: "המפיל שן עבדו ואחר־כך סימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפס אין מוציאין מידו", שספק הוא אם מעוכב גט שחרור (ראה למעלה הלכה ד) קנסו של רבו או קנסו של עצמו (גיטין שם, וכן בדברי רבינו שם). וכאן לא נחית רבינו אלא להשמיענו שלא נטעה ונאמר, שהמפיל שינו ועינו יוצא בשתיהן ואין כאן תשלומין כלל, כקושיית רבי זירא בבבא־קמא עד. עד: ואמנם במפיל שתי שיניו או סימא שתי עיניו "הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום", כמפורש במכילתא, ולכן השמיע לנו רבינו שהמפיל שינו וסימא עינו - אינו כמפיל שתי שיניים וסימא שתי עיניים, אלא יוצא לחירות ונותן לו דמי עינו, וכמו שאמר אביי בבבא־קמא שם: "תחת עינו ולא תחת עינו ושינו, תחת שינו ולא תחת שינו ועינו", אבל לא נחית להשמיענו למי שייך הקנס, אם לרב אם לעבד, וסמך על מה שכתב בפ"ד מהלכות חובל ומזיק שם, שספק הוא ואם תפס אין מוציאין מידו, ועיין כסף־משנה ורדב"ז]. 90) כגון סימא את עינו והפיל את שינו (ראה בבא־קמא שם). והוא־הדין לחסרו שנים מראשי איבריו שיוצא בראשון ונותן לו דמי השני.

טו. מִי[91] שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[92], וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[93], לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְרַבּוֹ[94] שֶׁחָבַל בּוֹ.

91) בבא־קמא צ. ברייתא, שזיהו אותה עם שיטת רבי אליעזר. 92) ראה להלן פ"ז הלכה ד. 93) יש להבין בחצי עבד וחצי בן חורין, מה לנו אם יוצא בראשי איברים או לא, הלא כל חצי עבד וחצי בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין (להלן פ"ז הלכה ז) אף זה שאינו יוצא בראשי איברים, ואף אם נפסוק שהוא יוצא בראשי איברים, לא יוציאנו בלי גט שחרור, שהרי כל היוצא בראשי איברים צריך גט שחרור (למעלה הלכה ד), ואם כן מה לנו אם חצי עבד וחצי בן חורין יוצא בראשי איברים או לא, הלא בין כה וכה צריך הוא גט שחרור? - הבדל גדול בדבר, שאם אינו יוצא בראשי איברים, כותב העבד שטר על חצי דמיו ונותן לאדון (להלן פ"ז שם), אבל אם יוצא בראשי איברים אינו צריך לכתוב שטר על חצי דמיו (רדב"ז). 94) שאין לו בו אלא חצי בלבד, והתורה אמרה "עבדו", והיינו עבדו המיוחד לו (בבא־קמא שם).

טז. עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל[95] - יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים, אִם חִסְּרָן הַבַּעַל, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. וְעַבְדֵי מְלוֹג[96] - אֵינָן יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים. לֹא אִם הִפִּיל הַבַּעַל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בָּהֶם אֶלָּא פֵּרוֹת[97]; וְלֹא אִם הִפִּילָה אוֹתָן הָאִשָּׁה[98], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְיֻחָדִין לָהּ[99].

95) שהבעל מקבל אחריות מלאה עליהם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א), והרי זה עבדו המיוחד לו (רדב"ז), כן יוצא מתוך הסוגיא בבבא־קמא פט: שלא דיברו אלא על עבדי נכסי מלוג כדלהלן, משמע שעבדי צאן ברזל הם שלו בלבד. 96) בבא־קמא שם. וראה הלכה אישות שם הערה ט. 97) וקנין פירות אינו כקנין הגוף (פ"ד מהלכות ביכורים הלכה ו), ואפילו אם הוא כקנין הגוף, הרי גם לאשה חלק בהם, שהלא הגוף נשאר בידה, ואם כן אינו עבדו המיוחד לו. וראה בבא־קמא צ. ב'תוספות' ד"ה רבי מאיר. 98) אע"פ שהגוף שלה. 99) כרבי אליעזר, שם.

יז. יְצִיאַת הָעֶבֶד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם[100] וּבְכָל זְמָן[101]. וְאֵין דָּנִין בּוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין סְמוּכִין[102], מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס[103]. לְפִיכָךְ, הָעֶבֶד שֶׁאָמַר לְרַבּוֹ: הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי וְסִמֵּיתָ אֶת עֵינִי, וְהָאָדוֹן אוֹמֵר לוֹ[104]: עָשִׂיתִי זֶה - פָּטוּר[105]. שֶׁאִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְהוֹצִיאוֹ לַחֵרוּת בְּלֹא עֵדִים. שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר[106]. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[107], שֶׁכָּל מוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר מִלְּשַׁלְּמוֹ.

100) בין בארץ ובין בחוצה לארץ. 101) בניגוד לעבד עברי שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (למעלה פרק א' הלכה י). 102) איש מפי איש עד משה רבינו (פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה א). [ואעפ"כ כתב למעלה שיציאת עבד בראשי איברים נוהגת בכל זמן, שלפי שיטתו יתכן שבכל זמן יהיו בתי דינים סמוכים, אם יסכימו עלהם כל החכמים שבארץ ישראל, כמו שכתב בהלכות סנהדרין שם הלכה יא]. 103) כן מבואר בבבא־קמא עד: ובשבועות לו: וכל זה לענין הדין, שאינם יכולים לדון אלא אם הם סמוכים, אבל אם העבד תפס ומחזיק בעצמו כבן חורין - יצא לחירות, כמפורש בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז, שתפיסה מועילה בקנס אפילו בזמן שאין סמוכין [וראה להלן פ"ח הלכה ד, והערה כה]. 104) בכ"י תימן: "אומר לא", ובדפוס רומי: "אומר לו לא". והיינו שנשבע שלא הפיל שינו ולא סימא עינו, וכן כתב בכסף־משנה. ומקור הלכה זו במשנה שבועות שם, וראה בפ"ח מהלכות שבועות הלכה ב. 105) מקרבן שבועה. 106) ואם כן, לא הפסידו ממון בשבועתו. 107) פרק א הלכה ה.

יום שני כ' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שחרור עבד כנעני, ולא נשלמו ההלכות.

1 **א. הַכּוֹתֵב[2] גֵּט שִׁחְרוּר לְעַבְדּוֹ, וְזָכָה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי**
2 **אַחֵר, וְאָמַר: זְכֵה[3] בְּגֵט זֶה לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי - יָצָא**
3 **לַחֵרוּת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ; שֶׁזָּכִין**
4 **לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[4]. אֲבָל אִם אָמַר: תְּנוּ גֵט זֶה**
5 **לְעַבְדִּי - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[5], וְלֹא יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת**
6 **עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ[6]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: תְּנוּ גֵט זֶה**
7 **לְעַבְדִּי, וָמֵת - לֹא יִתְּנוּ לְאַחֵר מִיתָה[7].**

2) קידושין כב: וגיטין יא: כחכמים ולא כרבי מאיר. 3) כיון שהשתמש בביטוי זה: "זכה", כוונתו לזכות לו מיד. וראה להלן לענין הביטוי "תן". 4) כלל מפורסם בתלמוד, והוא בגיטין שם במשנה ובעוד כמה מקומות. 5) גיטין שם. וכחכמים ולא כרבי מאיר. 6) יוצא מתוך ההלכה המבוארת להלן. 7) שהרי אינו משוחרר עד שיבוא הגט לידו, ומכיון שמת, אין גט שחרור לאחר מיתה. מקור הלכה זו בגיטין יג. במשנה. ובכדי ליישב את הסתירה בין משנה זו למשנה הקודמת, שם יא: שלדברי חכמים אם אמר תנו גט שחרור זה לעבדי אינו יכול לחזור בו, מפני שזכות הוא לו, כתב הרי"ף שאינו יכול לחזור בו - אינו משוחרר עד שיגיע הגט לידו. וכל זה באומר "תנו", שכיון שלא אמר "זכו", בוודאי אינו רוצה לשחררו אלא משעה שיתנו השטר לידו, אבל אם אמר "זכו" - זכו לו מיד. וזוהי דעת רבינו. וראה ברש"י לגיטין ט:. ובמשנה שם יג. חזר בו ופירש אחרת, וראה ב'תוספות' ט: ד"ה לא יתנו.

8 **ב. הַכּוֹתֵב בִּשְׁטָר[8]: עָשִׂיתִי פִּלּוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ**
9 **נַעֲשָׂה פִּלּוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין**
10 **- הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת. כָּתַב בִּשְׁטָר: אֶעֱשֶׂנּוּ בֶּן חוֹרִין**
11 **- לֹא יָצָא לַחֵרוּת[9].**

8) גיטין מ: בברייתא. כפירושו של רבי יוחנן שם. 9) שזהו לשון עתיד, שהוא מבטיח לעשותו בן חורין, ולא שעושה אותו מיד. וכדעת חכמים בברייתא שם ולא כרבי.

12 **ג. הָאוֹמֵר[10]: עָשִׂיתִי פִּלּוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, וְהוּא**
13 **אוֹמֵר: לֹא עֲשָׂאַנִי - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זִכָּה לוֹ עַל יְדֵי**
14 **אַחֵר[11]. אָמַר[12]: כָּתַבְתִּי גֵּט שִׁחְרוּר וְנָתַתִּי לוֹ, וְהוּא**
15 **אָמַר: לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה**
16 **עֵדִים[13], וַהֲרֵי זֶה עֶבֶד עַד שֶׁיְּשַׁחְרְרֶנּוּ בְּפָנֵינוּ.**

10) ברייתא שם. 11) ואין כאן הודעת בעל־דין מצד העבד, כדלהלן, כי הרי העבד לא ידע כלל משחרור זה. ויש אומרים כי הוא משוחרר בוודאות, ומצאנו לשון "חוששין" שהיא בתורת ודאי ('תוספות' שם ד"ה חיישינן). ויש שכתבו כי כן דעת רבינו ("קר תפארת', ועיין שם בהערות). 12) ברייתא שם. 13) שכיון שאומר שכתב ונתן לו, והוא אומר שלא קיבל - הודאת העבד כמאה עדים. והודאת הנותן אינה חשובה כי סבור לפעמים שקיבל והוא לא קיבל ('תוספות' שם ד"ה הודאת).

17 **ד. מִי[14] שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: פִּלּוֹנִית שִׁפְחָתִי אַל**
18 **יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהּ יוֹרְשַׁי - הֲרֵי זוֹ שִׁפְחָה כְּשֶׁהָיְתָה[15],**
19 **וְאָסוּר לַיּוֹרְשִׁים לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ[16], מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוָה**
20 **לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת. וְכֵן[17] אִם אָמַר: עֲשׂוּ לָהּ קֹרַת רוּחַ**
21 **- כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין וְאֵין מִשְׁתַּעְבְּדִין בָּהּ אֶלָּא**
22 **בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָּהּ[18]. צִוָּה וְאָמַר: שַׁחְרְרוּהָ -**
23 **כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחְרֵר אוֹתָהּ[19].**

14) שם מ. וכרבי אמי ורבי אסי בתשובתם למימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, ושרבי יוחנן הסכים להם מתוך שתיקה. 15) שאין זה לשון שחרור. 16) אבל בניה - עבדים. 17) שם, מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. 18) אבל אין כופין את היורשים לשחררה, אף־על־פי שהיא דורשת זאת מהם. ודעת רש"י שם, שאם לא נתקררה דעתה עד שישחררוה - כופים אותה לשחררה. 19) שמצוה לקיים דברי המת.

24 **ה. בְּשִׁשָּׁה[20] דְּבָרִים שָׁוִין שַׁחְרוּרֵי עֲבָדִים לְגִטֵּי**
25 **נָשִׁים, וּבִשְׁאָר דְּבָרִים הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל הַשְּׁטָרוֹת[21].**
26 **וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁשָּׁה[22]: פְּסוּלִים בְּעַרְכָּאוֹת[23] שֶׁל עוֹבְדֵי**
27 **כּוֹכָבִים[24]. וּכְשֵׁרִין בְּעֵד כּוּתִי[25]. וּצְרִיכִין כְּתִיבָה לְשֵׁם**
28 **הַמְשֻׁחְרָר[26] עַצְמוֹ. וְאֵין נִכְתָּבִין בִּמְחֻבָּר. וְאֵין**
29 **חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה[27]. אֶחָד גִּטֵּי נָשִׁים**
30 **וְאֶחָד שַׁחְרוּרֵי עֲבָדִים שָׁוִין לְמוֹלִיךְ וּלְמֵבִיא.**
31 **[28]כֵּיצַד? כָּל הַשְּׁטָרוֹת[29] הָעוֹלִים בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי**
32 **כּוֹכָבִים - כְּשֵׁרִים, בְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים**
33 **בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה[30], חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשַׁחְרוּרֵי**
34 **עֲבָדִים[31].**

20) מקור הדברים בגיטין ט. במשנה ובברייתא, ושם ט: וי. בסוגיית הגמרא, וראה להלן הערה כו. 21) היינו, לענין רישום לעדים שאינם יודעים לחתום, שלא התירו אלא בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות, אבל לא בשאר שטרות ולא בשחרורי עבדים (שם י: ברייתא של רשב"ג. וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה כג). 22) כולם מפורשים להלן בדברי רבינו. 23) בבתי משפט. 24) כשחותמיהם עדים גוים. 25) [כן צריך להיות (ראה להלן), וכן בכ"י תימן ובדפוסי רומי וויניציאה, ובדפוסים חדשים הדפיסו בטעות: "עכו"ם"]. וכותים הם הגויים שהושיב מלך אשור בשומרון (מלכים־ב יז, כד) והתגיירו, ודינם כגרים גמורים (בבא־קמא לח:) אלא שאין בקיאים בדקדוקי מצוות. וראה להלן שאחר־כך גזרו עליהם ועשאום כגויים. 26) בכ"י תימן: "המשוחרר". וכעין זה ב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן רסז סעיף מה: "המשתחרר". 27) הלכה זו היא טעם להלכה הקודמת, ש"כשרים בעד כותי", ואעפ"כ מנה רבינו ששה דברים ששווים שחרורי עבדים לגטי נשים, שסוף־סוף יש כאן שש הלכות. 28) [כאן צריך להעמיד את סימן ההלכה, ולא להלן לפני המלים "כל שטר". וכ"ה בכ"י תימן]. 29) גיטין י:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במשנה כדעת תנא־קמא ולא כרבי שמעון, והמדובר בשטרי מכר, שהקנין נגמר ע"י הכסף, והשטר אינו אלא לראיה בלבד (גמרא שם). 30) פרק כז הלכה א. 31) וכיוצא בהם: שטרות שגופם קנין, כגון שטרי מתנה, ראה בהלכות הלוואה שם.

1 **ו. כָּל שְׁטָר[32] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אֲפִלּוּ עֵד אֶחָד כּוּתִי -**
2 **פָּסוּל[33], חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שֶׁהֵן**
3 **כְּשֵׁרִין בְּעֵד אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְעֵד אֶחָד כּוּתִי[34]. וְהוּא**
4 **שֶׁיִּהְיֶה כּוּתִי חָבֵר[35]. וּבַזְּמַן הַזֶּה[36], שֶׁהַכּוּתִים כְּעוֹבְדֵי**
5 **כּוֹכָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם[37], אָנוּ לְמֵדִין מֵהֶן לַצְּדוֹקִים[38].**
6 **שֶׁהַצְּדוֹקִים בַּזְּמַן הַזֶּה כְּמוֹ כּוּתִים בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, קֹדֶם**
7 **שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם.**
8 **בְּגֵט אִשָּׁה[39] הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב לָהּ - לִשְׁמָהּ; וּבְגֵט**
9 **שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: אוֹ חֵפְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ[40] - עַד**
10 **שֶׁיִּכְתֹּב לִשְׁמָהּ. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב וְנָתַן -**
11 **מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא נְתִינָה, יָצָא הַכּוֹתֵב בִּמְחֻבָּר**
12 **וְאַחַר כָּךְ קָצַץ, שֶׁהֲרֵי מְחֻסָּר קְצִיצָה וּנְתִינָה[41]; וּבְגֵט**
13 **שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: נִתַּן לָהּ[42] - לֹא יִהְיֶה מְחֻסָּר אֶלָּא**
14 **נְתִינָה. אֶחָד[43] גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים אֵינָן**
15 **חוֹתְמִין עֵדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טַעַם**
16 **הַדָּבָר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין[44].**

32) גיטין י. במשנה. 33) [שחשודים הם על עדות שקר (רש"י שם). כלומר, לחתום אף על מה שלא ראו]. 34) שהרי אין העדים חותמים בגט אלא זה בפני זה, ורואה הוא כי הכותי הזה חותם על מה שראה, ולא הזכיר רבינו מה שאמרו בגמרא שם שהישראל חתם לבסוף אלא פסק כדעת הירושלמי (גיטין שם), שאפילו אם חתם כותי בסוף כשר, וראה לחם־משנה. וב'מרכבת המשנה' כתב שכן גם דעת רב פפא בבבלי שם. וכן נראה בחידושי הרמב"ן שם]. 35) [כלומר, שידוע הוא לחבר, שאם אינו ידוע לחבר, הרי הוא בחזקת עם־הארץ (ברכות מז:), ועם־הארץ פסול לעדות (פסחים מט: וקידושין מ:) שהוא בחזקת רשע ועובר על רוב העבירות (פי"א מהלכות עדות הלכה א). ואעפ"כ אין להכשירו בשאר שטרות, שסוף־סוף כותי הוא, וחשוד לחתום על מה שלא ראה. ולפי הדיעה הראשונה בגמרא לא חששו שמא משקר הוא, אלא שמא עם־הארץ הוא, ולכן כשחתם הישראל בסוף ונתברר שהכותי חבר, שוב אין כאן שום חשש. אבל לפי תירוצו של רב פפא חששו שמא משקר הוא, ולזה אין תקנה, אפילו אם חתם הישראל בסוף - שמא חתם הכותי על מה שלא ראה, ולעומת זה אין לנו בכך שום בירור שאינו עם־הארץ, כיון שלא חתם הישראל בסוף, ולפיכך כתב רבינו: "והוא שיהיה כותי חבר", כלומר שידוע הוא לחבר]. 36) אחר שמצאו להם דמות יונה בהר גריזים שהיו עובדים אותה (חולין ו. ופ"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י). 37) חולין שם. 38) תלמידי צדוק ובייתוס שאינם מאמינים בתורה שבעל־פה, וראה בפ"ד מהלכות שחיטה הלכה טז. 39) תוספתא גיטין פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 325, 19). 40) ולמדו גזירה־שוה "לה" "לה", "מה "לה" האמור להלן (בגט אשה) לשמה, אף "לה" האמור כאן (בשחרור העבד) - לשמה" (תוספתא שם). 41) גיטין כא: 42) צריך להיות: "לא ניתן לה", וכן הוא בסמ"ג (לחם־משנה). ולמדו כן בגזירה־שוה "לה" "לה" מגט אשה, כמו שכתבנו למעלה (מרכבת־המשנה, ועיין לחם־משנה). 43) גיטין שם מימרא של רב פפא. 44) פ"א הלכה כד.

17 **ז. וְכֵיצַד שָׁוִין בְּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא?[45] שֶׁהַמֵּבִיא[46] גֵּט**
18 **שִׁחְרוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב**
19 **וּבְפָנַי נֶחְתַּם[47]. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אִם אֵין עֵדִים מְצוּיִין**
20 **לְקַיְּמוֹ[48], וְאָמַר הַשָּׁלִיחַ: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם -**
21 **זֶהוּ קִיּוּמוֹ[49]; וְאִם בָּא הָאָדוֹן וְעִרְעֵר אַחַר כָּךְ - אֵין**
22 **מַשְׁגִּיחִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים[50]. כְּשֵׁם[51]**
23 **שֶׁהָאִשָּׁה עַצְמָהּ מְבִיאָה גִּטָּהּ וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְקַיְּמוֹ[52],**
24 **הוֹאִיל וְהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; כָּךְ הָעֶבֶד[53] שֶׁשִּׁטָּר**
25 **שִׁחְרוּר יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ. וּכְשֵׁם**
26 **שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם, אִם הִתְנָה**
27 **עָלֶיהָ[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[55]; כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁהֵבִיא**
28 **גֵּט וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם - נֶאֱמָן עַל אוֹתוֹ**
29 **הַדֶּרֶךְ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם.**

45) שם ט. במשנה. 46) שם ב. במשנה. וראה בפ"ז מהלכות גירושין הלכה א והלכה ה. 47) ששיירות מצויות שם, וימצאו עדים לקיימו. 48) ראה בהלכות גירושין שם הלכה ח. 49) בגט אשה האמינו לעד אחד, כדי שלא תשאר עגונה (גיטין ג.). ובעבד כדי להתירו בבת חורין ולהכניסו בעול כל המצוות ('תוספות' שם ט. ד"ה שוו). 50) הלכות גירושין, שם הלכה ז. 51) גיטין כג: המשנה, וכן הוא בפ"ז מהלכות גירושין הלכה כד. 52) כלומר, לומר בפני נכתב ובפני נחתם. 53) אין זה מפורש בגמרא, ולמדה רבינו מן הסברא, שאף דין זה בכלל מה שאמרו (שם ט. במשנה) "אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים - שוו למוליך ולמביא" (כסף־משנה). 54) שלא תתגרש אלא עם הבאת הגט לבית־דין פלוני, שאז דינה ככל השלוחים (גיטין כד.). 55) פ"ז מהלכות גירושין, הלכה כג.

30 **ח. כָּל הַכָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט הָאִשָּׁה[56] - כָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט**
31 **הָעֶבֶד[57]. וְהָעֶבֶד[58] מְקַבֵּל גֵּט לַחֲבֵרוֹ[59] מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל**
32 **חֲבֵרוֹ, אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל[60]. הַכּוֹתֵב[61] שְׁטָר**
33 **אֵרוּסִין לִשְׁפְחָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהּ: צְאִי בּוֹ**
34 **לַחֵרוּת וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ - אֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן**
35 **שִׁחְרוּר, וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[62] וְלֹא מְשֻׁחְרֶרֶת.**

56) הכל כשרים לכך חוץ מן הגוי והעבד (וראה להלן לענין גט שחרור) והחרש והשוטה והקטן (גיטין כג. במשנה, ופ"ו מהלכות גירושין הלכה ו). 57) אף זה נלמד ממה שאמרו (שם ט. במשנה) ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים (כסף־משנה). 58) שלענין גט אשה אינו נעשה שליח, כמבואר למעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (שם כג:). 59) גט שחרור לעבד־כנעני אחר (גיטין שם), שכשם שיכול לקבל גט שחרור לעצמו, כן יכול לקבל לאחר. 60) היינו, כששניהם עבדים של אותו אדון, ואחד מקבל בשביל השני

- אינו יכול לקבל בשבילו, לפי שידו כיד רבו, והרי זה כאילו לא יצא עוד השטר מרשות האדון. ואין זה דומה לעבד המקבל בעצמו את השחרור, שאז אנו אומרים: "גיטו וידו באים כאחד" (למעלה פ"ה הלכה ג). 61) גיטין מ. ברייתא וכחכמים, ולא כרבי מאיר. 62) כיון שאינה משוחררת אינה מקודשת, שאין קידושין תופסין בשפחה (קידושין סו: - 'יקר תפארת').

יום שלישי כ"א מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) ביאר בו עוד כמה דיני שחרור, והמשחרר חצי עבד ודיני חצי עבד וחצי בן חורין.

1 **א. גֵּט[2] שֶׁחְרוּר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנוֹ דָּבָר הַכּוֹרֵת[3] בֵּינוֹ**
2 **לְבֵין אֲדוֹנָיו[4], וְלֹא יִשָּׁאֵר לָאָדוֹן בּוֹ זְכוּת. לְפִיכָךְ,**
3 **הַכּוֹתֵב[5] לְעַבְדּוֹ: עַצְמְךָ[6] וְכָל נְכָסַי קְנוּיִין לָךְ, חוּץ**
4 **מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ חוּץ מִטַּלִּית פְּלוֹנִית[7] - אֵין זֶה**
5 **כּוֹרֵת[8], וְהַגֵּט בָּטֵל; וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ גֵּט - אֵין הָעֶבֶד**
6 **מְשֻׁחְרָר, וְלֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
7 **בָּזֶה.**

2) גיטין ט. מימרא של רב אשי. 3) חותך באופן סופי ומוחלט. 4) כמו שאמרו בגט אשה (פרק א מהלכות גירושין הלכה א). 5) פאה פרק ג משנה ח והובאה בכמה מקומות בתלמוד. 6) במשנה שם: "הכותב כל נכסיו לעבדו - שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין". אך לפי הטעם דלהלן ש"אין זה כורת", אין הבדל בין הכותב "כל נכסיו" סתם, לבין הכותב "עצמך וכל נכסי", וראה להלן בדעת רש"י. 7) כן אמרו בבבא בתרא קמט: שמה שאמרו במשנה "שייר קרקע כל שהוא" הוא לאו דווקא, והוא הדין לשייר מטלטלין. 8) אף על פי שאין ספק בשיור זה, שוודאי אין כוונתו לשייר לעצמו את העבד, אף על פי כן כיוון שיש איזה שיור שהוא בגט, אינו גט. ורש"י שם ט. דיבור המתחיל התם, פירש, שכל הריעותא בשיור הוא שמא נתכוון לשייר את העבד ואמנם אם אמר מפורש "עצמך ונכסי" אין השיור מקלקל שהרי וודאי אין כוונתו לעבד.

8 **ב. עֶבֶד[9] שֶׁהֵבִיא גֵּט, וְכָתוּב בּוֹ: עַצְמְךָ וּנְכָסַי קְנוּיִין**
9 **לָךְ - עַצְמוֹ קָנָה[10], וַהֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין; אֲבָל הַנְּכָסִים**
10 **לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו, כִּשְׁאָר**
11 **הַשְּׁטָרוֹת. וְכֵן[11] אִם הָיָה כָּתוּב בּוֹ: כָּל נְכָסַי[12] קְנוּיִין**
12 **לָךְ - קָנָה עַצְמוֹ, וְלֹא קָנָה הַנְּכָסִים עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַגֵּט**
13 **בְּחוֹתְמָיו. שֶׁחוֹלְקִים הַדִּבּוּר[13] וְאוֹמְרִים: עַצְמוֹ קָנָה,**
14 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶאֱמָן לְהָבִיא גֵּט שֶׁחְרוּרוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
15 **לְקַיְּמוֹ; אֲבָל הַנְּכָסִים, שֶׁאֵין אָדָם קוֹנֶה אוֹתָם אֶלָּא**
16 **בִּרְאָיָה בְּרוּרָה, לֹא יִקְנֶה אוֹתָם עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר.**

9) שם ח: בברייתא. 10) שהרי עבד המביא גיטו, נאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואינו צריך לקיימו (למעלה פרק ו הלכה ז). 11) שם, בעייה שנפתרה על ידי רבא. 12) שכאן אין שני דיבורים נפרדים, והכל, קניין העבד והנכסים, כלול בדיבור אחד. 13) תרגום עברי למונח התלמודי הידוע: "פלגינן דיבורא" (שם).

17 **ג. הַמְשַׁחְרֵר[14] שְׁנֵי עֲבָדִים בִּשְׁטָר אֶחָד - לֹא קָנוּ**
18 **עַצְמָן, אֶלָּא כּוֹתְבִין שְׁטָר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[15].**
19 **לְפִיכָךְ[16], הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לִשְׁנֵי עֲבָדָיו בִּשְׁטָר אֶחָד**
20 **- אַף עַצְמָן לֹא קָנוּ. וְאִם[17] כָּתַב בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת - קָנוּ,**
21 **וּמְשַׁחְרְרִין זֶה אֶת זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁכָּתַב**
22 **בְּכָל שְׁטָר מִשְּׁנֵיהֶם: כָּל נְכָסַי נְתוּנִים לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי**
23 **עֲבָדַי; אֲבָל[18] אִם כָּתַב: חֲצִי נְכָסַי לְפְלוֹנִי עַבְדִּי,**
24 **וַחֲצִי נְכָסַי לְפְלוֹנִי עַבְדִּי - אַף בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת לֹא קָנוּ**
25 **כְּלוּם. שֶׁהָעֶבֶד מִכְּלַל נְכָסִים, וַהֲרֵי שִׁיֵּר בּוֹ[19] חֶצְיוֹ,**
26 **וְאֵין זֶה שִׁחְרוּר; וְכֵיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר, לֹא קָנָה מִן**
27 **הַנְּכָסִים כְּלוּם.**

14) גיטין מב. 15) שכשם שבאשה נאמר "וכתב לה ספר כריתות" ודרשו: "לה ולא לה ולחברתה" (גיטין פז. ופרק ד מהלכות גירושין הלכה יט) כמו כן בגט שחרור של עבד (רש"י שם מב. דיבור המתחיל בשטר אחד). 16) ברייתא שם. 17) שם בשקלא וטריא, וכפירוש השני. 18) המשך הברייתא שם, ולפי הפירוש השני. 19) והרי יש שיור בשטר של כל אחד ואחד. וראה להלן הלכה ד.

28 **ד. הַמְשַׁחְרֵר[20] חֲצִי עַבְדּוֹ בִּשְׁטָר - לֹא קָנָה הָעֶבֶד**
29 **חֶצְיוֹ, וַהֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּשֶׁהָיָה. אֲבָל אִם שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ**
30 **בְּכֶסֶף, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח חֲצִי דָּמָיו עַל מְנָת לְשַׁחְרֵר חֶצְיוֹ**
31 **- קָנָה, וְנִמְצָא חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. בַּמֶּה**
32 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשִּׁחְרֵר חֶצְיוֹ בִּשְׁטָר וְהִנִּיחַ חֶצְיוֹ;**
33 **אֲבָל[21] אִם שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ וּמָכַר חֶצְיוֹ, אוֹ שֶׁשִּׁחְרֵר חֶצְיוֹ**
34 **וְנָתַן חֶצְיוֹ בְּמַתָּנָה, הוֹאִיל וְיָצָא הָעֶבֶד כֻּלּוֹ מֵרְשׁוּתוֹ[22]**
35 **- קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ, וַהֲרֵי זֶה חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן**
36 **חוֹרִין. וְכֵן[23] עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, וְשִׁחְרֵר אֶחָד מֵהֶן**
37 **חֶלְקוֹ, בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בִּשְׁטָר - קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ[24],**
38 **וַהֲרֵי הוּא חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין.**

20) שם מא: בברייתא, כחכמים ולא כרבי, וכפירושו של רבה, שהמדובר בשטר, מפני שלמדו מגט אשה שאינה מתגרשת לחצאין. 21) שם מה. מימרא של רבה. 22) והמדובר כגון שמכר חציו או נתן חציו לפני ששיחרר חציו, באופן שבשעת השחרור לא היה שום שיור לעצמו, או כגון שכתב כל זה בשטר אחד (כסף משנה בשם הר"ן). 23) שם מא: מב. מימרא של רבינא. 24) שהרי לא שייר בחלקו כלום.

39 **ה. הַכּוֹתֵב[25] לְשִׁפְחָתוֹ מְעֻבֶּרֶת: הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין**
40 **וּוְלָדֵךְ עֶבֶד - דְּבָרָיו קַיָּמִין[26]. הֲרֵי[27] אַתְּ שִׁפְחָה וּוְלָדֵךְ**
41 **בֶּן חוֹרִין - לֹא אָמַר כְּלוּם, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁמְּשַׁחְרֵר**
42 **חֶצְיָהּ.**

25) קידושין סט. בברייתא. וכחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. 26) והוולד, עבד. ואין לזה דין של משחרר חצי עבד שדווקא אם משחרר הוולד ומשאיר השפחה, הרי זה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"משחרר חצייה" כבסמוך, שלא אמרו אלא "עובר ירך אמו", כלומר, העובר נמשך אחרי האם, אבל לא אמרו "אם ירך עוברה", שהאם אינה נמשכת אחרי וולדה (רדב"ז ולחם משנה). 27) תמורה כה: ברייתא שהיא הפוכה מדברי רבינו, אלא ששם בשקלא וטריא העמידוה כרבי, הסובר שאפשר לשחרר חצי עבד, ורבינו לשיטתו, שפסק כחכמים.

1 **ו. שִׁפְחָה[28] חֲרוּפָה[29], אִם רָצָה לְשַׁחְרֵר חֶצְיָהּ הַנִּשְׁאָר**
2 **וְתֵעָשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה[30] - הֲרֵי זֶה מְשַׁחְרֵר[31] בֵּין**
3 **בְּכֶסֶף בֵּין בִּשְׁטָר, שֶׁאַף[32] הַכֶּסֶף גּוֹמֵר שִׁחְרוּרָהּ[33].**

28) גיטין מג: 29) זו שחצייה שפחה וחצייה בת חורין שקדשה עבד עברי (פרק ד מהלכות אישות הלכה יז) וכן כתב הראב"ד כאן. 30) לבעלה הראשון, העבד העברי, וכרבי זירא בשם רב נחמן ולא כרב יוסף בר חמא בשמו (גיטין שם) ועיין בהלכות אישות שם הלכה טז. 31) שאין כאן שום שיור בשחרור, שהרי אין לו בה אלא חצייה. 32) גיטין לט: כרבי, שנפסקה הלכה כמותו ולא כרבי שמעון. 33) להוציא מדברי רבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא ש"שטר גומר בה ואין הכסף גומר בה" (שם לט:) וכן פסק שם רבי יוחנן, שאין הלכה כרבי שמעון.

4 **ז. מִי[34] שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, הוֹאִיל וְאֵינוֹ**
5 **מֻתָּר לֹא בְּשִׁפְחָה[35] וְלֹא בְּבַת חוֹרִין[36] - כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ**
6 **וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוֹתֵב שְׁטָר עָלָיו בַּחֲצִי**
7 **דָּמָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֶבֶד, מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ**
8 **מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה[37]; אֲבָל הַשִּׁפְחָה[38] - תִּשָּׁאֵר**
9 **כְּמוֹת שֶׁהִיא[39], וְעוֹבֶדֶת אֶת רַבָּהּ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמָהּ**
10 **יוֹם אֶחָד[40]. וְאִם נָהֲגוּ בָּהּ[41] הַחוֹטְאִים מִנְהַג הֶפְקֵר -**
11 **כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ לְשַׁחְרֵר, וְכוֹתֵב עָלֶיהָ שְׁטָר בַּחֲצִי**
12 **דָּמֶיהָ.**

34) שם מא: משנה כבית שמאי, שאף בית הלל הודו להם. 35) מפני שיש בו צד חירות. 36) מצד העבדות שבו, "והלא לא נברא העולם אלא לפרייה ורבייה" (במשנה שם). 37) פרק ט"ו מהלכות אישות הלכה ב. 38) שאין האשה מצווה על פרייה ורבייה (הלכות אישות שם). 39) גיטין מג: 40) שם מא. במשנה לגבי עבד לדברי בית הלל. 41) שם מג: ולח. לח: ולהלן פרק ט הלכה ו.

13 **ח. מִי[42] שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, שֶׁעָמַד רַבּוֹ**
14 **וְהִקְנָה חֶצְיוֹ לִבְנוֹ הַקָּטָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְפּוּ אוֹתוֹ בֵּית**
15 **דִּין לְשַׁחְרְרוֹ - מַעֲמִידִין בֵּית דִּין לַקָּטָן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס,**
16 **וְכוֹתֵב[43] לוֹ הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס גֵּט שִׁחְרוּר, וְכוֹתֵב לוֹ שְׁטַר**
17 **חוֹב בַּחֲצִי דָּמָיו. וְאִם נִצְטָרֵךְ הַקָּטָן בָּעֶבֶד, וְיֵשׁ לוֹ**
18 **גַּעְגּוּעִין עָלָיו - מַפְלִיגִין[44] אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ בְּמָעוֹת,**
19 **שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל קָטָן קָרוֹב[45] אֵצֶל מָעוֹת.**

42) גיטין מ. מימרא של רב פפא על רקע עובדה מסויימת. 43) שם נזכר בלשון סתמית: "וכתב", ולא צויין מי כותב, ולדעת רבינו והיא דעת הרי"ף ועוד ראשונים, הכוונה לאפוטרופוס, שהוא הכותב. ואף על פי שאין אפוטרופוס רשאי להוציא עבדים לחירות (גיטין נב. ופרק יא מהלכות נחלות הלכה ח) - כיוון שעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן, הפקירוהו בית דין ונתנוהו לאפוטרופוס לשחררו (תוספות שם מ: דיבור המתחיל וכתב). 44) מרחיקין. 45) בכתב יד תימן: "קרובה".

20 **ט. שְׁכִיב מְרַע[46] שֶׁכָּתַב[47] כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ, וְעָמַד[48]**
21 **- חוֹזֵר[49] בַּנְּכָסִים, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בָּעֶבֶד; שֶׁהֲרֵי יָצָא**
22 **עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין[50].**

46) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן, וראה למעלה פרק ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה כב. 47) כדין שכיב מרע בלי קניין. 48) והבריא. 49) כדין שכיב מרע (הלכות זכייה שם הלכה יד). 50) ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה (הלכות זכייה שם הלכה ב) ואין גט שחרור לאחר מיתה (למעלה פרק ו הלכה א) - תקנת חכמים היא שלא יחזור בעבד, מאחר שיצא עליו שם בן חורין, ובוודאי הייתה כן גם כוונת האדון, כדעת חכמים, שישוחרר מעכשיו.

יום רביעי כ"ב מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דין המוכר עבד כנעני לגוי או לחוצה־לארץ ולסוריא, ועבד שברח, והמפקיר עבדו.

23 **א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים - יָצָא בֶּן**
24 **חוֹרִין[3]; וְכוֹפִין[4] אֶת רַבּוֹ לַחֲזֹר וְלִקְנוֹתוֹ מִן הָעוֹבֵד**
25 **כּוֹכָבִים עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְכוֹתֵב[5] לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר**
26 **וְיוֹצֵא. וְאִם לֹא רָצָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמָכְרוֹ אֲפִלּוּ**
27 **בַּעֲשָׂרָה בְּדָמָיו - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ יָתֵר[6]. וּקְנָס זֶה[7]**
28 **אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ וְדָנִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין מֵמְחִין[8].**
29 **וְאִם[9] מֵת הַמּוֹכֵר - אֵין קוֹנְסִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְהַחֲזִיר**
30 **אֶת הָעֶבֶד לְשִׁחְרוּר[10].**

2) גיטין מג: משנה וברייתא. 3) שם. ורוצה לומר, שיצא בן חורין משעבודו של האדון היהודי, אבל לא משעבודו של הגוי, אלא כופים את האדון הראשון לפדותו מהגוי והוא יוצא לחירות, וכן אם ברח מן הגוי יצא לחירות (כסף־משנה בשם רש"י). וראה להלן שצריך גט שחרור. וכן מצאנו גם במפקיר עבדו (להלן הלכה יג), שיצא לחירות וצריך גט שחרור. 4) שם מד. מימרא של רבי יהושע בן לוי, וכפי הלשון השני שם. 5) שם מג: בברייתא. 6) שם מד. שעשרה דוקא. 7) [לפדותו עד עשרה בדמיו. אבל אם ברח - יצא לחירות, שכן הוא בכל הקנסות, שאע"פ שאין דנין אלא בב"ד מומחין - אם תפס אין מוציאין מידו (פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יז), וכאן תפוש העבד בעצמו (וראה למעלה פ"ה הלכה יז בכסף־משנה שם, ולהלן הלכה ד בלחם־משנה). ויש חולקים על זה וסוברים, שקנס שקנסו חכמים לעשות סייג לתורה, דנין בכל בתי הדין אע"פ שאינם מומחים (רא"ש שם סימן מא). אבל יש ראיה לדברי הרי"ף ורבינו, ממה שאמרו בבבא־קמא כז: בקנס של רכובה שלוש ובעיטה חמש, שאין גובין אותו בבבל אע"פ שאינו אלא מדרבנן. וראה ביאורי הגר"א לחושן־משפט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סימן א, ס"ק כה]. 8) סמוכים. כבכל הקנסות (הלכות סנהדרין שם הלכה ח, ולמעלה פרק ה שם), כן כתב הרי"ף שם בשם גאון. 9) בעיא שנפשטה שם מד: 10) [כלומר, לפדותו. אבל אם ברח יצא לחירות, שקנס זה היה על האב מיד בעת המכירה, כמו שכתבו ה'תוספות' בגיטין מד: ד"ה לחוצה לארץ].

1 **ב. לָוָה[11] עַל עַבְדּוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: אִם קָבַע לוֹ**
2 **זְמַן וְאָמַר לוֹ: אִם הִגִּיעַ זְמַן פְּלוֹנִי וְלֹא אֲשַׁלֵּם לְךָ,**
3 **תִּקְנֶה גּוּף עֶבֶד זֶה - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת מִיָּד[12]; וְאִם**
4 **אָמַר לוֹ: תִּקְנֶה מַעֲשֶׂה יָדָיו - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[13].**
5 **גְּבָאוֹ[14] עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּחוֹבוֹ[15], אוֹ שֶׁבָּאוּ עַל הָאָדוֹן**
6 **מְצָרִים וּבִקְשׁוּ לְהָרְגוֹ, וּפָדָה עַצְמוֹ מִיָּדָן בְּעַבְדּוֹ -**
7 **לֹא יָצָא לַחֵרוּת, מִפְּנֵי שֶׁנִּלְקַח מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ[16].**

11) שם מג: בברייתא. 12) כן יוצא מתוך השקלא־וטריא שם. 13) כן מפורש בסוגיא שם, שאם לא אמר לו: תקנה גופו, אלא: סירותיו (=מעשה ידיו) - לא קנסוהו. 14) שם מד. בברייתא. 15) חוב שהגיע לו מישראל, בלי שזה משכן לו את העבד. 16) ואין כאן מקום לקנס.

8 **ג. מָכַר[17] עַבְדּוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדֵי[18] הַמֶּלֶךְ אוֹ מִגְּדוֹלָיו,**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מֵהֶם - יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת,**
10 **מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בְּמָמוֹן אַחֵר[19].**

17) מימרא של רב, שם. 18) זהו פירושו של רבינו למילה: "פרהנג" שם, וראה ברש"י ו'תוספות' שם. 19) שם בגמרא.

11 **ד. מְכָרוֹ[20] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, מְכָרוֹ חוּץ**
12 **מִמְּלַאכְתּוֹ[21], חוּץ מִן הַמִּצְוֹת[22], חוּץ מִשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים**
13 **טוֹבִים[23] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִשְׁתַּחְרֵר אוֹ לֹא**
14 **נִשְׁתַּחְרֵר. לְפִיכָךְ, אִם תָּפַס הָעֶבֶד כְּדֵי דָמָיו[24] לְרַבּוֹ[25],**
15 **כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן לַחֵרוּת מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין**
16 **מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[26].**

20) שם מד. בעיות שלא נפתרו. 21) כלומר, שלא ישתעבד בו, שלא מכרו אלא להשיאו לשפחתו להוליד וולדות (כסף־משנה בשם רש"י). 22) כלומר, שלא יתבטל מן המצוות שחייב בהן העבד. 23) שאינו מופקע משמירת שבת ויום־טוב. 24) [נראה מזה, שאע"פ שקנסו אותו עד עשרה בדמיו (למעלה הלכה א) - לא אמר רבינו כאן "אין מוציאין מידו" אלא "כדי דמיו", אבל יותר מכדי דמיו מוציאין מידו. ומכאן שמודה רבינו להראב"ד שבמקום שאין חסרון ממון אין תפיסה מועילה בקנס, ורק בכדי דמיו מועילה תפיסה, שמה שהגוי ירדנו בפרך ויכחישו מממונו זהו החסרון (ראה להלן), אבל ביחס ליותר מכדי דמיו אין כאן חסרון. וראה בגליון מהרש"א ליו"ד סימן רסז פ]. 25) כלומר: מרבו. 26) ומכל־שכן שאם ברח מן הגוי, שיצא לחירות (ראה למעלה הערה ב). שהרי הוא תפוס בעצמו (ראה למעלה הערה ו). שאם לא כן, מה מועיל אם יפדה עצמו מן הגוי, הרי משועבד הוא לרבו ראשון? וראה בלחם־משנה ובביאורי הגר"א ליו"ד סימן רסז ס"ק קנד. והראב"ד חולק על עצם הדין, וסובר שלא מועילה תפיסה בקנס (בבא־קמא טו: ופ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז) אלא למי שחסרו ממון, [ונראה שמקורו מזה שלא מצאנו בגמרא שמועילה תפיסה בקנס אלא בחצי נזק של שור תם (בבא־קמא טו: ופד.) שיש בהם חסרון כיס אלא שאינם שכיחים, ואילו בדבר שהוא שכיח ואין בו חסרון כיס (ראה שם פד:) - בזה לא מצאנו שתהא תפיסה מועילה]. וייתכן כי גם רבינו מודה לו בזה (ראה למעלה הערה כג), אלא שהוא סובר שמה שהגוי רודה בו בפרך יותר מרבו ישראל ומכחישו בגופו ובממונו, אין לך חסרון גדול מזה (כסף־משנה בשם מגדל־עוז), וראה להלן הלכה ז והערה מא.

17 **ה. אֶחָד מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹבֵד עֲבוֹדָה**
18 **זָרָה, אוֹ שֶׁמְּכָרוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב[27], אֲפִלּוּ לְכוּתִי[28] - הֲרֵי**
19 **זֶה יָצָא לַחֵרוּת. מָכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל מוּמָר[29] - הֲרֵי זֶה**
20 **סָפֵק. לְפִיכָךְ, אִם תָּפַס כְּדֵי דָמָיו מֵרַבּוֹ רִאשׁוֹן, כְּדֵי**
21 **לָצֵאת בָּהֶן מִיַּד הַמּוּמָר - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[30].**

27) שם, בעיא שנפתרה. והוא גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה־זרה. 28) שם בעיא שלא נפתרה. ברם רבינו, כנראה, מדבר על כותי שאחרי הגזירה, ואז נחשב לעכו"ם גמור (ראה למעלה פ"ו הלכה ו). והבעיא בגמרא היתה, ללא ספק, על הזמן שלפני הגזירה (כסף־משנה). 29) שם בעיא שלא נפתרה. 30) כמבואר למעלה בהלכה ד.

22 **ו. הַמּוֹכֵר[31] עַבְדּוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ - יָצָא בֶּן חוֹרִין[32];**
23 **וְכוֹפִין[33] אֶת רַבּוֹ הַשֵּׁנִי לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, וְאָבְדוּ**
24 **הַדָּמִים[34]. וּמִפְּנֵי[35] מָה קָנְסוּ כָּאן הַלּוֹקֵחַ לְבַדּוֹ?**
25 **שֶׁאִלּוּ לֹא לָקַח זֶה, לֹא יָצָא הָעֶבֶד לְחוּצָה לָאָרֶץ.**
26 **הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְסוּרְיָא[36], וַאֲפִלּוּ לְעַכּוֹ[37] - כְּמוֹכֵר**
27 **לְחוּצָה לָאָרֶץ[38].**

31) גיטין מג: במשנה. 32) קנסוהו חכמים על שהוציאו לחוצה לארץ (רש"י שם). [ולא קנסו אלא כשמכרו לחוצה לארץ, אבל אם יצא והוציאו לשם - לא קנסוהו, ראה להלן הערה מא). 33) שם מד: בברייתא: "וצריך גט שחרור". [ובגמרא שם בענין מוכר עבד בסוריא, מפורש: "וכופין אותו"]. 34) שם, מימרא של שמואל, וכמו שהסבירה רב יוסף. 35) שם מה. שאלת אביי ותשובת רב יוסף. 36) שם ח. בעיא שנפתרה. 37) שחציה בתחום ארץ ישראל ('תוספות' שם ב. ד"ה ואשקלון). 38) כן מדייק רבי חייא בר אבא מדברי רבי מאיר, במשנה שם ב. שעכו כחו"ל לענין מכירת עבדים.

28 **ז. בֶּן כֶּבֶל[39] שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְדַעְתּוֹ**
29 **לַחֲזוֹר[40], וְהִכְנִיסָהּ לוֹ אִשְׁתּוֹ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת[41] - הֲרֵי**
30 **אֵלּוּ סָפֵק, אִם הֵם כְּמִי שֶׁמָּכְרָה אוֹתָם לְחוּצָה לָאָרֶץ,**
31 **הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הַפֵּרוֹת, אוֹ אֵינָן כִּמְכוּרִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי**
32 **הַגּוּף שֶׁלָּהּ[42].**

39) שם מד: בעיא שנשארה בתיקו. 40) לחוצה לארץ. 41) של נכסי צאן ברזל שאחריותם עליו (ראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א). כן פירשו רש"י והמאירי, ועיין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אור־שמח. 42) שהרי אם גרשה או מת, הם חוזרים לאשה (רש"י שם). ומכאן שעל עצם הוצאתם לחוצה לארץ לא קנסוהו להוציאו לחירות, אם אין כאן מכירה לחוצה לארץ (מאירי שם). וכאן לא כתב רבינו שאם תפס העבד אין מוציאין מידו, כמו שכתב למעלה בהלכה ד, לפי ששם יש חסרון ממון. וכאן, שמכרו לישראל אין חסרון ממון ולא מועילה התפיסה (ראה למעלה הערה כה, ועיין באור־שמח).

1 **ח. עֶבֶד[43] שֶׁיָּצָא אַחַר רַבּוֹ לְסוּרְיָא, וּמְכָרוֹ שָׁם -**
2 **אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ[44]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[45] כְּשֶׁיָּצָא**
3 **רַבּוֹ עַל מְנָת שֶׁלֹּא לַחֲזֹר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם**
4 **דַּעַת רַבּוֹ לַחֲזֹר, וְיָצָא אַחֲרָיו, וּמְכָרוֹ שָׁם - יָצָא**
5 **לַחֵרוּת[46], וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְשַׁחְרְרוֹ.**

43) גיטין שם, ברייתא דרבי חייא. 44) לצאת לחירות עם המכירה לחו"ל, אחרי שמדעתו יצא ושלא על־מנת לחזור, ראה להלן. 45) כן בשקלא־וטריא שם. 46) מימרא של רבי אבהו שם בשם רבי יוחנן.

6 **ט. עֶבֶד[47] שֶׁאָמַר לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אֶת**
7 **רַבּוֹ לַעֲלוֹת עִמּוֹ, אוֹ יִמְכֹּר אוֹתוֹ לְמִי שֶׁיַּעֲלוּהוּ**
8 **לְשָׁם[48]. רָצָה הָאָדוֹן לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ יָכוֹל**
9 **לְהוֹצִיא אֶת עַבְדּוֹ, עַד שֶׁיִּרְצֶה[49]. וְדִין זֶה - בְּכָל זְמַן,**
10 **אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה[50] שֶׁהָאָרֶץ בְּיַד עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[51].**

47) כתובות קי: במשנה: "הכל מעלין לארץ ישראל", ואמרו בגמרא "הכל מעלין - לאתויי עבדים". ועיין רש"י שם שפירש באופן אחר. 48) כן פירש רבינו את המילה "מעלין": או הוא בעצמו יעלהו או ימכרהו לאחר ויעלהו. 49) שם אמרו שאפילו ברח מחו"ל לא"י אי־אפשר להוציאו (ראה להלן הלכה י), וכל־שכן אם לא היה מעולם בחוצה לארץ. 50) [כן נראה בגיטין מה. במעשה שעבד ברח מחוצה לארץ, ופסקו בו הלכה למעשה שיצא לחירות, ומעשה זה היה לפני רבי אמי, הרי שגם בזמן הזה נוהג דין זה]. 51) כן כתב בפ"ה בהלכות מלכים הלכה יב: לעולם ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה גויים - שכל היוצא לחוץ־לארץ כאילו עובד עבודה־זרה, ועיין בפי"ג מהלכות אישות הלכה יט.

11 **י. עֶבֶד[52] שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ - אֵין מַחֲזִירִין**
12 **לוֹ לְעַבְדּוּת. וְעָלָיו נֶאֱמַר[53]: לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל**
13 **אֲדֹנָיו. וְאוֹמֵר[54] לְרַבּוֹ, שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ גֵט שִׁחְרוּר, וְיִכְתֹּב**
14 **לוֹ שְׁטַר חוֹב בְּדָמָיו, עַד שֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ וְיִתֵּן לוֹ. וְאִם[55]**
15 **לֹא רָצָה הָאָדוֹן לְשַׁחְרְרוֹ - מַפְקִיעִין בֵּית דִּין שִׁעְבּוּדוֹ**
16 **מֵעָלָיו וְיֵלֵךְ לוֹ.**

52) גיטין שם. 53) כך דרש רבי אחי בר יאשיה, שם. 54) כן אמר רבי אמי, שם. 55) כך פסק רבי אמי במעשה שהיה, שם.

17 **יא. עֶבֶד זֶה[56] שֶׁבָּרַח לָאָרֶץ - הֲרֵי הוּא גֵּר צֶדֶק[57].**
18 **וְהוֹסִיף לוֹ הַכָּתוּב אַזְהָרָה אַחֶרֶת לְמִי שֶׁמְּאַנֶּה אוֹתוֹ,**
19 **מִפְּנֵי[58] שֶׁהוּא שְׁפַל רוּחַ יוֹתֵר מִן הַגֵּר, וְצִוָּה עָלָיו**
20 **הַכָּתוּב שֶׁנֶּאֱמַר: עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ**
21 **בַּטּוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ - זוֹ אַף הוֹנָיַת דְּבָרִים[59]. נִמְצָאתָ**
22 **לָמֵד, שֶׁהַמְּאַנֶּה אֶת הַגֵּר הַזֶּה - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין:**
23 **מִשּׁוּם וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[60], וּמִשּׁוּם וְגֵר לֹא**
24 **תוֹנֶה[61], וּמִשּׁוּם לֹא תּוֹנֶנּוּ. וְכֵן עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלֹא**
25 **תִלְחָצֶנּוּ[62], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הוֹנָיָה[63].**

56) ראה ב'מנחת חינוך' מצוה תקסט, כי המדובר לפני ששחררו אותו, ואז עוברים עליו על לאו ד"לא תוננו". 57) כן כתב ב'ספר המצוות' לא־תעשה רנה. 58) כן לשון רבינו גם ב'ספר המצוות' שם. 59) לשון 'ספרי', הביאו רבינו שם. 60) זה נאמר בכל ישראל, ואף הגר בכללם (ראה למעלה פי"ד מהלכות מכירה הלכה טו). 61) [בהלכות מכירה שם, הביא רבינו באונאת דברים בגר גם את הפסוק "אל תונו איש את אחיו" הנאמר באונאת ממון, לפי שבגר ישנה גם אונאת ממון בכל אונאת דברים, שעל־ידי אונאת דברים הוא מזיקו גם ממון (ראה שם בהערה סה בשם אור־שמח). ואולי עבד אף־על־פי שהוא בכלל "אחיך" (בבא־קמא פח. וראה למעלה פ"ה הלכה ה והערה מט) אינו בכלל אונאת ממון, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו (ראה למעלה הערה נה בשם ה'מנחת חינוך' שכאן מדובר לפני השחרור, אלא שלדעת ה'מנחת חינוך' שם, אף לפני השחרור הרי הוא כמופקר, עיין שם). והאור־שמח שם לא הרגיש בזה, ועיין לחם־משנה]. 62) [צריך עיון, שהרי פסוק זה עוסק באונאת ממון, כמפורש בהלכות מכירה, שם]. 63) בהלכות מכירה, שם.

26 **יב. הַקּוֹנֶה[64] עֶבֶד מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים סְתָם[65], וְלֹא**
27 **רָצָה לָמוּל וּלְקַבֵּל מִצְוֹת הָעֲבָדִים[66] - מְגַלְּגְּלִין עִמּוֹ**
28 **כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאִם לֹא רָצָה - חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ**
29 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ[67]. וְאִם הִתְנָה[68]**
30 **הָעֶבֶד עָלָיו תְּחִלָּה שֶׁלֹּא יִמּוֹל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ[69]**
31 **כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בְּגַיּוּתוֹ, וּמוֹכְרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ**
32 **לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְכֵן[70] עֶבֶד שֶׁמָּל וְטָבַל לְשֵׁם עַבְדּוּת,**
33 **וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל עַצְמוֹ לַגִּיסוּת[71], וְאֵין רַבּוֹ יָכוֹל**
34 **לְהוֹצִיאוֹ לֹא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּדִינֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם**
35 **- הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לִטֹּל דָּמָיו מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[72],**
36 **וְכוֹתֵב וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאוֹת[73] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי**
37 **שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם.**

64) יבמות מח: מימרא של רבי יהושע בן לוי וכתנא־קמא בברייתא ולא כרבי שמעון בן אלעזר. 65) שלא התנה עמו העבד תחילה שלא ימול, ראה להלן. 66) שהעבד חייב במצוות כנשים. 67) לפי שאסור לו לקיימו אצלו (פ"א מהלכות מילה הלכה ו, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ט). והמכירה לגוי או לחוצה לארץ אין בה איסור, לפי שעדיין לא מל ולא קיבל מצוות. 68) מימרא של רבין בשם רבי אילעאי, שם. 69) "ובלבד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח ויהיה כגר תושב - ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג" (פ"א מהלכות מילה, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה שם, ועיין כסף־משנה). 70) גיטין

מד. מימרא של רבי אמי. 71) חבורות של ליסטים. 72) אע"פ שבאופן אחר אסור למכור עבד לגוי. 73) בתי דין. ואע"פ שבזה הוא מחשיבם (רש"י).

יג. הַמַּפְקִיר[74] עַבְדּוֹ - יָצָא לַחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר[75]. וְאִם[76] מֵת הָאָדוֹן שֶׁהִפְקִירוֹ - הַיּוֹרֵשׁ כּוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר.

74) שם לח: מימרא של רב חייא בר אבין בשם רב, ושם לט. מימרא של עולא בשם רבי יוחנן. 75) וכופין את רבו על כך, כדלהלן הלכה יד (מאירי לח: עמוד 163). 76) שם מ. כרבינא, שנפסקה הלכה כמותו, ולא כאמימר.

יד. עֶבֶד[77] שֶׁבֵּרַח מִבֵּית הָאֲסוּרִין, אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ - יָצָא לַחֵרוּת; וְכוֹפִין[78] אֶת רַבּוֹ וְכוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר.

77) שם לח. מימרא של רב שמן בר אבא בשם רבי יוחנן, וכהסתייגות שהוסיפו בשקלא־וטריא לפי שיטת אביי. 78) כדי שיוכל לשאת ישראלית.

טו. עֶבֶד[79] שֶׁנִּשְׁבָּה: אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן - כָּל הַפּוֹדֶה אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וַהֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ; וְאִם[80] פְּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - הֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין. וְאִם לֹא נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן - הַפּוֹדֶה אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד נוֹטֵל פִּדְיוֹנוֹ מֵרַבּוֹ, וְחוֹזֵר לְרַבּוֹ; וְאִם פְּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - חוֹזֵר לְרַבּוֹ הָרִאשׁוֹן בְּלֹא כְּלוּם.

79) גיטין לז: במשנה, כדעת תנא־קמא וכפירושו של רבא. וכן כתב הרי"ף שם בשם גאון. 80) תוספתא גיטין פ"ג (הוצאת צוקרמנדל פ"ד עמ' 327,6) כתנא־קמא ולא כרבן שמעון בן גמליאל. ופירשוה הראשונים בשלא נתייאש ממנו, ולפיכך חוזר הוא לרבו.

טז. עֶבֶד[81] שֶׁעֲשָׂאוֹ רַבּוֹ אַפּוֹתִיקִי[82] לְבַעַל חוֹבוֹ, וְשִׁחְרְרוֹ - הֲרֵי זֶה מְשַׁחְרֵר[83], וְכוֹפִין[84] אֶת בַּעַל חוֹבוֹ לְשַׁחְרְרוֹ[85]. גַּם זֶה מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא יִפְגַּע בּוֹ לְאַחַר זְמַן וְיֹאמַר לוֹ: עַבְדִּי אַתָּה.

81) גיטין מ: במשנה. 82) לשון רבינו בפירוש המשניות: "מילה מורכבת, פה תקנה", כלומר, שאין בעל החוב גובה אלא ממנו. 83) מימרא של רבא (שם), שהשחרור מוציא מידי שעבוד. 84) משנה, שם. 85) אבל המשחרר חייב לשלם לבעל חוב, שהרי גרם לאבד ממונו (פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא).

יז. עֶבֶד[86] שֶׁהִשִּׂיאוֹ רַבּוֹ[87] בַּת חוֹרִין[88], אוֹ שֶׁהִנִּיחַ[89] לוֹ רַבּוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ[90], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ[91] לִקְרוֹת שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין[92] בְּסֵפֶר תּוֹרָה בִּפְנֵי צִבּוּר, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בָּהֶן אֶלָּא בֶּן חוֹרִין[93] - יָצָא לַחֵרוּת[94], וְכוֹפִין[95] אֶת רַבּוֹ לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר. וְכֵן אִם נָדַר נֶדֶר שֶׁכּוֹפִין עָלָיו אֶת הָעֲבָדִים[96], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְדָרִים[97], וְאָמַר לוֹ רַבּוֹ: מוּפָר לְךָ[98] - יָצָא לַחֵרוּת[99]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא כָּפָה אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִכְפּוֹתוֹ, גִּלָּה דַעְתּוֹ שֶׁהִפְקִיעַ שִׁעְבּוּדוֹ. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן, וְהוֹצִיא דְּבָרִים מִפִּיו שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ עָלָיו שִׁעְבּוּד כְּלָל, וְשֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְדָבָר זֶה - שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא כָּתַב. אֲבָל אִם לָוָה[100] מֵעַבְדּוֹ, אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין בִּפְנֵי רַבּוֹ אוֹ שֶׁקָּרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בִּפְנֵי רַבּוֹ וְלֹא מִחָה בּוֹ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[101].

86) שם לט: ומ. מימרא של רב אשי בשם רבי. 87) כלומר, עזר לו לישא אשה, כן הוא שם מ. 88) עבד אסור בה, ולא היה האדון מכשיל את העבד באיסור, אם לא שכוונתו עתה לשחררו. ואע"פ שעדיין מעוכב הוא גט שחרור, ועדיין אסור הוא בבת חורין עד שיקבל גט שחרור - בכל זאת קל יותר האיסור במעוכב גט שחרור מבעבד גמור (אור־שמח, וכן איתא במאירי). 89) שם, מימרא של רבי יהושע בן לוי, לפי מה שפירשה רבה בר רב שילא. 90) שאין דרך העבדים להניח תפילין, שהרי מצות־עשה שהזמן גרמא היא (רש"י ו'תוספות' שם). [ולא אמרו כן אלא בתפילין שבראש, שעליהם נאמר (דברים כח, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - "אלו תפילין שבראש" (ברכות ו.), אבל תפילין של יד דינם ככל מצות־עשה שהזמן גרמא שאין העבד יוצא על ידן לחירות, כמו שכתבו ה'תוספות' שם]. 91) שם בברייתא נאמר שאם קרא שלשה פסוקים בבית־הכנסת בפני רבו לא יצא לחירות, אבל למד כן רבינו מדין תפילין, שכשם שבתפילין חילקו בין הניח בעצמו לבין הניח לו רבו, כמו כן יש לחלק בקריאה בין קרא בעצמו לבין אמר לו רבו לקרוא (כסף־משנה). 92) שאין העולה לתורה בציבור קורא פחות משלשה פסוקים (פי"ב מהלכות תפלה הלכה ג). 93) שאין לקרוא עבדים כנענים לתורה (הגהות מיימוניות הלכות תפלה שם, הלכה יז אות ט). 94) כלומר, גילה דעתו בפעולה זו שהוא משחררו, כמו שכתב רבינו להלן. והרי זה כאילו הפקירו, ועיין אור־שמח. 95) שם מ. בסמיכות למימרת רבי לפי גירסת הרי"ף. 96) כלומר, נדרים שחלים על העבד ושיכול הרב לכפותו על ביטולם. 97) פ"ב מהלכות נזירות הלכה יח. 98) לשון הפרה בעבד אינה יעילה, כי רק הבעל והאב מפירים ולא האדון, אך יש בזה גילוי דעת מצד האדון כי אינו רוצה לכפותו. 99) נזיר סב: במשנה: "היפר לעבדו, יצא לחרות ומשלים נזירותו". ולראב"ד גירסא ושיטה אחרת. 100) גיטין מ. 101) כיון שהעבד עשה כן בעצמו, ולא הרב.

יח. וְאָסוּר לְאָדָם לְלַמֵּד אֶת עַבְדּוֹ תּוֹרָה[102]. וְאִם לִמְּדוֹ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[103].

102) מימרא של רבי יהושע בן לוי, במס' כתובות כח. 103) נלמד מהמבואר למעלה, שדווקא אם אמר לו רבו לקרוא בספר תורה בפני ציבור יצא לחירות, אבל באופן אחר - לא. ראה כסף־משנה ולחם־משנה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יט. הַלּוֹקֵחַ[104] עֶבֶד מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְקָדַם הָעֶבֶד[105] וְטָבַל בִּפְנֵי רַבּוֹ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - יָצָא לַחֵרוּת[106]; שֶׁלֹּא בִּפְנֵי רַבּוֹ - צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[107]. לְפִיכָךְ[108] צָרִיךְ רַבּוֹ לְתָקְפוֹ[109] בַּמַּיִם.

104) יבמות מה: מו. מימרא של רב חמא בר גוריא בשם רב, וברייתא שם בענין בלוריא הגיורת. וראה בסמוך. 105) שעשה מעשה וחשב בלבו לשם חירות, בלי שאמר מפורש בפיו. 106) לפי שלגוי לא היה בעבד קנין הגוף אלא למעשה ידיו (לקמן פ"ט הלכה ה), ואת זה הקנה לישראל. וטבילת העבד לשם חירות מפקיעה את השעבוד, שכשם שהקדש מפקיע מידי שעבוד בעל חוב, כן מפקעת קדושת ישראל את שעבודו (גמרא שם). [ואע"פ שטבילה בלי מילה אינה מכנסת אותו לכלל ישראל (פי"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו) - כיון שהתחיל ונכנס קצת בדת יהודית (כעין זה כתב הרשב"א ביבמות עא. ד"ה אלא לאתויי, לענין מל ולא טבל) - יש בכוחה של התחלה זו להפקיע את השעבוד]. 107) מימרא של רבא שם, וכגירסת הרי"ף שם. 108) בכדי להקדים את העבד. 109) לתת עליו עול מלאכה בעת הטבילה כסמל השעבוד, שאז לא תועיל הכוונה והאמירה של העבד (רש"י שם ד"ה לתקפו).

כ. יִשְׂרָאֵל[110] שֶׁתָּקַף[111] עוֹבֵד כּוֹכָבִים קָטָן[112], אוֹ מָצָא תִּינוֹק עוֹבֵד כּוֹכָבִים[113], וְהִטְבִּילוֹ[114] לְשֵׁם גֵּר[115] - הֲרֵי זֶה גֵּר[116]; לְשֵׁם עֶבֶד - הֲרֵי זֶה עֶבֶד[117]; לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין[118] - הֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין[119].

110) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה א: "מצא וכו' תינוק מושלך, הטבילו לשום עבד את מוהלו לשום עבד, לשום בן חורין את מוהלו לשום בן חורין" (אור־שמח). [וכל הלכה זו נעתקה במדרש הגדול על הפסוק בשמות יב, מח, וראה במכילתא דרשב"י שם הוצ' רי"נ אפשטיין]. 111) [תקיפה היא בעל־כרחו של הקטן, וראה להלן בתינוק]. 112) שאין לו הורים, כעין מצא תינוק דלהלן. [וזכה בו על־ידי תקיפתו זו כזוכה מן ההפקר (ראה להלן פ"ט הלכה ד). ועיין לעיל פ"ה הלכה א, שעבד קטן נקנה במשיכה כמו בהמה. ודקדק לכתוב "קטן", לפי שגדול זוכה בעצמו, ואינו הפקר]. 113) [בתינוק אינו זקוק לתקיפה, בעל כרחו, אלא זוכה בו כבכל מציאה אחרת]. 114) הפיסקא "והטבילו לשם גר הרי זה גר", אינה בירושלמי שם. 115) היינו, שכיון בטבילה זו שיהיה גר, ועדיין ישאר בעבדותו ("יקר תפארת' להרדב"ז). 116) כלומר, הועילה טבילה זו, שאם תבוא אחריה מילה, יהיה גר גמור (ראה במגיד־משנה בפי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ה, שאם טבל קודם מילה - הרי זה גר). [ואע"פ שגר קטן מטבילין אותו על דעת בית־דין (פי"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ז) כיון שקנה אותו במשיכה או בחזקה הרי הוא שלו, ויכול לגיירו אפילו שלא על דעת בית־דין, בתנאי שיהיה הדבר לפני בית־דין ככל גירות (שם הלכה ו), ולפיכך, אע"פ שגר קטן שהטבילוהו על דעת בית־דין, יכול למחות כשהגדיל (כתובות יא. ופ"י מהלכות מלכים הלכה ג), מפני שכל תקפו של הבית־דין לא היה אלא מפני שזכות היא לו (כתובות שם, והלכות איסורי ביאה שם) - כאן, שזכה בו בקנין, רשאי לעשות בו כבממונו, ואפילו יהא זה לחובתו. ולפיכך אינו יכול למחות כשיגדיל, ועיין לחם־משנה. ומכיון שלא כיון לשחררו רשאי הוא להשתעבד בו ("יקר תפארת' להרדב"ז). ואע"פ שהגר אינו נקנה בעבד עברי (למעלה פ"א הלכה ב) - משתעבד בו כפועל שכיר]. 117) וצריך למולו לשם עבד, כבירושלמי הנ"ל. 118) [היינו, שכיון בטבילה זו גם לגירות וגם לשחרור, ראה למעלה הלכה יז, שכתב רבינו: "אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל - כופין אותו לכתוב לו גט שחרור", וכאן אינו צריך לכתוב שטר שחרור, מפני שאינו קנוי לו אלא למעשה ידיו, כל זמן שלא טבל, ראה להלן פ"ט הלכה ה בכסף־משנה, ועיין רשב"א ליבמות מה: ד"ה וקדם]. 119) כלומר, חוץ ממה שהוא גר, הרי הוא גם בן חורין, ואינו רשאי להשתעבד בו ("יקר תפארת' להרדב"ז). וצריך למוהלו לשם בן חורין להשלמת גירותו, כמפורש בירושלמי הנ"ל.

כא. גֵּר[120] שֶׁקָּדְמוּ עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְטָבְלוּ לְפָנָיו[121] - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין.

120) [כלומר, גוי שעומד להתגייר]. ומקור הלכה זו ביבמות שם. 121) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "בפניו", וכגירסת הרי"ף שם, ראה למעלה בהלכה יט. ועיין לחם־משנה שהעיר שזהו מה שכתב רבינו למעלה בהלכה יט, ומה חידש בהלכה זו?

יום חמישי כ"ג מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) כלל בו רבינו דין ישראל או גוי שבאו על שפחה כנענית, וקניין גוי בעבד, ושאסור לשחרר עבד כנעני ומותר לעבוד בו בפרך.

א. יִשְׂרָאֵל[2] שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שִׁפְחָתוֹ[3] - הֲרֵי זֶה הַוָּלָד כְּנַעֲנִי[4] לְכָל דָּבָר[5]; וְנִמְכָּר וְנִקְנֶה, וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ לְעוֹלָם, כִּשְׁאָר הָעֲבָדִים[6].

2) קידושין סו: במשנה, כי ולד שפחה כמותה, משום שנאמר (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" (שם סח:). 3) כן מפורש במכילתא שם: "הרב שבא על שפחתו שילדיה עבדים" (כסף־משנה). 4) בכ"י תימן: "עבד כנעני". 5) כלומר, אין חוששין כלל שמא שחררה, ואם מת בלא בנים תתייבם אשתו לאחיו, כי הוא אינו בנו כלל, כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות חליצה הלכה ד. ולא כדעת מקצת הגאונים שחששו ואסרו לה להתייבם (פ"י מהלכות גירושין הלכה יט) ועל־אחת־כמה שלא כדעת "יש מי שהורה" שוודאי שחררה (שם), ועיין לחם־משנה. 6) הכנענים.

ב. אֶחָד הַקּוֹנֶה עֶבֶד כְּנַעֲנִי מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ מִן גֵּר

תּוֹשָׁב, אוֹ מִן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא כָּבוּשׁ תַּחַת יָדֵנוּ,
אוֹ מֵאֶחָד מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת[7], יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ
לְיִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד, וַהֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר. וְכֵן
מוֹכֵר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם
אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם. וְכָל אֶחָד מֵאֵלּוּ
הֲרֵי הוּא כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר.

7) שאינן כבושות תחת ידינו. [ובכ"י תימן, נוסף כאן: "וכן גר תושב או הגוי שהוא כבוש תחת ידינו או אחד משאר האומות". ובספרים שלנו נשמטו הדברים על־ידי דילוג מחמת טעות הדומות "משאר האומות" - "משאר האומות", ולפי זה מפורש בדברי רבינו שאין הבדל בין קונה עבד מן הגוי לבין גוי המוכר עצמו לעבד, וכדעת רב אחא (יבמות שם) שלעולם אינו קונה גופו אלא אחרי טבילה, ולא כרב אויא הסובר (שם) שגוי הנמכר לישראל - גופו קנוי מיד. וראה להלן הלכה ה, ועיין בכסף־משנה שם ובלחם־משנה כאן].

ג. אֶחָד[8] מִן הָאֻמּוֹת שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁלָּנוּ[9]
- הֲרֵי הַבֵּן עֶבֶד כְּנַעֲנִי[10]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ
בְּאַרְצְכֶם[11]. אֲבָל הָעֶבֶד שֶׁלָּנוּ שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן
הָאֻמּוֹת - אֵין הַבֵּן עֶבֶד; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ
בְּאַרְצְכֶם, וְעֶבֶד אֵין לוֹ יַחַס[12].

8) יבמות עח: ברייתא שהובאה בסמיכות למימרא של רבי יוחנן. 9) שטבלה לשם שפחות (פט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). 10) שייך לאדון השפחה. וראה במכילתא דרשב"י פ' משפטים (שמות כא, ד) על הפסוק האשה וילדיה: "כל בנים שיולדת, בין ממנו (מן העבד עברי) בין ממקום אחר - הרי אלו עבדים". וראה ב'תורה שלמה' שם לסימן צג. 11) וגומר "והיו לכם לאחוזה", כלומר לעבדים. רוצה לומר, שאם אחד מבני התושבים הולידו משפחה שלכם, הרי הוולד עבד כנעני שלכם. 12) ואין זה "אשר הולידו". וכן מפורש ביבמות סב. הכל מודים בעבד שאין לו חייס (=יחס). אבל הגוי יש לו יחס (שם). וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות אישות הלכה ו. וכעצם הלכה זו, כתב רבינו גם בהלכות איסורי ביאה שם, שהבא מן העבד הרי הוא כאמו, והבא מן השפחה הרי הוא עבד. ואין לזה קשר עם מה שאמרו בקידושין סז: "באומות הלך אחר הזכר", ופסק כן רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק יב הלכה כא: ש"גר עמוני שנשא מצרית - הוולד עמוני. וגר מצרי שנשא עמונית - הוולד מצרי", ו"זה הכלל - באומות הלך אחר הזכר" - שכל זה אינו אלא בגויים שיש להם יחס, אבל בעבד שאין לו יחס - הלך אחר הנקבה, ועיין לחם־משנה.

ד. מֶלֶךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים[13] שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה, וְהֵבִיא
שְׁבִיָּה וּמְכָרָהּ; וְכֵן אִם הִרְשָׁה לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁיֵּלֵךְ
וְיִגְנֹב מֵאֻמָּה שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה, שֶׁיָּבִיא
וְיִמְכֹּר לְעַצְמוֹ; וְכֵן אִם הָיוּ דִינָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן
הַמֶּס - יִמְכֹּר, אוֹ מִי שֶׁעָשָׂה כָּךְ וְכָךְ אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה
- יִמָּכֵר; הֲרֵי דִינָיו דִּין, וְעֶבֶד הַנִּלְקָח בְּדִינִין אֵלּוּ -
הֲרֵי הוּא כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר.

13) יבמות מה: ומו.

ה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקָּנָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים לְעַבְדוּת - לֹא
קָנָה גּוּפוֹ, וְאֵין לוֹ בּוֹ אֶלָּא מַעֲשֶׂה יָדָיו[14]. אַף עַל פִּי
כֵן, אִם מְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל - הֲרֵי גּוּפוֹ קָנוּי לְיִשְׂרָאֵל[15].

14) ואם מכרו לישראל וקדם וטבל לשם בן חורין, יצא לחירות (למעלה פ"ח הלכה יט). 15) אם הטבילו לשם עבדות (כסף־משנה בפירוש השני), מה־שאין־כן בגוי עצמו, שאף אם הטבילו לשם עבדות לא קנהו לגופו.

ו. הָאִשָּׁה[16] קוֹנָה שְׁפָחוֹת, וְאֵינָהּ קוֹנָה עֲבָדִים, אֲפִלּוּ
קְטַנִּים[17], מִפְּנֵי הַחֶשְׁדּ[18]. וְאִם קָנְתָה אוֹתָם - הֲרֵי זוֹ
קָנְתָה גּוּפָם כָּאִישׁ. וְיֵרֵאֶה לִי, שֶׁאֵינָהּ אֲסוּרָה לִקְנוֹת
אֶלָּא עֶבֶד בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וּמִתֵּשַׁע וּלְמַעְלָה[19]. וְכֵן[20]
אָסוּר[21] לְאָדָם לְשַׁחְרֵר עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְכָל הַמְשַׁחְרְרוֹ -
עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ; וְאִם
שִׁחְרְרוֹ - מְשֻׁחְרָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22], וְכוֹפִין[23] אוֹתוֹ
לִכְתֹּב גֵּט שִׁחְרוּר בְּכָל הַדְּרָכִים[24] שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. וּמֵתָּר
לְשַׁחְרְרוֹ לִדְבַר מִצְוָה, אֲפִלּוּ לְמִצְוָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[26].
כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ עֲשָׂרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת[27] - הֲרֵי זֶה
מְשַׁחְרֵר עֲבָדוֹ וּמַשְׁלִים בּוֹ הַמִּנְיָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
בָּזֶה[28]. וְכֵן שִׁפְחָה[29] שֶׁנּוֹהֲגִין בָּהּ הָעָם מִנְהַג הֶפְקֵר,
וַהֲרֵי הִיא מִכְשׁוֹל לַחוֹטְאִים - כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ
וּמְשַׁחְרְרָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּנָּשֵׂא וְיָסוּר הַמִּכְשׁוֹל. וְכֵן כֹּל
כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

16) בבא־מציעא עא. בברייתא, וכתנא־קמא, שאינה יכולה לקנות לא עבריים ולא כנעניים, בניגוד לדעת רשב"ג, שמתיר לה לקנות עבדים כנעניים, וראה למעלה פ"א הלכה ב. 17) כן כתב רבינו בפרק כב מהלכות אסורי ביאה הלכה טז, וכן נראה בגמרא שם שחשבו לפרש הברייתא הנ"ל בעבדים עבריים, והרי שם נזכרו גם שפחות, וכידוע, אין שפחה עבריה נמכרת אלא בהיותה קטנה (ראה למעלה פ"ד הלכה א), ואם כן הוא־הדין שעבדים הנזכרים שם הם קטנים (הגר"א ביו"ד סימן רסז ס"ק מה) ועוד, שהרי אלמנה אסורה לגדל כלב מפני החשד (בבא־מציעא שם), ועבד קטן אינו פחות חשוד לענין זה מכלב (הגר"א באה"ע סימן כב ס"ק כה). 18) כן בגמרא שם: "אשה לאו אורח ארעא". 19) שבפחות מבן תשע - אינו ראוי לביאה (פ"א מהלכות אישות הלכה ג). ומכיון שאין כאן אלא חששא בלבד, לא החמירו לחשוש שמא יגדל ויבואו לידי עבירה (כסף־משנה), ויש מחמירים בזה ('טור'). 20) תיבת "וכן" אינה נוחה. שנראה שאין לה קשר עם מה שלמעלה (כסף־משנה. וראה להלן הערה כב). 21) גיטין לח. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. 22) למעלה פרק ה הלכות א־ג. 23) [כל הפיסקא הזאת תמוהה: הרי שחררו, ולמה צריך לכופו? ואם מדובר כשהפקירו, שזקוק הוא עוד לשחרור וכופין אותו על כך (למעלה פרק ח הלכה יג הערה עד) - מי הכריחו לדבר על הפקר ולא על שחרור ממש? ואמנם בכ"י בריטיש מוזיאום, חסרה כל הפיסקא הזו, ובכ"י אוקספורד חסרות המלים "וכופין אותו לכתוב גט שחרור".

ונראה שפיסקא זו שייכת למעלה בענין "האשה קונה שפחות ואינה קונה עבדים". ונשמטה שם ונכנסה בטעות כאן שלא במקומה (אלא שיש להגיה בה "וכופין אותה"). שכיון שיש חשד, כופים אותה לשחררה, כשם שכופין בשפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר, דלהלן (דלא כדעת ה'חינוך' (סוף מצוה שמז) שאסור לה לשחררן עיי"ש). ולפי זה מיושבת תיבת "וכן" (ראה למעלה הערה יט) שכשם שהתירו וכפו לשחרר בשפחה שיש בה חשד, כן התירו גם בכל דבר מצוה, וכמו כן בשפחה דלהלן]. 24) [צ"ל כבכל הדרכים]. 25) [למעלה פרק ח הלכה א והלכה ו, בדין המוכר עבדו לגוי או לחוצה־לארץ שכופין לשחררו]. 26) ברכות מז: וגיטין לח: "מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית־הכנסת ולא מצא עשרה, ושיחרר עבדו והשלימו לעשרה", וראה ברא"ש לברכות פ"ז סימן כ. 27) ציין רבינו מצוה זו כמו שמבואר שם שלא התירו אלא משום מצוה דרבים. ראה לחם־משנה. 28) תמהו בזה כמה ראשונים, איך יתכן שמצוה דרבנן תדחה מצות־עשה מן התורה? ויש שכתבו, שכל האיסור לשחרר עבד כנעני אינו אלא אם עושה כן לטובת העבד, ונגעו בזה משום "לא תחנם" שאסור לתת לו מתנת חינם, אבל אם עושה כן לצורך עצמו, כגון שצריך לו לצירוף מנין, אין בזה שום איסור (הר"ן בגיטין שם). 29) גיטין לח. כרבינא ולא כאביי. וראה למעלה פרק ז הלכה ז.

1 **ז. יָכוֹל[30] הָרַב לוֹמַר לְעַבְדּוֹ כְּנַעֲנִי: עֲשֵׂה עִמִּי וְאִינִי**
2 **זָנָךְ, אֶלָּא יֵלֵךְ וְיִשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים וְיִתְפַּרְנֵס מִן**
3 **הַצְּדָקָה; שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְהַחֲיוֹת הָעֲבָדִים**
4 **שֶׁבֵּינֵיהֶם[31]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲבָדָיו; שֶׁאֵין**
5 **בֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְדוֹלִים לִשְׁמֹר מָמוֹנָם, וְאִם לֹא**
6 **יַאֲכִיל לַעֲבָדָיו וַיַּשְׁקֵם כָּרָאוּי - הֵם יִבְרְחוּ אוֹ יָמוּתוּ,**
7 **וְאָדָם חָס עַל מָמוֹן עַצְמוֹ יָתֵר מִכָּל אָדָם. אֲבָל**
8 **עֲבָדִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּתוֹרַת נִכְסֵי מְלוֹג - חַיָּב**
9 **בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן[32], שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִכְנִיס אוֹתָם; שֶׁאִם לֹא**
10 **יָזוּן אוֹתָם - יָמוּתוּ וְיִבְרְחוּ, וַהֲרֵי אֵינוֹ חַיָּב**
11 **בְּאַחֲרָיוּתָן[33].**

30) שם יא: במשנה ושם יב: במסקנת הגמרא. 31) שם יב. "מי שמרחם על בני חורין, מרחם על העבדים", וראה ברש"י שם. 32) כן מפורש בבראשית־רבה פרשה מה: "ולה שפחה מצרית, שפחת מלוג היתה, והיה חייב במזונותיה" (אור־שמח). ויתכן כי דין עבדי מלוג, שהכניסה לו האשה, כדין האשה עצמה, שכשם שלאשה אין הבעל יכול לומר צאי מעשה ידיך למזונותיך (פי"ב מהלכות אישות הלכה ד), כך אינו יכול לומר כן לעבדי מלוג, ועיין ראב"ד ומגיד־משנה. 33) אבל בעבדים מנכסי צאן ברזל שחייב באחריותם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א) - אין הדין כן.

12 **ח. מֻתָּר לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי בְּפֶרֶךְ[34]. וְאַף עַל פִּי**
13 **שֶׁהַדִּין כָּךְ, מִדַּת חֲסִידוּת וְדַרְכֵי חָכְמָה, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם**
14 **רַחֲמָן וְרוֹדֵף צֶדֶק, וְלֹא יַכְבִּיד עֻלּוֹ עַל עַבְדּוֹ, וְלֹא**
15 **יָצֵר לוֹ, וְיַאֲכִילֵהוּ וְיַשְׁקֵהוּ מִכָּל מַאֲכָל וּמִכָּל מִשְׁתֶּה.**
16 **חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ נוֹתְנִין לָעֶבֶד מִכָּל תַּבְשִׁיל**
17 **וְתַבְשִׁיל שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין[35], וּמַקְדִּימִין מְזוֹן הַבְּהֵמוֹת**
18 **וְהָעֲבָדִים[36] לִסְעֻדַּת עַצְמָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: כְּעֵינֵי**
19 **עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם, כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ.**
20 **וְכֵן[37] לֹא יִבְזֵהוּ בַּיָּד, וְלֹא בִּדְבָרִים; לְעַבְדּוּת מְסָרָן**
21 **הַכָּתוּב, לֹא לְבוּשָׁה. וְלֹא יַרְבֶּה עָלָיו צְעָקָה וָכַעַס,**
22 **אֶלָּא יְדַבֵּר עִמּוֹ בְּנַחַת וְיִשְׁמַע טַעֲנוֹתָיו. וְכֵן מְפֹרָשׁ**
23 **בְּדַרְכֵי אִיּוֹב הַטּוֹבִים שֶׁהִשְׁתַּבַּח בָּהֶן: אִם אֶמְאַס**
24 **מִשְׁפַּט עַבְדִּי וַאֲמָתִי בְּרִבָם עִמָּדִי. הֲלֹא בַבֶּטֶן עֹשֵׂנִי**
25 **עָשָׂהוּ, וַיְכוֹנְנֵנוּ בָּרֶחֶם אֶחָד. וְאֵין[38] הָאַכְזְרִיּוּת וְהָעַזּוּת**
26 **מְצוּיָה אֶלָּא בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה;**
27 **אֲבָל זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהֵם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִשְׁפִּיעַ**
28 **לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה, וְצִוָּה אוֹתָם**
29 **בְּחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים - רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל.**
30 **וְכֵן בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁצִּוָּנוּ לְהִדַּמּוֹת**
31 **בָּהֶם[39], הוּא אוֹמֵר: וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו[40]. וְכָל**
32 **הַמְרַחֵם[41] - מְרַחֲמִין עָלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים**
33 **וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ[42].**

~ נקודות משיחות קודש ~

ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה"

ומשמע מדבריו שאף שינהג בדרכי החכמה אין זה מספיק, ובכדי לנהוג בעבד ברחמנות צריך גם לדרכי החסידות.

ויובן זה על פי מה שהוסיף הרמב"ם שהחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, ולכאורה מדוע הוסיף כאן בהמות לעבדים, ובפרט שהקדמת המזון לבהמות הוא דין ולא מדת חסידות, ואותו לומדת הגמרא מהפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" שהקדים הכתוב מאכל הבהמה.

ויש לומר שבזה שצירף הרמב"ם בהמות עם עבדים בא ללמד שהנהגתו בחסד וברחמים עם עבד כנעני היא בגדר מדת חסידות ולא רק מדרכי החכמה. כי הנה מצד השכל יכול האדון לחשוב שמכיון שתפקיד העבד לעשות כל העבודות גם הבזויות ביותר, הרי שאין להטות לו חסד כי בכך עלול לשכוח את מקומו ותפקידו, ולעניין זה לא תועיל גם מדת חסידות ורחמים כי הם רחמים מוגבלים מצד הנברא ואינם חלים על עבד כנעני בעניינים שיגרמו לו שלא לעבוד עבודתו.

לכך הוסיף הרמב"ם שחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות לסעודת עצמן, כי מובן ופשוט שאף מי שהוא רחום וחסדן ויתעורר לרחם על בעלי חיים, אין רחמיו עליו יותר מרחמיו על בני ביתו, וזה שהיו מרחמים על בהמותיהם אין זה מצד הרחמים הטבעיים אלא שזהו סוג אחר של רחמים.

וזהו מה שהוסיף כאן הרמב"ם "שהשפיע להם הקב"ה

טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל" שרחמים אלה אינם טבעיים אלא שהושפעו לישראל על ידי הקב"ה דרך התורה.

(על פי לקו"ש חל"ז ע' 72)

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה ... ולא יכביד עולו על עבדו.."

ולכאורה צריך להבין, אם הנהגה זו שלא להצר לעבדו היא מדרכי החכמה כמו שכתב בהלכה קודמת ש"אם לא יאכיל לעבדיו וישקם כראוי יברחו או ימותו ואדם חס על ממון עצמו" מדוע צריך גם הטעם של מדת החסידות הרי החכמה לבד מחייבת הנהגה זו, ובפרט שהקדים מדת החסידות לדרכי החכמה.

והביאור הוא: כדי להעלות על דעתו שגורם סבל מיותר לעבד ולא לחשוב שמצד טבעו הוא עבד ורגיל בכך, צריך למדת החסידות.

וכשיש בו מדת החסידות, מתייחס לעבד באופן אחר לגמרי, כפי שממשיך הרמב"ם: "וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהם אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד" ומתוך שמרגיש עניין זה, מבין גם מצד דרכי החכמה שאם יצר לו ולא יאכלהו וישקהו ימות או יברח.

וההוראה בעבודת ה' שלמדים מדברי הרמב"ם, שאפילו יהודי שנמצא במעמד ומצב של עבד כנעני ו"עבדא בהפקירא ניחא לי" הרי שמצד מדת החסידות ודרכי החכמה צריך הקב"ה להתנהג עמו מתוך רחמים וצדק להאכילו ולהשקותו מכל מאכל כו'.

ולא עוד אלא שצריך להקדים את מזונו של העבד, ועוד לפני שמתענג על עבודתם של ישראל - "קרבני לחמי לאשי ריח נחוחי" נותן ליהודי כל ענייני התענוג שלו ופשיטא שאינו מעבידו בפרך ח"ו.

(על פי 'יין מלכות' ספר קנין סימן כג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה בחוקים ומשפטים צדיקים – רחמנים הם על הכל".

אבל בהלכות איסורי ביאה (פ"ט הי"ז) כתב שרחמנים הם מטבעם ולא הזכיר שזה שייך לציווי התורה כי כאן הכוונה על הציווי להנהגה של רחמים עם עבדו, אבל בהל' איסורי ביאה הכוונה היא לרגש המצוי בלב איש הישראלי, ולכן לא הזכיר ציווי התורה.

(על פי לקו"ש ח"ל ע' 64 הע' 40)

34) ראה למעלה פ"א הלכה ו, מה היא עבודת פרך. וכתב בכסף־משנה שכן משמע, שמותר לעבוד בפרך בעבד כנעני, מזה שלא הזהירה התורה על עבודת פרך אלא בעבד עברי. [וכן מפורש בספרא (בהר פרשה ז הלכה ב־ג): "לא תרדה בו בפרך, שלא תאמר לו החם הכוס הזה והוא אינו צריך, הצין לי את הכוס וכו' עדור תחת הגפן וכו'. שמא תאמרו הואיל ואסרת לנו את כל אלו, במה נשתמש? תלמוד־לומר "ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגויים"]. 35) בירושלמי (בבא־קמא פרק ח הלכה ד): "רבי יוחנן אכל קופד (=בשר) ויהיב לעבדיה (=ונתן לעבד כנעני שלו), שתי חמרא (=שתה יין) ויהיב לעבדיה, וקרי אנפשיה הלא בבטן עושני עשהו - הבא במידת רחמים". 36) בברכות מ. "אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר ואכלת ושבעת". ואע"פ שעבדים לא נזכרו שם - למד כן רבינו מן הסברא, והסתמך על הפסוק בתהלים שהביא. 37) נדה מז. מימרא של שמואל. 38) ביצה לב: מימרא של שבתאי בר מרינוס: "כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם וכו' בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו". 39) לפי הכלל הידוע: מה הוא רחום, אף אתה רחום וכו'" (שבת קלג: ופ"א מהלכות דיעות הלכה ו). 40) [ראה בבבא־מציעא פה. שפסוק זה מדבר גם בבעלי־חיים]. 41) שבת קנא: ברייתא בשם רבי גמליאל ברבי. 42) ולא הביא רבינו את הצד השלישי של הברייתא: "וכל שאינו מרחם וכו'" כדי לסיים בדבר טוב.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת עֲבָדִים
נִגְמַר סֵפֶר שְׁנַיִם עָשָׂר, וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן.
וּמִנְיָן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה שִׁבְעִים וְחֲמִשָּׁה: הִלְכוֹת מְכִירָה - שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה - שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁכֵנִים - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין - עָשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֲבָדִים - תִּשְׁעָה פְּרָקִים.

יום שישי כ"ד מרחשון ה'תשפ"ג
אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב, בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר
וְהוּא סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:
א. הִלְכוֹת שְׂכִירוּת. ב. הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן. ג. הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה. ד. הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן. ה. הִלְכוֹת נְחָלוֹת.

הִלְכוֹת שְׂכִירוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) דִּין[1] שָׂכִיר וְשׁוֹמֵר שָׂכָר. ב) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ[2]. ג) שֶׁלֹּא יְאַחֵר שְׂכַר שָׂכִיר אַחַר זְמַנּוֹ[3]. ד) שֶׁיֹּאכַל[4] הַשָּׂכִיר

מִן הַמְחֻבָּר שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ[5]. ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְחֻבָּר בִּשְׁעַת מְלָאכָה[6]. ו) שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הַשָּׂכִיר בְּיָדוֹ יָתֵר עַל מַה שֶּׁיֹּאכַל. ז) שֶׁלֹּא יַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) שנצטווינו לדון (שמות כב, ט). 2) דברים כד, טו. 3) שם. 4) שירשה בעל הבית לשכיר לאכול (שם כג, כה־כו). 5) ונגמרה מלאכתו. 6) ולא נגמרה מלאכתו [בכתב־יד תימן הנוסחא: "שלא בשעת גמר מלאכה"].

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר ארבעת סוגי השומרים שנאמרו בתורה ואחריות השמירה המוטלת עליהם.

א. אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים נֶאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה[2], וּשְׁלֹשָׁה דִינִין יֵשׁ לָהֶם[3]. וְאֵלּוּ הֵן הָאַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין: שׁוֹמֵר חִנָּם[4], וְהַשּׁוֹאֵל[5], וְנוֹשֵׂא שָׂכָר[6], וְהַשּׂוֹכֵר[7].

2) שמות כב, ו־יד. 3) ששניים מהם - נושא שכר והשוכר - דין אחד להם (בבא מציעא צג.) כמבואר בסמוך הלכה ב. 4) שקיבל עליו לשמור בחינם (שם כב, ו־ח. בסמוך בהלכה ב יתבאר, שפרשה זו בשומר חינם נאמרה). 5) שם יג־יד. 6) שומר שקיבל עליו לשמור בשכר (שם ט־יב. בהלכה ב יתבאר שפרשה זו בשומר שכר נאמרה). 7) שם יד.

ב. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה דִינִין שֶׁלָּהֶן: שׁוֹמֵר חִנָּם, שֶׁנִּגְנַב הַפִּקָּדוֹן מִמֶּנּוּ אוֹ אָבַד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נֶאֱנַס הַפִּקָּדוֹן אֹנֶס גָּדוֹל[8], כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבֵּית - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שֶׁשָּׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין[9], וּפָטוּר[10]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְגוֹ׳, וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים[11]. הַשּׁוֹאֵל - מְשַׁלֵּם הַכֹּל, בֵּין שֶׁאָבַד הַדָּבָר הַשָּׁאוּל אוֹ נִגְנַב בֵּין שֶׁאֵרְעוֹ אֹנֶס גָּדוֹל מִזֶּה[12], כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הַבְּהֵמָה הַשְּׁאוּלָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבֵּית; שֶׁכָּךְ כָּתוּב בְּשׁוֹאֵל: וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם[13]. נוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ הַשּׂוֹכֵר - שְׁנֵיהֶם דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן[14]: אִם נִגְנַב אוֹ אָבַד הַדָּבָר הַשָּׂכוּר אוֹ שֶׁנָּטַל שָׂכָר עַל שְׁמִירָתוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִים[15]; וְאִם אֵרְעוֹ אֹנֶס גָּדוֹל מִזֶּה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבֵּית אוֹ נִטְרְפָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁבָּעִין שֶׁנֶּאֱנְסָה, וּפְטוּרִין[16]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה, שְׁבוּעַת יְיָ וְגוֹ׳; וּכְתִיב: אִם גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ, יְשַׁלֵּם לְבְעָלָיו וְגוֹ׳[17]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[18]: שׁוֹמֵר חִנָּם - נִשְׁבָּע עַל הַכֹּל. וְהַשּׁוֹאֵל - מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל, חוּץ מִן הַמֵּתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19]. נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר - מְשַׁלְּמִין אֶת הָאֲבֵדָה וְאֶת הַגְּנֵבָה, וְנִשְׁבָּעִין עַל הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה וּמֵתָה וּטְרֵפָה, אוֹ שֶׁאָבַד הַדָּבָר בִּסְפִינָה שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם[20], אוֹ נִלְקַח בְּלִסְטִים מְזֻיָּן[21], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר אֲנָסִין הַגְּדוֹלִים[22].

8) גמור. 9) ולא פשע בשמירתו, ששומר חינם שלא שמר כראוי חייב לשלם אפילו באונס גמור. וכן נשבע שארעו כך וכך ואינו ברשותו, ושלא שלח יד (פירוש, שלא השתמש בו לצורך עצמו) קודם שארעו המאורע הפוטר אותו (בבא מציעא ו.). ראה פרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. 10) מלשלם (שבועות מד:). 11) ואמרו חז"ל (בבא מציעא מא:) שאלוהים - זה בית דין, וקריבה זו לשבועה היא [בתורה לא נתפרש שבשומר חינם הכתוב מדבר כאן ולמדו זאת חז"ל (שם צד:) ממה שחייבה התורה בפרשה זו את השומר בשבועה כשנגנב או אבד ופטרתו מלשלם, ובפרשה שנייה (שם ט־יב) חייבה התורה בתשלומים על גניבה ואבידה, ומסתבר ששומר חינם - שאין לו כל הנאה משמירתו - הוא שפטור מלשלם, והפרשה השנייה המחייבת לשלם בגניבה ואבידה - בשומר שכר]. 12) מגניבה ואבידה. 13) לא נתפרש בתורה שהשואל חייב בגניבה ואבידה ולמדוהו חז"ל (שם צה.) מקל וחומר משומר שכר - שפטור משבורה ומתה וחייב בגניבה ואבידה (כמבואר בסמוך), שואל שחייב בשבורה ומתה, אינו דין (לא כל שכן) שחייב בגניבה ואבידה. "וזה הוא קל וחומר שאין עליו תשובה". וכן למדוהו חז"ל (שם) ממה שכתוב וכי ישאל בוא"ו, וא"ו זו מחברת פרשה זו עם הפרשה שקדמה לה ומוסיפה, שהשואל מתחייב גם באונסים נוסף על חיובי גניבה ואבידה שנאמרו בפרשה שקדמה לה. 14) כרבי יהודה (שם פ:), שהשוכר - שלא פורש דין שמירתו בתורה - דינו כשומר שכר. מפני ששניהם נהנים במה שהפיקדון נמצא ברשותם - השומר שכר מקבל שכר בעד שמירתו והשוכר משתמש בו לצורכו - לפיכך דינם שווה. 15) שהשומר שכר חייב באחריות על כל מאורע שיארע לפיקדון ואשר יש לייחסו לחיסרון בשמירה - והרי הגניבה או האבידה בידו היה למנוע אילו ישב ושמרו כל היום. 16) שהרי אין ביד השומר למנוע אונסים אלו ואפילו אונס שבוייה אי אפשר למנוע מבלי שיסתכן, ולא הטילה תורה על השומר שמירה הכרוכה בסכנה. 17) וכתוב "הטריפה לא ישלם". ואבידה שלא נתפרשה בתורה למדוה חז"ל (שם צד:) בקל וחומר מגניבה: מה גניבה שקרובה לאונס - משלם, אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן. כלומר, קרוב יותר לייחס את האבידה לחיסרון בשמירה, מגניבה שנגנבה על ידי אחרים והשומר שמרו כדרך השומרים, ואם הוא חייב בגניבה, מפני שהיה בידו למנוע על ידי שמירה מעולה, קל וחומר שחייב על האבידה. [נתבאר למעלה שהפרשה המחייבת את השומר בגניבה ואבידה - בשומר שכר נאמרה]. 18) ממה שאמרנו אתה למד, שחלוקת דיניהם כך הוא. במורה נבוכים חלק ג פרק מב מסביר רבינו דיני "ארבעה שומרים" וזה לשונו: ואופני היושר בו מבואר, והוא, ששומר חינם, שאין תועלת בו כלל בזה העניין, ואמנם הוא גומל חסד - הוא פטור מן הכול. וכל נזק שיארע בו הוא מכיס בעל הממון, ושואל שהתועלת כולה שלו, ובעל הממון הוא הגומל אותו חייב בכול, וכל הנזקים המתחדשים הם מכיס השואל. אבל נושא שכר והשוכר - כל אחד משניהם, רצוני לומר השומר ובעל הממון, משתתפים בתועלת. ולזה נחלקו הנזקים בין שניהם, מה שיבוא מנזק מפני מיעוט השמירה הוא מכיס השומר והוא גניבה ואבידה, כי הגניבה והאבידה באה מפני שלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמר שמירה מעולה, והנזקים שאין תחבולה למונעם, והם שבורה ושבוייה ומתה, הם מכיס בעל הממון. 19) בפרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. 20) בבא מציעא כט: 21) שם, וצג: 22) שהצלתם כרוכה בסכנה.

1 ג. הַמַּפְקִיד[23] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּחִנָּם בֵּין בְּשָׂכָר, אוֹ
2 הִשְׁאִילוֹ אוֹ הִשְׁכִּירוֹ, אִם שָׁאַל הַשּׁוֹמֵר אֶת
3 הַבְּעָלִים[24] עִם הַדָּבָר [25]שֶׁלָּהֶן אוֹ שְׂכָרָן - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר
4 פָּטוּר מִכֹּלּוּם[26]. אֲפִלּוּ פָּשַׁע[27] בַּדָּבָר שֶׁשָּׁמַר וְאָבַד
5 מֵחֲמַת הַפְּשִׁיעָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר[28]: אִם
6 בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יִשַּׁלֵּם, אִם שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ.
7 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁשָּׁאַל הַבְּעָלִים אוֹ שְׂכָרָן
8 בְּעֵת שֶׁנָּטַל הַחֵפֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים שָׁם
9 עִמּוֹ בְּעֵת הַגְּנֵבָה וְהָאֲבֵדָה אוֹ בְּעֵת שֶׁנֶּאֱנַס. אֲבָל נָטַל
10 הַחֵפֶץ וְנַעֲשָׂה עָלָיו שׁוֹמֵר תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ שָׁכַר
11 הַבְּעָלִים אוֹ שְׁאָלָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים עוֹמְדִין
12 שָׁם בְּעֵת שֶׁנֶּאֱנַס הַדָּבָר הַשָּׁמוּר - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם;
13 שֶׁנֶּאֱמַר: בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
14 לָמְדוּ[29]: הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁאֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ
15 בְּעֵת הַגְּנֵבָה וְהַמִּיתָה - פָּטוּר; לֹא הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת
16 הַשְּׁאֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּעֵת הַמִּיתָה אוֹ
17 הַשְּׁבִיָּה - חַיָּב. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין[30], שֶׁכֻּלָּן
18 בַּבְּעָלִים פְּטוּרִין. אֲפִלּוּ פְּשִׁיעָה בַּבְּעָלִים - פָּטוּר[31].

23) דין שאלה בבעלים שנינו במשנה שם צד. ובגמרא שם (צה.) למדו שהוא הדין בשומרים. 24) בעל החפץ שהופקד או השואל. 25) לאו דוקא לעשות באותה עבודה עצמה, אלא אפילו קיבלו עליהם לעשות איזו שהיא מלאכה אחרת אצל השואל או השוכר (ברייתא שם צה.). 26) מלשונו משמע, שפטור גם משבועת השומרים (ראה למעלה הלכה ב) ואפילו משבועה שאינו ברשותו. ובקצות החושן סימן רצא אות יח מסתפק בזה והביא ראייה מתוספות בבא קמא נז: דיבור המתחיל ונמצא, שחייב בשבועה ובירושלמי שבועות פרק ה נחלקו אמוראים בדבר. אולם בנתיבות המשפט שם ביאורים סעיף קטן לד, פסק שחייב שבועה שלא שלח בו יד ושאינו ברשותו. 27) מחלוקת רב אחא ורבינא שם. ופסק רבינו לקולא לנתבע, שאין להוציא ממון מספק (ראה הגהות מיימוניות כאן). 28) בשואל. 29) כלומר, דין זה אינו מפורש בתורה, אלא נמסר איש מפי איש עד משה רבינו לדרוש כך מן הכתוב. שם צה: דרשו: כתוב אחד אומר "בעליו אין עימו שלם ישלם" ומשמע שלא היה לא בשעת שאלה ולא בשעת האונס, אבל היה באחד מהם פטור; וכתוב אחד אומר: "אם בעליו עימו לא ישלם", ומשמע שצריך שיהיה עימו בשעת שאלה ובשעת האונס, אבל אם היה באחד מהם חייב. ומוכרחים אנו לפרש שהמלה "עימו" מובנה באחת מהם - או בשעת שאלה או בשעת האונס - ולא פירשה תורה איזו פוטרת ואיזו אינה פוטרת. ומסתבר, ששעת שאלה היא הפוטרת, שהרי היא הגורמת חובת האונס והטיפול בפרה ומזונותיה. 30) שומר חינם, שומר שכר והשוכר. ולמדו זה (שם צה.) משואל שכתוב בו "וכי ישאל" בוא"ו והיא מחברת פרשת שואל עם הפרשיות שקדמו לה, ואנו למדים מסמיכות הפרשיות שכדין השואל כן דין שאר השומרים, כשם ששואל בבעלים פטור - כן שאר השומרים בבעלים פטורים. 31) בכל השומרים כמו בשואל.

19 ד. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁפָּשַׁע בִּתְחִלָּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱנַס
20 בְּסוֹפוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[32]. וְאֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי
21 לְהַשְׁאִיל[33]. אֲפִלּוּ שָׁאַל סֵפֶר תּוֹרָה, שֶׁכֹּל שֶׁקּוֹרֵא בוֹ
22 עוֹשֶׂה מִצְוָה - לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאַחֵר[34]. וְכֵן אֵין הַשּׂוֹכֵר
23 רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר. אֲפִלּוּ הִשְׂכִּירוֹ סֵפֶר תּוֹרָה - לֹא
24 יַשְׂכִּירֶנּוּ לְאַחֵר[35]. שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי
25 שֶׁיִּהְיֶה פִּקְדּוֹנִי בְּיַד אַחֵר[36]. עָבַר הַשּׂוֹמֵר[37] וּמָסַר
26 לְשׁוֹמֵר שֵׁנִי: אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁשְּׁמָרָהּ הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי
27 כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין וְנֶאֱנַס[38] - פָּטוּר הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן,
28 שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁנֶּאֱנַס; וְאִם אֵין שָׁם עֵדִים[39] - חַיָּב
29 הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁמָּסַר
30 לְשׁוֹמֵר אַחֵר, וְיַעֲשֶׂה הוּא[40] דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי[41].
31 אֲפִלּוּ הָיָה הָרִאשׁוֹן שׁוֹמֵר חִנָּם, וּמָסַר לְשׁוֹמֵר שָׂכָר[42]
32 - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְבַעַל הַחֵפֶץ לוֹמַר לוֹ: אַתָּה נֶאֱמָן
33 אֶצְלִי לְהִשָּׁבַע, וְזֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן[43]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה
34 דֶּרֶךְ הַבְּעָלִים לְהַפְקִיד תָּמִיד[44] דָּבָר זֶה[45] אֵצֶל הַשּׂוֹמֵר
35 הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם;
36 שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לַבְּעָלִים: זֶה הַדָּבָר שֶׁהִפְקַדְתֶּם
37 אֶצְלִי אוֹ הִשְׁאַלְתֶּם, אֶמֶשׁ[46] הֱיִיתֶם מַפְקִידִין אוֹתוֹ
38 אֵצֶל זֶה שֶׁהִפְקַדְתִּי אֲנִי[47] אֶצְלוֹ[48]. וְהוּא[49] שֶׁלֹּא יְמַעֵט
39 שְׁמִירָתוֹ. כֵּיצַד יְמַעֵט שְׁמִירָתוֹ[50]? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מֵפְקָד
40 אֶצְלוֹ בְּשָׂכָר[51], וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי בְּחִנָּם; אוֹ
41 שֶׁהָיָה שָׁאוּל אֶצְלוֹ, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי
42 בְּשָׂכָר. הוֹאִיל וּמִעֵט שְׁמִירָתוֹ[52] - פּוֹשֵׁעַ הוּא
43 וּמְשַׁלֵּם[53]. אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁאַל אוֹ שֶׁשָּׂכַר בַּבְּעָלִים[54] -
44 הֲרֵי הוּא הוֹצִיא הַדָּבָר הַשָּׁמוּר מִיָּדוֹ לְיַד שׁוֹמֵר
45 אַחֵר[55].

32) בפרק ד מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ג. 33) תוספתא בבא מציעא פרק ג, הלכה א: "אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר וכו' ולא זה שמפקידים אצלו רשאי להפקידם אצל אחר אלא אם כן נותן לו בעל הבית רשות". ודין זה מנמק רבינו בסמוך, מפני שאנו אומרים, שאין רצונו של המפקיד שיהא פקדונו ביד אחר. 34) ואין אנו אומרים "ניחא ליה לאינש דתיעביד מצוה בממוניה" (אין אנו אומרים "רצונו של אדם שתיעשה מצוה בממונו") במקום שיש לחשוש לאיבוד הספר, שהרי אין השני נאמן על הבעלים שייזהר שלא יפסיד כשישתמש בו (גמרא שם כט:). 35) שם. 36) גיטין כט. 37) על רצון הבעלים. 38) ואין בעל הפיקדון יכול לבוא בטענה שאין השומר השני נאמן עליו בשבועה (ראה בסמוך) שבמקום שיש עדים אין השומר צריך שבועה (רי"ף בבא מציעא לו). וטענתו של בעל הפיקדון "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר" כוחה יפה רק לאסור על השומר לכתחילה למסור לשומר אחר, אבל אם עבר ומסר אינו חייב

לשלם (לחם משנה). 39) ויש כאן חיוב שבועה. 40) השומר הראשון. 41) משביעו שבועת השומרים. 42) והוסיף בזה שמירה, ששומר שכר חייב לשמור שמירה יותר מעולה משמירת שומר חינם. 43) בשבועה. כדברי רבא (שם לו:). ומכיוון שהראשון אינו יכול להישבע, שהרי אינו יודע אם אמת הדבר שנאנסה - חייב הראשון לשלם לבעלים. ומזה יוצא שאם הראשון ראה את האונס - הרי זה נשבע ופטור (מגיד משנה). 44) לעיתים קרובות. 45) כערכו של פיקדון זה. 46) לאו דוקא "אמש" והכוונה - לפני זמן קצר. 47) כלומר, לא חל שום שינוי בנאמנותו ובמצבו של השומר השני, שאין הדבר מצוי שתשתנה בן־לילה נאמנותו של אדם, ואם נשתנה נאמנותו, שנעשה חשוד, או שנשתנה מצבו - שנעשה עני, אין השומר הראשון יכול לפטור את עצמו בטענה שהבעלים היו רגילים להפקיד אצלו (כסף משנה). 48) ויישבע השני וייפטר (רי"ף שם). 49) מה שאמרנו שאם היו הבעלים רגילים להפקיד אצל השני פטור הראשון. 50) ויהא הראשון חייב, אפילו שמסרו למי שהבעלים רגילים להפקיד אצלו. 51) בתורת שכירות, ושוכר דינו כשומר שכר שחייב לשלם בגניבה ואבידה (נתיבות המשפט סימן רצא סעיף קטן כט). 52) והרי המפקיד גילה דעתו במה שמסרו לשומר שכר שרוצה בשמירה יותר מעולה משמירת שומר חינם. וכן אם מסרו לשואל גילה דעתו שרוצה בשמירת שואל שהיא יותר מעולה משמירת שוכר. 53) אפילו אם השני טוען שאירע אונס שהראשון אינו חייב בו, כגון מתה כדרכה בשומר שכר שמסר לשומר חינם או מתה מחמת מלאכה בשואל שמסר לשוכר ונשבע על זה - אין שבועתו פוטרת את הראשון מתשלומים, מפני שהמפקיד יכול לטעון: לא התחייבתי כלל לקבל את שבועתו של השני. אמנם אמרנו למעלה, שברגיל להפקיד אצל השני אין המפקיד יכול לטעון שאינו מאמין לשני בשבועה, אבל זה נאמר כשלא מיעט בשמירתו. ומתקבל על הדעת, שהמפקיד מסכים מראש למעשה המסירה וקיבל על עצמו גם לגבי השני, דיני השמירה שקבעה התורה לגבי שומר מסוג זה, וכאילו נעשה השני שומרו של הבעלים, ולפיכך מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה כמו לראשון, אבל במקום שמיעט שמירתו לא נעשה השני כשומרו של הבעלים, שהרי הבעלים לא היו מסכימים למסירה זו ואנו מגדירים אותה כפשיעה מצד הראשון, ולפיכך, אין מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן לא). 54) ואמרנו למעלה בהלכה ג, שפשיעה בבעלים פטור, שהתורה פטרה אותו מכל תשלום שהוא. 55) ופשיעה בבעלים פוטרת רק מאירועים ברשותו של הראשון שהבעלים נשכרו או נשאלו לו ביחד עם הבהמה, ואינה פוטרת מאירועים שברשות השני, שלא נשכר או נשאל לו, ולפיכך הראשון חייב על האירוע שברשות השני (מגיד משנה), ואין לפרש שהמדובר בשואל שמסר לשומר שכר, מפני ששומר שכר אסור לו להשתמש בפיקדון ולפיכך חייב במתה מחמת מלאכה ויוצא מזה שאין לך כל מאורע שהוא, ששניהם פטורים בו (נתיבות המשפט שם סעיף קטן כט. ובהתאם לביאורו זה הוא מגיה בשולחן ערוך שם סעיף כו "שוכר" במקום "שומר שכר"). ואף על פי שבבעלים פטור לגמרי יש בזה מיעוט בשמירתו, מפני ששמירה בבעלים פוטרת רק מן התשלומים בלבד, אבל לא מחובת שמירה מעולה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ל).

ה. וְאִם הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי הָרְאָיָה שֶׁיִּפָּטֵר בָּהּ שׁוֹמֵר רִאשׁוֹן כְּדִין שְׁמִירָתוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[56]. כֵּיצַד? שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁנָּתַן הַבְּהֵמָה הַשְּׁמוּרָה אֶצְלוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, אִם הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי עֵדִים שֶׁמֵּתָה הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[57].

56) כמבואר לעיל הלכה ד שבמקום שיש עדים שנאנס פטור השומר הראשון אפילו כשאין דרכו של בעל הפיקדון להפקיד אצל השני, וכן אין לחייבו מצד "תחילתו בפשיעה וסופו באונס", מפני שדין תחילה בפשיעה וסופו באונס חייב לא נאמר, אלא כשיש איזה שהוא קשר סיבתי בין הפשיעה ובין האונס וכאן המדובר כשאין לייחס לפשיעה שום סיבה לאונס שבא בסוף (ש"ך חושן משפט סימן רצא סעיף קטן מו וראה לחם משנה). 57) באונס שהיה פוקד גם את השומר הראשון, כגון שבא גייס ושדד כל העיר.

ו. שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר אַחֵר[58], וְהוֹסִיף בִּשְׁמִירָתוֹ, וָמֵתָה - הַהֲנָאָה[59] לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הַשּׁוֹכֵר פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ וְהִשְׁאִילָהּ לְאַחֵר, וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ[60] בְּיַד הַשּׁוֹאֵל, הוֹאִיל וְהַשּׁוֹאֵל חַיָּב בַּכֹּל - יַחְזְרוּ דְּמֵי הַפָּרָה לַבְּעָלִים; שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹכֵר עוֹשֶׂה סְחוֹרָה בִּפְרָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָיָה בְּיָדוֹ פִּקָּדוֹן, וְשִׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר לְבַעֲלָיו, הוֹאִיל וְהַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[62] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד הַבְּעָלִים, אִם בָּא לַחֲזֹר וּלְהַחֲזִיר הַפִּקָּדוֹן מִיַּד הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי - מַחֲזִיר[63]. וְאִם הֶחְזִיק הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן כַּפְּרָן[64] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַפִּקָּדוֹן מִיַּד הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי[65], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַפִּקָּדוֹן בְּאַחֲרָיוּתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[66].

58) כגון שנתנו הבעלים רשות לשומר למסור את השמירה לאחרים (ש"ך חושן משפט סימן שז סעיף קטן ב). 59) כשאירע הפסד שהשני חייב לשלם והראשון פטור. 60) בפני עדים או שביכולת הראשון לישבע שהאונס אירע בנוכחותו, כי אין הדבר מתקבל על הדעת, שהשני יסכים להישבע שמתה כדרכה, שהרי לא ירוויח כלום בזה. 61) כדברי רבי יוסי בבבא מציעא לה: ונחלקו חכמים בדין זה: תנא קמא אומר יישבע השוכר למשכיר (במקרה שהאונס אירע בנוכחותו וביכולתו להישבע) שמתה כדרכה (ופטור כי השוכר אינו חייב באונסין), והשואל ישלם לשוכר. אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו? "אלא תחזור פרה לבעלים", כלומר, הרי הפרה אינה של השוכר ואיך אתה דן שהשואל ישלם לשוכר כאילו הוא בעל הפרה, אלא אנו דנים את השוכר, כאילו השאיל את הפרה בשליחות המשכיר ומעתה - המשכיר הוא בעל דינו של השואל (רא"ש שם). 62) של הפיקדון בדרך לבית הבעלים, אבל אם היה בעל הפיקדון רגיל להפקיד אצל השליח ונפטר המשלח מאחריות הפיקדון (כמבואר

לעיל הלכה ד), אינו יכול להחזיר הפיקדון (מגיד משנה). 63) כלומר, לא יצא הפיקדון מרשותו ולא זכו הבעלים בפיקדון במה שמסרו לשליח. ואף על פי שבמִלוה הדין שהשליח זכה למַלוה (ראה פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) אין הדין כן בפיקדון, מפני שאנו אומרים שאין רצונו של המפקיד בזכיית השליח, כדי שלא תסולק אחריותו של הנפקד, ויהא פיקדונו ביד אחר (גיטין יד.). 64) בפיקדון זה, שהבעלים כבר תבעוהו לשומר להחזיר הפיקדון וכפר. 65) שבמקרה זה מתקבל על הדעת שרצונו של המפקיד להוציאו מתחת יד השומר הזה ולפיכך זכה בפיקדון כשהגיע ליד השליח (גיטין שם). 66) ברייתא שם. ורש"י מנמק, מפני שהמפקיד לא ציווה לשלוח לו על ידי השליח.

יום ש"ק כ"ה מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שדין ארבעת השומרים אינו אלא במטלטלין, ולא בעבדים, ולא בקרקעות ולא בהקדשות, ודין שתיקנו משיכה בשומרים, ודין תנאי בארבעה שומרים, ודין קטן שהפקיד, ודין שומר שטען החזרתי, או לא קיבלתי עלי כלל שמירת החפץ.

1 **א. שְׁלֹשָׁה דִינִין הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה בְּאַרְבָּעָה**
2 **הַשּׁוֹמְרִין[2], אֵינָן אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל**
3 **הֶדְיוֹט. שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף אוֹ כֵלִים וְכָל בְּהֵמָה - יָצְאוּ[3]**
4 **קַרְקָעוֹת[4]. וְיָצְאוּ הָעֲבָדִים, שֶׁהֵקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת[5]. וְיָצְאוּ**
5 **הַשְּׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[6]. וְיָצְאוּ הֶקְדֵּשׁוֹת,**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ[7]. וְיָצְאוּ נִכְסֵי עוֹבְדֵי**
7 **כּוֹכָבִים[8]. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים[9]: הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת**
8 **וְהַקַּרְקָעוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת - שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁלָּהֶן אֵינוֹ**
9 **נִשְׁבָּע, וְנוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר[10] אֵינוֹ מְשַׁלֵּם[11]. וְאִם**
10 **קָנוּ מִיָּדוֹ[12] - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[13].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלושה דינים האמורים ... אינם אלא במטלטלין..."

"...יצאו קרקעות ויצאו העבדים שהוקשו לקרקעות, ויצאו השטרות שאין גופן ממון, ויצאו ההקדשות .. שומר חינם שלהם אינו נשבע ונושא שכר או שוכר אינו משלם".

וממשיך בהלכה ב' "ותקנו חכמים שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרים כעין של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות".

וצריך להבין, הזהירות שלא לזלזל בקדשים הוא עניין מפורש בתורה שלא יקרב זר לעבודת המקדש, היינו שלא יזלזלו בקדשים.

והלא התורה פטרה שומר חינם משבועה על ההקדשות, ומה טעם ראו חכמים להוסיף ולתקן שבועה על ההקדשות.

והביאור בזה, שתקנה זו היא ככל הגזירות והסייגים שנתחדשו בימי בית שני מצד ירידת הדורות, ובדורות שלפני זה לא היה צורך בזהירות זו, ורק אחר ירידת הדורות הוצרכו חכמים לתקן סייגים וגזירות, כולל התקנה להיות שומר חינם נשבע על ההקדשות.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ב)

2) שנתבארו בפרק א. 3) נתמעטו. 4) שאינם דבר המיטלטל ככסף וכלים. 5) שכתוב בהם "והתנחלתם אותם לרשת אחוזה" (ויקרא כה, מו) - הוקשו לאחוזה. 6) שאינם אלא לראיה (הוכחה) למה שכתוב בהם, וכשנדע בירור הראיה - לא יהיה לשטר ערך, שאין לגופו שווי ממון ככסף וכלים. בבבא־מציעא נז: למדו כל זה במידת כלל פרט וכלל (אחת משלוש־עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן): "כי יתן איש אל רעהו" - כלל (משמע - כל דבר שהוא), "כסף או כלים" - פרט (משמע כסף או כלים בלבד), "לשמור" - חזר וכלל (משמע - כל דבר שאפשר לשמרו), כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. פירוש, התורה התכוונה לכל דבר הדומה לדברים שנזכרו בפרט, היינו דבר המיטלטל ממקום למקום וגופו ממון. 7) והקדש - אינו רעהו (שם). 8) שאינן בכלל "רעהו" (מכילתא משפטים). 9) שם נו. במשנה. 10) אמנם הוזכרו במשנה רק שומר חינם ושומר שכר, אבל הוא־הדין לשוכר ושואל. השוכר נתבאר בפרק א, הל' ב, שדינו כשומר שכר, והשואל הוקש דינו לדיני שומר חינם ושומר שכר הכתובים בפרשה הסמוכה לו, במה שכתוב בו: "וכי ישאל" בוא"ו החיבור (רא"ש שבועות פרק ו סי' כד - וראה לעיל בפ"א הערה יב). וכן כתב רבינו בתחילת ההלכה, שדין זה הוא בארבעת השומרים. ובפירושו למשנה בשבועות מב: מבאר רבינו למה לא הוזכרו השוכר והשואל: שהוא מפני שכללו במשנה זו בדין הקרקעות וכו' גם דין ההקדש, ובהקדש אין מקום להזכיר דין שואל ושוכר, שהרי אסור בהם שאלה ושכירות, ולכן לא הוזכרו גם בדיני הקרקעות וכו'. 11) ושומר שכר לא הפסיד את שכרו (מגיד־משנה). 12) בקנין סודר, שיהא חייב כדין שמירת מטלטלין. 13) ב"מ נח.

11 **ב. וְתִקְּנוּ חֲכָמִים[14], שֶׁנִּשְׁבָּעִין עַל הַהֶקְדֵּשׁוֹת שְׁבוּעַת**
12 **הַשּׁוֹמְרִין כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[15], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ**
13 **בַּהֶקְדֵּשׁוֹת.**

14) שם. 15) בנקיטת חפץ. כלומר, נשבע כשספר תורה בזרועו. ראה פי"א מהל' שבועות הל' ח.

14 **ג. יְרֵאָה לִי, שֶׁאִם פָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר בַּעֲבָדִים וְכַיּוֹצֵא**
15 **בָהֶן[16] - חַיָּב לְשַׁלֵּם. שֶׁאֵינוֹ פָּטוּר[17] בַּעֲבָדִים**
16 **וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת אֶלָּא מִדִּין גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה וּמֵתָה**
17 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[18], שֶׁאִם הָיָה שׁוֹמֵר חִנָּם עַל מִטַּלְטְלִין**
18 **וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ - יִשָּׁבַע, וּבַעֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת**
19 **וּשְׁטָרוֹת - פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה[19]; וְכֵן אִם הָיָה שׁוֹמֵר**
20 **שָׂכָר, שֶׁמְּשַׁלֵּם גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה בְּמִטַּלְטְלִין, פָּטוּר**
21 **מִלְּשַׁלֵּם בְּאֵלּוּ[20]; אֲבָל אִם פָּשַׁע בָּהּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם.**
22 **שֶׁכָּל הַפּוֹשֵׁעַ - מַזִּיק הוּא[21], וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין דִּין**

הַמַּזִּיק קַרְקַע לְדִין הַמַּזִּיק מִטַּלְטְלִין. וְדִין אֱמֶת הוּא זֶה לַמְּבִינִים, וְכֵן רָאוּי לָדוּן. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי[22]: שֶׁהַמּוֹסֵר כַּרְמוֹ לְשׁוֹמֵר, בֵּין בַּאֲרִיסוּת[23] בֵּין בִּשְׁמִירוּת חִנָּם, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיַּחְפֹּר אוֹ יִזְמֹר[24] אוֹ יְאַבֵּק[25] מִשֶּׁלּוֹ, וּפָשַׁע וְלֹא עָשָׂה - חַיָּב[26] כְּמִי שֶׁהִפְסִיד בַּיָּדַיִם[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שֶׁהִפְסִיד בַּיָּדַיִם - חַיָּב עַל כָּל פָּנִים.

16) קרקעות ושטרות. 17) כלומר, לא פטרה התורה את השומר. 18) אונסים גדולים. 19) כלומר, מה שמיעטה תורה קרקעות וכו׳ הכוונה לחיובים הנובעים מתורת שמירה, כגון בשומר חנם שהטילה עליו התורה שבועה ששמר כדרך השומרים, ובקרקעות נאמן בלא שבועה, אבל כשידוע לנו ע"י עדים או בהודאתו שפשע - חייב לשלם (כמבואר בסמוך). 20) בקרקעות וכו׳. 21) ולא פטרה תורה את השומר בקרקעות וכו׳ אלא מדיני שמירה, כלומר, פטרה אותו מן השבועה שלא פשע, ומתשלום הפסדים הבאים כתוצאה ממיעוט שמירה, כגון גניבה ואבידה, שאילו שמרו שמירה מעולה היה מונע ההפסד, אבל פשיעה שהיא תוצאה מחוסר שמירה - החיוב אינו מדיני שמירה בלבד, שהרי במה שסילק שמירתו - שקיבלו עליו בפירוש - גרם להפסד ואבדן הפקדון ויש לדונו כמזיק. ואף שיש ללמוד דין זה כשנדייק בלשון המשנה (בבא־מציעא נו:): "שומר חינם אינו נשבע, שומר שכר אינו משלם" ולא כללו דין שומר חינם ושומר שכר ביחד, ושניהם אינם משלמים (ומשמע ששומר חינם פטור רק מהשבועה שחייבתו תורה) במטלטלין, אבל על הפשיעה המחייבת תשלומין - גם בקרקעות חייב (ראה מגיד־משנה, וכן הוא בפירוש רש"י על המשנה שם), מכל־מקום כתב רבינו: "יראה לי", מפני שהוכחה זו אינה ברורה, שיש לומר, שהמשנה נוסחה על־פי דיני שומר חינם ושומר שכר האמורים בתורה, כלומר, מה שנאמר בתורה בשומר חינם שחייב בשבועה - בקרקעות פטור, ומה שנאמר בשומר שכר שמשלם על גניבה ואבידה - בקרקעות פטור, אבל בדין עצמו אין הבדל בין שומר חינם לשומר שכר, ושניהם פטורים מכל חיוביהם בקרקעות, אפילו על הפשיעה (ראה רא"ש בפרק הזהב סי׳ כא) ולכן מבסס רבינו את הדין על סברא, וכתב: "יראה לי". ואמנם חלוקים כמה מן הראשונים על סברת רבינו, ואומרים שאין לדון את הפושע כמזיק המפסיד בידים ממש (ראה השגת הראב"ד כאן, ורא"ש שם). 22) הכוונה להר"י מיגש, בחידושיו למסכת שבועות מב: 23) המקבל שדה לשומרה בשכר חלק מן הפירות כפי מה שתוציא השדה. 24) לכרות את הענפים היבשים או שגדלו יותר מדאי. 25) לפזר אבק על שרשי האילנות. 26) את ההפסד שגרם לעצי הכרם במה שלא עיבדו (מגיד־משנה). 27) שהפושע - כמזיק הוא.

ד. הַמּוֹסֵר לַחֲבֵרוֹ דָּבָר הַמְחֻיָּב לַקַּרְקַע לִשְׁמֹר, אֲפִלּוּ הָיוּ עֲנָפִים הָעוֹמְדוֹת לְהִבָּצֵר[28] - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע[29] בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין[30].

28) שנתבשלו כל צרכם, ואינם צריכים לקרקע כלל. 29) כחכמים (שבועות מב: במשנה, ובדף מג. בגמרא). 30) כלומר, דין זה אינו אלא כשמסרו בתורת שמירה, שאינו מוסרו לתולשם אלא לשומרם כמו שהן מחוברים בקרקע, לכן אפילו ענבים העומדות להיבצר דינם כקרקע, אבל בדין מקח וממכר דנים אנו את הענבים העומדות להבצר כדין מטלטלין, שהרי מכרם על־מנת לתולשם. ראה פ"א מהלכות מכירה הי"ז, לענין קנין ואונאה. ומגיד־משנה וכסף־משנה שם, וראה גם רבינו בפ"ה מהלכות טוען ונטען ה"ד לענין שבועה. וראה פירוש המשנה לרבינו, בשבועות שם.

ה. הִפְקִיד הֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פָּדָהוּ[31], וַהֲרֵי הוּא חֻלִּין בְּעֵת שֶׁנִּטָּלוֹ מִיַּד הַשּׁוֹמֵר[32]; אוֹ שֶׁהִשְׁאִילוֹ חֻלִּין, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ[33] וְהוּא בְּיַד הַשּׁוֹאֵל; וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְקִיד וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר - כָּל אֵלּוּ אֵין בָּהֶן כָּל דִּינֵי הַשּׁוֹמְרִין, עַד שֶׁתִּהְיֶה תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן נִכְסֵי הֶדְיוֹט וְנִכְסֵי יִשְׂרָאֵל[34].

31) והוא ביד השומר. 32) כשהשומר מחזיר הפקדון, ואירע בפקדון אונס שבורה ברשות השומר. 33) המשאיל. 34) מכילתא דרשב"י משפטים כב, ו: אין לי אלא בזמן שנתן לו הקדש . . . נתן לגיזבר הקדש ופדאו וחולין והקדישן מנין . . . אין לי . . . או שנתן לו הגוי ואחר־כך נתגייר - תלמוד לומר: "עד האלהים יבוא דבר שניהם" - כשתהא שעת תביעה לשעת נתינה שוה.

ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין[35], בֵּין שֶׁהָיָה הַדָּבָר הַשָּׁמוּר שֶׁל אִשָּׁה אוֹ שֶׁהָיָה בְּיַד הָאִשָּׁה.

35) מכילתא דרשב"י שם ט. "כי יתן איש" אין לי אלא "איש", אשה מנין? תלמוד לומר "ישלם" בין איש ובין אשה.

ז. קָטָן שֶׁהִפְקִיד בְּיַד גָּדוֹל אוֹ הִשְׁאִילוֹ - הֲרֵי זֶה הַגָּדוֹל נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים לַקָּטָן[36]. הוֹרוּ רַבּוֹתַי[37], שֶׁאֵין זֶה נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת הַקָּטָן[38] כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן[39]; שֶׁכָּל הַשּׁוֹמְרִין - שְׁבוּעָתָן שְׁבוּעַת שֶׁמָּא הִיא[40].

36) ואין זה מנוגד למה ששנינו (שבועות לח:) "אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן" כמבואר בסמוך. 37) הכוונה להר"י מיגש, בחידושיו לשבועות מ. 38) לא טענתו של הקטן מטילה השבועה על השומר. 39) כדי שיחול על זה הכלל שאין נשבעין על טענת קטן, אלא התורה הטילה חובת שבועה לא מכוח הטענה. 40) וטענת 'שמא' אין כוחה יפה לחייב שבועה, ולפיכך שבועת השומרים נשבעים גם לקטן (ראה ראב"ד, ומגיד־משנה).

ח. כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה בְּלָקוּחוֹת[41], כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין[42]. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁמֹר לִי זֶה, וְאָמַר לוֹ: הַנַּח לְפָנַי[43] - הֲרֵי זֶה שׁוֹמֵר חִנָּם[44]. אָמַר לוֹ: הַנַּח לְפָנֶיךָ, אוֹ הַנַּח סְתָם[45], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הֲרֵי הַבַּיִת לְפָנֶיךָ[46] - אֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר חִנָּם וְלֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר[47], וְאֵינוֹ חַיָּב שְׁבוּעָה כְּלָל; אֲבָל מַחֲרִים[48] עַל

1 מִי שֶׁלָּקַח הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ וְלֹא יַחֲזִירוֹ לִבְעָלָיו. וְכֵן כֹּל
2 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֶחָד הַמַּפְקִיד אוֹ הַמַּשְׁאִיל אוֹ הַמַּשְׁכִּיר
3 אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים[49] אוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - דִּין אֶחָד יֵשׁ
4 לָהֶן[50]. כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה זֶה[51] מִפִּי עַצְמוֹ שֶׁשָּׁמַר לוֹ אוֹ
5 שֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין;
6 שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ'[52] לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ
7 מִלְּשַׁלֵּם[53]. אֲפִלּוּ הָיָה הַדָּבָר הַשָּׁאוּל אוֹ הַמַּפְקָד אוֹ
8 הַמֻּשְׁכָּר שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זֶה הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע עָלָיו[54],
9 וְאֵין אֶחָד מִן הַשּׁוֹמְרִים צָרִיךְ לְהוֹדָיָה בְּמִקְצָת[55].

41) שהקונה דבר מחבירו, עבר החפץ לידו עם משיכתו. ראה פי"ב מהל' מכירה הל' טו. 42) משעת פעולת המשיכה, אין המפקיד יכול לחזור בו מהסכם השמירה, ונתחייב השומר באחריות הפקדון (בבא־מציעא צט.). 43) כלומר, ברשותי. 44) שקנה הפקדון לשמירה בקנין חצר (ראה פ"ד מהל' מכירה). 45) שם. 46) שם מט: 47) שאין בלשונות אלו משמעות קבלת שמירה אלא העמדת רשות, כלומר, מרשה לו להניח חפציו ברשותו אבל שישמרם הוא בעצמו (שם צט:). 48) מתקנת הגאונים הוא, שיש לתובע להטיל חרם במקום שאין חיוב שבועה על הנתבע (מגיד־משנה). 49) שעדים מעידים שהפקיד אצלו. 50) שניהם אינם נאמנים בלי שבועה, בטענת נגנב או נאנס. 51) כלומר, אף זה שהפקידו אצלו שלא בעדים. 52) המשמעות המילולית של מילה ארמית זו היא: "מתוך", ונתקבלה כמונח משפטי לביטוי שיקול הגיוני כזה: מתוך (הואיל) והנתבע יכול היה לטעון טענה שהדין נותן להאמין לו, והוא השמיע טענה אחרת - הדעת נוטה להאמין לדבריו, שהרי אלמלי רצה לשקר היה יכול לטעון הטענה שיש להאמין לו מן הדין. 53) כלומר, לכך אנו מטילים עליו שבועה אף שיש לו "מיגו", שהרי יכול היה לטעון טענה אחרת הפוטרת אותו מן השבועה - אם הפקידו אצלו שלא בעדים, יכול לכפור קבלת השמירה בכלל ולטעון - לא היו דברים מעולם, ואף זה שבעדים, הרי כלל בידינו (שבועות מה:): "המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים", ולכן בידו היה לטעון: "החזרתי", כמבואר בסמוך הלכה יב שפטורים בטענות אלו משבועת השומרים, - מחייבים אותו שבועה, מפני ש"מיגו" מועיל לפוטרו מתשלומין, שאין לחייב את הנתבע לשלם במקום שיש לו "מיגו" המסייע לטענתו, אבל אין לפטור את המחויב שבועה ב"מיגו", שהלא השבועה באה לברר אמיתות הטענה, ובירור זה עדיף מהבירור של ה"מיגו", שאפשר שיודה על האמת מפני חומר איסור שבועת שקר, ולפיכך אין לפטור את המחויב לאמת טענתו בשבועה אע"פ שיש לו "מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק א ובט"ז. מקור דין זה הוא מדברי הר"י מיגאש, שבועות מה: עפ"י הסוגיא בבבא־בתרא ע.). 54) כדברי הר"י מיגאש (שבועות מ.) שלא אמרו (שם לח:): "הטענה שתי כסף" אלא בשבועת מודה במקצת שהיא באה מפני הטענה ואין טענה פחות משתי כסף, אבל לא בשבועת השומרים. וכמו שהוא חייב בדיני שמירה על כל פקדון שהוא שוה פרוטה אם יפשע בשמירתו - חייב הוא גם בשבועה של כל פקדון שהוא שוה פרוטה, אבל "פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית־דין נזקקין לו" (לשון רבינו בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ו). 55) כלומר, ואפילו טוען על כל מה שהופקד אצלו 'נאנסו' חייב שבועה. - כרבי חייא בר יוסף (בבא־קמא קז.) ולא כרמי בר חמא (שם) האומר שאין השומר מתחייב בשבועה אלא במקום שהופקדו אצלו שלשה דברים, באחד כפר, ובאחד הודה, ובאחד טוען נאנס, שהשומרים צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת. פסק כרבי חייא בר יוסף, כסתימת הסוגיא בבבא־בתרא ע.

10 ט. מַתְּנֶה שׁוֹמֵר חִנָּם לִהְיוֹת פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה,
11 וְהַשּׁוֹאֵל - לִהְיוֹת פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[56]. וְכֵן מַתְּנֶה בַּעַל
12 הַפִּקָּדוֹן עַל שׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ נוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׁוֹכֵר לִהְיוֹת
13 חַיָּבִין בַּכֹּל כְּשׁוֹאֵל[57]. שֶׁכָּל תְּנַאי בְּמָמוֹן אוֹ בִּשְׁבוּעוֹת
14 שֶׁל מָמוֹן[58] - קַיָּם, וְאֵין צָרִיךְ קִנְיָן[59] וְלֹא עֵדִים[60].

56) בבא־מציעא צד. 57) שם. 58) כרבי יהודה (שם), האומר שבדבר שבממון - אדם מתנה על מה שכתוב בתורה - ותנאו קיים, שהממון ניתן למחילה, והתנאי הוא כמחילה. 59) כרבי יוחנן (שם) האומר אפילו בשלא קנו מידו "בהיא הנאה דקא נפיק ליה קלא, דאיניש מהימנא הוא, גמר ומשעביד נפשיה" (מפני ההנאה שיוצא עליו שם כאדם נאמן - הוא מתחייב ומשעבד עצמו), כלומר, אין הקנין משמש אלא לגילוי הסכמתם הגמורה של שני הצדדים, ולכן אין כאן צורך בקנין, שגם בלי הקנין אנו קובעים שהשומר קיבל על עצמו את ההתחייבות הזאת מרצונו המלא, בגלל ההנאה שמתפרסם כאדם נאמן. 60) שבמקום ששניהם מודים - אין צורך בעדים, שאין העדים בדבר שבממון אלא מפני השקרנים (קידושין סה:) כלומר שתהא אפשרות להוכיח ששיקרו.

15 י. טָעַן זֶה[61]: שֶׁהָיָה שָׁם תְּנַאי[62], וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: לֹא
16 הָיָה שָׁם תְּנַאי - נִשְׁבָּע הַשּׁוֹמֵר שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[63],
17 וּמְגַלְגֵּל[64] בָּהּ שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם תְּנַאי.

61) המפקיד. 62) שהתחייב השומר להיות כשואל. 63) שחייב לישבע מדין שומר. 64) כל תובע, זכאי לדרוש מהנתבע שנתחייב לו שבועה, שאגב השבועה שחייב בה ישבע גם על טענות אחרות שלו המחייבות אותו ממון. זה נקרא "גלגול שבועה" (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הל' יב).

18 יא. טָעַן שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: לֹא אָמַרְתִּי
19 אֶלָּא הַנַּח לְפָנֶיךָ, וְלֹא נַעֲשִׂיתִי לוֹ שׁוֹמֵר[65] - נִשְׁבָּע
20 הֶסֵּת[66] שֶׁלֹּא קִבְּלוֹ[67] אֶלָּא בְּדֶרֶךְ זוֹ[68], וְכוֹלֵל
21 בִּשְׁבוּעָתוֹ: שֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד[69], וְלֹא אִבְּדוֹ בַּיָּדַיִם,
22 וְלֹא בִּגְּרָם שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[70].

65) כמו שנתבאר למעלה בהל' ח. 66) שבועה שתיקנו חכמי הגמרא (קידושין מג:) לחייב את הכופר בכל. וחלוק דינה משבועת הדיינין שנשבע כשספר־תורה בזרועו, והנשבע היסת אינו אוחז ספר־תורה (ראה פי"א מהל' שבועות הל' ז־ח, יג). ושבועת השומרין נאמרה בתורה כשמודה בעצמו שקיבל הפקדון כטענת המפקיד אלא שנגנב או מת או נשבה. היסת, הוא מלשון הסתה, כלומר חכמים

מסיתים את הכופר בכל, להודות - באמצעות השבועה (רש"י בבא־מציעא ה. בד"ה היסת. וראה מה שפירש רש"י בשבועות מ: בד"ה היסת, ובערוך ערך היסת). 67) שלא בא לרשותו. 68) "הנח לפניך". 69) בכוונה לגוזלה, שאם עשה כך - נעשה בזה גזלן ומתחייב באונסין (ראה פ"ג מהל' גזילה הל' יא). 70) על ההיזק שבא בסיבתו מדין מזיק (ראה פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' ד־יא).

1 **יב. זֶה אוֹמֵר: הִשְׁאַלְתִּיךָ, אוֹ הִשְׁכַּרְתִּיךָ, אוֹ**
2 **הִפְקַדְתִּיךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, אוֹ**
3 **שֶׁאָמַר: כֵּן הָיָה, אֲבָל הֶחֱזַרְתִּי לְךָ, וְנִסְתַּלְּקָה**
4 **הַשְּׁמִירָה, וְלֹא נִשְׁאֲרָה בִּינֵינוּ תְּבִיעָה - הֲרֵי הַנִּתְבָּע**
5 **נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[71] וְנִפְטָר[72]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
6 **אֲמוּרִים?[73] כְּשֶׁלֹּא הָיָה שָׁם שְׁטָר; אֲבָל אִם הִפְקִיד**
7 **אוֹ הִשְׁכִּיר אוֹ הִשְׁאִיל בִּשְׁטָר, וְאָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּי לְךָ**
8 **- הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[74]. מִתּוֹךְ[75] שֶׁיָּכוֹל**
9 **לוֹמַר שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁנִּגְנַב אוֹ אָבַד, וְהַשּׁוֹאֵל - מֵתָה**
10 **בִּשְׁעַת מְלָאכָה[76], נֶאֱמָן לוֹמַר הֶחֱזַרְתִּי[77]; וּכְשֵׁם[78]**
11 **שֶׁאִם טָעַן שֶׁנֶּאֱנַס - נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ,**
12 **כָּךְ אִם טָעַן הֶחֱזַרְתִּי - יִשְׁבַּע כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, הוֹאִיל**
13 **וְיֵשׁ שָׁם שְׁטָר בְּיַד הַתּוֹבֵעַ[79]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
14 **כְּשֶׁהָיָה הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל לִטְעוֹן וְלוֹמַר נֶאֱנַסוּ, וְלֹא נַצְרִיךְ**
15 **אוֹתוֹ לְהָבִיא רְאָיָה[80] עַל טַעֲנָתוֹ[81]; אֲבָל אִם הָיָה חַיָּב**
16 **לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ[82], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[83] - אֵינוֹ**
17 **נֶאֱמָן לוֹמַר הֶחֱזַרְתִּי[84], אֶלָּא יִשְׁבַּע בַּעַל הַשְּׁטָר**
18 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[85] שֶׁלֹּא הֶחֱזִיר לוֹ, וִישַׁלֵּם[86]. אֵין לְךָ מִי**
19 **שֶׁנִּשְׁבָּע[87] מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר כָּךְ וְכָךְ וְיִשְׁבַּע בִּנְקִיטַת**
20 **חֵפֶץ, אֶלָּא זֶה הַשּׁוֹמֵר בִּלְבַד שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁטָר[88]; אֲבָל**
21 **שְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּדִין מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר[89] - אֵינָן**
22 **נִשְׁבָּעִין אֶלָּא הֶסֵּת[90].**

71) שהרי כופר בכל הוא. 72) ואפילו הפקידו בעדים - נאמן לטעון החזרתי, שהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים (שבועות מה:). 73) שהטוען החזרתי - נשבע היסת. 74) אוחז ספר־תורה בזרועו בשעת השבועה (פי"א מהל' שבועות הל' ח). 75) כלומר, לפיכך אין אנו מחייבים אותו לשלם, אף־על־פי שהשטר הנמצא בידי המפקיד מחזק תביעתו להחזרת הפקדון, שאלמלי החזיר הפקדון היה מקבל שטרו בחזרה. 76) ויהיו פטורים מלשלם, כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. 77) כלומר, "מיגו" זה מערער את תוקף הוכחתו של השטר שביד המפקיד, שאנו אומרים שהשומר אינו נזהר מלהשאירו ביד המפקיד מפני שהוא סומך על ה"מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק ג). 78) כלומר, לכך אנו משביעים אותו שבועה בנקיטת חפץ, ואינו נשבע היסת כמו בפקדון בלי שטר. 79) כלומר, תוקף ההוכחה של השטר אינו מתערער אלא מפני ה"מיגו" שיכול לטעון נגנבו או נאנסו, והרי אילו טען כך היה מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, ולכן אין טענתו המסתמכת על ה"מיגו" פוטרתו משבועה בנקיטת חפץ (כרב חסדא בבבא־בתרא ע.). 80) עדים. 81) ונשבע ופטור. 82) כגון אם טען שהאונס קרה במקום שבני אדם מצויים שם. 83) להלן בפרק ג הל' א, שאינו נפטר בשבועה אלא מצריכים אותו להביא עדים. 84) אלא בעדים, שהרי גם כשטוען נאנסו - מצריכים אותו להביא עדים. 85) כדין הנשבעים ונוטלים (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הל' ב). 86) כלומר, אף שאנו סומכים על מה שהשטר ביד המפקיד שאין השומר נאמן לטעון החזרתי - אין אנו רואים את השטר כהוכחה ברורה שלא החזיר עד כדי כך שנאמינו בלא שבועה, שאולי נשאר השטר ביד המפקיד מאיזו סיבה שהיא - שאפשר שהמפקיד לא החזיר השטר בשעת החזרת הפקדון, בנימוק שאינו כעת בידו ולמחר־מחרתיים יחזירנו, והשומר האמינו (ראה בבא־מציעא טז: דוגמא זו לאפשרות השארת השטר). והראב"ד כאן כותב: א"א והוא דאמר ליה אישתבע לי שלא החזרתי לך, אבל אנן לכתחילה זיל שלים אמרינן ליה, שאין משביעים את המפקיד אלא כשהנפקד דורש השבעתו, אבל בית הדין אומר לו "לך לשלום". דעתו, שיש לראות את השטר כהוכחה גמורה, שהשומר לא החזיר כמו במלוה בשטר והלווה טוען פרעתי (ראה הלכות מלוה ולוה פי"ד ה"ב). והמגיד־משנה כתב שגם דעת רבינו כך הוא, ומה שאמר ישבע בעל השטר, הכוונה במקום שיש דרישה מצד השומר, וכמו שפסק רבינו בהלכות מלוה ולוה שם, ע"פ הגמרא שבועות מא. (ובאור־שמח ובאבן־האזל כתבו בדעת רבינו, שגם בלי דרישת הנפקד משביעים את המפקיד, ומחלקים בין דין שומר ובין דין הלוואה, עיי"ש). 87) ופטור מלשלם. 88) מפני שגם על טענת ה"מיגו" חייב שבועה בנקיטת חפץ. 89) כגון התובע מן האומן כלי שמסר לו לתקן, והאומן טוען שאחר שמסרו לו לתקן מכרו לו - האומן נאמן, מתוך שיכול לומר לא היה דברים מעולם (ראה פ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, ושם בפרק ח). 90) שהרי על טענת ה"מיגו" - לא היו דברים מעולם - אינו חייב אלא היסת.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט־כ"ה מרחשון ה'תשפ"ג

יום ראשון י"ט מרחשון ה'תשפ"ב

23 **מצות לא תעשה קיד. מצות עשה נה.**
24 **מצות לא תעשה קטו. קטז.**

25 הַמִּצְוָה הַקִּי"ד —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּגוֹז (לגזוז)
26 צֶמֶר הַקֳּדָשִׁים וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ" (דברים
27 טו, יט), וְלָמַדְנוּ שְׁאָר קָדָשִׁים מִן־הַבְּכוֹר שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם
28 אֲסוּרִים בַּעֲבוֹדָה וְגִזָּה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת
29 הָאֵלֶּה כְּלוֹמַר: גִּזָּה וַעֲבוֹדָה, בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת. וְגַם הַגּוֹזֵז
30 דָּבָר (כמות קטנה ביותר) מִן־הַקָּדָשִׁים —— לוֹקֶה.

31 הַמִּצְוָה הַנ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁחוֹט כֶּבֶשׂ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַפֶּסַח בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם" (שמות יב, ו). וְכָל־הָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ וְנִמְנָע מִלְּהַקְרִיבוֹ בִּזְמַנּוֹ בְּמֵזִיד — הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, בֵּין שֶׁהוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. לְפִי שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא פְּסָחִים (צא:), שֶׁפֶּסַח רִאשׁוֹן חוֹבָה לַנָּשִׁים וְדוֹחֶה אֶת־הַשַּׁבָּת. כְּלוֹמַר, הַקְרָבָתוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, כְּמוֹ כָּל־אִישׁ וְאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל. וּמַאֲמַר הַתּוֹרָה בּוֹ הוּא כָּרֵת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה" (במדבר ט, יג). וּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת כְּרִתוֹת (פרק א משנה א), כַּאֲשֶׁר מָנוּ אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן חַיָּב כָּרֵת — וְהֵן כֻּלָּן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — אָמְרוּ: "וְהַפֶּסַח וְהַמִּילָה בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה". וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ הַקְדָּמָה זוֹ ("הקדמה" שבסוף הכללים). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקט"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁחוֹט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח עַל הֶחָמֵץ וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי" (שמות כג, יח), וּכְבָר נִכְפַּל לָאו זֶה בִּלְשׁוֹן זֶה עַצְמוֹ ("... על חמץ דם זבחי"): לֹא־תִשְׁחַט וְכוּ' (שם לד, כה), וְעִנְיָנוֹ: שֶׁמִּזְמַן שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, וְהוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם, לֹא יִהְא בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ, לֹא בִּרְשׁוּת הַשּׁוֹחֵט וְלֹא בִּרְשׁוּת הַזּוֹרֵק וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמַּקְטִיר וְלֹא בִּרְשׁוּת אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה (על ה"פסח" היו נמנים "חבורות"; כמה משתתפים על קרבן אחד); וְכָל־אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ בְּאוֹתָהּ הָעֵת — לוֹקֶה. וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי" — לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן הֶחָמֵץ קַיָּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִפְּסָחִים (סג.).

הַמִּצְוָה הַקט"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר אֲמוּרֵי הַפֶּסַח בְּלִי הַקְרָבָה עַד שֶׁיִּפְסְלוּ וְיֵעָשׂוּ נוֹתָר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר" (שם כג, יח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא־יָלִין" בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל הַחֲלָבִים שֶׁהֵם נִפְסָלִים בְּלִינָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה (למעט אם לנו על המזבח גם ללא הקטרה). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בִּלְשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח" (שם לד, כה).

יום שני כ' מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה נז. נו. נח.

הַמִּצְוָה הַנ"ז — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל שְׁחִיטַת פֶּסַח שֵׁנִי (בי"ד איי"ר) לְמִי שֶׁנִּמְנַע מִמֶּנּוּ פֶּסַח רִאשׁוֹן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" (במדבר ט, יא). גַּם כָּאן רָאוּי לַמַּקְשֶׁה שֶׁיַּקְשֶׁה בִּדְבָרַי וְיֹאמַר לִי: מַדּוּעַ תִּמְנֶה פֶּסַח שֵׁנִי וְזֶה סוֹתֵר מַה־שֶּׁהִקְדַּמְתָּ בַּכְּלָל הַשְּׁבִיעִי בְּאָמְרְךָ, שֶׁהִלְכוֹת הַמִּצְוָה אֵינָן נִמְנוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן? יֵדַע הַמַּקְשֶׁה קֻשְׁיָא זוֹ, שֶׁכְּבָר נֶחְלְקוּ חֲכָמִים בְּפֶסַח שֵׁנִי, אִם הוּא הֶמְשֵׁךְ דִּינֵי הָרִאשׁוֹן אוֹ שֶׁהוּא צִוּוּי מְיֻחָד בְּעַצְמוֹ. וּפְסַק הַהֲלָכָה, שֶׁהוּא צִוּוּי מְיֻחָד בְּעַצְמוֹ — וּלְפִיכָךְ רָאוּי לִמְנוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּבִגְמָרָא פְּסָחִים (צג.) אָמְרוּ: "חַיָּב כָּרֵת עַל הָרִאשׁוֹן וְחַיָּב כָּרֵת עַל הַשֵּׁנִי — דִּבְרֵי רַבִּי; רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: חַיָּב כָּרֵת עַל הָרִאשׁוֹן וּפָטוּר עַל הַשֵּׁנִי; רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן־עֲקַבְיָא אוֹמֵר: אַף עַל הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא־אִם־כֵּן לֹא עָשָׂה שֵׁנִי". אַחַר־כָּךְ שָׁאַל הַתַּלְמוּד וְאָמַר: "בְּמַאי קָא מִפַּלְגִי? רַבִּי סָבַר: שֵׁנִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא, וְרַבִּי נָתָן סָבַר: שֵׁנִי תַּשְׁלוּמִין לְרִאשׁוֹן הוּא". הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁרָמַזְנוּ עָלָיו. וְשָׁם נֶאֱמַר: "הִלְכָּךְ הֵזִיד בָּזֶה וּבָזֶה — כְּלוֹמַר לֹא הִקְרִיב פֶּסַח רִאשׁוֹן וְלֹא פֶּסַח שֵׁנִי בְּזְדוֹן — דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּב; שָׁגַג בָּזֶה וּבָזֶה — דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר; הֵזִיד בָּרִאשׁוֹן וְשָׁגַג בַּשֵּׁנִי — לְרַבִּי וְרַבִּי נָתָן חַיָּב, וּלְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן־עֲקַבְיָא פָּטוּר". וְכָךְ גַּם כֵּן אִם הֵזִיד בָּרִאשׁוֹן וְהִקְרִיב בַּשֵּׁנִי — הוּא חַיָּב לְדַעַת רַבִּי, לְפִי שֶׁאֵין אֶצְלוֹ הַשֵּׁנִי תַּשְׁלוּמִין לָרִאשׁוֹן; וְהַהֲלָכָה בְּכָל־זֶה כְּרַבִּי. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ, לְפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם (פסחים צא:) שֶׁאִשָּׁה בַּשֵּׁנִי רְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא פְּסָחִים (צב.).

הַמִּצְוָה הַנ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֶאֱכוֹל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח בְּלֵיל ט"ו בְּנִיסָן כְּפִי תְּנָאָיו הַנִּזְכָּרִים, וְהֵם: שֶׁיְּהֵא צָלִי, וְשֶׁיֵּאָכֵל בְּבַיִת אֶחָד, וְשֶׁיֵּאָכֵל עִם מַצָּה וּמָרוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" (שמות יב, ח). וְאוּלַי יַקְשֶׁה עָלַי מַקְשֶׁה וְיֹאמַר: מַדּוּעַ אַתָּה מוֹנֶה אֲכִילַת פֶּסַח וּמַצָּה וּמָרוֹר כְּמִצְוָה אַחַת, וְאֵינְךָ מוֹנֶה אוֹתָן כְּשָׁלֹשׁ, מֵאַחַר שֶׁאֲכִילַת מַצָּה מִצְוָה וַאֲכִילַת מָרוֹר מִצְוָה וַאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח מִצְוָה? אָז אֹמַר: זֶה שֶׁאֲכִילַת מַצָּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — הֲרֵיהוּ נָכוֹן כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר (מצות עשה קנח); וְכֵן נָכוֹן שֶׁאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ; אֲבָל הַמָּרוֹר הֲרֵי הוּא טָפֵל לַאֲכִילַת הַפֶּסַח וְאֵין לִמְנוֹתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. הָרְאָיָה לְכָךְ: שֶׁבְּשַׂר הַפֶּסַח נֶאֱכָל לְקִיּוּם הַמִּצְוָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ מָרוֹר וּבֵין שֶׁאֵין מָרוֹר; אֲבָל הַמָּרוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עִם בְּשַׂר הַפֶּסַח, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר יִתְעַלֶּה: "עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" (במדבר ט, יא). וְאִלּוּ אָכַל מָרוֹר בְּלִי בָּשָׂר — לֹא עָשָׂה כְּלוּם בְּהֶחְלֵט, וְלֹא נֹאמַר שֶׁקִּיֵּם מִצְוָה אַחַת, הִיא אֲכִילַת מָרוֹר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת בא): "צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" — מַגִּיד הַכָּתוּב, שֶׁמִּצְוַת פֶּסַח צָלִי, מַצָּה וּמָרוֹר. כְּלוֹמַר: שֶׁהַמִּצְוָה הִיא כְּלֻלּוֹתָם. וְשָׁם נֶאֱמַר: "מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר, שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר הֵם יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בַּפֶּסַח? תַּלְמוּד לוֹמַר יֹאכְלֻהוּ", כְּלוֹמַר הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ. "יָכוֹל כְּשֵׁם

שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר הֵם יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בַּפֶּסַח, כָּךְ אִם אֵין לָהֶם פֶּסַח, יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בְּמַצָּה וּמָרוֹר? הֲרֵי אַתָּה דָן: הוֹאִיל וְהַפֶּסַח מִצְוַת עֲשֵׂה וּמַצָּה וּמָרוֹר מִצְוַת עֲשֵׂה, אִם לָמַדְתָּ שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר הֵם יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בַּפֶּסַח, כָּךְ אִם אֵין לָהֶם פֶּסַח יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בְּמַצָּה וּמָרוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: יֹאכְלֻהוּ". וְשָׁם נֶאֱמַר: "יֹאכְלֻהוּ — מִכָּאן אָמְרוּ: הַפֶּסַח נֶאֱכָל אֲכִילַת שֹׂבַע (שישבע ממנו, ואם אינו מספיק לכדי שביעה יאכל לפני זה מבשר החגיגה), וְאֵין מַצָּה וּמָרוֹר נֶאֱכָלִים אֲכִילַת שֹׂבַע", (ומדוע דווקא על בשר הפסח צריך להיות על השובע —) לְפִי שֶׁעִקַּר הַמִּצְוָה אֲכִילַת הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה"; וְהַמָּרוֹר מִטְּפְלֵי בְּשַׂר הַפֶּסַח וְחוּבוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר מֵאֲמָרוֹת אֵלּוּ לְמִי שֶׁהֶבִינָן וְהָרְאָיָה הַבְּרוּרָה בָּזֶה הוּא הַיְסוֹד שֶׁאָמַר הַתַּלְמוּד, וְהוּא אָמְרָם (פסחים קכ.): "מָרוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן", לְפִי שֶׁמִּן־הַתּוֹרָה אֵין חוֹבָה לְאָכְלוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא נֶאֱכָל עִם בְּשַׂר הַפֶּסַח. וְזוֹ רְאָיָה בְּרוּרָה וּמְפֹרֶשֶׁת, שֶׁהוּא מִטְּפְלֵי הַמִּצְוָה, לֹא שֶׁאֲכִילָתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְגַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ מְבֹאָרִים בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַנ"ח — הַצּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֶאֱכוֹל בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי בְּלֵיל ט"ו בְּאִיָּר עַל מַצָּה וּמָרוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה גַּם עַל זֶה: "עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" (שם). וְגַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֲרוּ בִּפְסָחִים (צה.). וּבְרוּר, שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה לַנָּשִׁים, כִּי כְּשֵׁם שֶׁשְּׁחִיטָתוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לָהֶן — כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (מצות עשה נז) — כָּךְ [גַּם לֹא] אֲכִילָתוֹ בְּלִי סָפֵק.

יום שלישי כ"א מרחשון ה'תשפ"ג

מצות לא תעשה קכה. קכג. קכח. קכו. קכז. קכא. קכב.

הַמִּצְוָה הַקכ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל קָרְבַּן פֶּסַח מְבֻשָּׁל אוֹ נָא (מבושל לחצאין), אֶלָּא צָלִי בִּלְבַד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל" (שמות יב, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְךָ בַּכְּלָל הַתְּשִׁעִי מִמַּאֲמָר זֶה, שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא כְּלוּם מִבְּשַׂר הַפֶּסַח מִן־הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ הַחֲבוּרָה (החברים הנמנים על ה"פסח") לְאָכְלוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה" (שם, מז). וּלְשׁוֹן הַמִּכְלְתָּא: "חוּצָה" — חוּץ לְמָקוֹם אֲכִילָתוֹ. וְהַדָּבָר הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אָסוּר לְאָכְלוֹ וְהוּא בְּמַדְרֵגַת טְרֵפָה (שהיא בעלת חומרות יתרות). וּבְגְמָרָא פְּסָחִים (פה.) אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בְּשַׂר הַפֶּסַח מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה — טָהוֹר (אף שרבנן גזרו על פסולי קדשים כמו פיגול ונותר שיטמאו את הידים), וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּב זֶה בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וְשָׁם (פה:) אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בְּשַׂר פֶּסַח מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה — אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּנִּיחַ (במקום שנמצאת החבורה השניה או מחוץ לבית, ואינה מספיקה עקירה בלבד, שהרי) 'הוֹצָאָה' כְּתוּבָה בּוֹ (ב"פסח". ודינו שווה למקום נוסף שכתוב לשון זה:) כַּשַּׁבָּת"; וְאִם הִנִּיחַ אָז יִתְחַיֵּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקכ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַאֲכִיל אֶת־הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מג). אָמַר הַמְתַרְגֵּם ("אונקלוס") עַל־פִּי הַקַּבָּלָה: כָּל־בַּר יִשְׂרָאֵל דְּיִשְׁתַּמַּד. וּלְשׁוֹן הַמִּכְלְתָּא: "כָּל־בֶּן־נֵכָר — זֶה יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה".

הַמִּצְוָה הַקכ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַאֲכִיל לְגֵר תּוֹשָׁב (בן נח שקיבל על־עצמו ז' המצוות) מִן־הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מה).

הַמִּצְוָה הקכ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הָעֵרֵל מִלֶּאֱכוֹל הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מח); וְהָאוֹכְלוֹ עָרֵל — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁבּוֹר עֶצֶם מֵעַצְמוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעֶצֶם לֹא־תִשְׁבְּרוּ־בוֹ" (שם, מו); וְהַשּׁוֹבֵר עֶצֶם מֵעַצְמָיו — לוֹקֶה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (פסחים פד.): "הַשּׁוֹבֵר אֶת־הָעֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה".

הַמִּצְוָה הַקכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִّשְׁבּוֹר עֶצֶם מֵעַצְמוֹת פֶּסַח שֵׁנִי גַּם כֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה בּוֹ: "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" (במדבר ט, יב); וְהַשּׁוֹבֵר בּוֹ — גַּם הוּא חַיָּב מַלְקוּת. וּבְגְמָרָא פְּסָחִים (פה.) אָמְרוּ: "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְעֶצֶם לֹא־תִשְׁבְּרוּ בוֹ' בְּפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר (אינו בא רק למשמעות הפשוטה כי זאת כבר ידענו); שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (שיש לנהוג בפסח שני), כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח (הראשון) (שם) — הָאוֹי (ומה שיש בכל זאת ללמוד מכאן ש:)אֶחָד עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ (השֵׁם שבתוך העצמות) וְאֶחָד עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁבִירַת הָעֶצֶם בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים (פג.).

יום רביעי כ"ב מרחשון ה'תשפ"ג

מצות לא תעשה קיז. קיט. קיח. מצות עשה נג. נב.

הַמִּצְוָה הַקי"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹתִיר דָּבָר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח לְמָחֳרַת הַיּוֹם, כְּלוֹמַר לְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא יב, י).

וּכְבָר בֵּאֲרָנוּ (מצות עשה צא) שֶׁלָּאו זֶה הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֹׂה (מתבטל על־ידי קיום העשה), לְפִי שֶׁאָמַר: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ" (שם). וּבַמְּכִלְתָּא אָמְרוּ: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ" — בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא־תַעֲשֶׂה, לוֹמַר: שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו.

הַמִּצְוָה הַקי"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ גַּם כֵּן מִלְּהַשְׁאִיר דָּבָר מִבְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי (הנקרב ביי"ד באייר על־ידי מי שהיה אנוס בפסח ראשון) עַד בֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ עָלָיו: "לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (במדבר ט, יב). וְגַם זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה כָּרִאשׁוֹן.

הַמִּצְוָה הַקי"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר מִבְּשַׂר הַחֲגִיגָה הַקְּרֵבָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' מִפְּסָחִים (עא.), לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי (להקרבה), אֶלָּא תֵּאָכֵל בְּמֶשֶׁךְ שְׁנֵי הַיָּמִים. וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר" (דברים טז, ד). וּבָא הַפֵּרוּשׁ הַמְּקֻבָּל בְּפָסוּק זֶה כָּךְ: "לֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר וְגוֹ'" — בַּחֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁתֵּאָכֵל לִשְׁנֵי יָמִים. יָכוֹל לְיוֹם אֶחָד? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "לַבֹּקֶר" — לְבָקְרוֹ שֶׁל שֵׁנִי. וְעָלֶיהָ אוֹמֵר יִתְעַלֶּה: "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר" (שם, ב). וְהַנּוֹתָר מֵחֲגִיגָה זוֹ שֶׁל אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי — יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ לְפִי שֶׁהוּא בִּכְלַל נוֹתָר — וּלְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: חֲגִיגַת י"ד בִּלְבַד, בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת מִמַּסֶּכֶת פְּסָחִים (עא.) וּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה (ד-ח).

הַמִּצְוָה הַנ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל הָרְאִיָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, טז). וְעִנְיָן מִצְוָה זוֹ, שֶׁיַּעֲלֶה הָאָדָם עִם כָּל־בֵּן זָכָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ, שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַהֲלֹךְ לְבַדּוֹ — יַעֲלֵהוּ לַמִּקְדָּשׁ וְיַקְרִיב קָרְבַּן עוֹלָה כְּשֶׁיַּעֲלֶה. וְהַקָּרְבָּן הַזֶּה שֶׁמַּקְרִיב בַּעֲלוֹתוֹ — הוּא הַנִּקְרָא עֹלַת רְאִיָּה. וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ וְהִזְכַּרְנוּ אָמְרָם (חגיגה ו:): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בָּרֶגֶל: חֲגִיגָה, רְאִיָּה וְשִׂמְחָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ. כְּלוֹמַר, מִצְוַת רְאִיָּה, בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה (ד.). וְגַם זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ.

הַמִּצְוָה הַנ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲלוֹת לָרֶגֶל לַמִּקְדָּשׁ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה" (שמות כג, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּכָּתוּב, שֶׁהָעֲלִיָּה הַזֹּאת הִיא שֶׁיַּעֲלֶה עִם קָרְבָּן לְהַקְרִיבוֹ. וּכְבָר נִכְפַּל צִוּוּי זֶה כַּמָּה פְּעָמִים. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים טז, יא): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נוֹהֲגוֹת בָּרֶגֶל, וְאֵלּוּ הֵן: חֲגִיגָה וּרְאִיָּה וְשִׂמְחָה". וְכֵן גַּם אָמְרוּ בִּגְמָרָא חֲגִיגָה (ו:): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בָּרֶגֶל: חֲגִיגָה, רְאִיָּה וְשִׂמְחָה". וְעִנְיָן חֲגִיגָה זוֹ — שֶׁיַּקְרִיב קָרְבָּן שְׁלָמִים, וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה.

יום חמישי כ"ג מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט.

מצות עשה טז. עט.

הַמִּצְוָה הַנ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּשִׂמְחָה בְּרְגָלִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ" (דברים טז, יד), וְהִיא הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית מִשֶּׁלֹשׁ מִצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בָּרֶגֶל. וְהָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵלָיו נִרְמַז בְּמִצְוָה זוֹ — הוּא: שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן שְׁלָמִים עַל־כָּל־פָּנִים, וּשְׁלָמִים אֵלּוּ נוֹסָפִים עַל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, וְהֵם נִקְרָאִים בַּתַּלְמוּד (חגיגה ז:): שַׁלְמֵי שִׂמְחָה. וְעַל הַקְרָבַת שְׁלָמִים אֵלּוּ, אוֹמְרִים: "נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּשִׂמְחָה". וּכְבָר אָמַר הַכָּתוּב: "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה'" (שם כז, ז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּ[מַסֶּכֶת] חֲגִיגָה. וּבִכְלַל אָמְרוֹ "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ" מַה־שֶּׁאָמְרוּ עוֹד, וְהוּא אָמְרָם (שם ח.): "שְׂמַח בְּכָל־מִינֵי שִׂמְחָה", מִזֶּה: אֲכִילַת הַבָּשָׂר בַּחַגִּים, וּשְׁתִיַּת הַיַּיִן, וּלְבִישַׁת בְּגָדִים חֲדָשִׁים, וְחִלּוּק פֵּרוֹת וּמִינֵי מְתִיקָה לַקְּטַנִּים וְלַנָּשִׁים, וְהַשְּׂחוֹק בִּכְלֵי זֶמֶר וּבְרִקּוּד בַּמִּקְדָּשׁ לְבַד (דוקא שם, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש), וְהִיא שִׂמְחַת בֵּית־הַשּׁוֹאֵבָה — וְכָל־זֶה נִכְנָס בִּכְלַל אָמְרוֹ "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ". וְהֶחָמוּר שֶׁבָּהֶם — הוּא חִיּוּב שְׁתִיַּת הַיַּיִן דַּוְקָא, כֵּיוָן שֶׁהוּא מְיֻחָד לְשִׂמְחָה. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא פְּסָחִים (קט.): "חַיָּב אָדָם לְשַׂמֵּחַ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בָּרֶגֶל. בַּמֶּה מְשַׂמְּחָם? בַּיַּיִן". וְשָׁם אָמְרוּ: "תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ. עַכְשָׁו אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בַּיַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ" (תהלים קד, טו). וְאָמְרוּ עוֹד: "אֲנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם (בדבר המשמחן במיוחד) וְנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם". וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא, שֶׁנִּתְחַיֵּב לְכְלַל בְּשִׂמְחָה זוֹ הָעֲנִיִּים וְהַחֲלוּשִׁים וְהַגֵּרִים, אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה" (דברים טז, יד).

הַמִּצְוָה הַקנ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲלַת לָרֶגֶל בְּלִי שֶׁיָּהֵא עִמָּנוּ קָרְבָּן לְהַקְרִיבוֹ שָׁם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם" (שמות כג, טו), אֶלָּא עַל־כָּל־פָּנִים יִהְיוּ עִמּוֹ עוֹלָה וּשְׁלָמִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה, וְלָאו זֶה אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בּוֹ.

הַמִּצְוָה הָרכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲזוֹב אֶת־הַלְוִיִּם וּלְהִתְעַלֵּם מֵהֶם מִלְּתֵת מַתְּנוֹתֵיהֶם בִּשְׁלֵמוּת וּמִלְּשַׂמְּחָם בָּרֶגֶל, וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־יָמֶיךָ" (דברים יב, יט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "הִשָּׁמֶר — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, פֶּן־תַּעֲזֹב — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה".

הַמִּצְוָה הַט"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְהִיל אֶת הָעָם

כֻּלּוֹ בַּשֵּׁנִי שֶׁל סֵכוֹת שֶׁל כָּל־מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה וְשֶׁיִּקְרְאוּ כַּמָּה פְּסוּקִים מִמִּשְׁנֵה תּוֹרָה לִפְנֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגוֹ'" (שם לא, יב) — וְזוֹ הִיא מִצְוַת הַקְהֵל. וּבְתְחִלַּת קִדּוּשִׁין (לד.) כְּשֶׁאָמְרוּ: "כָּל־מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ (שתלויים בתנאי הזמן) נָשִׁים פְּטוּרוֹת", הִקְשׁוּ בַּתַּלְמוּד וְאָמְרוּ: "וַהֲרֵי 'הַקְהֵל' דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ, וְנָשִׁים חַיָּבוֹת?!" וְהֵסֵּק בְּסוֹף הָעִנְיָן: "אֵין לְמֵדִין מִן־הַכְּלָלוֹת" (כי "בכל כלל יש גם יוצא מן הכלל ומצות הקהל יצאה מהכלל של כל מצות .. שהזמן כו'"). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, רְצוֹנִי לוֹמַר אֵיךְ יִקָּרֵא, וּמִי יִקְרָא, וּמַה־יִּקָּרֵא — בְּפֶרֶק ז' מִמַּסֶּכֶת סוֹטָה (מא.).

הַמִּצְוָה הָע"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּקִדּוּשׁ בְּכוֹרוֹת, כְּלוֹמַר לְהַפְרִישָׁם וּלְהַבְדִּילָם לְמַה־שֶּׁחוֹבָה לַעֲשׂוֹת בָּהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה" (שמות יג, ב). וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִיא בָּקָר וָצֹאן וּמִין הַחֲמוֹר בִּלְבָד. צִוּוּי זֶה נִכְפָּל בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהִיא הַמִּצְוָה שֶׁאֲנַחְנוּ מְדַבְּרִים בָּהּ עַתָּה. אָמַר יִתְעַלֶּה: "כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טו, יט). וְדִין בְּכוֹר זֶה שֶׁל בְּהֵמָה טְהוֹרָה הוּא: שֶׁיִּנָּתֵן לַכֹּהֲנִים, מַקְרִיבִים חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ וְאוֹכְלִים שְׁאָר בְּשָׂרוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת. וְנִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַסֶּכֶת חַלָּה (פרק ד משנה א), שֶׁאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "יָכוֹל יְהֵא אָדָם מַעֲלֶה בְּכוֹרוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ — תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ (שם יד, כג) — מִמְּקוֹם שֶׁאַתָּה מֵבִיא מַעְשַׂר דָּגָן (ארץ ישראל בלבד), אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹרוֹת; מִחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁאֵין אַתָּה מֵבִיא מַעְשַׂר דָּגָן, אִי אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹרוֹת". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ; אֲבָל בְּכוֹר חוּצָה לָאָרֶץ אֵינוֹ קָרֵב, אַךְ קָדוֹשׁ הוּא (שאסור לאכלו כל־זמן שראוי להקרבה, וימתין שיפול בו מום, כי עליו) לְהֵאָכֵל בְּמוּמוֹ (ודינים אלו, הן בארץ ישראל והן בחוצה לארץ, הרי הם) בֵּין שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי וּבֵין שֶׁהוּא כְּמוֹ בִּזְמַנֵּנוּ זֶה, כְּמוֹ מַעְשַׂר דָּגָן. וְאֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בְּמִצְוָה זוֹ.

יום שישי כ"ד מרחשון ה'תשפ"ג

מצות לא תעשה קמד. קח.

הַמִּצְוָה הַקמ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַבְּכוֹר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם אִם הוּא תָּמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְכוּ' וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ" (דברים יב, יז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "וּבְכֹרֹת" — זֶה הַבְּכוֹר, לֹא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד אֶלָּא לְזָר שֶׁאָכַל בְּכוֹר בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁלָּאוֹ זֶה כּוֹלֵל שְׁנֵי עִנְיָנִים: אַזְהָרָה לַזָּר שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּכוֹר תָּמִים וְגַם אַזְהָרָה לַכֹּהֵן עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. וּבִשְׁנֵי הָעִנְיָנִים הַדִּין תָּלוּי בִּבְכוֹר תָּמִים; וְהָעוֹבֵר עַל לָאוֹ זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַק"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּפְדּוֹת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם" (במדבר יח, יז). אֲבָל מֵתֶר לִמְכָּרוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (לא־לב). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (סוף פרשת בחוקותי): "בַּבְּכוֹר הוּא אוֹמֵר "לֹא תִפְדֶּה" — אֲבָל נִמְכָּר הוּא".

יום ש"ק כ"ה מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה עח.

הַמִּצְוָה הָע"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִכָּל־שֶׁיִּוָּלֵד לָנוּ בְּכָל־שָׁנָה מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה, שֶׁנַּקְרִיב חֶלְבָּהּ וְדָמָהּ (של בהמת המעשר) וְנֹאכַל אֲנַחְנוּ שְׁאֵרִיתָהּ בִּירוּשָׁלַיִם. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַה'" (ויקרא כז, לב) — וְזֶהוּ מַעְשַׂר בְּהֵמָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִבְּכוֹרוֹת (כג.). וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת גַּם בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת — וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל בִּגְזֵרָה דְּרַבָּנָן, (שכיוון שכדי לאכלו בזמן הזה על האדם להמתין שיפול בו מום חששו חז"ל) שֶׁמָּא (מתוך שלא יוכל אדם להמתין כל־כך) יֹאכַל שֶׁלֹּא בְּמוּם — שֶׁהֲרֵי אֵין לָנוּ מִקְדָּשׁ (שבמקדש אפשר להתיר אכילתו גם שלא במום על־ידי הקרבתו) — אָמְרוּ: "אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת"; וּכְשֶׁיְּהֵא הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי — נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יחזקאל פרק־כז כג־כח

כג חָרָן וְכַנֵּה וָעֵדֶן רֹכְלֵי שְׁבָא אַשּׁוּר כִּלְמַד רֹכַלְתֵּךְ: כד הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְּמַכְלְלִים בִּגְלוֹמֵי תְּכֵלֶת וְרִקְמָה
וּבְגַנְזֵי בְּרֹמִים בַּחֲבָלִים חֲבֻשִׁים וַאֲרָזִים בְּמַרְכֻלְתֵּךְ: כה אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ שָׁרוֹתַיִךְ מַעֲרָבֵךְ וַתִּמָּלְאִי וַתִּכְבְּדִי
מְאֹד בְּלֵב יַמִּים: כו בְּמַיִם רַבִּים הֱבִיאוּךְ הַשָּׁטִים אֹתָךְ רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים: כז הוֹנֵךְ וְעִזְבוֹנַיִךְ
מַעֲרָבֵךְ מַלְּחַיִךְ וְחֹבְלָיִךְ מַחֲזִיקֵי בִדְקֵךְ וְעֵרְבֵי מַעֲרָבֵךְ וְכָל־אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ אֲשֶׁר־בָּךְ וּבְכָל־קְהָלֵךְ אֲשֶׁר
בְּתוֹכֵךְ יִפְּלוּ בְּלֵב יַמִּים בְּיוֹם מַפַּלְתֵּךְ: כח לְקוֹל זַעֲקַת חֹבְלָיִךְ יִרְעָשׁוּ מִגְרָשׁוֹת:

רש"י

(כג) אשור כלמד. י"ת מדינן אשור ומדי: **(כד) במכלולים.** בדברים שהם למכלול פרמונ"ט בלע"ז ומה הם המכלולים גלומי תכלת ורקמה טליתות של תכלת מרוקמות: **ובגנזי ברומים.** בתכשיטי פאר שגונזין אותן בארגזין שקורין אשקרי"ן בלע"ז והם מחופין עור ומצוירין לנוי במיני מסמרין שורות שורות וציורין והם בלשון ארמי קמטרין ובלשון עברי ברומים והם חבושין ואסורין בחבלי בוץ לנוי: **וארזים.** ת"י אעי הדסים אותן ארגזים היו נתונין במגדלי עץ הדס ומביאין אותן לתוך המגדלין והקמטראות שבתוכן והתכשיטין שבתוך הקמטראות הכל יחד לסחורה וכה פתרון הלשון בלשון קצרה ובגנזי ברומים החבושים בחבלים וארוזים בתוך עץ ארז שהברומים הם הקמטראות והיו אסורים בחבלים ונתונים במגדלי הדס שהיא ממיני ארז ומכלולים שבתוך הברומים קרא יונתן וכושפין דארזא באימלין די זהריתא תכשיטין הצריכין שמירה נאה דמחתין בקומטרין מונחים בקמטראות והמגדלים שבתרגום כמו שאנו שונין תיבה ומגדל שיפרייט"ש בלע"ז: **(כה) אניות תרשיש.** שרותיך הם היו לך לערבה ומישור כשם שהמישור הוא דרך כבושה להביא בו סחורה לעיר היושבת ביבשה היו לך תחתם אניות תרשיש מסילה להביא מערבך לתוכך: **שרותיך.** לשון שרון ומישור ודוגמתו עלו בשרותיה (ירמיה ה): **ותמלאי, ותכבדי מאד.** הביאו לתוכך משא רב והכבידו משאך יותר מדאי: **(כו) במים רבים הביאוך השטים אותך.** כדרך האניות הגדולו' שמפליגין אותן לתוך פלגום הים ומתוך שנתמלאת וכבדת בא רוח הקדים ושברך בלב ימים ולענין דוגמת העיר מתוך שנתמלאת עושר גבה לבך ובא עליך פורענות: **(כח) מגרשות.** כמו מגרשי העיר:

מצודת דוד

(כג) רוכלי שבא. שהם רגילים ללכת לשבא לקחת סחורה: **רוכלתך.** כל אלה סחרו עמך: **(כד) המה רוכליך.** הם סחרו עמך בדברים הכלולים בכל מיני יופי וחוזר ומפרש שהם בכריכות בגדי תכלת ומעשה רקמה ובגנזי ברומים והם תיבות עשויות מעור לגנוז בהם דברים חמודים: **בחבלים חבושים.** התיבות ההם היו קשורים ומתוקנים בחבלים יפים ונאים: **וארוזים.** עדי זהב ומרגליות חרוזים בחוט לעדי הצואר: **במרכולתך.** ר"ל כל אלה היו בסחורתך עם כולם סחרת: **(כה) אניות תרשיש.** הספינות ההולכות על ים תרשיש היו השיירות שלך להביא סחורתך ר"ל רבות ספינות באו לך עם סחורה כשיירא של אנשים: **ותמלאי.** חזר לראשית הדברים שהמשילה לספינה חשובה ולכן אמר הנה מרוב הסחורה נעשית מלאה וכבדה מאד כשהיית בלב ימים: **(כו) השטים אותך.** מנהיגי הספינה המשיטים אותך ע"פ המים הם הביאו אותך במקום מים רבים מקום סכנה ורוח הקדים העזה שברוחות שבר אותך בלב ימים ומחמת מרבית המים וכובד משאה היה קשה להצילה: **(כז) הונך.** עשרך וסחורתך ומנהיגי הספינה ומחזיקי הבדק וסוחרי סחורתך ואנשי המלחמה שבך ועם כל קהלך אשר בתוכך מעם הארץ כולם יפלו בלב ימים ביום שיבוא מפלתך שישבור אותך רוח הקדים ר"ל ביום שיכבשה האויב ישלול כל שללה ויאבד כל זכר למו מבלי שארית: **(כח) לקול.** לשמיעת קול זעקת מנהיגי הספינה ירעשו מגרשי הערים הסמוכות אל מקום הספינה הנשברה:

מצודת ציון

(כג) כלמד. זה מדי כת"י: **(כד) במכלולים.** מלשון כל ור"ל כלול בכל היופי: **בגלומי.** ענין כריכה וכן ויקח אליהו את אדרתו ויגלם (מ"ב ב) ופי' שעשאה כריכה אחת: **ובגנזי.** מלשון גנוזה והטמנה: **ברומים.** תיבות עשויות מעור קשה לגנוז בהם דברים חמודים: **חבושים.** ענין קשור ותקון וכן פארך חבוש עליך (לעיל כד): **וארוזים.** כמו וחרוזים כי אחה"ע מתחלף ועניינו דברים מושמים על החוט כמו צווארך בחרוזים (ש"ה א'): **(כה) שרותיך.** מל' שיירה והם הרבה אנשים הולכי אורח ביחד וזה הלשון ידוע בדרז"ל: **בלב ימים.** בעומק הים: **(כו) השטים.** מלשון שטיה ושחיה: **(כז) הונך.** מלשון הון ועושר: **ועזבוניך.** סחורתך: **מערכך.** כפל הדבר במ"ש לומר שהכל נאבד: **מלחיך.** אוחזי המשוטות: **וחובליך.** מושכי חבלי הוילון: **מחזיקי בדקך.** סותמי סדקי הספינה: **ועורבי מערבך.** סוחרי סחורתך: **(כח) ירעשו.** מלשון רעש וחרדה: **מגרשות.** הם הבתים שמחוץ לחומת העיר וקרובים הם אל הים ונקראו כן על כי נראים המה שנגרשו מן העיר וכן ומגרש לערים (במדבר לה):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דברי הימים א פרק־יג יא־יד

יא וַיַּחַר לְדָוִיד כִּי־פָרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּא וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּא עַד הַיּוֹם הַזֶּה: יב וַיִּירָא דָוִיד
אֶת־הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר אֵיךְ אָבִיא אֵלַי אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים: יג וְלֹא־הֵסִיר דָּוִיד אֶת־הָאָרוֹן אֵלָיו
אֶל־עִיר דָּוִיד וַיַּטֵּהוּ אֶל־בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי: יד וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עִם־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: (ס)

דברי הימים א פרק־יד א־י

א וַיִּשְׁלַח (חירם) חוּרָם מֶלֶךְ־צֹר מַלְאָכִים אֶל־דָּוִיד וַעֲצֵי אֲרָזִים וְחָרָשֵׁי קִיר וְחָרָשֵׁי עֵצִים לִבְנוֹת לוֹ
בָּיִת: ב וַיֵּדַע דָּוִיד כִּי־הֱכִינוֹ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל כִּי־נִשֵּׂאת לְמַעְלָה מַלְכוּתוֹ בַּעֲבוּר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
ג וַיִּקַּח דָּוִיד עוֹד נָשִׁים בִּירוּשָׁלִָם וַיּוֹלֶד דָּוִיד עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת: ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַיְלוּדִים אֲשֶׁר הָיוּ־לוֹ
בִּירוּשָׁלִָם שַׁמּוּעַ וְשׁוֹבָב נָתָן וּשְׁלֹמֹה: ה וְיִבְחָר וֶאֱלִישׁוּעַ וֶאֱלִיפֶלֶט: ו וְנֹגַה וְנֶפֶג וְיָפִיעַ: ז וֶאֱלִישָׁמָע
וּבְעֶלְיָדָע וֶאֱלִיפֶלֶט: (פ) ח וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים כִּי־נִמְשַׁח דָּוִיד לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ כָל־פְּלִשְׁתִּים
לְבַקֵּשׁ אֶת־דָּוִיד וַיִּשְׁמַע דָּוִיד וַיֵּצֵא לִפְנֵיהֶם: ט וּפְלִשְׁתִּים בָּאוּ וַיִּפְשְׁטוּ בְּעֵמֶק רְפָאִים: י וַיִּשְׁאַל דָּוִיד
בֵּאלֹהִים לֵאמֹר הַאֶעֱלֶה עַל־(פלשתיים) פְּלִשְׁתִּים וּנְתַתָּם בְּיָדִי וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה עֲלֵה וּנְתַתִּים בְּיָדֶךָ:

רש"י

(יב) ויירא דוד את האלהים ביום ההוא לאמר. מה הוא ירא לאמר שאמר איך אביא אלי ארון ה׳: **(יג)** הגתי. מגת היה בתחילה מקודם היה מתגורר בגת ולוי היה כדכתיב (לקמן ט״ו) ויאמר דוד לשרי הלוים להעמיד את אחיהם המשוררים וכתיב בסמוך (שם) ועבד אדם ויחיה שוערים לארון:

(א) וישלח. חירם מלך צור. מפורש בב״ר למוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבט יהודה כן עשה חירה העדולמי ליהודה: וחרשי קיר וחרשי עצים. אומנים: **(ב)** וידע דויד כי הכינו ה׳ למלך. כשראה ששלחו לו מלכי עמים תשורות: **(ג)** ויקח דויד וגו׳. וכל זה חזקו של דוד: **(ח)** וישמעו פלשתים כי נמשח דויד למלך על כל ישראל ויעלו כל פלשתים. לפי שפלשתים היו מושלים כל הימים עד שבא שאול ודוד כדכתיב (שופטים ט״ו) בשמשון ויאמרו לשמשון הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים וכן (בשמואל א׳ ד׳) התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם וגו׳ וכן למעלה בפרשה זו ויראו כל איש ישראל וגומר ויעזבו עריהם וינוסו ויבאו פלשתים וישבו בהם באותן ז׳ שנים שמלך דוד בחברון לבד לא אמרו דבר ולא חששו על שמלך דוד על חברון כי אמרו מה לנו שמא נציב או שר מנהו לדוד על חברון אבל כשנמשח למלך על כל ישראל אז עלו כל הפלשתים לבקש את דוד שלא רצו שיהא מלך בישראל אלא שעוד הם יהיו מושלים עליהם: **(י)** וישאל דויד באלהים. ע״י אורים ותומים:

מצודת דוד

(יא) ויחר לדויד. חרה על עצמו וכדרך המיצר ונבהל: כי פרץ. בעבור דאגת הפרץ: **(יב)** את האלהים. את ארון האלהים בחשבו שא״א להזהר בקדושתו וזה לאמר וכו׳: **(יג)** ויטהו. נטה אותו מדרך עיר דוד להוליכו אל בית עובד

מצודת ציון

(יא) פרץ. מל׳ פרצה ושבר: **(יב)** היך. כמו איך באל״ף וכן והיך יוכל עבד אדוני (דניאל י׳):
(ט) ויפשטו. מל׳ התפשטות ושטיחה וכדרך הנלחמים:

וכו׳: **(יד)** עם בית. סמוך לבית מושבו כי יחד לו חדר בביתו: ויברך וכו׳. בעבור שעמד הארון אצלנו וכן נאמר בש״ב: **(א)** ועצי ארזים. ובידם עצי ארזים: וחרשי. גם שלח לו אומנים הבונים קיר אבנים ובנין עצים: **(ב)** וידע דויד. במה שעם לא ידעו יעבדהו ידע שה׳ הכינו למלך: בעבור עמו. ר״ל גם ידע אשר בעבור ישראל נשאת מלכותו למעלה ולא תלה הדבר בעצמו: **(ד)** שמוע. הוא שמעא האמור למעלה ולא חשבם כסדר תולדותם כי שלמה היה הראשון: **(ה)** ואלישוע. הוא אלישמע האמור למעלה: **(ז)** ובעלידע. הוא אלידע האמור למעלה: **(ח)** כל פלשתים. על כי ידעו מגבורתו לזה עלו כולם לבקשו ולהלחם בו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס אוֹמֵר: מְעַטְּרִין אֶת הַבִּכּוּרִים חוּץ מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מְעַטְּרִין אֶת הַבִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים.

י רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִדּוֹת בַּבִּכּוּרִים: הַבִּכּוּרִים, וְתוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים, וְעִטּוּר הַבִּכּוּרִים. תּוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים — מִין בְּמִינוֹ. וְעִטּוּר הַבִּכּוּרִים — מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. תּוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים נֶאֱכֶלֶת בְּטַהֲרָה, וּפְטוּרָה מִן הַדְּמַאי; וְעִטּוּר הַבִּכּוּרִים חַיָּב בַּדְּמַאי.

יא אֵימָתַי אָמְרוּ: תּוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים כַּבִּכּוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהִיא בָּאָה מִן הָאָרֶץ. וְאִם אֵינָהּ בָּאָה מִן הָאָרֶץ, אֵינָהּ כַּבִּכּוּרִים.

יב לְמָה אָמְרוּ: הַבִּכּוּרִים כְּנִכְסֵי כֹהֵן? שֶׁהוּא קוֹנֶה מֵהֶם עֲבָדִים, וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה, וּבַעַל חוֹב נוֹטְלָן

פירוש ברטנורא

ט מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים. מקיפים את הסלים שבכורים בהם מפירות נאים ומשובחים, ואף על פי שאינם משבעת המינים, כגון פריש ואתרוג וכיוצא בהן, והוא הדין שיכולין לעטר מפירות שגדלו בחו"ל: **רבי עקיבא אומר אין מעטרין הבכורים אלא משבעת המינים.** מפירות שגדלו בארץ שחייבים בבכורים. והלכה כר"ע:

י הבכורים. עיקר הבכורים תאנה שבכרה או אשכול שבכר: **תוספת הבכורים.** בשעת לקיטת הבכורים מוסיף עליהם משאר תאנים או משאר ענבים: **עיטור.** הפירות הנאים שמקיף סביבות הסל להדור מצוה: **מין בשאינו מינו.** מעטר הסל של בכורי ענבים בתאנים ושל בכורי תאנים בענבים ואפילו בפירות שאינם משבעת המינים לדברי ר"ש דסבירא ליה כך לעיל: **ופטורים מן הדמאי.** אם לקחן הכהן מעם הארץ שהביא בכורים:

יא ואם אינה באה מן הארץ. כגון שהביאו התוספת מעבר לירדן, דתנן לעיל שמביאים משם בכורים אע"פ שאינה ארץ זבת חלב ודבש. אי נמי מתניתין רבי שמעון היא דאמר לעיל מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים, והוא הדין מפירות שגדלו בחו"ל, וכי היכי דאליביה מעטרים בפירות חו"ל, הכי נמי התוספת באה מפירות חו"ל. וקמ"ל הכא שהתוספת שאינה מן הארץ אינה כבכורים:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ט

משנתנו דנה בעיטור הביכורים, היינו הפירות הנאים שמניחים על סל הביכורים למעלה ומסביבו לשם נוי והידור (עיין לעיל משנה ג).

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס אוֹמֵר: מְעַטְּרִין אֶת הַבִּכּוּרִים – בפירות יפים ומשובחים, **חוּץ מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים** – כלומר אפילו בפירות שאינם משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, שאף על פי שהביכורים עצמם אינם באים אלא משבעת המינים, מכל מקום לעטרם מותר בכל מיני פירות שהם, ואף בפירות של חוץ לארץ. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מְעַטְּרִין אֶת הַבִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים** – שנשתבחה בהם ארץ ישראל, כדין הביכורים עצמם. בירושלמי מבואר טעמו של רבי עקיבא, שגוזר בעיטור הביכורים משום הביכורים עצמם, שמא יאמרו: מביאין ביכורים אפילו מפירות שאינם משבעת המינים. והוא הדין לדעת רבי עקיבא, שאין מעטרים אלא בפירות של ארץ ישראל. והלכה כרבי עקיבא.

באור משנה י

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִדּוֹת בַּבִּכּוּרִים – שלושה דברים כלולים בביכורים שדיניהם חלוקים: **הַבִּכּוּרִים** – היינו עיקר הביכורים, כמו ששנינו בהתחלת פרקנו: "יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, אשכול שביכר, רימון שביכר, קושרו בגמי ואומר "הרי אלו ביכורים"; **וְתוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים** – בשעת לקיטת הביכורים נוהגים להוסיף פירות על אלו שהופרשו, שכן שנינו (לעיל ב, ד), שהביכורים אין להם שיעור והרוצה לעשות כל שדהו ביכורים עושה; **וְעִטּוּר הַבִּכּוּרִים** – הפירות הנאים והמשובחים שנותנים על גבי סל הביכורים לנוי ולהידור, כמו ששנינו במשנה הקודמת. **תּוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים, מִין בְּמִינוֹ** – אין מוסיפים על הביכורים, אלא מאותו המין, כגון ענבים על ענבים או תאנים על תאנים. **וְעִטּוּר הַבִּכּוּרִים, מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ** – כגון סל של ביכורי ענבים מעטרים בתאנים ושל ביכורי תאנים מעטרים בענבים וכיוצא בזה. ולדעת רבי שמעון בן ננס שבמשנה הקודמת, מעטרים אפילו בפירות שאינם משבעת המינים. יש גורסים גם במשנה הקודמת רבי שמעון סתם כמו במשנתנו (עיין "תוספות יום טוב"). **תּוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים נֶאֱכֶלֶת בְּטַהֲרָה** – שאינה מותרת באכילה אלא לכהן טהור, ואם נטמאה, אסורה באכילה כדין הביכורים; **וּפְטוּרָה מִן הַדְּמַאי** – כהן שקיבל ביכורים מעם הארץ, החשוד שלא להפריש מעשרות, אינו חייב להפריש מעשרות מתוספת הביכורים משום "דמאי" (עיין פתיחה למסכת דמאי). ברם, הביכורים עצמם פטורים אפילו ממעשר ודאי, כמו תרומה שפטורה ממעשר, והיינו שאם קיבל הכהן ביכורים שאינם מעושרים, אינו חייב לעשרם. בירושלמי מבואר, שאף תוספת הביכורים דינה כביכורים, שפטורה אפילו ממעשר ודאי, ולא נקטה המשנה דמאי אלא משום עיטור הביכורים שבסיפא. **וְעִטּוּר הַבִּכּוּרִים חַיָּב בַּדְּמַאי** – כהן שקיבל ביכורים מעם הארץ חייב לעשר מספק את הפירות של עיטור הביכורים מדין "דמאי"; וכל שכן שחייב במעשר ודאי. ברם, אם מותר לאכלו בטומאה, לא ברור ממשנתנו. ויש מוכיחים מדברי הרמב"ם (**הל' ביכורים ב, יח**) שאף עיטור הביכורים אינו נאכל אלא בטהרה כתוספת הביכורים וכביכורים (**"מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה"**).

יום שני

באור משנה יא

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת שתוספת הביכורים דינה כעיקר הביכורים לענין שנאכלת בטהרה ופטורה מן הדמאי (ולפי הירושלמי שהבאנו לעיל – אף ממעשר ודאי), באה משנתנו להשמיע שדין זה אינו נוהג אלא בתוספת של פירות שגדלו בארץ ישראל.

אֵימָתַי אָמְרוּ – חכמים: **תּוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים כַּבִּכּוּרִים** – כפי ששנינו במשנה הקודמת? **בִּזְמַן שֶׁהִיא בָּאָה מִן הָאָרֶץ** – שהתוספת היא מפירות שגדלו בארץ ישראל. **וְאִם אֵינָהּ בָּאָה מִן הָאָרֶץ** – כגון שהביאוה מעבר הירדן, כמו ששנינו לעיל (א, י), שמביאים ביכורים משם, אף על פי שאינה ארץ זבת חלב ודבש, **אֵינָהּ כַּבִּכּוּרִים** – אין דין התוספת כביכורים. וכותב הרמב"ם (**הל' ביכורים ב, יח**): "אף על פי שאינה כביכורים אינה נאכלת אלא בטהרה".

באור משנה יב

לְמָה אָמְרוּ – לענין מה אמרו (לעיל ב, א): **הַבִּכּוּרִים כְּנִכְסֵי כֹהֵן** – שלאחר שזכה בהם הכהן הרי הם כנכסיו? **שֶׁהוּא קוֹנֶה מֵהֶם עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה** – שרשאי הוא למכרם לכהן אחר, ולקנות בדמיהם כל מה שהוא רוצה, אפילו דברים שאינם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּחוֹבוֹ וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, כְּסֵפֶר תּוֹרָה. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין נוֹתְנִים אוֹתָם אֶלָּא לְחָבֵר בְּטוֹבָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹתְנִין אוֹתָם לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וְהֵם מְחַלְּקִים בֵּינֵיהֶם, כְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ.

פרק רביעי

א אַנְדְּרוֹגִינוֹס, יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לָאֲנָשִׁים; וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַנָּשִׁים; וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לָאֲנָשִׁים וְלַנָּשִׁים; וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים אֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לָאֲנָשִׁים וְלֹא לַנָּשִׁים.

ב כֵּיצַד שָׁוֶה לָאֲנָשִׁים? מְטַמֵּא בְּלֵבֶן כָּאֲנָשִׁים, וּמִתְעַטֵּף כָּאֲנָשִׁים, וְנוֹשֵׂא אֲבָל לֹא נִשָּׂא כָּאֲנָשִׁים, וְאִמּוֹ יוֹשֶׁבֶת עָלָיו בְּדַם טֹהַר כָּאֲנָשִׁים, וְאֵינוֹ מִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים כָּאֲנָשִׁים, וְאֵינוֹ נִזּוֹן עִם הַבָּנוֹת כָּאֲנָשִׁים, וְעוֹבֵר עַל כָּל תַּקִּיף

פירוש ברטנורא

יב כספר תורה. כלומר וס"ת נמי הוי כמו בכורים לדין זה דבעל חוב נוטל בחובו ואשה בכתובתה. פי' אחר וס"ת, ומותר לקנות בהם ספר תורה. ואע"ג דתנא בהמה טמאה, אצטריך למתני ס"ת דלא תימא כל הני נהי דלא חזו לאכילה חזו לשכר שיבא לידי אכילה לפי שאין מוכרין ס"ת, אימא לא, קמ"ל: **אין נותנים אלא לחבר בטובה.** אין הכהן יכול ליתן הבכורים אלא לכהן חבר שאוכל חוליו בטהרה ונותן אותם לו בטובה בתורת חסד ונדבה, ואינו רשאי לקנות בהן דבר ואף לא ליתנן לכהן שאינו חבר, דכיון שאין עושין בהן עבודה חיישינן דלמא לא מיזדהר בהו: **נותנים אותם לאנשי משמר.** ובין חבר ובין שאינו חבר מחלקין אותם ביניהם: **כקדשי מקדש.** כשאר קדשי מזבח. ואע"פ שאין עושין בהם עבודה הואיל ומכניסים אותם לעזרה מזדהרי בהו ולא אתו למכלינהו בטומאה. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

לאכילה, כגון עבדים וקרקעות, ואפילו בהמה טמאה, כגון סוס או חמור, **וּבַעַל חוֹב נוֹטְלָן בְּחוֹבוֹ** – אם הכהן חייב כסף לחברו, יכול חברו לגבות את חובו מן הביכורים, **וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ** – כהן שגירש את אשתו, יכולה גרושתו לגבות מן הביכורים את כסף כתובתה, היינו הסכום שנתחייב בעלה בשטר הכתובה לשלם לה אם יגרשנה, **כְּסֵפֶר תּוֹרָה** – כלומר שגם ספר תורה דינו כביכורים שבעל חוב נוטלו בחובו והאשה בכתובתה (**ר"ש; ברטנורא**). ויש גורסים: "וספר תורה" (**בבלי חולין קלא, א**) – כלומר שקונה הכהן בביכורים אף ספר תורה (**רמב"ם; ר"ש; ברטנורא**). ואף על פי ששנינו כאן, שאפילו בהמה טמאה מותר לקנות בהם, מכל מקום צריכה המשנה להשמיענו גם ספר תורה, שלא נאמר, שקונה הכהן בביכורים דווקא דברים כגון עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאף על פי שהם גופם אינם ראויים לאכילה, מכל מקום על ידי שכרם יבוא לידי אכילה, מה שאין כן ספר תורה שלא יביא לו שכר כדי לבוא על ידו לידי אכילה, שאין אדם רשאי למכור ספר תורה אלא כדי לישא אשה וללמוד תורה, הלכך באה המשנה להשמיענו, שאף ספר תורה רשאי הכהן לקנות בביכורים (**הרא"ש**). ויש מפרשים לפי הגירסה שבמשנתנו "כספר תורה", שמשנתנו באה להשמיע דרך אגב, שכשם שספר תורה, אף על פי שמכרו, קדושתו עליו, שהרי ספר תורה הוא, כך גם הביכורים אינם יוצאים מקדושתם (על ידי מכירתם) להיאכל לזרים, אלא לעולם צריך למכרם לכהנים טהורים שיאכלום בטהרה (**ריבמ"ץ**). **וְרַבִּי יְהוּדָה** – ויש גורסים: רבי יהודה **אוֹמֵר: אֵין נוֹתְנִים אוֹתָם** – את הביכורים, **אֶלָּא לְחָבֵר** – לכהן "חבר" האוכל פירותיו בטהרה. רבי יהודה אינו חולק על הרישא, אלא הוא בא להשמיע דין אחר, שאסור ליתן את הביכורים לכהן שאינו חבר, שמא לא ייזהר לאכלם בטהרה (עיין חלה ד, ט), הלכך אין מביאי הביכורים נותנים אותם אלא לכהן חבר **בְּטוֹבָה** – כלומר שרשאי הכהן להחזיק טובה לבעלים שנתנו לו את ביכוריהם (**"מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף; "משנה ראשונה"**). ברם, הרב מברטנורא מפרש (על פי הרמב"ם), שרבי יהודה בא לחלוק על תנא קמא, והוא סובר, שאין הכהן רשאי לקנות דבר בביכורים, אלא מותר לו ליתנם לכהן אחר בטובה, היינו בתורת חסד ונדבה, אבל רק לכהן חבר, שאוכל חוליו בטהרה, מאותו הטעם שבארנו לעיל (**עיין "משנה ראשונה" ו"מלאכת שלמה" שתמהים על פירוש הברטנורא**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹתְנִין אוֹתָם לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר** – שכן הכהנים מחולקים היו לעשרים וארבעה משמרות, וכל שבוע היה משמר אחר עושה את העבודה במקדש, וסוברים חכמים, שלאחר שהונחו הביכורים בעזרה אצל המזבח, נותנים אותם לכהני המשמר שעובדים באותו שבוע בבית המקדש, **וְהֵם מְחַלְּקִים בֵּינֵיהֶם** – את פירות הביכורים, **כְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ** – כשאר קדשי מזבח, כלומר שבין חבר ובין שאינו חבר מקבל חלק בביכורים, שהואיל ומביאים אותם לעזרה, הכל נזהרים בהם לאכלם בטהרה; והואיל וניתנים הביכורים לאנשי המשמר, אין שום כהן צריך להחזיק טובה לבעלים. ברם, רבי יהודה סובר, שהואיל ואין עושים בהם עבודה אין דינם כקדשי המקדש שהכל נזהרים בהם, אלא כשאר קדשי הגבול, שאינם ניתנים אלא לחבר, מחשש שמא כהן שאינו חבר לא ייזהר לאכלם בטהרה. והלכה כחכמים.

יום שלישי

באור משנה א

כבר הקדמנו (בפתיחה למסכתנו), שפרק זה מקורו בתוספתא (ביכורים ב, ג-ז), ולדעת מפרשים רבים אינו כלל מגוף המשנה, אלא שבכמה כתבי יד של המשנה נספח למסכתנו כפרק רביעי, ויש לו נוסחאות שונות (במשניות הוצאת ראם נדפסו ארבע נוסחאות: נוסחת הגמרא, נוסחת הרש"ש, נוסחת ר' מנחם עזריה מפאנו, נוסחת הגר"א). ברם, בירושלמי אין הפרק הזה, ואף לא פירשוהו מפרשי המשנה – הרמב"ם, הרב מברטנורא ובעל "תוספות יום טוב". מכל מקום הוספנו כאן את הפרק הזה, באשר גם נכלל בלוח המשנה היומית, ונקטנו בו נוסחת הגר"א.

אַנְדְּרוֹגִינוֹס – שיש לו סימני זכר ונקבה כאחד, **יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לָאֲנָשִׁים** – דינים שהוא שווה בהם לאנשים (זכרים), **וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לַנָּשִׁים** – דינים הנוהגים בו כמו בנשים, **וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה לָאֲנָשִׁים וְלַנָּשִׁים** – דינים הנוהגים בין באנשים בין בנשים, **וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים אֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לָאֲנָשִׁים וְלֹא לַנָּשִׁים** – משום שהוא ספק זכר ספק נקבה.

באור משנה ב

כֵּיצַד שָׁוֶה אנדרוגינוס **לָאֲנָשִׁים? מְטַמֵּא בְּלֵבֶן כָּאֲנָשִׁים** – כשזב ממנו נוזל לבן כמי בצק של שעורים וכלובן ביצה מוזרת – (**היינו ביצה שאין אפרוח מתרקם בה בשעת הדגירה** – עיין רש"י חולין סד, ב), הריהו נעשה זב. אבל אשה אינה נעשית זבה בלובן; **וּמִתְעַטֵּף כָּאֲנָשִׁים** – שלא ילבש שמלת אשה, **וְנוֹשֵׂא אֲבָל לֹא נִשָּׂא כָּאֲנָשִׁים** – נושא אשה, ואינו נישא לאיש, מפני שהוא כזכר, והבא עליו דינו כבא על הזכר (יבמות ח, ו); **וְאִמּוֹ יוֹשֶׁבֶת עָלָיו בְּדַם טֹהַר כָּאֲנָשִׁים** – שכתוב בתורה (**ויקרא יב ב-ה**): "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים... ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה... ואם נקבה תלד וטמאה שבועים... וששים יום וששת ימים תשב בדמי טהרה", ודינו של אנדרוגינוס כזכר, שאמו יושבת עליו עד ארבעים יום – לאחר ימי טומאתה הראשונים – בדמי טהרה (כלומר שהדם היוצא ממנה בימים אלה הוא דם טהור) ואילו אחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבַל תַּשְׁחִית וּבַל תִּטַּמֵּא לְמֵתִים כָּאֲנָשִׁים, וְחַיָּב בְּכָל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה כָּאֲנָשִׁים.

ג כֵּיצַד שָׁוֶה לַנָּשִׁים? מְטַמֵּא בְּאָדָם כַּנָּשִׁים, וְאֵינוֹ מִתְיַחֵד עִם הָאֲנָשִׁים כַּנָּשִׁים, וְאֵינוֹ זוֹקֵק לְיִבּוּם כַּנָּשִׁים, וְאֵינוֹ חוֹלֵק עִם הַבָּנִים כַּנָּשִׁים, וְאֵין אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ כַּנָּשִׁים, וְאִמּוֹ יוֹשֶׁבֶת עָלָיו בְּדַם טָמֵא כַּנָּשִׁים, וּפָסוּל מִן הָעֵדוּת כַּנָּשִׁים, וְאִם נִבְעַל בַּעֲבֵרָה נִפְסַל מִן הַתְּרוּמָה כַּנָּשִׁים.

ד כֵּיצַד שָׁוֶה לָאֲנָשִׁים וְלַנָּשִׁים? חַיָּבִים עַל מַכָּתוֹ וְקִלְלָתוֹ כָּאֲנָשִׁים וְכַנָּשִׁים, וְהַהוֹרְגוֹ שׁוֹגֵג גּוֹלֶה, וּמֵזִיד נֶהֱרָג, כָּאֲנָשִׁים וְכַנָּשִׁים, וְאִמּוֹ מְבִיאָה עָלָיו קָרְבָּן כָּאֲנָשִׁים וְכַנָּשִׁים, וְאוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל כָּאֲנָשִׁים, וְנוֹחֵל לְכָל הַנְּחָלוֹת כָּאֲנָשִׁים וְכַנָּשִׁים.

ה כֵּיצַד אֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לָאֲנָשִׁים וְלֹא לַנָּשִׁים? אֵין שׁוֹרְפִין תְּרוּמָה עַל טֻמְאַת זִיבָתוֹ, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, לֹא כָּאֲנָשִׁים וְלֹא כַּנָּשִׁים, וְאֵין נִמְכָּר בְּעֶבֶד עִבְרִי לֹא כָּאֲנָשִׁים וְלֹא כַּנָּשִׁים, וְאֵינוֹ נֶעֱרָךְ לֹא כָּאֲנָשִׁים וְלֹא

משניות מבוארות – קהתי

ארבעים יום ללידתו דמה טמא; **וְאֵינוֹ מִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים כָּאֲנָשִׁים** – אסור לו להתייחד עם אשה כדין זכר (עיין קידושין ד, יב), **וְאֵינוֹ נִזּוֹן עִם הַבָּנוֹת כָּאֲנָשִׁים** – שכן שנו (**בבא בתרא ט, א**): "מי שמת והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובים (שיש בהם כדי מזון הבנות וירושה לבנים), הבנים יירשו והבנות ייזונו (שכך הוא תנאי בית דין, כמבואר במסכת כתובות ד, יא); הנכסים מועטין (שאין בהם אלא כדי מזון הבנות בלבד), הבנות ייזונו והבנים ישאלו על הפתחים (יחזורו על הפתחים לבקש נדבות); ובאה משנתנו ללמד, שאם הנכסים מועטים ויש ביניהם אנדרוגינוס, אינו ניזון עם הבנות מהנכסים המועטים, שכן הבנות דוחות אותו אצל הבנים, שאינם נוטלים כלום מנכסי הירושה (עיין בבא בתרא ט, ב – שם נישנתה הלכה זו לענין טומטום, והוא הדין לאנדרוגינוס); **וְעוֹבֵר עַל בַּל תַּקִּיף** – "לא תקיפו פאת ראשכם" (**ויקרא יט, כז**), **וּבַל תַּשְׁחִית** – "לא תשחית פאת זקנך" (**שם**), **וּבַל תִּטַּמֵּא לְמֵתִים** – כמו שנאמר בכהן (**ויקרא כא, א**): "לנפש לא יטמא בעמיו". ואם האנדרוגינוס הוא כהן, הריהו מוזהר על כך, **כָּאֲנָשִׁים** – שכן אשה אינה חייבת בכל אלו (כמבואר במסכת קידושין א, ז); **וְחַיָּב בְּכָל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה כָּאֲנָשִׁים** – אפילו במצוות עשה שהזמן גרמן, שהנשים פטורות.

יום רביעי

באור משנה ג

כֵּיצַד שָׁוֶה אנדרוגינוס **לַנָּשִׁים? מְטַמֵּא בְּאָדָם כַּנָּשִׁים** – שאם ראה דם, הריהו טמא כדין נידה או זבה, שכן באשה כתוב (**ויקרא טו, יט**): "ואשה כי תהיה זבה דם", ומכאן שאינה נטמאת אלא כשהיא רואה דם; **וְאֵינוֹ מִתְיַחֵד עִם הָאֲנָשִׁים כַּנָּשִׁים** – אסור לו להתייחד עם גבר כדין אשה. **וְאֵינוֹ זוֹקֵק לְיִבּוּם כַּנָּשִׁים** – שאם מת אחיו בלא בנים, ואין יבם אחר אלא הוא, אשת אחיו המת פטורה מן הייבום ומן החליצה, **וְאֵינוֹ חוֹלֵק עִם הַבָּנִים כַּנָּשִׁים** – בזמן שנכסי הירושה מרובים, אינו נוטל עם הבנים חלק בירושה, שהבנים דוחים אותו אצל הבנות (כמו שנשנה בבא בתרא ט, ב לענין טומטום, והוא הדין לאנדרוגינוס; עיין שם "תוספות יום טוב"), כלומר שאומרים לו: הבא ראיה שזכר אתה ותקח חלק מהירושה. ומכל מקום ניזון הוא מהנכסים כבנות (עיין במשנה הקודמת מה שהבאנו ממסכת בבא בתרא); **וְאֵין אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ כַּנָּשִׁים** – אם האנדרוגינוס הוא כהן אינו אוכל מבשר קדשי הקדשים, כגון חטאות ואשמות ומנחות, שאינם נאכלים אלא לזכרי כהונה (**עיין ויקרא ו, יא; כב; ז, ז**); **וְאִמּוֹ יוֹשֶׁבֶת עָלָיו בְּדַם טָמֵא כַּנָּשִׁים** – שבועיים כיולדת נקבה (עיין במשנה הקודמת מה שהבאנו את המקראות מן התורה); **וּפָסוּל מִן הָעֵדוּת כַּנָּשִׁים** – שכן האשה פסולה לעדות מן התורה, וכן האנדרוגינוס פסול, מפני שהוא ספק אשה, וכל מי שהוא ספק כשר ספק פסול, הרי הוא פסול, שאין העד בא אלא להוציא ממון על פיו או לחייב על פיו, ואין מוציאין ממון מספק ואין עונשין מספק דין תורה (**רמב"ם הל' עדות ט, ב-ג**); **וְאִם נִבְעַל בַּעֲבֵרָה** – שבא עליו אחד מקרוביו או מפסולי כהונה, **נִפְסַל מִן הַתְּרוּמָה כַּנָּשִׁים** – אם הוא כהן, הרי הוא נפסל מלאכול בתרומה, כשם שאילו היתה זו אשה, היתה נפסלת מן התרומה.

באור משנה ד

כֵּיצַד שָׁוֶה לָאֲנָשִׁים וְלַנָּשִׁים? חַיָּבִים עַל מַכָּתוֹ וְקִלְלָתוֹ כָּאֲנָשִׁים וְכַנָּשִׁים, וְהַהוֹרְגוֹ שׁוֹגֵג גּוֹלֶה – לעיר מקלט, **וּמֵזִיד** – ההורגו במזיד, **נֶהֱרָג** – נידון למיתה על ידי בית דין, **כָּאֲנָשִׁים וְכַנָּשִׁים** – ששווים הם בדינים אלו, **וְאִמּוֹ מְבִיאָה עָלָיו קָרְבָּן כָּאֲנָשִׁים וְכַנָּשִׁים** – שכתוב (**ויקרא יב, ז**): "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת, תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת"... וכן אשה שילדה אנדרוגינוס, יושבת היא ארבעה עשר ימי טומאה כדין יולדת נקבה (כמו ששנינו במשנה הקודמת), ואחר כך עשרים וששה ימי טהרה, להשלמת ארבעים יום, כדין יולדת זכר, ולאחר שמונים יום מהלידה (משום שהוא ספק נקבה) היא מביאה קרבן לידה. **וְאוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל כָּאֲנָשִׁים וְכַנָּשִׁים** – אם הוא כהן, הריהו אוכל בקדשי הגבול, כגון תרומה, תרומת מעשר, וחלה; **וְנוֹחֵל לְכָל הַנְּחָלוֹת כָּאֲנָשִׁים וְכַנָּשִׁים** – אם אין יורש אלא הוא, יורש את הכל (עיין בבא בתרא ט, ב – שם נשנה דין זה לענין טומטום, והוא הדין לאנדרוגינוס), ובאה המשנה להשמיע, שאין אומרים: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא ואינו בר ירושה.

יום חמישי

באור משנה ה

כֵּיצַד אֵינוֹ שָׁוֶה לֹא לָאֲנָשִׁים וְלֹא לַנָּשִׁים? אֵין שׁוֹרְפִין תְּרוּמָה עַל טֻמְאַת זִיבָתוֹ – אם ראה לובן לבד או אודם לבד ונגע בתרומה, אין שורפין את התרומה, לפי שטומאתו בספק. אבל אם ראה לובן ואודם כאחד, שורפים עליו את התרומה, שכן ממה נפשך טמא הוא (**בבלי נידה כח, א**). **וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, לֹא כָּאֲנָשִׁים וְלֹא כַּנָּשִׁים** – אפילו ראה לובן ואודם כאחד ונכנס למקדש, אינו חייב משום טומאת ביאת מקדש, שנאמר בענין שילוח טמאים מהמקדש (**במדבר ה, ג**): "מזכר עד נקבה תשלחו" – זכר ודאי ונקבה ודאית, אבל לא אנדרוגינוס, שהוא ספק זכר ספק נקבה. **וְאֵין נִמְכָּר בְּעֶבֶד עִבְרִי לֹא כָּאֲנָשִׁים** – שנאמר (**שמות כב, ב**): "ונמכר בגנבתו" (אם אין לגנב כדי לשלם, הרי הוא נמכר כעבד בעד גנבתו), ודרשו חכמים: "בגנבתו" ולא בגנבתה, ומכאן שהאיש נמכר בגנבתו ואין האשה נמכרת בגנבתה; ואף האנדרוגינוס, הואיל והוא ספק אשה, אינו נמכר כעבד בעד גנבתו; **וְלֹא כַּנָּשִׁים** – שאב מוכר את בתו הקטנה לאמה (**שמות כא, ז**), והואיל והאנדרוגינוס ספק זכר, אין אביו יכול למכרו, שאין אב מוכר בנו לעבד. **וְאֵינוֹ נֶעֱרָךְ לֹא כָּאֲנָשִׁים**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כַּנָּשִׁים, וְאִם אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה לֹא אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה, נָזִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַנְדְּרוֹגִינוֹס בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הוּא, וְלֹא יָכְלוּ חֲכָמִים לְהַכְרִיעַ עָלָיו אִם הוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. אֲבָל טֻמְטוּם אֵינוֹ כֵן, פְּעָמִים שֶׁהוּא אִישׁ, פְּעָמִים שֶׁהוּא אִשָּׁה.

סליק מסכת ביכורים
הדרן עלך סדר זרעים

משניות מבוארות – קהתי

וְלֹא כַּנָּשִׁים – שכתוב בפרשת ערכים (**ויקרא כז, ג ואילך**): "והיה ערכך **הזכר** – מבן עשרים שנה ועד בן ששים שנה... חמשים שקל כסף... ואם **נקבה** היא, והיה ערכך שלשים שקל. ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה, והיה ערכך הזכר עשרים שקלים, ולנקבה עשרת שקלים" וגו', ומכאן שאין תורת ערכים נוהגת אלא בזכר ודאי או בנקבה ודאית, להוציא אנדרוגינוס שהוא ספק זכר ספק נקבה. **וְאִם אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה לֹא אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה** – מי שראה אנדרוגינוס ואמר: הריני נזיר אם זה אינו לא איש ולא אשה, **נָזִיר** – הרי הוא נזיר, מפני שאנדרוגינוס אינו לא איש גמור ולא אשה גמורה (**עיין תוספות יבמות פג, א**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַנְדְּרוֹגִינוֹס בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הוּא, וְלֹא יָכְלוּ חֲכָמִים לְהַכְרִיעַ עָלָיו אִם הוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה** – יש מפרשים, שלדעת רבי יוסי יש באנדרוגינוס שלושה ספקות: ספק איש, ספק אשה, ספק בריה בפני עצמה, מה שאין כן לתנא קמא שאין בו אלא שני ספקות, ספק איש ספק אשה (**הר"ש**). ובתוספות פירשו (**יבמות פג, א; נידה כח, א**), שרבי יוסי אינו חולק כלל על תנא קמא, אלא בא לפרש טעמו, שאנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא, כלומר לא בריה ממש אלא בריה שהיא ספק זכר ספק נקבה, שלא יכלו חכמים להכריע עליו אם הוא איש או אשה (ויש שם עוד פירושים). **אֲבָל טֻמְטוּם אֵינוֹ כֵן, פְּעָמִים שֶׁהוּא אִישׁ, פְּעָמִים שֶׁהוּא אִשָּׁה** – יש טומטום שהוא זכר ויש שהוא נקבה. ובתוספתא הגירסה היא: אבל טומטום אינו כן אלא או ספק איש או ספק אשה — כלומר שטומטום הוא זכר ודאי או נקבה ודאית אלא שהוא מכוסה, ויש שספקו יכול להתברר, מה שאין כן אנדרוגינוס שהוא ספק לעולם, שכן חכמים לא הכריעו בו אם הוא זכר או נקבה (**תוספות**). ואף לפי הר"ש, שהבאנו לעיל, הפירוש הוא, שטומטום אינו ספק בריה בפני עצמה אלא או זכר ודאי או נקבה ודאית.

מסכת שבת
פתיחה למסכת שבת

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ. וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה... (שמות כ, ט-י; דברים ה, יג-יד)

המלאכות האסורות בשבת הן עיקר עניינה של מסכתנו.

שלושים ותשע מלאכות הוגדרו על ידי חכמים כ"אבות מלאכות" (המנויות במסכתנו ז, ב), והיינו המלאכות העיקריות האסורות בשבת, שמהן למדים על שאר המלאכות הדומות להן (באופיין ובתכונתן), הנקראות "תולדות". ברם, אף התולדות דינן כאבות ("תולדותיהן כיוצא בהן" – בבלי בבא קמא ב, א), כפי שיבואר.

שלושים ותשע אבות המלאכות מקורן בסמיכות פרשת שבת לפרשת מלאכת המשכן (שמות לא; לה), שלכך נסמכה שבת למלאכת המשכן ללמדנו, שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת, ומכאן שכל מלאכה שהיתה במשכן אסורה היא בשבת. וכן שנו בברייתא (שבת מט, ב): "אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן. הם זרעו (סממנים לצבוע תכלת ועורות אילים – רש"י), ואתם לא תזרעו בשבת; הם קצרו, ואתם לא תקצרו; הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד וכו'. מכאן גם הגדירו חכמים, שהמלאכה שהיתה חשובה במשכן היא הנקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן נקראת "תולדה" (בבא קמא, ב, א).

מכל מקום אבות המלאכות וכן תולדותיהן אסורות הן בשבת מן התורה, והעובר על אחת מהן במזיד בפני עדים, והתרו בו שלא לעבור, חייב סקילה, ואם לא התרו בו, חייב כרת; והעובר עליה בשוגג חייב קרבן חטאת. – ומהו ההבדל בין אב לתולדה? זה יתבאר במסכתנו בתחילת פרק ז.

מסכתנו פותחת בדיני "הוצאה מרשות לרשות", שבהם היא מוסיפה עוד לעסוק הרבה בפרקים ד–יא, אף שמלאכה זו נימנית אחרונה ברשימת אבות המלאכות (ז, ב). טעמים שונים נאמרו על כך (כמבואר בהקדמתנו למשנה א), ואחד מהם, לפי שהרבה ענייני שבת תלויים במלאכה זו, שכן כוללת היא: הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, זריקה, הושטה, העברה ארבע אמות ברשות הרבים, ועוד (המאירי).

להסבר איסור ההוצאה מרשות לרשות נשנה בברייתא (שבת ו, א; תוספתא שבת א, א): "ארבע רשויות לשבת, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור. איזוהי רשות היחיד? חריץ שהוא עמוק עשרה (טפחים) ורחב ארבעה, וכן גדר (כותל) שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה – זו היא רשות היחיד גמורה (היינו: כל מקום שאין שטחו פחות מארבעה על ארבעה טפחים והוא מוקף מחיצות שגובהן עשרה טפחים או יותר מהם, הרי זו רשות היחיד). – **ואיזו היא רשות הרבים? סרטיא** (דרך המובילה מעיר לעיר) **ופלטיא** (רחבת העיר המשמשת שוק מסחרי) **ומבואות המפולשין** (רחובות העיר שהם רחבים לפחות שש עשרה אמה ופתוחים משני צידיהם) – **זו היא רשות הרבים** גמורה. אין מוציאין מרשות היחיד זו לרשות הרבים זו, ואין מכניסין מרשות הרבים זו לרשות היחיד זו; ואם הוציא והכניס, בשוגג – חייב חטאת, במזיד – ענוש כרת (אם לא התרו בו) **ונסקל** (אם התרו בו). – אבל ים ובקעה"... ומקומות הסמוכים לרשות הרבים, שאין הרבים בוקעים בהם, וכן כל מקום ששטחו ארבעה על ארבעה טפחים והוא מוקף מחיצות שגובהן פחות מעשרה טפחים, אבל אינו פחות משלשה – כל אלו וכיוצא בהם נקראים כרמלית. הכרמלית אין דינה לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים, וחכמים אסרו להוציא מתוכה לרשות הרבים או לרשות היחיד, או להכניס לתוכה מרשות הרבים או מרשות היחיד. כן אסרו לטלטל בתוכה ארבע אמות כמו ברשות הרבים. ברם העובר על איסור זה, פטור ממיתה או מקרבן חטאת.

השם כרמלית יש מפרשים שהוא לשון כארמלית (כאלמנה), שאינה לא בתולה ולא נשואה (רמב"ם). ויש מפרשים מלשון "כרמל" (ויקרא כג, יד), שפירשוהו בדרך הנוטריקון: רך ומלא, היינו לא לח ולא יבש, וכן מקום זה אינו לא רשות היחיד ולא רשות הרבים (ירושלמי).

מקום פטור היינו מקום ברשות הרבים שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים וגובהו משלשה טפחים ולמעלה, וכן שטח שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים והוא מוקף מחיצות, אף על פי שהמחיצות גבוהות עשרה טפחים. – מותר להוציא ממקום פטור לרשות הרבים ולרשות היחיד וכן להכניס משם לתוכו. גם אויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים הוא מקום פטור. ברם, אויר רשות היחיד דינו כרשות היחיד עד לרקיע.

מלבד איסורי המלאכות ישנם בשבת איסורים מדברי סופרים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מסכת שבת

פרק ראשון

א יְצִיאוֹת הַשַּׁבָּת שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע בַּפְּנִים, וּשְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע בַּחוּץ. כֵּיצַד? הֶעָנִי עוֹמֵד בַּחוּץ וּבַעַל הַבַּיִת

פירוש ברטנורא

מסכת שבת

א א יציאות השבת. הוצאות שמרשות לרשות האמורות אצל שבת, והכנסות נמי קא קרי יציאות הואיל ומוציא מרשות לרשות. והאי דתני יציאות ולא תני הוצאות, לישנא דקרא נקט דכתיב (שמות ט"ז) אל יצא איש ממקומו, ומיניה דרשינן הוצאה, אל יצא איש עם הכלי שבידו ללקוט המן: **שתים שהן ארבע.** שתים מן התורה, הוצאה והכנסה לבעל הבית העומד בפנים ברשות היחיד, ועל שתים אלו חייב על שגגתו חטאת, ועל זדונו כרת, ועל התראתו סקילה, כמו בכל שאר מלאכות של שבת: **שהן ד'.** מדבריהם הוסיפו שתים, לאסור לכתחלה היכא שהמלאכה נעשית ע"י שנים זה עוקר וזה מניח, דשנים שעשאוה פטורים, שנאמר (ויקרא ד') בעשותה אחת מכל מצות ה', העושה את כולה ולא העושה מקצתה, וכן בכל מלאכות של שבת אמרינן יחיד שעשאה חייב, שנים שעשאוה פטורים: **ושתים שהן ארבע בחוץ.** שתים מן התורה, הוצאה והכנסה לעני העומד בחוץ ברשות הרבים: **שהן ארבע.** מדבריהם

משניות מבוארות – קהתי

הנקראים: איסורי "שבות", איסורי "מוקצה", וכן איסורים מחמת "עובדין דחול".

כתוב בתורה (שמות כג, יב; לד, כא): "וביום השביעי תשבות", ודרשו חכמים: אפילו מדברים שאינם מלאכה חייב אתה לשבות מהם. מכאן אסרו חכמים הרבה דברים משום "שבות". כדי שיהא השבת יום שביתה ומנוחה שלמה. איסורים אלו הם בדברים הדומים למלאכות, או בדברים שגוזרים בהם שמא יבואו על ידם לידי איסור מלאכה של תורה, כפי שיבואר במסכתנו.

איסורי מוקצה היינו דברים שאסרו חכמים לטלטלם בשבת, מפני שלא היו מוכנים מערב שבת להשתמש בהם בשבת לצרכי דברים המותרים; שכן נאמר בתורה (שמות טז, ה): "והכינו את אשר יביאו", ומכאן כל דבר שאינו מוכן, הריהו "מוקצה" לשבת, ואסור לטלטלו בשבת משום סייג, שלא יבוא אדם לידי עבירה של איסור תורה. איסורי מוקצה מתחלקים לסוגים שונים: מוקצה מחמת איסור, כגון מכשירי עבודה או חמרי עבודה; מוקצה מחמת חסרון כיס – בדבר שאדם מקפיד עליו שלא להשתמש בו אלא לצורך מלאכתו המיוחדת, כגון סכין של מילה או של שחיטה; מוקצה מחמת מיאוס – בדבר שדעתו של אדם בוחלת בו, ומשום כך הוא נמנע מלנגוע בו; מוקצה מחמת מצווה – בדברים המיוחדים לקיום מצווה שאי אפשר לקיימה בשבת, כגון שופר, לולב וכיוצא בזה; מוקצה מחמת נולד, כגון ביצה שנולדה בשבת או פירות שנשרו בשבת; וכן ישנם עוד סוגים כפי שנלמד במסכתנו.

ויש דברים שחכמים אסרו אותם בשבת, אף על פי שאינם דומים למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה, אלא כדי שלא ינהג אדם בשבת כדרך שהוא נוהג בחול. איסורים אלה נקראים "עובדין דחול" (מעשים של חול), ונלמדים הם ממה שנאמר (ישעיהו נח, יג-יד): "אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד, וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר", ודרשו חז"ל: "וכבדתו מעשות דרכיך – שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך ביום חול, ממצוא חפצך – שלא תעסוק ולא תתכנן תכניות בשבת בענייני חפציך, ודבר דבר – שלא יהא דיבורך בשבת כדיבורך בחול, ומכאן שאסור לדבר בשבת כל דיבור שיש לו שייכות לענייני חול.

כל האיסורים הללו עושים את יום השבת – ל"שבת שבתון קודש לה'" (שמות לא, טו). וכן אמרו בירושלמי (שבת טו, ג): לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהם בדברי תורה.

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה, שמסכתנו פותחת באיסור הוצאה בשבת מרשות לרשות, אף שמלאכה זו נמנית אחרונה ברשימת שלשים ותשע אבות המלאכות (להלן ז, ב), וטעמים אחדים נאמרו על כך. הרמב"ם כותב: "לפי שמלאכה זו נמצאת תדיר ובה ייכשלו בני אדם על הרוב... וטעם שני, ללמדנו שהוצאה מרשות לרשות מלאכה היא אף על פי שהנראה ממנה שאינה מלאכה" (פירוש המשניות להרמב"ם). ויש מבארים הטעם, לפי שממשנה זו למדים כמה ענייני שבת עיקריים, כפי שיבואר להלן. ויש אומרים הטעם, שהואיל והתנא בא ללמדנו בפרק זה דברים שאסור לעשותם בערב שבת סמוך לחשכה, והוא פותח בהלכה: "לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה" (משנה ג), לפיכך הקדים משנה זו ללמד בענין איסור ההוצאה בשבת (תוספות: הר"ן).

להבנת המשנה נקדים הסבר העניינים הנלמדים ממנה:

א. כפי שכבר הזכרנו אסור מן התורה להוציא חפץ בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים או להכניס חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד. שתי הפעולות הללו – ההוצאה וההכנסה – נקראות במשנתנו "יציאות השבת". ומבואר בגמרא, שכל עקירת חפץ ממקומו (היינו העברתו מרשות לרשות בשבת) קורא לה התנא: "הוצאה". ונקט התנא "יציאות" (ולא "הוצאות") כלשון הכתוב (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", שדורשים אותו לענין איסור הוצאה, והיינו: אל יצא עם הכלי ללקוט את המן (תוספתא).

ב. העובר על איסור זה בשוגג חייב קרבן חטאת. והעובר עליו במזיד, חייב מיתה כדין שאר אבות המלאכות.

ג. אין אדם חייב על הוצאת חפץ מרשות לרשות אלא אם כן עקר אותו מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים או להיפך. אבל אם עקר מרשות אחת ולא הניח ברשות אחרת, או הניח ולא עקר, הריהו פטור מקרבן חטאת או ממיתה. ברם, אסור מדברי סופרים לעשות אפילו עקירה לבד או הנחה לבד. וזהו שאמרו: פטור אבל אסור.

ד. אין אדם חייב על הוצאת חפץ מרשות לרשות אלא אם כן יעקור אותו ממקום שיש בו לפחות ארבעה על ארבעה טפחים ואף יניחהו על גבי מקום שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים.

ה. ידו של אדם חשובה היא כמקום שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים. לפיכך מי שנתן דבר בידו של אדם הרי זה כאילו הניחו בארץ במקום שאותו אדם נמצא. ברם, ידו של אדם אינה לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים אלא נגררת היא אחר גופו.

ו. מי שהתחיל מלאכה בשבת ולא גמר אותה, ונמצא שלא נתחייב עליה, ובא אחר וגמר את המלאכה הזאת, באופן שאילו גמר אותה הראשון היתה מלאכתו גמורה והיה חייב עליה, שניהם פטורים, לפי שהמלאכה נעשתה על ידי שניים, ואף אחד מהם לא עשה מעשה גמור, שנאמר (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה", ודרשו: "בעשותה" – העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, יחיד שעשאה חייב, שניים שעשאוה פטורין (שבת ג, א).

משנתנו באה לפרט סוגי ההוצאה מרשות לרשות לגבי האדם העומד ברשות היחיד וכן לגבי האדם העומד ברשות הרבים, ולשם הקיצור היא נוקטת דוגמה של בעל בית ועני, שכך דרכו של עולם, שהעני עומד בחוץ ופושט את ידו לקבל מתנתו של בעל הבית העומד בפנים.

יְצִיאוֹת הַשַּׁבָּת – הוצאות שמרשות לרשות האמורות אצל שבת, כלומר העברות חפצים מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, שהן אסורות בשבת, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), **שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע בַּפְּנִים** – למי שעומד בפנים, היינו ברשות היחיד, יש שני מיני "יציאות" (העברות), שאיסורן מן התורה, ואם עשה אותן במזיד חייב מיתה, ובשוגג קרבן חטאת, שהן ארבע – היינו שיש עוד שתי "יציאות", שאיסורן מדברי סופרים; אבל אם עבר עליהן, אינו חייב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּפְנִים; פָּשַׁט הֶעָנִי אֶת יָדוֹ לִפְנִים וְנָתַן לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁנָּטַל מִתּוֹכָהּ וְהוֹצִיא — הֶעָנִי חַיָּב וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר. פָּשַׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחוּץ וְנָתַן לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל עָנִי, אוֹ שֶׁנָּטַל מִתּוֹכָהּ וְהִכְנִיס — בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב וְהֶעָנִי פָּטוּר. פָּשַׁט הֶעָנִי אֶת יָדוֹ לִפְנִים וְנָטַל בַּעַל הַבַּיִת מִתּוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ וְהוֹצִיא — שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. פָּשַׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחוּץ וְנָטַל הֶעָנִי מִתּוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ וְהִכְנִיס — שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין.

פירוש ברטנורא

הוסיפו שתים לאסור לכתחלה, כשזה עוקר וזה מניח: **פשט העני את ידו.** ובתוכה קופה או הסל שמקבל בו כברות מבעל הבית. ולהכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר, דאגב אורחיה קמ"ל דמצוה הבאה בעבירה אסורה וחייבין עליה: **ונתן לתוך ידו של בעל הבית.** דעביד ליה עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד: **או שנטל מתוכה והוציא.** החפץ, והניח ברשות הרבים, דעביד עקירה והנחה: **העני חייב.** שעשה מלאכה שלימה. והרי שתים מן התורה לעומד בחוץ. ואע"ג דבעינן עקירה ממקום שיהיה בו ד' טפחים על ד"ט והנחה במקום שיהיה בו ד' על ד', וליכא, דיד העני ובעה"ב אין בה מקום שיהיה ד' על ד', אמרינן בגמ' דידו של אדם חשובה כד' על ד', כיון שהיא עשויה להניח בה וליטול ממנה חפצים ואפילו גדולים הרבה: **ובעה"ב פטור.** פטור ומותר גמור, דהא לאו מידי עבד: **פשט בעל הבית כו' בעל הבית חייב.** הרי שתים מן התורה לעומד בפנים: **פשט העני כו'.** דעביד העני עקירה מרשות הרבים: **ונטל בעל הבית מתוכה.** והניח בפנים, ועביד ליה בעל הבית הנחה ברשות היחיד: **או שנתן לתוכה.** דעביד ליה בעל הבית עקירה מרשות היחיד: **והוציא.** העני והניח ברשות הרבים: **שניהם פטורים.** שלא עשה שום אחד מהם מלאכה שלימה. אבל אסורים לעשות כן שמא יבואו כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלימה בשבת. הרי שתים מדבריהם, אחת לעני בחוץ ואחת לבעה"ב בפנים. והא דלא חשיב שנים לכל אחד, עקירה לעני ועקירה לבעל הבית, הנחה לעני והנחה לבעל הבית, משום דלא חשיב אלא עקירות שהן תחלת המלאכה ואיכא למיחש שמא יגמרנה, אבל הנחות שהן סוף המלאכה לא קחשיב:

משניות מבוארות – קהתי

לא מיתה במזיד ולא חטאת בשוגג, כפי שיבואר להלן במשנתנו, **וּשְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע בַּחוּץ** – וכן לעומד בחוץ, היינו ברשות הרבים, יש שתי "יציאות" שאיסורן מן התורה, ועוד שתי "יציאות" שאיסורן מדברי סופרים. **כֵּיצַד? הֶעָנִי עוֹמֵד בַּחוּץ וּבַעַל הַבַּיִת בִּפְנִים** – כבר בארנו שמשנתנו נקטה דוגמה מן ההווה, שכך מנהגו של עולם שהעני עומד בחוץ ובעל הבית עומד בפנים. ויש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע דרך אגב, שאף על פי שיש צד מצווה בדבר, מצווה הבאה בעבירה אסורה וחייבין עליה (**ברטנורא**). **פָּשַׁט הֶעָנִי אֶת יָדוֹ לִפְנִים** – ובידו סל לקבל בו מתנה מבעל הבית, **וְנָתַן לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – את סלו; נמצא שעקר העני את הסל מרשות הרבים והניחו ברשות היחיד; וכבר בארנו שידו של אדם חשובה כמקום של ארבעה על ארבעה טפחים, הואיל והיא עשויה להניח בה וליטול ממנה חפצים ואפילו גדולים מאד; **אוֹ שֶׁנָּטַל מִתּוֹכָהּ** – שנטל העני מתנה מתוך ידו של בעל הבית, **וְהוֹצִיא** – אותה לרשות הרבים, ונמצא שעקר את המתנה מרשות היחיד והניחה ברשות הרבים, **הֶעָנִי חַיָּב** – לפי שעקר חפץ מרשות אחת והניחו ברשות אחרת, ונמצא שעשה מלאכה שלמה. והרי שתי "יציאות" שחייב עליהן העומד בחוץ, היינו ברשות הרבים: א. הכנסת החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד; ב. הוצאת החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, **וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר** – שלא עשה כלום; ואף לכתחילה אין כל איסור של שבת לגבי בעל הבית. **פָּשַׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחוּץ** – ובידו מתנה לעני, **וְנָתַן לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל עָנִי** – את המתנה, ונמצא שעקר בעל הבית את החפץ מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים, **אוֹ שֶׁנָּטַל מִתּוֹכָהּ** – שנטל בעל הבית סלו של העני מתוך ידו, **וְהִכְנִיס** – אותו לפנים, ונמצא שעקר בעל הבית את החפץ מרשות הרבים והניחו ברשות היחיד, **בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב** – שעשה כל מלאכת ההוצאה או ההכנסה, עקירה ברשות אחת והנחה ברשות אחרת; והרי שתי "יציאות" שחייב עליהן העומד בפנים, היינו ברשות היחיד: א. הוצאת החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים; ב. הכנסת החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד. **וְהֶעָנִי פָּטוּר** – לגמרי, כלומר שלא עשה כל איסור של שבת כמו שבארנו לעיל בענין בעל הבית. **פָּשַׁט הֶעָנִי אֶת יָדוֹ לִפְנִים** – ובידו הסל, **וְנָטַל בַּעַל הַבַּיִת** – את הסל, **מִתּוֹכָהּ** – מתוך ידו של העני, ונמצא שלא עשה העני אלא את עקירת החפץ מרשות הרבים, ואילו הנחת החפץ ברשות היחיד נעשתה על ידי בעל הבית, **אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ** – היינו שפשט העני את ידו הריקה לפנים ונתן בעל הבית מתנה לתוך ידו של העני, **וְהוֹצִיא** – העני את המתנה שקיבל, היינו שבעל הבית עקר את החפץ מרשות היחיד, והעני הניחו ברשות הרבים, **שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין** – שלא העני ולא בעל הבית עשו מלאכה שלמה, אלא מקצת מלאכה, כמו שבארנו. ברם, אסורים הם לעשות כן, שגזרו חכמים שמא יבוא כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלמה. והרי שתי "יציאות" שאיסורן מדברי סופרים לגבי העומד בחוץ: א. מקצת הכנסה על ידי עקירת החפץ מרשות הרבים; ב. מקצת הוצאה על ידי הנחת החפץ ברשות הרבים. **פָּשַׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחוּץ** – ובתוכה מתנה לעני, **וְנָטַל הֶעָנִי מִתּוֹכָהּ** – את המתנה, ונמצא שבעל הבית עשה את עקירת החפץ מרשות היחיד והעני עשה את הנחת החפץ ברשות הרבים, **אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ** – שנתן העני סלו לתוך ידו של בעל הבית הפשוטה לחוץ, **וְהִכְנִיס** – בעל הבית את הסל לפנים, כלומר שהעני עקר את החפץ מרשות הרבים ובעל הבית הניחו ברשות היחיד, **שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין** – לפי שכל אחד מהם לא עשה מלאכה שלמה אלא מקצת מלאכה. והרי שתי "יציאות" שהן מדברי סופרים לעומד בפנים: א. מקצת הוצאה על ידי עקירת החפץ מרשות היחיד, ב. מקצת הכנסה על ידי הנחת החפץ ברשות היחיד.

בארנו שתי הדוגמאות שבסיפא, שהראשונה היא לשתי "יציאות" שמדברי סופרים לעומד בחוץ והשנייה היא לשתיים שמדברי סופרים לעומד בפנים. ואף על פי שבכל אחת מהדוגמאות הללו יש גם שתיים לצד שכנגד, דהיינו שבדוגמא הראשונה יש גם שתים לעומד בפנים, שכשפשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה, הרי עקירה לעומד בחוץ והנחה לעומד בפנים, וכשנתן לתוכה והוציא, הרי עקירה לעומד בפנים והנחה לעומד בחוץ; וכן בדוגמא השנייה יש גם שתיים לעומד בחוץ, מכל מקום אין משנתנו מונה אלא את ה"יציאות" של אותו אדם שפשט את ידו תחילה, ועשה את עקירת החפץ או את הנחתו (תוספות שבת ג, א דיבור המתחיל "פטורי דאתי לידי חיוב חטאת"). ברם, רש"י מפרש בדרך אחרת, שבכל דוגמה משתי הדוגמאות שבסיפא יש "יציאה" אחת מדברי סופרים לעני העומד בחוץ, ויציאה אחת לבעל הבית העומד בפנים, שאין המשנה מונה אלא עקירות שהן תחילת המלאכה ויש לחשוש בהן שמא יגמור את המלאכה, אבל הנחות שהן סוף המלאכה אין משנתנו מונה כלל. כך מפרש גם הרב מברטנורא. והמאירי כותב, שפירוש זה עיקר. ומה שהמשנה מונה יציאות של עני ויציאות של בעל הבית, אף על פי שענין אחד הוא, לפי שהוצאת חפץ מרשות לרשות אינה נראית כמלאכה ויש בה מעין חידוש, הלכך צריכה המשנה לפרט איסורי ההוצאה בכל אחד מהם, בין בעומד בחוץ בין בעומד בפנים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב לֹא יֵשֵׁב אָדָם לִפְנֵי הַסַּפָּר סָמוּךְ לַמִּנְחָה, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל. לֹא יִכָּנֵס אָדָם לַמֶּרְחָץ וְלֹא לַבֵּרְסְקִי וְלֹא לֶאֱכוֹל וְלֹא לָדִין. וְאִם הִתְחִילוּ — אֵין מַפְסִיקִין. מַפְסִיקִים לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וְאֵין מַפְסִיקִים לִתְפִלָּה.

ג לֹא יֵצֵא הַחַיָּט בְּמַחֲטוֹ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיֵצֵא; וְלֹא הַלַּבְלָר בְּקָלְמוֹסוֹ. וְלֹא יְפַלֶּה אֶת כֵּלָיו וְלֹא

פירוש ברטנורא

ב לא ישב אדם לפני הספר. ואפילו בחול, ומשום דבעי למתני לא יצא החייט במחטו וכו' שמא ישכח ויצא, דדמי לגזרה דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה, שמא ישכח ולא יתפלל, משום הכי תנא להו הכא, ואיידי דזוטרן מיליהו פסיק ותני להו ברישא, והדר מפרש מילי דשבת ומאריך בהן: **סמוך למנחה.** מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה, וסמוך למנחה היינו מתחלת שעה שביעית, ואע"פ שעונתה מרובה, גזרה שמא ישבר הזוג של ספרים אחר שהתחיל להסתפר, ותעבור עונת התפלה קודם שיתקנגו וישלים התספורת: **ולא יכנס למרחץ.** סמוך למנחה שמא יתעלף: **ולא לבורסקי.** מקום עבוד העורות, דלמא חזי פסידא וקלקול בעורות אם לא יניעם ממקומם ויתקנם, וימשך במלאכתו עד שתעבור עונת התפלה: **ולא לאכול.** אפילו בסעודה קטנה, שמא ימשך בסעודה: **ולא לדין.** אפילו בגמר דין, שכבר שמעו טענות בעלי דינין ולא נשאר עליהן אלא לפסוק הדין בלבד, דלמא חזו טעמא ויסתרו מה שהיו רוצים לפסוק וחוזר להיות תחלת הדין: **ואם התחילו.** בחד מכל הני דאמרינן, אין מפסיקין, אלא יגמור ואח"כ יתפלל, והוא שיש שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפלה. והתחלת התספורת משניח מעפורת של ספרים בין ברכיו, הוא הסודר שנותן המתגלח על ברכיו כדי שלא יפול השער על בגדיו. והתחלת המרחץ משיפשוט הבגד הסמוך לבשרו. ואית דמפרשי משיסיר הסודר שעליו שהוא ראשון להפשטת בגדיו. והתחלת הבורסקי משיחגור בין כתפיו את בתי זרועותיו כדי להתעסק בעורות. והתחלת אכילה משיטול ידיו. והתחלת הדין משיתעטפו הדיינין בטליתן לשבת לדין באימה וביראה, ואם היו מעוטפים ויושבים בדין ובא לפניהם דין אחר סמוך למנחה, הויא התחלת אותו הדין משיפתחו בעלי הדין בטענותם: **מפסיקין לק"ש.** מלתא אחריתי נקט, והכי קאמר חברים העוסקים בתורה, מפסיקים תורתן לקריאת שמע דזמנה קבוע, דכתיב (דברים ו) ובשכבך ובקומך: **ואין מפסיקין לתפלה.** שאין לה זמן קבוע דאורייתא. ולא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן, אבל אנו הואיל ואנו מפסיקין תורתנו לאומנותנו כל שכן שנפסיק לתפלה:

ג לא יצא החייט במחטו. אפילו תחובה לו בבגדו, שמא ישכח ויצא, ואומן דרך אומנתו חייב שדרך האומנים לתוחבן בבגדיו כשיוצאים לשוק: **שמא ישכח ויצא.** משתחשך: **הלבלר.** הסופר: **בקולמוסו.** התחוב אחורי אזניו כדרך הסופרים: **ולא יפלה את כליו.** מבער כנים מבגדיו. תרגום בערתי הקדש פליתי: **ולא יקרא לאור הנר.** בספר, שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלוק יפה ונמצא מבעיר בשבת, ואפילו היה הנר גבוה שתים ושלש

משניות מבוארות – קהתי

יום ששי

באור משנה ב

אגב המשנה הבאה (משנה ג), הדנה בדברים שאין לעשותם בערב שבת סמוך לחשיכה, מקדימה משנתנו ללמד דברים שאין לעשותם סמוך לתפילת המנחה אפילו בימות החול. וכבר בארנו (ברכות ד, א) שזמן תפילת המנחה מתשע שעות ומחצה (כלומר שעות זמניות, שמחלקים את היום לשנים עשר חלקים שווים, וכל חלק נקרא "שעה זמנית"); וזו היא הנקראת "מנחה קטנה". אך משש שעות ומחצה (היינו ממחצית השעה אחרי הצהריים) מתחיל זמן "מנחה גדולה". ודנה הגמרא בענין המנחה שבמשנתנו, אם הכוונה היא למנחה גדולה או למנחה קטנה. ברם, מסקנת רוב המפרשים היא, שכוונת המשנה אפילו למנחה גדולה (רמב"ם; המאירי; ברטנורא).

לֹא יֵשֵׁב אָדָם לִפְנֵי הַסַּפָּר – להסתפר, **סָמוּךְ לַמִּנְחָה** – היינו מנחה גדולה שזמנה משש שעות ומחצה (כמו שבארנו לעיל, בהקדמה למשנתנו), וסמוך למנחה הוא כחצי שעה לפני זמנה, היינו בשש שעות (בחצי היום), **עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל** – תפילת מנחה. הטעם מבואר בגמרא, גזירה שמא יישבר מכשיר התספורת אחר שהתחיל להסתפר, ועד שיתוקן יעבור זמן התפילה. **לֹא יִכָּנֵס אָדָם לַמֶּרְחָץ** – סמוך למנחה עד שיתפלל, גזירה שמא יתעלף וייבטל מן התפילה, **וְלֹא לַבֵּרְסְקִי** – ולא ייכנס אדם לבורסקי, היינו למקום עיבוד עורות, והוא הדין לכל עסק גדול, גזירה שמא ימצא קלקול במלאכה ויתחיל להתעסק בה, ויימשך במלאכתו עד שיעבור זמן התפילה; ויש מפרשים, שמא ימצא קלקול בעורות ויצטער ומתוך טרדת צערו לא יוכל להתפלל (**רש"י**), **וְלֹא לֶאֱכוֹל** – ולא יתחיל לאכול אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה, שמא יימשך בסעודה וישכח להתפלל, **וְלֹא לָדִין** – ולא ישבו דיינים לדון סמוך למנחה, אפילו לאחר שכבר נשמעו טענות בעלי הדין ואין להם אלא להוציא פסק הדין, שמא ימצאו טעם לסתור את הדין וייטרדו וייבטלו מן התפילה. **וְאִם הִתְחִילוּ** – בדברים אלו, **אֵין מַפְסִיקִין** – אינם חייבים להפסיק אפילו סמוך למנחה קטנה (**הרמב"ן בשיטת הרי"ף; המאירי**), אלא גומרים, ואחר כך מתפללים. בגמרא מבואר, שהתחלת תספורת היא משיניחו מעפורת של ספרים על ברכיו; והתחלת מרחץ משיפשוט הבגד הסמוך לבשרו, ויש מפרשים: משיסיר הסודר שעליו, שהוא ראשון להפשטת בגדיו; והתחלת הבורסקי – משיקשור בגד בין כתפיו כדרך שהאומנין עושים; והתחלת האכילה – משיטול ידיו, ולבני בבל – משיתיר חגורו שהוא סמוך לנטילת ידים, והתחלת הדין – משיתעטפו הדיינים לשבת לדין, ואם היו יושבים – משיתחילו בעלי הדין לטעון. כן מבואר, שמה ששנינו במשנתנו שאם התחילו אין מפסיקים, היינו דווקא כשיש עוד שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפילה; אבל אם אין שהות ביום, צריכים להפסיק. **מַפְסִיקִים לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וְאֵין מַפְסִיקִים לִתְפִלָּה** – בגמרא מבואר, שזו היא הלכה אחרת, והיינו שתלמידי חכמים העוסקים בתורה מפסיקים תורתם לקריאת שמע, לפי שזמנה מן התורה ("בשכבך ובקומך"), ומכל שכן שכל אלו שנימנו לעיל מפסיקים מעשיהם לקריאת שמע, אבל אין תלמידי חכמים חייבים להפסיק תורתם לתפילת שמונה עשרה, שאין לה זמן קבוע מן התורה; ויש סוברים: לפי שתפילה בכלל אינה אלא מדברי סופרים. בגמרא אמרו: "לא שנו (שאין מפסיקין לתפילה) אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן, אבל כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפילה (הואיל ואנו מפסיקין תורתנו לאומנותנו כל שכן שנפסיק לתפילה — **רש"י**).

באור משנה ג

כפי שכבר הזכרנו, באה משנה זו ללמד בדברים שאסור לעשותם בערב שבת סמוך לחשכה, שמא ישכח ויעשם בשבת.

לֹא יֵצֵא הַחַיָּט בְּמַחֲטוֹ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה – בערב שבת, **שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיֵצֵא** – בה משתחשך. יש מפרשים משנתנו לדעת רבי יהודה בברייתא (**שבת יא, ב; תוספתא**), שלא יצא החייט אפילו במחטו התחובה לו בבגדו בערב שבת סמוך לחשכה, שמא ישכח ויצא בשבת, ואומן המוציא כליו דרך אומנותו, כפי שהוא רגיל לצאת לפרקים כן בחול, הריהו חייב (**ברטנורא; "שנות אליהו"**). ויש מפרשים, שכוונת המשנה היא במחטו שבידו (**רמב"ם; "מלאכת שלמה"**), אבל על מחטו התחובה לו בבגדו לא גזרו חכמים, שכן משנתנו רבי מאיר היא, שאומן המוציא בשבת דרך אומנותו, פטור אבל אסור, כלומר שאף בשבת אין זה אלא איסור מדברי סופרים, ואין גוזרים גזירה לגזירה (**עיין תוספות שבת יא, א דיבור המתחיל "שמא ישכח ויצא"**). **וְלֹא הַלַּבְלָר בְּקָלְמוֹסוֹ** – ולא יצא הסופר בעטו ערב שבת סמוך לחשכה, מהטעם האמור לעיל, שמא ישכח ויצא משתחשך; **וְלֹא יְפַלֶּה אֶת כֵּלָיו וְלֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר** – הנר בימיהם היה כלי שנתנו לתוכו השמן והפתילה, ובאה משנתנו ללמד, שלא יפלה את כליו, כלומר שלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר. בֶּאֱמֶת אָמְרוּ: הַחַזָּן רוֹאֶה הֵיכָן הַתִּינוֹקוֹת קוֹרְאִים, אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא. כַּיּוֹצֵא בוֹ, לֹא יֹאכַל הַזָּב עִם הַזָּבָה, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה.

ד וְאֵלּוּ מִן הַהֲלָכוֹת שֶׁאָמְרוּ בַּעֲלִיַּת חֲנַנְיָה בֶּן חִזְקִיָּה בֶּן גֹּרְיוֹן כְּשֶׁעָלוּ לְבַקְּרוֹ. נִמְנוּ וְרַבּוּ בֵּית שַׁמַּאי עַל בֵּית הִלֵּל, וּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר דְּבָרִים גָּזְרוּ בּוֹ בַּיּוֹם.

פירוש ברטנורא

קומות, לעולם אסור לקרות לאור הנר אא"כ יש עמו אדם אחר לשמרו, או אם הוא אדם חשוב שאינו רגיל לעולם לתקן הנר: **החזן.** מלמד תינוקות: **מהיכן התינוקות קורין.** מהיכן יתחילו לקרות, דבעיון מועט כי האי לא גזרינן שמא יטה. והתינוקות קוראין לפני רבן לאור הנר, שאימת רבן עליהם: **אבל הוא לא יקרא.** כל הפרשה, מפני שאין אימתן עליו, ושמירתן לא הויא שמירה. ומהאי טעמא נמי איכא למ"ד דאשה שומרת לבעלה אין שמירתה שמירה, שאין אימתה עליו: **כיוצא בו.** לעשות הרחקה מן העבירה, אמרו לא יאכל הזב עם אשתו זבה, ואע"פ ששניהם טמאים: **מפני הרגל עבירה.** שמתוך שהם מתיחדים יבא לבעול זבה שהיא בכרת. וזב וזבה לרבותא נקט שהתשמיש קשה להן ואיכא למימר דודאי לא יבואו לידי הרגל עבירה, אפ"ה לא יאכלו זה עם זו:

ד ואלו מהלכות. אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין: **בעליית חנניה בן חזקיה.** שבקשו חכמים לגנוז ספר יחזקאל שדבריו נראים כסותרים ד"ח, כגון כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מ"ד) כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, וכגון וכן תעשה בשבעה בחדש (שם מ"ה) היכן נרמז קרבן זה בתורה. ונטמן חנניה בן חזקיה בעליה וישב שם ופירש ספר יחזקאל: **ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום.** שנחלקו בית שמאי ובית הלל ועמדו למנין ורבו ב"ש ופסקו כמותם, כדכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות. וכולהו י"ח דברים מייתו להו בגמ', ואלו הן, האוכל אוכל שהוא

משניות מבוארות – קהתי

יבער כנים מבגדיו לאור הנר בליל שבת, וכן לא יקרא בספר לאור הנר, שחוששים שמא יהא האור כהה ויטה את הנר להביא את השמן אל הפתילה, כדי שתדלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת. **בֶּאֱמֶת אָמְרוּ** – כלומר הלכה מקובלת היא; וכן פירשו בגמרא (**בבא מציעא ס, א**): כל "באמת אמרו" הלכה היא (**ואין להסס ולגמגם בדבר – רש"י**), אבל בירושלמי אמרו: כל מקום ששנו חכמים "באמת" – הלכה למשה מסיני; ויש מפרשים, שלאו דווקא הלכה למשה מסיני, אלא כאילו היא הלכה למשה מסיני (**ר"ש תרומות ב, א**): **הַחַזָּן** – היינו מלמד תינוקות, **רוֹאֶה** – לאור הנר בליל שבת, **הֵיכָן הַתִּינוֹקוֹת קוֹרְאִים** – מאיזה מקום יתחילו לקרוא והיכן יסיימו קריאתם, שבעיון מועט כזה אין גוזרים שמא יטה. ברם, התינוקות קוראים לפני רבם לאור הנר, מפני שאימת רבם עליהם, ולא יטו את הנר; ובירושלמי מבואר הטעם, שהתינוקות רוצים שיכבה הנר, כדי שלא יצטרכו לקרוא, ולפיכך לא יטו אותו, **אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא** – אסור למלמד לקרוא בפני התינוקות את הפרשה כולה, שאין אימת התינוקות עליו, ויש חשש שמא יטה. **כַּיּוֹצֵא בוֹ** – בדומה לזה, **לֹא יֹאכַל הַזָּב עִם הַזָּבָה** – כלומר כשם שגזרו לענין שבת על הדברים האמורים לעיל כדי להרחיק אדם מן העבירה, כך גזרו מטעם זה, שלא יאכל הזב עם הזבה, אף על פי ששניהם טמאים וגם חולים, **מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה** – שמכל מקום חוששים שמא יבואו לידי עבירה.

שבת קודש
באור משנה ד

וְאֵלּוּ – ההלכות, הנזכרות למעלה: "ולא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר", הן **מִן הַהֲלָכוֹת שֶׁאָמְרוּ בַּעֲלִיַּת חֲנַנְיָה בֶּן חִזְקִיָּה בֶּן גֹּרְיוֹן כְּשֶׁעָלוּ לְבַקְּרוֹ** – חנניה בן חזקיה היה גדול בדורו, וכשביקשו חכמי דורו לגנוז ספר יחזקאל, מאחר שמצאו בו דברים הנראים כסותרים דברי תורה, נתייחד חנניה בן חזקיה בעלייתו וחיבר פירוש לספר יחזקאל; וזהו שאמרו בגמרא (**שבת יג, ב**): "ברם זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו, שאלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל, שהיו דבריו סותרין דברי תורה – כגון (**יחזקאל מד, לא**): "נבלה וטרפה... לא יאכלו הכהנים", אבל ישראלים אוכלים? וכגון (**יחזקאל מה, כ**): "וכן תעשה בשבעה בחודש", היכן נרמז קרבן זה בתורה? (**רש"י**) – מה עשה? העלו לו שלש מאות גרבי שמן וישב בעלייה ודרשן", והיו באים החכמים לבקרו, וקובעים אז הלכות וגוזרים גזירות, ופעם **נִמְנוּ וְרַבּוּ בֵּית שַׁמַּאי עַל בֵּית הִלֵּל** – שנחלקו בית שמאי ובית הלל, וכשעמדו שם למניין מצאו שבית שמאי הם הרוב ונקבעה הלכה למעשה כמותם, **וּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר דְּבָרִים גָּזְרוּ בּוֹ בַּיּוֹם** – כמפורט בגמרא. תשעה דברים הפוסלים את התרומה, והם: א. האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה, ב. האוכל אוכל שהוא שני לטומאה, ג. השותה משקים טמאים; כל אחד מאלו פוסל תרומה במגעו, גזירה שמא יאכל תרומה בעוד האוכלים או המשקים הטמאים בפיו; ד. הבא ראשו ורובו במים שאובין לאחר שטבל מטומאתו בו ביום; ה. טהור גמור שנפלו עליו שלשה לוגים מים שאובים; הטעם באלו, לפי שהיו טובלים במי מערות סרוחים והיו נותנים עליהם אחר כך מים שאובים להעביר סרחון המים, וכיון שעשאום קבע והתחילו לומר: לא מי המערות מטהרים אלא המים השאובים מטהרים, עמדו וגזרו עליהם טומאה, שלא יבואו לבטל תורת מקווה ולטבול בשאובים; ו. הספרים של כתבי הקודש, שכן נוהגים היו להצניע אוכלים של תרומה אצל ספרי תורה, הואיל ושניהם קודש, והיו העכברים המצויים אצל האוכלים מפסידים את הספרים, הלכך גזרו שיהו הספרים פוסלים את התרומה במגעם; ז. סתם ידים פוסלות את התרומה, לפי שהידים עסקניות הן ונוגעות במקומות מזוהמים; ח. אוכלים שנטמאו במשקים, ואותם המשקים נטמאו מחמת סתם ידים שנגעו בהן קודם נטילה, שכל הדברים הפוסלים את התרומה מטמאים את המשקים להיות ראשון לטומאה, גזירה משום משקים שנטמאו משרץ, שהם ראשונים לטומאה מן התורה, ומכאן שהמשקים שנטמאו מחמת ידים הם ראשונים לטומאה והאוכלים שנטמאו במשקים הללו פוסלים את התרומה; ט. כלים שנטמאו במשקים, ואותם המשקים נטמאו בשרץ, שאף על פי שהמשקים הם ראשון לטומאה, מן התורה אינם מטמאים אדם וכלים, שאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה, אבל חכמים גזרו עליהם שיטמאו כלים, גזירה משום משקים של זב, היינו רוקו וזובו ומימי רגליו, שהן אב הטומאה, ומטמאים כלים מן התורה. אלה הם תשעת הדברים הפוסלים בתרומה, השנויים במסכת זבים (ה, יג). ושאר תשעת הדברים שגזרו הם: י. בנות כותים מטמאות מעריסתן, כלומר מיום שנולדו, בטומאת נידה; יא. כל דבר שיש בהיקפו טפח מביא טומאת אוהל; ואף על פי שמן התורה אין אוהל פחות מטפח, גזרו חכמים על כל המטלטלים שיש בהיקפם טפח, שאם ראשם האחד האהיל על המת וראשם האחר על כלים, מביאים להם טומאת אהל, גזירה משום דבר שיש בעביו טפח שמביא את הטומאה מן התורה; יב. הבוצר ענבים לדרכם בגת, המשקה היוצא מהם מכשירם לקבל טומאה, ואף על פי שמשקה זה הולך לאיבוד ולא ניחא לו, ואין משקה מכשיר לקבל טומאה אלא אם כן ניחא לבעלים שהמשקה יוצא, מכל מקום גזרו כאן, שמא יבצור בקופות מזופפות, וכיון שאין המשקה הולך לאיבוד, ניחא לו, ומכשיר מן התורה; יג. גידולי תרומה תרומה ואפילו בדבר שזרעו כלה, גזירה משום תרומה טמאה שביד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין שׁוֹרִין דְּיוֹ וְסַמְמָנִים וְכַרְשִׁינִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּשּׁוֹרוּ מִבְּעוֹד יוֹם; וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין.

פירוש ברטנורא

ראשון לטומאה או שני לטומאה, גזרו שיהא נעשה גופו שני לטומאה, ופוסל את התרומה במגעו, ששני פוסל בתרומה, הרי אלו שתי גזירות, אוכל אוכל ראשון, ואוכל שני. והשותה משקין טמאים נעשה ג"כ שני לטומאה ופוסל את התרומה הרי שלש. וטעמא דגזור בהני, דזמנין דאכיל אוכלין טמאים ושדי משקין דתרומה בפומיה בעוד שהאוכלים טמאים בפיו ופסיל להו, וזמנין דשתי משקין טמאים ובעודן בפיו שדי אוכלין דתרומה בפיו ופסיל להו. וגזרו על הבא ראשו ורובו לאחר שטבל מטומאתו בו ביום, במים שאובים, ועל טהור גמור שנפלו על ראשו ג' לוגין מים שאובין, הרי חמש גזירות. וטעמא דגזור טומאה על הני לטמא אדם, לפי שהיו טובלין במי מערות סרוחין והיו נותנין עליהם אחר כך מים שאובין להעביר סרחון המים, התחילו ועשאום קבע לומר לא מי המערות מטהרים אלא המים שאובים מטהרים, עמדו וגזרו עליהם טומאה, דלמא אתי לבטולי תורת מקוה וטבלי בשאובים. והגזירה הששית שיהיו הספרים של כתבי הקדש פוסלים את התרומה במגע, שבתחלה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ס"ת, אמרי האי קדש והאי קדש, כיון דחזו דקא אתו ספרים לידי פסידא, שהעכברים המצויין אצל האוכלין היו מפסידין את הספרים, גזרו שיהיו הספרים, דהיינו תורה נביאים וכתובים, במגען פוסלין את התרומה. והגזירה הז' גזרו על סתם ידים שפוסלות את התרומה, מפני שהידים עסקניות הן ונוגעות בבשרו במקום הטנופת, וגנאי לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות והיא נמאסת על אוכליה. והגזירה הח' האוכלין שנטמאו במשקין שאותן המשקין נטמאו מחמת ידים שנגעו בהן קודם נטילה, גזרו על המשקין שיטמאו את האוכלין, שכל הדברים הפוסלים את התרומה מטמאין את המשקין להיות תחלה, גזירה משום משקין הבאים מחמת שרץ, דאשכחן בהן שהן ראשונים מדאורייתא, והאי דגזור בכל טומאת משקין להיות תחלה ולא גזור נמי באוכלין גזירה משום [אוכלין] הבאים מחמת שרץ, היינו טעמא דאחמור רבנן במשקין משום דעלולים לקבל טומאה, שאינן צריכין תיקון הכשר להביאן לידי קבלת טומאה כמו האוכלין שצריכין נתינת מים להכשירן לקבל טומאה. והגזירה הט' כלים שנטמאו במשקין שנטמאו המשקים בשרץ, אע"פ שהם ראשון לטומאה דאורייתא אין יכולין לטמא אדם וכלים, שאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה, ולא ממשקין שנטמאו בשרץ שהם ראשונים, ורבנן גזור עלייהו שיטמאו כלים, גזירה משום משקה דזב וזבה, שהן רוקו ומימי רגליו שהן אב הטומאה ומטמאין כלים מדאורייתא. והגזירה הי' שיהו בנות כותים נדות מעריסתן, כלומר מיום שנולדה, שתינוקת בת יומא מטמאה בנדה, וכותים לית להו מדרש זה וכי חזיין לא מפרשי להו הלכך גזור בהו רבנן. והגזירה הי"א שיהו כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע, והוא מלמד הבקר, ויש בהקיפו טפח אבל אין בעביו טפח, ואע"פ שמן התורה אין אהל פחות מטפח, גזרו רבנן על כל המטלטלים שיש בהקיפן טפח שאם ראשון אחד האהיל על המת וראשן אחד על הכלים מביאין להם טומאת אהל, גזירה אטו מי שיש בעביו טפח שמביא את הטומאה מן התורה. והגזירה הי"ב הבוצר ענבים לדרכן בגת, המשקה היוצא מהן בשעת בצירה מכשירן לקבל טומאה, ואע"פ שהולך לאבוד ולא ניחא ליה, גזירה שמא יבצור בקופות מזופפות, דאז ניחא ליה במשקה היוצא מהן שהרי אינו הולך לאבוד, ומכשיר מן התורה. והגזירה הי"ג שיהיו גידולי תרומה תרומה, ואפילו בדבר שזרעו כלה כגון תבואה וקטנית, גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן שאסורה באכילה ובא לזרעה, וגזור שתהא בשמה הראשון והרי היא תרומה טמאה, דחיישינן דלמא משהי לה עד זמן זריעה ואתי למיכלה בטומאה. והגזירה הי"ד מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי, ולא יטלטלנו פחות פחות מד"א. והגזירה הט"ו והט"ז, אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין. והגזירה הי"ז גזרו על פתן של עובדי כוכבים, ועל שמנן ועל יינן ועל בנותיהן, וכולהו גזירה חדא היא, כדאמרינן גזרו על פתן משום שמנן ועל שמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר, כלומר משום עבודת כוכבים. והגזירה הי"ח גזרו על תינוק עובד כוכבים שיהא מטמא בזיבה, כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור:

ה אין שורין דיו. סממנים שעושים מהם דיו לכתיבה: **וסממנים.** לצבע: **וכרשינים.** מאכל בהמה, ורגילים לשרות אותן במים תחלה, וקורין להם בערבי

משניות מבוארות – קהתי

כהן, שמא ישהנה אצלו עד זמן זריעה ויבוא לידי תקלה שיאכלנה בטומאה; יד. מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי, ולא יטלטלנו פחות פחות מארבע אמות (כמבואר בתחילת הפרק האחרון במסכתנו); טו. אין פולין לאור הנר (כמבואר במשנה הקודמת); טז. אין קוראים לאור הנר (כמבואר שם); יז. פתם ושמנם ויינם ובנותיהם של גויים אסורים, וכל אלו גזירה אחת היא, שכן אמרו: גזרו על פתם משום שמנם, ועל שמנם משום יינם, ועל יינם משום בנותיהם, ועל בנותיהם משום עבודה זרה; יח. גזרו על תינוק גוי שיהא מטמא כזב, כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו בעבירה.

נקטנו במשנתנו את הגירסה "ואלו מן ההלכות", כגירסת רש"י ורוב מפרשי המשנה, שכן בגמרא (שבת יג, ב) שאל אביי את רב יוסף: "אלו" שנינו או "ואלו"? וגורס רש"י: "ואלו" תנן (שנינו), הני דאמרן (שאמרנו במשנה למעלה), או "אלו" תנן, דבעינן למימר לקמן (ההלכות הנישנות להלן); ופשט רב יוסף מברייתא ש"ואלו" תנן, כלומר שהדברים מוסבים על ההלכות שנאמרו למעלה, כמו שבארנו. אבל נראה שהגירסה הישנה היתה: "אלו" הני דאמרן או "ואלו" תנן דבעינן למימר לקמן, וכן הגירסה בפירושו של רבנו חננאל; ואמנם גירסה זו נראית יותר (עיין ר"ח אלבק השלמות), שכן תיבת "ואלו" (בוא"ו) בכל המשנה אינה מוסבה אלא על המאמר הבא אחריה, אבל "אלו" (בלא וא"ו) מוסבה פעמים על מה שנשנה לפניה, כגון "אלו כדברי בית הלל" (פאה ו, ה). "על אלו מומין שוחטים את הבכור" (בכורות ו, יא). עיין תוספות בסוגייתנו, שמביאים ראייה לגירסת רש"י מהמדרש: "כל מקום שנאמר "ואלה" מוסיף על הראשונים, "אלה" – פסל את הראשונים, אבל הר"י מקשה על המדרש שהרי כתוב (דברים כח): "אלה דברי הברית" ומוסב על מה שלמעלה.

מה ששנינו "ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", בארנו לפי הברטנורא שהכוונה לשמונה עשר דברים המפורטים בגמרא, שהם כוללים גם שתי ההלכות ששנינו במשנה הקודמת "לא יפלה ולא יקרא לאור הנר". אבל הרמב"ם מפרש על פי הגמרא, ששמונה עשר דבר גזרו, ובשמונה עשר דבר נחלקו, ובשמונה עשר דבר הושוו. וכך פירושה של משנתנו לפי הרמב"ם: ואלו הן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה – היינו ההלכות ששנינו מתחילת מסכתנו עד "לא יאכל הזב עם הזבה" שבמשנה הקודמת, שהן בין כולן שמונה עשרה הלכות: במשנה א' שמונה הלכות, שמונה מיני "יציאות השבת" שהלכה בהן פטור אבל אסור, במשנה ב חמש הלכות (א. "לא ישב לפני הספר", ב. "לא יכנס אדם למרחץ", ג. "ולא לבורסקי", ד. "ולא לאכול", ה. "ולא לדין"), במשנה ג' חמש הלכות (א. "לא יצא החיט במחטו סמוך לחשכה", ב. "ולא הלבלר בקולמוסו", ג. "ולא יפלה את כליו לאור הנר", ד. "ולא יקרא לאור הנר", ה. "לא יאכל הזב עם הזבה"). ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום – והם אינם נמנים במשנה, אלא נתפרשו בגמרא, כמו שהבאנו אותם בבאור המשנה. ברם, הרמב"ם אינו מונה בתוך אלו את ההלכות "אין פולין ואין קורים לאור הנר". וכן אינו מונה בענין בנות כותים ותינוק גוי אלא גזירה אחת, ובמקום אלו הוא מונה את הגזירות שגזרו על פת נכרים ועל שמנם ועל יינם ועל ייחוד בנותיהם כארבע גזירות. ומלבד אלה נחלקו עוד על שמונה עשר דברים: שלשה עשר מהם מפורשים בפרקנו ממשנה ה' ("אין שורים דיו"...) עד משנה ח' ("ולא כלים לכובס נכרי"), ועוד חמשה מפורטים בברייתא: לא יכמור לנכרי ולא ישאילנו ולא ילוונו ולא יתן לו במתנה אלא כדי שיגיע לביתו (בבלי יח, ב), ולא ישלח אגרות ביד נכרי (שם יט, א).

ויש מפרשים, שלא הוזכרו שמונה עשר דברים אלא פעמיים: א. אלו שנישנו בשלש המשניות הראשונות של מסכתנו, שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל ולמחרתו הושוו, ועל כך שנינו: "ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה"; ב. אלו שגזרו בו ביום, המפורטים בגמרא (המאירי).

באור משנה ה

מכאן ועד סוף פרקנו עוסקות המשניות בדיני התחלת מלאכה בערב שבת בזמן שהיא נגמרת בשבת, ונחלקו בהם בית שמאי ובית הלל.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין שׁוֹרִין – במים בערב שבת, **דְּיוֹ** – סממנים שעושים מהם דיו, **וְסַמְמָנִים** – שעושים מהם צבע, **וְכַרְשִׁינִים** – מין קטניות (ויק"י), שמשתמשים בהם, לאחר ששורים אותם במים, למאכל בהמה, **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּשּׁוֹרוּ מִבְּעוֹד יוֹם** – אלא אם כן יש זמן עדיין שיתרככו מבעוד יום, סוברים בית שמאי:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פירוש ברטנורא

כרסנ"ה, ובלע"ז ויצ"ש, וסברי בית שמאי אדם מוזהר על שביתת כלים כמו על שביתת בהמתו, והיינו טעמא דאין נותנין אונין, והיינו טעמא דאין פורשין מצודות. וגר הדולק בשבת וקדרה שעל גבי כירה דמודו בהו בית שמאי, [בדמפקר] אפקורי לכלים ושוב אינו מצווה על שביתתן: **וב"ה מתירין.** משנתן המים מבעוד יום, אע"פ שהן נשורין והולכין בשבת, דסברי על שביתת בהמה אדם מוזהר דאית בה צער בעלי חיים, אבל לא על שביתת כלים:

משניות מבוארות – קהתי

אדם מוזהר על שביתת כליו בשבת כשם שהוא מוזהר על שביתת בהמתו, כלומר שגם הכלים צריכים לשבות ממלאכה בשבת, ולכן אסור שיתחיל אדם בשריית הסממנים או הכרשינים בערב שבת אלא אם כן יש שהות שתיגמר שרייתם לפני השבת. **וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין** – לשרות במים בערב שבת דיו וסממנים וכרשינים, אפילו לא תיגמר שרייתם מבעוד יום אלא משתחשך, שלדעת בית הלל אדם מוזהר אמנם על שביתת בהמתו, שיש בה צער בעלי חיים, אבל אינו מוזהר על שביתת כליו (**גמרא שבת יח, א**). ובתוספתא מבואר טעם מחלוקתם, שבית שמאי דורשים את הכתוב (**שמות כ, ט**): "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" – שתהא כל מלאכתך גמורה מערב שבת, ובית הלל דורשים את הכתוב (**שמות כג, יב**): "ששת ימים תעשה מעשיך" – עשה אותה כל ששה, ובשבת אסור לך לעשות, אבל מה שנעשה מאליו בשבת מותר.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מ"ח, ה'תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח אי"ע נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר שמואל אלעזר שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתביו מערב חה"ס וד' מ"ח. ופותחין בברכה לברך בברכת מזל טוב על הולדת בנם שי' ובטח כבר נכנס לבריתו של אברהם אבינו וכשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים והוא וזוגתו שיחיו יקבלו ממנו רוב נחת חסידותי...

אף ששלחו ובעזה"י ישלחו גם להבא דברי דפוס באופן ישר לעורך המודיע בכ"ז בודאי גם כת"ר יעמוד על המשמר והזירוז שיפרסמו את הענינים שבהם הנוגעים לרבים.

ומסרתי להמזכירות אשר גם שם כת"ר יכנס ברשימת אלו המקבלים הקונטרסים וכו'.

...השקפת התורה היא, אשר במקום שאפשר להציל ילד מחינוך של כפירה ר"ל לחינוך של הידור מצוה בתכלית וכו' בודאי צריך לעשות כל ההשתדלות בזה ואם אי אפשר באופן כזה אלא עכ"פ לחינוך של שו"ע גרידא בלא לפנים משוה"ד, או עוד גרוע מזה עכ"פ לחינוך של שמירת עיקרי הדת והחמורות שבתורה, הרי ג"כ צריך להשתדל להצילו ובלבד שלא יטמע בין העכו"ם ולקבל חינוך של כפירה ר"ל.

וכל האומר שבאופן כזה הרי מה לו ולצרה הזאת, ובפרט שלאחר שכבר הי' הילד **ברשותו** ומושך את ידו מפני היראה מה יאמרו הבריות ה"ז לא רק **גורם** אלא גם דוחה **בידיו ממש** את תלמידים אלו ומוסרם לחינוך נגד דתי.

וידוע אודות אחד מנשיאנו הק' שהי' עונה לשואליו במכתב גם בחוה"מ וכפתגמו "איך קען מיט איבער מיינעם א הידור פארבויגען אויף יענעמס א עיקר", ועאכו"כ שמפני חשבונות של פוליטיקה וכיו"ב אסור לאבד אפי' נפש אחת מישראל, ועאכו"כ כשהנדון הוא ע"ד מאות ואלפים מבני ישראל ועאכו"כ שהנדון הוא ע"ד תלמידים ותלמידות שכבר היו ברשותם, ועל מנהלי המוסדות האחריות השלימה בעשיית כל מה שביכולתם שישארו עכ"פ נאמנים לדתם, אף שעדיין אין בידם לפעול שישארו חסידים או אולמותישע מהדרים במצות ביותר וכו' וכו'...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פז ע"ב: כל אדם מישראל חייב להתוודות ביום הכפורים על חטאיו. הגמרא מביאה ברייתא על עת אמירת הוידוי: **תָּנוּ רַבָּנַן,** עיקר זמן **מִצְוַת וִידּוּי, בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים עִם חֲשֵׁכָה** - בערבית, לאחר שקידש היום. **אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים, יִתְוַדֶּה קוֹדֶם שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה, שֶׁמָּא תִּטְרֹף דַּעְתּוֹ בַּסְּעוּדָה** מחמת שכרות, ולא יוכל להתוודות. **וְאַף עַל פִּי שֶׁהִתְוַדָּה קוֹדֶם שֶׁאָכַל וְשָׁתָה, מִתְוַדֶּה** שוב **לְאַחַר שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה** - בתפילת ערבית, **שֶׁמָּא אֵירַע** לו **דְּבַר קַלְקָלָה** - חטא **בַּסְּעוּדָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִתְוַדָּה עַרְבִית, יִתְוַדֶּה** שוב **בְּשַׁחֲרִית.** ואף שהתוודה **בְּשַׁחֲרִית, יִתְוַדֶּה בְּמוּסָף.** ואף שהתוודה **בְּמוּסָף, יִתְוַדֶּה בְּמִנְחָה.** ואף שהתוודה **בְּמִנְחָה, יִתְוַדֶּה בִּנְעִילָה. וְהֵיכָן אוֹמְרוֹ** את הוידוי, **יָחִיד** אומרו **אַחַר** גמר **תְּפִלָּתוֹ, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרוֹ בָּאֶמְצַע** התפילה.

הגמרא מבררת את נוסח הווידוי: **מַאי אָמַר** בוידוי יום הכפורים. **אָמַר רַב,** אומר תפילת **'אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם'. וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** אומר תפילת **'מְמַעֲמַקֵּי הַלֵּב'. וְלֵוִי אָמַר,** אומר **וּכְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר** (ויקרא טז ל) 'כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר' וגו'. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** אומר **רִבּוֹן הָעוֹלָמִים** כי לא על צדקותינו וכו'. **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר,** אומר **'כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ מִלְּמְנוֹת וְחַטֹּאתֵינוּ עָצְמוּ מִסַּפֵּר'. רַב הַמְנוּנָא אָמַר,** כך הוא אומר, **אֱלֹהַי, עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְּדַאי** - לא הייתי חשוב וראוי להיווצר, **וְעַכְשָׁיו שֶׁנּוֹצַרְתִּי** איני חשוב והריני **כְּאִילּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי,** וקל **וָחוֹמֶר** שעפר אני **בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בּוּשָׁה וּכְלִימָה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא אֶחֱטָא, וּמַה שֶׁחָטָאתִי מְרוֹק** - כלה **בְּרַחֲמֶיךָ, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יִסּוּרִין.** וְתפילה זו של רב המנונא, **הַיְינוּ וִידּוּיָא דְּרָבָא כּוּלָּהּ שַׁתָּא** - זהו וידויו של רבא כל השנה, **וּדְרַב הַמְנוּנָא זוּטָא בְּיוֹמָא דְּכִפּוּרֵי** - ושל רב המנונא זוטא ביום הכפורים.

אָמַר מַר זוּטְרָא, לֹא אֲמָרָן שצריך לומר תחינות אלו, **אֶלָּא דְּלֹא אָמַר אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ. אֲבָל** אם **אָמַר אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ, תּוּ לֹא צָרִיךְ** - שוב אינו צריך לומר עוד. **דְּאָמַר בַּר הַמְדוּדֵי, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל וַהֲוָה יָתִיב** - עמדתי לפני שמואל כשהוא ישב, **וְכִי מְטָא שְׁלִיחָא דְּצִבּוּרָא** - וכשהגיע השליח ציבור בתפילתו **וְאָמַר אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ, קָם מִיקַּם** - נעמד שמואל. **אָמַר** בר המדודי, **שְׁמַע מִינָּהּ, שֶׁעִיקַּר הַוִּידּוּי הַאי הוּא** - תיבות אלו הן.

הגמרא מבארת כיצד היא תפילת נעילה: **תְּנַן הָתָם** (תענית כו.), **בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים** [-זמנים] **בַּשָּׁנָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן אַרְבָּעָה פְּעָמִים בַּיּוֹם, בְּשַׁחֲרִית, בְּמוּסָף, בְּמִנְחָה, וּבִנְעִילַת שְׁעָרִים. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים, בַּתַּעֲנִיּוֹת** על הגשמים, **וּבַמַּעֲמָדוֹת, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים.** מבארת הגמרא: **מַאי** - איזה תפילה מתפללים בעת **נְעִילַת שְׁעָרִים. רַב אָמַר, צְלוֹתָא יְתֵירְתָא** - תפילה נוספת של שבע ברכות, כשאר תפילות היום. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** אינו מתפלל תפילה נוספת, אלא רק אומר את נוסח **'מָה אָנוּ מָה חַיֵּינוּ'.**

רש"י

עם חשיכה — לאחר אכילה, משקיבל עליו יום הכפורים. **שמא תטרף דעתו** — מחמת שכרות. **דבר קלקלה** — של חטא. **ממעמקי הלב** — תפלה היא. **בתורתך כתוב** — כי ביום הזה יכפר. **רבון העולמים** — "כי לא על צדקותינו" וכו'. **בתענית** — של גשמים. **ובמעמדות** — ארבעה ימים בכל שבת שאנשי משמר ישראל מתכנסין בעריהן ומתענין, וקורין במעשה בראשית. כדאמרינן במסכת תענית (כו,א) והתם מקשינן: ותעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף? ומשנינן הכי קאמר: כהנים נושאין את כפיהן כל זמן שמתפללין, ואפילו במנחה. לפי ששלשה פרקים הללו תעניות הם, ואין שכרות במנחה. אבל שאר ימות השנה — אין נשיאות כפים במנחה, ויש מהן ארבע פעמים ביום. **צלותא יתירתא** — מתפלל שבע כשאר התפלות. **ושמואל אמר מה אנו ומה חיינו** — אומר, ואינו מתפלל.

בטח שומר שלושת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ועל-כל-פנים ישמור עליהם מכאן ולהבא.

ממכתב ח' כסלו, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב״ה, כ״ח מ״ח, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ כו׳

מוה״ר ניסן שי׳

שלום וברכה!

...מה שמזכיר במכתבו שכיון שהתלמידים הגדולים נשארו במספר קטן בכמות ובמילא פעל זה עליהם - על אחדים מהם - שבירה מזה שאינם זוכים להמצא כאן. הנה עליו להסביר להם שאין כאן ענין וטעם לשבירה כזו כלל וכלל, ואדרבה צריכים הם להביט על עצמם כשלוחיי להאיר במקומם את האויר ואח״כ גם את האנשים הנמצאים באוירם במאור שבתורה זוהי תורת החסידות אשר במילא יקרבום עי״ז ג״כ לנר מצוה ותורה אור, (עיין בלקו״ת ויקרא בהתחלתו בענין שלוחו של אדם כמותו עפ״י תורת הדא״ח) מה שאין לומר זה בנוגע לכל התלמידים הנמצאים בברוקלין, כמובן וד״ל.

ובהביאם בחשבון פתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אז א סאלדאט גייט אין מלחמה דארף ער גיין מיט א מראש און א פרייליכען.. הרי עאכו״כ בנדון דידן שנחוצה שמחה ושיהי׳ הלוכם - מהלכים בין העומדים דוקא בשמחה, ומלבד שזהו דרישת הבעש״ט, עבדו את הוי׳ בשמחה ומרומז בפסק הרמב״ם סוף הלכות לולב, הנה הכרח הוא - השמחה - במילוי השליחות שלהם ותפקידם בעלמא דין והאריכות בזה אך למותר, ובודאי ימצא האותיות המתאימות להרחיב הדבור בהנ״ל באופן המתאים למצבם עתה. ולמותר להעיר שזהו גם בהנוגע להתלמידים שאין בהם שבירה ג״כ, כיון שעל כולם חל הענין דזבחי אלקים רוח נשברה דוקא, ולאידך גיסא הציווי דעבדו את ה׳ בשמחה...

כל נשמתא ונשמתא הווה קיימא קמי׳ מלכא קדישא ואח״כ ירדה בגוף והכל בשביל לשמש את קונו כמאמר המשנה ולהאיר את חלקו בעולם כמבואר הענין בתניא ובכ״מ, והוסיפו ביאור רבוה״ק זי״ע ובפרט כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אז מען מוז טאן ניט נאר מיט זיך והקרוב אליו אלא אפילו גם עם הרחוקים כדי שיפוצו גם המעיינות (ולא רק מי באר ומים שאובים) חוצה.

מעצמו מובן אשר גם זה לא הושיטו לו מן המוכן המכשירים לזה צריך הוא להתאזר בכל כחותיו למצוא אופן לפעול בזה ועאכו״כ מי שזכה שההשגחה הפרטית העמידתו על חלק היפה ואומרת לו ובחרת בחיים, שצריך לעבוד עבודתו בשמחה אמיתית הפורצת כל הגדרים אפילו של השכל והרגש שבמילא תהי׳ עבודתו בהצלחה מופלגה.

והביאור אך למותר עד כמה גדולה הרחמנות על נשמה שנסעה וירדה כמה מדריגות מקמי מלכא קדישא ונתלבשה בגוף עכור ובעוה״ז הגשמי שהרשעים גוברים וסו״ס לא מלאה תפקידה או אפילו לא בקירוב למה שהי׳ נדרש ממנה, ולאידך גיסא אינו צריך ביאור עד כמה גדלה אשרה כשמשתדל למלאות התפקיד ומשתדל לעשות את זה בפנימיות ובהידור וכמבואר בכ״מ ומהם בהמשך רס״ו באופן העבודה של העבד האמיתי.

והוא הדין בנוגע לכת״ר ועוזריו אשר זכו שההשגחה הפרטית ונשיאנו נשיא הדור כ״ק מו״ח אדמו״ר העמידו על התורה והעבודה להאיר את אירופא כולה במאור שבתורה עצמות א״ס ב״ה תורת החסידות שלהם שייך כל האמור לעיל.

ולא המדרש עיקר אלא המעשה עיקר שצריכים לחפש כל תחבולות עצות ודרכים להגדיל את ישיבת תומכי תמימים אשר בברונא הן באיכות והן בכמות, ואולי לע״ע נוגע ביותר הכמות ע״פ מרז״ל שכשאלף נכנסים למקרא הרי סו״ס אחד יוצא להוראה, (עיין בלקו״ת לג׳ פרשיות במרז״ל

המשך בעמוד פט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כָּל שֶׁכֵּן דְּלֵא מְעַיֵּיל לְסָפֵיקָא – שאינו מכניס עצמו לספק, משום שאדם מקפיד על גופו יותר מעל ממונו. והמשנה הסוברת שספק נזירות להקל, היא כשיטת רבי אליעזר שאין אדם מכניס עצמו לספק שתחול עליו נזירות מספק, ולדבריו גם בסתם נדרים דנים להקל. ומשנתינו הסוברת שסתם נדרים להחמיר היא בשיטת רבנן שבהקדש הכוי קדוש, משום שאת ממונו אדם מכניס לספק.

אם כן נמצא שאדם האומר לשון שיש ספק בפירושה, או שמקבל עליו נזירות בתנאי ואין ידוע אם נתקיים התנאי, אם נאמר שאדם מכניס עצמו לספק, נדרו חל או מספק או בודאי, ואם אין אדם מכניס עצמו לספק, אין כאן אפילו ספק נדר או ספק נזירות.

אביי מקשה על תירוצו של רבי זירא:

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבי זירא, **כְּמַאי אוֹקִימְתָּא לְסָפֵק נְזִירוּת לְהָקֵל** – כאיזה תנא העמדת את המשנה שספק נזירות להקל, **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שסובר לגבי המקדיש חייתו או בהמתו שאין הכוי קדוש, אם כן **אֵימָא** – באר לי את הנאמר **בְּסֵיפָא** של המשנה שם (טהרות פ"ד מי"ב), **סָפֵק בְּכוֹרוֹת** – ולד שהוא ספק בכור, כגון שנולדו תאומים זכר ונקבה ולא ידוע מי מהם נולד ראשון, **אֶחָד בְּכוֹרֵי אָדָם** – בין בבכור אדם שדינו להיפדות בחמשה סלעים כסף, **וְאֶחָד בְּכוֹרֵי בְּהֵמָה**, בין בבכור של בהמה **טְמֵאָה** כגון פטר חמור, שדינו לפדות את החמור בשה ולתתו לכהן, בין בכור של בהמה **טְהוֹרָה** שדינו להיתנתן לכהן, **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** – הכהן הבא להוציא את הבכור מבעליו הישראל, עליו להוכיח שהוא בכור, ואם אינו מביא ראיה אינו יכול להוציאו מיד הישראל המוחזק בו. **וְתָנֵי עֻלָּהּ** – שנינו בברייתא על המשנה של ספק בכור, שאף שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואין הכהן יכול להוציאו מבעליו הישראל, מכל מקום הבהמות אצלו רק מספק **וְאֲסוּרִים** – הם **בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה** כדין ודאי בכור, שהבהמה קדושה ואסור לגזוז שערה ולעבוד בה, וכך גם הספיקות אסור לגזוז שערן ולעבוד בהן. ואם כן אין להעמיד את המשנה שספק נזירות להקל כרבי אליעזר הסובר שאין הספק בכלל ההקדש, שהרי התנא של משנה זו סובר שספק בכורות קדושים מספק.

מתרצת הגמרא, **אָמַר** לֵיהּ רבי זירא לאביי לתרץ קושיתו, **אַמַּאי קָא מְדַמֵּית** – מדוע אתה מדמה **קְדוּשָּׁה הַבָּאָה מֵאֵלֶּיהָ** – קדושה שחלה מעצמה בלא מעשה הקדש של האדם, כגון קדושת בכור, **לִקְדוּשָּׁה הַבָּאָה בִּידֵי אָדָם** – לקדושה שהאדם עושה אותה, שרק בקדושה שבאה על ידי האדם ותלויה בדעתו סובר רבי אליעזר שאין דעתו שתחול קדושה גם על הספקות, אבל קדושה הבאה מעצמה חלה גם בספק, ולכן ספק בכור אסור בגיזה ועבודה, כי קדושתו באה מעצם היותו בכור, וחלה אף בספק.

נאמר בתורה (ויקרא יא לד) 'וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא'. ונחלקו תנאים (פסחים טז.) כיצד דורשים פסוק זה. יש סוברים שמשקים מקבלים טומאה מן התורה ואף מטמאים דברים אחרים במגעם. וכוונת הפסוק היא שמשקה נטמא, וגם מטמא אחרים במגעו. ויש סוברים שמן התורה משקים רק מקבלים טומאה, אבל אינם מטמאים דברים אחרים במגעם, ומפרשים את הפסוק 'יטמא' למשקה עצמו, אבל לא לטמא אחרים, וחכמים גזרו שמשקים מטמאים דברים אחרים. ויש הסוברים שמשקים אינם מקבלים טומאה כלל מן התורה, ומה שכתוב שמשקה יטמא, הכוונה שמשקים שבאים על אוכל הם מכשירים אותו לקבל טומאה, ורבנן גזרו טומאה על משקים.

קושיא אחרת על רבי זירא שהעמיד את המשנה הסוברת שספק נזירות להקל, כרבי אליעזר:

אֶלָּא אִי כַּשְׁיָא – אלא אם קשה על רבי זירא, **הָא כַּשְׁיָא** – כך קשה, כלומר שקושית אביי אינה קשה, אבל יש קושיא אחרת. ששנינו בברייתא (תוספתא טהרות פ"ה), **סָפֵק מַשְׁקִין** – משקים טהורים שנולד בהם ספק טומאה, **לִיטַּמֵּא** – אם הספק הוא אם קבלו טומאה או לא, הדין הוא **שִׁטַּמֵּא**, כיון שטומאת משקין עצמם היא מדאורייתא ויש להחמיר בהם מספק, אבל **לְטַמֵּא אֲחֵרִים** – אם הספק הוא על דברים אחרים אם נגעו במשקים טמאים או לא, הדבר המסופק **טָהוֹר**, משום שמן התורה אין משקים מטמאים אלא מדרבנן, ובספק דרבנן דנים להקל, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וְכֵן הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר כִּדְבָרָיו**. וקשה **וּמִי סָבְרָא לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִיטַּמֵּא טָמֵא** – וכי יתכן שרבי אלעזר סובר שמשקים טמאים מספק, **וְהָתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין טוּמְאָה לְמַשְׁקִין** מהתורה **כָּל עִיקָּר** – לא לענין עצמם ולא לטמא אחרים, **תֵּדַע** שכך הוא, **שֶׁהֲרֵי הֵעִיד יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵידָה עַל אֵיל קַמְצָא** – חגב ששמו איל, שהוא **דָּכָן** –טהור ומותר לאכלו, **וְעוֹד הֵעִיד עַל מַשְׁקִין בֵּית מִטְבְּחַיָּא** –משקים הנמצאים בבית המטבחים [מקום שחיטת הקרבנות בבית המקדש] כגון דם הקדשים והמים שהיו משתמשים בהם שם, שהם **דָּכָן** – טהורים, כלומר, שאינם מקבלים טומאה. ומוכח שאין משקים מקבלים טומאה מן התורה, שאם כן גם משקים של בית המקדש היו מקבלים טומאה. ונמצאו דברי רבי אליעזר סותרין, שכיון שלדעתו טומאת משקין עצמן היא רק מדרבנן אם כן מדוע החמיר בספק אם נגעו בדבר טמא, הלא חכמים גזרו רק על הוודאי ולא על הספק.

מבארת הגמרא שהקושיא אינה לפי כל השיטות:

הָנִיחָא – אפשר ליישב לְשיטת **שְׁמוּאֵל דְּאָמַר** שעדות יוסי בן יועזר שמשקים בית מטבחיא הם **דָּכָן** – טהורים, היינו רק **מִלְּטַמֵּא אֲחֵרִים** – משום שטומאת משקים לטמא אחרים מדרבנן,

ולא גזרו במשקים בית מטבחיא, **אֲבָל טוּמְאַת עַצְמָן יֵשׁ בָּהֶן** –שאף משקים בית מטבחיא מקבלים טומאה, כיון שטומאת משקים עצמם מן התורה, **שַׁפִּיר** – מובן מה שאמר רבי אלעזר שספק משקים ליטמא טמא, שכיון שמשקים עצמם מקבלים טומאה מן התורה, לכן בספק דנים בהם להחמיר, אבל לטמא אחרים שהיא מדרבנן היא דנים מספק להקל. **אֶלָּא** לְשיטת **רַב דְּאָמַר** שעדות יוסי בן יועזר היתה שמשקים בית מטבחיא **דָּכָן מַמָּשׁ** – טהורים לגמרי ואף טומאת עצמן אין להם, משום שאף טומאת עצמם מדרבנן היא ומהתורה אין משקים מקבלים טומאה, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך אפשר לתרץ את רבי זירא, שאם המשנה שספק נזירות להקל היא בשיטת רבי אלעזר, ומוכח שהוא סובר שגם בספק דאורייתא דנים להקל, אם כן מדוע בספק טומאת משקים שטומאתם מדרבנן דנים להחמיר. ומחמת קושיא זו אי אפשר להעמיד את המשנה שספק נזירות להקל כרבי אליעזר, והגמרא מחפשת תנא אחר להעמיד המשנה בשיטתו.

אֶלָּא הָא – המשנה שספק נזירות להקל היא כשיטת **רַבִּי יְהוּדָה** שמצאנו שמיקל בספק, **וְהָא** – משנתינו שסתם נדרים להחמיר, היא כשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן**.

דְּתַנְיָא בברייתא, האומר **הֲרֵינִי נָזִיר אִם יֵשׁ בַּכְּרִי** [–בערימת התבואה] **הַזֶּה מֵאָה כּוֹר** – סך תבואה של מאה כורים, דהיינו שקיבל עליו נזירות אם יש בערימה שלפניו מאה כורים, **וְהָלַךְ** לבדוק כמה תבואה יש בכרי **וּמְצָאוֹ** – את הכרי **שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד**, ואי אפשר לדעת אם היו בו מאה כורים בשעה שנדר וחלה נזירות, או שלא היו בו מאה כורים ואינו נזיר, **רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** את הנודר בשתיית יין ושאר איסורי נזירות, שסובר שלא חלה נזירות מספק. וטעמו משום שאין דעת הנודר להיות נזיר רק אם יוברר שיש בכרי הזה מאה כורים, אבל אין בדעתו להיות נזיר אם לא יתברר הדבר. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר** את הנודר בשתיית יין ובשאר איסורי נזירות מספק, שמא היו בכרי זה מאה כורים וחלה עליו נזירות.

נמצא שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון האם דעת הנודר שתחול עליו נזירות מספק, או שדעתו שלא תחול עליו נזירות מספק. לדעת רבי יהודה אין דעת הנודר שתחול עליו נזירות מספק, והמשנה שספק נזירות להקל כמותו. ולדעת רבי שמעון דעת הנודר שתחול עליו נזירות אף בספק, והוא התנא של משנתינו שסתם נדרים להחמיר.

הגמרא מקשה סתירה בשיטת רבי יהודה:

וְרַמִּי דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה – אקשה מדברי רבי יהודה במקום אחד על דבריו במקום אחר. **מִי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לֹא מְעַיֵּיל אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ לְסָפֵיקָא** – וכי אפשר לומר שרבי יהודה סובר שאין אדם

המשך בעמוד מב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל שכן דסבירא ליה דלא מעייל גופיה לספיקא, דהיכא דנדר ויש בנזירות ספק – לא הוי נזיר. ולדידיה סבירא ליה דסתם נזירות להקל. **אימא סיפא.** דספק נזירות להקל. **המוציא מחבירו.** כהן דבעי לאפוקי מיניה – עליו להביא ראיה שהן בכורות, שלא הפילה נפל קודם לכן. ואי תפס להו כהן – על הבעלים להביא ראיה דלאו בכור הוא. **ואסורים בגיזה ועבודה.** אע"פ דלא היה ודאי. אלמא, ספק קדשים לחומרא, ואסורין בגיזה ועבודה, והיכי מצינן לאוקמה כרבי אליעזר? והאמר רבי אליעזר: לא הקדיש את הכור, דספק קדשים לקולא! **אמאי קא מדמית.** קדושת בכור הבאה מאליה לקדושת כוי דע"י אדם. קדושת בכור באה מאליה – להכי מחמיר בגיזה ועבודה, קדושת כוי דעל ידי אדם – לא הוי קדושה מספק. **הא קשיא.** דקתני סיפא דהא דספק נזירות להקל. **ספק משקה.** לכל טומאת משקין קרי ספק משום דלית להו עיקר מן התורה, לפי שלא מצינו טומאה למשקין בפירוש מן התורה. והאי דכתיב "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא" (ויקרא יא) – ההוא הכשר הוא. **ליטמא טמא.** לקבל טומאה לעצמן – ודאי טמאין. **אבל לטמא אחרים טהורין.** ואי ר"א היא, הא דאוקמא לרישא דספק נזירות כרבי אליעזר – ומי סבירא ליה דליטמא טמא? והתניא, רבי אליעזר אומר: אין טומאה למשקין כל עיקר תדע כו'! **הניחא לשמואל.** לא קשיא דרבי אליעזר אדר' אליעזר, אלא ודאי לא מיתוקמא דר' ברייתא דספק נזירות להקל כר"א. ע"א: אלא אי קשיא דרבי אלעזר הא קשיא: ספק משקין ליטמא טומאת משקין עצמן כו'. **הא ניחא לשמואל אבל טומאת עצמן יש בהן.** ניחא ליה נמי לרבי אלעזר, דאמר כדבריו דר"מ דספק משקין ליטמא טמא, והכא בספק נזירות אמאי מיקל – משום דקסבר לאו מצוה היא לקבל נזירות, ו"איש כי יפליא" – דיעבד קאמר, הלכך אית ליה ספק נזירות להקל. **אלא לרב דאמר דבן ממש.** דאין טומאה למשקין כל עיקר, אמאי קאמר רבי אלעזר הכא ספק משקין ליטמא טמא והכא סבירא ליה ספק נזירות להקל? **אלא הא רבי יהודה.** ברייתא דספק נזירות. **והא רבי שמעון.** מתניתין דקתני: סתם נדרים להחמיר. **ומצאו שנגנב או שאבד.** ואין יודע אם היה שם מאה כור או לא. **אמר רבי יהודה לא מעייל איניש נפשיה לספיקא.** כגון הכא, דכשנדר לא על דעתא דהכי נדר, שאם נגנב הכרי, דהוי ספק אם היה שם מאה כור, שיהא נזיר באותה ספיקא.

הא

כל שכן גופיה לא מעייל לספיקא. הלכך מתניתין דסתם נזירות להקל רבי אליעזר. **אחד** בכור אדם ואחד בכור בהמה. כגון שילדה זכר ונקבה, ואין ידוע אי זה הוציא ראשו ראשון. **ותני** עלה אסורין בגיזה ובעבודה. סיפא דמתניתין גופה דספק נזירות להקל היא. והכי פריך: בשלמא אי לא מוקמינן לה כר"א לא קשיא רישא אסיפא, דרישא דספק נזירות להקל – משום דגופו לא מעייל איניש לספיקא, וסיפא דספק בכורות – כיון דממונא הוא אמרינן דמעייל אינש ממונא לספיקא. אלא לדידך, דלא שני לך בין גופו למונא – קשיא. **אמאי** קמדמית קדושה הבאה מאליה לקדושה הבאה בידי אדם. משום דבקדושה הבאה בידי אדם הוא דאיכא למימר דהאי גברא לא גמר לעיולי נפשיה וממוניה לספיקא, אבל בקדושה הבאה בידי שמים – ליכא למימר הכי, דאטו בידיה הוא?. **ספק** משקין. כגון שהרשיש טמא ידו לבין המשקין, ואין ידוע אם נגע בהן. **ליטמא** טמא. כלומר, לטומאת עצמן אזלינן לחומרא, אבל לא לטמא אחרים. איכא נוסחי דגרסי הכא: דברי ר"מ וכן היה ר"א אומר כדבריו ותוספתא היא במסכת טהרות. ואיכא מאן דלא גריס ליה, דלמה ליה לאותובי ממתניתא, והא סיפא דמתניתין דספק נזירות להקל היא, דקתני: ספק משקין ליטמא – טמא, לטמא אחרים – טהור. ואפשר דגרסינן ליה, ועדיפא ליה לאקשויי ממתניתא משום דמפרשא בהדיא דר"א ס"ל דספק משקין ליטמא טמא. **אין** טומאה למשקין כל עיקר. מדאורייתא. **על** איל קמצא. חגב ששמו איל. **דכן.** טהור, וכשר לאכילה. **ועל** משקה בי מטבחיא דכן. דביון דטומאת משקין מדרבנן – במשקה בי מטבחיא לא גזרו, שלא להרבות טומאה בעזרה. וביון דטומאת משקין מדרבנן היכי מחמרינן בספקייהו? **הא** ניחא לשמואל דאמר דבן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן. ניחא, דמשום דטומאת עצמן מדאורייתא אזלינן בספקייהו לחומרא. **אלא** למאן דאמר דבן ממש. דאפילו טומאת עצמן מדרבנן. **מאי** איכא למימר. הוה לן למיזל בספקייהו לקולא! וכי תימא: אם כן אפילו לא מוקמינן הא דספק נזירות להקל כר"א היכי ניחא? הא אבתי קשיא דרבי אליעזר אדרבי אליעזר. דהא אמר בהדיא דטומאת משקין מדרבנן בדקתני: אין טומאה למשקין כל עיקר, ואפילו הכי אזיל בספקייהו לחומרא, כדקתני: וכן היה רבי אליעזר אומר כדבריו, עלה דההיא דספק משקין ליטמא טמא! יש לומר דהכי פריך: בשלמא אי הך דספק נזירות להקל לא מיתוקמא כרבי אליעזר – לא קשיא, דאיכא למימר דרבי אליעזר מחמיר בספק אפילו בדרבנן. אבל כיון דאמרת דספק נזירות להקל רבי אליעזר היא, נהי דהוי קדושה הבאה בידי אדם – היכי עדיפא טומאה דרבנן, אע"פ שהיא באה מאליה, מנזירות דאורייתא אע"פ שהיא באה בידי אדם? וכי תימא: הא חזינן בהדיא דבקדושה הבאה בידי אדם אע"פ שהיא מדאורייתא מיקל ר"א בספיקיה, דקתני: לא הקדיש את הכור. וכיון שכן אפילו כי לא מוקמינן הא דספק נזירות להקל כר"א קשיא דר"א אדרבי אליעזר – איכא למימר דהוה מצינן לדחויי דהיינו טעמא דרבי אליעזר דאמר לא הקדיש את הכור – משום דכור שמו עליו ולא קרו ליה אינשי חיה ולא בהמה. זה נ"ל. **והלך** ומצאו שנגנב או שאבד רבי יהודה מתיר. משום דלא מסיק אדעתי' דלהוי נזיר עד שיתברר לו שיהא באותו כרי מאה כור. **טעמא** דאין מכירין הא מכירין אסורין. האי דמקשה מדיוקא דסיפא ולא פריך מגופא דרישא, דקתני: סתם תרומה ביהודה אסורה, אלמא ספיקא לחומרא – משום דאיכא לדחויי, דרישא היינו טעמא משום דאנשי יהודה מתוך שהיו יותר רגילין בתרומת הלשכה – לתרומת הגורן לא קרו לה תרומה סתם, הלכך כי נדרי בתרומה – ודאי בתרומת הלשכה נדרי. אבל דיוקא דסיפא קשיא; דמדיהיב טעמא בהתירא דגליל לפי שאין מכירין – משמע: הא מכירין – זו וזו אסורין, דספיקא לחומרא.)**ואילו** על ספקו לא מצי מגלח. לפי שצריך לגלח על הבאת קרבנותיו ולא מצי לאתויינהו, דלמא לא הוי נזיר ומייתי חולין בעזרה. וכי תימא: נהי דחטאת לא מצי לאתויי בתנאי, שאין חטאת באה נדבה – ליתי עולה ושלמים וליתני "אם נזיר אני הרי אלו לחובתי, ואם לאו יהא נדבה". דהא קיימא לן דאם גלח על אחד משלשתן יצא! י"ל: הני מילי בדיעבד, אבל לכתחלה אינו מגלח אלא א"כ הקריב חטאת ועולה ושלמים. הלכך לית ליה תקנתא לנזירות הבאה

לשון הרע קוטלת את כל השלושה: הממציא, המספר והשומע אך זהו בלבושים רוחניים, שזה חמור יותר מרציחה בגשמיות.
היום יום יג חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הבאה על הספק. **אמר** הריני נזיר עולם מאי. דהא ברייתא ד"אם יש בכרי הזה מאה כור" סתמא תניא, ויש במשמע אפילו נזיר עולם, ואפ"ה שרי רבי יהודה אע"פ שאין ספקו חמור, דהא ודאי נמי לא מצי מגלח. **הריני** נזיר שמשון מאי. דאפי' ודאי לא מצי מגלח בתער. **א"ל** לא תניא. דסתמא לא משמע נזיר שמשון. דאיכא ברייתא דתנא בהדיא דר' יהודה מתיר באומר "הריני נזיר שמשון אם יש בכרי הזה מאה כור", והלך ומצאו שנגנב. **אי** תניא תניא. ולא ידענא לפרוקא דלא תקשי אההיא דאין אנשי גליל מכירין תרומת הלשכה, דמשמע: הא מכירין – אסורין. א"נ: אי תניא תניא – ותרי תנאי אליבא דרבי יהודה. **אין** אחד מהם נזיר. במס' נזיר (קף לב:) תנן לה בשנים שהיו מהלכין בדרך, וראו אחד בא כנגדן, אמר אחד מהן "הריני נזיר שזה איש פלוני", אמר חברו "הריני נזיר שאינו", ר"ט אומר: אין אחד מהם נזיר. ויהיב רבי יהודה משמיה טעמא למילתיה: לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה. כלומר, שאין נזירות חל עד שיפרש אותה בלא שום תנאי, כדכתיב "כי יפליא" – דמשמע: שיפרש, ולא שיקבל אותה על הספק. הלכך, ברייתא דהאומר "הריני נזיר שמשון אם יש בכרי הזה מאה כור", דלא הוי נזיר – כותיה. **אלא** להודיעך כחו דר"ש דאע"ג דנגנב וכו'. וכי תימא: ליתני דכי איתא בעיניה, להודיעך כחו דרבי יהודה, דכחה דהיתרא עדיף! ליתא, דכיון דטעמא משום דלא נתנה נזירות אלא להפלאה – ליכא כחה דהיתרא טפי כי איתא בעיניה משנגנב או שאבד. אבל השתא דנקיט לה בנגנב – אשמעינן רבותא דר"ש, דלא חייש לנזירות דהפלאה, ועוד דמעייל נפשיה לספיקא. **הא** מכירין אסורין אלמא ספיקא לחומרא וכו'. הא דפריך מדיוקא דרישא אדיוקא דסיפא, ולא פריך מרישא לסיפא, דרישא קתני: סתם תרומה ביהודה אסורה – אלמא ספיקא לחומרא, וסיפא קתני: סתם חרמים ביהודה מותרין – אלמא ספיקא לקולא! משום דה"ל לדחויי: דלמא לעולם ספיקא לקולא, ורישא היינו טעמא – משום דביהודה, מפני שהיו רגילין הרבה בתרומת הלשכה – לא היו קורין לתרומת הגורן תרומה סתם. אי נמי לאידך גיסא: דלעולם ספיקא לחומרא, וסיפא דקתני: סתם חרמים ביהודה מותרין – היינו טעמא: דמתוך שהיו כהנים הרבה מצויין ביניהן, ורוב חרמידן היו לכהנים – לא הוו קרי לחרם גבוה חרם סתם. אבל דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא קשיא. **אמר** אביי סיפא רבי אלעזר ברבי צדוק היא. דמתני' תרי תנאי היא, רישא – רבי יהודה דס"ל ספיקא לחומרא, ולדידיה אין ה"נ דסתם חרמים ביהודה

הא מכירין אסורין. ואע"ג דבסתם נדר, וספק אי בתרומת הלשכה אי בתרומת הגורן – דמעייל איניש נפשיה לספיקא, דאמרינן: על דעת תרומת הלשכה נדר. **גבי כרי.** להכי מתיר ר' יהודה. **קסבר לא מעייל איניש וכו'.** וכיון דספיקו חמור מודאי – ודאי לא מעייל נפשיה באותה ספיקא לחומרא. אלא על דעת כן ודאי נדר, שאם הכרי בעין, דמשכח ליה אם יש שם מאה כור – דליהוי נזיר כדיניה. אבל לא משכח ליה בעין, דליהוי נזיר מספיקא לחומרא – לא, דגבי נזיר מספיקא הוי חומרא יותר מודאי. **דאילו [גבי] נזיר ודאי.** איכא הא קולא דלסוף נזירותו מגלח ומביא קרבנו ונאכל, ואילו ספק נזירות דנגנב הכרי – לא מצי מגלח. לפי שאינו מגלח אלא על קרבן, והא לא מצי לאיתויי קרבן, דדלמא לא נזיר הוא וקא מייתי חולין לעזרה, הלכך לא מעייל נפשיה בהאי ספיקא. אבל גבי תרומה אמרינן מעייל נפשיה לספיקא, דאפי' אמרינן תרומת הלשכה מספיקא – לא הוי טפי חמורה [ספק יותר] מודאי (יותר), אם אמר בפירוש "הרי עלי כתרומת הלשכה". **אמר האי הריני נזיר עולם.** אם יש בכרי הזה ק' כור, דהכא ליכא למימר ספיקו חמור מודאי. דאפילו בודאי, דמדד הכרי ויש בו ק' כור – לא יתגלח לעולם, מאי איכא למימר? אמאי לא מעייל נפשיה לספיקא! [**נזיר עולם נמי**]. אפילו היכא דאמר "הריני נזיר עולם" הוי נמי ספיקו חמור מודאי. דאילו נזיר עולם ודאי – הכביד עליו שערו מיקל בתער, ומביא ג' בהמות: חטאת ועולה ושלמים, כדין נזיר. ואילו ספק נזיר עולם – לא מצי לאיתויי קרבן, דשמא לאו נזיר הוא. **אמר הריני נזיר שמשון.** דלא מגלח לעולם כלל, מאי איכא למימר? אמאי קאמר רבי יהודה מותר, הא ליכא למימר דספיקו חמור מודאנו! **אמר** ליה **לא תניא.** לא אשכחן שום ברייתא דקתני "הריני נזיר שמשון", דליתיה כלל, וכי אמר "הריני נזיר שמשון" דליחול עליה נזירות כלל, משום דשמשון לא יצא נזירות מפיו, דהא הוה מטמא למתים כי הוה קטיל להו. הלכך לספיקא לא עייל נפשיה. **והתניא נזיר שמשון.** שאומר "הריני נזיר שמשון" – הרי הוא נזיר שמשון, ואינו מיקל בתער, ומטמא למתים כשמשון. **אי תניא תניא.** אי משכחת ברייתא – תניא, דאיכא לתרוצי הכי: משום הכי מתיר ר' יהודה – דלא מעייל איניש נפשיה לספיקא, וליכא למירמא דרבי יהודה. **רב אשי אמר היא.** ברייתא דכרי דמתיר רבי יהודה בספק נזירות – ר' יהודה משום ר' טרפון היא. **אין אחד מהם נזיר.** שנים שהיו עומדים, ואמר אחד "הריני נזיר אם זה איש פלוני שבא כנגדנו" ואידך אמר "הריני נזיר אם אינו הוא". **אין אחד מהם נזיר.** הואיל ובשעת הנדר לא היה ברור לאחד מהן. **שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה.** דבעינן בשעת שנדר שיהא יודע אי הוי נזיר. **אי הכי.** דמשום הכי מתיר, דלא ניתנה אלא להפלאה. **מאי איריא נגנב.** אפילו איתיה בעיניה נמי, כיון דבשעת הנדר לא הוה בריר ליה, דלא הוה ידע אי היה ביה מאה כור, אע"ג דהוה אפשר למודדן! **אלא להכי תניא נגנב או אבד להודיעך כחו דר' שמעון.** דאמר: אע"ג דנגנב, דלא אפשר למודדן, קאמר ר' שמעון. **הא מכירין אסורים.** אע"ג דמספקא לן אי מתרומת הלשכה קאמר אי מתרומת הגורן. **אלמא ספיקא לחומרא.** להכי פריך מסיפא, [ואע"ג] דמרישא [נמי] איכא למיפרך, דקתני: ר' יהודה אומר סתם תרומה ביהודה אסורה, אלמא ספיקא לחומרא. אלא קמ"ל דבין רישא ובין סיפא קשיא לאידך רישא וסיפא, להכי פריך דסיפא לסיפא. **ר' אלעזר ברבי צדוק אומר סתם חרמים בגליל אסורים לפי שאין מכירין אלא חרמי שמים.** הא אם היו מכירין חרמי כהנים נמי סתמן מותר, דספיקא לקולא. ורישא ר' יהודה, וסיפא ר' אלעזר.

מתני'

1 הָא מַכִּירִין - אֲסוּרִין! אֲמַר רָבָא: גַּבֵּי כְּרֵי קָסָבַר: כָּל
2 שֶׁסְּפֵיקוֹ חָמוּר מִוַּדַּאי - לָא מְעַיֵּיל נַפְשֵׁיהּ לְסִפֵּיקָא,
3 דְּאִילּוּ גַּבֵּי נָזִיר וַדַּאי - מְגַלַּח וּמֵבִיא קָרְבָּן וְנֶאֱכָל, עַל
4 סְפֵיקוֹ - לָא מָצֵי מְגַלַּח. א"ל רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה
5 לְרָבָא: אֲמַר "הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם" מַאי? א"ל: נָזִיר עוֹלָם
6 נַמִּי סְפֵיקוֹ חָמוּר מִוַּדַּאי, דְּאִילּוּ וַדַּאי - הִכְבִּיד שְׂעָרוֹ
7 מֵיקַל בְּתַעַר וּמֵבִיא שָׁלוֹשׁ בְּהֵמוֹת, וְאִילּוּ סְפֵיקוֹ - לֹא.
8 אֲמַר "הֲרֵינִי נָזִיר שִׁמְשׁוֹן" מַאי? א"ל "נָזִיר שִׁמְשׁוֹן" לָא
9 תַּנְיָא. א"ל: וְהָאָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: תַּנְיָא "נָזִיר
10 שִׁמְשׁוֹן"! א"ל אִי תַּנְיָא - תַּנְיָא. רַב אַשִׁי אָמַר: הַהִיא
11 רַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם ר"ט הִיא. דְּתַנְיָא, ר' יְהוּדָה מִשּׁוּם
12 ר"ט אוֹמֵר: אֵין אֶחָד מֵהֶם נָזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה
13 נְזִירוּת אֶלָּא לְהַפְלָאָה. אִי הָכִי מַאי אִירְיָא שֶׁנִּגְנַב אוֹ
14 שֶׁאָבַד? אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּר' שִׁמְעוֹן, דְּאַף עַל
15 גַּב דְּנִגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד - קָסָבַר: מְעַיֵּיל אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ
16 לְסִפֵּיקָ'. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר סְתָם תְּרוּמָה בִּיהוּדָה" כו'.
17 הָא מַכִּירִין - אֲסוּרִין. אַלְמָא: סְפֵיקָא לְחוּמְרָא. אֵימָא
18 סֵיפָא: סְתָם חֲרָמִים, בִּיהוּדָה - מוּתָּרִין, וּבַגְּלִיל -
19 אֲסוּרִין, שֶׁאֵין אַנְשֵׁי הַגְּלִיל מַכִּירִין אֶת חֲרְמֵי הַכֹּהֲנִים.
20 הָא מַכִּירִין - מוּתָּרִין. אַלְמָא סְפֵיקָא לְקוּלָּא! אֲמַר
21 אַבַּיֵי: סֵיפָא ר"א בְּרַבִּי צָדוֹק הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי
22 יְהוּדָה אוֹמֵר: סְתָם תְּרוּמָה בִּיהוּדָה אֲסוּרָה, רַבִּי
23 אֶלְעָזָר בר' צָדוֹק אוֹמֵר: סְתָם חֲרָמִים בַּגְּלִיל אֲסוּרִין.

מתני'

הנשמה מצפה למעלה לזמן בו תזכה לרדת לגוף.

היום יום טו חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָא מַכִּירִין – אבל אם אנשי גליל היו מכירים את תרומת הלשכה ורגילים בה, אף שרגילים הם גם בתרומת גורן, היה הדין שהמתפיס בתרומה סתם **אֲסוּרִין** – נדרו היה חל, ואף שספק למה נתכוין, כיון שסתם נדרים להחמיר, ומוכח שרבי יהודה סובר שאדם מכניס עצמו לספק וזה סתירה לדבריו בברייתא שלא חלה נזירות בספק.

רבא מתרץ את הסתירה בדברי רבי יהודה:

אָמַר רָבָא, לעולם סובר רבי יהודה שאדם מכניס עצמו לספק, וכפי שמוכח במשנתינו לגבי ספק נדרים שדנים בהם להחמיר אף לפי רבי יהודה, ומכל מקום אין להקשות מדבריו לגבי נזיר, שמה שאמר רבי יהודה בברייתא **גַּבֵּי כִּרְי** שאינו נזיר מספק, טעמו מפני **שֶׁקָּסָבַר,** כָּל שֶׁפִּפֵּיקוֹ חָמוּר מִוַּדַּאי – כל דבר שאם יחול בספק יהא יותר חמור מאם יחול בודאי, **לֹא** מְעַיֵּיל נַפְשֵׁיהּ לְסָפֵיקָא –אין אדם מכניס עצמו לספק כזה, ובאופן זה אין דעתו שיחול עליו מספק אלא בתורת ודאי, ולכן לגבי נזירות אמר רבי יהודה שיש להקל בספק, משום שאם תחול מספק תהא חמורה יותר מנזירות שחלה בתורת ודאי; דְּאִילּוּ **גַּבֵּי נָזִיר וַדַּאי** דינו שבגמר ימי הנזירות, מְגַלֵּחַ שערו וּמֵבִיא קָרְבָּן, וְנֶאֱכָל הקרבן, ואחר כך מותר לשתות יין, ואילו **עַל סְפֵיקוֹ** – על ספק נזירות **לֹא** מָצֵי מְגַלֵּחַ – אינו יכול לגלח שערו, מפני שהגילוח ושאר הדברים ניתרים על ידי הקרבת קרבנותיו, ואחד מקרבנותיו של נזיר הוא חטאת, שאינה באה בספק לפי שאינה באה בנדבה, ואם כן על הצד שלא חלה נזירות נמצא שמביא חולין לעזרה, ולכן אין דעתו שתחול נזירותו מספק. אבל בסתם נדרים מודה רבי יהודה שחלים מספק, כי נדרים החלים מספק אין בהם חומרא יותר מנדרים החלים בתורת ודאי.

רב הונא מקשה על תירוצו של רבא:

אָמַר לֵיהּ **רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה לְרָבָא,** לדבריך שטעמו של רבי יהודה שאינו נזיר מספק, משום שספק נזיר חמור מודאי נזיר, וחומרתו בכך שאינו יכול לגלח לעולם. אם **אָמַר** הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם אם יש בכרי הזה מאה כורים, ונגנב או אבד ואי אפשר למודדו, **מַאי** – מה דינו. והרי הברייתא של כרי נשנית באמר הרינִי נזיר בסתם, ולכאורה היא בכל אופני נזירות, בין אם אמר סתם נזירות שהיא שלשים יום ובין אם אמר נזירות עולם או נזירות שמשון. וקשה, בשלמא בסתם נזיר שספיקו חמור מודאי, לכן לא חלה עליו נזירות מספק, אבל בנזיר עולם שאינו מסיים את נזירותו ואינו מגלח ואסור לעולם ביין, נמצא שאין ספיקו חמור מודאו ששניהם אינם יוצאים מנזירותם לעולם, ואף על פי כן לרבי יהודה אינו נזיר מספק. ועל כרחך טעמו משום שאין דעתו על הספק אף באופן שאין ספיקו חמור מודאי, ואם כן נשארת הסתירה מדברי רבי יהודה במתפיס בסתם תרומה בגליל, שמדוייק שאם היו מכירין את תרומת הלשכה היה חל נדרו מספק.

מתרץ רבא, **אָמַר** לֵיהּ רבא לרב הונא בר יהודה, נָזִיר עוֹלָם נַמִּי – גם בו יש דבר שפִּפֵּיקוֹ חָמוּר מִוַּדַּאי, משום דְּאִילּוּ נזיר עולם **וַדַּאי,** אם הִכְבִּיד שֶׂעָרוֹ עליו, מֵיקַל משער ראשו ומספר ממנו קצת בדרך שינוי – בְּתַעַר - וּמֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת לתגלחת נזירותו, וְאִילּוּ סְפֵיקוֹ – אם הוא ספק נזיר עולם, **לֹא** – אין לו קולא זו משום שאינו יכול להביא קרבנותיו, שהרי אם לא חלה נזירותו נמצא שמביא חולין בעזרה. ואם כן גם במקבל על עצמו נזירות עולם אין דעתו שתחול עליו נזירות מספק.

רב הונא בר יהודה מקשה קושיא נוספת על תירוצו של רבא:

אם **אָמַר** הֲרֵינִי נָזִיר שִׁמְשׁוֹן אם יש בכרי הזה מאה כורים, ונגנב או אבד, **מַאי** – האם מודה רבי יהודה שיהא נזיר מספק, שהרי אין חומרא בספיקו יותר מודאו, שבין בספקו ובין בודאו אינו מגלח שערו כלל והוא נזיר לעולם, הרי קשה לומר כן, לפי שהברייתא לא חילקה בזה ונראה שסוברת שגם בנזירות שמשון לא תחול נזירות מספק לפי רבי יהודה, אלא מוכח שרבי יהודה סובר שאין אדם כולל את הספק בכלל דבריו אף באופן שאין הספק חמור מן הודאי, [ולא כביאורו של רבא], ושוב קשה מהמבואר במשנתינו שבמתפיס בסתם תרומה אדם מכניס עצמו לספק.

מתרץ רבא, **אָמַר** לֵיהּ רבא לרב הונא בר יהודה, נָזִיר שִׁמְשׁוֹן **לֹא** תַּנְיָא בברייתא של הריני נזיר אם יש בכרי, אלא הברייתא מדברת בסתם נזירות דווקא, ולא בנזירות שמשון.

רב הונא דוחה את התירוץ של רבא:

אָמַר לֵיהּ רב הונא בר יהודה לרבא, **וְהָאָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, תַּנְיָא נָזִיר שִׁמְשׁוֹן** – רב אדא בר אהבה היה שונה ברייתא שמפורש בה שאף בנזיר שמשון נחלק רבי יהודה על רבי שמעון, ואף שנזיר שמשון אין ספיקו חמור מודאי אין אדם מכניס עצמו לספק לפי רבי יהודה.

רבא חוזר בו מתירוצו:

אָמַר לֵיהּ – השיב לו רבא, **אִי תַּנְיָא** – אם אכן יש ברייתא כזו, **תַּנְיָא,** ואי אפשר ליישב את הברייתא עם המשנה שנראה ממנה ששיטת רבי יהודה שסתם נדרים להחמיר.

רב אשי מיישב את הקושיא מהברייתא שמפורש בה גם נזיר שמשון: **רַב אַשֵׁי אָמַר,** לעולם דעת רבי יהודה היא שרק בספקו חמור מודאו אין אדם מכניס עצמו לספק, אבל כשספקו שוה לודאו מודה גם הוא שדנים לחומרא, **וַהֲהִיא** ברייתא דהריני נזיר שמשון שמפורש בה שאף בספקו כודאו הקיל רבי יהודה, אינה שיטת רבי יהודה עצמו אלא **רַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפּוֹן הִיא** – רבי יהודה אמרה בשיטת רבי טרפון שסובר שקבלת הנזירות צריכה להיות מבוררת, אבל הוא עצמו לא סובר כך. **דְּתַנְיָא** בברייתא (נזיר לד:) לגבי שנים שהיו מהלכין בדרך ובא אחד כנגדם, ואמר אחד מהם הריני נזיר אם האדם שבא כנגדנו הוא פלוני, וחבירו אומר הריני נזיר אם אינו אותו פלוני, **רַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפּוֹן אוֹמֵר,** אֵין אף אֶחָד מֵהֶם נָזִיר ואפילו זה שנמצא כדבריו, **לְפִי שֶׁלֹּא** נִיתְּנָה נְזִירוּת **אֶלָּא** לְהַפְלָאָה – שאין הנזירות חלה אלא כשמקבלה בלי שום תנאי, משום שנאמר בה (במדבר ו ב) 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַפְלִא' וצריך קבלה מפורשת וברורה, וכיון שקיבל עליו נזירות בתנאי שזה פלוני לא חלה נזירות. וכמו כן לפי רבי טרפון כשקיבל עליו נזירות אם יש בכרי הזה מאה כורים, אינה חלה אפילו אם נמצא שיש בו מאה כורים, כיון שהקבלה היתה בספק.

קושיא על התירוץ של רב אשי:

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** – אם כן שטעמו של רבי יהודה שאינו נזיר הוא משום שאין כאן הפלאה, **מַאי אִירְיָא** – למה כתוב בברייתא שאינו נזיר באופן שֶׁנִּגְנַב **אוֹ** שֶׁאָבַד הכרי שאין ידוע אם יש בו מאה כור, הלא אפשר להשמיענו חידוש גדול יותר, שאפילו אם הכרי קיים ומדודוהו ויש בו מאה כור, לא חלה נזירות, כיון שבשעה שקיבל על עצמו נזירות לא היתה קבלה מוחלטת.

מתרצת הגמרא, **אֶלָּא** לעולם לרב אשי, אפילו בלא נגנב או אבד גם כן אינו נזיר לרבי יהודה בשיטת רבי טרפון, ומה שהברייתא כתבה נגנב או שאבד, הוא כדי לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שחולק על רבי יהודה, ולהשמיענו שלא רק באופן שנתקיים התנאי [שהכרי קיים לפנינו ויש בו מאה כור] חלה הנזירות, אלא דְּאַף עַל גַּב דְּנִגְנַב **אוֹ** שֶׁאָבַד הכרי ולא נתברר אם היו בו מאה כור או לא, קָסָבַר רבי שמעון שחלה נזירות מספק, משום שמְעַיֵּיל אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ לְסָפֵיקָא – אדם מכניס את עצמו לספק, ודעתו שתחול עליו נזירות אם יש בכרי מאה כורים, אף אם לא יתברר כן בודאות.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, סָתָם תְּרוּמָה בִּיהוּדָה כּוּ'** אסורה, בגליל מותרת, שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה. ומבארת הגמרא את המשנה שנראית לכאורה כסותרת: מדייקת הגמרא, דווקא משום שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה מותרת, **הָא** אם אנשי גליל היו מַכִּירִין את תרומת הלשכה, אף שמכירים גם את תרומת גורן, היו **אֲסוּרִין** בהתפסה בסתם תרומה בגליל, אף שאפשר שכוונתו לתרומת גורן. **אַלְמָא** – אם כן מוכח מכאן שרבי יהודה סובר **סְפֵיקָא** לְחוּמְרָא – שכשיש ספק האם הנדר חל או לא, דנים להחמיר וחל הנדר.

מקשה הגמרא, **אֵימָא סֵיפָא** – אמור את סוף דברי רבי יהודה, **סָתָם חֲרָמִים** בִּיהוּדָה מוּתָּרִין, **וּבַגָּלִיל אֲסוּרִין,** משום שֶׁאֵין אַנְשֵׁי הַגָּלִיל מַכִּירִין אֶת חֲרְמֵי הַכֹּהֲנִים, ולכן כשאומרים חרמים בודאי כוונתם

המשך בעמוד רי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

במשנה הקודמת (לעיל יח:) שנינו שסתם נדרים להחמיר, ופירושן להקל. משנה זו מפרשת כיצד 'פירושן להקל':

נָדַר בְּחֵרֶם – אמר 'דבר זה עלי כחרם', ולאחר מכן חזר ופירש דבריו, **וְאָמַר**, מה שהתפסתי בחרם **לֹא נָדַרְתִּי** – לא היתה כוונתי להתפיס בחרם של איסור, **אֶלָּא בְּחֵרְמוֹ שֶׁל יָם** – ברשת שצדים בה דגים מן הים, שהוא דבר המותר.

אופן נוסף, כגון שנדר **בְּקָרְבָּן**, שאמר דבר זה עלי כקרבן, ולאחר מכן חזר ופירש דבריו, **וְאָמַר**, מה שהתפסתי בקרבן **לֹא נָדַרְתִּי** –לא היתה כוונתי להתפיס בקרבנות שמביאים למקדש, **אֶלָּא בְּקָרְבָּנוֹת שֶׁל מְלָכִים** – במתנות שמביאים לפני מלכים שאף הם נקראים קרבנות, ואין בהם קדושה כלל.

אופן נוסף, כגון האומר לחבירו **חַיֵּי עַצְמִי קָרְבָּן**, שיש לפרש דבריו, שאוסר עצמו על חבירו בהנאה כקרבן, ולאחר מכן חזר ופירש דבריו, **וְאָמַר, לֹא נָדַרְתִּי** – לא היתה כוונתי על עצמי, **אֶלָּא בְּעֶצֶם** של בהמה **שֶׁהֲנַחְתִּי לִי בְּביתי לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ** כדי להטעות את העולם שיהיו סבורים שאני נודר נדר גמור.

אופן נוסף, כגון שאמר 'קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי' – נדר שלא תהנה ממנו אשתו, ולאחר מכן חזר **וְאָמַר לֹא נָדַרְתִּי** – לא התכוונתי לאסור את אשתי שנשואה לי עתה, **אֶלָּא בְּאִשְׁתִּי הָרִאשׁוֹנָה שֶׁגֵּרַשְׁתִּי**.

עַל כּוּלָּן – על כל הדוגמאות שהוזכרו, **אֵין נִשְׁאָלִין לָהֶם** – אין צורך להישאל לחכם כדי להתיר את הנדר, אלא הנדר אינו חל כלל, כיון שנאמן לפרש דבריו.

במה דברים אמורים שלא חל נדר, בתלמיד חכם, אבל עם הארץ אינו נאמן לפרש נדריו להקל, וצריך לנהוג איסור אף בנדרים אלו עד שיתיר לו החכם את נדרו. **וְאִם נִשְׁאָלוּ**, כלומר, כאשר באים עמי הארץ לפני חכם להישאל על נדרם כדי שיתירוהו להם, **עוֹנְשִׁין אוֹתָן** [כמו בשאר נדרים] שאם נהגו היתר בנדרם קודם שנשאלו לחכם, קונסים אותם שאין מתירים להם את הנדר עד שינהגו איסור כמספר הימים שנהגו בהם היתר. **וּמַחְמִירִין עֲלֵיהֶן** [יותר משאר נדרים], שאין מתירים להם את הנדר על ידי חרטה אלא רק על ידי פתח, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, אף שמחמירים על עמי הארץ שהנדר חל, אך אין עונשים אותם אם עברו על נדרם, וכן אין מחמירים להתיר את נדרם דוקא על ידי פתח בגוף הנדר, אלא **פּוֹתְחִין לָהֶן פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר** – דהיינו אף בחרטה, **וּמְלַמְּדִין אוֹתָן** – את עמי הארץ לנהוג איסור בנדרים אלו, אף שאינם חלים מן הדין, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים** שחלים מן הדין.

גמרא

הגמרא מבררת את הפשט בדברי המשנה:

מקשה הגמרא, **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא** – המשנה סותרת את עצמה, **אָמְרַתְּ** בתחילת המשנה, **אֵין נִשְׁאָלִין לָהֶן** לנדרים אלו שפירושן להקל, והיינו שנדרים אלו אינם טעונים שאלה. **וַהֲדַר תָּנֵי** –ואחר כך נאמר במשנה, **אִם נִשְׁאָלוּ עוֹנְשִׁין אוֹתָן וּמַחְמִירִין עֲלֵיהֶן**, הרי שנשאלים על נדרים אלו.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָתָנֵי** – זו היא כוונת המשנה, **וְכוּלָּן** – כל הנדרים השנויים במשנה, **אֵין צְרִיכִין שְׁאֵלָה** לחכם להתירם, אלא מותרים הם מעצמם, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּתַלְמִיד חָכָם** שנאמן לפרש דבריו להקל, **אֲבָל בְּעַם הָאָרֶץ** שמפרש את נדרו להקל, אינו נאמן וצריך לישאל לחכם שיתיר לו, **וכְשֶׁבָּא לִישָׁאֵל, עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ וּמַחְמִירִין עָלָיו**.

הגמרא מבארת כוונת המשנה 'עונשין':

שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא** מה ששנינו במשנה **שֶׁמַּחְמִירִין** על עם הארץ שמפרש את נדרו להקל, היינו **דְּלָא פַּתְחִינָן לֵיהּ בְּחַרָטָה** – שאין מתירים לו את הנדר על ידי חרטה אלא רק על ידי פתח, **אֶלָּא** מה שנאמר במשנה **עוֹנְשִׁין** אותו, **הֵיכִי דָּמִי** – כיצד עונשים אותו.

משיבה הגמרא, **כִּדְתַנְיָא** בברייתא, **מִי שֶׁנָּזַר** – מי שקיבל על עצמו נזירות, **וְעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ**, כגון ששתה יין או נטמא למתים, ולאחר מכן בא לישאל על נדר נזירותו, עונשים אותו על כך **וְאֵין** בית דין **נִזְקָקִין לוֹ** להתיר את נזירותו, **עַד שֶׁיְּנַהֵג בּוֹ אִיסּוּר** של נזירות מספר ימים **כְּמִספר הַיָּמִים שֶׁנָּהַג כָּהֵן הֶיתֵּר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שצריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר, **בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת** – נזירות בת שלשים יום, **אֲבָל בִּנְזִירוּת מְרוּבָּה** – נזירות שהיא יותר משלשים יום, כגון שקיבל על עצמו נזירות של מאה יום ומתוכם נהג היתר חמישים יום, במקרה כזה אינו צריך לנהוג איסור כמספר הימים שנהג בהם היתר [כדי שיתירו לו את נדרו], אלא **דַּיּוֹ** שינהג איסור נזירות **שְׁלֹשִׁים יוֹם** כסתם נזירות. וכמו כן יש לפרש במשנתינו, שעם הארץ שנדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים, ונהג היתר בדבר קודם שנשאל על הנדר, כשבא לישאל על נדרו אין מתירין לו את נדרו עד שינהג איסור כנגד הימים שנהג בהם היתר.

הגמרא מבררת את הדין כשהתירו לו קודם שינהג בו איסור:

אָמַר רַב יוֹסֵף, הוֹאִיל וְאָמְרִי רַבָּנַן שמי שעבר על נזירותו **אֵין נִזְקָקִין** להתיר לו את נדרו קודם שינהג איסור כנגד הימים שנהג היתר, **לכן כֵּי דִּינָא דְּמִזְדַּקְקֵי** – בית דין שנזקק להתיר את הנדר לפני שנהג איסור, אף שהועיל לו והנדר מותר, אך הבית דין **לֹא עָבִיד שַׁפִּיר** – לא עשו בהוגן, ומוכיחים אותם על כך. **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר מְשַׁמְּתִינָן לֵיהּ** – מנדים את הבית דין שהתירו לו את הנדר.

שנינו במשנה, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח כו'** ומלמדין אותן, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. הגמרא מביאה את הצורך להיזהר בהרגל בכמה דברים, ונדרים אחד מהם:

תָּנָא בברייתא, **לְעוֹלָם אַל תְּהִי רָגִיל בִּנְדָרִים** – לנדור נדרים, **שֶׁמתוך** כך **סוֹפְךָ** בנוסף למה שתעבור על הנדרים, גם **לְמְעוֹל בִּשְׁבוּעוֹת** – לעבור על השבועות, שהן חמורות מנדרים. **וְכן אַל תְּהִי רָגִיל אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, שֶׁסּוֹפְךָ לְהַאֲכִילְךָ טְבָלִים** – שעל ידי שתהיה רגיל אצלו הוא עלול להאכילך מאכלים שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. **וכן אַל תְּהִי רָגִיל אֵצֶל כֹּהֵן עַם הָאָרֶץ, שֶׁסּוֹפְךָ לְהַאֲכִילְךָ תְּרוּמָה [טְמֵאָה]. וְכן אַל תִּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה, שֶׁמתוך כך סוֹפְךָ לָבֹא לִידֵי נִיאוּף. ממשיכה הברייתא, רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי יְאַשְׁיָה אוֹמֵר, כָּל הַצּוֹפֶה [מביט] בְּנָשִׁים, סוֹפוֹ בָּא לִידֵי עֲבֵירָה. וְכָל הַמִּסְתַּכֵּל בַּעֲקֵבָהּ** – ברגלה **שֶׁל אִשָּׁה**, ובשאר מקומות המכוסים, **הַוָּיִין לוֹ** – יהיו לו מכך **בָּנִים שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִין**.

הגמרא מבארת את המאמר האחרון בברייתא:

אָמַר רַב יוֹסֵף, וּבְאִשְׁתּוֹ נָדָה גם כן אמורים הדברים, שאף בה אסור לו להביט בעקבה אפילו שיש לו בה היתר לאחר זמן.

פירוש אחר בברייתא:

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, עֲקֵבָהּ דְּקָתָנֵי בברייתא שהצופה בה יהיו לו בנים שאינם מהוגנים, אין מדובר בשאר מקומות המכוסים, אלא רק **בְּמָקוֹם הַטְּנוּפָת** – במקום הערוה, ונקרא עקבה על שם **שֶׁהוּא מְכוּוָן כְּנֶגֶד הָעֲקֵב** [–הרגל], ומדובר אף באשתו טהורה.

הגמרא מביאה ברייתא על מעלת הבושה:

תַּנְיָא בברייתא, מה שנאמר בפרשת יתרו במעמד הר סיני (שמות כ יז) 'בַּעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם', **זוֹ מדת הבוּשָׁה**, והמשך הפסוק 'לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ', **מְלַמֵּד שֶׁהַבּוּשָׁה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא**, והיינו שכאשר תהיה בושה [–יראה] על פניכם, לא תגיעו לידי חטא. **מִיכָּן** – ומפסוק זה **אָמְרוּ, סִימָן יָפֶה בְּאָדָם שֶׁהוּא בַּיְּישָׁן**, שעל ידי הבושה הוא ירא חטא. **אַחֵרִים אוֹמְרִים** שלומדים מהפסוק שכָּל **אָדָם הַמִּתְבַּיֵּשׁ לֹא בְּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא**, כי על ידי הבושה ימנע מלחטוא, **וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בּוּשָׁה פָּנִים בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא עָמְדוּ אֲבוֹתָיו עַל הַר סִינַי**, שהרי הכתוב נתן טעם למעמד הר סיני 'בַּעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ', ודברי הכתוב נאמרו אף על זרעם, שנאמר (דברים כט יד) 'אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם', ומי שאין בו מדת הבושה ודאי שאינו מזרעם.

עוד בענייני צניעות:

המשך בעמוד ריא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

מתני' נדר בחרם. דאמר: חפץ זה חרם עלי, ושוב אמר: לא נדרתי אלא בחרמו של ים, על שם הרשת שצדין בו את הדגים, ולא בחרם ממש. **אלא בקרבנות מלכים.** דורונות שמקריבין לפני מלכים. **וכן אם אמר הריני עצמי קרבן.** דמשמע שהקדיש את עצמו. ושוב אמר: לא נדרתי אלא בעצם אחד שיש לי בתוך ביתי, שהנחתיו להיות נודר בו, ולא בעצמי ממש. **על כל אלו אין נשאלין להן.** דאין צריך שאלה, דודאי מותר, הואיל ואינהו אמרי דעל דעת כן אמרו. **ואם נשאלו.** אם באו לישאל. **וחכמים אומרים פותחין להן פתח.** בחרטה, ומוכיחין אותן, שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. **גמ'** וכולן אין נשאלין. דאין פותחין להם פתח, ואין מתירים להן, דקנסינן להו משום דנדרא ממש משמע. והדר **תני אם נשאלו.** דמשמע דנשאלין. וכולן אין צריכין שאלה. דמותרין בלא שאלה. **בד"א בתלמיד חכם.** דאקראי הוא דנדר כה"ג, ולא אתי למיסרך. **אבל ע"ה שבא לישאל עונשים אותו ומחמירים עליו.** כדי שלא יהא רגיל לנדור בו. **ועבר על נזירותו.** דכסבור בטעות נדר, ואחרי כן בא לישאל. **אין נזקקין לו.** לפתוח לו בחרטה. **נזירות מועטת.** שקבל עליו נזירות ל' יום. אבל אם קיבל נזירות מרובה, ועבר ושתה ק' יום – אין אומרים ינהג איסור ק' יום שנהג היתר, אלא לענש ל' יום, כסתם נזירות. הכי נמי עונשין אותו שינהג איסור בנדרו וכימים שעבב כל נדרו, דכשאמר "לא נדרתי אלא בחרמו של ים" ונהג היתר בנדר, עד לאחר זמן שעלה בדעתו לישאל. **כי דינא דמודקקי ליה.** קודם שינהוג איסור בעצמו לא עביד שפיר. **שסופך למעול בנדרים.** אם תרבה לנדור. **שהופכין.** פנים כנגד עורף שבאים על נשותיהן שלא כדרכן. **שהופכים שולחנן.** היא למעלה והוא למטה.

אינו

ביהודה נמי אסורין. וסיפא – ר"א בר' צדוק דאמר סתם חרמים בגליל אסורין לפי שאין מכירין את חרמי כהנים, הא מכירין – מותרין, דספיקא לקולא. ומש"ה סתם חרמים ביהודה שהיו מכירין – אלו ואלו מותרין. וסתם תרומה נמי ביהודה לר"א ברבי צדוק מותרת. והאי דנקט רבי יהודה תרומה ונקט רבי אלעזר חרמים – לאו דוקא, דה"ה בתרומה גופה, אי נמי בחרמים גופייהו הוה מצי לאפלוגי. אלא מר דשמיע ליה מרביה קאמר, ומר דשמיע ליה מרביה קאמר. ולפי זה כי מהדרינן לעיל אמאן דס"ל לא מעייל איניש נפשיה לספיקא, הוה מצי למימר רבי אלעזר בר' צדוק היא, אלא רבי יהודה עדיף ליה, דקאמר הכי בנזירות גופיה. **ולענין** הלכה. קיימא לן דסתם נדרים להחמיר כסתם מתניתין. **אבל** בנזירות מרובה. כלומר שהה יותר משלשים יום. **הואיל** ואמור רבנן אין נזקקין לו בי דינא דמודקיק ליה לא עביד שפיר. כלומר, דלא תימא: הא דקאמר "אין נזקקין לו" – לומר שאין מחזירין אחריו שישאל על נדרו, אע"פ שמחזירין אחרי מי שלא עבר על נדרו, שהרי המקיימו נקרא חוטא וכדאמרינן בפרקין דלקמן (קף כב.): המקיימו כאילו הקריב עליו קרבן. ומיהו אם בא לישאל מעצמו – נזקקין להתירו. דליתא, אלא בי דינא דמודקיק לא עביד שפיר. **ולענין** הלכה. קיימא לן כרבנן דמתניתין, דאמורי דנדרים הללו אין עונשין אותן ופתחינן בהו נמי בחרטה וכדפרישנא במתניתין. והני מילי בנדרים הללו, אבל בנדרים דאורייתא, נהי דפתחינן בהו נמי בחרטה, כדקי"ל באידך פרקין דהלכתא פותחין בחרטה, מיהו מי שעבר עליהן ובא לישאל – אין נזקקין לו עד שינהוג איסור, וצורבא מרבנן דמודקיק ליה מקמי הכי – משמתינן ליה. וה"ה נמי למאן דלא פתח ליה בהני נדרים פתח ממקום אחר, אלא מלמד אותן שהן מותרין – דמשמתינן ליה, דלא עביד שפיר. הרמב"ן ז"ל. וכתבו בתוס' חכמי הצרפתי' ז"ל: מעשה באחד שנדר מכל פירות שבעולם חוץ מדגן, ועבר על נדרו, ובא לישאל לפני הרב, ונזקק לו לאלתר והתירו, ולא הזקיקו לנהוג איסור כימים שנהג בהן היתר. וטענת הרב היתה דאע"ג דנדרא דאורייתא הוה, ואפילו לרבנן צריך שינהוג איסור, אפ"ה כיון שאם אתה מעבבו באיסורו אתה מכשילו, שהרי נדר בדבר שא"א לו לעמוד עליו. ועוד, שאם לא יהנה מפירות שבעולם יסור כחו מעליו ולא יוכל להתעסק במלאכת שמים. לכך נזקק לו מיד, אך החמיר עליו כיון שעבר על נדרו – שלא להתירו בחרטה אלא בפתח. **אל** תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות. דחמירי טפי, דכתיב בו (שמות כ) "לא ינקה". **להאכילך** תרומה טמאה. להזהיר אפילו כהן שלא יהא רגיל אצל כהן ע"ה. **ובאשתו** נדה. אפילו אשתו נדה שיש לו בה שעת היתר. **מלמד** שהבושה מביאה לידי יראת חטא. ד"על פניכם" משמע בושת פנים, וכתיב בתריה "לבלתי תחטאו". **לא** עמדו אבותיו על הר סיני. שהרי נתן טעם למעמד הר סיני – לבעבור תהיה יראתו על פניכם, וכתיב (דברים כט): את אשר ישנו פה היום ואת אשר איננו פה. ומי שאין לו בושת פנים אינו מזרעם. **שהופכין** את שולחנם. ולפי ששינה בירך לוקה בירך. **חרשין.** שאין שומעין ואין מדברים. **שמספרים** בשעת תשמיש. ונמצא חוטאין בדיבור ובשמיעה.

מתני' נָדַר בְּחֶרֶם, וְאָמַר: לֹא נָדַרְתִּי אֶלָּא בְּחֶרְמוֹ שֶׁל יָם. בְּקָרְבָּן, וְאָמַר: לֹא נָדַרְתִּי אֶלָּא בְּקָרְבְּנוֹת שֶׁל מְלָכִים. "הֲרֵי עַצְמִי קָרְבָּן", וְאָמַר: לֹא נָדַרְתִּי אֶלָּא בְּעֶצֶם שֶׁהִנַּחְתִּי לִי לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ. "קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי", וְאָמַר: לֹא נָדַרְתִּי אֶלָּא בְּאִשְׁתִּי הָרִאשׁוֹנָה שֶׁגֵּרַשְׁתִּי. עַל כּוּלָּן אֵין נִשְׁאָלִין לָהֶם, וְאִם נִשְׁאֲלוּ - עוֹנְשִׁין אוֹתָן, וּמַחְמִירִין עֲלֵיהֶן, דִּבְרֵי ר' מֵאִיר. וחכ"א פּוֹתְחִין לָהֶן פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר, וּמְלַמְּדִין אוֹתָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בַּנְּדָרִים. **גמ'** הָא גּוּפָא קַשְׁיָא; אָמְרַתְּ: אֵין נִשְׁאָלִין לָהֶן, וַהֲדַר תָּנֵי: אִם נִשְׁאֲלוּ - עוֹנְשִׁין אוֹתָן וּמַחְמִירִין עֲלֵיהֶן! אֲמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָתָנֵי: וְכוּלָּן אֵין צְרִיכִין שְׁאֵלָה, בד"א- בְּתַלְמִיד חָכָם, אֲבָל בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּא לִישָׁאֵל - עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ וּמַחְמִירִין עָלָיו. בִּשְׁלָמָא מַחְמִירִין - דְּלָא פָּתְחִינַן לֵיהּ בַּחֲרָטָה. אֶלָּא עוֹנְשִׁין הֵיכִי דָּמֵי? כִּדְתַנְיָא: מִי שֶׁנָּזַר וְעָבַר עַל גְּזֵירוֹתוֹ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ עַד שֶׁיִּנְהוֹג בּוֹ אִיסּוּר כַּיָּמִים שֶׁנָּהַג בָּהֶן הֶיתֵּר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בד"א - בְּגְזֵירוֹת מוּעָטֶת, אֲבָל בִּגְזֵירוֹת מְרוּבָּה - דַּיּוֹ ל' יוֹם. אֲמַר רַב יוֹסֵף: הוֹאִיל וְאָמְרִי רַבָּנַן אֵין נִזְקָקִים לוֹ, בֵּי דִינָא דְּמִזְדַּקְּקִי - לָא עָבֵיד שַׁפִּיר. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר: מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ. וְחכ"א פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח" כו'. תָּנָא: לְעוֹלָם אַל תְּהִי רָגִיל בַּנְּדָרִים, שֶׁסּוֹפְךָ לְמְעוֹל בִּשְׁבוּעוֹת. וַאַל תְּהִי רָגִיל אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, שֶׁסּוֹפְךָ לְהַאֲכִילְךָ תְּרוּמָה. וְאַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה, שֶׁסּוֹפְךָ לָבוֹא לִידֵי נִיאוּף. רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: כָּל הַצּוֹפֶה בְּנָשִׁים סוֹפוֹ בָּא לִידֵי עֲבֵירָה, וְכָל הַמִּסְתַּכֵּל בַּעֲקֵבָה שֶׁל אִשָּׁה - הָוְיָין לוֹ בָּנִים שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִין. אָמַר רַב יוֹסֵף: וּבְאִשְׁתּוֹ נִדָּה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: עֲקֵבָה דְּקָתָנֵי - בְּמָקוֹם הַטָּנוּפֶת, שֶׁהוּא מְכוּוָן כְּנֶגֶד הֶעָקֵב. תַּנְיָא: "כַּעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם" - זוֹ בּוּשָׁה, "לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ" - מְלַמֵּד שֶׁהַבּוּשָׁה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא. מִיכָּן אָמְרוּ: סִימָן יָפֶה בָּאָדָם שֶׁהוּא בַּיְּשָׁן. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: כָּל אָדָם הַמִּתְבַּיֵּשׁ - לֹא בִּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בּוּשֶׁת פָּנִים - בִּידוּעַ שֶׁלֹּא עָמְדוּ אֲבוֹתָיו עַל הַר סִינַי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן דְּהַבַּאי, ד' דְּבָרִים סָחוּ לִי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת: חִיגְּרִין מִפְּנֵי מָה הָוְיָין - מִפְּנֵי שֶׁהוֹפְכִים אֶת שׁוּלְחָנָם, אִילְּמִים מִפְּנֵי מָה הָוְיָין - מִפְּנֵי שֶׁמְּנַשְּׁקִים עַל אוֹתוֹ מָקוֹם, חֵרְשִׁים מִפְּנֵי מָה הָוְיָין - מִפְּנֵי שֶׁמְּסַפְּרִים בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, סוּמִין מִפְּנֵי מָה הָוְיָין - מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכְּלִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. וּרְמִינְהוּ: שָׁאֲלוּ אֶת אִימָּא שָׁלוֹם: מִפְּנֵי מָה בניך

הנשמה חשה מה היא מסוגלת לפעול בהיותה כאן למטה.

היום יום טו חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נדרים. פרק שני – ואלו מותרין – דף כ עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

לא בתחלת הלילה. ואף בסוף הלילה נשים הולכות בשוק ויתן דעתו עליהם. **וכשהוא** מספר. כשהוא משמש מטתו. **מגלה** טפח ומכסה טפח. בפרק "מי שמתו" (כיכות קף כג:) אמרינן שהתירו (לה לאשה) לגלות טפחיים לקטנים, והוא היה מגלה טפח מאותן טפחיים ומכסה טפח, כלומר, וטפח שני נשאר מכוסה. **כמו** שכפאו שד. שהיה ממהר כאדם הנטרד מחמת שד שכופהו. אלמא מספר היה בשעת תשמישו! **הא** במילי דתשמיש. שרי, כדי לרצותה. **דמצייני** כמלאכי השרת. שהן מצויינים ונבדלין משאר בני אדם כמלאכי השרת. כדאמרינן בהגדה: מלמד שהיו ישראל מצויינין שם. כלומר, שהיו עם בפני עצמן ולא נתערבו במצרים. **התורה** התירתך. דכתיב "כי יקח איש אשה" שהיא לקוחה לו לעשות בה כל חפצו. וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהא"ב (הלכ' ט) ובלבד שלא יוציא שז"ל. **מ"ש** מן ביניתא. דג, שצולהו או שולקו כרצונו. **אל** ישתה אדם בכוס זה. שבשעה שנזקק עם אשתו לא יתן עיניו באשה אחרת, אפי' היא אשתו. **המורדים** והפושעים בי. אלו בני תשע מדות. שלפי שיש צד עבירה ביצירתן הוו מורדין ופושעין. **בני** אימה. לשון יראה, שמטיל אימה על אשתו להזקק לה שלא ברצונה. ומתוך כך אין בניו הגונים – לפי שנוהג שלא בשורה, כדדרשינן בפרק "המוצא תפילין" ר"אץ ברגלים חוטא". **בני** אנוסה. גריעי טפי מבני אימה, דבני אימה לא הוי אנוסה ממש, ואנוסה מיירי בשאנסה לגמרי. ומתוך ששני אלו קרובין להיות זה כזה חשיב להו כחד, דהא רבי לוי אמר תשע מדות ובפרטן אתה מוצא עשר. **בני** שנואה. ששונאה, ומתוך כך נותן דעתו על אשה אחרת. **בני** נדוי. שבא עליה כשהוא מנודה. **בני** תמורה. שבא על אחת מנשיו וכסבור שהיא צרתה. **בני** מריבה. אע"פ שאינו שונאה, אלא שהיתה מריבה ביניהם לפי שעה. **בני** שכרות. שמתוך שכרותו אינו נותן דעתו על אשתו. **בני** גרושת הלב. שגמר בלבו לגרשה. בני **ערבוביא.** שבאו עליה כמה בני אדם. בני חצופה. שמעיזה פניה להיות תובעתו בפה. **כל** אדם שאשתו תובעתו. כלאה שיצאה לפני יעקב ואמרה לו: אלי תבא, ויצא ממנה יששכר, דכתיב "ומבני יששכר ידעי בינה לעתים". **דמרציא** ארצויי. שמפתה אותו בדברי רצוי ופיוס כלאה, שלא אמרה ליעקב אלא לסור באהלה, אבל לא שתהא תובעתו בפה.

הדרן עלך ואלו מותרין

ארבעה נדרים התירו חכמים. ומפרש בגמרא שמותרין מאליהן בלא היתר חכם. **נדרי** זרוזין. שלא נדר אלא לזרז חבירו שלא יעמוד בדעתו, כדמפרש ואזיל. **נדרי** הבאי. נדר שאינו כלום. "שמיר ושית" מתרגמינן: הבאי ובור (יומיהו מ). **קונם** שאיני פוחת לך. קונם דמיו עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע, שהוא ארבע דינרין. **קונם** שאיני מוסיף לך על השקל. קונם המקח עלי אם אני מוסיף לקנות ביתר משקל, שהוא שני דינרין.

שניהם

רש"י

אינו מספר. אינו משמש. **מגלה טפח.** מבגדה. **ומכסה.** אותו טפח מבגד, וכן עושה עד שיבא עליה. **ודומה כמי שכפאו שד.** שבא אליה בכח, ודומה כמי ששד כפאו. ואית דאמרי: שמתכסה כולו, כאדם שמפחד מן השד. **דמצייני.** שעטופים בציצית. **ביניתא.** דג, שיכול לאכלו כמו שירצה. **בני אסנ"ת משגע"ח.** סימן הוא. **שנואה.** שלבו על אחרת בשעת תשמיש. ואמרו: כשבא עליה – לאו ביאה גמורה היא, הואיל וכל כך שונאה, אלא כזנות בעלמא הוא. **בני נידוי.** שהבעל בנידוי, ובא עליה, ומתעברת הימנו. **בני תמורה.** שיש לו ב' נשים, וכסבור לבא על זו ובא על אחרת. ל"א: בני תמורה – שהוא סבור לבא על אשה אחרת ונמצאת שהיא אשתו. וקרובין לממזרות, שהרי נתכוון לניאוף. **בני מריבה.** שמשמש במריבה. **בני שכרות.** שמשמש בשכרות, דביאתו לאו ביאה גמורה אלא כביאת זנות היא, שאין מתכוון אלא לבעול בעלמא. **בני ערבוביא.** שבא על אשה אחת בין הנשים, ואין ידוע על איזו מהן בא. ל"א: שבאו עליה אנשים הרבה, ואין ידוע בן מי הוא. ל"א: בני ערבוביא – ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון. **יששכר חמור גרם.** חמור גרם ליששכר שנולד. אותו חמור שהיה יעקב רוכב, שפנה לאהל לאה. **דמרציא ארצויי.** אינה תובעת בפה, אלא דמרציא קמיה – מראה לו מתוך דבריה, כגון לאה. דמההיא נפקי בני מעליא.

הדרן עלך ואלו מותרין

ארבעה נדרים התירו חכמי'. בלא שום שאלה. נדרי זרוזין כו' מן הסלע. שהוא ארבע דינרין. והלה. הקונה אומר שאינו מוסיף לו על שקל, שהוא שני דינרין.

שניהם

בְּנַיִךְ יְפִיפִין בְּיוֹתֵר? אָמְרָה לָהֶן: אֵינוֹ מְסַפֵּר עִמִּי לֹא בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה וְלֹא בְּסוֹף הַלַּיְלָה, אֶלָּא בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה, וּכְשֶׁהוּא מְסַפֵּר - מְגַלֶּה טָפַח וּמְכַסֶּה טָפַח, וְדוֹמֶה עָלַיו כְּמִי שֶׁכְּפָאוֹ שֵׁד. וְאָמַרְתִּי לוֹ: מַה טַּעַם? וְאָמַר לִי: כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתֵּן אֶת עֵינַי בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת, וְנִמְצְאוּ בָנָיו בָּאִין לִידֵי מַמְזֵרוּת! לָא קַשְׁיָא; הָא - בְּמִילֵּי דְּתַשְׁמִישׁ, הָא - בְּמִילֵּי אַחֲרָנְיָיתָא. א"ר יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי יוֹחָנָן בֶּן דְּהַבַּאי, אֲבָל אֲמָרוּ חֲכָמִים: אֵין הֲלָכָה כְּיוֹחָנָן בֶּן דְּהַבַּאי, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁאָדָם רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ - עוֹשֶׂה. מָשָׁל לְבָשָׂר הַבָּא מִבֵּית הַטַּבָּח, רָצָה לְאָכְלוֹ בְּמֶלַח - אוֹכְלוֹ, צָלִי - אוֹכְלוֹ, מְבוּשָׁל - אוֹכְלוֹ, שָׁלוּק - אוֹכְלוֹ, וְכֵן דָּג הַבָּא מִבֵּית הַצַּיָּיד. אָמַר אַמֵּימָר: מַאן מַלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת - רַבָּנָן. דְּאִי תֵּימָא מַלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַמָּשׁ - אַמַּאי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין הֲלָכָה כְּיוֹחָנָן בֶּן דְּהַבַּאי? הָא אִינְהוּ בְּקִיאֵי בְּצוּרַת הַוָּלָד טְפֵי! וְאַמַּאי קָרוּ לְהוּ מַלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת - דִּמְצַיְּינִי כְּמַלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת. הַהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, עָרְכְתִּי לוֹ שׁוּלְחָן וַהֲפָכוֹ! אָמַר לָהּ: בִּתִּי, תּוֹרָה הִתִּירָתֵךְ, וַאֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לֵיךְ? הַהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, עָרְכְתִּי לוֹ שׁוּלְחָן וַהֲפָכוֹ! אֲמַר: מַאי שְׁנָא מִן בִּינִיתָא? "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" מִכָּאן אָמַר רַבִּי: אַל יִשְׁתֶּה אָדָם בְּכוֹס זֶה וְיִתֵּן עֵינָיו בְּכוֹס אַחֵר. אָמַר רָבִינָא: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא דַּאֲפִילּוּ ב' נָשָׁיו. "וּבְרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי" אָמַר רַבִּי לֵוִי: אֵלּוּ בְּנֵי תֵּשַׁע מִדּוֹת, בְּנֵי אסנ"ת משגע"ח: בְּנֵי אֵימָה, בְּנֵי אֲנוּסָה, בְּנֵי שְׂנוּאָה, בְּנֵי נִידּוּי, בְּנֵי תְּמוּרָה, בְּנֵי מְרִיבָה, בְּנֵי שִׁכְרוּת, בְּנֵי גְּרוּשַׁת הַלֵּב, בְּנֵי עֲרֻבּוּבְיָא, בְּנֵי חֲצוּפָה. אִינִי? וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל אָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעְתּוֹ - הָוְיָין לוֹ בָּנִים שֶׁאֲפִילּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא הָיוּ כְּמוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר "הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים" וּכְתִיב "וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם" וְלָא כְּתִיב "יִשָּׂשְׂכָר חֲמֹר גֶּרֶם" וּכְתִיב "מִבְּנֵי יִשָּׂשְׂכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים"! הַהִיא דְּמַרְצָיָא אַרְצוּיֵי.

הדרן עלך ואלו מותרין

אַרְבָּעָה נְדָרִים הִתִּירוּ חֲכָמִים: נִדְרֵי זְרוּזִין, וְנִדְרֵי הֶבָאי, וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת, וְנִדְרֵי אוֹנְסִין. נִדְרֵי זְרוּזִין כֵּיצַד? הָיָה מוֹכֵר חֵפֶץ וְאָמַר "קוֹנָם שֶׁאֵינִי פּוֹחֵת לְךָ מִן הַסֶּלַע" וְהַלָּה אוֹמֵר "קוֹנָם שֶׁאֵינִי מוֹסִיף לְךָ עַל הַשֶּׁקֶל"

שניהם

על ידי הגאולה הפרטית של כל אחד ואחד, באים אל הגאולה הכללית של כל אחד ואחד מישראל.

ממאמר כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּנֵיךָ יְפִיפִין כְּיוֹתֵר – בלא מום, אָמְרָה לָהֶן אמא שלום, מפני שבעלי אֵינוֹ מְסַפֵּר [–משמש] עִמִּי, לֹא בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה, שבשעה זו נשים מתהלכות בשוק, וחשש שיתן דעתו עליהן, וְכֵן לֹא בְּסוֹף הַלַּיְלָה, שכבר קמו הנשים משנתם ומתהלכות בשוק, אֶלָּא רק בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה, שבשעה זו אינן מתהלכות בשוק. וּכְשֶׁהוּא מְסַפֵּר, מְגַלֶּה טֶפַח וּמְכַסֶּה טֶפַח – אינו מגלה אלא טפח אחד, והטפח השני משאיר מכוסה. וְדוֹמֶה עָלָיו התשמיש, כְּמִי שֶׁכְּפָאוֹ שֵׁד, שממהר לעשותו כאדם הטרוד מחמת שד שכופהו. וְאָמַרְתִּי לוֹ – שאלתי אותו [אימא שלום את רבי אליעזר], מַה הַטַּעַם שאתה עושה כן. וְאָמַר לִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתֵּן אֶת עֵינַי – את דעתי בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת בשעת התשמיש, וְעל ידי כך נִמְצָאוּ בָנָיו כָּאִין לִידֵי מַמְזֵרוּת, שהחושב על אשה אחרת בשעת מעשה יש בבנים צד ממזרות. אם כן יש סתירה בין ברייתא זו לברייתא שהובאה לעיל שמבואר בה שהמספר בשעת תשמיש בניו נולדים חרשים, ואילו מדברי אמא שלום מבואר שאף שרבי אליעזר סיפר עמה בשעת תשמיש, היו בניה יפיפיים. מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא – אין סתירה בין שתי הברייתות, הָא – מה שרבי אליעזר שוחח בשעת תשמיש, היה כְּמִילֵּי דְּתַשְׁמִישׁ – בדברים שמענין התשמיש, שבהם מותר לשוחח בשעת התשמיש כדי לרצותה, הָא – ומה שאמר רבי יוחנן בן דהבאי שאין לספר בשעת תשמיש היינו כְּמִילֵּי אַחֲרָנֵיתָא [–בדברים אחרים] שאינם צורך התשמיש, שבהם אסור לספר.

הגמרא מבארת שדברי רבי יוחנן בן דהבאי, שנויים במחלוקת: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זוֹ דִּבְרֵי יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבַאי, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין הֲלָכָה כְּיוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבַאי, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁאָדָם רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ עוֹשֶׂה – משמש באיזה אופן שירצה. מָשָׁל, לְבָשָׂר הַבָּא מִבֵּית הַטַּבָּח, שאם רָצָה לְאָכְלוֹ בלא בישול או צליה אלא כְּמֶלַח אוֹכְלוֹ במלח, ואם רצה לאכלו צָלִי צולהו וואוֹכְלוֹ, רצה לאכלו מְבוּשָׁל מבשלו וואוֹכְלוֹ, ואם רצה לאכלו שָׁלוּק – מבושל הרבה אוֹכְלוֹ כך, וְכֵן דָּג הַבָּא מִבֵּית הַצַּיָּיד שאוכלו בכל אופן שרוצה. וכמו כן עושה אדם באשתו מה שרוצה.

שנינו בברייתא (לעיל ע"א), אמר רבי יוחנן בן דהבאי, ארבעה דברים סחו לי מלאכי השרת:

אָמַר אֲמֵימַר, מַאן מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מי הם מלאכי השרת שרבי יוחנן בן דהבאי אמר בשמם. רַבָּנָן – תלמידי חכמים. דְּאִי תֵּימָא – שאם תאמר שהכוונה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַמָּשׁ, אַמַּאי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן [לעיל] אֵין הֲלָכָה כְּיוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבַאי, אלא כחכמים, הָא אִינְהוּ – והרי המלאכים בְּקִיאֵי בְּצוּרַת הַוָּלָד טְפֵי – בקיאים בדברים הגורמים מומים בוולדות יותר מהחכמים, כיון שהם שומעים בשמים מחמת מה נולד הולד פגום וצריך להיות ההלכה כמותם. אלא ודאי ש'מלאכי השרת' הכוונה לרבנן, ולכן יכולים חכמים לחלוק עליהם ולומר שבשאר אנשים כל מה שרוצה עושה. וְאַמַּאי קָרוּ לְהוּ – והטעם שנקראו מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, משום דְּמַצַּיְּיֵנִי – שהם מצויינים ומובדלים משאר האנשים, כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שמובדלים משאר אנשים.

הגמרא מביאה מעשה להתיר הפיכת שולחן:

הַהִיא דְּאַתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי – אשה אחת באה לפני רבי, וְאָמְרָה לוֹ, רַבִּי, עָרַכְתִּי לוֹ לבעלי שֻׁלְחָן לשמש וַהֲפָכוֹ – שימש שלא בדרך. אָמַר לָהּ רבי, בִּתִּי, תּוֹרָה הִתִּירָתְךְ – התורה התירה לבעל לבעול בכל אופן שרוצה, וַאֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לִיךְ.

מעשה נוסף בהיתר הפיכת שולחן:

הַהִיא דְּאַתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב – היתה אשה שבאה לפני רב, וְאָמְרָה לוֹ, רַבִּי, עָרַכְתִּי לוֹ לבעלי שֻׁלְחָן לשמש, וַהֲפָכוֹ. אָמַר לה רב, מַאי שְׁנָא מִן בִּינְיָתָא – במה זה שונה מדג, וכשם שרשאי לאכול את הדג כמו שירצה כך גם מותר לבעל לבעול כרצונו. הגמרא מביאה מקור לכך שאסור להרהר באשה אחרת בשעת תשמיש:

נאמר בתורה (במדבר טו לט) 'וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם', מִכָּאן אָמַר רַבִּי, אַל יִשְׁתֶּה אָדָם בְּכוֹס זֶה – לא יבעול אדם אשה אחת וְיִתֵּן עֵינָיו בְּכוֹס אַחֵר – ויחשוב באותו זמן על אשה אחרת. מבררת הגמרא באיזה אופן נאמר איסור זה:

אָמַר רַבִּינָא לֹא נִצְרְכָא – לא הוצרכה דרשה זו ללמד שלא יתן אדם עיניו באשה אחרת, אֶלָּא ללמד דַּאֲפִילּוּ אם הם שְׁתֵּי נָשָׁיו, שמותרות לו, גם כן לא יהרהר על אחת בשעת שבא על השניה. הגמרא מבארת כמה דברים שפוגמים את התשמיש:

כתוב בפסוק (יחזקאל כ לח) 'וּבָרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים וְהַפֹּשְׁעִים בִּי' –הקדוש ברוך הוא אומר, אברור מתוך ישראל את המורדים והפושעים. ומי הם המורדים והפושעים, אָמַר רַבִּי לֵוִי אַלּוּ בְּנֵי תֵּשַׁע מִדּוֹת, בנים שנוצרו באחד מתשעה אופנים אלו שיש בהם צד עבירה, ונקראים בְּנֵי אסנ"ת משוגע"ח [–סימן נוטריקון לתשעת המידות הפסולות בתשמיש]. ואלו הם, בְּנֵי אֵימָה –שמטיל אימה על אשתו להיזקק לה שלא מרצונה. בְּנֵי אֲנוּסָה – שאונס את אשתו. בְּנֵי שְׂנוּאָה – ששונא את אשתו, ומתוך כך נותן עיניו באשה אחרת בשעת מעשה. בְּנֵי נִידּוּי – שבא עליה כשהוא מנודה. בְּנֵי תְּמוּרָה – אדם שיש לו שתי נשים, וסבור לבוא על אשתו האחת ובא על השניה. בְּנֵי מְרִיבָה – שהיתה מריבה ביניהם, ובשעת התשמיש עדיין לא נתפייסו. בְּנֵי שִׁכְרוּת – שהוא שיכור בשעת מעשה, ומתוך שכרותו אינו נותן דעתו על אשתו. בְּנֵי גְּרוּשַׁת הַלֵּב – שגמר בדעתו לגרשה ומשמש עמה, שמתוך כך מהרהר באחרת, בְּנֵי עֲרֻבּוּבְיָא – אשה שבאו עליה כמה בני אדם וילדה, ואין ידוע מידהו אביו של הולד. בְּנֵי חֲצוּפָה – אשה שמעיזה פניה לתבוע את בעלה בפה. הגמרא מקשה על דברי רבי לוי שאשה התובעת בפה, בניה פגומים משום 'בני חצופה':

אִיתִּי – וכי כן הוא, האם זהו חסרון לתבוע בפה, וְהָאָמַר – והלא אמר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל אָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעְתּוֹ לתשמיש, חַיָּיִן – יהיו לוֹ בָּנִים שֶׁאֲפִילּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא הָיוּ כְּמוֹתָם, ודבר זה נלמד ממה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א יג) כשמשה רבינו אמר לבני ישראל שיבחר מכל שבט אנשים להעמידם ראשים על העם 'הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים' שיהיו ראשי העם, וּכְתִיב (שם א טו) לבסוף כשלקח אותם שאמר להם 'וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים' וְלֹא כְּתִיב נְבוֹנִים, משום שלא מצא בהם 'נבונים', וּכְתִיב (בראשית מט יד) 'יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם', שהחמור שרכב עליו יעקב גרם ללידת יששכר, שפנה החמור מעצמו לאהל לאה, ועל ידי זה תבעה לאה את יעקב, כמו שכתוב (בראשית ל טז) 'וַתֵּצֵא לֵאָה וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ' וּכְתִיב (דברי הימים א' יב לג) 'מִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים', כלומר שמשבט יששכר היו בעלי בינה מה שלא היו בשאר שבטים, לפי שתבעה את יעקב בפה, ומוכח שאין חסרון לתבוע את הבעל בפה, אלא אדרבה הבנים הנולדים מביאה זו יהיו נבונים. מתרצת הגמרא, הַהִיא – התביעה של לאה לא היתה באופן של תביעה בפה, אלא באופן דְּמַרְצֵיָא אַרְצוּיֵי, שהאישה מרצה את בעלה בדברי פיוס כדי שתתחבב עליו ויבוא עליה, אך אינה תובעת אותו בפה לתשמיש.

הדרן עלך ואלו מותרין

פרק שלישי - ארבעה נדרים

משנה

המשנה מונה ארבעה נדרים שהם מותרים:

אַרְבָּעָה אופני נְדָרִים הִתִּירוּ חֲכָמִים – הורו חכמים שהם מותרים מאליהם ואין צריך עליהם התרת חכם, ואלו הם:

א. נִדְרֵי זֵרוּזִין – הנודר כדי לזרז את חבירו שלא יעמוד בדעתו. והנדר אינו חל כי אנו מניחים שלא נתכוון לכך, אלא כוונתו רק לזרז את חבירו.

ב. וְנִדְרֵי הֲבַאי – הנודר נדר בדברי גוזמא, כגון שאומר יאסרו פירות עלי בתנאי אם לא ראיתי כיוצאי מצרים, ואף שודאי לא ראה ששים רבוא בני אדם, ואם כן מתקיים תנאו, אין הפירות נאסרים עליו, כי דרך בני אדם לקרוא לעם רב עולי מצרים בדרך גוזמא.

המשך בעמוד יט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כיון שאנו מניחים שִׁנְּיֵהֶם – גם המוכר וגם הלוקח רוֹצִין שיתקיים המקח בִּשְׁלֹשָׁה דִּינָרִין, ומה שנדר המוכר לאסור את דמי המקח אם ימכור בפחות מסלע, וכן מה שנדר הלוקח לאסור את המקח אם יקחהו ביותר משקל, לא נתכוונו, אלא לזרז זה את זה לשנות את דעתם, וכיון ששניהם לא נתכוונו למה שנדרו, לא חל הנדר:

גמרא

שנינו במשנה, אַרְבָּעָה נְדָרִים הֵתִּירוּ חֲכָמִים כּוּ', ופירשה המשנה את הראשון שבהם, נדרי זרוזין.

הגמרא דנה בטעם ההיתר:

אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל לְרַבִּי אַמִּי, אָמַרְתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, מַאן תַּנָּא אַרְבָּעָה נְדָרִים – מיהו התנא ששנה את דין נדרי זרוזין, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר מִשּׁוּם –בשם רַבִּי טַרְפּוֹן בשנים שהיו מהלכים בדרך ובא אדם כנגדם, ואמר אחד לחברו הריני נזיר אם הוא איש פלוני, וחברו אמר הריני נזיר אם הוא אינו אותו פלוני, נחלקו תנאים בזה (נזיר פ"ה מ"ה) אם אחד מהם נזיר וסובר רבי טרפון שלְעוֹלָם אֵין אֶחָד מֵהֶן נָזִיר. ופירש רבי יהודה (לעיל יט:) את טעמו של רבי טרפון, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה נְזִירוּת אֶלָּא לְהַפְלָאָה שנזירות חלה רק אם מפרש ומברר בדבריו שמקבל על עצמו נזירות ללא שום תנאי, וכיון שבשנים שהיו מהלכים בדרך, קבלת הנזירות היתה על ידי תנאי אם הוא פלוני או אם אינו פלוני, לא חלה נזירות על אף אחד משניהם. וסובר ר' יהודה נשיאה שהמשנה שהתירה נדרי זירוזין היא כרבי טרפון, וגם בנדרים אי אפשר לאסור בקונם על ידי תנאי כיון שצריך הפלאה, וכיון שבנדרי זירוזין הקונם נעשה בתנאי, שהמוכר אוסר על עצמו אם יפחות במחיר והלוקח אוסר על עצמו אם יוסיף, לא חל הנדר. אבל לפי חכמים החולקים על רבי טרפון וסוברים שאין צריך הפלאה, חל הנדר אף אם הוא נעשה על תנאי, ואם ימכור המוכר בפחות מסלע יאסרו עליו דמי המקח, ואם הלוקח יקנה ביותר משקל תיאסר עליו הנאת המקח.

רבא מפרש את המשנה באופן אחר:

רָבָא אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא – אפילו אם תאמר שהמשנה כְּרַבָּנָן החולקים על רבי טרפון, וסוברים שאפשר לנדור ולקבל נזירות על תנאי, אפשר לבאר שנדרי זירוזין מותרים מפני שלא נתכוונו לאסור על עצמם בנדר. ומדייק זאת רבא מלשון המשנה, מִי קָתָנֵי – וכי כתוב במשנה 'שְׁנֵיהֶן רָצוּ בשלושה דינרים', שנתרצו לבסוף לקיים את המקח בשלשה דינרים, והיה משמע שאף שבתחילה דעת המוכר היתה לאסור על עצמו דמי המקח אם יפחות מסלע, ודעת הלוקח היתה לאסור על עצמו את המקח אם יוסיף על שקל, מכל מקום אם בסוף נתרצו לקיים מקחם בשלשה דינרים, לא חל הנדר, והיינו מוכרחים לפרש את המשנה כרבי טרפון שהנדר לא חל משום שנדרו על תנאי ולא אסרו על עצמם דבר באופן ברור. הלא 'שְׁנֵיהֶן רוֹצִין בשלשה דינרים' קָתָנֵי, שמתחילה ועד סוף היה רצונם שיתקיים המקח בשלשה דינרים, אלא שהמוכר נדר כדי לזרז את הלוקח שיוסיף דמים והלוקח נדר כדי לזרז את המוכר שיפחות מדמיו, אבל אין כוונתם לאסור על עצמם בקונם כלל.

הגמרא מביאה אופן שיש להסתפק בו אם הוא בכלל ההיתר של נדרי זרוזין:

אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, אם אָמַר לוֹ המוכר ללוקח שהוא מסכים למכור לו רק בִּטְפֵי – ביותר מִפֶּלַע, דהיינו חמש דינרים, ואסר על עצמו המוכר את דמי המקח אם ימכור בפחות מחמש דינרים, וְהַלָּקֵחַ – הלוקח אָמַר שהוא מסכים לקנות רק בְּצִיר –בפחות מִשְּׁקֶל, דהיינו דינר אחד, ואסר על עצמו הלוקח את המקח אם ישלם יותר מדינר אחד. האם באופן זה נִדְרָא הָוֵי –דינו כנדר רגיל שחל, כיון שההפרש בין רצון הלוקח והמוכר הוא כה גדול, שהמוכר רוצה לקבל בדמי המקח חמש דינרים, והלוקח רוצה לתת רק דינר אחד, יש לומר שבדווקא נדרו ולא כדי לזרז, שאין דרך מוכר וקונה לזרז זה לזה אלא במקום שהם קרובים להשתוות על דמי המקח, אבל במקום שההפרש בין רצון המוכר לרצון הלוקח הוא גדול לא מסתבר שיוכלו להשתוות על מחיר המקח, אוֹ שאף על פי כן זֵרוּזִין הָוֵי – דינו כנדרי זרוזין שאינם חלים.

רב אשי פושט את הספק:

אָמַר לֵיהּ רב אשי לרבינא, תָּנְיָא – יש לפשוט זאת ממה ששנינו במשנה לקמן (סג:), הָיָה מְסָרֵב – מפציר בַּחֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ –בביתו, וחבירו לא נתרצה להזמנתו ונדר וְאָמַר לוֹ קוֹנָם בֵּיתְךָ שֶׁאֲנִי נִכְנָס – ביתך יהיה אסור עלי כקרבן אם אכנס לשם, והוסיף ונדר קונם טִיפַת צוֹנֵן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם – טיפת צונן שלך תהיה אסורה עלי כקרבן אם אטעם ממך, הדין הוא שמוּתָּר לִיכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת הֵימֶנּוּ צוֹנֵן, מפני שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּון זֶה – המוזמן אֶלָּא לְשׁוּם – לאסור על עצמו אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה עם המזמין, כי לא רצה להיענות להפצרת המזמין, אבל לא נתכוון לאסור על עצמו להיכנס לבית המזמין ולטעום טיפת צונן.

ממשיך רב אשי, וְאַמַּאי – מדוע מותר לנודר לשתות טיפת צונן מן המזמין, וְהָא טִיפַת צוֹנֵן קָאָמַר – והרי אסר על עצמו אפילו טיפת צונן, ואם כן יש הפרש גדול בין רצון המזמין והמוזמן, שהמזמין הזמינו לבוא ולאכול סעודה שלימה ואילו המוזמן אינו רוצה לשתות ממנו אפילו טיפת צונן. אֶלָּא מוכח מכאן שאפילו שיש הפרש גדול בין רצון המזמין למוזמן מִשְּׁתָעֵי אִינִישׁ הָכִי –בני אדם רגילים לדבר כך, ואף שהרחיק המוזמן דבריו מדברי המזמין אין כוונתו לאסור על עצמו, אלא לזרז את חבירו שיפסיק להפציר בו לבוא לסעוד עמו. ונלמד מזה, דְּהָכָא נַמִּי שהמוכר אומר שלא יפחות מחמש דינרים והלוקח אומר שלא יוסיף על דינר אחד, אף שמרחיקים דבריהם זה מזה, מכל מקום מִשְּׁתָעֵי אִינִישׁ הָכִי – בני אדם רגילים לדבר כך, ואין כוונתם לנדר אלא לזרז זה את זה.

רבינא דוחה ראיה זו:

אָמַר לֵיהּ רבינא לרב אשי

המשך ביאור למס' נדרים ליום ראשון עמ' ב

לחרמי גבוה, ויש לדייק בדבריו, הָא אם היו אנשי גליל מַכִּירִין גם את חרמי הכהנים, שיתכן שכוונתם לחרמי הכהנים, מוּתָּרִין, כיון שיש להסתפק אם באמרם חרם נתכוונו לחרמי גבוה או לחרמי כהנים, אַלְמָא – אם כן מוכח מכאן שלרבי יהודה סְפֵיקָא לְקוּלָּא – כשיש ספק אם הנדר חל דנים להקל ואין הנדר חל, והרי ברישא [לגבי סתם תרומה בגליל] משמע שדעת רבי יהודה שבספק דנים לחומרא.

מסקנת הגמרא שהרישא והסיפא של המשנה הם שני תנאים:

מתרצת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי הַסֵּיפָא של המשנה שמשמע שסתם חרמים להקל, אינה המשך של דברי רבי יהודה, אלא רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק הִיא, והוא חולק על רבי יהודה. שרבי יהודה סובר שספק נדרים להחמיר, ולשיטתו גם סתם חרמים ביהודה אסורים ואף שמכירים גם חרמי הכהנים ויתכן שנתכוונו לחרמי כהנים, מכל מקום מספק מחמירים. והסיפא של המשנה 'סתם חרמים ביהודה מותרין', היא שיטת רבי אלעזר בר צדוק, ולדבריו אין אדם מכניס את עצמו לספק וספק נדרים וחרמים להקל, ולכן סתם חרמים דווקא בגליל אסורים, משום שאין מכירים את חרמי הכהנים והאומר חרם בגליל ודאי כוונתו לחרמי גבוה, אבל במכירים את חרמי הכהנים מותרים, משום שיש ספק למה נתכוונו.

הגמרא מביאה ברייתא שמפורש בה ששתי הבבות של תרומה וחרמים שני תנאים הם:

דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר סְתָם תְּרוּמָה בִּיהוּדָה אֲסוּרָה אבל בגליל מוּתֶּרֶת, רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר סְתָם חֲרָמִים בַּגָּלִיל אֲסוּרִין.

מהדורת לוח הבכורות וישמרתם אישי

רש"ל

שניהם רוצין בשלשה דינרין. כלומר, זה הנשבע שאינו פוחת לו מן הסלע – לא היה פיו ולבו שוין לכך שלא יפחות לו מן הסלע כלום, אלא להכי נדר כן – לזרז את חבירו שיתן לו ג' דינרין הוא רוצה לבא. וזה שנשבע שלא ליתן לו יותר משקל – לא היה פיו ולבו שוין, שלא היה בדעתו שלא יתן יותר, אלא לכך נדר – שיתן לו בג' דינרין, ולפיכך מותרין. **גמ' מאן תנא.** "התירו חכמים". ר' יהודה היא דאמר אין אחד מהן נזיר. דלא סמכא דעתייהו ממש לשם נזירות, אלא תלו נזירותן בזה שבא בנגדן, ולא היה פיו ולבו שוין, להכי אין אחד מהם נזיר. ה"נ לא סמכא דעתייהו בשעת הנדר, דכל חד וחד אדעתא דחבריה כדי לזרזו, ולא הי' פיו ולבו שוים להכי. דאי רבנן דפליגי עליה דר' יהודה, דאמרי אע"ג דלא סמכא דעתייהו להיות נודר ממש בנזיר, דתלה נזירות באחר – הוי נזיר אותו שנתקיימו דבריו, ה"נ אף על גב דלא סמכא דעתייהו אדבור פיהן, שלא נתכוונו אלא לזרז – אסורים, דאמרינן כשנדרו ודאי סמכא דעתייהו דזה לא יפחות מסלע וזה לא יוסיף על שקל, והרי פיהן ולבן שוים, ואסור. **רבא אמר אפי' תימא רבנן.** דפליגי עליה דר' יהודה. **מי קתני שניהן רצו.** דאי קתני הכי – הוה משמע: שניהן רצו בתחלה בשלשה דינרין, ואלא עכשיו בשעת הנדר אין רוצין, אלא סמכא דעתייהו אדבור פיהן, ופיהן ולבן שוים, ונדר מעליא הוי. **רוצין תנן.** דמשמע: מעיקרא היו רוצין בג' דינרין ואבתי שניהן נמי רוצין, ולא היה פיהן ולבן שוין – הלכך אפילו רבנן מודו דמותרין, וכדי לזרז זה את זה נתכוונו שניהן. **אמר לו טפי מסלע והלה אומר בציר משקל.** היכא דאמר שאינו פוחת מסלע וזה אומר שאינו מוסיף על שקל, כיון דדברי שניהם קרובין לשלשה דינרין – אמרינן דנדרי זרוזין הוו. אבל הכא, כיון דאמר טפי מסלע – דהיינו פרוטה, והלה אומר "קונם שאיני מוסיף לך על פרוטה פחות משקל", דהשתא מרחקי מילתייהו משלשה דינרין, כיון דדייקי הכי – נדרא הוי, ואסורים, או לא – דזירוזין הוה? **היה מסרב.** שהיה מפצירו לאכול אצלו מעט. **קונם ביתך שאני נכנס.** שנדר שלא יכנס לביתו. **וטיפת צונן שאני טועם.** שלא לאכול אצלו כלום. **מותר ליכנס לביתו ולאכול קימעא ולשתות הימנו טיפת צונן.** אבל לא אכילה מרובה. **שלא נתכוון זה.** המסרב, אלא לשום אכילה מרובה, שיסעוד אצלו הרבה. ולשון טיפת צונן לא נתכוון זה, שהיא שתיה מועטת. **והא טיפת צונן קאמר.** דמשמע שתיה מועטת ואכילה מועטת. **אלא משתעי איניש הכי.** דכי אמר (טיפת צונן) יאבל עמו – ודאי לאכילה מתכוון, וכי נדר זה שאינו טועם עמו טיפת צונן – ודאי לאכילה מרובה נתכוון, ולהכי מותר לשתות טיפת צונן. **ה"נ משתעי איניש הכי.** דכי נתכוון ליתן שלשה דינרין – אומר שאינו מוסיף על פרוטה פחות משקל. ולעולם נדרי זרוזין הוו, ואפילו דאמר טפי מסלע ובציר משקל.

מי

שניהם רוצין בשלשה דינרין. שהמוכר היה דעתו לשלשה, ולא נתכוון בנדרו אלא לזרז הלוקח שלא יעמוד על דעתו שאמר ב' דינרין ושיסכים לשלשה. וכן הלוקח נתכוון לשלשה, ולא נתכוון אלא לזרז המוכר שיסכים לכך ולא יעמוד על דעתו שאמר ארבעה דינרין, ומש"ה לא חייל נדרא. וטעמא דמלתא לפי שדרכן של מוכר ולוקח בכך, ומש"ה לא מיקרו דברים שבלב. **גרסינן** בירושלמי: אמר ר' זעירא: הדא דתימא בשאין מעמידין, אבל במעמידין צריכין היתר חכם. פירוש בשאין מעמידין דבריהם – שאומר שלא נדרו בדוקא אלא לזרז. אבל מעמידין דבריהן, לומר שבדוקא נדרו – צריכין היתר חכם. וקשה בעיני: מאי קמ"ל זעירא? מתניתין היא, דקתני: שניהם רוצין בו'! ונ"ל: דקמ"ל דרוצין מעיקרא קאמר, ולא רצו, כדשקלינן וטרינן בגמרא. תו גרסי' התם: היה מעמיד אצל זה, ואצל זה אין מעמיד, כיון שבטל אצל זה – בטל אצל זה. וה"פ: היה מוכר חפץ לשנים ואמר "קונם שאיני פוחת לכם מן הסלע" והיה בדעתו לידור לאחד מהם בדוקא ולחבירו כדי לזרז, כיון שבטל אצל זה – בטל אצל זה. ונראה, דבשאין מעמידין ודעתן היה לשלשה דינרין, מוכר יכול ליתנו בפחות משלשה ולוקח יכול ליתן בו יותר משלשה. שכיון שמשמעות הנדר אינו אלא לזרז, אע"פ שהסכימו בלבם לג' דינרים – דברים שבלב הוו. ומיהו אין המוכר רשאי ליתנו בשקל ולא הלוקח רשאי ליתן בו סלע, שהרי עיקר משמעות נדרים אינו אלא לכך. ואיכא מאן דאמר דאפילו בכי האי גוונא לא חייל

1 שְׁנֵיהֶם רוֹצִין בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין. **גמ'** "אַרְבָּעָה נְדָרִים
2 הִתִּירוּ חֲכָמִים" כו'. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר
3 מֶמֶל לְרַבִּי אַמִּי: אָמְרַתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה
4 נְשִׂיאָה: מַאן תְּנָא אַרְבָּעָה נְדָרִים - ר' יְהוּדָה
5 הִיא דְּאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפּוֹן: לְעוֹלָם אֵין אֶחָד
6 מֵהֶן נָזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה נְזִירוּת אֶלָּא לְהַפְלָאָה.
7 רָבָא אֲמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, מִי קָתָנֵי "שְׁנֵיהֶן
8 רָצוּ"? "שְׁנֵיהֶן רוֹצִין" קָתָנֵי. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב
9 אַשִׁי: אֲמַר לוֹ טְפֵי מִסֶּלַע, וְהַלָּה אֲמַר בְּצִיר
10 מִשְּׁקֶל, נִדְרָא הָוֵי אוֹ זִרוּזִין הָוֵי? אֲמַר לֵיהּ תָּנֵינָא:
11 הָיָה מְסָרֵב בַּחֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ "קוֹנָם
12 בֵּיתְךָ שֶׁאֲנִי נִכְנָס" "טִיפַּת צוֹנֵן שֶׁאֲנִי טוֹעֵם" -
13 מוּתָּר לִיכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת הֵימֶנּוּ צוֹנֵן, שֶׁלֹּא
14 נִתְכַּוֵּון זֶה אֶלָּא לְשׁוּם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְאַמַּאי?
15 וְהָא "טִיפַּת צוֹנֵן" קָאָמַר! אֶלָּא, מִשְׁתָּעֵי אִינִישׁ
16 הָכִי, הָכָא נַמִי - מִשְׁתָּעֵי אִינִישׁ הָכִי. אֲמַר לֵיהּ:

מי

נדרייהו. **תניא** בתוספתא דמכלתין: אף נדרים שאמרו מותרין, מנין שלא יהא אדם נודר בהם כדי לבטלן – ת"ל "לא יחל דברו" – לא יעשה דבריו חולין. הביאה הר"ם במו"ל בפ"ד מהלכות נדרים (הלכ' ז). **גמ'** לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. וה"ה לנדרים דאיתקש לנזירות, דלא חייל אלא א"כ יקבל בלא תנאי. הלכך מוכר ולוקח שתלו נדרם בתנאי, אע"פ שעברו על תנאם – לא חיילי נדרייהו. **רבא** אמר אפילו תימא רבנן מי קתני שניהם רצו. כלומר, דמתניתין דנדרי זירוזין – לאו משום הפלאה היא, אלא משום ששמו חכמים דעתם שלא נדרו בדוקא אלא לזרז. דמי קתני "רצו" שיהא משמעותו שרצו לבסוף? שניהם רוצין קתני, דמשמע מתחלה ועד סוף. וקשיא לי: למאי דס"ד מעיקרא דטעמא דמתני' משום הפלאה הוא, למה ליה למתני שניהם רוצים בשלשה דינרין, ורצו לבסוף קאמר, כלומר שנתקיים המכר בשלשה דינרין? אפילו נתנו מוכר בשקל או שנתן בו לוקח סלע – נדרן בטל, כיון שבשעת נדרן לא היה מתברר הדבר אם יחול אם לאו! ונראה בעיני: דתנא רבותא קתני; דלא מבעיא בשנים שהיו מהלכין בדרך ואמר אחד מהם "הריני נזיר שזה איש פלוני" ואמר חבירו "הריני נזיר שאינו" – דאין אחד מהם נזיר כרבי יהודה משום רבי טרפון, דהתם דין הוא שלא תחול נזירותם לפי שאי אפשר לחול נזירות על שניהם, וכיון שבטל אצל זה בטל אצל זה, שמשעה ראשונה יצתה נזירות לבטלה. וכי האי גוונא פשיטא ליה לתנא דמתני' דלא הוי הפלאה. אלא אפילו במוכר ולוקח, שאפשר שיהא הנדר חל על שניהם, ולבסוף ג"כ כך היה – שרצו בשלשה דינרין, ונמצא שכל אחד עבר על תנאו. וסד"א דכי האי גוונא הפלאה מקריא, קמ"ל. **אמר** ליה טפי מסלע. כלומר, שאמר לו "קונם שאיני פוחת לך מן הסלע ופרוטה" ולוקח אמר "קונם שאיני מוסיף לך על שקל פחות פרוטה" – **נדרא** הוי או זרוזין הוי? דאיכא למימר: כיון דנחות כולי האי לדיוקא בדוקא נדרו, ולא לזרז. ל"א אמר ליה טפי מסלע, שאמר שלא יפחות לו מחמש דינרין, ואמר ליה אידך בציר מן שקל, שלא יתן בו יותר מן דינר – מי אמרינן כיון דמרחקי כולי האי בדוקא נדר? **שלא** נתכוון זה אלא לשם אכילה ושתיה. אלמא, אע"ג דנחית לדיוקא, ושנתרחק הרבה ממה שהיה רוצה חבירו שיאכל, שהרי אסר על עצמו אפילו דריסת הרגל ושתיית צונן – אפ"ה אמרינן דלאו בדוקא נדר. הכא

נמי, אף על גב

דאמר

המשך ביאור למס' נדרים ליום שני עמ' א

1 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבַאי, אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהַתַּשְׁמִישׁ מְזִיק לַבָּנִים,
2 סָחוּ לִי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, חִיגְּרִין, מִפְּנֵי מָה הֲוָיִין –מִדּוּעַ נוֹלָדִים יְלָדִים
3 חִיגְּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהוֹפְכִים אֶת שׁוּלְחָנָם –שֶׁמִּשְׁמַשִׁים בְּצוּרַת הַפּוּכָה,
4 שֶׁכֵּיוָן שֶׁמִּשְׁנִים בִּירֶךְ לוֹקִים בִּירֶךְ. אִילְּמִים מִפְּנֵי מָה הֲוָיִין – מִדּוּעַ
5 נוֹלָדִים יְלָדִים אִילְּמִים שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים, מִפְּנֵי שֶׁמְּנַשְּׁקִים עַל אוֹתוֹ
6 מָקוֹם, וְכֵיוָן שֶׁחוֹטְאִים בְּפֶה, לוֹקִים הוֹלְדוֹת בְּפֶה. חֵרְשִׁים – שֶׁאֵינָם
7 שׁוֹמְעִים וְאֵינָם מְדַבְּרִים, מִפְּנֵי מָה הֲוָיִין, מִפְּנֵי שֶׁהַבַּעַל וְהָאִשָּׁה
8 מְסַפְּרִים [–מִדַּבְּרִים] בְּשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְכֵיוָן שֶׁחוֹטְאִים בְּדִיבּוּר
9 וּשְׁמִיעָה, לֹכֵן לוֹקִים הַבָּנִים בְּדִיבּוּר וּבִשְׁמִיעָה. סוּמִין [–עִיוְרִים]
10 מִפְּנֵי מָה הֲוָיִין, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכְּלִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְכֵיוָן שֶׁחוֹטְאִים בְּעֵינָיו,
11 לֹכֵן הַבָּנִים לוֹקִים בְּרֵאִיָּה.
12 הַגְּמָרָא מַקְשָׁה סְתִירָה מִבְּרַיְיתָא אַחֶרֶת:
13 וּרְמִינְהוּ, שָׁאֲלוּ אֶת אִימָּא שָׁלוֹם אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִפְּנֵי מַה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דאמר חד טפי מן סלע ואידך בציר מן שקל – זרוזין הוא ולאו דוקא. מי דמי גבי צונן צדיקים אומרים מעט ועושין הרבה. הלכך מסתפי האי, דאי מודה ליה בטפת צונן – שלא יאכילנו הרבה, ומש"ה אמר טפת צונן, ולאו דוקא. אבל הכא, דליכא למימר הכי – דלמא. דוקא קאמר ולא לזרז. ולא איפשיט בעיין, ונקטינן לחומרא. **תנא** תני התירו. דמשמע שהן מותרין בלא שאלה. **אין** חכם מתיר אלא בעין ארבעה נדרים הללו. כלומר, שאין לו להתיר בחרטה אלא בפתח, שהנדר כשהוא ניתר בפתח – מוכיח מתוכו שהוא נדר טעות, והוי כעין ארבעה נדרים. אבל בחרטה – לא. והיינו טעמא דעדיף פתח מחרטה, לפי שכל נדר שהוא ניתר בפתח – הרי הנודר אומר שאפילו בתחלה כשנדר, אילו היה נותן אל לבו אותו פתח – לא היה נודר, ונמצא נדרו בטעות. אבל נדר שהוא ניתר בחרטה – אינו מוצא עם עצמו שום ענין שאילו היה נותנו אל לבו מתחלה שלא היה נודר, אלא שהוא אומר עכשיו: מתוך הכעס או מפני מהירות נדרתי, ועכשיו אני מתחרט על שנדרתי מעולם. **אמר** ליה לבך עלך. כלומר, היה לבך מיושב עליך בשעה שנדרת, וגם עכשיו אינך תוהא בנדרך עד היום, אלא שמיום זה ואילך אתה רוצה לעקרו, ואי הוי כי האי גוונא – לא חרטה מיקריא, דחרטה מעיקרא בעינן. או לא היה לבך מיושב עליך, שמתוך הכעס נדרת, ועכשיו אתה תוהא על הראשונות. א"נ: לבך שהיה לך בשעה שנדרת הוא עליך עדיין, שרוצה אתה בנדרך עד עכשיו, אלא שמיום זה ואילך אתה מתחרט בו. **אמר** ליה לא. כלומר, שלא מתוך ישוב הדעת נדרתי בתחלה, ולפיכך אני מתחרט כשנדרתי מעולם, ומש"ה שרייה. ומיהו, דוקא בחרטה דמעיקרא כי האי גוונא, אבל בחרטה דהשתא – לא, ואפילו למאן דאמר פותחין בחרטה. דאי לא תימא הכי – מאי לישנא דפותחין, דמשמע דב"ד פותחין לו? ורב הונא ל"ל למשאל מידי מההוא דאתא לקמיה? דודאי כיון שהיה שואל היתר – מתחרט היה על נדרו מיהא מכאן ואילך, ול"ל למשאל מיניה לבך עלך? אלא ודאי משום דלא סגי בחרטה דהשתא, אלא בחרטה דמעיקרא הוה שאיל מיניה, וכדפרישית. **אילו** היו עשרה בני אדם שיפייסוך קסבר אין פותחין בחרטה. ואיכא דגריס: קסבר פותחין בחרטה. והכל עולה לטעם אחד, לפי שענין זה דאילו היו י' בני אדם גרע מפתח ודעדיף מחרטה. גרע מפתח – משום דלא היו עכשיו י' בני אדם שיפייסוהו, דנימא פתח מעליא הוי, שאילו היה יודע כן – לא היה נודר. ועדיף מחרטה – משום דבחרטה גרידא אינו מוצא שום ענין בעצמו שמחמתו לא היה נודר באותה שעה, וזה היה) בעצמו שאילו היו מפייסין אותו באותה שעה – לא היה נודר, ונמצא מתברר יותר שמתוך המהירות נדר. ומש"ה מאן דגריס אין פותחין בחרטה – ה"ק: דבחרטה גרידתא אין פותחין, אלא בחרטה שהיא מתבררת יפה כזו, ומאן דגריס פותחין בחרטה – הכי קאמר: דלא בעי פתח אלא חרטה ברורה. **כדו** תהית. כלומר, אתה מתחרט חרטה דמעיקרא? מלשון תוהא על הראשונות. **אמר** ליה ולא. בתמיה. **ושרייה.** קסבר פותחין בחרטה. וכ"ת: והא רב אסי הוא דאמר לעיל אין פותחין! איכא למימר: רבי אסי לחוד ורב אסי לחוד. **בעית** נדור. רוצה אתה עד עכשיו בנדרך, אלא שמכאן ואילך אתה מתחרט? ואם כן אין לך היתר. **אמר** ליה ואי לא מרגזין לי וכו'. כלומר, אם לא הרגיזוני מתחלה כלום הייתי נודר? לא בודאי, אלא על ידי כעס נדרתי. ולפיכך אני מתחרט עכשיו על שנדרתי מעולם. **אמר** ליה תהא כדבעית. כלומר, שיהא הנדר מותר כרצונך. **מגירתך.** שכנות. **מילין** דעזיבא. שראויה בכך להיות נעזבת שלא תהנה מאמה מפני אותן דברים. **גרסינן** בירושלמי: רבי מונא נדר. סליק לגבי רבי סימאי, אמר ליה: אילו הואי ידעת דברייתא מרחקין מינך דאת נדרן, נודר הויתּ? א"ל: לא, ושרייה.

מי דמי גבי צונן צדיקים אומרים מעט ועושין הרבה. וזה שהיה מסרב בחבירו שיאכל אצלו קימעא וישתה טיפת צונן – ודאי לאכילה ושתיה מרובה קאמר, כי כן דרכן של צדיקים לומר מעט ולעשות הרבה. וכי אמר ליה האי "קונם טיפת צונן שאני טועם" – הכי נתכוון לומר: אותה טיפה שאתה רוצה ליתן לי – איני טועם, דהיינו אכילה מרובה, ולא נתכוון לטיפת צונן ממש. הלכך אסור באכילה ושתיה מרובה ומותר לשתות הימנו טיפת צונן. אבל הכא, דדילמא האי דאמר טפי מסלע – דעתיה על פחות מסלע ליתן בשלשה דינרין, והאי דאמר בציר – דעתיה על יותר משקל ליתן ג' דינרין. וזירוזין הוי. ומותר. **או דלמא דוקא קאמר ונדרא הוי.** ואסור. **אלא כעין ד' נדרים** [הללו]. והני הוא דשרו משום דלית בהו ממש, אבל שאר נדרים (א) – אין אדם רשאי להתיר עד שיתחרט הנודר מעצמו. **קסבר אין פותחין בחרטה.** שאין חכם רשאי לפתוח ולומר לו: נדרת אדעתא דהכי, כדאמרינן לקמן. אלא הנודר הוא יתחרט תחלה, ויפתח ויאמר לו: לא לדעת כן נדרתי, והוא פותח תחלה בחרטה. **אמר ליה לבך עלך.** כלומר: עומד אתה על דעת הראשונה, שרצונך עדיין באותו נדר? **אמר ליה לא.** כלומר: מתחרט אני. אלמא קסבר פותחין בחרטה. **אם היו י' בני אדם כו'.** שאם פתחו לך בחרטה כשרצית לנדור, כלום נדרת? **אמר ליה לאו.** קסבר: אין פותחין בחרטה. ולכך אמר ליה כה"ג, דכיון דאמר: אילו היו י' בני אדם כו' – דמיעקר עקר לנדריה, ולא הוי נדר כלל, ולכך פותח בחרטה הוא. אבל בעלמא – אין פותחין בחרטה. **קסבר.** רבי ישמעאל ברבי יוסי: אין פותחין בחרטה. **תהית.** מצטער אתה. **כדו תהית.** מצטער אתה שנדרת, דהיינו בחרטה. **בעית נדור.** קיבלת הנדר מרצונך. **אי לא מרגזין לי.** אלמא שהכעיסוני לא הייתי נודר. **אמר ליה תהא כבעית.** הואיל ולא קיבלת מרצונך – יהא מותר לך כמו שאתה רוצה, דלא הוי נדר. והאי תנא סבר דאין פותחין בחרטה. **דאמרן מגירתיך.** שאומרות השכינות על בתך.

כמו "ומגרת ביתה" (שמות ג).

מִי דָּמֵי? גַּבֵּי צוֹנֵן - צַדִּיקִים אוֹמְרִים מְעַט וְעוֹשִׂין הַרְבֵּה, הָכָא - סְפֵיקָא הוּא, דִּלְמָא פָּחוֹת מִסֶּלַע - וְיוֹתֵר עַל שֶׁקֶל קָאָמַר, וְזֵירוּזִין הָוֵי, אוֹ דִּלְמָא דַּוְקָא קָאָמַר, וְנִידְרָא הָוֵי? תִּבְעֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִי: אַרְבָּעָה נְדָרִים הַלָּלוּ צְרִיכִין שְׁאֵלָה לְחָכָם. כִּי אָמְרִיתָא קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל אֲמַר: תַּנָּא תָּנֵי "אַרְבָּעָה נְדָרִים הִתִּירוּ חֲכָמִים", וְאַתְּ אָמְרַתְּ צְרִיכִין שְׁאֵלָה לְחָכָם?! רַב יוֹסֵף מַתְנֵי לַהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא בְּהַאי לִישָׁנָא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִי: אֵין חָכָם רַשַּׁאי לְהַתִּיר אֶלָּא כְּעֵין אַרְבָּעָה נְדָרִים הַלָּלוּ. קָסָבַר: אֵין פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה. הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, א"ל לְבָךְ עָלָךְ? א"ל לָא. וְשָׁרְיֵיהּ. הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, א"ל אִילּוּ הָיוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁיְּפַיְּסוּךָ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִי נָדַרְתָּ? א"ל: לָא. וְהִתִּירוּ. תַּנְיָא, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אוֹמְרִים לוֹ לְאָדָם: לֵב זֶה עָלֶיךָ? אִם אָמַר "לָאו" - מַתִּירִין אוֹתוֹ. ר' יִשְׁמָעֵאל בְּרִבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם אָבִיו: אוֹמְרִים לוֹ לְאָדָם: אִילּוּ הָיוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁיְּפַיְּסוּךָ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִי נָדַרְתָּ? אִם אָמַר "לָאו" - מַתִּירִין אוֹתוֹ. (סִימָן: אַסִי וְאֶלְעָזָר יוֹחָנָן וְיַנַּאי) הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דר' אַסִי, אָמַר לֵיהּ: כְּדוּ תָּהֵית? א"ל לָא?! וְשָׁרְיֵיהּ. הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דר' אֶלְעָזָר, א"ל בָּעֵית נְדוֹר? א"ל אִילּוּ לָא מַרְגְּזִין לִי - לָא בָּעֵינַן כְּלוּם. א"ל תְּהֵא כְּבָעֵית. הַהִיא אִיתְּתָא דְּאַדְּרַתָּהּ לְבַרְתָּהּ, אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אֲמַר לָהּ: אִילּוּ הֲוָה יָדְעַתְּ דַּאֲמָרַן מְגִירְתָּיךְ עֲלָהּ דִּבְרָתָּךְ:

"אילו"

אגרות קודש

ב"ה, ג' כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה מזמן שלא קבלתי ממנו מכתבים, ויה"ר מהשי"ת שיהי' זה סימן טוב שהכל שלום, ובכל זה מהנכון שיכתוב עד"ז בפירוש.

המשך בעמוד הבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִי דָּמֵי – וכי דומה הנודר שלא לשתות טיפת צונן לנודר שלא יקנה ביותר משקל, גַּבֵּי הנודר מטיפת צוֹנֵן לא חל הנדר, אפשר לומר שאפילו שיש הפרש גדול ביניהם לא היתה כוונתו אלא לזרז, והטעם שאמר טיפת צונן היא משום שחושש שאם יתרצה לשתות טיפת צונן שמא יאכילו המזמין הרבה יותר, משום שצַדִּיקִים אוֹמְרִים מְעַט וְעוֹשִׂין הַרְבֵּה, ולכן אף שהרחיק דבריו מדברי המזמין אנו אומרים שאין כוונתו לנדר, אלא לזרז את חבירו שיפסיק להפציר בו. אבל הָכָא במוכר ולוקח שאין סברא שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, סְפֵיקָא הוּא – יש להסתפק, דִּלְמָא – שמא פָּחוֹת מִסֶּלַע וְיוֹתֵר עַל שֶׁקֶל קָאָמַר –כוונתם לומר שהם מסכימים לקיים את המקח גם בפחות מסלע ויותר על שקל, ומה שאמרו יותר מסלע ופחות משקל זֵירוּזִין הֲוֵי – אמרו כן כדי לזרז זה את זה, אוֹ דִּלְמָא – שמא מה שאמר המוכר יותר מסלע והלוקח פחות משקל אינו כדי לזרז, אלא דַּוְקָא קָאָמַר וְנִידְרָא הֲוֵי, והמוכר ייאסר בדמי המקח אם יקבל פחות מחמישה דינרים, והלוקח ייאסר במקח אם ישלם יותר מדינר. ומסקנת הגמרא תִּבְעֵי – דין זה נשאר בספק.

הגמרא דנה בהיתר ארבעת הנדרים השנויים במשנה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, אַרְבָּעָה נְדָרִים הַלָּלוּ השנויים במשנה שהם מותרים, אינם מותרים מאליהם, אלא צְרִיכִין שְׁאֵלָה לְחָכָם שיתיר את הנדר, וממשיך רב יהודה לומר, כִּי אַמְרִיתָא קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל – כשאמרתי מימרא זו לשמואל, אָמַר, תַּנָּא תָּנֵי – שנה התנא אַרְבָּעָה נְדָרִים הִתִּירוּ חֲכָמִים, ומשמע שהוא היתר גמור ומותרים בלא שאלה, וְאַתְּ אָמְרַתְּ – ואיך אתה אומר שצְרִיכִין שְׁאֵלָה לְחָכָם.

רב יוסף פירש שמועה זו בשם רב אסי על דין אחר:

רַב יוֹסֵף מַתְנֵי לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא – שונה לדין זה שאמר רב יהודה בשם רב אסי בְּהַאי לִישְׁנָא – בלשון זו, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, אֵין חָכָם רַשַּׁאי לְהַתִּיר נדרים בחרטה בלבד, אֶלָּא דווקא בְּעֵין אַרְבָּעָה נְדָרִים הַלָּלוּ, דהיינו על ידי פתח, משום שעל ידי הפתח הוא עושה את הנדר כנדר טעות, שאילו היה נותן אל לבו בשעת הנדר אותו פתח לא היה נודר, שבכל הארבעה נדרים לא נתכוון לנדר והוא כנדר טעות. ומסיימת הגמרא, קָסָבַר רב אסי אֵין פּוֹתְחִין להתיר נדרים בַּחֲרָטָה אלא בפתח.

הגמרא מביאה מעשה שרב הונא חולק על רב אסי:

הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא – מעשה באדם שהגיע לפני רב הונא כדי שיתיר לו נדרו, אָמַר לֵיהּ – שאל רב הונא את הנודר, לִבָּךְ עָלָךְ – האם רצון לבך כעת הוא כפי שהיה בשעת הנדר, שגם היום אתה רוצה ומסכים למה שנדרת בשעתו, ואינך מתחרט על העבר כי אם מכאן ולהבא, או שכעת רצון לבך אינו כמו בשעת הנדר, ואתה מתחרט למפרע על מה שנדרת. אָמַר לֵיהּ הנודר לרב הונא, לָא – אין לבי עלי, ואני מתחרט למפרע על מה שנדרתי, וְשַׁרְיֵיהּ – והתיר לו רב הונא את נדרו. ומוכח ממעשה זה שרב הונא סובר שפותחין בחרטה.

הגמרא מביאה מעשה שהתיר רבה בר רב הונא נדר דוקא על ידי חרטה ברורה:

הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא מעשה באדם שהגיע לפני רבה בר רב הונא כדי שיתיר לו נדרו, אָמַר לֵיהּ – שאל רבה בר רב הונא את הנודר, אִילּוּ הָיוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁיִּפְּיְיסוּךָ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִי נָדַרְתָּ – האם היית נודר, אָמַר לֵיהּ הנודר לרבה בר רב הונא, לָא – אילו היו מפייסים אותי לא הייתי נודר, וְהַתִּירוּ, כיון שיש כאן חרטה ברורה.

הגמרא מביאה שכבר נחלקו תנאים במחלוקת זו:

תַּנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹמְרִים – שואלים לוֹ לְאָדָם שבא לחכם להתיר את נדרו, לֵךְ זֶה עָלֶיךָ – האם רצון לבך כעת הוא כפי שהיה בשעת הנדר, ואינך מתחרט על העבר אלא רק מכאן ולהבא, אִם אָמַר לָאו – אין לבי עלי ואני מתחרט למפרע על מה שנדרתי, מַתִּירִין אוֹתוֹ – את נדרו, שסובר ר' יהודה שפותחין בחרטה, וכרב הונא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרִבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם אָבִיו, אוֹמְרִים – שואלים לוֹ לְאָדָם שבא להתיר את נדרו, אִילּוּ הָיוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁיִּפְּיְיסוּךָ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִי נָדַרְתָּ –האם היית נודר, אִם אָמַר לָאו, מַתִּירִין אוֹתוֹ. שסובר רבי יוסי אביו של ר' ישמעאל שדווקא בחרטה ברורה פותחין, וכרבה בר רב הונא.

הגמרא מביאה כמה מעשיות בענין זה, ונותנת בהם (סִימָן על שם האמוראים המוזכרים בהם אַסִּי וְאֶלְעָזָר יוֹחָנָן וְיַנַּאי).

הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַסִּי – מעשה באדם שהגיע לפני רבי אסי כדי שיתיר לו נדרו, אָמַר לֵיהּ – שאל ר' אסי את הנודר, כַּדּוּ תָּהֵית – האם הנך מתחרט מעיקרא על שנדרת, אָמַר לֵיהּ הנודר בתמיהא, וכי לָא, כלומר ודאי שמתחרט אני, וְשַׁרְיֵיהּ – התירו ר' אסי, שסובר ר' אסי שפותחין בחרטה.

הַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – מעשה באדם שהגיע לפני רבי אלעזר כדי שיתיר לו נדרו, אָמַר לֵיהּ – שאל רבי אלעזר את הנודר, בָּעֵית נְדוֹר – האם עד עכשיו אתה רוצה בנדר ומכאן ואילך ברצונך להתירו, או שהנך מתחרט על שנדרת מעיקרא, אָמַר לֵיהּ הנודר לר' אלעזר, אִילּוּ לָא מַרְנִיזִין לִי לָא בְּעֵינָן כְּלוּם – אילו לא הרגיזוני בשעת הנדר לא הייתי נודר כלל, כלומר מתחרט אני על שנדרתי מתוך הרוגז, אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר לנודר, תְּהֵא כְּבָעֵית – יהא הנדר מותר כרצונך. הרי שסובר רבי אלעזר שפותחין בחרטה.

הַהִיא אִיתְּתָא דְּאַדַּרְתָּהּ לְבַרְתָּהּ – מעשה באשה שהדירה את בתה שלא תיהנה ממנה, ונתחרטה האשה ורצתה להתיר את הנדר, אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – באה לפני רבי יוחנן, וחיפש רבי יוחנן למצוא לה פתח שאילו היתה יודעת ממנו לא היתה נודרת, אָמַר לָהּ – שאל רבי יוחנן את האשה, אִילּוּ הֲוָה יָדְעַתְּ דְּאָמְרָן מְגֵירְתָּךְ עָלָהּ דִּבְרַתָּךְ – אם היית יודעת ששכנותיך אומרות על בתך

המשך מעמוד הקודם

ובימי חדש כסלו חדש הגאולה הנה עליו לפעול בעצמו להתנהג על פי הוראת רז"ל שציוו לשמוע לקול הרופאים ולעשות את זה מתוך שמחה, ומה איכפת לו באיזה אופן ובאיזה ענינים ימלא רצון הבורא ובלבד שיעשה את זה מבלי חשבונות, וכאשר השם יתברך אומר לשמוע לרופא צריך לעשות כן ולהיות שבע רצון מההזדמנות לשמוע אל רצון השי"ת במילא צריך להעשות זה בשמחה, ואז עוזר השי"ת שרואים שיש ממה להיות שבע רצון.

מקוה הנני שיכתוב לי שעושה כזאת והשי"ת יוסיף בברכתו לו ולכל ב"ב שיחיו בבריאות הנכונה ובפרנסה בהרחבה.

המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אילו לא חֲמַאת בָּהּ אימָּה מִילִּין דְּעַזִּיבָה – אם אמה לא היתה רואה בבתה דברים לא טובים שראויה היא להיות נעזבת בגללם, **בִּכְדֵי לֹא אַדַּרְתָּהּ** – לא היתה מדירה אותה בחינם, וכיון שהדירה אותה, ניכרים הדברים שביתה אינה מתנהגת כראוי. ואם היית יודעת שיאמרו כן **מִי אַדַּרְתָּהּ** – האם היית מדירה אותה, **אָמְרָה לֵיהּ** האשה לרבי יוחנן, **לֹא** – אילו הייתי יודעת זאת לא הייתי מדירה אותה, **וְשַׁרְיֵיהּ** – והתיר רבי יוחנן את נדרה.

בַּר בְּרַתֵּיהּ דְּרִבִּי יַנַּאי סָבָא – בן בתו של רבי ינאי סבא, **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרִבִּי יַנַּאי סָבָא** – בא לפני רבי ינאי סבא כדי שיתיר לו את נדרו, **אָמַר לֵיהּ** – שאל רבי ינאי סבא את נכדו, **אילּוּ הֲוָה יָדֵעַתְּ דְּפָתְחִין פִּינְקָסָךְ** – אילו היית יודע שכשנדרת, פותחים בשמים את פנקסך שכתובים בו כל מעשיך **וּמְמַשְׁמְשִׁין בְּעוֹבָדָךְ** – ובודקים את מעשיך אם טובים הם, **מִי נָדַרְתְּ** – האם היית נודר, **אָמַר לֵיהּ, לֹא** – אילו הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר, **וְשַׁרְיֵיהּ** – והתיר את נדרו. ומובח שסובר רבי ינאי סבא שאין פותחים בחרטה, אלא בפתח.

הגמרא מביאה פסוק לדרוש ממנו שפותחין פנקסו:

אָמַר רַבִּי אַבָּא, מַאי קְרָאָה – מהו הפסוק שממנו לומדים שפותחים בשמים את פנקסו של הנודר וממשמשים במעשיו, שדורשים מהפסוק (משלי כ כה) 'וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר', שאחרי שאדם נודר, בשמים מבקרים [–בודקין] את מעשיו.

הגמרא מעירה שאין פותחין במה שפתח רבי ינאי לנכדו:

וְאַף עַל גַּב דְּפָתַח רַבִּי יַנַּאי לֵיהּ לנכדו בפתח זה שאם היה יודע שממשמשים במעשיו לא היה נודר, מכל מקום **אֵין לֹא פַּתְחִינָן לֵיהּ בְּהָא** – אנו לא פותחים להתיר נדרים בפתח זה, שיש לחשוש שמפני שמלמדים אותו את חומרת הענין שיש בנדרו, אף על פי שאינו מתחרט באמת ישקר ויאמר שמתחרט, משום שאינו חצוף להראות שאינו חושש למה שמקפידים עליו בשמים, וכיון שאינו מתחרט באמת אין הנדר ניתר בכך.

הגמרא מביאה פתח נוסף שאין פותחים בו:

וְלֹא פַּתְחִינָן בְּהָדָא אַחֲרָנְיֵיתָא – וכן לא פותחים בפתח זה האחר, **דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי פָּתַח לֵיהּ** – במה פתח לו **רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְהַהוּא סָבָא** שבא אליו כדי שיתיר לו את נדרו. שרבן גמליאל דרש לו את הפסוק (שם יב יח) 'יֵשׁ בּוֹטֶה כְּמַדְקְרוֹת חָרֶב וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא' בדרשה זו, **כָּל הַבּוֹטֶה** – שמבטא בשפתיו נדר, **רָאוּי לְדוֹקְרוֹ בְּחֶרֶב** לפי שיש לחשוש שמא לא יקיים את נדרו, **אֶלָּא** תקנתו של הנודר שילך לחכם, **וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא** – וירפאנו החכם, שיתיר לו את נדרו. ואנו לא אומרים לנודר אילו היית יודע דרשה זו האם היית נודר, שיש לחשוש שמפני שמלמדים אותו את חומרת הענין שיש בנדרו, מתוך שהוא מתבייש שיחשבוהו כמזלזל בעבירות חמורות, ישקר ויאמר שהוא מתחרט, אף שבאמת אינו מתחרט.

הגמרא מביאה פתח נוסף שאין פותחים בו:

וְלֹא פַּתְחִינָן בְּהָדָא אַחֲרָנְיֵיתָא – וכן לא פותחים בפתח זה האחר, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, הַנּוֹדֵר** הרי הוא חמור **כְּאילּוּ בָּנָה בָּמָה** בזמן שאסור בכך, **וְהַמְקַיְּמוֹ** לנדר שנדר ולא נשאל לחכם, עבירתו חמורה יותר, והרי הוא **כְּאילּוּ מַקְרִיב עָלָיו** – על אותה במה **קָרְבָּן**, שחייב משום שחוטי חוץ.

מבארת הגמרא, במה שנאמר **בְּרֵישָׁא** של הברייתא 'הנודר כאילו בנה במה' **פַּתְחִינָן** – פותחים לו, ומותר לשאול את הנודר אילו ידעת שחמור הנודר כבונה במה האם היית נודר, לפי שאינה עבירה חמורה כל כך שעל ידי שיאמרו לו כן יתבייש לשקר, ואם דבר זה לא היה מונעו מלידור לא יאמר שאילו היה יודע כן לא היה נודר. ובמה שנאמר **בְּסֵיפָא** של הברייתא המקיימו כאילו מקריב עליו קרבן', בזה נחלקו האמוראים האם פותחין לו, **אַבָּיֵי אָמַר, פַּתְחִינָן** – פותחים לנודר בזה, שגם בזה אין לחשוש שישקר, **וְרָבָא אָמַר, לֹא פַּתְחִינָן** – אין פותחים לנודר בזה, ואין שואלים אותו אילו ידעת שהמקיים את הנדר כאילו מקריב קרבן האם היית נודר, שיש לחשוש שמפני חומרת העבירה יתבייש לומר שלא איכפת לו לעבור על עבירה כזו, וישקר ויאמר שמתחרט אף על פי שבאמת אינו מתחרט.

הגמרא מביאה מריאה שששנו את מחלוקת אביי ורבא בנוסח שונה:

רַב כַּהֲנָא מַתְנִי לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא – שנה את מחלוקת אביי ורבא **בְּהֵדֵין לִישְׁנָא** – בלשון זו שנתבארה לעיל, שנחלקו האם פותחים בסיפא, אבל ברישא פותחים בין לרבא ובין לאביי. אך **רַב טַבְיוֹמִי מַתְנֵי** – שנה את מחלוקת אביי ורבא **הָכִי, שבמה שנאמר בְּסֵיפָא** של הברייתא שהמקיים את נדרו ואינו נשאל לחכם חמור במקריב בחוץ, בין לאביי ובין לרבא **לֹא פַּתְחִינָן** –לא פותחים לנודר, שהיא עבירה חמורה חוששים שישקר ואינו מתחרט באמת, **וּבְרֵישָׁא** של הברייתא שהנודר חמור כבונה במה, בזה נחלקו, **אַבָּיֵי אָמַר, פַּתְחִינָן** – פותחים לנודר בזה, שאין זו עבירה חמורה כל כך, **וְרָבָא אָמַר, לֹא פַּתְחִינָן** – לא פותחים בזה לנודר, שגם בזה חוששים שיתבייש לומר שאינו חושש לעבירה זו שכאילו בנה במה, ויאמר שמתחרט אף שבאמת אינו מתחרט. ומסיימת הגמרא, **וְהִלְכְתָּא** – ההלכה היא, **שלא פַּתְחִינָן** – אין פותחים לנודר **לֹא בְּרֵישָׁא** שהנודר כאילו בנה במה, **וְלֹא בְּסֵיפָא** שהמקיים את הנדר כאילו הקריב עליה קרבן.

הגמרא מביאה פתח נוסף שאין פותחים בו:

וְלֹא פַּתְחִינָן בְּהָא נַמִּי דִּשְׁמוּאֵל – וכן לא פותחים גם במה שאמר שמואל, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל** הנודר **אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַיְּמוֹ** לנדר **נִקְרָא רָשָׁע,** ולא שואלים את הנודר אם היית יודע דבר זה, שאף על פי שאתה מקיים את הנדר אתה נקרא רשע, האם היית נודר, כיון שגם בזה חוששים שמפני שהוא מתבייש לומר שלא איכפת לו להיקרא רשע, ישקר ויאמר שהוא מתחרט, אף שבאמת אינו מתחרט.

מבארת הגמרא מנין שהמקיים נדרו נקרא רשע:

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מַאי קְרָא – מהו הפסוק שממנו לומדים שאף המקיים נדרו נקרא רשע, שכתוב (דברים כג כג) 'וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא', וכיון שמבואר בפסוק שמי שחדל לנדור אין בו חטא, משמע שמי שאינו חדל מלנדור, יש בו חטא. ולאחר שלמדנו שבנודר יש חטא, ובפסוק זה כתוב לגבי נדר לשון 'חדלה', **וְיָלִיף חֲדָלָה חֲדָלָה** – לומדים בגזירה שוה 'חדלה חדלה' שהנודר נקרא גם רשע. והגזירה שוה היא, **כְּתִיב הָכָא** – כתוב בפסוק זה 'וכי תֶחְדַּל לִנְדֹּר', **וּכְתִיב הָתָם** – וכתוב (איוב ג יז) 'שָׁם רְשָׁעִים חָדְלוּ רֹגֶז', וכמו שבאיוב לשון 'חדלה' מתפרש על רשעים, אף כאן לשון 'חדלה' שכתוב לגבי נדר מתפרש על רשעים, ומי שאינו חדל לנדור שיש בו חטא, רשע הוא.

הגמרא מביאה ראיה ממשנה שהמקיים נדרו נקרא רשע:

אָמַר רַב יוֹסֵף, יש להביא ראיה שהמקיים נדרו נקרא רשע, **שאַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא** – גם אנו שנינו במשנה (לעיל ט.) הנודר **כְּנִדְרֵי כְּשֵׁרִים, לֹא אָמַר כְּלוּם**, כיון שהכשרים אינם נודרים, אבל אם נדר ואמר **כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים, נָדַר** – חל נדרו **כְּנָזִיר וּבְקָרְבָּן וּבִשְׁבוּעָה**, כיון שדרך הרשעים לנדור בכל אלו. ומשנה זו נשנית בדיני ידות נדרים, שאם היה נזיר עובר לפניו ואמר 'כנדרי רשעים הריני' הרי הוא נזיר, כי דומה הדבר למי שהיה נזיר עובר לפניו ואמר 'הריני כמוהו'. וכן לגבי קרבן, אם היתה בהמה מונחת לפניו ואמר 'כנדרי רשעים עלי' חייב להביא בהמה זו לקרבן. ואם היה כבר לחם מונח לפניו ואמר 'כנדרי רשעים הימנו שלא אוכל', הרי הוא כנשבע שלא יאכל כבר זה. וחל הנדר והנזירות והשבועה, כיון שכן דרך הרשעים להשבע ולנדור ולקבל נזירות. אבל אם אמר 'כנדרי כשרים הריני', או 'כנדרי כשרים עלי', או 'כנדרי כשרים הימנו שלא אוכל', לא חלה נזירות ולא נדר ולא שבועה, כיון שאין דרך הכשרים לנדור, ולכן אין בדבריו התחלה של לשון נדר ואין זה ידות נדרים.

הגמרא מביאה מימרות בגנות הכעס:

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הַכּוֹעֵס כָּל מִינֵי גֵיהִנֹּם שׁוֹלְטִין בּוֹ, לפי שהכעס מביאו לכפור בעיקר, ואז יענש בכל מיני עונשים שבגיהנום. **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת יא י) 'וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ [ועל ידי זה]

המשך בעמוד נא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

אילו לא חמאת בה אימה. אילולי שראתה בה אימה. **מילין דעזיבה.** דברים שיפין להניחן, כלומר, דבר זימה. **בכדי לא אדרת.** בחנם לא היתה מדירתה, ומלעיזין עליה. מי היית מדירה. הכא ליכא למשמע אי פותחין אי לא. **שמבקרין מעשיך.** בב"ד של מעלה, בשביל שנדרת. **מאי קראה.** שמפני נדרים חוקרין מעשיו של אדם. **ואחר נדרים לבקר.** שאם נודר מבקרין מעשיו. **ולא פתחינן.** לשון אדם בהאי "אחר נדרים לבקר", משום דהוי איום גדול, שאפי' אין דעתו להפר, יאמר עכשיו שרצונו להפר. ולא בהני תרתי אחרנייתא נמי, משום דהוי איום גדול, ואומר שדעתו להפר, ואינו כן. **כל הבוטה.** כל הנודר, כמו "מבטא שפתיה" (במדבר ל). ולשון חכמים **מרפא.** שמתירין לו. **כאילו בנה במה.** לעבודת כוכבים. **בריש פתחינן.** בתחילת דבריו של ר' נתן דאמר: כאילו בנה במה – פתחינן ליה, דלא הוי עונשו יתירא כל אימת דלא עבד עלה קרבן, וליכא איום כל כך. אבל בסיפא "כאילו מקטיר עליה", מתחייב מיתה – היינו איום יתירא. **בסיפא.** דברי הכל לא פתחינן. **כי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא.** מכלל דאי נדר ועבד ליה – איכא חטא. **כנדרי רשעים.** אע"פ שנודרים ומקיימין – איקרו רשעים. **לב רגז.** היינו כעס, בשביל "לב רגז" יהיה "בליון עינים". **במיסקיה.** כשעלה לא"י. **איתלוו.** עשו לו לוייה. **בני חוזאי.** יהודים היו. **א"ל אין ופרע לו בית שחיטה.** ונתיירא לומר לו שלא עשה יפה, שמא יהרגנו. **כי אתא.** עולא לקמיה דרבי יוחנן. **אמר דלמא אחזיקי ידי עוברי עבירה.** שאמרתי לו "זיל ופרע בית שחיטה". **א"ל יפה עשית.** שכך אמרת לו, שנפשך הצלת באותו דיבור. **תמה ר' יוחנן.** על דהוה ליה לההוא בר חוזאה כעס כל כך שהרג לחבירו, הואיל דהוה בארץ ישראל.

לא

תוספות

דפתחין פנקסך וממשמשין בעובדך. שמתוך שהוא נודר נראה שהוא מחזיק עצמו כחסיד שלא יכשל בנדרו, ומתוך כך מן השמים פותחים פנקס זכיותיו וממשמשין במעשיו. **אמר** רבי אבא מאי קרא. כלומר, דהכי הוא כדאמר ליה רבי ינאי. **ואחר** נדרים לבקר. אחר שנדר אדם – מבקרין מעשיו. **ולא** פתחין בהדין אחרנייתא דאמר רבה בר בר חנה. אין פותחין בזאת האחרת שאמר רבה בר בר חנה, לפי שמתוך שאומר לו שחטא כל כך שראוי לדקרו בחרב – יש לחוש שאומר שמתחרט אע"פ שאין מתחרט. **הנודר** כאילו בנה במה. בשעת איסור הבמות. ונראה בעיני דלהכי מדמינן לה לבונה במה, משום דסליק אדעתיה דנודר דמצוה קא עביד, דרחמנא אסריה במילי דאיסורא ואיהו נמי אסר אנפשיה. וקאמר דטעי, דאדרבה, לבונה במה דמי. דנהי דרחמנא אזהריה לאקרובי קרבנות בפנים – אזהריה דלא לוסיף עלה לבנות במה ולהקריב בחוץ. ה"ג, נהי דרחמנא אסר עליה דברים האסורים, כי מוסיף איהו אמאי דאסר רחמנא – פשע, בענין שאמרו בירושלמי בפרק "פותחין": לא דייך במה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים. ושייך ביה נמי האי לישנא משום דנודר מתפיס בקרבן, וכיון שאין קרבנו רצוי – נמצא כבונה במה ומקריב בחוץ. **והמקיימו.** כלומר, שאינו נשאל עליו – כאילו הקריב על אותה במה קרבן, וחייב משום שחוטי חוץ. **בריש** פתחינן. בריש דברייתא דרבי נתן, דהנודר כאילו בנה במה – פתחינן, שלפי שאין העבירה גדולה כל כך, אם אינו מתחרט בלבו – לא יתבייש מלומר האמת. **בסיפא.** של אותה ברייתא, דהיינו: המקיימו כאילו הקריב עליה קרבן. **רבא** אמר לא פתחינן. דאיכא למיחש שמא מתוך חומר העבירה אע"פ שאינו מתחרט, מתוך שהוא מתבייש – ישקר לומר שהוא מתחרט. **ויליף** חדלה חדלה. דהכא ה"ק: וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא, הא אם לא תחדל – יהיה בך חטא. **כנדרי** רשעים נדר בנזיר בקרבן ובשבועה. אלמא נודר "רשע" מקרי. **כל** אדם הכועס כל מיני גיהנם שולטים בו. לפי שהכעס מביאו לכפור בעיקר, כדאמרינן בפרק "רבי אליעזר דאורג" (נמ קס:) דמשבר כליו בחמתו יהיה בעניך כנברי. **ופרע** ליה בית השחיטה. שימות מהר. **נפשך** הצלת. שאלמלא כן היה הורגך. **קא** תמה רבי יוחנן ונתן לך שם לב רגז בבבל כתיב. והיאך גבר כעסו של אותו בן מחוזא כל כך להרוג את חבירו? **ההוא** שעתא לא עברינן ירדנא. ועבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר ולמקצת קדושות. **בגובה** אפו. בתגבורת כעסו. **אין** אלהים כל מזמותיו. ששכינה אינה חשובה כנגדו. **שנאמר** כי כעס בחיק כסילים ינוח. אלמא דכועס הוי כסיל. **וכסיל** יפרוש אולת. אלמא מוסיף טפשות. **לא** נתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע. שעיקרן של שאר נביאים לא היה אלא להוכיח ישראל על עבירות שבידם, ואלמלא (לא) חטאו לא הוצרכו לתוכחה. **מפני** שערכה של ארץ ישראל היא. שבספר יהושע מפורשות עיירות שבארץ ישראל והנחלות אשר נחלו, ולפיכך אפילו לא חטאו היו צריכין ספר יהושע. **שנאמר** כי ברוב חכמה רב כעס. ברוב דברי חכמות הנביאים יש סימן לרוב כעס שהכעיסו ישראל להקדוש ברוך הוא.

אמר

"אילו לא חמאת בה אימה מילין דעזיבה - בכדי לא אדרתה" מי אדרתה? אמרה ליה: "לא", ושריה. בר ברתיה דר' ינאי סבא אתא לקמיה דר' ינאי סבא, אמר ליה: אילו הוה ידעת דפתחין פינקסך וממשמשין בעובדך מי נדרת? אמר ליה: לא, ושריה. אמר ר' אבא: מאי קראה - "ואחר נדרים לבקר". ואע"ג דפתח ר' ינאי ליה - אגן לא פתחינן ליה בהא. ולא פתחינן בהדא אחרנייתא, דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: מאי פתח ליה רבן גמליאל לההוא סבא - "יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא" - כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב, אלא לשון חכמים מרפא. ולא פתחינן בהדא אחרנייתא, דתניא, ר' נתן אומר: הנודר - כאילו בנה במה, והמקיימו - כאילו מקריב עליו קרבן. ברישא - פתחינן. בסיפא, אביי אמר: פתחינן, רבא אמר: לא פתחינן. רב כהנא מתני לה להא שמעתא בהדין ליישנא. רב טביומי מתני הכי: בסיפא לא פתחינן. ברישא, אביי אמר: פתחינן, רבא אמר: לא פתחינן. והלכתא: לא פתחינן לא ברישא ולא בסיפא. ולא פתחינן בהא נמי דשמואל. דאמר שמואל: אף על פי שמקיימו - נקרא רשע. אמר רבי אבהו: מאי קרא - "וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא", ויליף "חדלה" "חדלה", כתיב הכא "כי תחדל לנדר" וכתיב התם "שם רשעים חדלו רגז". אמר רב יוסף: אף אנן נמי תנינא: "כנדרי כשרים" - לא אמר כלום, "כנדרי רשעים" - נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל הכועס - כל מיני גיהנם שולטין בו, שנאמר "והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך", ואין "רעה" אלא גיהנם, שנאמר "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה". ולא עוד אלא שהתחתונות שולטות בו, שנאמר "ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש", איזהו דבר שמכלה את העינים ומדאיב את הנפש - הוי אומר אלו התחתונות. עולא במיסקיה לארעא דישראל איתלוו ליה תרין בני חוזאי בהדיה, קם חד שחטיה לחברייה, אמר ליה לעולא: יאות עבדי? אמר ליה: אין, ופרע ליה בית השחיטה. כי אתא לקמיה דר' יוחנן, א"ל דלמא חס ושלום אחזיקי ידי עוברי עבירה? א"ל נפשך הצלת. קא תמה רבי יוחנן: מכדי כתיב "ונתן ה' לך שם לב רגז" בבבל כתיב! א"ל ההוא שעתא

לא

לעשות מ"שקר" העולם – "קרש", ובצירוף כל ה"קרשים" – לבנות "משכן" שבו יהיה העניין ד"ושכנתי בתוכם".

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

תקוותי חזקה שיש לו קביעות עתים בלימוד תורת החסידות ורק לפעמים בא לידי קושיות וכו'.

ממכתב ח' כסלו, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אמר ר' אסי אין נזקקין לאלהי ישראל. הייתי סבור לומר דאע"ג דאסיקנא לקמן (קף כח.) דב"ש וב"ה פליגי אם יש שאלה בשבועה או לא, וקיימא לן כב"ה דאמרי יש שאלה – ר' אסי ה"ק: נהי דיש שאלה, מיהו לכתחלה אין נזקקין אלא ב"קונם אשתי נהנית" משום שלום ביתו. ואינו נוח לי, דב"ש ודאי מדרבנן בעלמא קאמרי, דהא "לא יחל דברו" דמיניה דרשינן: אבל אחרים מוחלין לו – (לאו) א"ה שבע שבועה" נמי קאי. וב"ה אמרי דאפי' מדרבנן, וא"כ קם ליה ר' אסי כבית שמאי! אלא ר' אסי לית ליה ההיא אוקימתא דלקמן דביש שאלה פליגי. א"נ, ס"ל דלב"ש אין שאלה מדרבנן, דאפילו התירוהו אינו מותר. ולב"ה יש שאלה, ואם התירוהו – מותר, מיהו לכתחלה אין נזקקין. זה נ"ל. **חוץ** מקונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ושהכתה את בני ונודע שלא הכתו ונודע שלא גנבה. כך היא הגרסא ברוב הנסחאות. ואיכא מאן דאמר דטעותא היא, דאי נודע שלא הכתו ושלא גנבה – היכי קאמר חוץ מ"קונם אשתי"? והא נדרי שגגות הוא, ואסיקנא לעיל דאינו צריך שאלה לחכם, ואמרינן לקמן: כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות! אבל הרשב"א ז"ל כתב דאפשר דגרסי' ליה, וכי תנן במתני' דכי האי גוונא אינו צריך שאלה – ה"מ באומר שאם לא מפני כן לא היה מדירה, אבל במעמיד דבריו ואמר: אעפ"כ בדעתו היה שלא תהנה ממנו – צריך שאלה. והכא במעמיד מיירי. ולפי פירושו ז"ל דכי קאמר חוץ מקונם אשתי – משום דאיכא תרתי קאמר; שלום ביתו, ועוד דהוו כעין נדרי שגגות. אבל הוא ז"ל אומר אפי' נמצא שגנבה – נשאל ומתירים לו משום שלום ביתו. וכי נקט נמצא שלא גנבה – לישנא דמתני' (לקמן כה:) נקט, ולאו דוקא. ואינו נוח לי. **אי** נדרת במוהי לא מודקיקנא לך. ד"מוהי" כנוי לשבועה, כדאיתא בפרקין קמא. וס"ל לר' אסי דלכתחלה אין נזקקין לשבועה. **באלהי** ישראל מודקיקנא לך. בתמיה. ואיכא דגרסי: אי נדרת ב"מוהי" מודקיקנא לך. כלומר, דס"ל דלשבועה גרידא נזקקין, אבל כיון שהזכיר השם – חמיר טפי, ואין נזקקין. רב יוסף [ואמאי] אמר מרי כולא. דהוה ס"ד דרב יוסף אשבע עליה דרב כהנא דלא ליכול. **ה"ק** [לא] מרי כולא קאמרת. בתמיה. **לא** טעימת. דאין נזקקין. **אמר** רבא אמר רב נחמן הלכתא פותחין בחרטה ונזקקין לאלהי ישראל. פירוש: פותחין בחרטה – בין בנדר בין בשבועה, ונזקקין נמי לכתחלה לאלהי ישראל – ולא שנא נקט חפצא בידיה, או לא נקיט חפצא. ואפילו כי נקיט חפצא – נזקקין, דלא חמיר נקט חפצא אלא לענין שבועת הדיינין לאיומי עליה, אבל עיקר שבועה בשם או בבני הוא. ואע"ג דאמר גאון: מאן דאשתבע בספר תורה או בעשרת הדברות – אין לו הפרה עולמית – ליתא למילתא כלל. הדין הוא דינא דגמרא דאפילו לשבועות נזקקים, ופותחים בחרטה, ואין צריך לומר לנדרים. אבל רבינו האי גאון ז"ל החמיר בנדרים שלא לפתוח בחרטה, ואמר: דאנן השתא, אי עבדינן – קרוב לדרב אסי עבדינן, דאמר: אין חכם מתיר אלא כעין ארבעה נדרים. כלומר, בפתח. אבל בחרטה לא. והחמיר עוד בשבועות, ואמר דלא מודקקינן בהו כלל, אלא כד מתרמיא מילתא דאית בה תקנתא או מצוה, כגון עשיית שלום בין איש לאשתו, וכגון שלמא דצבורא דכנישתא וכדומין – לאלו מודקקינן במילי דמוכחן וברירין קרוב לדרב אסי. אבל פתח כי ההוא דאתא לקמיה דרב, וכדר"ש ב"ר, וכר' ישמעאל בר' יוסי, וכדביתהו דאביי, וכי ההוא דאתא לקמיה דר"א וכיוצא בה – לא עבדינן. אבל הרב הנשיא אל ברגלוני ז"ל כתב בשם מר יהודאי גאון ז"ל שהחמיר עוד בנדרים והשוה אותן לשבועות, שלא להתיר אותם אפי' בפתח, אלא לדבר מצוה, שמתירין אותם בפתח ולא בחרטה. וכתב עוד דדוקא בהתרת חכם החמירו, אבל בהפרת בעל – לא החמירו, דבעל מיפר ביום שמעו בין בנדר בין בשבועה. עד כאן דברי הרב הנשיא ז"ל. **נדרת** אדעתא דהכי. האי דלא פתח ליה בחרטה, אע"פ דרב נחמן גופיה פסיק הלכתא דפותחים בחרטה – לפי שרב נחמן היה מכיר בדרב ספרא דלא אתא לקמיה אלא כדי שימצא לו פתח, שהיה מחמיר על עצמו שלא להיות ניתר בחרטה. וי"מ: שאותו נדר היה כעין דבר מצוה, כגון שנדר להתענות זמן ידוע והתענה מקצת אותו זמן, ואילו

לא עברינן ירדנא. עדיין לא עברנו את הירדן כשאירע אותו מעשה, ולא הוינן בתחום א"י. **כנובה אפו.** שיש לו חרון. **אין אלהים כל מזמותיו.** במחשבותיו, אין שכינה חשובה בנגדו. **יפרוש אולת.** שמשתטה. **רב פשע.** שפשעיו מרובים. **מפני שערכה של ארץ ישראל הוא.** שכתוב בו ערך, חלק, של כל שבט ושבט, ולא סגיא בלאו הכי. ולפי שבעטו וחזטאו נוסף להם רוב חכמה, שאר הספרים, להטריחן יותר. **אין נזקקין.** להתיר לו נדרו, לפי שנדר חמור הוא. **חוץ מקונם אשתי נהנית לי.** שאפילו נדר "באלהי ישראל שאין אשתי נהנית לי" – נזקקין להתיר לו. לפי שאמרה תורה: שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים בידים לעשות שלום בין איש לאשתו – לא כ"ש האי נדר, אי נדר ב"אלהי ישראל" שהוא לשון נדר. **לא מרי כולא.** שהוא נשבע: באדון העולם לא אוכל. א"ל רב יוסף: לא מרי כולא לא טעימת ליה. הכי קאמר רב יוסף: לא מרי כולא קאמרת? בודאי לא טעימת ליה, שאסור להתיר לך. דהיינו כמי שנשבע באלהי ישראל.

חסר הנה והעתקתיו מפירוש רבינו גרשום

הניחא לרב כהנא. לפי שהיה מסרב בו רב יוסף נדר הכי, אלא רב יוסף, אמאי קאמר נמי "לא מרי כולא"? [ה"ק **לא מרי כולא קאמרת**]. בתמיה קא"ל רב יוסף, כדאמרן. **איקפד רב נחמן.** שלא היה יכול לומר לו דבר שהוא פתח לחרטה. **אמר ליה זיל לקילעך.** לביתך, הואיל ואיני יודע לפתוח לך. כל **שהיא תפארת** לעושיה **ותפארת** לו מן **האדם.** שיהא דבר מקובל נמי בעיני הבריות הוי תפארת לעושיה. והואיל דאיקפד רב נחמן, שאין מתקבל עליו, שנדרו חמור ב"כ שאינו יכול למצוא לו פתח – אדעתא דהכי והכי לא נדרי.

והוו

לָא עָבְרִינַן יַרְדְּנָא. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: כָּל הַכּוֹעֵס - אפי' שְׁכִינָה אֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל מְזִמּוֹתָיו". ר' יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי אָמַר: מְשַׁכֵּחַ תַּלְמוּדוֹ וּמוֹסִיף טִיפְּשׁוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי כַעַס בְּחֵיק כְּסִילִים יָנוּחַ" וּכְתִיב "וּכְסִיל יִפְרֹשׂ אִוֶּלֶת". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּיָדוּעַ שֶׁעָוֹנוֹתָיו מְרוּבִּין מִזְּכִיּוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַעַל חֵמָה רַב פָּשַׁע". אָמַר רַב אַדָּא בְּרַבִּי חֲנִינָא: אִלְמָלֵא (לא) חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל לֹא נִיתַּן לָהֶם אֶלָּא חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה וְסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ בִּלְבַד, שֶׁעֲרֻכָּה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא. מַאי טַעְמָא - "כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב כָּעַס". אָמַר ר' אַסִי: אֵין נִזְקָקִין לֶ"אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" חוּץ מִ"קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי שֶׁגָּנְבָה אֶת כִּיסִי וְשֶׁהִכְּתָה אֶת בְּנִי" וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָּנְבָה וְשֶׁלֹּא הִכְּתוֹ. הֲהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַסִי, אֲמַר לָהּ: בְּמַאי נְדַרְתְּ? בֶּ"אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". אֲמַר לָהּ: אִי נְדַרְתְּ בְּ"מוֹהִי" שֶׁהִיא כִּינּוּי בְּעָלְמָא - מִזְּדַקִּיקְנָא לָךְ, הָשְׁתָּא דְּלָא נְדַרְתְּ בְּ"מוֹהִי" אֶלָּא בֶּ"אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" לָא מְזַדְּקִיקְנָא לָךְ. רַב כָּהֲנָא אִיקְלַע לְבֵי רַב יוֹסֵף, אֲמַר לֵיהּ: לִטְעוֹם מָר מִידֵּי! אֲמַר לֵיהּ: לָא מָרֵי כּוּלָּא, לָא טָעֵימְנָא לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: לָא מָרֵי כּוּלָּא לָא טְעֵימַת לֵיהּ. הָנִיחָא לְרַב כָּהֲנָא דַּאֲמַר "לָא מָרֵי כּוּלָּא", אֶלָּא לְרַב יוֹסֵף אַמַּאי אֲמַר "לָא מָרֵי כּוּלָּא"? הָכִי הוּא דְּקָאָמַר לֵיהּ: "לָא מָרֵי כּוּלָּא" הוּא דְּקָאָמַרְתְּ - הִלְכָּךְ לָא טְעֵימַת לֵיהּ. אֲמַר רָבָא א"ר נַחְמָן: הִלְכְתָא, פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה, וְנִזְקָקִין לֶ"אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". מִשְׁתַּבַּח לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן בְּרַב סְחוֹרָה דְּאָדָם גְּדוֹל הוּא. אָמַר לוֹ: כְּשֶׁיָּבֹא לְיָדֶךָ - הַבִּיאֵהוּ לְיָדִי. הָוָה לֵיהּ נְדָרָא לְמִישְׁרָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן. אֲמַר לֵיהּ: נְדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? א"ל: אִין. אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? אִין. כַּמָּה זִימְנִין, אִיקְפַּד רַב נַחְמָן. א"ל: זִיל לְקִילְעָךְ. נְפַק רַב סְחוֹרָה וּפְתַח פִּיתְחָא לְנַפְשֵׁיהּ: רַבִּי אוֹמֵר: אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם - כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם. וְהָשְׁתָּא דְּאִיקְפַּד ר"נ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי - לָא נָדְרִי. וּשְׁרָא לְנַפְשֵׁיהּ. ר"ש בְּרַבִּי הָוָה לֵיהּ נְדָרָא לְמִישְׁרָא, אֲתָא לְקַמַּיְיהוּ דְּרַבָּנַן. אָמְרִי לֵיהּ: נְדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? אֲמַר: אִין. אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? אִין. כַּמָּה זִימְנִין,

והוו

יש להשתדל שישתמשו בציורים של בעלי-חיים טהורים דווקא.

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֹא עֲבָרִינָן יַרְדְּנָא – עדיין לא עברנו את הירדן, ועבר הירדן המזרחי לא נתקדש להבאת העומר, ולעוד מקצת קדושות, וכיון שאין שם קדושה כמו בארץ ישראל, נתגבר שם כעסו עד כדי כך שהרג את חבירו.

הגמרא מביאה מימרות נוספות בגנות הכעס:

אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, כָּל הַכּוֹעֵס אֲפִילּוּ שְׁכִינָה אֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּנֶגְדּוֹ – אינו מתחשב כלל בהקדוש ברוך הוא בשעת כעסו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים י ד) 'רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ' – הרשע, כשכעסו גובר, אומר לעצמו **שִׁבֵּל יִדְרֹשׁ ה'** את מעשיו, **אֵין אֱלֹהִים כָּל מְזִמּוֹתָיו'** – כל מחשבותיו הם שאין אלקים בעולם שיפרע ממנו על מעשיו.

רַבִּי יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי אָמַר, הכועס **מְשַׁכֵּחַ** את **תַּלְמוּדוֹ וּמוֹסִיף טִיפְּשׁוּת,** ודבר זה נלמד ממה **שֶׁנֶּאֱמַר** (קהלת ז ט) 'כִּי כַעַס בְּחֵיק כְּסִילִים יָנוּחַ', הרי שהכועס הוא כסיל שאינו יודע את מה שלמד. **וּכְתִיב** בכסיל, (משלי יג טז) 'וּכְסִיל יִפְרֹשׂ אִוֶּלֶת' – שהכסיל פורש ומגלה בפני כולם את טפשותו, הרי שהכועס שהוא כסיל, מוסיף טפשות.

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, הכועס **בְּיָדוּעַ שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרוּבִּין מִזְּכִיּוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כט כב) 'וּבַעַל חֵימָה רַב פָּשַׁע', הרי שמי שכועס יש לו רוב פשעים.

אָמַר רַב אַדָּא בַּרְבִּי חֲנִינָא, אִלְמְלֵא (לא) – אילו לא **חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, לֹא** היה **נִיתַּן לָהֶם אֶלָּא חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרָה וְסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ בִּלְבָד,** אבל שאר ספרי הנביאים לא היו ניתנים להם, כי עיקרם הוא תוכחות על חטאי בני ישראל, ואילו לא חטאו לא הוצרכו לכך, אבל ספר יהושע היה ניתן להם אף אם לא היו חוטאים, מפני **שֶׁעֲרֻכָּה** של **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא** – שבו ערוכים ומסודרים הגבולות והנחלות.

שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מנין לנו שריבוי ספרי הנביאים הוא מחמת החטאים. ומשיבה, שנאמר (קהלת א יח) 'כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב **כָּעַס**' – בריבוי דברי חכמות הנביאים יש סימן לריבוי הכעס שהכעיסו בני ישראל את ה' בחטאיהם.

הגמרא חוזרת לדון בענין התרת נדרים:

אָמַר רַב אַסִּי, אֵין נִזְקָקִין לֶאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל – אין נזקקין לכתחילה להתיר שבועתו של הנשבע בשם, חוץ מאופן שנשבע ואמר **קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי, שֶׁגְּנַבְתָּ אֶת כִּיסִי וְשִׁכַּחְתָּה אֶת בְּנִי, וְנוֹדַע** אחר כך **שֶׁלֹּא גָּנַבְתָּ וְשֶׁלֹּא הִכַּתּוּ,** ובאופן זה מתירין אפילו שבועה בשם, משום שלום ביתו.

הגמרא מביאה מעשה שרב אסי פסק בו כהוראתו:

הַהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַסִּי – אשה אחת באה לפני רב אסי כדי שיתיר לה את שבועתה, **אָמַר לָהּ** – שאל אותה רב אסי, **בְּמַאי נָדְרַתְּ** – באיזה לשון נשבעת, השיבה לו האשה **בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהּ** רב אסי, **אִי נָדְרַתְּ בְּמוֹהִי שֶׁהִיא כִּינּוּי בְּעָלְמָא מְזַדְּקִיקְנָא לָךְ** – אילו היית נשבעת בלשון 'מוהי' שהוא כינוי של שבועה הייתי מזדקק לך להתיר את שבועתך, שהרי נזקקין להתיר שבועה בלא הזכרת השם, אבל **הַשְׁתָּא דְּלֹא נָדְרַתְּ בְּמוֹהִי אֶלָּא בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** – עכשיו, מכיון שלא נדרת בלשון 'מוהי' אלא הזכרת שם שמים בשבועתך, **לֹא מְזַדְּקִיקְנָא לָךְ** – לא אזדקק להתיר שבועתך, משום ששבועה בשם אין מתירין אותה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה:

רַב כַּהֲנָא אִיקְּלַע – הזדמן **לְבֵי** של **רַב יוֹסֵף, אָמַר לֵיהּ** רב יוסף לרב כהנא, **לִטְעוֹם מַר מִידִּי** – יאכל מר דבר מה, **אָמַר לֵיהּ** רב כהנא **לֹא** אטעם, והוסיף ונשבע **מָרֵי כּוּלָּא לֹא טָעִימְנָא לֵיהּ** – באדון הכל אני נשבע שלא אטעם לו, **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף לרב כהנא, **לֹא מָרֵי כּוּלָּא לֹא טָעֵימַתְּ לֵיהּ** – באדון הכל שלא תטעם לו. והבינה הגמרא שאף רב יוסף נשבע שרב כהנא לא יאכל אצלו, ולכן מקשה הגמרא, **הָנִיחָא לְרַב כַּהֲנָא דְּאָמַר לֹא מָרֵי כּוּלָּא** – מובן הדבר שרב כהנא נשבע שלא יאכל, כי רצה שלא יפציר בו רב יוסף וישכנעו לאכול עמו, אלא **לְרַב יוֹסֵף אַמַּאי אָמַר לֹא מָרֵי כּוּלָּא** – אלא רב יוסף לשם מה היה צריך להישבע שרב כהנא לא יאכל עמו. מתרצת הגמרא, אין הביאור שרב יוסף נשבע שרב כהנא לא יאכל אצלו, אלא **הָכִי הוּא דְּקָאָמַר לֵיהּ** – כך אמר לו רב יוסף לרב כהנא, **לֹא מָרֵי כּוּלָּא הוּא דְּקָאָמַרְתְּ** – וכי לא נשבעת בהזכרת השם [–אדון הכל], **הִלְכָּךְ** – כיון שהזכרת את השם בשבועתך **לֹא טָעִימַתְּ לֵיהּ** –יהיה אסור לך לטעום, ואי אפשר להתיר את שבועתך, והרי זה כדברי רב אסי שאין נזקקין להתיר שבועה בשם.

הגמרא מביאה פסק הלכה בהיתר נדרים ושבועות:

אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, הִלְכְתָא – ההלכה היא **שְׁפוּתְחִין בַּחֲרָטָה** – פותחין להתיר נדרים ושבועות בחרטה, ואין צריך להתיר דווקא על ידי פתח. והלכה נוספת, **וְנִזְקָקִין לֶאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** – ונזקקין לכתחילה להתיר אפילו שבועה בשם, שלא כרב אסי שאוסר זאת.

הגמרא מביאה מעשה שיש ללמוד ממנו פתח להתיר נדרים:

מִשְּׁתַבַּח לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן בְּרַב סְחוֹרָה – רבא שיבח לפני רב נחמן את רב סחורה **דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא, אָמַר לוֹ** רב נחמן לרבא, **כְּשֶׁיָּבֹא** רב סחורה **לְיָדְךָ** – אליך **הַבִּיאֵהוּ לְיָדִי** – אלי, **הָוָה לֵיהּ** – היה לו לרב סחורה **נְדָרָא לְמִישְׁרָא** – נדר שרצה להתירו, **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – בא לפני רב נחמן, כדי שיתיר לו את הנדר, ורב נחמן חיפש פתח להתיר לו הנדר, **אָמַר לֵיהּ נָדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי** – שאל אותו רב נחמן האם נדרת על דעת שיהיה כך וכך, **אָמַר לֵיהּ** – השיב לו רב סחורה **אִין** – כן, ושוב שאלו רב נחמן **אַדַּעְתָּא דְּהָכִי** – האם נדרת גם על דעת דבר אחר, אמר ליה רב סחורה **אִין** – כן, וכך היה **כַּמָּה זִימְנִין** – כמה פעמים, שניסה רב נחמן להתיר נדרו בכמה סוגי פתח, ולא מצא פתח להתיר נדרו, **אִיקְּפַד רַב נַחְמָן** – הקפיד רב נחמן על רב סחורה שנדר נדר כל כך חזק גם על דעת כל הצדדים שהעלה בפניו, **אָמַר לֵיהּ** לרב סחורה **זִיל לְקִילְעָךְ** – לך לכניסת ביתך, **נָפַק רַב סְחוֹרָה וּפָתַח פִּיתְחָא לְנַפְשֵׁיהּ** – יצא רב סחורה מאת רב נחמן ומצא בעצמו פתח, שהרי שנינו (אבות פ"ב מ"א), 'רַבִּי אוֹמֵר **אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר** [–שיברור] **לוֹ הָאָדָם כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ**' – דרך שהיא מצד עצמה משובחת והיא תפארת ושבח לאדם ההולך בדרך זו, **וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם**' – שהכל משבחים אותו כשהוא הולך בדרך זו. וממשנה זו מצא רב סחורה פתח לנדרו, שבשעה שנדר לא ידע שרב נחמן יקפיד על נדרו, **וְהַשְׁתָּא דְּאִיקְּפַד רַב נַחְמָן אַדַּעְתָּא דְּהָכִי לֹא נָדְרִי** –ועכשיו שראיתי שרב נחמן מקפיד עלי שנדרתי אם כן אין זו דרך ישרה, ועל דעת כן לא נדרתי, **וְשָׁרָא לְנַפְשֵׁיהּ** – ועל סמך פתח זה התיר את נדרו על ידי חכם.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בנדר שהיה בו פתח להתירו:

רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי הָוָה לֵיהּ נְדָרָא לְמִישְׁרָא – היה לו נדר שרצה להתירו, **אָתָא לְקַמֵּיהוּ דְּרַבָּנָן** – בא לפני חכמים כדי שיתירו לו את נדרו, **אָמְרֵי לֵיהּ** – שאלו אותו החכמים, **נָדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי** – האם נדרת על דעת שיהיה כך וכך, **אָמַר** – השיב להם רבי שמעון ברבי, **אִין** – כן, וניסו החכמים למצוא לו פתח אחר, ושאלוהו האם נדרת גם **אַדַּעְתָּא דְּהָכִי** – על דעת שיהיה דבר אחר, השיב להם **אִין** – כן, וכך היה **כַּמָּה זִימְנִין** – כמה פעמים, שניסו החכמים למצוא לו פתח שאם היה יודעו לא היה נודר, ולא מצאו פתח להתיר נדרו, שבכל האופנים אמר להם רבי שמעון ברבי שהוא היה נודר גם על דעת שיקרהו כך,

---

כל זמן שהוא עדיין מציאות לעצמו – אזי ייתכן מצב ש"דרך איש ישר בעיניו", למרות שבעיני אחרים, ובעיקר – בעיני ה"שולחן ערוך", אין זה "ישר" כל כך.

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַהֲווּ מִצְטַעֲרֵי רַבָּנַן מִשִּׁימְשָׁא לְטוּלָא וּמִטּוּלָא לְשִׁימְשָׁא – ונצטערו חכמים והלכו הלוך ושוב מהשמש לצל ומהצל לשמש מרוב הצער על שאינם מוצאים לו פתח, (לִישָׁנָא אַחֲרִינָא, אַדַּעְתָּא דְּהָכִי אֵין כַּמָּה זִימְנִין וְהֲווּ מִצְטַעֲרֵי רַבָּנַן מִשִּׁימְשָׁא לְטוּלָא וּמִטּוּלָא לְשִׁימְשָׁא) אָמַר לֵיהּ – שאל בְּטְנִית בְּרֵיהּ –בנו דְּאַבָּא שָׁאוּל בֶּן בְּטְנִית את רבי שמעון ברבי, מִי נָדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דְּמִצַּעֲרֵי רַבָּנַן מִטּוּלָא לְשִׁימְשָׁא וּמִשִּׁימְשָׁא לְטוּלָא –האם נדרת על דעת שיצטערו החכמים וילכו מהצל לשמש ומהשמש לצל מרוב צער שאינם מוצאים פתח עבורך, אָמַר –השיב לו רבי שמעון ברבי, לָא – על דעת שיהיה כך לא נדרתי, וְשַׁרְיוּהִי – והתירו לו נדרו על סמך פתח זה. הגמרא מביאה מעשה הדומה למקרה הקודם:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר רַבִּי יוֹסֵי הֲוָה לֵיהּ נִדְרָא לְמִישְׁרָא – לרבי ישמעאל בנו של רבי יוסי היה נדר שרצה להתירו, אָתָא לְקַמַּיְיהוּ דְּרַבָּנַן – בא לפני חכמים כדי שיתירו לו נדרו, אָמְרוּ לֵיהּ –שאלו החכמים את רבי ישמעאל בר רבי יוסי, נָדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי – האם נדרת גם על דעת שיהיה כך וכך, אָמַר לְהוּ – השיב להם, אֵין – כן, ושאלוהו עוד פעם נָדַרְתָּא אַדַּעְתָּא דְּהָכִי – האם נדרת על דעת דבר אחר, אָמַר לְהוּ – והשיב להם, אֵין – כן, וכך היה כַּמָּה זִימְנִין – כמה פעמים שהציעו בפניו פתחים שונים ודחה אותם, שעל כל האופנים אמר שהיה נודר גם על דעת שיקרהו כך, כֵּיוָן דַּחֲזָא הַהוּא קַצָּרָא דְּמִצְטַעֲרֵי רַבָּנַן – כיון שראה כובס אחד שחכמים מצטערים על שאינם מוצאים לו פתח להתיר נדרו, מַחְיֵיהּ בְּאוּכְלָא דְּקַצָּרֵי – הכה את רבי ישמעאל בכלי נחושת של כובסים, אָמַר רבי ישמעאל אַדַּעְתָּא דְּמָחֵי לִי קַצָּרָא לָא נָדְרִי – על דעת שיארע כך שהכובס יכה אותי לא נדרתי, וְשַׁרְיוּהִי לְנַפְשֵׁיהּ – והתירו לו חכמים את נדרו על סמך פתח זה שהוא מצא לעצמו, שאם היה מעלה בדעתו שהכובס יכה אותו לא היה נודר.

הגמרא מקשה על הפתח שמצא רבי ישמעאל:

אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרַבִינָא, הַאי – פתח זה נוֹלָד הוּא – דבר שנולד ונתחדש אחרי שנדר, דְּרִבִי ישמעאל לָא מַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ דְּמָחֵי לֵיהּ קַצָּרָא – לא היה יכול להעלות בדעתו בשעה שנדר שהכובס יכה אותו, וְאם כך קשה שהרי תָּנֵינָא – שנינו (לקמן סד.) שחכמים אומרים שאֵין פּוֹתְחִין לוֹ כְּנוֹלָד – אין פותחים להתיר נדר בדבר שנולד ונתחדש רק אחרי שנדר, ואם כן איך התירו לרבי ישמעאל על סמך פתח זה שהוא דבר שאינו צפוי שהכובס יכה אותו.

מתרצת הגמרא, אָמַר לֵיהּ רבינא לרב אחא מדיפתי, הַאי – פתח זה לָאו נוֹלָד הוּא – אינו נחשב כנולד, כיון דִּשְׁכִיחֵי אַפִּיקוֹרֵי דְּמִצַּעֲרֵי רַבָּנַן – שמצויים אנשים פחותים ועמי הארץ שרגילים לצער את החכמים, וכיון שדבר מצוי הוא היה צריך רבי ישמעאל להעלות בדעתו שיתכן ויכו אותו על שציער את החכמים, וכיון שיכל להעלות זאת בדעתו, זהו פתח שיכול להתיר בו את נדרו ולומר שאם היה יודע שיכוהו לא היה נודר.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בנדר שהיה בו פתח להתירו:

דְּבִיתְהוּ דְּאַבָּיֵי הֲוָה לָהּ הַהִיא בְּרִתָּא – לאשתו של אביי היתה בת, מנישואין קודמים, הוּא – אביי אָמַר שישיאו אותה לְקַרְיַבָּאי – לאחד מקרובי משפחתו, וְהִיא – אשת אביי אָמְרָה שישיאו אותה לְקַרְיַבָּהּ – לאחד מקרובי משפחתה, אָמַר לָהּ אביי לאשתו תִּיתַּסְרָא הֲנָאתִי עָלָךְ אִי עָבְרַתְּ אַדַּעְתָּאי וּמִינְסַבְתְּ לָהּ לְקַרְיַבָּהּ – תיאסר עליך ההנאה ממני, אם תעברי על דעתי ותשיאי אותה לקרובי משפחתך, אָזְלַת וְעָבְרַתְּ עַל דַּעְתֵּיהּ וְאִינְסַבָּא לְקַרְיַבָּהּ – הלכה אשתו ועברה על דעתו והשיאה את בתה לקרוב משפחתה, ועל ידי זה חל הנדר ונאסרה בהנאתו. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף – בא אביי לפני רב יוסף כדי שיתיר את נדרו ותהיה אשתו מותרת להנות ממנו, אָמַר לֵיהּ – שאל רב יוסף את אביי, אִילּוּ הֲוָה יָדְעָתְּ דְּעָבְרַתְּ עַל דַּעְתָּךְ וּמִנְסְבָא לָהּ לְקַרְיַבָּהּ מִי אַדַּרְתָּהּ – אילו היית יודע שאשתך תעבור על דעתך ותשיא בתה לקרוב משפחתה, האם היית נודר ואוסר אותה בהנאתך, אָמַר – השיב לו אביי, לָא, וְשַׁרְיֵיהּ רַב יוֹסֵף – והתיר רב יוסף את הנדר בפתח זה.

הגמרא מקשה איך מועיל פתח כזה:

וּמִי שָׁרֵי כִּי הַאי גַּוְונָא – וכי מותר לפתוח בפתח כזה, שגוף הנדר סותר את הפתח, שהרי הוא לא חשש לפתח זה ועיקר הנדר היה שתיאסר אשתו בהנאתו אם תעבור על דעתו, ואיך אפשר לפתוח בזה שאם היה יודע שאכן היא תעבור על דעתו לא היה מדירה.

מתרצת הגמרא, אֵין – כן, מותר לפתוח בכזה פתח, וְהָתַנְיָא – וכן למדנו בברייתא, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהִדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלַּעֲלוֹת לְרֶגֶל – שאסר עליה את הנאתו אם תעלה לרגל, וְעָבְרָה עַל דַּעְתּוֹ וְעָלְתָה לְרֶגֶל, וּבָא אותו אדם לִפְנֵי רַבִּי יוֹסֵי כדי שיתיר את נדרו ותהא אשתו מותרת בהנאתו, אָמַר לוֹ – שאל אותו רבי יוסי, וְאִילּוּ הָיְיתָ יוֹדֵעַ שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת עַל דַּעְתְּךָ וְעוֹלָה לְרֶגֶל, כְּלוּם הִדַּרְתָּהּ – האם היית מדירה, אָמַר לוֹ – השיב לו הבעל, לָא, וְהִתִּירוּ רַבִּי יוֹסֵי, ומוכח מכאן שאפשר להתיר נדר גם בפתח כזה שגוף הנדר סותר אותו.

משנה

המשנה שלפנינו עוסקת בשני נושאים, א. באדם שהדיר את חבירו אם לא יבוא לאכול אצלו, האם חל הנדר. ב. בדין ביטול נדרים מראש, כלומר שמוסר מודעה שכל נדריו יהיו בטלים, איך וכיצד מועיל אמירה זו.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אַף הָרוֹצֶה לְהַדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ –שאוסר את כל נכסיו על חבירו אם לא יבוא לאכול עמו, ונודר כן כדי לזרז את חבירו שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, אם המדיר לא רוצה שיתקיים הנדר, יֹאמַר לוֹ כָּל נֶדֶר שֶׁאֲנִי עָתִיד לִידּוֹר הוּא בָּטֵל, ואמירה זו תועיל וּבִלְבַד שֶׁיָּהֵא זָכוּר בְּשָׁעַת הַנֶּדֶר – רק אם יזכור בשעה שנודר שקודם לכן ביטל את נדריו.

גמרא

שנינו במשנה שאדם הרוצה לזרז את חבירו שיבוא לאכול עמו, שידירו, וקודם שנודר יאמר שמבטל את נדרו, ועל ידי כך המוזמן יזדרז לבוא אליו כדי שלא יאסר בנכסי המזמין, ומצד שני הנדר לא יחול אם לא יבוא, כיון שביטל את נדרו.

מקשה הגמרא, וְכֵיוָן דְּאָמַר המזמין כָּל נֶדֶר שֶׁאֲנִי עָתִיד לִידּוֹר יֶהֱא בָּטֵל, ושומע המוזמן שהמזמין מבטל את כל נדריו, אם כן אין שום תועלת בנדרו זה, שכיון שנדרו בטל, לָא שָׁמַע וְלָא אָתֵי בַּהֲדֵיהּ – לא ישמע לו המוזמן ולא יבא עמו, ואין בכך זירוז למוזמן.

"ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלוקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", היינו, ששם ניכרת בעלותו של הקדוש-ברוך-הוא עוד יותר מאשר בכל העולם כולו.

משיחת ליל כ"ף מר-חשוון ה'תשד"מ

עבודת התפילה היא המביאה השגת המוח בהרגשת הלב, ושניהם יחד בעבודה בפועל המצוות ביראת שמים וקניין מידות טובות.

היום יום א חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואילו היה מתחרט על עיקר הנדר – יאבד שכר תעניותיו שהתענה אם היה תוהא על הראשונות, לפיכך לא היה מתחרט. **זיל** לקילעך. לכניסת ביתך, וכדאמרינן אקילעא דבי ריש גלותא. **פתח** פיתחה לנפשיה. לא שיתיר רב סחורה לעצמו, דהא קי"ל "לא יחל דברו" – הוא אינו מיחל, אלא שמצא פתח שהיה יכול להיות ניתר בו. כל שהיא תפארת לעושיה. שהיא מצד עצמה משובחת עד שהיא תפארת לאדם העושה אותה, ותפארת לו מן האדם – שהבל מקלסין אותו בה. והא רתח רב נחמן. כלומר, לא נדרתי על דעת שיבעוט רב נחמן, שלא תהא דרך ישרה שאבעיט אותו. וכי האי גוונא לא מיקרי נולד, דשכיח דלירתחת גברא רבה כרב נחמן על מי שנדר נדר חזק כל כך אדעתא דכל הני מילי. **על** דעתא דמצטערי רבנן. והאי לאו נולד הוא, דשכיח. **ומי** שרי הכי. כלומר, מי שרי לפתוח פתח שהנדר מוכיח הפך מאותו פתח? שהרי כל עיקר הנדר לא היה אלא שאם תעבור על דעתו תאסר בהנאתו. אין **והתניא** מעבור באחד. אלמא אפילו כי האי גוונא פתחינן. וא"ת: ומאי מתמהינן מעיקרא "ומי שרי הכי"? ומה בין זו לנדרי זרוזין דמתני"? אדרבה, היה לו לומר שהנדר מותר מאליו כהנך דמתניתין! י"ל: דלא דמי, דנדרי זרוזין דמתני' אין פיו ולבו שוין של מוכר, ולא של לוקח שוין, שלעולם לא היה דעתו של מוכר שלא יפחות מן הסלע, ולא דעתו של לוקח שלא יוסיף על שקל – ומש"ה שרו. אבל זה דעתו היה להדירה אם תעבור על תנאו ודעתו, וכי האי גוונא לאו נדרי זרוזין מיקרו. אלא דאיכא פתח, שאילו היה יודע שתעבור על דעתו – לא היה מדירה. ובמתניתין נמי הא כתיבנא לעיל (כפ"ל ל"ס גרסינן) שאם היו מוכר ולוקח מעמידין דבריהם – חייל נדרייהו, וכדמוכח בירושל'. אלא דאפשר שאף במעמידין פותחין פתח, לומר: אילו הייתי יודע שהלוקח לא יתן בו סלע – כלום היית נודר? אם אמר "לאו" – מתירין אותו, וכדפתחינן הכא. וא"ת: ומאי שנא מהרוצה שיאכל חבירו אצלו ומדירו, דא"ר אליעזר בן יעקב דנדרי זרוזין הוו? והא התם פיו ולבו שוין שרוצה שיאכל עמו חברו, ואפי' הכי אמרינן דנדרי זרוזין הוו ושרו ממילא! י"ל: דלא דמי, דאילו התם – הענין מוכיח מתוכו שאינו אלא זרוז, שאין באכילת חברו אצלו קפידא כל כך שבשביל זה ידירנו מנכסיו בדוקא. אבל בהאי עובדא דביתהו דאביי, דאיכא קפידא טפי לאביי כי מנסבא לה דביתהו לקריבה – ודאי איכא למימר דבדוקא הדירה, ולאו לזרוז בעלמא. ומש"ה פשיטא לן דצריך פתח, ואין הנדר בטל מאליו. אדרבה, מתמהינן היכי שרינן ליה בהאי פתחא. **והיתר** נדרים. ביחיד מומחה, או בשלשה הדיוטות במקום שאין מומחה. וכדאמרינן בהדיא בבכורות בפרק "כל פסולי המוקדשין" (קף ל"ט): אמר רבי חייא בר אבין אמר רב עמרם: שלשה מתירין את הבכור במקום שאין מומחה, שלשה מתירין את הנדר במקום שאין חכם. ואמרינן התם: שלשה מתירין את הנדר במקום שאין חכם – לאפוקי מדרבי יהודה, דאמר: היתר נדרים בשלשה, והוא שיהא אחד מהם חכם, במקום שאין חכם. חכם כגון אנא. פירוש: האי אחד מהן חכם דבעי ר' יהודה – כלומר, שיהא אחד משלשתן חכם. כגון מאן ליהוי? אמר רב נחמן: כגון אנא. כלומר, דבעי רבי יהודה שיהא אחד מהם גמיר וסביר, כגון אנא דגמירנא וסבירנא. ואמרינן תו התם: ר' יהודה אומר: אחד מהן חכם. מכלל דהנך כל דהוו? אמר רבינא: דמסברי להו וסברי. כלומר, חד מייניהו בענין שיהא גמיר וסביר, אבל תרי אע"ג דלא גמירי, כיון דכי מסברי להו סברי. ומשמע ודאי דאחכם דשרי יחידי לר' יהודה – דוקא בסמוך. דאי בגמיר וסביר בלחוד כרב נחמן סגי – א"כ היכי בעי בתלתא שיהא חד מייניהו גמיר וסביר – והא מאן דגמיר וסביר בלחודיה שרי נדרא, ומה לו להצטרף עם השנים? ומאי קאמר אחד מהן חכם במקום שאין חכם, דאי בגמיר וסביר סגי בכל מקום שהוא, הרי יש בו חכם! אלא ודאי ה"ק: אחד מהן חכם – דהיינו גמיר וסביר, במקום שאין חכם – דהיינו סמוך. דכי איתיה לסמוך – לחודיה שרי נדרא. וכיון דלר' יהודה בעי' סמוך ביחידי – לרבנן נמי. דמדרבי יהודה נשמע לרבנן, דבהאי לא פליגי. והכי נמי משמע לן בסוף פ' "נערה המאורסה" (לקמן פח:) דאמרינן: מועדי ה' צריכין מומחה, פרשת נדרים אין צריך מומחה אלא אפי' ב"ד הדיוטות, והא פרשת נדרים "ראשי המטות" כתיב! אמר רב חסדא ואיתימא ר' יוחנן: ביחיד מומחה. ומשמע דיחיד מומחה דהפרת נדרים דומיא דמומחין דמועדי ה', מה התם בעיא סמוך – ה"נ בעיא סמוך, זהו דעת הרמב"ן ז"ל. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' ו' מהל' שבועות (הל' ה) דחכם מובהק מתיר את הנדרים, דלא בעיא סמוך. משמע דמפרש הרב ז"ל דהא דאמרי' התם "במקום שאין חכם" – לאו סיומא דמלתא דר' יהודה היא, אלא אדרבנן קאי, דאמרי שלשה מתירין את הנדר במקום שאין חכם. דאלמא חכם לחודיה מתיר. ומהדרינן, כעין אמר מר: במקום שאין חכם, חכם כגון מאן? כלומר, כגון מאן מתיר ביחידי? ואמר רב נחמן: כגון אנא, כלומר דגמיר וסביר. אלמא, כל היכא דגמיר וסביר – איהו לחודיה שרי נדרא, ואע"פ שאינו סמוך. וכבר כתבתי זה בפ"ק (קף ח: ד"ה ומתקא), ועוד אכתוב בזה בפרק "נערה" בס"ד. ושלשה הדיוטות דשרו נדרא – כד מסברי להו וסברי סגי, כדקיי"ל כרבנן, דלא בעו שיהא אחד מהן חכם. ומיהו, בעינן דכי מסברי להו לסברו. דג' לרבנן כשנים לרבי יהודה. ומסתברא דהא דאמרינן שלשה מתירין את הנדר במקום שאין חכם, דמשמע: הא במקום שיש חכם אין מתירין – משום כבודו של חכם הוא דאיתמר, ולכתחלה הוא דלא, אבל בדיעבד – אשתרי ליה נדרא. **פסקא.** אף הרוצה להדיר את חבירו. שאוסר כל נכסיו על חבירו אם אינו אוכל עמו, יאמר: כל נדר שאני עתיד לידור – מפרש בגמרא. **גמ'** כיון דאמר כל נדר וכו' לא שמע ליה ולא אתי בהדיה! ומשום דהא נמי משום נדרי זרוזין מותר, ולאו משום תנאי שהתנה, וא"כ מאי "אף"? ועוד, דאי בכי האי גוונא עסקינן – היכי תני "ובלבד שיהא זכור"? פשיטא שהוא זכור, שהרי בשעת הנדר הוא מתנה!:

1 וחוו מצטערי רבנן. והיו נוסעים משמש לצל
2 ומצל לשמש מרוב תוגה, שלא היו יודעין לומר
3 דבר פתח לחרטתו. **באוכלא** דקצרי. כלי
4 שמשימין בו הכובסין בגדיהן. אין פותחין בנולד.
5 שאין ראוי ליארע כזה. אבל הני דאמרן
6 דמצטערי רבנן – לאו מילתא דנולד הוא. אמר
7 ליה האי נמי שכיחי אפיקורי דמצערי רבנן. כי
8 האי, ולא דמי לנולד. **מתני'** ר"א בן יעקב
9 אומר אף הרוצה להדיר את חבירו שיאכל.
10 שאומר לו "קונם שאין אתה נהנה לי אם לא
11 תאכל עמי" – היינו נמי נדרי זרוזין, שאינו מדירו
12 אלא כדי לזרזו שיאכל עמו, יאמר: כל נדר שאני
13 עתיד לידור – יהא בטל. **גמ'** לא שמע ליה. האי
14 מודר, ולא אתי למיכל בהדיה, הואיל והנדר
15 בטל.

(אלא

1 וְהָווּ מִצְטָעֲרֵי רַבָּנַן מִשִּׁימְשָׁא לְטוּלָּא וּמִטּוּלָּא
2 לְשִׁימְשָׁא. (ל"א: אַדַּעְתָּא דְּהָכִי - אִין, כַּמָּה זִימְנִין. וְהָווּ
3 מִצְטָעֲרֵי רַבָּנַן מִשִּׁימְשָׁא לְטוּלָּא וּמִטּוּלָּא לְשִׁימְשָׁא)
4 אֲמַר לֵיהּ בָּטְנִית בְּרֵיהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל בֶּן בָּטְנִית: מִי
5 נָדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דִּמְצָעֲרֵי רַבָּנַן מִטּוּלָּא לְשִׁימְשָׁא
6 וּמִשִּׁימְשָׁא לְטוּלָּא? אֲמַר: לָא, וְשַׁרְיוּהּ. ר' יִשְׁמָעֵאל בַּר
7 ר' יוֹסֵי הֲוָה לֵיהּ נִדְרָא לְמִישְׁרָא, אֲתָא לְקַמַּיְיהוּ דְּרַבָּנַן.
8 אֲמַרוּ לֵיהּ: נָדַרְתְּ אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? אֲמַר לְהוּ: אִין.
9 נָדַרְתָּא אַדַּעְתָּא דְּהָכִי? אֲמַר לְהוּ: אִין. כַּמָּה זִימְנִין.
10 כֵּיוָן דַּחֲזָא הַהוּא קָצְרָא דְּמִצְטָעֲרֵי רַבָּנַן - מַחְיֵיהּ
11 בְּאוּכְלָא דְּקָצְרֵי. אֲמַר: אַדַּעְתָּא דְּמָחֵי לִי קָצְרָא - לָא
12 נָדְרִי, וְשַׁרְיֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ. א"ל רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא:
13 הַאי נוֹלָד הוּא, דְּלָא מַסֵּיק אַדַּעְתֵּיהּ דְּמָחֵי לֵיהּ קָצְרָא,
14 וְתָנֵינָא: אֵין פּוֹתְחִין לוֹ בְּנוֹלָד! א"ל: הַאי לָאו נוֹלָד הוּא, דְּשָׁכִיחִי אַפִּיקוּרֵי דְּמִצְעֲרֵי רַבָּנַן.
15 דְּבֵיתְהוּ דְּאַבַּיֵי הֲוָה לָהּ הַהִיא בְּרָתָא. הוּא אָמַר "לְקַרִיבָאֵי" הִיא אָמְרָה לְקַרִיבָהּ, אָמַר לָהּ:
16 תִּיתַסְרָא הֲנָאָתִי עָלָךְ אִי עָבְרַתְּ אַדַּעְתַּאי וּמִינַסְבַּתְּ לָהּ לְקַרִיבָךְ. אָזְלַתְ, וְעָבְרַתְּ עַל דַּעְתֵּיהּ,
17 וְאִינַסְבָא לְקַרִיבָהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אֲמַר לֵיהּ: אִילּוּ הֲוָה יָדְעַתְּ דְּעָבְרַתְּ עַל דַּעְתָּךְ
18 וּמִנַסְבָּא לָהּ לְקַרִיבָהּ מִי אֲדַרְתָּהּ? אֲמַר: לָא, וְשָׁרֵיֵיהּ רַב יוֹסֵף. וּמִי שָׁרֵי כִּי הַאי גַּוְונָא? אִין,
19 וְהָתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהִדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מַלְּעֵלוֹת לָרֶגֶל, וְעָבְרָה עַל דַּעְתּוֹ וְעָלְתָה לָרֶגֶל.
20 וּבָא לִפְנֵי רַבִּי יוֹסִי, אָמַר לוֹ: וְאִילּוּ הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁעוֹבֶרֶת עַל דַּעְתְּךָ וְעוֹלָה לָרֶגֶל כְּלוּם הִדַּרְתָּהּ?
21 אָמַר לוֹ: לָא, וְהִתִּירוּ רַבִּי יוֹסֵי. **מתני'** ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אַף הָרוֹצֶה לְהַדִּיר אֶת חֲבֵירוֹ
22 שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, יֹאמַר לוֹ "כָּל נֶדֶר שֶׁאֲנִי עָתִיד לִידּוֹר הוּא בָּטֵל", וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא זָכוּר בִּשְׁעַת
23 הַנֶּדֶר. **גמ'** וְכֵיוָן דַּאֲמַר "כָּל נֶדֶר שֶׁאֲנִי עָתִיד לִידּוֹר יְהֵא בָּטֵל" לָא שָׁמַע לֵיהּ וְלָא אָתֵי בַּהֲדֵיהּ!

חסורי

הכי

אין ליהודי מה להתפעל מחשכת הגלות, בידעו שתכלית הכוונה בזה – הפיכת החושך, שעל-ידי-זה נעשה יתרון האור וכו'.

משיחת שבת פרשת חיי שרה תשד"מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

הכי קתני הרוצה שיאכל חבירו אצלו כו'. נדרי זרוזין הן, ואפ' אינו אוכל עמו – לא חייל נדרא, שלא נתכוון אלא לזרוז, והיינו דקתני "אף". **והרוצה** שלא יתקיימו נדריו וכו'. כלומר, השתא תני דינא אחרינא דהרוצה שלא יתקיימו נדריו יעמוד בראש השנה ויאמר וכו'. **אי** זכור בשעת הנדר עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה. שאם לא כן למה הוא נודר עבשיו? ולא דמי למאי דאמרי' לעיל: לא שמע ליה ולא אתי בהדיה, דאלמא אין תנאו בטל, שכשהוא נודר על דעת ראשונה הוא עושה. דהתם היינו טעמא – לפי שאמר התנאי בשעת הנדר, וכיון שהוא אומר בפי' שעל דעת תנאו הוא נודר – א"א לומר דעקריה לתנאיה. אבל כאן, שהתנאי והנדר אינן באין כאחת – (לא) שייך למימר עקריה. ועוד: דבשלמא לעיל איכא למימר שאע"פ שהוא יודע שאין בנדרו ממש – הוא נודר לזרז את חבירו, אבל כאן שהם נדרי עצמו, אי לאו דעקריה לתנאיה – למה הוא נדר? וזה ברור. ושלא כדברי הרשב"א ז"ל, שכתב: דהא דאמרי' "עקריה לתנאיה וקיימיה לנדרי" – דוקא בעם הארץ, ומש"ה חששא בעלמא הוא דחיישינן ליה, שמא בטלו לתנאו. והזקיקו לומר כן משום דקשיא ליה דהוא דאמרי' לעיל בסמוך: לא שמע ליה וכו'. ואין צורך לכך, וכמו שכתבנו. ומתרצינן: אמר אביי תני: ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר. ומש"ה בטל, שכבר התנה שאם ישכח וידור – יבטל תנאי זה את נדרו. **רבא** אמר כגון שהתנה בראש השנה ולא ידע ממה התנה. רבא לא אתי לאפלוגי עליה דאביי, דמודה הוא דכל שאינו זוכר תנאו כלל בשעת נדרו – הנדר בטל.

רש"י

(אלא) חסורי מחסרא. מתני', והכי קתני: הרוצה שיאכל כו'. **ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר.** התנאי שהתנה בר"ה. **אי זכור.** ואעפ"כ נדר – אם כן עקריה לתנאיה! **אלא תני ובלבד שלא יהא זכור.** התנאי. **לעולם כדאמרינן מעיקרא.** ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר. **והכא במאי עסקי' כגון שהתנה בראש השנה.** כל נדר שאני עתיד לידור. והיה יודע בשעת התנאי דברים שהוא רגיל לידור בהן, ועל דעת כן התנה, ושוב שכח ממה שהתנה. **והשתא קא נדר אי זכור בשעת הנדר.** [שהתנה, אבל לא יודע] שבשביל אותו נדר נמי התנה, ואמר: על דעת הראשונה אני נודר, שלא יהא מקוים כמו שהתניתי עליו – נדריה לית ביה מששא. **לא אמר.** בשעת הנדר: על דעת הראשונה אני נודר, שלא יהא מקוים – עקריה לתנאיה, וקיים נדריה. **סבר למדרשיה בפירקא.** בדרשה, "הרוצה שלא יתקיימו נדריו". **א"ל רבא.** סתמה תנא דמתניתין כדי שלא ילמדו ממנה, שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. **פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בן יעקב.** בהא, דסברי דלא הוי נדרי זירוזין.

הרי

חַפּוּרֵי מִיחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: הָרוֹצֶה שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ חֲבֵירוֹ וּמְסָרֵב בּוֹ, וּמַדִּירוֹ - נִדְרֵי זֵירוּזִין הוּא. וְהָרוֹצֶה שֶׁלֹּא יִתְקַיְּמוּ נְדָרָיו כָּל הַשָּׁנָה - יַעֲמוֹד בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְיֹאמַר: כָּל נֶדֶר שֶׁאֲנִי עָתִיד לִידּוֹר - יְהֵא בָּטֵל. וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא זָכוּר בְּשְׁעַת הַנֶּדֶר. אִי זָכוּר - עֲקָרֵיהּ לִתְנָאֵיהּ וְקָיֵים לֵיהּ לְנִדְרֵיהּ! אָמַר אַבָּיֵי, תְּנֵי: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא זָכוּר בְּשְׁעַת הַנֶּדֶר. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם כִּדְאָמְרִינַן מֵעִיקָּרָא. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלָא יָדַע בַּמֶּה הִתְנָה, וְהָשְׁתָּא קָא נָדַר. אִי זָכוּר בְּשְׁעַת הַנֶּדֶר, וַאֲמַר "עַל דַּעַת הָרִאשׁוֹנָה אֲנִי נוֹדֵר" - נִדְרֵיהּ לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא. לָא אָמַר "עַל דַּעַת הָרִאשׁוֹנָה אֲנִי נוֹדֵר" בְּפִירְקָא. אָמַר לֵיהּ רָבָא: תַּנָּא קָא מַסְתִּים לָהּ סַתּוּמֵי כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים, וְאַתְּ דְּרַשְׁתְּ לֵיהּ בְּפִירְקָא?! אִיבַּעְיָא לְהוּ: פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹ לָא? וְאִת"ל פְּלִיגִי, הִלְכְתָּא כְּוָתֵיהּ אוֹ לָא? ת"ש דִּתְנַן: הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ

"קונם

אלא דלא ניחא ליה לשבושי לישנא דמתניתין, ומש"ה קאמר דלעולם שיהיה זכור קתני. והכי קתני: הרוצה לבטל נדרו יעמוד בר"ה ויאמר וכו'. ובכי האי גוונא איכא תרי דיני: דאי אינו זכור תנאו כלל בשעת נדרו – הרי הנדר בטל. אבל אם הוא זוכר קצת תנאו, אבל לא לגמרי, כגון שהתנה בר"ה ולא ידע ממה התנה. כלומר, שהתנה על דבר מיוחד ואינו זוכר אם על פת או על יין וכיוצא בהן, אבל זוכר הוא שהתנה בכי האי גוונא. אי אמר "על דעת ראשונה אני עושה" כלומר: שאם מתחלה התניתי על נדר זה שיבטל גם עכשיו אני רוצה שיהא בטל, ונזכר אחר כך שעל דבר זה שנדר עכשיו התנה בתחלה לבטל נדריה – לא אית ביה ממשא. לא אמר "על דעת ראשונה אני עושה" – בטליה לתנאיה וקיימיה לנדריה. דכיון שהיה זכור בשעת הנדר שהתנה, ולא ידע ממה התנה, אם דעתו היה שיתקיים תנאו – לא היה לו לידור סתם כי היכי דלא לעקריה. ומתניתין דקתני "ובלבד שיהא זכור" – הכי קתני: ובלבד שיהא התנאי זכור בפיו בשעת הנדר. **ולענין** הלכה. קיי"ל כרבא. הלכך נקטינן דכל שהתנה מתחלה "כל נדר" וכו' ובשעת נדרו שכח תנאו – נדרו בטל. אבל התנה על דבר מיוחד, ובשעת נדרו זוכר שהתנה אבל אינו יודע על מה התנה, כל שלא אמר "על דעת ראשונה אני עושה", אע"פ שנזכר אח"כ שעל אותו דבר שנדר עכשיו התנה מתחלה לבטלו – עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה. שכיון שהיה זכור קצת – היה לו להתנות ולומר שעל דעת ראשונה הוא עושה. וכן פסק הר"ם במ"ל בפ' שני מהל' נדרים (הל' ה). ונראה שמה שאומרים קצת קהלות ביה"כ "כל נדרי ואסרי" וכו' – לדבר זה הם מתכונים, לבטל נדרים שידרו לאחר מכן. אלא שלשונם משובש, שנראה מלשונם שהם מתירין נדרים שעברו, וזה אין לו ענין, אלא נדרים הבאים לאחר מכן. אלא שרבינו יעקב ז"ל היה מתקן הלשון כדי שיהא משמעותו להבא, לומר "כל נדרי ואסרי די אסרנא ודי דרמנא" – כולו קמו"ץ, כדי שיהא נראה להבא. ואין ראוי לומר כן, כדי שלא יקלו ראשם בנדרים, דהא תנא מסתם לה סתומי. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ' הנזכר, שיש מן הגאונים שאומרים שאין תנאי קודם מבטל מה שאסר עצמו לאחר מכן אלא בנדרים, אבל לא בשבועות. ויש מהם מי שאומר שהשבועות והנדרים שוין הם לדין זה. ומיהו, אמרו בתוספות: דווקא בשבועות ונדרים שנשבע ונדר לעצמו, אבל מי שהשביעו חברו או שהדירו – אין ביטול זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכמו שמבטל תנאו לגמרי דמי. דהא אסקינן דלא משתבע אדעתא דנפשיה אלא על דעת משביעו וכדאמרינן בשמעתא דנדרי הבאי. **איבעיא** להו פליגי רבנן עליה דר' אליעזר בן יעקב או לא פליגי. דאיכא לספוקי בהכי, משום דדלמא עד כאן לא קאמרי רבנן דנדרי זרוזין הוו – אלא במוכר ולוקח, שאין פיהם ולבם שוים, דאף מתחלה היו רוצים בשלשה דינרין. אבל למדיר חבירו שיאכל אצלו – איכא למימר שבדוקא הוא מדירו.

קונם

אגרות קודש

ב"ה, י"ח מ"ח, תשי"ד

ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

אחרי הדומי' הארוכה נתקבל סו"ס מכתבם מט' מ"ח עם המצורפים אליו, ות"ח עכ"פ על כתיבתם עתה, ותקותי אשר להבא יסדרו שלא יהי' הפסקים ארוכים כ"כ, אשר זה גופא שידעו שצריכים לכתוב עד"ז יוסיף בהעבודה.

המשך בעמוד הבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתרצת הגמרא, **חַפּוּרֵי מִיחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – חסר בלשון המשנה וכך היא נשנית. שישנם שני דינים במשנה, הדין הראשון: **הָרוֹצֶה שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ חֲבֵירוֹ, וְהַמְזַמֵּן מְסָרֵב בּוֹ** – מפציר בחבירו שיבא לאכול אצלו, **וּמַדִּירוֹ** – ומדיר את המוזמן מלהנות ממנו אם לא יבא לאכול עמו, הדין הוא שהנדר לא חל כיון שנִדְרֵי יֵרוּוִין הוּא, כיון שהמזמן לא התכוון שיחול הנדר ויהיה המוזמן נאסר בהנאתו, אלא כוונתו רק לזרז את המוזמן שיתרצה לבקשתו. **וְהַדִּין הַשֵּׁנִי: הָרוֹצֶה שֶׁלֹּא יִתְקַיְּימוּ נְדָרָיו** שידור במשך **כָּל הַשָּׁנָה, יַעֲמוֹד בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיֹאמַר, כָּל נֶדֶר שֶׁאֲנִי עָתִיד לִידּוֹר יְהֵא בָטֵל,** ואמירה זו תועיל **וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא זָכוּר בְּשָׁעַת הַנֶּדֶר** – רק אם בשעת הנדר יזכור שביטל את נדריו.

הגמרא מקשה על הדין השני:

מדוע ביטול הנדר מועיל רק אם יזכור את התנאי בשעת הנדר, אדרבה, **אִי זָכוּר** – אם הוא זוכר בשעת הנדר שקודם לכן ביטל את נדריו, ואף על פי כן הוא נודר, ודאי כוונתו שעַקְרֵיהּ לְתְנָאֵיהּ **וְקַיְּים לֵיהּ לְנִדְרֵיהּ** – שעוקר הוא את התנאי המבטל את נדריו ומקיים את הנדר שנודר כעת, שאם לא כן מדוע הוא נודר והלא הוא זוכר שביטל את נדריו ואין בהם תועלת.

מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי, תְּנֵי** – שְׁנֵה במשנה כך, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא זָכוּר בְּשָׁעַת הַנֶּדֶר** – שהתנאי מועיל לבטל נדריו, רק אם אינו זוכר את תנאו בשעה שנודר, אבל אם הוא זוכר את התנאי ובכל זאת הוא נודר, ודאי כוונתו לבטל את התנאי ולקיים את הנדר.

תירוץ נוסף:

רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם כִּדְאַמְרִינָן מֵעִיקָּרָא – באמת אפשר לקיים את הגירסא שאמרנו בתחילה 'ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר', ואף שבאופן רגיל מועיל התנאי דווקא אם בשעה שנודר אינו זוכר את תנאו וכדברי אביי, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – במשנה כאן מדובר במקרה שהתנה לבטל נדר מסוים, **כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה** שאם ידור לאסור עצמו בלחם יתבטל הנדר, **וְלֹא יָדַע כַּמָּה הִתְנָה** – והוא אינו יודע על מה התנה אם על לחם או על יין, אבל הוא זוכר שהתנה שאם ידור מדבר מסוים יתבטל נדרו, **וְהַשְּׁתָּא קָא נָדַר** – ועכשיו הוא נודר, כשעדיין לא נודע לו על מה התנה. והדין הוא, **אִי זָכוּר בְּשָׁעַת הַנֶּדֶר** – אם הוא זוכר בשעה שנודר את הספק שיש לו בתנאו, **וְאָמַר** שנדרי זה שאני נודרו כעת **עַל דַּעַת הָרִאשׁוֹנָה אֲנִי נוֹדֵר** – כפי שהיה דעתי בתחילה, כלומר שאם על דבר זה התניתי שיתבטל הנדר, עדיין רצוני שיתקיים התנאי ויתבטל הנדר, מכיון שפירש כך, **נִדְרֵיהּ לֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא** – אין ממשות בנדרו, ולא חל הנדר מחמת התנאי שביטלו, אם לבסוף נודע לו שעל דבר זה התנה בתחילה, אבל אם **לֹא אָמַר** בשעה שנודר **עַל דַּעַת הָרִאשׁוֹנָה אֲנִי נוֹדֵר,** הדין הוא שעַקְרֵיהּ לְתְנָאֵיהּ **וְקַיְּים לְנִדְרֵיהּ** – הוא עקר את התנאי וקיים את הנדר, שכיון שזוכר שהתנה ולא זוכר על איזה נדר התנה, צריך בשעה שנודר להתייחס לתנאי ולומר שאינו בא לבטל את התנאי, וכיון שלא עשה כן ולא אמר על דעת הראשונה אני עושה, הרי גילה דעתו בזה שאין רצונו בתנאי המבטל את נדרו אלא רצונו שיחול הנדר, ולכן חל הנדר אף אם לבסוף יתברר שנדר מהדבר שהתנה עליו.

רַב הוּנָא בַּר חִינְנָא סָבַר – חשב **לְמִידְרְשֵׁיהּ בְּפִירְקָא** – לדרוש ברבים את הדין ששנינו במשנה, שהרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויבטל את כל הנדרים שהוא עתיד לידור במשך השנה, **אָמַר לֵיהּ רָבָא, תַּנָּא קָא מְסַתֵּים לָהּ סַתּוּמֵי** – הלא התנא סתם דין זה, וכתב זאת בצורה שאינה מפורשת, שדין זה לא יהיה גלוי לכולם, **כְּדֵי שֶׁבְּנֵי אָדָם לֹא יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים** אם ידעו שאפשר לבטלם, **וְאַתְּ דָּרַשְׁתְּ לֵיהּ בְּפִירְקָא** – ואתה רוצה לדרוש דין זה בדרשה לרבים.

הגמרא מסתפקת מה דעת חכמים בדין ששנינו במשנתינו:

שנינו במשנה שרבי אליעזר בן יעקב אומר שהמזמין את חברו שיאכל אצלו ומדירו לא חל הנדר, כיון שכוונת הנודר היא רק לזרז את חבירו, **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו החכמים, **פְּלִיגֵי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** – האם חכמים חולקים על רבי אליעזר בן יעקב, וסוברים שהמדיר את חברו אם לא יאכל אצלו חל הנדר ואינו כנדרי זרוזין, **אוֹ לֹא** – שאינם חולקים, וגם הם מודים שלא חל הנדר, **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר פְּלִיגֵי** – ואם נאמר שחכמים חולקים וסוברים שחל הנדר, יש להסתפק האם **הִלְכְתָּא כְּוָתֵיהּ אוֹ לֹא** – ההלכה היא כרבי אליעזר בן יעקב שלא חל הנדר, או שהלכה כחכמים שחל הנדר.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה ממשנה:

תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראיה לספק זה, **דִּתְנַן** במשנה, **הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ**

המשך מעמוד הקודם

ב) אף שבכלל נהניתי מהפעולות דחדש תשרי, אבל ענין חשוב חסר בהם והוא התנועה של התפשטות והתרחבות שהרי צ"ל מעלין בקדש ולגבי פעולותיהם מאז הנה לא לבד שלא נתגדלו אלא אדרבה. מבין הנני את הטעמים בהם הנזכרים הנרמזים במכתבם ג"כ אבל הרי ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שזהו נוגע למלאך מיכאל הרושם זכיותיהם שלישראל ומלמד זכות עליהם, וכשיש טעם חשוב הרי אין מקום לקובלנא, אבל בהנוגע לעצמנו ידוע פתגם הצמח צדק אנן פעלי דיממא אנן אויף צו מאכען ליכטיק, וכשחסרה הפעולה חסרה ג"כ ההארה מהמאור ולפעמים גם המאור במקום פלוני ופלוני והאריכות לדכוותייהו בודאי אך למותר.

ג) לפלא שאין מזכירים במכ' אודות הופעת חוברת הבטאון הבאה שכיון שהקודמים עשו רושם טוב בטח ימשיכו בזה בקשר ליומא דפגרא ומועדי חב"ד ובפרט דחדש כסלו, והשי"ת יצליחם.

ד) כמדומה שכבר עוררתים ע"ד הנחיצות בהתענינות מיוחדת לחדור לחוגי הנוער החרדי (ומובן שחוגי הישיבות עיקר בזה) ואפילו לחוגי הנוער שלע"ע אינם חרדים ובזה הנה אנשי הצבא ג"כ חלק עיקרי ובהתענינות המתאימה ימצאו הדרכים גם לזה.

המחכה לבשו"ט וחותם בברכת הצלחה בעבודתם בקדש והצלחה מופלגה בדוקא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְךָ – מה שאני נהנה משלך יהיה אסור עלי בקרבן, בתנאי אִם אִי [–אם אין] אַתָּה נוֹטֵל לְבִנְךָ משלי, כּוֹר שֶׁל חִיטִּין וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, אף אם התקיים התנאי וחבירו לא לקח לבנו כור של חיטים ושתי חביות של יין והנדר צריך לחול, הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר אֶת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי חָכָם – בלא שישאל לחכם, כיון שֶׁחבירו יָכוֹל לוֹמַר לוֹ – לנודר כֻּלּוּם אָמַרְתָּ – וכי לא נדרת אֶלָּא כַּשְּׁכִיל כְּבוֹדִי – שרצונך שעל ידי מתנתך אתכבד בעיני הבריות שיראו שאני חשוב בעיניך, והאמת היא שאדרבה אם לא אקבל את מתנתך זֶה הוּא כְּבוֹדִי – אתכבד יותר בעיני הבריות שיראו שאתה רוצה לתת לי מתנה ואני איני רוצה לקבל.

ומדייקת הגמרא ממשנה זו, טַעֲמָא – הטעם שלא חל הנדר הוא משום דְּאָמַר זֶה הוּא כְּבוֹדִי אם לא אקבל מתנתך, הָא לָאו הָכִי – אבל אם לא היה כך, כלומר שלא היה אומר זהו כבודי, נָדַר הוּא – היה חל הנדר, שהרי נתקיים התנאי שלא נטל לבנו מתנה זו.

מבררת הגמרא, מַנִּי – כדעת מי נשנית משנה זו, אִי כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שאמר (לעיל כג.) שהרוצה שחבירו יאכל אצלו ומדירו נדרי זירוזין הם, הלא לפי דעתו גם בקונם אם אין אתה נוטל לבנך כור חיטים נִדְרֵי זֵירוּזִין הֲוֵי – הרי אלו נדרי זירוזין, ולא יחול הנדר כיון שכוונתו רק לזרז את חבירו שיקח מתנה זו לבנו, ומדוע שנינו שאם לא היה יכול לומר זהו כבודי היה חל הנדר. אֶלָּא צריך לומר שהמשנה היא כדעת חכמים, וְשֶׁמַע מִינָּהּ פְּלִיגֵי רַבָּנַן עֲלֵיהּ – ונשמע מזה שחכמים חולקים על רבי אליעזר בן יעקב, וסוברים שבמדיר את חבירו בתנאי אם לא תבוא לאכול אצלי, או אם לא תקח מתנה לבנך, לא אומרים שכוונת הנודר לזרז את חבירו, אלא כוונתו שאם יתקיים התנאי יחול הנדר.

הגמרא דוחה את ההוכחה:

לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא – באמת אפשר לפרש את המשנה גם כשיטת רבי אליעזר בן יעקב, וּמוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב בְּהַאי – בנדר זה שאוסר נכסי על חבירו אם לא יתן לבנו מתנה זו, דְּנִדְרָא הֲוֵי – שחל הנדר וחבירו נאסר בנכסיו, ואין כוונתו רק לזרז את חבירו שיתן לבנו מתנה זו, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הנודר לָאו מַלְּבָא אֲנָא – אין אני מלך שנותן לאחרים ואינו צריך ליטול מהם, ואיני רוצה דְּמַהֲנֵינָא לָךְ – להנות אותך מנכסי וְאַתְּ לֹא מַהֲנֵית לִי – ואתה לא תהנה אותי מנכסיך. אבל במקום ששייך לומר שנודר כדי לזרז את חבירו עדיין יש להסתפק אם חכמים חולקים על רבי אליעזר בן יעקב או לא, ואם הלכה כמותם או לא.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה ממשנה אחרת:

אָמַר לֵיהּ מַר קַשִּׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִּׁי, תָּא שְׁמַע, שנינו לקמן (כז.) נִדְרֵי אוֹנָסִין כִּיצַד, אדם שהזמין את חבירו שיבוא לסעוד עמו, וכדי לחזק את ההזמנה הִדִּירוֹ חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, ובשלב זה הבינה הגמרא שהמזמין הדיר את המוזמן מנכסיו מרצונו אם לא יבוא לאכול אצלו. וְלֹא יכל המוזמן לבוא לסעודה כיון שחָלָה הוּא אוֹ שחָלָה בְּנוֹ אוֹ שֶׁעָכְבוֹ נָהָר הרי אלו נדרי אונסין שהתירום חכמים, כיון שלא נדר המזמין על דעת שיקרה למוזמן אונס המונעו מלבא לסעודה.

ומדייקת הגמרא ממשנה זו, הָא לָאו הָכִי – אם לא קרהו אונס, נָדַר הוּא – דעתו שיחול הנדר ואין דעתו רק לזרז את חבירו, מַנִּי – כדעת מי נשנית משנה זו, אִי כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שאמר (לעיל כג.) שהרוצה שיאכל אצלו חבירו ומדירו, נדרי זירוזין הם, הלא לפי דעתו גם במשנה זו של נדרי אונסין זֵירוּזִין הֲוֵי –הרי אלו נדרי זירוזין, ומדוע היה חל הנדר אם לא היה קורהו אונס, אֶלָּא לָאו – ודאי המשנה היא כדעת רַבָּנַן, וּפְלִיגֵי – ורבנן חולקים על רבי אליעזר בן יעקב, וסוברים שבמדיר את חבירו בתנאי אם לא תבוא לאכול אצלי, לא אומרים שכוונת הנודר רק לזרז את חבירו, אלא כוונתו שאם יתקיים התנאי יחול הנדר.

דוחה הגמרא אף את ההוכחה ממשנה זו:

לְעוֹלָם – באמת אפשר לפרש את המשנה אפילו לפי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וּמִי סָבְרַתְּ דְּאַדְרֵיהּ מַזְמְנָא לְזִמְנָא – וכי סברת שמעמידים את המשנה שהמזמין הדיר את המוזמן כדי לזרזו, ויקשה לך כיון שהם נדרי זירוזין מדוע לרבי אליעזר בן יעקב חל הנדר, לֹא – אין לפרש כך, אלא מדובר באופן דְּזִמְינָא אַדְרֵיהּ לְמַזְמְנָא – שמהמזמין נדר על פי בקשת המוזמן, דְּאָמַר לֵיהּ המוזמן למזמין האם מַזְמְנַתְּ לִי לְסַעֲדוּדְתִּיךְ – תזמין אותי לסעודתך, אָמַר לֵיהּ אִין – כן, אזמינך לסעודתי, ושאל המוזמן את המזמין, נָדַר זֶה עָלֶיךָ – האם אתה מוכן לחזק את ההזמנה על ידי שתדור נדר שאם לא אוכל אצלך, תאסור את נכסיך עלי או את נכסי על עצמך וְנָדַר המזמין בבקשת המוזמן, ולבסוף לא יכל המוזמן לבא לסעודה כיון שחָלָה הוּא אוֹ שֶׁחָלָה בְּנוֹ אוֹ שֶׁעָכְבוֹ נָהָר, הֲרֵי אֵלּוּ נִדְרֵי אוֹנָסִין, אבל אם לא היה קורהו אונס היה הנדר חל, שהרי אין צריך לזרז את המוזמן, כיון שרצונו לאכול עם המזמין, והוא זה שביקש לחזק את ההזמנה על ידי נדר, וכוונתו שאם לא יבא לאכול עמו יחול הנדר.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מברייתא:

תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, יָתֵר עַל כֵּן – בנוסף למה ששנינו שהרוצה שחבירו יאכל אצלו ומדירו נדרי זירוזין הוא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב – חידוש גדול יותר, שאף הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְךָ – מה שאני נהנה משלך יהיה אסור עלי כקרבן אִם אִי [–אם אין] אַתָּה מִתְאָרֵחַ אֶצְלִי וְתֹאכַל עִמִּי פַּת חַמָּה וְתִשְׁתֶּה עִמִּי כּוֹס חַמִּין, וְהַלָּה – המוזמן הִקְפִּיד כְּנֶגְדּוֹ – לא רצה לבא להתארח אצלו, אַף אֵלּוּ נִדְרֵי זֵירוּזִין – גם זה בכלל נדרי זירוזין שהתירו חכמים, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים –וחכמים חולקים על רבי אליעזר בן יעקב, שאינו נחשב נדרי זרוזין, שכיון שבנדרו אסר על עצמו את נכסי המוזמן, כוונתו שיחול הנדר, שאין רצונו להיות בכלב, שהוא יהנה מחבירו וחבירו לא יהנה ממנו, ולכן לרבנן אינו נחשב נדרי זרוזין. ומדייקת הגמרא, מַאי לֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים – במה לא הודו לו חכמים לָאו – ורבי לא תאמר אם לא תתן מתנה לבני, לא אומרים שכוונת הנודר לזרז את חבירו, אלא כוונתו שאם יתקיים התנאי יחול הנדר.

הגמרא דוחה את ההוכחה ממשנה זו:

לֹא – אין להביא מכאן ראיה שרבנן חולקים על רבי אליעזר בן יעקב, כי יש לומר שלְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב – באמת אפשר לפרש את המשנה גם כשיטת רבי אליעזר בן יעקב, וּמוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּהַאי – בנדר זה שאוסר נכסיו על חבירו אם לא יתן לבנו מתנה זו, דְּנִדְרָא הֲוֵי – שחל הנדר וחבירו נאסר בנכסיו, ואין כוונתו רק לזרז את חבירו שיתן לבנו מתנה זו, מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הנודר לָאו מַלְּבָא אֲנָא – אין אני מלך שנותן לאחרים ואינו צריך ליטול מהם, ואיני רוצה דְּמַהֲנֵינָא לָךְ – להנות אותך מנכסיך וְאַתְּ לֹא מַהֲנֵית לִי – ואתה לא תהנה אותי מנכסיך. אבל במקום ששייך לומר שנודר כדי לזרז את חבירו עדיין יש להסתפק אם חכמים חולקים על רבי אליעזר בן יעקב או לא, ואם הלכה כמותם או לא.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה ממשנה אחרת:

אָמַר לֵיהּ מַר קַשִּׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִּׁי, תָּא שְׁמַע, שנינו לקמן (כז.) נִדְרֵי אוֹנָסִין כִּיצַד, אדם שהזמין את חבירו שיבוא לסעוד עמו, וכדי לחזק את ההזמנה הִדִּירוֹ חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, ובשלב זה הבינה הגמרא שהמזמין הדיר את המוזמן מנכסיו מרצונו אם לא יבוא לאכול אצלו. וְלֹא יכל המוזמן לבוא לסעודה כיון שחָלָה הוּא אוֹ שחָלָה בְּנוֹ אוֹ שֶׁעָכְבוֹ נָהָר הרי אלו נדרי אונסין שהתירום חכמים, כיון שלא נדר המזמין על דעת שיקרה למוזמן אונס המונעו מלבא לסעודה.

ומדייקת הגמרא ממשנה זו, הָא לָאו הָכִי – אם לא קרהו אונס, נָדַר הוּא – דעתו שיחול הנדר ואין דעתו רק לזרז את חבירו, מַנִּי – כדעת מי נשנית משנה זו, אִי כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שאמר (לעיל כג.) שהרוצה שיאכל אצלו חבירו ומדירו, נדרי זירוזין הם, הלא לפי דעתו גם במשנה זו של נדרי אונסין זֵירוּזִין הֲוֵי –הרי אלו נדרי זירוזין, ומדוע היה חל הנדר אם לא היה קורהו אונס, אֶלָּא לָאו – ודאי המשנה היא כדעת רַבָּנַן, וּפְלִיגֵי – ורבנן חולקים על רבי אליעזר בן יעקב, וסוברים שבמדיר את חבירו בתנאי אם לא תבוא לאכול אצלי, לא אומרים שכוונת הנודר לזרז את חבירו, אלא כוונתו שאם יתקיים התנאי יחול הנדר.

דוחה הגמרא אף את ההוכחה ממשנה זו:

לְעוֹלָם – באמת אפשר לפרש את המשנה אפילו לפי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וּמִי סָבְרַתְּ דְּאַדְרֵיהּ מַזְמְנָא לְזִמְנָא – וכי סברת שמעמידים את המשנה שהמזמין הדיר את המוזמן כדי לזרזו, ויקשה לך כיון שהם נדרי זירוזין מדוע לרבי אליעזר בן יעקב חל הנדר, לֹא – אין לפרש כך, אלא מדובר באופן דְּזִמְינָא אַדְרֵיהּ לְמַזְמְנָא – שמהמזמין נדר על פי בקשת המוזמן, דְּאָמַר לֵיהּ המוזמן למזמין האם מַזְמְנַתְּ לִי לְסַעֲדוּדְתִּיךְ – תזמין אותי לסעודתך, אָמַר לֵיהּ אִין – כן, אזמינך לסעודתי, ושאל המוזמן את המזמין, נָדַר זֶה עָלֶיךָ – האם אתה מוכן לחזק את ההזמנה על ידי שתדור נדר שאם לא אוכל אצלך, תאסור את נכסיך עלי או את נכסי על עצמך וְנָדַר המזמין בבקשת המוזמן, ולבסוף לא יכל המוזמן לבא לסעודה כיון שחָלָה הוּא אוֹ שֶׁחָלָה בְּנוֹ אוֹ שֶׁעָכְבוֹ נָהָר, הֲרֵי אֵלּוּ נִדְרֵי אוֹנָסִין, אבל אם לא היה קורהו אונס היה הנדר חל, שהרי אין צריך לזרז את המוזמן, כיון שרצונו לאכול עם המזמין, והוא זה שביקש לחזק את ההזמנה על ידי נדר, וכוונתו שאם לא יבא לאכול עמו יחול הנדר.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מברייתא:

תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, יָתֵר עַל כֵּן – בנוסף למה ששנינו שהרוצה שחבירו יאכל אצלו ומדירו נדרי זירוזין הוא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב – חידוש גדול יותר, שאף הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְךָ – מה שאני נהנה משלך יהיה אסור עלי כקרבן אִם אִי [–אם אין] אַתָּה מִתְאָרֵחַ אֶצְלִי וְתֹאכַל עִמִּי פַּת חַמָּה וְתִשְׁתֶּה עִמִּי כּוֹס חַמִּין, וְהַלָּה – המוזמן הִקְפִּיד כְּנֶגְדּוֹ – לא רצה לבא להתארח אצלו, אַף אֵלּוּ נִדְרֵי זֵירוּזִין – גם זה בכלל נדרי זירוזין שהתירו חכמים, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים –וחכמים חולקים על רבי אליעזר בן יעקב, שאינו נחשב נדרי זרוזין, שכיון שבנדרו אסר על עצמו את נכסי המוזמן, כוונתו שיחול הנדר, שאין רצונו להיות בכלב, שהוא יהנה מחבירו וחבירו לא יהנה ממנו, ולכן לרבנן אינו נחשב נדרי זרוזין. ומדייקת הגמרא, מַאי לֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים – במה לא הודו לו חכמים לָאו – ורבי לא תאמר

מבוא לגמרא – שפה ברורה ושרשים שבלב

רש"ל

הרי זה יכול. המודר, להתיר נדרו בעצמו שלא ע"פ חכם. שיכול לומר לו המודר: כלום אמרת ליתן לבני כך וכך אלא בשביל בכודי. זהו כבודי. יותר שלא אקבל, שאיני צריך. וכבר הותר הנדר. מני אי רבי אליעזר בן יעקב. אע"ג דלא אמר: זהו כבודי יותר – בטל, דנדרי זירוזין הוא. אלא לאו רבנן היא. דסברי דלא הוי נדרי זירוזין, וש"מ פליגי. לעולם רבי אליעזר בן יעקב היא. הא מתני'. ומודה ר' אליעזר בן יעקב בהאי דנדר הוי. ולא זירוזין. דודאי משום נדר ממש קא"ל, דאמר ליה: לאו כלבא אנא כו'. וחכ"א אף זה. נודר יכול להתיר, שיכול לומר לו: הריני מחזיק לך טובה כאילו התקבלתי ממך, לפיכך אינו נדר. אי ר"א בן יעקב נדרי זירוזין הוו. שמזרזו ומדירו כדי שיתן לו כך וכך, אע"ג דלא אמר "התקבלתי" – הוי בטל, דנדרי זירוזין הוו. אלא לאו רבנן היא. דסברי דלא הוו נדרי זירוזין, אלמא פליגי. לעולם ר"א בן יעקב היא. הא מתני'. ומודה. דהאי לא הוה נדרי זירוזין אלא נדר ממש. ולהכי, אי אמר "התקבלתי" – לא הוי נדר. משום דאמר ליה: לאו מלכא כו'. מני אי ר"א בן יעקב נדרי זירוזין הוו. המדיר חברו שיאכל עמו, ואפי' לא חלה – מותר. אלא לאו רבנן היא. ופליגי, דלא הוו נדרי זירוזין. לעולם ר"א בן יעקב היא. ומודה דלאו נדרי זירוזין הוו. מי סברת דאדריה מזמנא. דהיינו נדרי זירוזין. לא זמינא הוא דאדריה למזמנא דאמר ליה מזמנת לי בהדך אמר ליה אין נדר זה קבל עליך ונדר וחלה הוא. המזמון, הא לא חלה – הוי נדר גמור. יתר על כן. על אותו שאמר במשנה, אמר ר"א בן יעקב: האומר לחבירו קונם שאיני נהנה לך כו'. וחלה הקפיד כנגדו. אף על גב שפירש לו הכל, ואע"פ שהקפיד כנגדו – אף אלו נדרי זירוזין, ומותר. ולא הודו לו חכמים. שיהא נדרי זירוזין.

אפי'

תוספות

קונם שאני נהנה לך. קונם מה שאני נהנה משלך. כלום אמרת אלא מפני כבודי. שאתכבד על ידך בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך שאתה רוצה ליתן לי מתנה – זהו כבודי, שאתכבד יותר כשיראו שאתה רוצה ליתן ואני איני רוצה לקבל. ואמרינן בירושלמי. דרבי מאיר דפליג באידך ברייתא דמייתינן בסמוך – פליג נמי בהא, ומפרש התם במאי פליגי. דגרסינן: א"ר זעירא: בסתם חלוקים. מה אנן קיימין? אם כשזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודי, כלומר שכשזה אומר: כלום אמרת אלא מפני כבודי – מדיר חולק עליו, ואומר לו: לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, כדי שאתכבד שתקבל מתנה ממני – דברי הכל אסור. אם כשזה אומר מפני (ד) כבודך וזה אומר מפני כבודי – דכ"ע לא פליגי דשרי. כינן קיימים בסתם, ר"מ אומר: סתם כמי שזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודי, ורבנן אמרין: סתמן כמי שזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודך. לא ר"א בן יעקב היא. אף ר"א בן יעקב היא. משום דא"ל לאו כלבא אנא וכו'. והכא הוא דשייך למימר הכי, מפני שהמזמן אוסר על עצמו נכסי המזומן. ומש"ה איכא למימר דדוקא קאמר, שאינו רוצה ליהנות ממנו אלא א"כ יקבל הוא ממנו ג"כ הנאה זו דכור א' של חטים וכו', דלאו כלבא הוא. אבל במתני' היכי שייך למימר הכי? והא המזמן אינו אוסר עליו נכסי המזומן, דאדרבה נכסיו הוא אוסר למזומן אם לא יקבל ממנו גם עכשיו הנאה זו. ואחרים אומרים דמשום דהכא בעי למיתן ליה מתנה מרובה – משמע דעבד ליה אידך נייח נפשיה, דאי לא – לא הוה יהיב ליה הך מתנה. הלכך שייך למימר לאו כלבא אנא. אבל במתני' לא מוכח הכי, דעביד איניש להאכיל את חבירו אצלו אף על גב דחבריה לא יהיב ליה מעיקרא מידי. הריני באילו התקבלתי. מפרש בפרק "מי שאחזו" (גיטין קף עה:) דהיינו טעמא: משום דלהרווחה דידיה איכוון, והא לא אצטריך. ודוקא כשהבנים סמוכים על שולחנו, דבכי האי גוונא שייך למימר דלהרווחה דידיה איכוון, שלא יצטרך להוציא משלו לצרכן, והא לא אצטריך, ובכי האי הוא יכול לומר כן. אבל אין הבנים סמוכים על שולחן אביהם – הוי איפכא, דלהרווחה דידהו קמכוין, וכל שאמרו הם "הרינו באילו התקבלנו" – התירו הנדר, ואילו אמר האב כן – אין בדבריו כלום. וכתב הרשב"א ז"ל: דדוקא בקיום מעשה שייך למימר "הריני באילו התקבלתי", דכיון שאפי' היה מקבל ממנו היה יכול להחזיר לו – אף מעכשיו יכול לומר: הריני כאילו התקבלתי והחזרתיך, דאפוכי מטרא אתא למה לי. אבל בבטול מעשה, כגון שאמר "נכסי אסורין עליך אם תלך למקום פלוני" – לא שייך למימר הכי לומר לו: הרי הוא כאילו לא הלכת, שא"א. ואיכא מאן דפליג, שאפילו בענין זה יכול לומר כן, שאותו תנאי עצמו לא אמרו מתחלה אלא להשלים רצונו, שהיה רוצה שלא ילך, ועכשיו כיון שאינו חושש אם ילך אם לא ילך – כבר נשלם רצונו. מי סברת דאדריה מזמנא לומינא זמינא אדריה למזמנא. כלומר, לאו כדס"ד שהמזמן הדיר למזומן, דאי הכי אפי' בלא אונס שרי, דנדרי זרוזין הוי. אלא זמינא אדריה למזמנא, כלומר: לבקשת המזומן נדר המזמן, דא"ל: לא מזמנת לי – לא תזמינני לסעודתך? א"ל: אין. כלומר, כן, אזמינך. נדר זה עליך? כלומר, אסור נכסיך או נכסי על עצמך אם לא תעשה כן. ונדר המזומן, וחלה הוא וכו'. הלכך טעמא דחלה הוא, הא לאו הכי – נדרא הוי. דליכא למימר לזרוזיה איכוון, שהרי לא היה צריך לזרז אותו, דאדרבה הוא בקש ממנו שיזמיננו. יתר ע"כ אר"א בן יעקב. האי דאמר יתר ע"כ – משום דהכא, אע"ג דשייך למימר "לאו כלבא אנא", שהרי הוא אוסר הנאת המזומן על עצמו אם לא ירצה לקבל ממנו הנאה זו, ומש"ה איכא למימר דבדוקא נדר – אפילו הכי א"ר אליעזר בן יעקב דנדרי זרוזין לעיל דאפילו ראב"י מודה כל היכא דאיכא למימר "לאו כלבא אנא" – דחויא בעלמא היא, ולאו קושטא דמלתא. ולאידך פירושא דכתבינן לעיל דטעמא ד"לאו כלבא אנא" משום דמפלגינן בין מתנה מרובה למתנה מועטת – האי "יתר ע"כ" דאמרינן הכא – לאו משום דלא חיישינן לטעמא ד"לאו כלבא אנא", דהא כיון דמתנה מועטת היא – לא שייך למימר הכי. אלא האי "יתר על כן" דקאמר – משום דסד"א: כיון דמייחד ואמר פת חמה וכוס של חמץ – דווקא נדר, ולא לזרוזי בעלמא, קמ"ל דאף אלו נדרי זרוזין. ולפי פי' זה אכתי קיימינן במאי דאמרינן מעיקרא, דכל היכא דאיכא למימר "לאו כלבא אנא", דהיינו במתנה מרובה – אפי' ר"א בן יעקב מודה. ודחינן: לא, בבתרייתא. כלומר, בבתרייתא הוא דפליגי רבנן, אבל בקמייתא לא. ואיכא נסחי דגרסי: ושמע מינה פליגי רבנן עליה, שמע מינה.

ת"ש

"קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְךָ אִם אִי אַתָּה נוֹטֵל לְבִנְךָ כּוֹר שֶׁל חִיטִּין וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן" - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר אֶת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי חָכָם. שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ: כְּלוּם אָמַרְתָּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל כְּבוֹדִי - זֶה הוּא כְּבוֹדִי. מַעֲמָא דַּאֲמַר "זֶה הוּא כְּבוֹדִי" הָא לָאו הָכִי - נֶדֶר הוּא. מַנִּי? אִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - נִדְרֵי זִירוּזִין הֲוֵי. אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ. לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, וּמוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב בְּהַאי דְּנִדְרָא הָוֵי, דַּאֲמַר לֵיהּ: לָא כַּלְבָא אֲנָא, דְּמִיתְהַנְּיָנָא מִינָּךְ וְלָא מִיתְהַנְּיָת מִינַּאי. ת"ש הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "קוֹנָם שֶׁאַתָּה נֶהֱנֵיתָ לִי אִם אִי אַתָּה נוֹתֵן לִבְנִי כּוֹר שֶׁל חִיטִּין וּשְׁתֵּי חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן" ר' מֵאִיר אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּתֵּן, וחכ"א אַף זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר אֶת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי חָכָם, שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הֲרֵינִי כְּאִילּוּ הִתְקַבַּלְתִּי". הָא לָאו הָכִי - נֶדֶר הוּא. מַנִּי? אִי ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - נִדְרֵי זִירוּזִין הֲוֵי, אֶלָּא לָאו - רַבָּנַן, וּפְלִיגִי! לְעוֹלָם ר"א בֶּן יַעֲקֹב, וּמִי סָבְרַתְּ דְּאַדְרֵיהּ מְזַמְּנָא לְזַמְּנָא? לָא, דְּזַמְּנָא מְזַמְּנָא לְזַמְּנָא? אִי הָכִי, אֲפִילּוּ בְּלָא אוֹנֵס שַׁרְיָא! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר? אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר? אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר?

ת"ש דאמר רב הונא הלכה כר"א בן יעקב. כלומר, דהוה ידיע להו דרב הונא אפילו בקמייתא קבע הלכתא כר"א בן יעקב. דאי לא – מאי מובחא מדרב הונא דפליגי רבנן? דלמא אבתרייתא הוא דפסיק הלכתא כוותיה. כך פירשו רבותי. ונראה בעיני שאין צורך לכך, אלא מעיקרא כי איבעיא אי פליגי רבנן עליה אי לאו – למיקם אקושטא דמילתא הוא דבעינן, דאי פליגי עליה – אפשר דלא קי"ל כוותיה, דיחיד ורבים הלכה כרבים, וכדמסקי' בבעיין: אם תמצא לומר פליגי, הלכתא כוותיה או לית הלכתא כוותיה, אבל השתא דמקבע רב הונא הילכתא כוותיה במאי דאפליגו רבנן עליה, אפילו אם תמצי לומר דאברייתא קאי, אבל במתני' מודו ליה רבנן – לא נפקא לן מינה מידי. עוד נראה לי: דכיון דאמר רב הונא סתמא הלכה כר' אליעזר – משמע דאמתני' קאי, שהמשנה היתה שגורה בפי הכל ולא הברייתא. **ולענין** הלכה, כיון דאפסיקא הלכתא כרבי אליעזר בן יעקב לפי אותו פירוש ראשון שפירשנו למעלה, דהאי "יותר מכן" בא לומר דאע"ג דאיכא למימר "לאו כלבא אנא", אמר ר' אליעזר בן יעקב נדרי זרזיז הוי – נקיטינן הכי. והדרינן ממאי דאמרי' לעיל בסוגיין, דמודה ר"א דכל היכא דאיכא למימר "לאו כלבא אנא" דנדר גמור הוי. דלמסקנא ליתא, וכדכתבינן. ומיהו, אע"ג דהדרינן מטעמא ד"לאו כלבא אנא", טעמא ד"לאו מלכא אנא" – אכתי איתיה, ומודי ביה רבי אליעזר. אבל לאידך פירושא דכתיבנא לעיל, דטעמא ד"לאו כלבא אנא" משום דיחיד ליה מתנה מרובה הוא – במסקנא נמי, כי היכי דנקטינן טעמא ד"לאו מלכא אנא" – ה"נ נקטינן טעמא ד"לאו כלבא אנא", דבתרווייהו כל היכא דאיתנהו – מודה רבי אליעזר דנדר הוי, ולא זרזיז. ולזה נראה שהסכים הרמב"ן ז"ל בהלכותיו לפנינו בפ' "קונם". וכדבריו נראה לי, דאי לא תימא הכי – מתני' דפ' "קונם" ד"אם אי אתה בא ונוטל" – דלא כרבי אליעזר בן יעקב דבתרייתא ד"יתר על כן" אתיא. ואי הכי, היכי פסקינן כר' אליעזר בן יעקב אפי' במאי דאמר בבתרייתא? הוה ליה סתם במתני' ומחלוקת בברייתא, והלכה כסתם! אלא ודאי כדאמרן. **מתני'** נדרי הבאי אמר קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד. נראה לי דתנא תרי גווני נקט, חד דשייך ביה גחמא – דהיינו כעולי מצרים, דעביד אינש דכי חזי אינשי טובא גזים ואמר "כעולי מצרים", וחד לא שייך ביה גחמא, דהיינו "נחש בקורת בית הבד". דכיון דמפרשינן בגמרא דלא נחש גדול קאמר, אלא טרוף – לא שייך למימר דרך גחמא טרוף בקורת בית הבד, שאין שום נחש טרוף כלל. ואשמועינן תנא דכי תלה איסור פירות בחד מהני – נדרו בטל. וכל חד וחד טעמיה לחוד; דכי אמר "קונם עלי פירות אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים" – בדין הוא דלא לתסרו עליה, דקושטא קאמר, כיון שראה עם רב, דעביד אינש דגזים בכי ה"ג. וכי אמר "אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד" – נמי הפירות מותרין מטעמא אחרינא, דאע"ג דודאי שיקרא קאמר, דאפי' בדרך גחמא לא שייך למימר הכי – אפי' הכי הפירות מותרין, משום דאמדינן ליה לדעתיה שלא לאסור את הפירות נתכוון. שא"כ לא היה לו לתלות איסורו בתנאי, אלא היה לו לאסרם עליו במוחלט. שהרי אף כשהתנה בכיוצא בזה – אין לתנאו ענין, שהדבר ברור שלא ראה נחש כזה, שאין בין אוסר סתם למתנה בכיוצא בזה כלום. אלא ודאי אמרי' שלא לאסור פירות בא, אלא לומר דברי הבאי זה, כלומר שראה נחש בקורת בית הבד. ומש"ה ניחא האי דתנן ב"שבועות שתים בתרא" (שבועות קף כט.) גבי שבועת שוא "אם לא ראיתי גמל הפורח באויר", "אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד" ולא תנא התם "כעולי מצרים" – משום דכה"ג לא לקי משום שבועת שוא, דעל הגזמא קושטא קאמר, והכא נמי לא חש תנא למתני "גמל הפורח באויר", דתרי גווני דבעי למיתני, דהיינו מידי דשייך ביה גזמא ודלא שייך ביה גזמא – הא תנגהו. **גמ'** כך שבועות הבאי מותרות. כלומר, שהפירות מותרין משום ההוא טעמא דפרישנא במתני'. מיהו, במידי דלא שייך ביה גזמא, כגון גמל הפורח באויר ונחש בקורת בית הבד, כי תלי איסור פירות עלייהו – לקי משום שבועת שוא. דאיהו לא לאסור פירות נתכוין, מההוא טעמא דכתיבנא, אלא ודאי יצתה שבועה לשוא, לומר שראה דבר זה. והיינו מתני' דשבועות, דתנן התם דכי האי גוונא לוקה משום שבועת שוא, מה שאין כן בנדרים, דבנדרי שוא ליכא מלקות. ומקשי': **היכי** דמי שבועות הבאי? אי נימא דאמר "אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים" מידעם קאמר? הרי יצתה שבועה לשקר! כלומר, שאין ללשון זה שום משמעות. ולשקר לאו דוקא, אלא כלומר ללא דבר, כדכתיב קרא "אך לשקר שמרתי" (שמות ל ח כה). **דאמר** שבועה שראיתי. ונראה בעיני דסבירא ליה לאביי לפום אוקימתיה דכי קתני "כך שבועות הבאי מותרות" – לאו אכולהו גווני דמתני' קאי. דבמידי דלא שייכא ביה גזמא – ליכא למימר שתהא שבועתו מותרת, דשבועת שוא הויא. וליכא למימר מ"מ הפירות מותרות – דהא אביי לא במתנה באיסור פירות מוקים לה. אלא לאביי הכי קתני: כשם שנדרי הבאי מותרין – כך שבועות הבאי של גזמא מותרות. דלא תימא כיון דשבועה חמורה לא גזים בה אינש, ובדוקא קא משתבע, ולקי משום שבועת שוא – דליתא, אלא עביד אינש דגזים בשבועות כי היכי דגזים בנדרים. ומקשי ליה רבא: **א"כ** למה ליה למימרי? כלומר: דאי אמידי דשייך ביה גזמא בלחוד קאי – פשיטא דשבועות נמי מותרות, דכיון דגזים ואמר – קושטא קאמר! ועוד: דומיא דנדר קתני. כלומר, דכשם שנדרים מותרין בהנהו תרי גווני דמתני' – כך שבועות מותרות בהנהו תרי גווני גופייהו, ואי "שבועה שראיתי" קאמר – אי אפשר שתהא מותרת, דנחש בקורת בית הבד ודכוותיה דכיון

דַּאֲפִילּוּ בְּקַמַּיְיתָא, וּשְׁמַע מִינָּהּ פְּלִיגֵי רַבָּנַן עָלֵיהּ. שְׁמַע מִינָּהּ. מַאי הֲוֵי עֲלָהּ? ת"ש דְּאָמַר רַב הוּנָא: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וְכֵן אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. מתני' נִדְרֵי הֲבַאי; אָמַר "קוֹנָם אִם לֹא רָאִיתִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה כְּעוֹלֵי מִצְרַיִם" "אִם לֹא רָאִיתִי נָחָשׁ בְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד". גמ' תָּנָא: נִדְרֵי הֲבַאי - מוּתָּרִין, שְׁבוּעוֹת הֲבַאי - אֲסוּרִין. הֵיכִי דָּמֵי שְׁבוּעוֹת הֲבַאי? אִילֵימָא דַּאֲמַר "שְׁבוּעָה אִם לֹא רָאִיתִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה" מִידַּעַם קָאָמַר? אָמַר אַבַּיֵי: דַּאֲמַר "שְׁבוּעָה שֶׁרָאִיתִי". אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אִם כֵּן לָמָּה לִי לְמֵימַר? וְעוֹד, דּוּמְיָא דְּנֶדֶר קָתָנֵי! אֶלָּא אָמַר רָבָא: בְּאוֹמֵר "יֵאָסְרוּ פֵּירוֹת הָעוֹלָם עָלַי בִּשְׁבוּעָה אִם לֹא רָאִיתִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה כְּעוֹלֵי מִצְרַיִם". א"ל רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: וְדִלְמָא הַאי גַּבְרָא קִינָּא דְּשִׁמְשְׁמָנֵי חָזָא, וְאַסֵּיק לְהוֹן שְׁמָא "עוֹלֵי מִצְרַיִם", וְשַׁפִּיר מִשְׁתַּבַּע! א"ל:

אפי' בקמייתא. הנך דלעיל, ש"מ. **מאי הוי עלה.** אי הוי הלכתא כוותיה דר' אליעזר, דהוי נדרי זרוזין, ומותר. **אמר ליה רבא.** א"כ מתניתא דאמר "שבועה שראיתי בדרך הזה". **למה לי למימר.** דאסורי? דהיינו שבועה גמורה ודאי, כאילו אמר "שבועה שאכלתי"! **ועוד דומיא דנדר קתני.** שבועות (נדרי) הבאי אסורין, דמשמע דקאמר בלשון נדר ושבועה. **אלא אמר רבא.** דקאמר הכי: יאסרו כל פירות העולם עלי בשבועה. **אם לא ראיתי.** ולא קאמר "שראיתי". **אמר ליה רבינא.** אמאי אסורות? ודלמא שפיר אישתבע לדעתיה דידיה! **דלמא קינא דשומשמני.** נמלות מקובצות הרבה ראה ביחד כעולי מצרים, דאפשר.

אדעתא

אגרות קודש

ב"ה, ג' כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

...בנוגע לשאלתו אם אפשר ללמוד עם ילדים האותיות והנקודות הידועים להם מכבר קודם שיודעים את כל הנקודות. הנה אין קפידא בזה אף שלכאורה בקל יותר ללמדם כל הנקודות בהמשך אחד מאשר להפסיק באמצע בענינים אחרים, אבל זוהי שאלה חינוכית ויש לפותרה מתאים להתלמידים בכתה שלו ואופן קליטתם את הלימודים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דַּאֲפִילּוּ בְּקַמֵּיתָא – שאפילו בדין הראשון שהרוצה שיאכל אצלו חבירו ומסרב בו ומדירו, גם בזה לא הודו לו חכמים, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – ונשמע מזה **שְׁפִלִּיגֵי רַבָּנַן עֲלֵיהּ** – חכמים חולקים על רבי אליעזר בן יעקב אף בדין ששנינו במשנה. מסיימת הגמרא, **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן אפשר להוכיח מברייתא זו כך. מבררת הגמרא, **מַאי הֲוֵי עֲלָהּ** – מה נפסק בנידון זה, האם הלכה כחכמים או כרבי אליעזר בן יעקב. פושטת הגמרא, **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב הוּנָא הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, ונפשט גם הספק השני, שהלכה כרבי אליעזר בן יעקב, **וְכֵן אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב.**

משנה

בתחילת הפרק (ב:) שנינו ארבעה נדרים המותרים, והשני הוא נדרי הבאי, משנה זו מבארת מהם נדרי הבאי.

נִדְרֵי הֲבַאי כיצד, אדם שנדר **וְאָמַר קוֹנָם** – יאסר כבר זה עלי כקרבן **אִם לֹא רָאִיתִי כַּדֶּרֶךְ הַזֶּה** ששים רבוא בני אדם **כְּעוֹלֵי** –יוצאי **מִצְרַיִם**, או שאומר קונם כבר זה עלי **אִם לֹא רָאִיתִי נָחָשׁ** שצורתו **כְּקִלּוֹרַת בֵּית הַבַּד**, שני נדרים אלו נדרי הבאי הם, ואינם חלים. אך אין הטעם שוה בשניהם, שאילו באומר 'קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים', כיון שדרך בני אדם להגזים ולקרוא לעם רב בשם עולי מצרים, אף על פי שיודעים בעצמם שלא היו שם באמת כעולי מצרים. אם כן אפשר שראה עם רב, ונתקיים תנאו שאמר 'כעולי מצרים', ולא נאסר עליו הככר. ואילו באומר 'אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד' אין היתרו משום שמגזים, לפי שאין דרך בני אדם להגזים ולתאר בדבר שאינו נמצא. אלא הטעם הוא, כיון שאם היה רצונו לאסור על עצמו את הככר היה אוסרו בלא תנאי זה שאין בו משמעות, אלא ודאי רצונו לומר דבר הבאי זה להפליא את חבירו ואין כוונתו לאסור את הככר.

גמרא

תָּנָא בברייתא, **נִדְרֵי הֲבַאי מוּתָּרִין, שְׁבוּעוֹת הֲבַאי אֲסוּרִין.** ואף על פי שגם בשבועות הבאי שייך לומר את טעמי ההיתר שנאמרו בנדרי הבאי, החמירו חכמים בשבועה שהיא חמורה, שנאמר בה (שמות כ ז) 'לא ינקה'.

מבררת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן היתה השבועה שעליה נאמר בברייתא **שְׁבוּעוֹת הֲבַאי** אסורות. **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **דְּאָמַר שְׁבוּעָה אִם לֹא רָאִיתִי כַּדֶּרֶךְ הַזֶּה** כעולי מצרים, יש להקשות, **מִידָּעַם קָאָמַר** – וכי יש באמירתו כלום, הלא 'אם לא ראיתי' הוא לשון תנאי, וכיון שאינו אוסר על עצמו דבר על ידי תנאו, אין זה לשון שבועה כלל.

ביאור אביי בדברי הברייתא:

אָמַר אַבָּיֵי, הברייתא שאומרת ששבועות הבאי אסורות, מדברת באופן **דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁרָאִיתִי** כעולי מצרים, או שבועה שראיתי נחש בקורת בית הבד, וכיון שנשבע על דבר שאינו יכול להיות, עבר על איסור שבועת שוא.

אָמַר לֵיהּ – הקשה **רָבָא** לאביי, **אִם כֵּן** שמדובר באמר 'שבועה שראיתי', דבר פשוט הוא שאסור להשבע על זה, **וְלָמָּה לִי לְמֵימַר** – ומדוע צריכה הברייתא ללמדנו ששבועות הבאי אסורין. **וְעוֹד** קשה, שהרי מה ששנינו בברייתא שבועות הבאי אסורות **דּוּמְיָא דְּנֶדֶר קָתָנֵי** – מדובר בשבועות הדומות לנדרי הבאי אסורות, אם כן אין שבועות הבאי מותרות לנדר בכלל. ולפי דברי אביי אין השבועה דומה לנדר, שהרי בנדרי הבאי הוא אוסר על עצמו דבר בקונם, ובשבועות הבאי אינו אוסר על עצמו שום דבר בשבועה, אלא רק נשבע שראה דבר הבאי.

ביאור רבא בדברי הברייתא:

אֶלָּא – מכח קושיות אלו **אָמַר** – מבאר **רָבָא**, שהברייתא מדברת **כְּאוֹמֵר יֵאָסְרוּ פֵּירוֹת הָעוֹלָם עָלַי כְּשֶׁשְּׁבוּעָה אִם לֹא רָאִיתִי כַּדֶּרֶךְ הַזֶּה כְּעוֹלֵי מִצְרַיִם**, ואף על פי שדרך העולם לקרוא לעם רב בשם עולי מצרים, מפני חומרת איסור שבועה, נאסרים עליו הפירות.

אָמַר לֵיהּ – הקשה **רָבִינָא לְרַב אַשִׁי**, מדוע שנינו בברייתא שהאומר יאסרו פירות העולם עלי בשבועה אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים נאסרים עליו הפירות, **וְדִלְמָא הַאי גַּבְרָא קִינָא דְּשׁוּמְשְׁמָנֵי חֲזָא וְאַסִּיק לְהוּן שְׁמָא עוֹלֵי מִצְרַיִם** – שמא אדם זה ראה נמלים מקובצות וקרא את שמם 'עולי מצרים', וכוונתו להישבע שיאסרו פירות העולם עלי, אם לא ראיתי את אותם נמלים שקראתי שמם עולי מצרים, **וְאִם כֵּן שַׁפִּיר מִשְׁתַּבַּע**, שהרי באמת ראה את הנמלים האלו.

גרסת הר"ן:

תָּנָא בברייתא, **כְּשֵׁם שֶׁנִּדְרֵי הֲבַאי מוּתָּרִין כָּךְ שְׁבוּעוֹת הֲבַאי מוּתָּרוֹת,** והנשבע שבועת הבאי אין הפירות שנשבע עליהם נאסרים, כיון שהטעם להיתר נדרי הבאי שייך גם בשבועות הבאי. ובין אם אוסר עליו פירות בשבועה אם לא ראיתי כעולי מצרים, ובין אם אוסר עליו פירות בשבועה אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד, אין כוונתו לאסור עליו את הפירות, ומהטעמים שנתבארו במשנה.

מבררת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן היתה השבועה שעליה נאמר בברייתא **שְׁבוּעוֹת הֲבַאי** מותרות. **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **דְּאָמַר שְׁבוּעָה אִם לֹא רָאִיתִי כַּדֶּרֶךְ הַזֶּה** כעולי מצרים, יש להקשות, **מִידָּעַם קָאָמַר** – וכי יש באמירתו כלום, **הָרֵי** אין ללשון זו משמעות כלל כיון שאינו אוסר על עצמו דבר, **וְיָצְתָה שְׁבוּעָה לַשֶּׁקֶר** – לחינם, ומדוע הוצרכה הברייתא לחדש ששבועה זו אינה חלה כיון שהיא שבועת הבאי.

ביאור אביי בדברי הברייתא:

אָמַר אַבָּיֵי, הברייתא שאומרת ששבועות הבאי מותרות, מדברת באופן **דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁרָאִיתִי** כעולי מצרים, או שבועה שראיתי נחש בקורת בית הבד, והחידוש בברייתא הוא שלא רק בנדרים אנשים רגילים להגזים ונדריהם נדרי הבאי, אלא אף בשבועה שהיא חמורה יותר אנשים רגילים להגזים ושבועותיהם שבועות הבאי, ולא שבועת שוא.

אָמַר לֵיהּ – הקשה **רָבָא** לאביי, **אִם כֵּן** שמדובר באמר שבועה שראיתי, דבר פשוט הוא שכיון שאנשים רגילים להגזים אף בשבועה, שבועתם שבועת הבאי, שהרי כוונתו לומר אמת שראה עם רב, **וְלָמָּה לִי לְמֵימַר** שהנשבע על דבר ששייך בו גוזמא שבועתו שבועת הבאי. **וְעוֹד** קשה, שהרי מה ששנינו בברייתא ששבועות הבאי מותרות **דּוּמְיָא דְּנֶדֶר קָתָנֵי** – מדובר בשבועות הדומות לנדרי הבאי, וכמו שנדרי הבאי מותרים בשני האופנים של המשנה, כך גם שבועות הבאי המותרות צריך לפרשם בשני האופנים שנאמרו במשנה. ולפי ביאור אביי היתר השבועות אינו שווה להיתר הנדרים, שהרי שבועת הבאי מותרת רק באופן שנשבע שראה כעולי מצרים, שמגזים בדיבורו כדרך בני אדם. אבל אם נשבע שראה נחש כקורת בית הבד, כיון שאין דרך בני אדם להגזים ולתלות דבר המצוי בדבר שאינו מצוי, הרי זו שבועת שוא האסורה.

ביאור רבא בדברי הברייתא:

אֶלָּא – מכח קושיות אלו **אָמַר** – מבאר **רָבָא**, **לְעוֹלָם** הברייתא מדברת **דְּאָמַר שְׁבוּעָה אִם לֹא רָאִיתִי**, ואף על פי כן יש משמעות בשבועתו, **לָאו** – וכי לא **אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב** על המשנה לקמן (כז:) שמותר לנדור למוכסים הבאים ליטול פירותיו, שהפירות שהם רוצים ליטול ממנו הם של בית המלך אף על פי שאינם של בית המלך, והגמרא (כח.) הקשתה שלא מצאנו לשון נדר כזה, שנודר על פירות שהם של בית המלך, ותירץ רב עמרם בשם רב שנודר ואמר **יֵאָסְרוּ פֵּירוֹת עוֹלָם עָלַי אִם אֵינָם שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ. הָכִי נַמִּי** – כמו כן מה ששנינו בברייתא ששבועות הבאי מותרות, מדובר **בְּאוֹמֵר יֵאָסְרוּ פֵּירוֹת הָעוֹלָם עָלַי כְּשֶׁשְּׁבוּעָה אִם לֹא רָאִיתִי כַּדֶּרֶךְ הַזֶּה כְּעוֹלֵי מִצְרַיִם**, והפירות מותרים כיון שכוונתו שראה עם רב, ומגזים בדיבורו כדרך בני אדם.

אָמַר לֵיהּ – הקשה **רָבִינָא לְרַב אַשִׁי**, מדוע הברייתא אומרת ששבועה כזו היא שבועת הבאי, **וְדִלְמָא הַאי גַּבְרָא קִינָא דְּשׁוּמְשְׁמָנֵי חֲזָא וְאַסִּיק לְהוּן שְׁמָא עוֹלֵי מִצְרַיִם** – שמא אדם זה ראה נמלים מקובצות וקרא את שמם 'עולי מצרים', וכוונתו להישבע שיאסרו פירות העולם עלי, אם לא ראיתי את אותם נמלים שקראתי שמם עולי מצרים, **וְאִם כֵּן שַׁפִּיר מִשְׁתַּבַּע** שהרי באמת ראה את הנמלים האלו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָמַר לֵיהּ – תירץ רב אשי לרבינא, **כִּי מִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דִּידָן מִשְׁתַּבַּע** – אדם נשבע לפי מה שאנו מבינים את לשונו, ואינו נשבע כפי מחשבתו, **וַאֲנַן לֹא מַסְקִינַן נַפְשִׁין אַשּׁוּמְשְׁמָנֵי** – ואין עולה על דעתנו שמה שאמר אם לא ראיתי בעולי מצרים, כוונתו לנמלים, אלא אנו מבינים כוונתו שראה ששים ריבוא בני אדם כיוצאי מצרים, ולכן שבועתו שבועת הבאי. הגמרא מקשה שמצאנו שאדם נשבע כפי מחשבת ליבו:

וְעַל דַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ לֹא עָבִיד אִינִישׁ דְּמִשְׁתַּבַּע – וכי לא מצאנו שאדם נשבע כפי מחשבתו ולא כפי שאנו מבינים את דבריו, **וְהָתַנְיָא** – הלא שנינו בברייתא, אדם המודה במקצת הטענה וכופר במקצתה, **כְּשֵׁם** – הדיינים **מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ, אוֹמְרִים לוֹ, חֵוִי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל תְּנַאי שֶׁאתה חושב בְּלִבְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּינוּ** – דעת הדיינין **וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין** של מעלה. ומבארת הגמרא, **לְאַפּוּקֵי מַאי** – במה הנשבע יכול להערים על בית דין, שכדי למונעו מכך הוצרכו להשביעו על דעת בית דין, **לְאו לְאַפּוּקֵי** – ודאי הוצרכו להשביעו כדי שלא יערים באופן זה, כגון **דְּאַסִּיק לְהוּ לְאִיסְקוּנְדְּרֵי** – שיקח חתיכות עץ קטנות של משחק, **וְאַסִּיק לְהוֹן שְׁמָא זוּזֵי** – ויקרא להם בשם 'מעות', וכדי שלא יערים להישבע שאינו חייב חתיכות עץ קטנות, השביעו אותו הדיינים על דעתם. ומוכיחה הגמרא, **מִדְּקָאָמַר עַל דַּעְתֵּינוּ** – ממה שאמרו שצריך להשביעו על דעת הדיינים, **מִכְּלָל דַּעָבִיד אִינָשׁ דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ** – יש להוכיח שאדם נשבע לפי מחשבתו, ולכן אם לא היינו משביעים אותו על דעתנו, כשהיה הלוה נשבע שאינו חייב לחבירו מעות, אף על פי שאנו מבינים את דבריו שאין הוא חייב ממון לחבירו, היה הלווה מתכוון שהוא אינו חייב לחבירו חתיכות עץ שהוא קורא להם מעות, והיתה שבועתו חלה על חתיכות עץ הללו. ואם כן קשה, שגם באומר 'אם לא ראיתי בעולי מצרים' אפשר לפרש כוונתו שראה קן של נמלים וקרא שמם 'עולי מצרים', ולא תהיה שבועתו שבועת הבאי. מתרצת הגמרא, **לָא** – אין חוששים שמא קרא לחתיכות עץ קטנות בשם מעות, אלא הטעם שמשביעים אותו על דעתנו היא **לְאַפּוּקֵי מִקַּנְיָא דְּרָבָא** – כדי שלא יערים על בית דין ויעשה תחבולות שעל ידיהן נשבע שבועת אמת על סמך דברי פיו ממש, ואין צריך להגיע למחשבת לבו, ואף על פי כן לא יתחייב בשבועתו ממון, וכמו המעשה שהיה ב'קניא דרבא' המובא להלן.

המעשה בקניא דרבא:

דְּהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מַסִּיק בְּחַבְרֵיהּ זוּזֵי – מעשה באדם שהיה נושה בחבירו מעות, וכשהגיע זמן פרעון ההלואה, **אָתָא לְקַמֵּיהּ** –בא המלוה לדין לפני **דְּרָבָא, וְאָמַר לֵיהּ** המלוה **לְלִוֶּה, זִיל** – **לֵךְ פְּרַע לִי** את חובך. **אָמַר לֵיהּ** הלווה למלוה **פְּרַעְתִּיךְ** חלק מהחוב. **אָמַר לֵיהּ רָבָא** ללווה, כיון שהמלוה טוען שלא פרעת לו כלום מהחוב, ואתה מודה שחלק מהחוב עדיין לא פרעת, **אִם כֵּן** אתה מודה במקצת **וּזִיל אִישְׁתַּבַּע לֵיהּ דִּפְרַעְתֵּיהּ** – לך השבע לו שפרעת [שבועה דאורייתא של מודה במקצת]. **אָזַל** – הלך הלווה **וְאַיְתֵי קַנְיָא וְיָהֵיב זוּזֵי בְּגַוֵּיהּ** – והביא קנה חלול ושם מעות בתוך הקנה כפי השיעור שהמלוה תובע ממנו, **וַהֲוָה מִסְתְּמִיךְ וְאָזֵיל וְאָתֵי עֲלֵיהּ לְבֵי דִּינָא** – ובא הלווה לבית הדין כשהוא נשען והולך על קנה זה. וכשהגיע זמן השבועה **אָמַר לֵיהּ** הלווה **לְמַלְוֶה, נְקוֹט הָאי קַנְיָא בִּידָךְ** – החזק קנה זה בידך, **נְסַב סֵפֶר תּוֹרָה** – לקח הלווה ספר תורה בידו, **וְאִישְׁתַּבַּע דִּפְרַעְיֵהּ כָּל מַה דַּהֲוָה לֵיהּ בִּידֵיהּ** – ונשבע הלווה שפרע למלוה כל מה שהיה לו בידו ממעות ההלואה. [גירסת הר"ן: **וְאִישְׁתַּבַּע דִּיהָבִית לָךְ זוּזָךְ** – נשבע שנתן למלוה את מעותיו], כשנוכח **הַהוּא** שהלווה נשבע לשקר, **רָנָז וְתַבְרֵהּ לְהַהוּא קַנְיָא** –כעס ושבר את הקנה **וְאִישְׁתַּפַּךְ הַנְהוּ זוּזֵי לְאַרְעָא** – ונשפכו המעות שהיו בקנה על הארץ, **וְאִישְׁתַּכַּח דְּקוּשְׁטָא אִישְׁתַּבַּע** –ונמצא שהלווה נשבע באמת, כי בשעה שנשבע היו המעות ביד המלוה. וכיון שחוששים למקרה מעין זה שנוסח השבועה הוא אמת ואף על פי כן מצליח הנשבע להערים על בית דין ולא להישבע על דעתם, אומרים לו הדיינים קודם השבועה 'הוי יודע שלא על תנאי שבלבך אנו משביעים אותך אלא על דעתינו ועל דעת בית דין'.

הגמרא מקשה עוד שמצאנו שאדם נשבע כפי מחשבתו:

וְאַכַּתִּי לֹא עָבִיד דְּמִישְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ – וכי עדיין לא מצאנו שאדם נשבע על דעת עצמו, ולא כפי שאנו מבינים את לשונו, **וְהָתַנְיָא** בברייתא, **וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבוֹת מוֹאָב** שיקבלו את התורה, **אָמַר לָהֶם, הֱוֵו יוֹדְעִים שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּכֶם אֲנִי מַשְׁבִּיעַ אֶתְכֶם, אֶלָּא עַל דַּעְתִּי וְעַל דַּעַת הַמָּקוֹם** אני משביע אתכם, וכמו **שֶׁנֶּאֱמַר** בפסוק המדבר על השבועה שהשביע משה את בני ישראל (דברים כט יג): 'וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם' וגו'. ומבררת הגמרא, **מַאי אָמַר לְהוּ מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל** – מה אמר להם משה לישראל, ומדוע היה צריך לומר להם שלא ישבעו על דעתם, **לָאו הָכִי קָאָמַר לְהוּ** – וכי לא כך אמר להם, **דְּלָמָא עֲבִירְתּוּן מִילֵּי וְאָמְרִיתּוּן עַל דַּעְתֵּינוּ** – שמא תקראו לדבר מסוים שם חדש, ותאמרו שאתם נשבעים כפי דעתכם שקראתם לו שם חדש, **וּמִשּׁוּם הָכִי אָמַר לְהוּ עַל דַּעְתִּי** – לכן אמר להם משה שישבעו על דעתו, ולא יוכלו לטעון שנשבעו לפי השם החדש שהמציאו. ומבררת הגמרא, **לְאַפּוּקֵי מַאי** – כדי להוציא מאיזו אפשרות הוצרך משה לומר להם שישבעו על דעתו, **לָאו לְאַפּוּקֵי דְּאַסִּיקוּ שְׁמָא לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֱלוֹהַּ** – האם משה רבינו לא בא לשלול את האפשרות שיקראו לעבודה זרה בשם אלוה, ואם לא ישביעם על דעתו, ישבעו בני ישראל שיעבדו לאלוה, וכוונתם תהיה לעבודה זרה שהמציאו לה שם אלוה, **מִכְּלָל דַּעָבִיד אִינִישׁ דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ** – ומוכח מזה שאדם נשבע לפי מחשבתו ולא לפי מה שאנו מבינים את דבריו. וקשה, שאם כן אף באומר 'אם לא ראיתי בעולי מצרים' נפרש את כוונתו על קן של נמלים שקרא שמם עולי מצרים, ולא תהיה שבועתו שבועת הבאי.

הגמרא דוחה את הראיה השניה:

לָא – חששו של משה לא היה שמא יקראו לעבודת כוכבים בשם אלוה, כיון שאין לחשוש שאדם נשבע וכוונתו לפירוש משונה שהוא חושב מעצמו, אלא הסיבה שהשביעם משה על דעת המקום ועל דעתו, היתה משום שמצינו פסוק שבו **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אִיקְרֵי אֱלוֹהַּ** – נקראת בשם אלוה, **דִּכְתִיב** (שמות יב יב) 'וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם וגו'', וכיון שכן הוא לשון הפסוק, חשש משה שכוונת בני ישראל כשישבעו ויאמרו אלוה תהיה לעבודה זרה, ולכן השביעם משה רבינו על דעתו ועל דעת המקום. אבל ודאי אין לחשוש שאדם הנשבע כוונתו לפירוש משונה, כגון שקורא לנמלים עולי מצרים.

הגמרא מביאה כמה קושיות מדוע לא השביעם משה רבינו באופנים אחרים שאין לטעות בפירושם:

מקשה הגמרא, מדוע היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, **וְלַשְׁבַּע יַתְהוֹן דְּמַקַּיְּימִיתּוּן מִצְוֹת** – שישביע אותם שיקיימו מצוות, ואי אפשר יהיה לפרש את לשונם על עבודה זרה. מתרצת הגמרא, שאם היה משה משביעם לקיים מצוות **מַשְׁמַע מִצְוַת הַמֶּלֶךְ** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים את מצות המלך שמושל באותו הזמן ומְצַוֶּה לעמו מה לעשות.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו מצוות, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלַשְׁבַּע יַתְהוֹן דְּמַקַּיְּימִיתּוּן כָּל מִצְוֹת** – יכל להשביעם שיקיימו את כל המצוות, ולא יוכלו לומר שכוונתם לקיים רק את מצות המלך. מתרצת הגמרא, אם היה משה משביעם שיקיימו את כל המצוות, **מַשְׁמַע מִצְוַת צִיצִית** –יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים רק מצות ציצית, ואפשר לפרש כן את מה שנשבעו על קיום כל המצוות, **דְּאָמַר מַר, שְׁקוּלָה מִצְוַת צִיצִית כְּנֶגֶד כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה,** וזה נלמד מהכתוב (במדבר טו לט) 'וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'. וציצית בגמטריא שש מאות, ויש בציצית שמונה פתילים וחמש קשרים, ומנין ציצית עם הקשרים והפתילים הוא שש מאות ושלש עשרה, כמנין תרי"ג מצות, וכשאדם מתעטף בציצית הוא זוכר את כל המצוות.

המשך בעמוד מט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

אדעתא דידן אישתבע. כדרך שבני אדם נשבעין. ואין דרך בני אדם לקרוא לנמלים "עולי מצרים". **לאפוקי מאי.** אמרי ליה הכי, ד"שלא על דעתך אנו משביעין אותך"? **לאו לאפוקי.** דיהיב ליה לבעל חובו אסקונדרי פיספסים שמשחקים בהן, וקרא אותן זוזי, ובכך רוצה לפטור עצמו מן השבועה. מכלל דעביד איניש דנשבע לדעתא דנפשיה. הכא נמי, נימא הכי גבי שומשמני. **לא.** שומשמני ואיסקונדרי לאו מילתא היא, ובהכי לא מיפטר איניש נפשיה. ומשום האי טעמא לא היו אומרים לו "הוי יודע" כו'. **אלא לאפוקי מקניא דרבא.** דזוזי ממש יהב, ובעי למיפטר בהכי. ובשאר מילי לא עביד איניש דנשבע אדעתא דנפשיה. **והא תניא וכן מצינו כו' שנאמר ולא אתכם לבדכם.** הכי פירושו: איני משביע אתכם על דעתכם לבדכם. **לאפוקי מאי.** קאמר להו הכי? לאו לאפוקי דאי אסיקו לה שמא לעבודה זרה אלוה, ופלחו לה, ובעו למיפטר נפשייהו, דאמרי דפלחי לאלוה. **לא.** לאו לאפוקי משום האי קאמר הכי. דאינהו לא מצו לאסוקי לעבודה זרה שמא אלוה ולמפטר נפשייהו, דהא עבודה זרה איקרי אלוה מעצמה. **אם כן אמאי משבע יתהון הכי "על דעת המקום ועל דעתי"? לישבע יתהון דמקיימיתו תורה!** הוה משמע תורה אחת. שבכתב בלבד. משמע מצות המלך. שבפרשה "שום תשים עליך מלך" (דברים יז), שיש שם מצות. **ולישבע** להו הכי דמקיימיתו עבודה זרה ותורה כולה **אי** נמי דמקיימיתו **תרי"ג מצות.** ולא מצי למיטעי מידי. **אלא משה רבינו מילתא דלאו טריחא** נקט. כשאמר "על דעת המקום ועל דעתי", ששם נכלל הכל. **אורוותא.** איצטבלאות מלאות תבן. **וכלע יתהון.** אלמא דהוה גדול מקורת בית הבד! **בטרוף קאמר.** נחש מנומר לא משתכח בקורת בית הבד. **והא כולהו מיטרף טריפי.** הוו מנומרין. **בגבו טרוף קאמרינן.** ולא הוי גדול כי האי גוונא. **וליתני.** "אם לא ראיתי נחש גבו טרוף בקורת בית הבד". **מילתא אגב אורחא** קמ"ל. דכי אמר בית הבד – אגבו טרוף קאמר, דומיא דקורת בית הבד דהוי טרוף – חדקים חדקים. **נפקא מינה.** למוכר קורת בית הבד לחבירו. **אי גבה טרוף אין.** ודאי הוי קורת בית הבד.

מתני'

תוספות

דכיון דמידי דלא שייך בה גחמא הוא – ודאי שבועת שוא הויא. **אלא** אמר רבא לעולם דאמר שבועה אם לא ראיתי לאו אמר רב עמרם וכו'. כלומר דכי היכי דדהתם (לקמן כח.) תנינן שאף בשבועה לא מחמרינן לאסור פירות עליו כדאמרינן לקמן – הכא נמי דאמר "יאסרו פירות עולם עלי בשבועה אם לא ראיתי" וכו'. כלומר, ואבולהו גווני דמתניתין קאי, ורבותא משום נחש בקורת בית הבד היא. דס"ד אמינא: נהי דבנדרים אמרינן דהפירות מותרין, התם הוא משום שאף כשלא נתכוון לאסור פירות לא לקי משום שוא, דנדר שוא לא אשכחן, ומש"ה בדין הוא שנאמר שלא נתכוין לאסור פירות. אבל בשבועה, דאי לא נתכוין לאסור פירות – לקי משום שבועת שוא, סד"א ודאי לאסור פירות עליו נתכוין, כי היכי דלא לילקי – קמ"ל דאפ" בשבועה סמכינן אהאי טעמא דכתיב במתניתין, דאי לאסור פירות נתכוון – לא היה תולה איסורן בתנאי כזה. **אדעתא** דידן אשתבע. דאע"ג דלא אמרינן ליה "אשתבע על דעתינו" – אינו נשבע על מה שיש בלבו, אלא על דעתינו. **כשהן** משביעין אותו. למודה מקצת. **אסקונדרי.** חתיכות עץ קטנות שמשחקין בהם. **ואסיק** להו שמא זוזי. בנה את שמם "מעות". **א"ל** פרעתיך. כלומר, פרעתיך מקצת. דאי כופר בכל – למה ליה למנקט ספרא דאורייתא? הא לא מחייב אלא שבועת היסת, דליתא בנקיטת חפץ! אלא ודאי מודה מקצת הוה. והתלמוד הכא לא חש לפרושי, משום דלאו בהנהו דיני עסיק, וכבר כתבתי בפרק "שבועת הדיינין" בסייעתא דשמיא. ה"ג: **ואשתבע** דיהבית לך זוזך. ולא גרסינן "דפרעית לך", דהא איהו לאו בתורת פרעון שקליה. **לא** אתכם לבדכם. לא כשאתם במחשבת לבבכם. שאם בא לומר שאפי' עם דורות הבאים היה כורת ברית – הא כתיב בתר הכי "את אשר ישנו פה כו' ואת אשר איננו פה" וכו'. **דאי** אסיקו שמא לעבודה זרה אלוה. כלומר, ואע"פ שאינו במשמע הלשון – הא דעתם על עבודה זרה. **חמורה** עבודה זרה. דכתיב בקרבן עבודה זרה "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות". **אלא** מילתא דלא טריחא נקט. ובפ' "שבועות שתים בתרא" (שבועות כט.) מסקינן: א"ב לימא להו "על דעתי", "על דעת המקום" ל"ל? כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו. ופירשתי שם בס"ד. **תליסר** אורוותא דתיבנא. שיעור תליסר אורוות תבן. **בטרוף.** עשוי בקעים בקעים. **גבו** טרוף. שאין עשוי בקעים בגבו, אלא בצוארו בלבד. **למקח** וממכר. שהמוכר קורת בית הבד לחברו סתם צריך שיהא טרוף. ובירושלמי נראה דפירש טרוף – מרובע. דאמרינן התם: אין מרובע בבריות. ופריך: אם כן למה ליה למתני "בקורת בית הבד"? ומשני: לית אורחא דתנא מתפיס אלא מילתא רבה, דתנינא גמל הפורח באויר, וליתני עבבר.

מתני'

א"ל: כִּי מִשְׁתַּבַּע - אַדַּעְתָּא דִידָן מִשְׁתַּבַּע, וַאֲנַן לָא מַסְקִינַן נַפְשִׁין אַשּׁוּמְשְׁמָנֵי. וְעַל דַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ לָא עָבֵיד אִינִישׁ דְּמִשְׁתַּבַּע? וְהָתַנְיָא: כְּשֶׁהֵן מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ אוֹמְרִים לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל תְּנַאי שֶׁבְּלִבְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּינוּ וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין. לְאַפּוּקֵי מַאי - לָאו לְאַפּוּקֵי דְּאַסִּיק לְהוּ לְאִיסְקוּנְדְּרֵי וְאַסִּיק לְהוֹן שְׁמָא זוּזֵי? וּמִדְּקָאָמַר "עַל דַּעְתֵּינוּ" - מִכְּלָל דְּעָבֵיד אֱינָשׁ דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ! לָא, לְאַפּוּקֵי מִקַּנְיָא דְּרָבָא. דְּהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מַסִּיק בְּחַבְרֵיהּ, זוּזֵי אַתָּא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, א"ל לַלָּוֶה: זִיל פְּרַע לֵי. א"ל פְּרַעְתִּיךְ. א"ל רָבָא: א"כ זִיל אִישְׁתַּבַּע לֵיהּ דִּפְרַעְתֵּיהּ. אֲזַל וְאַיְיתֵי קַנְיָא, וְיָהֵיב זוּזֵי בְּגַוֵּיהּ, וַהֲוָה מִסְתַּמֵּיךְ וְאָזִיל וְאָתֵי עֲלֵיהּ לְבֵי דִינָא. אֲמַר לֵיהּ לַמַּלְוֶה: נְקוֹט הַאי קַנְיָא בִּידָךְ. נְסַב ס"ת וְאִישְׁתַּבַּע דִּפְרַעְיָה כָּל מַה דַּהֲוָה לֵיהּ בִּידֵיהּ. הַהוּא מַלְוֶה רָגֵז, וְתַבְרָהּ לְהַהוּא קַנְיָא, וְאִישְׁתַּפַּךְ הָנָהוּ זוּזֵי לְאַרְעָא וְאִישְׁתַּכַּח דְּקוּשְׁטָא אִישְׁתַּבַּע. וְאַכַּתִּי, לָא עָבֵיד דְּמִישְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ? וְהָתַנְיָא: וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, אָמַר לָהֶם: הֱווּ יוֹדְעִים שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּכֶם אֲנִי מַשְׁבִּיעַ אֶתְכֶם, אֶלָּא עַל דַּעְתִּי וְעַל דַּעַת הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם" וגו'. מַאי אֲמַר לְהוּ מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל? לָאו הָכִי קָאָמַר לְהוּ: דִּלְמָא עָבִידְתּוּן מִילֵּי, וְאָמְרִיתּוּן "עַל דַּעְתֵּינוּ" - מִשּׁוּם הָכִי אֲמַר לְהוּ: עַל דַּעְתִּי. לְאַפּוּקֵי מַאי? לָאו לְאַפּוּקֵי דְּאַסִּיקוּ שְׁמָא לַעֲבוֹדָה זָרָה אֱלוֹהַּ? מִכְּלָל דַּעֲבִיד אִינִישׁ דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ! לָא, עֲבוֹדָה זָרָה אִיקְרֵי אֱלוֹהַּ, דִּכְתִיב "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם" וגו'. וְלִשְׁבַּע יַתְהוֹן: דִּמְקַיְּימִיתּוּן מִצְוֹת! מִשְׁמַע מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ. וְלִשְׁבַּע יַתְהוֹן: דִּמְקַיְּימִיתּוּן כָּל מִצְוֹת! מִשְׁמַע מִצְוַת צִיצִית, דְּאָמַר מָר: שְׁקוּלָה מִצְוַת צִיצִית כְּנֶגֶד כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. וְלִשְׁבַּע יַתְהוֹן: דִּמְקַיְּימִיתּוּן תּוֹרָה! מִשְׁמַע תּוֹרָה אַחַת. וְלִשְׁבַּע יַתְהוֹן: דִּמְקַיְּימִיתּוּן תּוֹרוֹת! מִשְׁמַע תּוֹרַת מִנְחָה, תּוֹרַת חַטָּאת, תּוֹרַת אָשָׁם. וְלִשְׁבַּע יַתְהוֹן: דִּמְקַיְּימִיתּוּן [תּוֹרוֹת] וּמִצְוֹת! [תּוֹרוֹת] מִשְׁמַע - תּוֹרַת הַמִּנְחָה, מִצְוֹת מִשְׁמַע - מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ. וְלִישְׁבַּע יַתְהוֹן: דִּמְקַיְּימִיתּוּן תּוֹרָה כּוּלָּהּ! תּוֹרָה כּוּלָּהּ מִשְׁמַע עֲבוֹדָה זָרָה. דְּתַנְיָא: חֲמוֹרָה עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ כְּאִילּוּ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה כּוּלָּהּ. וְלִישְׁבַּע יַתְהוֹן: דִּמְקַיְּימִיתּוּן עֲבוֹדָה זָרָה וְתוֹרָה כּוּלָּהּ, אִי נַמִי: שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת! אֶלָּא, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִילְּתָא דְּלָא טְרִיחָא נָקֵט. "אִם לֹא רָאִיתִי נָחָשׁ בְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד". וְלָא? וְהָא הַהוּא חִוְיָא דַּהֲוָה בְּשִׁנֵּי שָׁבוֹר מַלְכָּא, רְמוּ לֵיהּ תְּלֵיסַר אוּרְוָותָא דְּתִיבְנָא וּבְלַע יַתְהוֹן! אֲמַר שְׁמוּאֵל: בְּטְרוּף. כּוּלְּהוּ נְחָשֵׁי מִיטְרַף טָרְפֵי! אַגַּבוֹ טְרוּף קָאָמְרִינַן. וְלִיתְנֵי טְרוּף! מִילְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָמַ"ל דְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד גַּבוֹ טָרוּף. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְמִקַּח וּמִמְכָּר, לוֹמַר לָךְ: הַמּוֹכֵר קוֹרַת בֵּית הַבַּד לַחֲבֵירוֹ, אִי גַּבוֹ טָרוּף - אִין, וְאִי לָא - לָא.

מתני'

ההשגחה העליונה מביאה כל אחד למקום מגוריו לשם חיזוק היהדות והרבצת התורה. כאשר חורשים וזורעים – צומח.

היום יום כה חשוון

נדרים. פרק שלישי – ארבעה נדרים – דף כה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

רש"י

מתני' נדרי שגגות וכו'. תרי גווני קתני. חדא דבשעת נדרו היה שוגג, כגון "קונם אם אבלתי, אם שתיתי" וכו'. וקתני נמי שהיה שוגג בשעה שהנדר ראוי לחול, ואע"פ שבשעה שיצא מפיו לא היה שוגג, ובדקתינ "שאני אוכל ושאני שותה" כלומר, דאמר "קונם כבר זה עלי אם אני אוכל ואם אני שותה היום" ושכח ואכל ושתה, דיכון דנדרא באכילה קמייתא חייל, וההיא שעתא הוה ליה שוגג, כלומר שלא נזכר שיהא תלוי באותה אכילה שום נדר – לא חייל נדרא כלל. **וב"ה** אומרים אלו ואלו מותרין. משום דנדר שהותר מקצתו הותר כולו, כדאיתא בגמ'. ומותרין – אפי' בלא שאלה קאמר, כדאמרן בריש פרקין דכולהו ארבעה נדרים אין צריכין שאלה לחכם. וטעמא דמילתא: משום דיכון שאילו היה יודע שאביו או אחיו היו עמהן היה מוציאן מן הכלל, ה"ז מוטעה בעיקר הנדר, שלא היה דעתו מעולם על אביו. וכל שיש בעיקר הנדר טעות – אין פיו ולבו שוין, ובטל מעצמו. ומש"ה ב"קונם אשתי נהנית לי" בעינן שיאמר בפירוש "שגגבה את כיסי", דאי לא, אע"פ שהיה דעתו בשביל כך, מ"מ, כיון שלהדיר את אשתו נתכוין – ליכא טעות בעיקר הנדר. אבל כאן שלא נתכוין להדיר את זה מעולם – הרי הנדר בטל מאליו. **גמ'** כשם שנדרי שגגות מותרות כך שבועות שגגות מותרות. וה"ה דשבועות זרוזין שרי. והכי איתא בירושלמי: תנו, כשם שנדרי זרוזין מותרין כך שבועות זרוזין מותרין. **היכי** דמי שבועות שגגות כגון רב כהנא ורב אסי. לאו למימרא דלא משכחינן שבועות שגגות אלא בבה"ג, דמשכחינן להו דומיא דמתני', אלא לרבותא נקט ליה, וכאילו אמר: עד היכן שבועות שגגות. וכדאמרי' בעלמא (קידושין כח.): עד היכן גלגול שבועה. והוי רבותא, דאע"ג דרב כהנא ורב אסי כל חד וחד אמר ליה לחבריה דטעי, ולא הבין מאמר רב, סד"א דכיון דלא חש ליה ואשתבע – לאו שגגה היא, ואי תלה בה איסור פירות יהו אסורין, קמ"ל. **תנן** התם פותחים בשבתות וי"ט וכו'. מתני' היא לקמן בפ' "פותחין" (סו.). והא מתני' לא דמיא ממש למתני' דפרקין, דאילו במתני' דהכא הנדר בטל מאליו, ואילו במתניתין ד"פותחין" – נדרא חייל, אלא שפותחין לו בכבוד שבתות וי"ט. והיינו טעמא, משום דבמתניתין איכא טעות בעיקר הנדר, שלא נתכוון לאביו מעולם, ואילו במתני' בפרק "פותחין" ליכא למימר הכי, שמי שאסר על עצמו בשר ויין שנה אחת – יודע הוא שיעברו עליו שבתות וימים טובים. הלכך כיון דליכא טעות בעיקר הנדר – נדרא חייל, אלא שפותחין לו בכבוד שבת ויום טוב, בפתח שאילו היה יודע שאסור להתענות בהן לא היה נודר, או בחרטה. והא דמיתתינן לה הכא – לפרושי פלוגתייהו דב"ש וב"ה, ולומר דבנדר שהותר מקצתו הותר כולו תליא, כי היכי דתליא בהו פלוגתייהו דרבנן ור' עקיבא. **אמר** רבה הכל מודים באומר וכו' הייתי אומר כולכם אסורין חוץ מאבא דכולי עלמא כולהון אסורין ואביו מותר. משום דלא מיקרי כי האי גוונא נדר שהותר מקצתו הותר כולו, לפי שכיון שבשעת הנדר אמר "כולכם אסורין" ועכשיו ג"כ מעמיד דבריו הראשונים לגבי האחרים באותו הלשון ממש שאמר בתחילה, אעפ"י שמוציא אביו מן הכלל – אפילו הכי אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר, ולגבי האחרים הרי הוא אומר "כולכם" [ס"י: קאמר] כתחלה. **לא** נחלקו אלא באומר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין

מתני' נִדְרֵי שְׁגָגוֹת; "אִם אָכַלְתִּי וְאִם שָׁתִיתִי" וְנִזְכַּר שֶׁאָכַל וְשָׁתָה. "שֶׁאֲנִי אוֹכֵל וְשֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה" וְשָׁכַח וְאָכַל וְשָׁתָה. אָמַר "קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי שֶׁגָּנְבָה אֶת כִּיסִי וְשֶׁהִכְּתָה אֶת בְּנִי" וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הִכַּתּוּ, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָּנְבָה. רָאָה אוֹתָן אוֹכְלִין תְּאֵנִים וְאָמַר "הֲרֵי עֲלֵיכֶם קָרְבָּן" וְנִמְצְאוּ אָבִיו וְאָחִיו, וְהָיוּ עִמָּהֶן אֲחֵרִים. בש"א: הֵן - מוּתָּרִים, וּמַה שֶׁעִמָּהֶם - אֲסוּרִים. ובה"א: אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוּתָּרִין. **גמ'** תָּנָא: כְּשֵׁם שֶׁנִּדְרֵי שְׁגָגוֹת מוּתָּרִין - כָּךְ שְׁבוּעוֹת שְׁגָגוֹת מוּתָּרוֹת. הֵיכִי דָּמֵי שְׁבוּעוֹת שְׁגָגוֹת? כְּגוֹן רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִי, הָדֵין אֲמַר: שְׁבוּעָתָא דְּהָכִי אֲמַר רַב, וְהָדֵין אֲמַר: שְׁבוּעָתָא דְּהָכִי אֲמַר רַב. דְּכָל חַד וְחַד אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ שַׁפִּיר קָמִישְׁתַּבַּע. "רָאָה אוֹתָן אוֹכְלִין". תְּנַן הָתָם: פּוֹתְחִין בְּשַׁבָּתוֹת וּבְי"ט. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: אוֹתָן הַיָּמִים מוּתָּרִים, וּשְׁאָר כָּל הַיָּמִים אֲסוּרִים, עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימֵּד: נֶדֶר שֶׁהוּתַּר מִקְצָתוֹ הוּתַּר כֻּלּוֹ. אֲמַר רַבָּה: דְּכוּלֵּי עָלְמָא, כָּל הֵיכָא דַּאֲמַר: אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם הָיִיתִי אוֹמֵר "כּוּלְּכֶם אֲסוּרִין חוּץ מֵאַבָּא" - דְּכוּלְּהוֹן אֲסוּרִין וְאָבִיו מוּתָּר. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּאוֹמֵר: אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם הָיִיתִי אוֹמֵר "פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאַבָּא מוּתָּר".

ורבא

מתני' נדרי שגגות. אמר קונם כו'. ונזכר שאכל ושתה. פטור, דלבו אונסו, דסבר שבאמת נשבע: וכן ראה אותם אוכלים תאנים ואמר הרי הן עליכם קרבן. ונמצאו. אותן האוכלים שהיה אביו או אחיו, היינו נמי נדרי שגגות. שאילו היה יודע שהיה אביו או אחיו – לא היה מדירן. **או שהיה אוכל עמהן**. עם אביו ועם אחיו אחרים.

בש"א הן מותרין. אביו ואחיו בלבד, ומה שעמהם אסורים. דקסברי: נדר שהותר מקצתו – לא הותר כולו. וב"ה סברי: נדר שהותר מקצתו – הותר כולו. ע"כ מפי' רבינו גרשום זצ"ל. **גמ'** תנן התם. בפרק "רבי אליעזר אומר" כו'. **פותחין בשבתות וימים טובים**. שאם נדר שלא יאכל כל ימות השנה – פותחין לו חרטה כך: כלום נדרת על דעת להתענות בשבתות וימים טובים? אם יאמר: לאו. **בראשונה**. היו ב"ד של ראשונים אומרים: אותן הימים, שבתות וי"ט – מותרין, וכו'. הותר כולו. וכולן מותרין. **אמר רבה** הכל מודים כו'. אמתני' קאי. כלומר, שאם ראה אותם אוכלים תאנים וענבים, ואמר "הרי הן עליכם קרבן" (כמו שאמר עליהם על כולכם אסורין) ושוב אמר: אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר "כולכם אסורים חוץ מאבא", הואיל ומעיקרא כללן, דאמר "כולכם" – כולן אסורים, ואביו ואמו מותרין. דלא הוי נדר שהותר מקצתו הותר כולו, הואיל ואכתי בדיבורו קמא קאי, דאמר "כולכם". **לא נחלקו אלא באומר**. תחלה בכלל "הרי הם עליכם קרבן", ושוב אמר: אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר "פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר". הואיל ולבסוף פרטן "פלוני ופלוני" – קסברי ב"ה דהו"ל נדר שהותר מקצתו הותר כולו. וב"ש סברי: כל עיקר לא אמר הותר מקצתו הותר כולו, (הואיל ואכתי אדיבורו קמא קאי דאמר "כולכם").

דכ"ע

אגרות קודש

ב"ה, י"ג מ"ח, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי שורותיו מי"ב מ"ח עם המצורף להם מאמר ניצוצות חב"דיים. ות"ח ת"ח על שימת לבו בזה, ובודאי קודם ששלח המאמר אלי עבר עליו בהתענינות הדרושה, ותקותי אשר ניצוצות הנ"ל נצטרפו להנר אשר בפנימיות נפשו להוסיף פעולה בכיוון הנדרש ע"פ תורת חב"ד בחיי היום יומיים, כי ה"ז כל האדם הישראלי אשר קדוש יהי' לאלקיו וממלכת כהנים לא רק בעת התפלה ולימוד התורה אלא גם בהלכו בשוק, באכילתו ושתייתו וע"ד מה שכותב הרמב"ם בהלכות דיעות פרק ה'...

בכבוד ובברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

בתחילת הפרק (כ:) שנינו ארבעה נדרים המותרים, והשלישי הוא נדרי שגגות. משנה זו מבארת מהם נדרי שגגות.

נִדְרֵי שְׁגָגוֹת כיצד, ומביאה המשנה שלושה אופנים:

האופן הראשון:

כגון שאמר קונם כבר זה עלי **אִם אָכַלְתִּי** היום **וְאִם** [–או אם] **שָׁתִיתִי** היום, ונדר כן משום שהיה סבור שלא אכל ולא שתה, **וְלאחר** מכן **נִזְכַּר שֶׁאָכַל וְשָׁתָה,** ואם היה זוכר בשעת נדרו לא היה נודר. וכמו כן אם תלה נדרו בדבר שהוא עתיד לעשות, כגון שאמר קונם כבר זו עלי **שֶׁאֲנִי** [–אם אני] **אוֹכַל** היום, **וְשֶׁאֲנִי** [–או אם אני] **שׁוֹתֶה** היום, **וְאחר** כך **שָׁכַח** את נדרו **וְאָכַל וְשָׁתָה,** ולא זכר שעל ידי זה הוא נאסר בכבר. אופנים אלו נחשבים לנדרי שגגות ואינם חלים כלל ומותר באותה כבר.

האופן השני:

אם נדר והיתה לו טעות בסיבת הנדר, כגון **שאָמַר, קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנִית לִי,** ופירש שהוא מדירה משום **שֶׁנְּגַבָה אֶת כִּיסִי, וְכן** אם פירש שהוא מדירה משום **שֶׁהִכְּתָה אֶת בְּנִי, וְלאחר** מכן **נוֹדַע שֶׁלֹּא הִכַּתּוּ** – את הבן, **וְבאופן הראשון, נוֹדַע שֶׁלֹּא נְגָבָה,** ואם היה יודע שלא הכתה ושלא גנבה לא היה מדירה, ואם כן הדירה בטעות. וגם אופן זה נחשב לנדרי שגגות, ואין הנדר חל כלל.

האופן השלישי:

כשהיתה טעות בגוף הנדר, כגון **שרָאָה אוֹתָן** – קבוצת אנשים **שאוֹכְלִין תְּאֵנִים** שלו, **וְאָמַר הֲרֵי** תאנים אלו **עָלַיְכֶם קָרְבָּן** –אסורים לכם בנדר כקרבן, **וְלאחר** מכן **נִמְצְאוּ** האוכלים שהם **אָבִיו וְאָחִיו, וְהָיוּ עִמָּהֶן** גם בני אדם **אֲחֵרִים** שאינם קרוביו, ואם היה יודע שאביו ואחיו שם, היה מוציאם מן הכלל, ולא היה מדירם, ואם כן לגביהם היה הנדר בטעות, ולא חל עליהם הנדר כלל.

ונחלקו בית שמאי ובית הלל לגבי האחרים שהיו עמהן האם עליהם חל הנדר, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הֵן** – אביו ואחיו, **מוּתָּרִים, ומַה שֶּׁעִמָּהֶם** – שאר האנשים שהיו איתם, נשארים **אֲסוּרִים,** משום שלגביהם לא היתה לו שום טעות. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵלּוּ וָאֵלּוּ** – בין אביו ואחיו ובין האחרים שהיו עמהם, **מוּתָּרִין,** משום שמתחילה אסרם בנדר אחד, וכיון שהנדר בטל בחלקו, הוא מתבטל כולו.

גמרא

תָּנָא בברייתא, **כְּשֵׁם שֶׁנִּדְרֵי שְׁגָגוֹת מוּתָּרִין** כמבואר במשנתינו, **כָּךְ שְׁבוּעוֹת שְׁגָגוֹת מוּתָּרוֹת,** וכגון שנשבע שלא יאכל כבר פלוני אם אכל אתמול, ובשעה שנדר חשב שלא אכל אתמול, ואחר כך נזכר שאכל, אינו נאסר בכבר.

מבררת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי** – עד היכן ההיתר של **שְׁבוּעוֹת שְׁגָגוֹת,** ומבארת, שמדובר אפילו באופן שהיה על הנשבע לחוש שמא הוא טועה ולא להישבע, **כְּגוֹן** המעשה שהיה עם **רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי,** שנחלקו כיצד סבר רב בדבר הלכה מסוים, **וְהָדֵין** – אחד מהם **אָמַר, שְׁבוּעָתָא דְּהָכִי אָמַר רַב** – הריני נשבע שכך אמר רב, **וְהָדֵין** – וחבירו **אָמַר, שְׁבוּעָתָא דְּהָכִי אָמַר רַב** – הריני נשבע שכך אמר רב. ואף שהיה על כל אחד ואחד לחשוש שמא הוא טועה, שהרי חבירו בטוח להיפך, אף על פי כן זה נחשב לשגגה, ואם היו תולים איסור מסוים בשבועה זו, כגון שהיו אומרים שבועה שלא אוכל פירות אם לא אמר רב כך, לא היו נאסרים בפירות, משום **דְּכָל חַד וְחַד** – כל אחד ואחד מהם **אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ** – לפי מה שהיה סבור, **שַׁפִּיר קָמִישְׁתַּבַּע** –הרי הוא נשבע על האמת, ולכן אף אם נתברר שטעה, אינו נאסר בפירות.

שנינו במשנה, **רָאָה אוֹתָן** – קבוצת אנשים **שאוֹכְלִין** תאנים שלו, ואמר הרי תאנים אלו עליכם קרבן, ולאחר מכן, נמצאו אביו ואחיו, והיו עמהן בני אדם אחרים שאינם קרוביו. ונחלקו בית שמאי ובית הלל האם רק אביו ואחיו מותרים והאחרים נשארים באיסורם, או שכולם מותרים משום שנדר שהותר מקצתו הותר כולו:

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים נוספת האם נדר שהותר מקצתו הותר כולו:

תְּנַן הָתָם – שנינו מחלוקת כעין זו במשנה לקמן (סו.), לגבי מי שנדר שלא יאכל בשר שלושים יום, ושכח שבשבתות יש מצוה לאכול בשר, **פּוֹתְחִין** לו **בְּכבוד שַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים,** והחכם שואל אותו אילו היית יודע שמצוה לאכול בשר בשבת, האם היית נודר, ואם אומר לאו מתירים לו. **וּבְרִאשׁוֹנָה הָיוּ** החכמים **אוֹמְרִים,** שאחר שהתיר החכם את הנדר, **אוֹתָן הַיָּמִים** – שבתות וימים טובים **מוּתָּרִים, וּשְׁאָר כָּל הַיָּמִים** שבהם לא טעה, נשארים **אֲסוּרִים,** וכדעת בית שמאי במשנה, שנדר שהותר מקצתו לא הותר כולו. **עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימֵּד,** שנֶדֶר שֶׁהוּתַּר מִקְצָתוֹ הוּתַּר כֻּלּוֹ, כדעת בית הלל במשנה.

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו בית שמאי ובית הלל האם נדר שהותר מקצתו הותר כולו:

אָמַר רַבָּה, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין בית שמאי ובין בית הלל, מודים שבאופן של המשנה, **כָּל הֵיכָא דְּאָמַר** – אם אחר שנתברר לו שאביו ואחיו היו ביניהם, אמר, **אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם הָיִיתִי אוֹמֵר** את הנדר באותו לשון שאמרתי מתחילה **'כּוּלְּכֶם אֲסוּרִין',** אלא שהייתי מוסיף **'חוּץ מֵאַבָּא',** הדין הוא **דְּכוּלְּהוֹן** – שאר האנשים שאכלו מהתאנים **אֲסוּרִין וְאָבִיו מוּתָּר,** משום שזה לא נקרא נדר שהותר מקצתו, שהרי לגבי האחרים אינו משנה את הלשון 'כולכם אסורין' שאמר בתחילה, ולגבי אביו אף על פי שבטל הנדר כלפיו, הרי הוא מסביר שמעולם לא נכלל ב'כולכם', ואם כן, אין בנדרו לא טעות בעיקרו, שהרי אביו לא נכלל מעולם ב'כולכם', ולא טעות בלשונו שהרי נשאר בלשונו הראשון ואינו משנהו. **וְלֹא נֶחְלְקוּ** בית שמאי ובית הלל, **אֶלָּא בְּאוֹמֵר** אחר שנתברר שאביו ואחיו ביניהם, **אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם הָיִיתִי אוֹמֵר** את כל הנדר בלשון שונה, **'פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאַבָּא מוּתָּר',** שמכיון שהוא אומר עכשיו שאם היה יודע שאביו ביניהם היה מחליף דבריו ואומר 'פלוני ופלוני', ובנוסף לזה הוא מוציא את אביו מן הנדר, ואם כן אביו שהוא חלק מהנדר אינו נאסר, הרי זה נדר שהותר מקצתו, וסוברים בית הלל שנדר שהותר מקצתו הותר כולו. ובית שמאי סוברים שאף אם הנדר הותר מקצתו, דווקא החלק שטעה בו הותר, ומה שלא טעה בו לא הותר.

אהוב יהודי, ה' יתברך יאהבך. עשה טובה ליהודי, ה' יתברך ייטיב לך. קרב יהודי, ה' יתברך יקרבך.

היום יום כז חשוון

ויתבונן האדם: ומה אם תנועת עשב באה בהשגחה פרטית ונוגעת להשלמת כוונת הבריאה, מין המדבר בכלל וישראל עם קרובו בפרט על אחת כמה וכמה.

היום יום כח חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב״ה, י״ח מ״ח, תשי״ד
ברוקלין.

האברך הוו״ח אי״א נו״נ מלאכתו שמים הרב מו״ה חיים שי׳

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו בו כותב אדות הסתדרותו בבאסטאן בנוגע ללימודיו בהישיבה וגם מחוצה לה, ונהניתי מזה שאינו מסתפק בהתחייבותו מצד המשרה אלא שמוסיף אומץ ומחפש ענינים בהם יוכל לנצל כחותיו ולהשפיע, וידוע הדיוק לשון רז״ל שבכ״מ הביטוי הוא ״עוסק בתורה״ ופי׳ כ״ק מו״ח אדמו״ר, שכמו שבעסק דפרנסה גשמית אין הנזקק לזה מחכה שיבוא אחד לד׳ אמות שלו ויעורר אותו עד״ז אלא מתעסק יום ולילה באיזה אופן למצוא פרנסתו ובהרחבה, הנה עד״ז צ״ל העסק בתורה וביהדות בכלל שצריך לחפש וביגיעה המתאמת אחר ענינים בהם ימצא פרנסתו ברוחניות, ומרובה מדה טובה אשר עי״ז נתוסף לו ג״כ ברכה והצלחה בפרנסה גשמית בפרט וביתר עניניו הפרטים בכלל.

לפלא שאינו מזכיר דבר אודות מסיבות שבת, אשר בודאי גם ענין כזה ישנו במקומו, ובאם לאו כדאי לייסדם בצורה המתאימה ובהתפשטות.

מזכיר במכתבו שלומד שיעור עין יעקב בביהכ״נ, וכדאי הי׳ להנהיג שם לימוד דינים עכ״פ קיצור שו״ע או לכה״פ הדינים המלוקטים בדרך החיים להגאון מליסא ונדפסו ג״כ בכמה סידורים, ומהם בסידור עם שער הכולל סידור של״ה ועוד...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולהסתדרות טובה בקרוב...

נ״ב. מטובו לפרוש בשלום חבירו האברך הוו״ח אי״א נו״נ כו׳ מרדכי שי׳ ולפלא שמאז נסעו לא נתקבלה ממנו כל ידיעה.

ב״ה, כ״ה מ״ח תשי״ד
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ כו׳ מוה״ר אברהם אלתר שי׳ שו״ב

שלום וברכה!

בנועם קבלתי פ״ש מאתו ע״י הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר מנחם זאב שי׳ הלוי גרינגלאס, וכשאהי׳ על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אזכירו כבקשתו בכתבו.

בודאי ידוע לו מהמובא בכמה מקומות בחסידות ע״פ מרז״ל אין ושחט אלא ומשך, שכמו שבגשמיות הנה ע״י השחיטה כשרה מושכים את הבהמה והעוף ממצבם באופן שיוכשרו להיות דם ובשר כבשר האדם, הנה כן הוא גם ברוחניות, אשר צריך להמשיך את גופו ונפש הבהמית שיוכשרו להיפך לנפש האלקית נפש האדם שנקראת כן על שם אדמה לעליון (וכמ״ש בס׳ עשרה מאמרות חלק [אם] כל חי חלק ב׳ סימן ל״ג, בשל״ה דף ש״א ע״ב ובכמה מקומות) ע״י שחיטה כשרה, היינו באם נפיש חיותי׳ של הנפש הבהמית ע״י שחיטת שני סימנים, הן בנוגע לתאוות אכילה ושתי׳ (ברכות לב, א) והן בנוגע לשאיפת אויר הסביבה (תניא ספ״ו), הינו קנה וושט, ואם זוטר חיותי׳ עכ״פ בשחיטת אחד הסימנים באותו שמושקע יותר, והזהרו בווירידין (להוציא הדם וההתלהבות מעניני בהמה) כר׳ יהודא (נק׳ כן ע״ש **אודה** את הוי׳), הודאה אע״פ שאינו מבין לעת עתה, והשי״ת יצליח אותו לפעול כזה בעצמו ובסביבתו עתה מתוך בריאות הנכונה והרחבת הדעת.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

סט דָּג מָלוּחַ תקצו] - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ. וְשֶׁאֵינוֹ מָלוּחַ תקצז] - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְשׁוּם אָדָם תקצח], וְאֵינוֹ עוֹמֵד לְהַשְׁלִיכָן לִכְלָבִים תקצט]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף סט

ביאורי הלכה

תקצו] דג מלוח – הוא הדין לדג מעושן וכל דג כיוצא בו הראוי לאכילת אדם אפילו על ידי הדחק בלבד.

תקצז] ושאינו מלוח – וכן אינו מבושל.

תקצח] לשום אדם – סוגי דגים שיש האוכלים אותם בקביעות ללא בישול – מותר להם לטלטלם, אך מי שאינו רגיל באכילתם או הכנתם לאכילה – לא יטלטלם[535].

תקצט] להשליכן לכלבים – אלא עומד לאכילת אדם כשיבשלוהו לאחר השבת.

ציונים והוספות

736) בזמן השלחן־ערוך דגים לא מבושלים לא נאכלו בשום מקום, אך בזמנים מאוחרים החלו לאוכלם בכמה מקומות, ולכאורה נשתנה דינם והותרו בטלטול, אך כיון שרוב הדגים המצויים אינם ראויים לאכילה ללא בישול, אין להתיר טלטול דג שאינו מבושל אלא עבור מי שרגיל לאוכלו או להכינו לאכילה ויודע שדג זה ראוי לאכילה ללא בישול (מצד סוג הדג, תנאי הגדילה, טריות הדג, תנאי השימור, נקיות וכו'), אחרת, הדג אינו ראוי ומסוכן לאכילה ללא בישול.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח לפי לוח "רב יומי"

יום ראשון

חלק ב סימן תמה דין ביעור חמץ:

א ...ואם רוצה לבער קודם שעה ששית אינו צריך לבערו מן העולם לגמרי אלא די לו במה שמבערו מרשותו דהיינו שימכרנו לנכרי או יתננו לו במתנה גמורה ואפילו אם כשמגיע זמן הביעור דהיינו שעה ששית עדיין הנכרי מחזיק חמצו בבית הישראל אין בכך כלום, ועל־דרך שנתבאר בסימן ת"מ.

וכן אם קודם שהגיע זמן הביעור הוציא החמץ מרשותו והפקירו והניחו במקום שהוא מופקר לכל כגון בדרכים וברחובות שרשות לכל אדם לעבור שם וליטול החמץ אפילו אם לא נטלו שום אדם והרי הוא מונח שם כל ימי הפסח ובעליו רואין אותו מונח שם אין צריך לבערו כיון שאינו שלו שכבר הפקירו וגם מונח במקום שאינו שלו והתורה אמרה בכל גבולך וגבול זה אינו שלו אלא הפקר לכל, עיין סימן תל"א:

ב אבל אם הפקירו והניחו במקום שאינו מופקר לכל כגון שהניחו בחצר שהיא מיוחדת לאנשי החצר הדרים שם בלבד ואין שום אדם יכול לעבור שלא ברשותם אף על פי שמן התורה אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא שהרי כבר הפקירו ואינו שלו כשמגיע זמן הביעור, מכל־מקום מדברי סופרים חייב לבערו דכיון שאם לא היה מפקירו קודם שהגיע זמן הביעור היה מחוייב מן התורה לבערו כשיגיע זמן הביעור שהרי הוא מונח במקום שאינו מופקר לכל והרי זה כאילו היה מונח במקום שהוא שלו ממש מטעם שנתבאר בסי' ת"מ לפיכך גם עתה שהפקירו לא נפטר מגזירת חכמים שהרי גזרו חכמים שאין ביטול והפקר מועיל לחמץ הידוע כמו שנתבאר בסי' תל"א.

ואפילו הניחו במקום המופקר לכל צריך שיפקירנו לגמרי בפיו ובלבו ולא יהיה בדעתו בשעת הפקר לחזור ולזכות בו לאחר הפסח אם לא יקדמנו אחר שאם יש בדעתו כן אינו הפקר גמור והרי הוא כשלו ממש כל זמן שלא זכה בו אחר כיון שהוא יושב ומצפה שמא לא יזכה אחר ויזכה בו הוא:

יום שני

ג ואם הוא מבער חמץ בזמן הביעור דהיינו מתחילת שעה ששית עד כלות ימי הפסח צריך לבערו מן העולם לגמרי ולא די במה שמוציאו מרשותו ומניחו במקום הפקר שהרי משהגיע שעה ששית כבר נאסר בהנאה ואינו שלו כלל ואף על פי כן התורה עשאה אותו כאילו הוא שלו שיעבור עליו בבל יראה ובל ימצא ולפיכך אף כשמוציאו מרשותו הרי הוא עובר עליו בבל יראה ובל ימצא שעשאתו התורה כאילו הוא מונח ברשותו ממש ואין לו תקנה אלא שיבערנו מן העולם לגמרי דהיינו שישליכנו לאיבוד בענין ששום אדם לא יוכל ליהנות ממנו ואע"פ שבריות אחרות יכולות ליהנות ממנו מכל־מקום כיון ששום אדם לא יוכל ליהנות ממנו הרי זה נקרא ביעור מן העולם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד כיצד מבער שורפו עד שנעשה פחמים (אבל אם לא נעשה פחם אע"פ שנחרך ונפסל מאכילת כלב אסור להשהותו בפסח כיון שלא נפסל מאכילת כלב עד לאחר זמן הביעור כמו שנתבאר בסי' תמ"ב) או פוררו לפירורין דקים וזורה אותו לרוח או פורר וזורק לנהר אם הוא פת וכיוצא בו שאם לא יפררנו ויזרקנו לנהר או לים הרי הוא שט על פני המים ויוכל אדם המהלך בספינה ליהנות [ממנו] אבל כשמפררו לפירורין דקים וזורקו למים הרי הן נימוסין ונימוחין בתוך המים אבל אם היה החמץ פירורין פירורין כגון חטים וכיוצא בהן אין צריך לפררן עוד אלא משליכן מן השק לתוך המים והן מתפזרים מאליהם על פני המים ולא יהנה מהן שום אדם.

ויש מחמירין בחטים או שאר מיני תבואה לחתוך כל אחד ואחד לב' או לג' חתיכות ואחר כך ישליכם למים כיון שהם קשות ואינן נימוסין בתוך המים וטוב לחוש לדבריהם במקום שאפשר כגון שאין שם אלא מעט חטים שיוכל לחתכן בשעה מועטת אבל אם הן הרבה שיצטרך לשהות הרבה בחתיכתן או עד שיטחנם אין להשהות החמץ בשביל כך (ובפרט אם נתחמצו לאחר זמן הביעור שלא היו בכלל הביטול שמבטל כל אדם את חמצו בסוף שעה חמישית כמו שנתבאר בסימן תל"ד ואם כן יש איסור מן התורה להשהותם) ויש לסמוך על סברא הראשונה:

יום שלישי

ה ואם משליכו לבית הכסא הרי הוא כמבוער מן העולם לגמרי כיון ששום אדם לא יוכל עוד ליהנות ממנו ואין צריך לפררו קודם שמשליכו אפילו הוא פת וכיוצא בו ובלבד שלא ישליכנו שם לפני חזיר שאסור להאכיל לבהמה אפילו היא של נכרי או של הפקר כמו שנתבאר בסי' תמ"ג אבל כשאינו משליכו שם לפני חזיר אע"פ שסופו לאכול ממנו אין בכך כלום כיון שאינו נותן לפניו לאכול:

ו מי שיש לו מים מכונסין ובהם דגים לא ישליך לשם החמץ שצריך לבערו אפילו הוא מפררו קודם שמשליכו שהרי הוא נהנה במה שהדגים יאכלוהו:

ז ויש חולקין על כל זה ואומרים שהחמץ שצריך לבערו מן העולם לגמרי אין ביעורו אלא בשריפה שאנו למידין מנותר מה נותר ישנו בבל תותירו וטעון שריפה אף חמץ שישנו בבל תותר (פירוש בל יראה ובל ימצא) טעון שריפה והלכה כסברא הראשונה שהרי נאמר ושרפת את הנותר באש ודרשו חכמים הנותר טעון שריפה ואין כל איסורי הנאה שבתורה טעונין שריפה ואף על פי כן המנהג במדינות אלו כסברא האחרונה.

ולפיכך נוהגין שהחמץ שמוצאין בבדיקת ליל י"ד אין שורפין אותו מיד בלילה אלא מצניעין אותו לשורפו למחר ביום כדי לדמותו לנותר שמצותו לשורפו ביום שנאמר והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף ולא בלילה אך אם ירצה לשרוף החמץ מיד אחר הבדיקה כדי שלא יגררוהו קטנים או חולדה ועכברים הרשות בידו.

ואם לא מצא שום חמץ בבדיקתו טוב לשרוף הכלי שלקח לבדיקה כדי שלא ישכח חובת הביעור לשנה הבאה וגם כדי שלא ישכח לבטל ביטול השני שנתבאר בסי' תל"ד:

יום רביעי

ח כששורף החמץ לאחר שהגיע שעה ששית שהוא אסור בהנאה צריך לעשות לו מדורה בפני עצמו ולא ישליכנו לתוך התנור שמסיקו לאפות או לבשל בתוכו לפי שאסור ליהנות מהחמץ אף בשעת ביעורו לאפות או לבשל עליו או להשתמש לאורו או להתחמם כנגדו וכיוצא בהן משאר מיני הנאות ואף הפחמים והאפר של החמץ אסורים בהנאה אבל הפחמים והאפר של העצים ששרפו בהן החמץ מותרים בהנאה אם הוא מכירן שיודע בבירור שהן מהעצים ולא מהחמץ אבל אם נתערבו אלו באלו שאינו מכירן הרי כולן אסורים בהנאה ואין הפחמין והאפר של החמץ בטלין אפילו באלף של היתר שהרי יש להם היתר הנאה בלא ביטול דהיינו להשהותן עד לאחר הפסח וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל.

אבל מותר לכסות דם חיה ועוף באפר שריפת החמץ שמצות לאו ליהנות ניתנו, כלומר שלא ניתנו, המצות לישראל להיות קיומם הנאה להם אלא לעול על צוארם ניתנו:

ט ואם הוסק התנור בחמץ ואפה בו את הפת או שבישל בו תבשיל בין שאפה ובישל על גבי הגחלים בין שאפה ובישל בחומו של תנור לאחר שגרף את הגחלים הרי פת ותבשיל זה אסורין בהנאה.

ואם נתערבו באחרים כולן אסורין בהנאה ואין להם תקנה על ידי פדיון דמי הנאת החמץ שישליך הדמים לאיבוד מטעם שנתבאר ביו"ד סי' ק"י אבל מותר למכרן לנכרי חוץ מדמי איסור שבהן דהיינו שינכה דמי הנאת החמץ שהסיק בו התנור מדמי הפת והתבשיל שנוטל מהנכרי דנמצא שאינו נהנה כלל מהחמץ שהסיק בו רק שיזהר לפרר הפת קודם שימכרנו לנכרי אם הוא מקום שנוהגין היתר בפת של עכו"ם מטעם שנתבאר בסי' תמ"ב.

ואפילו לא נתערבו פת ותבשיל זה באחרים מותר למכרם כך ויש מי שאוסר אם לא נתערבו וטוב לחוש לדבריו אם אין שם הפסד מרובה ולא שעת הדחק:

יום חמישי

י וכל זה כשהוסק חמץ הרבה בתוך התנור שיש בהיסק זה בלבד בלא הצטרפות עצים כדי לאפות הפת שאפה בו או כדי לבשל התבשיל שבישל בו אף על פי שהסיק בו עצים הרבה כדי שתאחוז בו האור יפה מכל־מקום כיון שלאחר שאחזה בו האור יש בהסיקו כדי לאפות הפת או

כדי לבשל התבשיל הרי הן אסורין בהנאה אבל אם אין בהיסק החמץ כדי לאפות ולבשל אלא בהצטרפות העצים אף על פי שגם בהעצים בעצמם אין לאפות ולבשל אלא בהצטרפות היסק החמץ מכל־מקום כיון שהיתר ואיסור גורמין לאפות או לבשל הרי פת ותבשיל זה מותרין אפילו באכילה.

במה דברים אמורים כשאפה או בישל מתחלת שעה ששית עד הלילה אבל אם אפה או בישל מליל ט"ו ואילך כיון שחמץ בתוך הפסח אוסר במשהו כמ"ש בסי' תמ"ז לפיכך אף על פי שהיתר עם איסור גורמין לאפות ולבשל הרי הפת והתבשיל אסורין בהנאה (אלא אם כן מוכרן לנכרי חוץ מדמי איסור שבהם כמו שנתבאר) שהרי על־כל־פנים יש הנאת משהו מהחמץ תוך הפת ותבשיל ויש חולקין על זה ואומרים דאין חילוק בין אפה ובישל תוך הפסח לאפה ובישל קודם הפסח משעה ששית ואילך ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד מרובה או בשעת הדחק כגון לצורך שמחת יו"ט שאין לו מאכלים אחרים:

יא וכל זה כשמבער החמץ אחר שהגיעה שעה ששית אבל כשמבערו קודם שעה ששית שהוא מותר בהנאה אין צריך לעשות לו מדורה בפני עצמו אלא מותר להסיק בו התנור ולבשל עליו וכל שאר מיני הנאות ואפילו לאחר שהגיעה שעה ששית מותר ליהנות ממנו אם כבר נתחרך ונפסל מאכילת כלב קודם שעה ששית.

ומכל־מקום נוהגין לעשות לו מדורה בפני עצמו אפילו כששורפין אותו קודם שהגיעה שעה ששית:

יב יש נוהגין לשרוף את החמץ בערבה שחבטו אותה בהושענא רבה לפי שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת ויש נוהגין לעשות היסק מערבות הלולב בפי התנור בשעת אפיית המצות:

יום שישי

חלק ג סימן תמה דין ביעור חמץ:

א המוצא בפסח חתיכת חמץ שלא מצאה בבדיקת ליל י"ד בין שמצאה בביתו בין שמצאה בכל מקום שהוא ברשותו אם הוא חול המועד חייב לבערו מן העולם מיד שיראנה ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ אע"פ שכבר ביטל כל חמצו בליל י"ד מכל־מקום חייב לבערו מדברי סופרים שמא ישכח ויאכלנה וחייב לברך כמו שמברכין על כל מצוות מדברי סופרים.

(ואע"פ שכבר בירך על ביעור חמץ בליל י"ד ובברכה זו נפטר מלברך על ביעור ביום י"ד כמו שנתבאר בסי' תל"ב) מכל־מקום לא נפטר אלא כשמבער את החמץ שמצא בבדיקה או את החמץ שקנה לאכילת י"ד לפי שכל זמן שלא ביער את החמץ שמצא בבדיקה הרי עדיין לא נגמרה הבדיקה שבירך עליה שבדיקה בלא ביעור אינה שוה כלום ולפיכך כל חמץ שמבער קודם שגמר לבער את החמץ שמצא בבדיקה אין צריך לברך עליו לפי שעדיין לא נגמרה מצות הבדיקה שבירך עליה ואפילו לא מצא שום חמץ בבדיקה אין צריך לברך כשמבער ביום י"ד את החמץ שהיה ידוע לו בשעת הבדיקה שיצטרך למחר לבערו שגמר הבדיקה הוא זה ואפילו כשמבער חמץ אחר שלא היה ידוע לו בשעת הבדיקה כגון שהיה טמון בחור בשעת הבדיקה ובדק ולא מצאו ואח"כ נתגלגל משם ומצאו או שנמלך למחר וקנה חמץ או שנמלך לאפות לחם חמץ אין צריך לברך על ביעורו אם מבערו קודם שגמר לבער את החמץ שהיה ידוע לו בשעת הבדיקה שיצטרך לבערו כיון שעדיין לא נגמרה מצות הבדיקה שהרי בירך עליה על מצות ביעור ועדיין לא גמר לבער את החמץ שהיה ידוע לו בשעת הבדיקה שיצטרך לבערו אבל כשמבער החמץ שמצא לאחר שגמר לבער את החמץ הידוע לו בשעת הבדיקה שיצטרך לבערו חייב לברך עליו שהרי כבר נגמרה מצות הבדיקה שבירך עליה:

שבת קודש

ב במה דברים אמורים כשמבערו לאחר שהגיעה שעה ששית אבל כשמבערו קודם שעה ששית אין צריך לברך עליו אע"פ שכבר גמר לבער כל החמץ שהיה ידוע לו בשעת הבדיקה לפי שכל זמן שלא הגיעה שעה ששית עדיין לא נגמרה מצות הבדיקה שהרי אינו בודק אלא כדי לבערו מן העולם וכל זמן שלא הגיעה שעה ששית אין צריך לבערו ונמצא שלא עשה כלל מצוה בבדיקתו ובביעורו עד שהגיע שעה ששית ואין חמץ נמצא ברשותו אזי למפרע עשה מצוה בבדיקתו ובביעורו.

ואפשר שאף כשמבער משעה ששית ואילך עד הלילה אין צריך לברך עליו אלא אם כן מבערו בתוך הפסח דכל שלא הגיע הפסח עדיין לא נגמרה מצות הבדיקה והביעור שהרי אינו עובר עליו בבל יראה ובבל ימצא עד הלילה ולא צותה תורה לבער החמץ בערב פסח מחצות היום ולמעלה אלא כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא בתוך הפסח כמו שנתבאר בסי' תל"ב ונמצא דכשמגיע הפסח נגמרה למפרע מצוה מן התורה במה שבדק וביער את החמץ מרשותו וספק ברכות להקל:

ג (וכל זה) כשיש כזית בחתיכת חמץ זו שמצא בתוך הפסח אבל אם אין בה כזית לא יברך על ביעורה לפי שיש אומרים שפחות מכזית חמץ אין צריך לבערו כלל אם כבר ביטלו קודם הפסח כמו שיתבאר בסי' תנ"ט ויש לחוש לדבריהם שלא לברך על ביעור פחות מכזית חמץ שכל ספק ברכות להקל:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

'תורה אור' פרשת חיי־שרה – הפרשה החסידית

וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה[1]

"וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה כו'" (פְּרִשְׁתֵּנוּ כד, סג):

לְבָאֵר זֶה, דְּהִנֵּה יֵשׁ מִשְׁנָה וּבְרַיְיתָא[2] – פֵּירוּשׁ הַמִּשְׁנָה, כִּי הַמִּשְׁנָה הוּא הַכְּלָל, וּבְרַיְיתָא הִיא הַפְּרָט שֶׁל הַמִּשְׁנָה, וְ"אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט"[3], וְלִכְאוֹרָה הַבְּרַיְיתָא הִיא לְמַטָּה מִן הַמִּשְׁנָה, שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלָה יוֹתֵר לְמַטָּה. אֲבָל הָאֱמֶת הוּא שֶׁהַבְּרַיְיתָא גְּבוֹהַּ יוֹתֵר, דְּ"סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה"[4].

דְּהִנֵּה[5] הַתּוֹרָה נִשְׁתַּלְשְׁלָה לְמַטָּה אֲפִילּוּ בִּדְבַר שֶׁקֶר כְּגוֹן "זֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ כו'"[6]. וּלְפִי הַנִּרְאֶה הִיא יְרִידָה לְמַטָּה מְאֹד. וּמִכָּל מָקוֹם הִיא גְּבוֹהַּ, כִּי "סוֹף מַעֲשֶׂה כו'"[7]. וְכִמְשֹׁל הַשִּׁפּוֹפֶרֶת – הַנִּכְנָס רִאשׁוֹן יוֹצֵא אַחֲרוֹן[8]. וּכְמוֹ הָאָדָם, שֶׁהוּא סוֹף כָּל הַנִּבְרָאִים – וְהוּא בְּמַעֲלָה עַל כּוּלָּם, וְהַכֹּל נִבְרָא בַּעֲבוּרוֹ[9]. וְלָכֵן נִמְצָא הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּאָדָם אֶחָד[10], לְהוֹרוֹת שֶׁהַכֹּל נִבְרָא בַּעֲבוּרוֹ – "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם"[11].

וְזֶהוּ מַאֲמַר רַז"ל: "פָּעַם שָׁעָה אַחַת כו'"[12]. דְּהִנֵּה בָּעוֹלָם־הַבָּא "צַדִּיקִים יוֹשְׁבִים כו'"[13], וְהוּא רַק בְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים, כְּמַאֲמַר (תִּשָּׂא לג, כג): "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי כו'", הַתַּעֲנוּג שֶׁמַּשִּׂיג הָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ הוּא בְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים, "וּפָנַי" אֵינוֹ בְּאֶפְשָׁרִי לְהַשִּׂיג, כִּי "לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי" (תִּשָּׂא לג, כ); וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם הַגִּלּוּי בְּגַן־עֵדֶן הוּא רַק בְּחִינַת זִיו וְהָאָרָה לְבַד. וְלָכֵן "פָּעַם שָׁעָה אַחַת כו'" שֶׁהוּא הַמַּעֲשֶׂה עַצְמָהּ בְּלִי תַּעֲנוּג וּבְלִי שֵׂכֶל – "מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא" – דְּ"סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה".

וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן מִשְׁנָה וּבְרַיְיתָא: שֶׁהַמִּשְׁנָה הוּא כְּלָל. כְּמוֹ: "ד' צִיצִית מְעַכְּבוֹת"[14]; וְכֵן "סוּכָּה שֶׁהִיא גְּבוֹהַּ כו'"[15]. וְיֵשׁ לִמְצוֹא טַעַם לָזֶה, כְּעִנְיַן "תְּכֵלֶת דּוֹמֶה לְיָם כו'"[16]; וְגַבֵּי סוּכָּה יֵשׁ טַעַם – "לְמַעַן יֵדְעוּ דּוֹרוֹתֵיכֶם" – "עַד כ' אַמָּה כו'"[17].

אֲבָל הַבְּרַיְיתָא הוּא פֵּרָט לְבָאֵר הַמִּשְׁנָה בְּכָל דִּקְדּוּקִים וּפְרָטִים.

כְּמוֹ סוּכַּת גנב"ך וְרקב"ש[18] שֶׁאֵין טַעַם לַדָּבָר, וְנִרְאֶה בְּחוּשׁ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַטַּעַם[19].

וְזֶהוּ "אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט": שֶׁאֵין בַּמִּשְׁנָה – בַּכְּלָל, יוֹתֵר מִבַּפֵּרָט – הַבְּרַיְיתָא. וּמַה שֶּׁלֹּא נִתְגַּלָּה טַעֲמָהּ – הוּא יוֹתֵר גְּבוֹהַּ, כִּי טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת לֹא נִתְגַּלּוּ[20], וּלְעָתִיד־לָבֹא אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם יִתְגַּלּוּ.

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיֵּצֵא יִצְחָק: **תּוֹרָה אוֹר רֵישׁ פָּרָשַׁת שְׁמוֹת** [מט, א]. **תּוֹרַת חַיִּים** [שְׁמוֹת ג, א] **וְאוֹר הַתּוֹרָה שָׁם** [שְׁמוֹת (כְּרַךְ א) ח, א]. **לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׁים הַמָּה" (הַשֵּׁנִי).** – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר).

נֶאֱמַר כְּנִרְאֶה בְּתַקּוּפַת לִיאֶזְנִי).

2) (וּבְרַיְיתָא פֵּירוּשׁ הַמִּשְׁנָה: בִּכְתַב יָד 2068: וּבְרַיְיתָא הוּא פֵּירוּשׁ שֶׁל הַמִּשְׁנָה).

3) (סַנְהֶדְרִין מה, ב. פְּסָחִים ו, ב. יוֹמָא כד, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

4) (נוֹסַח הַפִּיּוּט "לְכָה דוֹדִי").

5) (בִּכְתַב יָד 2068: וּרְאִיָּה לָזֶה, דְּהִנֵּה הַתּוֹרָה).

6) (בָּבָא מְצִיעָא ב, א בַּמִּשְׁנָה: "שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ").

7) (בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה).

8) (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה סג, ח).

9) (רְאֵה סַנְהֶדְרִין לח, א (וּבְפֵירוּשׁ רַשִּׁ"י): אָדָם נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּמִפְּנֵי מָהּ? כוּ' כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לִסְעוּדָה מִיָּד (שֶׁיִּמְצָא הַכֹּל מוּכָן וְיֹאכַל מֵאֲשֶׁר יַחְפּוֹץ). מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁבָּנָה פַּלְטֵרִין וְשִׁיכְלְלָן וְהִתְקִין סְעוּדָה וְאַחַר כָּךְ הִכְנִיס אוֹרְחִין").

10) (רְאֵה אָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן פֶּרֶק לא: "רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאָרֶץ בָּרָא בְּאָדָם". רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר ה, סוֹף עַמּוּד א).

11) (קֹהֶלֶת יב, יג. וּבְבְרָכוֹת ו, ב: "מַאי **כִּי זֶה כָּל הָאָדָם**? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל זֶה. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר: שְׁקוּל זֶה כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר: כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא לְצַוּוֹת לָזֶה").

12) ("בְּתִשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא". אָבוֹת ד, יז).

13) ("וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה". בְּרָכוֹת יז, א).

14) (מְנָחוֹת פֶּרֶק ג, מִשְׁנָה ז: "ד' צִיצִיּוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ – שֶׁאַרְבַּעְתָּן מִצְוָה אַחַת").

15) (סוּכָּה פֶּרֶק א, מִשְׁנָה א: "סוּכָּה שֶׁהִיא גְּבוֹהָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה פְּסוּלָה").

16) (מְנָחוֹת מג, ב (וְרַשִּׁ"י): "תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַה נִּשְׁתַּנְּתָה תְּכֵלֶת (שֶׁיִּחֲדוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִצְוָה זוֹ) מִכָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין? מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לְיָם, וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ לְכִסֵּא הַכָּבוֹד". זֹהַר חֵלֶק א קכא, א.

17) (סוּכָּה ב, א: "מָנָא הֵנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבָּה דְּאָמַר קְרָא (אֱמוֹר כג, מג): "לְמַעַן **יֵדְעוּ** דֹּרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", **עַד עֶשְׂרִים אַמָּה – אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא דָּר בְּסוּכָּה, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה – אֵין אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁדָּר בְּסוּכָּה, מִשּׁוּם דְּלָא שָׁלְטָא בָּהּ עֵינָא**").

18) (סוּכָּה ח, ב: "תְּנוּ רַבָּנָן: גנב"ך – סוּכַּת גּוֹיִם, סוּכַּת נָשִׁים, סוּכַּת בַּהֲמָה, סוּכַּת כּוּתִּים . . סוּכַּת רקב"ש – סוּכַּת רוֹעִים, סוּכַּת קַיָּיצִים, סוּכַּת בּוּרְגָּנִין, סוּכַּת שׁוֹמְרֵי פֵּירוֹת . . כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא מְסוּכָּכֶת כְּהִלְכָתָהּ. מַאי 'כְּהִלְכָתָהּ'? אָמַר רַב חִסְדָּא: וְהוּא שֶׁעֲשָׂאָהּ לְצֵל סוּכָּה").

19) (רְאֵה גַּם לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מא, ב).

20) (רְאֵה סַנְהֶדְרִין כא, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְזֶהוּ "רַבִּי שִׁמְעוֹן דָּרִישׁ טְעָמֵי דִּקְרָאֵי"[21]: שֶׁדָּרַשׁ, שֶׁמַּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָסוּק טַעַם שֶׁל דָּבָר, לֹא זֶהוּ עִיקָּר, רַק שֶׁיֵּשׁ טַעַם בָּזֶה גְּבוֹהַּ יוֹתֵר לְמַעְלָה מֵהַטַּעַם. נִמְצָא, שֶׁבִּמְצִוָּה שֶׁאֵין מַשִּׂיג בָּהּ טַעַם – הוּא יוֹתֵר גְּבוֹהַּ. וּמַה שֶׁמַּשִּׂיג טַעַם וְתַעֲנוּג הוּא רַק בְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים.

וְלֹא כְּמוֹ שֶׁסּוֹבְרִים הָעוֹלָם שֶׁהָעִיקָּר הוּא הַלֵּב, שֶׁמַּשִּׂיג תַּעֲנוּג וְעוֹבֵד בְּהִתְלַהֲבוּת, וְאֵינוֹ כֵּן הָאֱמֶת. רַק עִיקָּר הוּא הַמַּעֲשֶׂה בְּלִי תַּעֲנוּג, וְהַלֵּב אֵינוֹ כִּי אִם סִיּוּעַ, בְּחִינַת "גְּדָפַיִן"[22].

וְהִנֵּה, מִשְׁנָה נִקְרָא "עִיר"[23], וּבָרַיְיתָא – בְּחִינַת "שָׂדֶה"[24], לְשׁוֹן "בַּר" – חוּץ לָעִיר[25]. וּלְכֹאוֹרָה, הָעִיר הוּא עִיקָּר – שֶׁדָּרִים בָּהּ בְּנֵי אָדָם.

אַךְ נִרְאֶה מִי הוּא מְחַיֶּה אוֹתָם? הַשָּׂדֶה שֶׁחוּץ לָעִיר שֶׁמְּבִיאִים מִשָּׁם הַתְּבוּאָה! כָּךְ הוּא הַבָּרַיְיתָא מְחַיָּה הַמִּשְׁנָה, וּמְבָאֶרֶת הֲהֲלָכָה יוֹתֵר בִּפְרָט הֵיאַךְ לַעֲשׂוֹת. כִּי הַתַּנָּאִים –"**מְבַלֵּי** עוֹלָם"[26] – שֶׁמּוֹרִים מִתּוֹךְ הַמִּשְׁנָה[27].

וְזֶהוּ "וַיֵּצֵא יִצְחָק **לָשׂוּחַ** בַּשָּׂדֶה"[28] – הוּא לְשׁוֹן דִּבּוּר **וְשִׂיחָה**, וּלְשׁוֹן **שִׂחִיָּיה** לְמַטָּה, מִלְּשׁוֹן "וְשַׂח רוּם אֲנָשִׁים"[29]. וְכֵן "כַּאֲשֶׁר יִפָּרֵשׂ הַשּׂוֹחֶה לִשְׂחוֹת" (בְּיֵשַׁעְיָה כ"ה)[30].

"**בַּשָּׂדֶה**" הוּא בַּר.

וְ"**לִפְנוֹת עָרֶב**" – **לְפַנּוֹת** הָעֶרֶב וְהַחֹשֶׁךְ:

דְּהִנֵּה הַתּוֹרָה נִשְׁתַּלְשְׁלָה בְּחֹשֶׁךְ, כְּמַאֲמָר: "בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי" (אֵיכָה ג, ו) – זֶה תַּלְמוּד בַּבְלִי"[31], שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁל לְמַטָּה אֲפִילוּ בִּשֶּׁקֶר. וְלָמָּה הוּא כָּךְ? כְּדֵי לְפַנּוֹת הָעֶרֶב וְהַחֹשֶׁךְ – "וַיְהִי אוֹר", כְּמַאֲמָר (זְכַרְיָה יד, ז): "לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר". כְּמִשֶּׁל מִי שֶׁרוֹצֶה לְפַנּוֹת אֵיזֶה דָּבָר, צָרִיךְ הוּא לִכְנוֹס בְּתוֹכָהּ כְּדֵי לְפַנּוֹתָהּ, אֲבָל לֹא שֶׁיִּשָּׁאֵר בְּתוֹכָהּ.

גַּם מַה[32] שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלָה הַתּוֹרָה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּחֹשֶׁךְ – טְעָנוֹת שֶׁקֶר, הוּא כְּדֵי לְפַנּוֹת הַחֹשֶׁךְ "לְאָהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא"[33]. וְכֵן הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה – לִרְחוֹת הַחֹשֶׁךְ וְהַקּוּשְׁיוֹת הַמַּסְתִּיר עַל הַשִּׂכְלַת הַדִּין הָאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, וּלְמִצֹּא הָאֱמֶת – גִּילוּי רָצוֹן־עֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא[34]. :

וְזֶהוּ "וַיֵּצֵא **יִצְחָק** לָשׂוּחַ": כִּי כְּדֵי לְפַנּוֹת הָעֶרֶב וְהַחֹשֶׁךְ וּלְתַקְּנוֹ, הוּא עַל יְדֵי יִצְחָק, שֶׁהוּא בְּחִינַת פַּחַד[35] וְיִרְאַת ה'. וּכְמַאֲמָר[36]: "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה כו'"[37].

וְזֶהוּ "הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ"[38] וְנִשְׁאָר בַּחֹשֶׁךְ. אֲבָל בֶּאֱמֶת כְּתִיב (תְּהִלִּים יח, יב): "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סְתָרוֹ", שֶׁאַף שֶׁהוּא חֹשֶׁךְ, מִכָּל מָקוֹם הוּא "סְתָרוֹ". וְזֶהוּ לְפַנּוֹת הָעֶרֶב וְהַחֹשֶׁךְ, וּ"לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר", וְהַיְינוּ "**לִיבּוּן** הִלְכְתָא"[39]. וְגַם זֶה פֵּירוּשׁ "בִּרְכוּ[40] בַתּוֹרָה"[41]. :

---

21) (בָּבָא מְצִיעָא קטו, א. וְשָׁם נִסְתָּם).

22) (כְּנָפַיִם. רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן י (כה, ב), הוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּתַנְיָא פֶּרֶק מ "דְּדְחֵילוּ וּרְחִימוּ [אַהֲבָה וְיִרְאָה] נִקְרָאִים גְּדָפִין דֶּרֶךְ מָשָׁל").

23) ("כְּמַאֲמָר רַז"ל בְּתַמּוּרָה דַּף י"ח,א) עַל פָּסוּק "קִרְיַת סֵפֶר" בִּיהוֹשֻׁעַ סִימָן טו, [טוֹר] – דְּהַיְינוּ הִלְכוֹת הַתּוֹרָה, עַיֵּין שָׁם בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּלְכִבְדָה וְעָתְנִיאֵל – לְקִרְיַת סֵפֶר, וּמַאי קִרְיַת סֵפֶר – הִלְכוֹת"]. – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת כֶּרֶךְ א עַמּוּד טו).

24) (זֹהַר חֵלֶק א כז א וְעוֹד (הוּבָא לְקַמָּן שְׁמוֹת מט, א): עַל הַכָּתוּב שְׁמוֹת א יד "וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה" – דָּא בָּרַיְיתָא").

25) (רְאֵה מְאוֹרֵי אוֹר ב, נג).

26) (סוֹטָה כב, א: "תָּנָא: הַתַּנָּאִים מְבַלֵּי עוֹלָם. מְבַלֵּי עוֹלָם סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אָמַר רַבִּינָא: שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן. תָּנִיא נָמֵי הָכִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי מְבַלֵּי עוֹלָם הֵן וַהֲלֹא מִיּוֹשְׁבֵי עוֹלָם הֵן שֶׁנֶּאֱמַר "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ", אֶלָּא שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן").

27) (זֹאת אוֹמֶרֶת: לַמְרוֹת שֶׁהַבָּרַיְיתָא הִיא "בְּחִינַת שָׂדֶה, לְשׁוֹן בַּר, חוּץ לָעִיר" – אַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ מַעֲלָה בְּבָרַיְיתָא לְגַבֵּי הַמִּשְׁנָה (בְּחִינַת עִיר), כִּי דָּבוּקָא עַל יָדָהּ נַעֲשָׂה בִּיחוּד הֲהֲלָכָה לַאֲמִיתָּתָהּ, הַיְינוּ בִּיחוּד פַּס"ד הַמִּשְׁנָה לַאֲמִיתָּתָהּ (וְלֹא בְּאוֹפֶן דְּ"מְבַלֵּי עוֹלָם"), שֶׁאָז נַעֲשָׂה הַתּוֹקֶף דְּ"טְעָה בְּדַבַּר מִשְׁנָה חוֹזֵר", הַיְינוּ שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל טָעוּת כו').

וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ (סִימָן כט) אוֹדוֹת הָעִילּוּי דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה (וּבִפְרָט הֲהֲלָכוֹת שֶׁבָּהּ) לְגַבֵּי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב – שֶׁדְּוָקָא עַל יְדֵי הֲהֲלָכוֹת דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה נִפְעַל "גִּילּוּי רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא הַנֶּעְלָם בְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב . . לָכֵן נִקְרְאוּ הֲהֲלָכוֹת בֶּשֶׁם תְּגֻּא וְכַתֶּרֶת שֶׁל תּוֹרָה, וְהַשּׁוֹנָה הֲלָכוֹת מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הַבָּא". – תּוֹרַת מְנַחֵם הִתְוַוְעֲדוּיוֹת תשמ"ב חֵלֶק ד עַמּוּד 2109).

28) (פָּרֶשְׁתֵּנוּ כד, סג: "וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב, וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים").

29) (יְשַׁעְיָה ב, יא. "לְשׁוֹן שְׁחִיָּה וּכְפִיפָה כְּמוֹ "וְשַׁח רוּם אֲנָשִׁים" – לְשׁוֹן הַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת". – אוֹר הַתּוֹרָה חֻקַּת תתפט-3).

30) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בָּזֶה עַל פָּסוּק "תְּבָנָה וְתוּכוֹנֵן עִיר סִיחוֹן כו'" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה חֻקַּת סו, א: "שֶׁהוּא מַעֲנִין הַסְּחָה וְהֲזָזָה מִמָּקוֹם אֶל מָקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ "כַּאֲשֶׁר יִפָּרֵשׂ הַשָּׂחֶה לִשְׂחוֹת" (בְּיֵשַׁעְיָה כ"ה, י"א) דְּפֵרוּשׁוֹ לְשׁוּט בְּמַיִם, שֶׁעִנְיָנוֹ הַשָּׁט בְּמַיִם הוּא שֶׁמַּזִּיז וּמַעֲתִיק אֶת עַצְמוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם", עַיֵּין שָׁם).

31) (סַנְהֶדְרִין כד, א).

32) (גַּם מַה: נִרְאֶה לִי בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת: כָּךְ מַה – הֶעְרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר).

33) (לַהֲפוֹךְ הַחֹשֶׁךְ לְאוֹר. רְאֵה זֹהַר בְּהַקְדָּמָה ד, א).

34) וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִירוּ וְגוֹ'", עַיֵּין שָׁם (תַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כו).

35) ("וּפַחַד יִצְחָק". – וַיֵּצֵא לא, מב).

36) (אָבוֹת ג, יז).

37) (וְעַיֵּין בַּזֹּהַר בְּרֵאשִׁית, ד' כ"א, סוֹף עַמּוּד א'): (וְשָׁם: "תַּנְיָנָא נְהִירוּ דְּאָזִיל לְאִתְחַשְׁכָא לְעֵת פְּנוֹת עֶרֶב, רָזָא דְּצִלּוֹתָא דְּיִצְחָק לְאִתַּקָּנָא וְהַאי דַּרְגָּא. דִּכְתִיב: 'וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עֶרֶב', אִסְתַּכְּלוּתָא דְּעֶרֶב וְהַשּׁוֹכֵן כֻּלְּהוּ לְגַבֵּיהּ בְּהַאי פְּנוֹת עֶרֶב").

38) (יְבָמוֹת קט, ב. רְאֵה לְעֵיל ז, א).

39) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג בְּרֵעֵיָא מְהֵימְנָא בְּהֶעְלוֹתְךָ קנג א. פִּינְחָס רמח, ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁמוֹת שֶׁבְּהֶעְרָה רִאשׁוֹנָה).

40) (רְאֵה בָּבָא מְצִיעָא פה, ב).

41) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "קוֹל דּוֹדִי" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מא, ב). וְעַל פָּסוּק "שִׂשִּׂים הֵמָּה מְלָכוֹת" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מא, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(לט) **ומעתה** יובן ג"כ בענין הליכת השמש שא' הולך
אל דרום וסובב אל צפון כו'. דהנה ידוע
בשרש השמש למעלה שהוא בבחי' המדות דאצי'
שהוא שם הוי"ה דז"א כמ"ש (תהלים פד, יב) כי שמש
ומגן הוי"ה אלקים כי אלקים כמו נרתק לשמש שהוא
שם הוי"ה כמ"ש בזהר בכמה דוכתי ויש במדות דאצי'
מהארת המקיף העליון שלמעלה ממקורם כחו"ב כנ"ל
וזהו השמים מספרי' שהן המקיפין דמדות בכתר וחכ'
וכלולים יחד כאש ומים יחד כו' ונמשך משם בחי'
התכללות גם במדות דז"א וזהו יום ליום מחסד לגבו'
יביע אמ"ר אש מים רוח התכללות דמקיף כו' וכן במל'
שנק' לילה יהי' התכללות זאת שהן ד' רוחות העולם
דד' רבתי כו' אך כ"ז אינו נמשך רק בבחי' מקיף
בהעלם ומן ההעלם יצא קצת גילוי אור להיות בהם
בחי' התכללות וז"ש אין אמר ואין דברים בגלוי בלי
נשמע קולם בכל הארץ יצא קום לבד שהוא בחי' קו
המדה דחכ' שנמשך גם במדות דמל' שנק' כל הארץ
וכידוע דהשמים הוא המקיפים לארץ בבחי' משפיע
בהעלם והארץ בחי' מקבל מרוחניות לגשמיות כמ"ש
(הושע ב, כג) אענה את השמים והם יענו את הארץ (כי
הארץ רק כגרגיר חרדל לגבי גלגלי השמים כידוע)
ועכ"ז מד' רוחות השמים נמשך השפע הרוחניות בד'
רוחות הארץ בבחי' התכללות המדות דחו"ג כו'
שבשמים הוא שבא מן ההעלם לגילוי בד' רוחות הארץ
וזהו בכל הארץ יצא קום כו' (וזהו שתמליכהו בשמים
ובארץ מלמעלה למטה מסובב לממלא מהוי"ה לאלקים
שזהו אחד בד' רבתי שנק' ד' רוחות העולם כידוע) אך
עיקר גלוי זה שבא מהעלם המקיפים דמדות עליונות
שנק' שמים הוא בא ע"י הילוך השמש דוקא שהולך
אל דרום וסובב אל צפון שמסבב לד' רוחות השמים
כו' והיינו מ"ש לשמש שם אהל בם לשמש דוקא כו'
והענין הוא כידוע בענין השמש הגשמי שכלול מחומר
וצורה שהנפש הרוחניות שלו שמשיג השגת כח האלקי
המהווה אותו מאין ליש הוא שאו' שירה בבחי' בטול
גדול כמ"ש וצבא השמים לך משתחוים ובחי'
השתחואה זו רוחנית היא בצורה שבו וזהו הנק' הילוך
רוחני כו' וממילא חומר השמש הוא המהלך וסובב
בהילוכו בהילוך והשתחואה גשמית וכ"ה בכל הילוך
הגלגלים הגשמיים כמו בהילוך וסובב האופנים
העליונים הרוחניים וכמ"ש במ"א בענין שמש בגבעון
דום שפסק לומר שירה ע"כ עמד גם החומר שלו כו'
וזהו הולך אל דרום כו' מפני שלפי אופן התגלות אור
האלקי בצורת השמש בכח ההשגה האלקי' שבו כך
יהיה אופן בחי' הבטול שלו בשירה שאומר כמ"ש
הללוהו שמש וירח כו' וכן השמים מספרים כו' וע"פ
אופן הבטול הרוחני בצורה שלו כך יהיה אופן הילוך
וסבוב החומר שלו בהשתחואה גשמית בתמידות בלי
הפסק כלל וזהו הולך אל דרום תחלה כו'. כי הנה
מבואר למעלה בד' מיני בטול שהן ד' מיני שיר שיר
פשוט שיר כפול כו' ושיר פשוט הוא בחי' בטול
הפשוט שלמעלה מן ההשגה וטעם לגמרי רק בטול כל
העצמות עד שהוא כאבן דומם בלי התפשטות כלל כו'
וכ"ה בטול הפשוט דשמש בנפש שלו שלמעלה מכח
ההשגה שלו בבטול העצמות שזה בא מבחי' אור מקיף
דכתר שלמעלה ממקור חוצבו כו' אז לא יוכל לומר
שירה כלל באיזה השגה ועומד לגמרי כענין שמש
בגבעון דום מפני גילוי עצמות אלקות כו' שנעשה
כדומם בהעדר התפשטות השגה כו'. ואמנם אחר זה
נמשך בו ההשגה האלקית בנפש גלגל השמש ויאמר
שירה בהילוך וסבוב בהשתחואה רוחניות וגשמיות אז
נאמר הולך אל דרום כו' שתחלת ההילוך שלו בדרום
דוקא לפי שתחלת גילוי האור האלקי בנפשו בא בבחי'
השגה באלקות שיתפעל באהבה שהוא בחי' החסד כי
ראשית גלוי האור במדת החסד דוקא כמ"ש יומם יצוה
ה' חסדו וכן חסד אל כל היום והוא שמאיר בשמש
שמאי' ביום ע"כ מיד בתחלת הילוכו בארץ הולך אל
דרום שהוא בסט' דחסד ברוחות השמים ויש בו
מהתכללות הגבו' בצפון כנ"ל דזהו גבו' שבחסד כו'
כנ"ל בהתכללות דיראה באהבה כו' ויש בהילוך זה של
השמש מכמה הפכים דחג"ת וכענין הנ"ל בשיר כפול
ושיר משולש אך הגילוי שלו בחסד דדרום שהוא בחי'
הבטול באהבה ותשוקה והכל הוא ע"פ הרוח של
השמש שהוא בחי' הצורה הרוחנית שלו לפי אופן
השגתו כנ"ל. וזהו סובב סובב הולך הרוח שעיקר
הסובב וההולך הוא הרוח של השמש שממילא יסובב
וילך גוף חומר השמש כנ"ל וזהו שאנו רואים שיצא
השמש במזרח ויסבב מעט מקצה המזרח והולך אל
דרום ויסבב לקצה המערב מעט או רב כפי שנוי
הליכתו בקיץ וחורף כידוע הכל הוא ע"פ סדר אופן
הבטול שלו בבחי' המדות דחג"ת בשנוי אופן
התכללות' זע"ז כמו בגבו' שבחסד בדרום עם חסד
שבגבו' בצפון (וזהו וסובב אל צפון ששם הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בהתכללות בחסד שבגבו' עם גבו' שבחסד סובב סובב הולך הרוח סתם שזהו הכולל כלל הד' רוחות יחד כנ"ל וד"ל) וכן בהילוכו במזרח ומערב הכל הוא בבחי' התכללות דנשיבת הרוחות בד' רוחות העולם שבא בגילוי ממש בארץ וד"ל (אך עדיין אינו מובן מ"ש וסובב אל צפון אחר שאין השמש הולך בצפון כנ"ל ומה שחוזר וכופל סובב סובב הולך הרוח כו'. הענין הוא כידוע שהשמש שנשקע במערב הולך ברקיע מתחת לארץ ומאיר על ארץ שמתחת רגלינו (שנק' ארץ החדשה והיא אמעריקא) ויום שלנו אצלם לילה יחשב ויום שלהם לילה יחשב אצלינו ונמצא שהשמש שבוקע לארץ מתחת מן המערב אחר שקיעתה אצלינו במערב הולך שם השמש בצד צפון שהוא נחשב אצלם דרום וכל תוקף חום השמש שם בצפון כמו בדרום שלנו וע"כ שם נמצא הזהב הטוב שנק' זהב אופיר כידוע (ואפשר זהו שאמר על נהר פישון שסובב כל ארץ החוילה וזהב הארץ ההיא טוב כו') וזהו סובב אל צפון ממש ששם מגיע לתחלתו במזרח בסבובו כל ההיקף דד' רוחות שע"כ נק' סובב וביציאתו אלינו במזרח והולך אל דרום נק' הילוך כו'. וזהו סובב סובב הולך הרוח סתם שזהו בחי' רוח המקיף של השמש שמקיפו ומסבבו בהילוך זה ממזרח לדרום ומדרום למערב ולצפון שהוא הכולל סבוב כל הד' רוחות מלמעלה למטה וגם מלמטה למעלה וע"כ נק' רוח סתם להיותו בחי' מקור כל הרוחות כנ"ל בענין התכללות הכללי' בד' רוחות העולם ברוחות גשמיים שמנשבים בארץ ששרשם הוא בד' רוחות השמים המשפיעים הרוחניות אל ד"י שבארץ ע"י הילוך השמש דוקא שסובב והולך בכל ד' רוחות השמים כמ"ש סובב סובב הולך הרוח שהוא רוח המקיף דשמש (כמשי"ת) וד"ל:

ותלד עדה את יבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

כה) **ועפי"ז** יובן מ"ש רבינו ז"ל שלזאת נק' המ"ל עלמא דאתגליא כי בה נגלה כח אור א"ס לברוא יש מאין שלא ע"י השתלשלות עו"ע כו' ור"ל שבענין הבריא' מאין ליש בבי"ע דאע"פ שמצד עצם הנבראים הם למטה מטה במדריגה מהנאצלים ואין ערוך ממש ביניהם, מ"מ בבחינת כח האלקי המהוה אותן מאין ליש, ניכר בזה יותר כח אור א"ס ב"ה הבלתי בע"ג ממה שניכר גדולתו ית' ע"י השתלשלות הנאצלים, כי אף שמעלת הנאצלים גדולה מאד לאין ערוך על מעלת הנבראים מ"מ התהוותן מן החכמה ולמטה הוא בבחי' עו"ע כנ"ל משא"כ התהוות הנבראים שהוא מאין ליש ממש הרי זה הפלא ופלא גדול ועצום לאין ערוך ממש מההשתלשלות עו"ע שהוא בחי' יש מיש, וא"כ בהבריאה מאין ליש הוא שנגלה כח א"ס ב"ה כי הוא לבדו בכחו ויכולתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום סיבה אחרת קודמת ליש הזה, מה שאין ביכולת שום נברא ונאצל להוות אפי' כנף קטן של זבוב מאין ליש מאחר שהנבראים ונאצלים אין מציאותן מעצמותן שהרי נמצאו אחר ההעדר שהוא ית' המציאם מן האין והאפס המוחלט אל היש שהם בו והרי א"כ יש להם עצמן סיבה קודמת שבו תלוי מציאותם ומהותם ואיך יהי' ביכולתן להוות יש מאין ואפס המוחלט בלי שום סיבה אחרת קודמת ליש הזה, דא"א לשום נמצא להשפיע מה שאין בכחו כו', אלא הוא ית' שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ואין לו סיבה אחרת קודמת לו ח"ו, לכן נק' הוא ית' בספרים סבה הראשונה דהיינו שהוא ית' קדמון כו' ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט בלי שום סיבה אחרת קודמת ליש הזה, וכח ויכולת זה של הא"ס ב"ה לבדו נראה ונגלה בהבריאה מאין ליש שהוא התהוות הנבראים דבי"ע כנ"ל שנק' יש מאין כדלעיל, אבל בחי' השתלשלות הספי' עצמן זמ"ז הוא בחי' השתל' עו"ע כנ"ל לפיכך אע"פ שמעלת הספירות רמה ונשגבה באין ערוך על הנבראים וכמ"ש באגה"ק ע"פ ואנכי עפר ואפר שאפי' מדת החסד והא' שמאצי' כשירדה למט' להתלבש בגופו של אאע"ה שהי' מרכבה כו' אין דמיון וערך מהות אור האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון שבאצי' אלא בערך ודמיון מהות העפר כשנעשה אפר ע"י שריפת העץ אל מהותו ואיכותו כשהי' עץ נחמד למראה וטוב למאכל עד"מ ויותר מזה להבדיל באלפי אלפים הבדלות רק שדברה תורה כלשון בנ"א להמשיל לאפר כו', ואם כך אין ערוך מהות האהבה שמאצי' כשירדה למטה בבי"ע מכ"ש שהנבראים עצמן אפי' הרוחניים ושכליי' נבדלים ומכ"ש נבראים גשמיים שאין לשער ממש איך שאינן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ערוך לגבי י"ס דאצי' שהן אלקות, ואעפ"כ נראה ונגלה כחו ויכולתו ית' הבבע"ת, יותר בבריאת הנבראים, מהשתלשלות הנאצלים, כי באמת איך שיהי' מעלת הנאצלים הם כלא חשיבא לגבי א"ס ב"ה ובהשתלשלותן זה מזה מעילה לעילה אין נראה ונגלה כ"כ כח א"ס ב"ה כמו בהבריאה מאין ליש שאע"פ שהנבראים מצד מהותן יותר כלא חשיבי' מ"מ כח ויכולת זו שבבריאה מאין ליש היא גילוי כח ויכולת א"ס ב"ה כו' כנ"ל, ויותר מכל זה נראה ונגלה כח הא"ס ב"ה בהתהוות הנבראים גשמיים שבעוה"ז שהרי אף גם צמצומים רבים מאד לא יועילו להיות התהוות הגשמיות מן הרוחני' מאחר שאין ערוך ממש ביניהן וא"א להיות ע"י השתלשלות עו"ע אלא להיות התהוות רוח הבהמה מפני שור שבמרכבה כו' אבל התהוות גוף הבהמה או התהוות גשם עב כעפר א"א בשום אופן להתהוות מן הרוחניו' אפי' ע"י צמצומים רבים מאד זולתי ע"י א"ס ב"ה בעצמו ובכבודו שהוא כל יכול וכמבואר במ"א באריכות עפמ"ש כל אשר חפץ ה' עשה דהתהוות העשי' גשמיות הוא דוקא מבחי' חפץ ה' שהוא רצה"ע ולא ע"י השתלשלות עו"ע מטעם הנ"ל שאפילו אלף אלפים צמצומים לא יועילו להיות התהוות הגשמיות מן הרוחניות שאין ערוך ביניהם כלל אלא התהוות זה הוא רק מחמת חפץ ורצון העליון שיתהוה הגשמיות והוא ית' כל יכול וזהו בחי' סוכ"ע שהוא בחי' מקיף ואעפ"כ הוא מחי' דהיינו ענין רצון העליון שהוא בחי' מקיף ואינו מושג ועי"ז נתהוה הנברא כו' וזהו שאמר דהע"ה במזמור דברכי נפשי גדולת הבורא ית' במה שברא בריאות גשמיים כמו הרים הגבוהים ליעלים כו' וכל הענין ולמה לא הזכיר גדולתו ית' בהשתלשלות הספירות, אלא לפי שבזה נראה יותר כח א"ס ב"ה ויכולתו שהוא כל יכול במה שברא ברואים גשמיים מטעם הנ"ל:

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

ועפ"ז יובן מה שמצינו בזהר שאמר רשב"י על עצמו אנא סימנא בעלמא, שלכאו' זהו רוממות והתנשאות מאד שאין זה מדרכי הצדיקים כלל. אך הענין הוא, דהנשמה שהיא בבחי' יש ודבר נפרד היינו כמו נשמות דבי"ע ממש, הוא שאין שייך בה התנשאות, משא"כ בנשמה דאצי' וכ"ש מאצי' העליון ממש שהיא אלקות ממש באמרו אנא סימנא זהו רוממות והתנשאות כח האלקי אשר בו, כי האצי' הוא ביטול גמור לאור א"ס ע"ד ונחנו מ"ה ואינו יש בפ"ע, א"כ מה שאומר אנא סימנא זהו רוממות אלקות שבו, וכמו שאמר משה בפ' והא"ש תשמעו ונתתי עשב, שזהו מפני כי שכינה מדברת מתוך גרונו של משה והוא הי' בבחי' מ"ה שהי' בטל לגמרי לאוא"ס ב"ה המדבר בו, וזה הביטול האמיתי הוא רק בנשמות דאצי', להיות כי אצי' הוא חכמה, וכמ"ש בת"ז אבא מקננא באצי', וחכמה הוא בחי' כח מ"ה ביטול אמיתי. ועד"ז יובן מ"ש בזח"ב בא דל"ח ע"א הנ"ל מאן פני האדון ה' דא רשב"י, שכיון שהי' נשמה דאצי' ממש א"כ לא הי' הנשמה שלו מסתיר כלל על אור האלקי, אלא הי' בבחי' ביטול גמור, לכן הי' יכולי' לאמר עליו מאן פני האדון כו' דא רשב"י, שהשכינה מלובשת בנשמתו, ונשמתו אינה דבר המסתיר כו' כ"א ע"ד נשמת משה שאמר על עצמו ונתתי כו'. ואמנם בחי' זו הוא רק בנשמות היותר גבוהי' וגדולי' כמו רשב"י (וע' במד"ר נח פל"ה מה שאמרו עליו). עכת"ד הנאמרים.

ועי"פ הקדמה זו נבין ג"כ ענין מה שהקב"ה קראו ליעקב אל, להיות כי הי' נשמה דאצי' העליון ממש אשר גם בהתלבשותו בגוף לא נשתנית כלל להיות דבר נפרד כ"א בחי' אלקות ממש לכן שייך ויתכן ענין קריאת שם אל, והיינו על בחי' האלקות שבנפשו ורוחו ונשמתו, אשר הנר"נ שלו אינם מסתירים כלל כו'.

ויצב שם מזבח

בס"ד. וישלח ל"ג ך'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

קכח) **והנה** יש להבין בזה, והלא האור שהוא בבחי' גילוי מן העצם ודאי שהוא ג"כ לצורך איזה כוונה, שהרי עצמותו ית' אינו מוכרח ח"ו בהגילוים ממנו כנודע, וכמשנת"ל פנ"ו דהמשל דאור וזיו השמש אינו מכוון כ"כ לענין אוא"ס בזה שהשמש מוכרח בהגילוי אור ממנו כו', ומכוון יותר המשל דאור וחיות הנפש שאין הגילוי הכרחי כו', וא"כ הגילוי מן העצמות הוא באיזה כוונה וה"ז ג"כ לצורך העולמות ואיך הוא בבחי' גילוי מן העצם כו'. אך הענין הוא דהנה זאת ודאי כן הוא שהגילוי הוא רצוני והוא בשביל איזה כוונה, אמנם הכוונה בגילוי אור זה הוא שיהי' גילוי אוא"ס בעולמו' ויהי' בהם בחי' ביטול שעי"ז יושלם הכוונה דנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים כו', ומאחר שהכוונה בזה הוא להיות גילוי אור ושיהי' ביטול העולמו' ע"כ הגילוי הוא בבחי' גילוי מן העצם שהוא כמו העצם כו', והיינו שהוא בבחי' א"ס ובבחי' בל"ג ממש ובבחי' אין בעצם מהותו כו'. והענין הוא דהנה האו"פ שהוא האור הבא בבחי' מדה וגבול ה"ה נמשך ג"כ מן העצמות כו' (רק שאין ההמשכה מן העצמו' ממש כ"א מבחי' האחרונה דאוא"ס הבבע"ג ששיער בעצמו את האור שבבחי' גבול כו' וכמשנת"ל פכ"ז, ושרש ההמשכה הזאת היא ג"כ מן העצמו' כו'), אך להיות שהכוונה בזה הוא שיהי' בחי' מדידה והגבלה בעולמות כו', הרי ההמשכה אינו בבחי' גילוי העצם כ"א אדרבה להיות לא כמו העצם כו', וזהו שההמשכה והגילוי אינו מצד העצמו' כ"א מצד העולמו', והיינו שהגילוי הזה אינו שיהי' כמו העצמו' בבחי' העדר המציאו', כ"א שיהיו עולמו' בבחינת מציאות דבר, ואם לא הי' הרצון שיהיו עולמו' לא הי' כלל גילוי אור כזה כו', וזהו שהגילוי הוא רק לצורך העולמות לפעול פעולת ההתהוות והמציאות, וע"כ גם האור הוא בבחי' מציאו' דבר כו', והוא שנמצא מן העצמו' אור שהוא לא כמו העצם כו'. אבל האור שהוא בבחי' א"ס ע"ה שהוא ג"כ בכוונה לצורך העולמו', ענינו הוא שיהי' הביטול בעולמות ויהיו בבחי' ביטול במציאו' בבחי' העדר כו' וכמשי"ת בעזה"י, וא"כ גילוי אור זה הוא מצד העצמו' לא מצד העולמות, והיינו שגם העולמות יהיו כמו העצמות ובחי' העדר המציאו' כו', וע"כ האור והגילוי הזה הוא בבחי' גילוי העצם, דהיינו חפץ העצמות לגלות אור כמהות העצמו' כבי' (לא להמציא אור שאינו כמו העצמו' כ"א לגלות אור שהוא כמו העצם כו'), דאור וגילוי זה שייך גם אם לא הי' התהוות העולמו', מאחר שהוא גילוי שכמו העצם כו', והוא כמו העצם בבחי' א"ס ובבחי' אין בעצם מהותו כו'. והענין דהנה נת"ל פמ"ט ההפרש בין כח הרצון לכח השכל, דכח השכל הוא שנמצא מן הנפש למהות כח בפ"ע שהנפש משכלת בו כו', אבל הרצון אינו מהות כח בפ"ע רק הוא הטיית והמשכת הנפש, א"כ ה"ה רק עצמו' הנפש ואינו שום דבר לעצמו כו', ומ"מ ה"ז ג"כ רק רצון הנפש היינו מה שהנפש רוצה, והיינו שהוא רק הטיית הנפש ולא עצמותו רק שאין כאן מציאו' דבר חוץ מעצמו' הנפש שה"ז רק מה שהנפש נמשך ורוצה כו'. והדוגמא מזה יובן למע' בבחי' האור שבבחי' א"ס (שהוא למע' גם מבחי' רצון כו' וכמשנת"ל) שאינו שום מציאו' לעצמו רק בחי' גילוי העצמו' לבד כו', ומ"מ ה"ז רק גילוי העצמו' ולא העצמו' ממש, אלא שהגילוי אינו בבחי' דבר לעצמו כ"א הוא גילוי העצמות כו', וזהו שהוא בחי' אין בעצם מהותו מאחר שאינו בבחי' דבר לעצמו רק גילוי העצמות כו', והיינו שהוא בבחי' אין לא רק מצד הדביקות לבד כ"א הוא בבחי' אין בעצם מפני שהוא רק גילוי העצמות כו'. והענין הוא דהנה ידוע בענין ד"ע וד"ת שהן מיש לאין ומאין ליש, דיש כאן ב' בחי' אין, הא' האין של היש האמיתי, והב' האין של היש הנברא, ומבו' במ"א שאינם דומים זל"ז, דהאין של היש האמיתי הוא בחי' אין באמת דהוא כל"ח לגבי בחי' יש האמיתי כו', וא"כ מה שנק' אין לגבי היש האמיתי ה"ז באמת כן שה"ה כלא כו', והאין של היש הנברא מה שהנבראים קוראין אותו אין ה"ז רק שם המושאל לבד, דהנה מה שנק' אין הוא לפי שאינו מושג כלל לנבראים וה"ה כאלו אינו כו', הרי א"ז שהוא אינו באמת ח"ו כ"א לפי שאינו מושג להם, ועוד זאת מה שנק' אין הוא לפי שהוא בבחי' לא דבר, הרי זהו רק שהוא בבחי' לא דבר לגבי דבר, והיינו שאינו בבחי' יש אבל לא שהוא לא דבר ואין באמת שה"ה מקור ליש, ואם הי' בבחי' אין באמת איך הוא בבחי' מקור דכל מקור הוא בבחי' מציאו' דבר כו', וא"כ שם אין בו הוא רק שם המושאל כו'. והנה ההפרש הזה הוא גם בההארה אלקי' גופא (דזה שנת"ל הוא ההפרש בין הב' בחי' אין כמו שהן לגבי יש האמיתי ולגבי יש הנברא, ובאמת ההפרש הזה הוא בההארה אלקי' עצמה), דהאין הא' הוא בבחי' אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ממש והאין הב' אינו בבחי' אין ממש כו', והוא מפני שהאין של היש הנברא ה"ה בחי' הארה נבדלת (דהאור שהוא בבחי' דבקות במקורו הגם שהוא דוקא שרש ההתהוות וכמ"ש באגה"ק סי' כ', מ"מ ההתהוות בפועל אא"ל מאור זה כ"א מהארה דהארה שהוא הארה נבדלת כו', וזהו שההתהוות הוא מבחי' מל' דוקא כו' וכמ"ש במ"א), וא"כ אינה בבחי' אין ממש כו', והאין של היש האמיתי הוא האור שבבחי' דבקות במקורו ונרגש בו מקורו כו', וע"כ האור גופא הוא בביטול דכולא קכל"ח כו', וכמ"ש בסש"ב פל"ה בהג"ה דאוא"ס אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרי' החכ', והיינו שבחכ' נרגש איך שהוא לבדו כו', וע"כ הוא בבחי' אין ממש כו', וכ"ז הוא שהוא בבחי' אין מצד הדבקות לבד לא בבחי' אין בעצם (כי נמצא מן העצמו' בבחי' מציאו' אור דהיינו בחי' חכ' כו', רק שדבוק במקורו כו'), וי"ל שזהו בחי' אין של היש הנאצל דע"ה שזהו ג"כ בחי' אין של היש (ומבו' במ"א שזהו בכלל בחי' ד"ת כו'), ה"ה מ"מ בבחי' דבקות במקורו כו'. אבל האור שבבחי' א"ס הוא בחי' אין בעצם להיותו רק גילוי העצמו' כו', וע"ה שגילוי זה הוא ג"כ באיזה כוונה בשביל העולמות כו', הנה הכוונה בזה להיות גילוי אוא"ס בעולמו' ולהיות בהם בחי' הביטול כו'.

קיצור. וצ"ל והלא האור שבבחי' א"ס הוא ג"כ גילוי רצוני, וא"כ הוא בשביל איזה כוונה. אך הענין דהאור שבבחי' מדה הוא להיות התהוות העולמות, א"כ המשכתו מן העצמות הוא שיהי' לא כמו העצמות כ"א בחי' המציאות, והאור הבל"ג הוא שיהי' בחי' הביטול גם בעולמות בבחי' העדר המציאות. והענין שיש ב' בחי' אין, האין של היש האמיתי שהוא כלא והאין של הנבראים שנק' אין רק לגבי הנבראים, וכן בעצם הארה זו אינו בבחי' אין ממש להיותה הארה נבדלת, והאין הא' שהיא בבחי' דביקות ה"ה בבחי' אין ממש, וי"ל שזהו במקור האו"פ, ואור הא"ס הוא אין בעצם מפני שהוא גילוי העצמות, והכוונה שביטול זה יהי' גם בעולמות.

בס"ד. ליל א' דחה"ש, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תרפ"ט

יד) **והנה** בפלה"ר ש"ג פ"ב הביא בשם הזהר בראשית גלופי אגליף ההוא סתימאה קדישא (כתר) גו מעוי בחד טמירא (דעת שבחכ') דנקיד בנקודה דנעיץ כו', והיינו דמבאר אופן ההמשכה מהכתר אל החכ', וכ' דחכ' נק' נקודה דנעיץ להיותה דבוק בהמדרי' דאחרי', משא"כ כתר נק' נקודה דלא נעיץ מפני שהוא מובדל, ומן החכ' מצטייר בבינה שבא יותר בבחי' התגלות, ובהקדמת הזהר ד"ב א' ע"פ הוי' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אי' מלה סתימאה הוה קמי' קוב"ה וגלי במתיבתא עילאה ודא הוא בשעתא דסדכ"ס (דע כי או"א סתומים גו זו"ן, אריך גו או"א, עתיק גו אריך, אדם קדמון גו עתיק וא"ס ב"ה נגנז תוך א"ק והוא הנק' סדכ"ס, מק"מ) בעא לאתגליא (פי' רצה לגלות מלכותו) עבד ברישא נקודה חדא (אבא) ודא סליק למהוי מחשבה צייר בה כל ציורי' (ע"י ציור אימא וזו"נ) חקק בה כל גליפין כו', דחקיקה הוא יותר מציור וכמ"ש הפרד"ס בענין רשימה חקיקה כו' הובא בלקו"ת בהוספות ד"ה להבין מ"ש באוצ"ח, וכ"ש הוא בבחי' המשכת האור דכתר ממדרי' למדרי' עד בחי' מל', אבל ההתהוות הוא מבחי' מל', וזהו דאחר אומרו בראשית ברא אלקי' את השמים כו' דמרומז בזה כל הע"ס דאצי' וכמ"ש בתוספתא דזהר בראשית דל"א ע"ב, נא' אח"כ והארץ היתה תהו, שלא הי' עדיין התהוות העולמות עד ויאמר אלקי' יהי אור דמבחי' דבור העליון דבחי' מל' נתהווה האור, וכן כל הנבראים, והנה בחי' מל' כלולה ג"כ מע"ס בחי' כתר מל' הוא בחי' הרצון למלוכה, וכמו עד"מ המלך שמכתירים אותו בכתר מל' הוא שמעוררים בו הרצון למלוכה, ועם היות שיש בו ענין ההתנשאות מצ"ע ה"ז בהעלם בעצמו וההכתרה היא בהתגלות ההתנשאות שבא בבחי' רצון למלוך, ואין זה עדיין בבחי' התנשאות על עם ממש, ובאמת הוא ההתגלות בהתנשאות עצמי שהי' תחלה בהעלם בעצמו וע"י ההכתרה ה"ז יוצא ובא בהתגלות, ויש בזה ג"כ הרצון למלוך, ובפרטי' הוא ב' ענינים שנעשה ע"י ההכתרה הא' התגלות בחי' התנשאות עצמי שנעשה מוגבה ומרומם בעצמו בהתגלות, והב' הרצון למלוך בהתנשאות על עם, וגם הרצון הזה אינו עדיין התנשאות על עם להנהיגם ולהדריכם שזה בא דוקא אח"כ שהוא מושל ושולט, רק שהוא רצון גלוי להיות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתנשא על עם, והדוגמא מזה יובן במלכותא דרקיע בחי' מל' דאצי' דכתר מל' הוא בחי' רצון גלוי למלוכה, ואין זה עדיין בבחי' התנשאות על עולמות נבראים ונפרדים, והיינו דמבחי' זו אינו נמשך עדיין להיות התהוות העולמות בפו"מ שזהו מבחי' מל' שבמל' שזהו בחי' ההתנשאות על עולמות בבחי' מקיף להיות ההתהוות העולמות, אבל בחי' הרצון למלוכה הוא רק הרצון להיות מתנשא כבי', וזהו"ע הכתר שממשיכים בר"ה שהוא הרצון למלוכה כנודע זהו בחי' המלך הקדוש, וגם שזהו התגלות בחי' התנשאות עצמי, וזהו הבקשה מלוך על העולם כולו שעי"ז הוא המשכת החיים על כל השנה שהו"ע גילוי אור פני מלך חיים.

קיצור. יקשה דכתי' בראשית בחוכמתא, ותרגם בקדמין, א"כ ההתהוות מצד הכתר וחכ', ויבאר שתכלית כוונת ההתהוות הוא בי"ע שבהם דוקא נשלם הכוונה העליונה להיות לו ית' דירה בתחתונים, והממוצע הוא אצי' דתחלת הגילוי הוא בכתר והוא נק' ראשון אבל הוא נבדל עדיין, וראשית הגילוי הוא בחכ' שמקבל מראשון אבל הוא בחי' פשיטות עדיין, ומצטייר בבחי' בינה, יבאר לשוני הזהר גלופי אגליף ההוא סתימאה קדישא, בשעתא דסתימא דכל סתימין בעא לאתגליא, דבכללותן הוא סדר ואופן המשכת הרצון בהתהוות מהכתר לחו"ב ומדות עד ספי' המל', אבל ההתהוות בפועל הוא ע"י ספי' המל' דוקא, ויבאר דספי' המל' ג"כ כלולה מע"ס והרצון למלוכה הוא בחי' כתר מל' וממשיכים ע"י ההכתרה א) התגלות התנשאות עצמי, ב) הרצון למלוך, וזהו בקשתינו בר"ה למלוך על העולם כולו להיות גילוי אור פני מלך חיים בחיים טובים על כל השנה.

הוי' יחזתו מריביו

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

יום א' דחג השבועות, בסעודה

א. החסיד ר' פנחס רייזעס קיבל פעם הוראה מהוד כ"ק רבינו הזקן, ללמוד שעתיים בכל יום שיעור גמרא בעיון.

ב. אחת מה'תורות' ששמע החסיד ר' פנחס רייזעס מהוד כ"ק רבינו הזקן ורשם אותן, היא על מאמר רז"ל[1] "אנן פועלי דיממא" - "יום" משמעו גילוי, "אנן פועלי דיממא" פירושו - עלינו להאיר את העולם[2].

לפי־זה ש"יום" עניינו גילוי, יכולים לפרש את מאמרו של רב יוסף[3] "אי לאו האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא" - "האי יומא דקא גרים", "יומא" - גילוי. זהו על־פי חסידות. וכיצד אפשר לפרש את המאמר?

ג. ההתוועדות של חג השבועות, היא התוועדות 'שמחה של מצוה'[4]. לא זו בלבד שההתוועדות בחג השבועות היא משום שמחת יום־טוב, הרי זו התוועדות של 'שמחה של מצוה'. כמו שכאשר ילד מתחיל ללכת ל'חדר' עורכים סעודה, כך גם היום החלו כל בני ישראל ללכת ל'חדר', ממילא התוועדות זו היא גם 'שמחה של מצוה'.

(וציווה כ"ק אדמו"ר לתת יין לכל הנאספים, לומר לחיים).

ד. ה"האי יומא דקא גרים" הוא בכל הענינים, לא רק בענין פרטי, באיש פרטי, על־דרך "כמה יוסף איכא בשוקא", אלא בכל הענינים צריך להיות מורגש ה"האי יומא דקא גרים". ה"האי יומא דקא גרים" צריך ליצור את המסירות־נפש על תורה. אברכים בני תורה, צריכים לפתח חיבת התורה. בני תורה צריכים להיות תקיפים, לא חלושים ולשבת מאחורי התנור, אלא לצאת לרחובות ולתבוע את ענין חיבת התורה.

'תקיפות' - אין פירושה שצריכים לדקור את השני, אלא תקיפות עצמית בדעת חזקה. מפני שהבעלי־בתים הרי שואלים תמיד "מִי שֶׁמֶךָ". למשל, כאשר הגבאי מוכיח על שמדברים ב'שמונה־עשרה' בשעת חזרת הש"ץ, או בשעת קריאת התורה, הם אומרים לו, "מִי שֶׁמֶךָ", ובאמת הגבאי עצמו גם־כן מדבר... אז התירוץ על ה"מִי שֶׁמֶךָ" הוא "האי יומא דקא גרים", כך אומר ה'שולחן ערוך'.

ה. בני הישיבות צריכים למעט ולמאוס את עמי־הארצות. עם־הארץ אינו צריך לתפוס מקום כלל. כלומר, אלה שלסיבות מסיבות שונות לא היתה להם האפשרות לדעת ללמוד, האנשים הפשוטים עם התמימות שלהם, אותם לא צריכים למאוס, אדרבא צריכים לייקר אותם. אך, אלה שהייתה להם האפשרות לדעת ללמוד ואינם לומדים, אותם

1) עירובין סה,א.
2) ראה ג"כ ספר המאמרים תש"ח ע' 292 ואילך.
3) פסחים סח,ב.
4) ראה ספר השיחות ה'תש"ג ע' 241 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צריכים למאוס. שהרי במסחר הם ממציאים כל מיני המצאות, ורק כשמגיע ללימוד - הם אומרים שמוחם אטום, שראשם לא קולט את הדברים. וכך לא צריך להיות. למרות שאלה שנותנים כסף ומחזיקים לומדי תורה יש לייקר ולכבד אותם, אבל אותם עצמם צריכים להוכיח, מדוע אין הם לומדים בעצמם, מדוע אין הם קובעים עתים לתורה.

ו. מסירות־נפש אין הכוונה מסירות־נפש בגוף, כי־אם מסירות נפש בפועל. העולם אינו מבדיל, וקורא למסירות־נפש בגוף - מסירות נפש, אך באמת אין הדבר כך.

מסירות־נפש יש בשלשה דברים: בממון, בגוף ובנפש. מסירות־נפש בממון היא הרי בממון הקל, למרות שהתייגע והזיע על כך, מכל־מקום הרי זה זוזי, וכמאמר[5] גלגל החוזר וכו'.

למשל במצות צדקה, הרי שנתינת הצדקה אינה צריכה להיות שאחרי שתהיינה לו כל המותרות, אז יתן צדקה, אלא צריך להיות 'משפט' בצדקה, שיקח לעצמו רק את המוכרח לו, ואת השאר לתת לצדקה. אלה שחושבים שמה שיש להם ריבוי חדרים והרבה עבדים הרי זה בשביל עצמם - טועים הם.

כפי שמוסבר במאמר - דא"ח - שנדפס ב'הקריאה והקדושה' - סיון תש"ה[6] - בענין "צדקה ומשפט", וההבדל שבין אברהם אבינו ע"ה ויעקב אבינו ע"ה. על אברהם כתוב[7] "ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט", בתחילה "צדקה" ולאחר מכן "משפט". ועל יעקב כתוב[8] "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", בתחילה "משפט" ולאחר מכן "צדקה". אברהם אבינו ע"ה היה נדיב בממונו, בגופו ובנפשו[9], והגיע לכך בכוחות עצמו. לכן כתוב "ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט", בתחילה "צדקה" ולאחר מכן "משפט", ה"משפט" שצריך להיות ב"צדקה". ואילו ביעקב זה כבר היה בירושה מאברהם אבינו ע"ה, לכן כתוב "משפט וצדקה ביעקב", בתחילה ה"משפט", מפני שהיה לו כבר ה"משפט" ב"צדקה".

החסיד ר' ארטשע רובינשטיין מברעזינע היה סוכן, והיה אומר: אני מביא סחורה עבור ברעזינע, ומזה יש גם לבני ביתי. סגנון זה הוא לקח מסבו. סבו של ר' ארטשע רובינשטיין, היה בן־דוד של אם חמי. הוא נסע אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק' והיה איש פשוט. אך בענין הצדקה הוא היה מופלא. בימות החול הוא היה אוכל לחם שחור ודג מלוח, ורק בשבת - לחם לבן, אך בשביל אורח היה לו תמיד לחם לבן. והיה אומר: אצלי לא צריכים לבקש צדקה אלא לתבוע. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק' אמר עליו: אני מקנא בנשמה כזו שתהיה לה לבושים כאלה.

איך שיהיה, המסירות־נפש בממון הוא דבר קל. מסירות־נפש בגופו, להטריח את הגוף בשביל הזולת, עדיין אין זו המסירות־נפש הנכונה. העיקר במסירות־נפש הוא בנפשו, וכדי לעורר בזולת את נקודת היהדות.

הריני תובע מבני תורה ומבני הישיבות לפעול במסירות־נפש, לפתח את חיבת התורה ותורה עם יראת־שמים. כי תורה בלי יראת־שמים אינה שווה כלום. הרי זה כמי שלוקח קמח ושומן וימלא בהם מעי לא מנוקה, הרי במחילת כבודכם, לא זו בלבד שפשטידה לא תצא מזה, אלא זה גם יקלקל את הקמח והשומן, וגם יסריח. לכן מובן שמוכרח להיות תורה עם יראת־שמים.

ז. ראשי־הישיבות צריכים להכניס בתלמידים את חיבת התורה. לא רק ללמד אותם ללמוד אלא לאהוב תורה, שיהיה להם תענוג בתורה. ולא רק ראשי־ישיבות הלומדים עם תלמידים גדולים, אלא אפילו ראשי־ישיבות הלומדים עם ילדים קטנים אלף־בית, קריאה, צריכים להכניס בתלמידים את חיבת התורה. אמנם תובעים מכל ראשי־הישיבות, אך בעיקר תובעים מראשי־הישיבות של 'תומכי תמימים'. שכן, שאר ראשי־הישיבות הם הרי כמו מיחם, שכאשר פותחים את הברז נשפך מים, כך נשפך אצלם שיעורי המים שלהם.

ח. צריך להיות "ללמוד וללמד", ללמוד בעצמו וללמוד עם אחרים. אלה שחושבים שה"ללמד" סותר את ה"ללמוד" - טועים. אדרבה, על ידי ה"ללמד" - תורתם מתברכת. כתוב[10] "כל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה", ה"מלאכה" של התורה היא אור התורה.

הריני פונה אליכם תלמידי התמימים, שתפעלו בזה במסירות־נפש "ללמוד וללמד", שיהיה "אש תמיד תוקד על המזבח"[11]. אפילו הילדים הקטנים בהלכם ברחוב, יחזרו אחד עם השני על סיפורי התורה, לא רק ללמד "מודה אני", ועל־ידי־זה האבא

5) ראה שבת קנא,ב.
6) נדפס בספר המאמרים אידיש ע' 204.
7) בראשית יח,יט.
8) תהלים צט,ד.
9) אורחות צדיקים שער י"ז.
10) אבות ב,ב.
11) ויקרא ו,ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישתנה, והאמא תשמור על עניניה. גם הילדים שבאים מבתים חסידיים ואמותיהם הן נשים צדקניות, מביאים הילדים הקטנים אור במשפחות, מפני שיראת־שמים בכלל זקוקה להתעוררות.

ט. מה אומר לכם, הריני אוהב אתכם אהבה עצמית. אך, כואב לי הלב מדוע לא הייתם ברוסיה. ב'תמימים' שבמדינה זו חסרה 'הנחת עצמותו'. ישנה אהבה מצד ידידות, התקשרות וחסידות. בזה ישנם אחוזים. אך חסרה 'הנחת עצמותו', שהאדם יעשה בעצמו. כאן צריכים לומר כל דבר בכל ענין: יעמוד, עשה כך, עשה כך, עשו במחילה כך, אם רוצים לשלוח אותו למקום אחר, נדמה לו שלא יהיה לו שם מספיק כבוד. איזה ערך יש לכל הדברים האלה, מה...

ל'תמימים' ברוסיה יש 'הנחת עצמותו'. כמו בעש"ט שמסר את נפשו בפועל ממש לעשות טובה ליהודי לא רק בגופו, אלא הוא נסע ממקום למקום במסירות־נפש בפועל ממש כדי לעשות טובה ליהודי.

ישנם כאן עשרות אברכים העוסקים בהרבצת תורה, וכשזקוקים למאות אברכים, הם אינם כאן. ברוסיה ובארץ ישראל ישנם אברכים אלה.

אם ה'תמימים' כאן היו כמו שצריך, היו כבר היום אלפי תלמידים ובעלי כשרונות, והיתה מתקיימת ברכתו של הרבי – "האחד יהיה לרבבה".

הריני מקווה ובטוח, שברכה זו אכן תקויים בעזה"י.

י. אברכים בני תורה צריכים לעסוק בעיון בלימוד, ולדבר בינם לבין עצמם בלימוד. לא רק להתייגע על ידיעת התורה, אלא לדבר בלימוד ולחדש חידושים בתורה, לא סברות הכרס וסברות חיצוניות, אלא חידושים אמיתיים לאמיתתה של תורה.

יום א' דחג השבועות, בסעודה

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תרצ"א.

כבוד ידידי הנכבד, החכם הנעלה ואוהב מושכלות, בעל מדות תרומיות מר מיכאל שי'

שלום וברכה!

קראתי את מכתבו למנהל הביבליותיקה שלי, ואני נותן לו את תודתי שהשיב על הכל.

ברצוני הי' לקבץ קולקצי' שלמה של הספרים המדברים א[ו]דות חסידים וחסידות. כן ברצוני להשיג כל ספרי החסידים, כוונתי כל האילן וענפיו (וואהלין, פולניא וגליציא), ואולי יודע כבודו מי שהתענין לסדר רשימה כזו של ספרי החסידים כעין רשימותיו של הד"ר יעללינעק שסידר קונטרסים שונים כמו קונטרס המפרש (רשימת ספרי הראשונים על ש"ס), קונטרס המגיד (רשימת ספרי כללי האגדה), קונטרס הרמב"ם (רשימת הספרים על הרמב"ם), ועוד כדומה. אפשר סידר מי שהוא כעין זה רשימת הספרים של החסידים מתחיל מקודם הבעש"ט (כמו מר' אדם בע"ש) עד היום.

מדי קראי מכתבו נתעורר אצלי אותו הרגש שהי' בינינו כל"ה ל"ו שנה מקודם, והייתי חפץ מאד לדעת מחייו עכשו, ואם יש לו קורת רוח מזה שנתגשם בחיים לכה"פ חלק קטן משאיפותיו שקיוה אשר אם יהי' כך וכך יהי' טוב לו. כוונתי על חייו הרוחנים. כן אני מתענין לדעת מצב חייו הגשמים ומצב ב"ב שי'.

מענין אותי לדעת אם נשארו כתביו ומאמריו של כבוד אביו החסיד המשכיל נ"ע, והיכן הם.

והשי"ת יצליח לו בכל אשר יפנה.

והנני ידידו הדו"ש מכבדו ומברכו

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, חנוכה תש"ל
ברוקלין
ד"ר זאב גרין

שלום וברכה!

עבר זמן מאז ששמעתי ממך. אני מקווה שהכל בסדר. ביחס ליהודי, משמעות הביטוי "הכל בסדר" היא שאינו עומד במקומו אלא מתקדם בהדרגה. אין צורך להרחיב בנושא ביחס אליך.

היפנו את תשומת ליבי לידיעה בעיתונות שהיית אמור להופיע בבית כנסת מסוים בסביבת י"ט כסלו. מכיוון שלא שמעתי ממך אודות הופעה זו אני תוהה האם היא יצאה לפועל. בכל מקרה אני שולח לך ומעתיר עליך את איחוליי להצלחה בכל מאמציך להפיץ יהדות. אבקש לאחל לך הצלחה במיוחד בהיותך הנואם האורח באירוע חב"ד בדטרויט השבוע.

ברוח הימים האלו של חנוכה, אני מאחל לך להמשיך בעבודתך הטובה במידה הולכת וגדֵלה, בהתאם למסר של אורות חנוכה שאנו מוסיפים והולכים מיום ליום, בדרך שמשמעותה זהה לזו שאנו מצווים לגבי תורה ומצוות כאשר הן חדורות אור וחום חסידי. זו הדרך לקבל מידה גדולה של ברכות ה' בכל הנצרך ובמיוחד לגדל את ילדיך לחיים של תורה חופה ומעשים טובים.

באיחולים טובים לך ולמשפחתך לחנוכה שמח ומעורר,

בברכה
חתימת יד-קודשו של הרבי

ב"ה, י"ג כסלו תשכ"ט
ברוקלין, ניו יורק
ד"ר וועלוול גרין

שלום וברכה:

תודה רבה על מכתבך מיום ה־29 בנובמבר. נהניתי במיוחד לקרוא אודות הפעילות שלך על במת ההרצאות הציבורית ועל לוח הזמנים שלך בזמן הקרוב. מיותר לציין, שהעובדה שאתה "נאה דורש ונאה מקיים" תורמת משקל משמעותי להרצאותיך, ונותנת להן מידה נוספת של השפעה מעוררת. מכיוון שהשכר שה' מעניק הוא באופן של "מידה כנגד מידה", אך במידה נדיבה ביותר, בוודאי תבורך בהצלחה בכל ענייניך.

בעמדנו כעת בחודש המסוגל – כסלו, שהוא בדרך כלל חודש של הצלחה לכל יהודי, אני מנצל את ההזדמנות לשלוח לך ולכל המשפחה את ברכת חג הגאולה לקראת י"ט כסלו הקרב ובא. יהי רצון שחג הגאולה יביא לך, בתוך כלל ישראל, גאולה מכל העניינים השליליים ומסיחי־הדעת, כך שהתוכנית של 'ופרצת' תתקדם בהתמדה ובמידה הולכת וגדלה, מה שיזרז גם את מילוי ההבטחה של "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה" בביאת הגאולה האמיתית והשלימה.

אני מאחל לך שוב חג גאולה מעורר השראה, ומקווה לשמוע ממך בשורות טובות תמיד,

בברכה,
חתימת יד-קודשו של הרבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת חיי שרה

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: ב וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת
אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם
לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ: ג וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי
מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר: ד גֵּר־וְתוֹשָׁב
אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה
מֵתִי מִלְּפָנָי: ה וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר
לוֹ: ו שְׁמָעֵנוּ | אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ
בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־
קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ: ז וַיָּקָם
אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם הָאָרֶץ לִבְנֵי חֵת: (לוי)
ח וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר
אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שִׁמְעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־
צֹחַר: ט וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ
אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי
בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר: י וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־
חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־
חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר: יא לֹא־אֲדֹנִי
שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ
נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ:
יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ: (ישראל)
יג וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ
אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי
וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה: יד וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־
אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: טו אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע
מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ
קְבֹר: טו וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל
אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי
בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 110)

אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה (כג, ט)

איתא בזוהר, ש"הַמַּכְפֵּלָה" הַיְינוּ ה' כְּפוּלָה, שְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת ה' שֶׁבְּשֵׁם הֲוָיָ'. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין פֵּרוּשׁ זֶה לִמְעָרָה כִּפְשׁוּטָהּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה הִיא בְּדַרְגַּת צַדִּיק, וְעַל יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה הִיא מַגִּיעָה לְדַרְגַּת בַּעַל־תְּשׁוּבָה, וְעִם סִיּוּם עֲבוֹדָתָהּ וְהִסְתַּלְּקוּתָהּ מִן הַגּוּף הִיא מַגִּיעָה לִשְׁלֵמוּת הַתְּשׁוּבָה. וּבִתְשׁוּבָה, תָּשׁוּב ה', הֲרֵי יֶשְׁנָהּ ה' כְּפוּלָה: תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, תָּשׁוּב ה' תַּתְּאָה; תְּשׁוּבָה עִלָּאָה, תָּשׁוּב ה' עִלָּאָה.

שני יג וַיָּקָם | שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר
לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ
אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב: יח לְאַבְרָהָם
לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ:
יט וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־
מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא
חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: כ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה
אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־
חֵת: **ס כד** א וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה
בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל: ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־
עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא
יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי: ג וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי
הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:
ד כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה
לִבְנִי לְיִצְחָק: ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־
תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ
מִשָּׁם: ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־
תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה: ז יְהוָה | אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר
דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ
וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם: ח וְאִם־לֹא תֹאבֶה
הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק
אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה: ט וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ
תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר
הַזֶּה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לה עמ' 68)

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים (כד, א)

הַזֹּהַר מְפָרֵשׁ שֶׁאַבְרָהָם עָבַד עֲבוֹדָתוֹ בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, עַד שֶׁכָּל יָמָיו הָיוּ "יוֹמִין שְׁלֵימִין". וְיֵשׁ לְהָבִין, הֲרֵי אַבְרָהָם הִכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ בְּגִיל שָׁלֹשׁ, וְאִם־כֵּן חָסְרוּ לוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַכָּרָה זוֹ הָיְתָה תּוֹצָאָה שֶׁל חֲקִירָה וּדְרִישָׁה שֶׁעָשָׂה בַּשָּׁנִים שֶׁלְּפָנֵי זֶה, וּבְלִשּׁוֹן הָרַמְבַּ"ם: הִתְחִיל לְשׁוֹטֵט בְּדַעְתּוֹ . . עַד שֶׁהִשִּׂיג אֶת דֶּרֶךְ הָאֱמֶת. וּמִכֵּיוָן שֶׁאוֹתָן שָׁנִים הָיוּ בְּגֶדֶר הֲכָנָה וְהַכְשָׁרָה לְהַכָּרַת בּוֹרְאוֹ, שַׁיָּךְ לוֹמַר גַּם עֲלֵיהֶן שֶׁהָיוּ "יוֹמִין שְׁלֵימִין".

שלישי יג וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו
וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם
נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר: יד וַיַּבְרֶךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ
לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת
הַשֹּׁאֲבֹת: טו וַיֹּאמַר | יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם
הַקְרֶה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי
אַבְרָהָם: טז הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת
אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם: יז וְהָיָה כתיב הנער
קרי הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ
וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ
הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד
עִם־אֲדֹנִי: טז וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה
רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה
אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ:
טז כתיב והנער קרי וְהַנַּעֲרָה טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד
בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא
כַדָּהּ וַתָּעַל: יח וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר
הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ: יח וַתֹּאמֶר שְׁתֵה
אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ:
יט וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד
אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת: כ וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־
הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב
לְכָל־גְּמַלָּיו: כא וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ
לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא: כב וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם
זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה
זָהָב מִשְׁקָלָם: כג וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי
הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין: כד וַתֹּאמֶר אֵלָיו
בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר:
כה וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ
גַּם־מָקוֹם לָלוּן: כו וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ' 97)

וְכָל טוּב אֲדוֹנָיו בְּיָדוֹ (כד, י)

שְׁטַר מַתָּנָה כָּתַב לְיִצְחָק עַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ (רש"י)

יִצְחָק הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מְקוֹם הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא עַצְמוֹ הָיָה "עוֹלָה תְּמִימָה", וְאִלּוּ רִבְקָה הָיְתָה בְּחוּץ לָאָרֶץ, בְּבֵיתָם שֶׁל בְּתוּאֵל וְלָבָן. הַנִּשּׂוּאִין שֶׁלָּהֶם מְבֻטָּאִים אֵפוֹא חִבּוּר שְׁנֵי קְצָווֹת: רוּחָנִיּוּת וַגַּשְׁמִיּוּת, נְשָׁמָה וְגוּף. וְחִבּוּר זֶה הוּא תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם – הַשְׁכָּנַת קְדֻשָּׁה אֲלֹקִית בָּאָרֶץ וַהֲפִיכָתָהּ לִכְלִי לְהַשְׁרָאַת אוֹר ה'. לָכֵן נָתַן אַבְרָהָם לְיִצְחָק אֶת כָּל רְכוּשוֹ, הַיְינוּ שֶׁהִשְׁקִיעַ בְּנִשּׂוּאִין אֵלּוּ אֶת כָּל־כֹּחוֹ, אֶת כָּל מַהוּתוֹ.

רביעי כז וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם
אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי
בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי: כח וַתָּרָץ
כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה וַתַּגֵּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים
הָאֵלֶּה: כט וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן
אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן: ל וַיְהִי | כִּרְאֹת
אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ
אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי
הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים
עַל־הָעָיִן: לא וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד
בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים:
לב וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן
וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: לג כתיב ויישם קרי וַיּוּשַׂם לְפָנָיו
לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְבָרָי
וַיֹּאמֶר דַּבֵּר: לד וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי:
לה וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן
וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַחֲמֹרִים: לו וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: לז וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ: לח אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי: לט וָאֹמַר אֶל־אֲדֹנִי אֻלַּי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי: מ וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתְּךָ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי: מא אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי: מב וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ: מג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ: מד וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי: מה אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא: מו וַתְּמַהֵר וַתְּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה: מז וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ: מח וָאִקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ: מט וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל: נ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב: נא הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: נב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 330)

וָאָבוֹא הַיּוֹם (כד, מב)

יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם (רש"י)

שִׂיחָה זוֹ עָסְקָה בִּדְבָרִים פְּשׁוּטִים וְנֶאֱמְרָה לַאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים (בְּתוּאֵל וְלָבָן), אֲבָל נֶאֱמְרָה בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וּכְפִי שֶׁפָּתַח אֱלִיעֶזֶר אֶת דְּבָרָיו: "עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי". אִם כֵּן, יֵשׁ כָּאן רֶמֶז לַעֲבוֹדָה שֶׁל עִסּוּק בְּעִנְיְנֵי חֵלִין, "שִׂיחָה", לְשֵׁם שָׁמַיִם. וְיָפָה כֹּחָהּ שֶׁל "שִׂיחָה" זוֹ, כִּי עַל־יָדָהּ פּוֹעֲלִים שֶׁגַּם הַקָּבָּ"ה "יָשִׂיחַ" וִיהַוֶּה אֶת הָעוֹלָם, "הוּא שָׂח וַיֶּהִי". וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם נֶחְשֶׁבֶת "שִׂיחַת חֵלִין" אֵצֶל הַקָּבָּ"ה, מִשּׁוּם שֶׁהָעוֹלָם הוּא אַיִן וְאֶפֶס לְגַבֵּי ה'.

חמישי נג וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ: נד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי: נה וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ: נו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי: נז וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא כתיב לנער קרי לַנַּעֲרָה וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ: נח וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ: נט וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו: ס וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הָיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו: סא וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ: סב וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב: סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים: סד וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל: סה וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס: סו וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה: סז וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כרך יד עמ' 135)

וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה (כד, סג)

יִצְחָק תִּקֵּן תְּפִלַּת מִנְחָה . . וְאֵין שִׂיחָה אֶלָּא תְּפִלָּה (ברכות כו, ב)

יִצְחָק יָצָא לַ"שָּׂדֶה", שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ לַקְּדֻשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיְהִי עֵשָׂו . . אִישׁ שָׂדֶה", כְּדֵי לְתַקְּנוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ לַקְּדֻשָּׁה. זֶהוּ גַּם עִנְיָנָהּ שֶׁל תְּפִלַּת מִנְחָה, שֶׁזְּמַנָּהּ בְּאֶמְצַע הַיּוֹם, כַּאֲשֶׁר הָאָדָם נִמְצָא בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל הַלַּהַט בַּעֲסָקָיו, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא עוֹמֵד לְהִתְפַּלֵּל: בְּכָךְ הוּא פּוֹעֵל תִּקּוּן הָעֵסֶק וְהַעֲלָאָתוֹ לַקְּדֻשָּׁה (גַּם הָעֵסֶק שֶׁלִּפְנֵי הַתְּפִלָּה וְגַם הָעֵסֶק שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ).

ששי **כה** א וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ: ג וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים: ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: ה וַיִּתֶּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק: ו וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁם אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם: ז וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מְאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים: ח וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: ט וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא: י הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ: יא וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 149)

וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו (כה, ט)

מִכָּאן שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה וְהוֹלִיךְ אֶת יִצְחָק לְפָנָיו (רש"י)

עִקַּר חֶטְאוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל הָיָה טַעֲנָתוֹ שֶׁהוּא הַבְּכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; הוּא לֹא הִכִּיר בָּאֱמֶת, שֶׁהוּא בֶּן הַשִּׁפְחָה בִּלְבַד, שֶׁאֵינֶנּוּ יוֹרֵשׁ, וְהַיּוֹרֵשׁ הָאֲמִתִּי הוּא יִצְחָק, בֶּן הַגְּבִירָה. לָכֵן רוֹמֶזֶת הַתּוֹרָה עַל חֲזָרָתוֹ בִּתְשׁוּבָה דַּוְקָא בְּכָךְ שֶׁהִקְדִּים אֶת יִצְחָק בְּעֵת קְבוּרַת אַבְרָהָם: בְּכָךְ גִּלָּה שֶׁהוּא חוֹזֵר בּוֹ מִטַּעֲנָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת וּמַכִּיר אֶת הָאֱמֶת.

שביעי יב וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם: יג וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם: יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֶדְמָה: טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם: יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל:

פפפ ק"ה פסוקים, יהויד"ע סימן

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט כרך א עמ' שלט)

וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ (כה, יא)

יֵשׁ לְדַיֵּק בָּזֶה, הֲרֵי בְּרָכָה, שֶׁעִנְיָנָהּ הַמְשָׁכָה וְהַשְׁפָּעָה, הִיא מִשָּׁם הֲרֵי, וְאִלּוּ שֵׁם אֱלֹקִים הוּא מִדַּת הַדִּין וְהַצִּמְצוּם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּאַחַר מוֹתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁמִּדָּתוֹ חֶסֶד, הֵאִירָה מִדָּתוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁל יִצְחָק, גְּבוּרָה, וְלָכֵן נִמְשְׁכוּ גַּם הַבְּרָכוֹת מִשֵּׁם אֱלֹקִים, הַשֵּׁם שֶׁל גְּבוּרָה. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁבְּרָכוֹת אֵלּוּ נַעֲלוֹת יוֹתֵר מֵהַבְּרָכוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מִחֶסֶד. שֶׁכֵּן, חֶסֶד הוּא בְּטֶבַע הַקְּרִירוּת וְלָכֵן הַשְּׁפָעָתוֹ מֻגְבֶּלֶת, וְאִלּוּ גְּבוּרָה הִיא בַּחֲמִימוּת וְהַשְּׁפָעָתָהּ הִיא בְּתִגְבֹּרֶת.

מפטיר טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם: יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל:

פפפ ק"ה פסוקים, יהויד"ע סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת חיי־שרה לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק א

א א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ: ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְּחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי

עטרת מרים

א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים הִזְקִנָה בָּאָה בִּזְמַנּוֹ לְפִי הַיָּמִים, וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ לֹא הָיָה בְּשָׂרוֹ מִתְחַמֵּם: **ב** וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה שֶׁהַבְּתוּלָה יָפָה לְחַמֵּם מִן הַבְּעוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת מוּכָנָה לוֹ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת מְחַמֶּמֶת וְשָׁכְבָה בְּחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי

שי למורא

א) בָּא בַּיָּמִים, בִּימֵי הַזִּקְנָה. וְלֹא יִחַם לוֹ, כְּשֶׁרָאָה דָּוִד אֶת הַמַּלְאָךְ עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם וְחַרְבּוֹ בְּיָדוֹ, הִצְטַנֵּן דָּמוֹ מִיְּרָאָתוֹ. **ב)** סֹכֶנֶת, מְחַמֶּמֶת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

ה) מִתְנַשֵּׂא, מִתְפָּאֵר. וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו, כְּמִנְהַג הַמְּלָכִים שֶׁהוֹלְכִים לִפְנֵיהֶם חַיָּלִים בִּכְלֵי זַיִן. ו) וְלֹא עָצְבוּ, לֹא הִכְעִיסוּ. וּלְמַדְּךָ שֶׁהַמּוֹנֵעַ תּוֹכָחָה מִבְּנוֹ, מְבִיאוֹ לִידֵי מִיתָה. אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם, וּלְפִי זֶה הָיָה עַכְשָׁיו גְּדוֹל הָאַחִים, כִּי אַמְנוֹן וְדַנִּיאֵל וְאַבְשָׁלוֹם כְּבָר מֵתוּ, וְלָכֵן חָשַׁב שֶׁלּוֹ מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה. ט) צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא, הַצֹּאן וְהַבָּקָר הָיוּ מֵהַמְּרִעָה, וְהַמְּרִיא הוּא צֹאן וּבָקָר שֶׁהֵם מְפֻטָּמִים בַּבַּיִת עַל הָאֲבוּס. עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת, סָמוּךְ לְאֶבֶן שֶׁהָיוּ מַיִם זוֹחֲלִים אֶצְלָהּ, וּלְכָךְ נִקְרְאָה "אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת". עֵין רֹגֵל, כָּךְ נִקְרָא הַמַּעְיָן, עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְכַבְּסִים שָׁם בִּגְדֵי צֶמֶר וּמְתַקְּנִים אוֹתָם עַל יְדֵי בְּעִיטָה בָּרַגְלַיִם. י) וְאֶת שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא, כִּי יָדַע שֶׁנָּתַן הַנָּבִיא הִתְנַבֵּא עַל שְׁלֹמֹה לְמֶלֶךְ. יב) וּמַלְּטִי אֶת נַפְשֵׁךְ וְאֶת נֶפֶשׁ בְּנֵךְ, כִּי חָשַׁשׁ שֶׁאִם יִמְלֹךְ אֲדֹנִיָּהוּ הוּא יָמִית אֶת בַּת שֶׁבַע וְאֶת שְׁלֹמֹה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעָרְעֻרוּ עַל מַלְכוּתוֹ. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁיִּמָּלְטוּ מִבִּזָּיוֹן אִם יִהְיוּ עֲבָדִים

עטרת מרים

הַמֶּלֶךְ: ג וַיְבַקְּשׁוּ נַעֲרָה יָפָה כִּי הִיפִּי יוֹרֶה עַל רִבּוּי הַדָּם, הַמּוֹלִיד רֹב הַחֹם בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: ד וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ (סנהדרין כב א) משום לא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים (דברים יז יז), וּכְבָר הָיוּ לוֹ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה (רש"י שם):

בְּחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: ג וַיְבַקְּשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: ד וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ: ה וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: ו וְלֹא־עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם: ז וַיִּהְיוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה: ח וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ: ט וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: י וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא: יא וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע: יב וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה: יג לְכִי וּבֹאִי | אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ נָתָן הַנָּבִיא שָׁמַע זֹאת מִבַּת שֶׁבַע לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה

ה וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא הָיָה מַרְאֶה בְּעַצְמוֹ נְשִׂיאוּת וּגְדוּלָּה לֵאמֹר כְּאִילּוּ אָמַר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב לִרְכּוֹב בּוֹ וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: ו וְלֹא־עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו מֵעוֹדוֹ, אִם כִּי עָשָׂה דְּבַר מָה שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן, לֹא הָיָה אָבִיו מַעֲצִיבוֹ לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וּבַעֲבוּר זֶה חָשַׁב שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו הֲגוּנִים, וְרָאוּי הוּא לְמִלּוּכָה וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְגַם בַּעֲבוּר הִיפִּי חָשַׁב שֶׁהָגוּן הוּא לְמַלְכוּת וְאֹתוֹ יָלְדָה אִמּוֹ אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם וְאִם־כֵּן הָיָה עֹתָה גְּדוֹל הָאַחִים, כִּי אַמְנוֹן וְדַנִּיאֵל וְאַבְשָׁלוֹם הַגְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ כְּבָר מֵתוּ, וּבַעֲבוּר זֶה חָשַׁב גַּם כֵּן אֲשֶׁר לוֹ מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה: ז וַיִּהְיוּ דְבָרָיו וַעֲצָתוֹ בְּדָבָר הַזֶּה הָיוּ עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן כִּי יוֹאָב יָדַע כִּי דָּוִד הָיָה שׂוֹנֵא אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי קִלְּלוֹ עַל שֶׁהָרַג אֶת אַבְנֵר וְאַבְשָׁלוֹם וְגַם עָמְשָׂא בֶּן דּוֹדְתוֹ (ד"ה־א ב יז). וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה כְּדֵי שֶׁיִּמְנֶה אוֹתוֹ שַׂר צָבָא אִם יִמְלוֹךְ, וְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן גַּם כֵּן עָזְרוּ, לְפִי שֶׁדָּוִד סִלְּקוֹ מִן הַכְּהוּנָּה הַגְּדוֹלָה וְשָׂם תַּחְתָּיו אֶת צָדוֹק: ח וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא שֶׁנִּבָּא לְדָוִד שֶׁשְּׁלֹמֹה יִמְלוֹךְ (ד"ה־א כב ט): וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד עֲדַיִן הָעֲצָנִי, אֶלְעָזָר בֶּן אֲחֹחִי, שֶׁמָּא בֶּן אָנָא הָרָרִי, אֲשֶׁר הָיוּ בְּתַחְמִידוּת עִם דָּוִד (שמואל־ב כג ח): לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ: ט וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא שׁוֹר פֻּטָּם עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ הַמַּיִם זוֹחֲלִין וְנִגְרָרִים סָמוּךְ לָהּ אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: י וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא שֶׁיָּדַע כִּי דָּם עִם שְׁלֹמֹה, שֶׁהִתְנַבֵּא עָלָיו הַנָּבִיא לְמִלּוּךְ: יא וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא בְּוַדַּאי שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע שֶׁאִם יָדַע הָיָה מוֹחֶה בַּדָּבָר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לוֹ בִּנְבוּאָה כִּי שְׁלֹמֹה יִמְלוֹךְ: יב וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְּטִי בִּכְדֵי שֶׁתְּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה כִּי אִם יִמְלוֹךְ אֲדוֹנִיָּה, בְּוַדַּאי יַהֲרֹג אֶתְכֶם, לְמַעַן לֹא תִּהְיוּ לוֹ לְשָׂטָן בְּדֶבֶר הַמְּלוּכָה: יג לְכִי וּבֹאִי | אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ נָתָן הַנָּבִיא שָׁמַע זֹאת מִבַּת שֶׁבַע לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

בְּנֵךָ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ: יד הִנֵּה עוֹדֶךָ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי
אֶת־דְּבָרַיִךְ: טו וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה בֵּלֹא רשות וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת אֶת־הַמֶּלֶךְ: טז וַתִּקֹּד
בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ הֱיות לא הָיִתָה רְגִילָה לָבוֹא אֵלָיו: יז וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ
כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: יח וְעַתָּה הַדָּבָר נַעֲשָׂה עַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדַעְתָּ מִזֶּה, לא

אֶחְשׁוֹר אוֹתְךָ שֶׁעָבַרְתָּ עַל הַשְּׁבוּעָה
וְהַדָּבָר נַעֲשָׂה בִּידִיעָתְךָ: יט וַיִּזְבַּח
שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא
לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן
וּלְיוֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה
עַבְדְּךָ לֹא קָרָא זֶה מֵעִיד שֶׁיּוֹדֵעַ כִּי
הִבְטַחְתָּ הַמַּלְכוּת לִשְׁלֹמֹה, וְלָכֵן לֹא
קְרָאוֹ: כ וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי
כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ הַכֹּל תּוֹלִים
עֵינֵיהֶם בְּךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב
עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו
וּיְקַבְּלוּ מַאֲמָרֶיךָ: כא וְהָיָה כִּשְׁכַּב
אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי
אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים חֲסֵרִים
וּמְנוּעִין מִן הַגְּדֻלָּה כְּמוֹ (שופטים כ טז):
קוֹלֵע אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטֹא:
כב וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה עֲדַיִן מְדַבֶּרֶת
עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא אֶל
חֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ: כג וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ מִן הַחֲצַר בָּא לִפְנָיו אֶל
הַבַּיִת וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו
אָרְצָה: כד וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ
יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־
כִּסְאִי: כה כִּי | יָרַד הַיּוֹם אֶל עֵין
רוֹגֵל וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב
וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי
הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְאִי אֶפְשָׁר
שֶׁכָּל זֶה יַעֲשׂוּ בְּלֹא דַּעַת הַמֶּלֶךְ וְהִנָּם
אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ
יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ: כו וְהָרְאִיָּה
שֶׁהַמִּשְׁתֶּה נַעֲשָׂה לִשְׁמִחַת הַמַּלְכוּת,
שֶׁהֲרֵי וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק
הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע
וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא:
כז אִם מֵאֵת בְּמִצְוַת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה הַמַּלְכוּת אֲדוֹנִיָּה,
תְּמֵהַּ אֲנִי, לָמָּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־
עַבְדְּךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־
הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ

אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר
כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב
עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ: יד הִנֵּה
עוֹדֶךָ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי
אֶת־דְּבָרַיִךְ: טו וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן
מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת אֶת־הַמֶּלֶךְ: טז וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע
וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ: יז וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה
נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי
וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: יח וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ: יט וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא
לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיוֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה
עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: כ וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ
לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כא וְהָיָה כִּשְׁכַּב
אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים:
כב וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא: כג וַיַּגִּידוּ
לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה: כד וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: כה כִּי |
יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ
וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו
וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ: כו וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן
וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: כז אִם מֵאֵת אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עַבְדְּךָ מִי יֵשֵׁב
עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר

שי למורא

לַאֲדֹנִיָּהוּ. טו) זָקֵן מְאֹד, חָלוּשׁ מְאֹד. כא) חַטָּאִים, חֲסֵרִים וּמְנוּעִים מִן הַגְּדֻלָּה. כד) אַתָּה אָמַרְתָּ, בְּתְמִימוּתָהּ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

דָּוִד׳ וַיֹּאמֶר קְרָאוּ־לִי לְבַת־שֶׁבַע כִּי נִתְרַחֲקָה מֵאֵצְלוֹ בְּבוֹא נָתָן וַתָּבֹא׳
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כט וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי
מִכָּל־צָרָה: ל כִּי כַּאֲשֶׁר׳ נִשְׁבַּעְתִּי
לְךָ אֶז בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׳

קְרָאוּ־לִי לְבַת־שֶׁבַע וַתָּבֹא׳ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כט וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ

עטרת מרים

לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ׳ יִמְלֹךְ אַחֲרַי אַחַר מוֹתִי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי
תַּחְתָּי כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה לְהַמְלִיכוֹ מִיָּד בְּחַיַּי: לא וַתִּקֹּד
בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם׳ אָרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ
לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
דָּוִד לְעֹלָם חַיֵּי נֶפֶשׁ לָעוֹלָם הַבָּא:

וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה: ל כִּי כַּאֲשֶׁר׳ נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׳ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ׳ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: לא וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם׳ אָרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: לֵיל ה׳, שָׁעָה 10 בָּעֶרֶב, 28 דַּקּוֹת וְ־8 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו, בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי וּבַיּוֹם הַשִּׁישִׁי, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כה יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם
הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן
אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה: כא וַיֶּעְתַּר
יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר
לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: כב וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים
בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ
לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה: (לו״) כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי
כתיב גיים קרי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ
יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:
כד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ:
כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר
וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ
אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק
בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: (ישראל) כז וַיִּגְדְּלוּ
הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה
וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים: כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק
אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב:
כט וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא
עָיֵף: ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־
הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־
שְׁמוֹ אֱדוֹם: לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־
בְּכֹרָתְךָ לִי: לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ
לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ
לְיַעֲקֹב: לד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים
וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־
הַבְּכֹרָה: **פ כו** א וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק
אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה: ב וַיֵּרָא אֵלָיו
יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
אֹמַר אֵלֶיךָ: ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ
וַאֲבָרֲכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת
הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל
וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: ה עֵקֶב אֲשֶׁר־
שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי
חֻקּוֹתַי וְתֹרֹתָי:

אגרות קודש

ב״ה, ט׳ כסלו, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

מה שכותב שאין אצלו סדרים קבועים, הנה ידוע לו דרישת תורת הדא״ח שצ״ל מוח שליט על הלב ובמילא במדה גדולה אפשר לפעול בעצמו שבשעה שעוסקים בענין אחד אין חושבים כלל וכלל ע״ד ענין השני ובמילא אינו מבלבל וע״ד סיפורו של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ע״ד הרשב״א שבטח ידוע לו.

המחכה לבשו״ט וחותם בברכה להצלחה בעבודתם בקדש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת חיי שרה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:06	6:11	8:09	8:11	8:44	8:47	9:39	9:41	11:55	11:56	16:44	16:41	17:11	17:08	16:21	17:19
חיפה (ח)	6:08	6:14	8:09	8:11	8:44	8:47	9:39	9:41	11:54	11:55	16:43	16:40	17:08	17:05	16:07	17:16
ירושלים (ח)	6:05	6:11	8:07	8:10	8:42	8:46	9:37	9:40	11:53	11:54	16:46	16:43	17:08	17:06	16:03	17:16
תל אביב (ח)	6:08	6:13	8:09	8:12	8:44	8:48	9:39	9:42	11:55	11:56	16:42	16:39	17:10	17:07	16:18	17:18
אוסטריה, וינה (ח)	6:58	7:07	8:30	8:35	9:16	9:21	10:05	10:09	12:09	12:10	16:19	16:12	16:55	16:49	15:55	17:03
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:02	5:57	8:48	8:45	9:31	9:30	10:44	10:43	13:40	13:41	20:09	20:15	20:38	20:46	19:55	20:58
אוקראינה, אודסה (ח)	6:56	7:04	8:32	8:36	9:16	9:21	10:06	10:10	12:11	12:12	16:26	16:20	17:01	16:55	16:03	17:09
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:32	6:41	8:05	8:09	8:50	8:55	9:39	9:43	11:43	11:44	15:54	15:47	16:30	16:24	15:30	16:37
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:44	6:53	8:16	8:20	9:02	9:07	9:51	9:54	11:54	11:55	16:03	15:57	16:40	16:33	15:40	16:47
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:15	7:25	8:42	8:47	9:30	9:36	10:18	10:22	12:20	12:21	16:23	16:16	17:01	16:54	15:59	17:09
אוקראינה, קייב (ח)	7:09	7:18	8:35	8:40	9:23	9:29	10:11	10:15	12:12	12:13	16:15	16:08	16:53	16:46	15:51	17:01
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:37	6:41	8:47	8:49	9:20	9:22	10:17	10:19	12:37	12:38	17:37	17:35	18:02	18:00	17:15	18:10
איטליה, מילאנו (ח)	7:19	7:27	8:58	9:02	9:41	9:46	10:31	10:35	12:38	12:39	16:58	16:52	17:29	17:24	16:32	17:37
אקוואדור, קיטו (ח)	5:55	5:56	8:24	8:25	8:54	8:56	9:57	9:58	12:29	12:30	18:02	18:03	18:25	18:27	17:45	18:36
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:42	5:38	8:28	8:25	9:08	9:07	10:19	10:19	13:13	13:14	19:36	19:42	20:04	20:11	19:22	20:23
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:19	6:14	9:06	9:02	9:52	9:50	11:06	11:05	14:05	14:07	20:41	20:48	21:14	21:22	20:29	21:36
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:48	6:55	8:38	8:42	9:17	9:21	10:10	10:13	12:21	12:22	16:53	16:49	17:24	17:20	16:31	17:31
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:40	6:47	8:28	8:32	9:08	9:12	10:00	10:03	12:10	12:11	16:40	16:35	17:11	17:06	16:18	17:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:41	6:48	8:29	8:32	9:09	9:13	10:00	10:04	12:11	12:12	16:40	16:35	17:11	17:07	16:18	17:19
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:21	7:28	9:05	9:09	9:46	9:51	10:38	10:41	12:46	12:48	17:12	17:07	17:44	17:39	16:50	17:52
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:45	6:50	8:49	8:51	9:23	9:26	10:19	10:21	12:36	12:37	17:27	17:25	17:53	17:51	17:06	18:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:23	6:28	8:21	8:24	8:57	9:01	9:52	9:54	12:06	12:07	16:50	16:46	17:18	17:15	16:29	17:26
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:37	6:42	8:46	8:49	9:19	9:22	10:16	10:18	12:35	12:36	17:33	17:31	17:58	17:57	17:13	18:07
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:38	6:45	8:24	8:28	9:05	9:09	9:56	9:59	12:06	12:07	16:34	16:29	17:05	17:01	16:12	17:13
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:04	7:11	8:52	8:56	9:32	9:36	10:24	10:27	12:34	12:35	17:04	17:00	17:35	17:31	16:42	17:43
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:38	6:45	8:24	8:27	9:04	9:08	9:56	9:59	12:05	12:06	16:31	16:26	17:03	16:59	16:09	17:11
בוליביה, לה-פס (ח)	5:51	5:50	8:30	8:30	9:02	9:02	10:08	10:09	12:49	12:50	18:43	18:46	19:07	19:11	18:27	19:21
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:56	8:06	9:20	9:25	10:09	10:15	10:56	11:00	12:57	12:58	16:57	16:49	17:36	17:29	16:32	17:43
בלגיה, בריסל (ח)	7:55	8:05	9:20	9:25	10:09	10:14	10:56	11:00	12:57	12:58	16:58	16:51	17:37	17:30	16:34	17:45
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:14	5:13	7:56	7:55	8:31	8:30	9:39	9:39	12:24	12:25	18:32	18:36	18:54	18:58	18:13	19:08
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:04	5:02	7:45	7:44	8:19	8:19	9:27	9:27	12:12	12:13	18:15	18:19	18:40	18:45	18:00	18:55
בריטניה, לונדון (ח)	7:15	7:25	8:38	8:43	9:28	9:33	10:15	10:19	12:15	12:16	16:16	16:08	16:53	16:46	15:52	17:01
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:31	7:42	8:47	8:53	9:40	9:46	10:25	10:30	12:23	12:24	16:15	16:06	16:56	16:49	15:53	17:04
גרמניה, ברלין (ח)	7:24	7:35	8:45	8:50	9:35	9:41	10:22	10:26	12:21	12:22	16:18	16:10	16:57	16:49	15:51	17:05
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:35	7:45	9:02	9:07	9:50	9:56	10:38	10:42	12:40	12:41	16:44	16:36	17:21	17:15	16:19	17:29
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:11	5:08	7:54	7:53	8:29	8:29	9:38	9:38	12:25	12:26	18:40	18:44	18:59	19:04	18:18	19:15
הודו, מומבאי (ח)	6:45	6:48	9:00	9:02	9:32	9:34	10:30	10:32	12:53	12:54	18:01	17:59	18:25	18:24	17:42	18:34
הודו, פונה (ח)	6:40	6:43	8:56	8:58	9:27	9:30	10:26	10:28	12:49	12:50	17:58	17:56	18:22	18:21	17:39	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	6:45	6:54	8:19	8:24	9:04	9:09	9:54	9:57	11:58	11:59	16:10	16:03	16:45	16:40	15:46	16:53
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:45	6:52	8:33	8:36	9:13	9:17	10:05	10:08	12:15	12:16	16:44	16:39	17:15	17:10	16:21	17:23
יוון, אתונה (ח)	7:03	7:10	8:56	8:59	9:34	9:38	10:27	10:30	12:39	12:40	17:15	17:11	17:45	17:41	16:53	17:53

מהדורת הלוח פסח תשע"ט א"ש בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת חיי שרה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ח)	7:05	7:13	8:40	8:44	9:25	9:30	10:14	10:18	12:19	12:20	16:32	16:26	17:07	17:02	16:09	17:15
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:43	6:46	8:58	9:00	9:29	9:32	10:28	10:29	12:50	12:51	17:57	17:56	18:22	18:21	17:38	18:31
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:52	4:45	7:38	7:33	8:31	8:28	9:47	9:45	12:50	12:52	19:36	19:45	20:13	20:22	19:25	20:38
נפאל, קטמנדו (ח)	6:23	6:28	8:30	8:32	9:03	9:06	9:59	10:02	12:18	12:19	17:13	17:10	17:39	17:37	16:53	17:47
סין, בייג'ין (ח)	6:56	7:03	8:46	8:50	9:25	9:29	10:18	10:21	12:28	12:30	17:00	16:55	17:31	17:27	16:36	17:38
סינגפור, סינגפור (ח)	6:47	6:48	9:16	9:17	9:46	9:47	10:48	10:49	13:19	13:20	18:51	18:52	19:14	19:15	18:33	19:24
פולין, ורשא (ח)	6:53	7:03	8:14	8:19	9:04	9:10	9:51	9:55	11:50	11:51	15:47	15:39	16:27	16:19	15:22	16:35
פרו, לימה (ח)	5:33	5:33	8:10	8:10	8:41	8:41	9:46	9:47	12:24	12:25	18:12	18:15	18:36	18:39	17:56	18:48
צרפת, ליאון (ח)	7:37	7:46	9:15	9:20	9:59	10:04	10:49	10:52	12:55	12:56	17:12	17:06	17:46	17:41	16:49	17:54
צרפת, פריז (ח)	7:56	8:06	9:27	9:31	10:14	10:19	11:02	11:06	13:05	13:06	17:15	17:08	17:49	17:43	16:49	17:57
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:43	5:45	8:10	8:11	8:40	8:41	9:42	9:43	12:11	12:12	17:38	17:39	18:01	18:02	17:20	18:11
קנדה, טורונטו (ח)	7:09	7:17	8:51	8:55	9:33	9:38	10:24	10:27	12:32	12:33	16:57	16:52	17:27	17:22	16:31	17:35
קנדה, מונטריאול (ח)	6:51	6:59	8:29	8:33	9:12	9:17	10:02	10:06	12:09	12:10	16:27	16:21	17:00	16:55	16:03	17:08
קפריסין, לרנקה (ח)	6:18	6:23	8:15	8:18	8:52	8:55	9:46	9:48	12:00	12:01	16:41	16:38	17:10	17:07	16:20	17:18
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:23	8:35	9:35	9:41	10:30	10:36	11:14	11:19	13:10	13:12	16:57	16:48	17:40	17:32	16:31	17:48
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:00	8:13	9:09	9:15	10:05	10:12	10:49	10:54	12:44	12:45	16:30	16:20	17:11	17:02	16:00	17:19
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:22	7:31	8:57	9:01	9:41	9:46	10:31	10:34	12:35	12:36	16:48	16:42	17:24	17:18	16:25	17:31
שוויץ, ציריך (ח)	7:27	7:36	9:01	9:06	9:46	9:51	10:36	10:39	12:40	12:41	16:57	16:51	17:28	17:22	16:29	17:36
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:17	6:20	8:37	8:39	9:08	9:09	10:07	10:09	12:32	12:33	17:48	17:47	18:12	18:11	17:29	18:21

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00861
13/10/2022

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים